YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

57483

SON DÖNEM İSTANBUL KARAKOLLARI

ANADOLU YAKASI

VE

BÜYÜKDERE TOPÇU KARAKOLU

Mimar Aynur ÇİFTÇİ

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve -Restorasyon Programında hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Reha GÜNAY

İSTANBUL, 1996

T.C. YÜ[illegible]M KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER.....I
ÖNSÖZ.....VII
ÖZET.....IX
RESUME.....XI
1. GİRİŞ.....1
2. EMNİYET TEŞKİLATININ TARİHÇESİ.....4
2.1. İlk Türk Devletlerinde Emniyet Teşkilâtı.....4
2.2. Osmanlı Devleti'nde Emniyet Teşkilâtı.....5
2.2.1. 1299-1453 Dönemi.....5
2.2.2. 1453-1826 Dönemi.....6
2.2.2.1. Osmanlı Başkentinde Zabıta Teşkilâtı.....6
2.2.2.1.a. Sadrazam.....7
2.2.2.1.b. Bostancı Ocakları.....8
2.2.2.1.c. Yeniçeri Ocağı ve Kolluk.....9
2.2.2.1.d. Sekbanbaşı ve Gümrük Kullukları.....12
2.2.2.1.e. İstanbul Ağası.....13
2.2.2.1.f. Cebeci Ocağı.....13
2.2.2.1.g. Kaptanı Derya.....14
2.2.2.1.h. Topçu Ocağı.....15
2.2.2.1.ı. İstanbul İhtisap Ağası.....16
2.2.2.1.i. Asesbaşı.....17
2.2.2.1.j. Subaşı.....18
2.2.2.1.k. Çavuşbaşı.....19
2.2.2.1.l. İstanbul ve Bilâd-ı Selâse Kadı ve Naipleri.....19
2.2.2.1.m. Kapıcılar ve Korucular.....20
2.2.2.1.n. Salma Tebdil Askerleri ve Böcekciler.....21
2.2.2.1.o. Diğer Zabıta Birimleri.....21
2.2.3. 1826-1845 Dönemi.....22
2.2.3.1. İstanbul'daki Zabıta İşleri.....22
2.2.3.1.a. Zabıta Makamları ve Mıntıkaları.....22

2.2.3.1.b. İhtisap Nezareti....22
2.2.3.2. Eyaletlerdeki Zabıta İşleri....24
2.2.4. 1845-1879 Dönemi....24
2.2.5. 1879-1908 Dönemi....27
2.2.6. 1909-1918 Dönemi....28
2.2.7. 1918-1923 Dönemi....30
2.3. Sözlük....33
2.4. Haritalar....41
2.5. Tablolar....47
2.6. Resimler....53

3. KARAKOLLAR HAKKINDA BELGELER....56
3.1. Osmanlı Belgeleri....56
3.2. Şehir Rehberlerindeki Karakol Listeleri....63
3.3. XIX.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğraf....65
3.3.1. Yıldız Albümleri....66
3.3.2. Karakolları Belgeleyen Fotoğrafçılar....68
3.4. XIX. Yüzyıl İstanbul Haritaları....75
3.4.1. Karakolların Belirtildiği Haritalar....76
3.5. 1894 İstanbul Depremi....80
3.5.1. Depremde Hasar Gören Karakollar....81
3.6. Karakolların Belge Oluşturan Mimarî Elemanları....86
3.6.1. Kitabeler....86
3.6.1.1. Karakol Kitabeleri Yazan Şairler....87
3.6.2. Tuğralar....89
3.6.2.1. Son Dönem Padişahları, Tuğraları ve Olayları....91
3.6.3. Armalar....97

4. XIX. YÜZYIL İSTANBUL KARAKOLLARI....101
4.1. XIX. Yüzyılda İstanbul'un Nüfusu....102

4.2. XIX. Yüzyılda İstanbul'un Mimarî Dokusu ve Karakollar.....106
4.2.1. Karakolların Konumu ve Diğer Yapılarla İlişkisi.....107
4.2.1.1. Su Yapıları.....109
4.2.1.2. Dinî Yapılar.....109
4.2.1.3. Resmî Yapılar.....110
4.2.1.4. Diğer Yapılar.....111
4.3. XIX. Yüzyılda İstanbul'un Kent Dokusunda Yapılan Düzenlemeler.....111
4.3.1. Mimarlık Örgütünde Değişme.....111
4.3.1.1. Karakolların Yapımında Yabancı ve Azınlık Mimarlarının Etkisi.....113
4.3.2. Yeni Kanun ve Nizamnameler.....115
4.3.2.1. Yeni Düzenlemelere Göre Karakolların Durumu.....117
4.3.3. XIX.Yüzyılda İstanbul Yangınları.....119
4.3.3.1. Yangın Sonrası Planlama ve Karakollar.....121
4.4. XIX. Yüzyılda İstanbul'da Uygulanan Mimarî Üslûplar ve Karakollar.....122
4.4.1. Neoklasik Üslûptaki Karakollarda Ampir Üslûbun Etkisi.....123
4.4.2. Karakolların Cephe Özellikleri.....124
4.4.2.1. Nöbetçi Kulübeleri.....127
4.4.2.2. Aydınlatma Elemanları.....129
4.4.2.2.a. XIX. Yüzyılda İstanbul'un Aydınlatılması.....129
4.4.2.2.b. Karakolların Aydınlatılması.....130
4.4.3. Karakolların Plan Özellikleri.....135
4.5. Resimler.....137
4.6. Çizimler.....151

5. ANADOLU YAKASINDAKİ KARAKOLLAR.....156
5.1. İlçelere Göre Dağılım.....157
5.1.1 Beykoz.....158
5.1.1.1. Beykoz İlçesi Genel Değerlendirme.....158
5.1.1.2. Beykoz İlçesi'ndeki Belgelenen Karakollar.....161

5.1.2. Üsküdar.....175
5.1.2.1. Üsküdar İlçesi Genel Değerlendirme.....176
5.1.2.2. Üsküdar İlçesi'nde Belgelenen Karakollar.....180
5.1.2.1.a. Üsküdar İlçesi'nde Katalog Açılan Karakollar.....205
5.1.3. Kadıköy.....293
5.1.3.1. Kadıköy İlçesi Genel Değerlendirme.....294
5.1.3.2. Kadıköy İlçesi'nde Belgelenen Karakollar.....299
5.1.3.2.a. Kadıköy İlçesi'nde Katalog Açılan Karakollar.....314
5.1.4. Adalar.....329
5.1.4.1. Adalar İlçesi Genel Değerlendirme.....330
5.1.4.2. Adalar'da Belgelenen Karakollar.....334
5.1.4.2.a. Büyükada.....335
5.1.4.2.b. Heybeliada.....339
5.1.4.2.c. Burgazada.....341
5.1.4.2.d. Kınalıada.....343

6. ANADOLU YAKASI KARAKOLLARI GENEL DEĞERLENDİRME.....345
6.1. Karakolları Tarihlendirme Bilgileri.....345
6.2. Karakolların Mimarî Özellikleri.....347
6.2.1. Plan Özellikleri.....347
6.2.2. Cephe Özellikleri.....349
6.2.3. Strüktür Özellikleri.....353
6.3. Yakın Çevre Yapıları.....354

7. GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA MEVCUT KARAKOLLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ.....356

8. SONUÇ.....363

9. ÖRNEK UYGULAMA:TOPÇU KARAKOLU VE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ....367
9.1. Boğaziçi'nde Asayiş....367
9.2. Topçu Karakolu'nun Yeri ve Konumu....370
9.2.1 Büyükdere....371
9.3. Karakolun Tarihsel Gelişimi....378
9.4. Mimarî Özellikler....380
9.4.1. Plan Özellikleri....380
9.4.2. Cephe Özellikleri....389
9.4.3. Çatı Örtüsü....393
9.4.4. Yapım Tekniği ve Malzeme....394
9.5. Restitüsyon....395
9.5.1. Plan Restitüsyonu....395
9.5.2. Cephe Restitüsyonu....398
9.6.Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri....399
9.6.1. Bünyesel Etkenler....399
9.6.2. Çevresel Etkenler....400
9.6.3. Kötü Onarım....400
9.7. Restorasyon....402
9.7.1. Ayıklama....402
9.7.1.1. Planda Yapılan Ayıklamalar....402
9.7.1.2 . Cephede Yapılan Ayıklamalar....404
9.7.2. Bütünleme....405
9.7.2.1. Planda Yapılan Bütünleme....405
9.7.2.2. Cephede Yapılan Bütünleme....405
9.7.3. Sağlamlaştırma....406
9.7.3.1. Malzeme Sağlamlaştırması....406
9.7.3.2. Strüktürel Sağlamlaştırma....407
9.7.4. Temizleme....407
9.7.5. Yeniden İşlevlendirme....407

9.8. Haritalar.....412
9.9. Resimler.....420

KAYNAKLAR.....463
EKLER.....469

ÖZGEÇMİŞ

ÖNSÖZ

Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un mimarî dokusunda önemli bir yer tutan karakol yapıları hakkında toplu bir çalışma olmaması nedeniyle, 19. yy'da ve 20.yy'ın başında, "Batılılaşma" süreci içinde inşa edilen karakollar, tez konusu olarak seçilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, son dönemin mimarî üslûbundan izler taşıyan ve resmî devlet yapısı olarak inşa edilen İstanbul Karakolları'nın araştırılması, belgelenmesi; mevcut olanların tespit edilerek, koruma ve onarıma yönelik çabaların artmasını sağlamaktır.

Tez çalışması, Emniyet Kurumu'nun, Osmanlı Devlet Teşkilâtı'nda, imparatorluğun kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süredeki gelişimini ve buna paralel olarak yapılan son dönem karakollarının, İstanbul'un yerleşim dokusundaki yerinin, mimarîlerini araştırılmasını ve Anadolu Yakası Karakolları'nın incelenmesini kapsamaktadır.

İstanbul'un iki yakasında inşa edilen karakolların belgelenme çalışmaları tamamlanmış, ancak, Anadolu Yakası'ndakiler daha detaylı bir şekilde incelendiğinden, diğer karakollar genel değerlendirme aşamasında teze dahil edilebilmiştir.

Öncelikle, emniyet kurumunun tarihçesi incelenmiş, daha sonra karakolların belgelenmesi çalışmalarına başlanmıştır. Bu bağlamda, 19. ve 20.yy'a ait çeşitli görsel, yazılı kaynaklar taranarak, karakollar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konudaki ana kaynak, "Yıldız Albümleri" olarak bilinen, II. Abdülhamid (hd 1876-1879) döneminde çeşitli fotoğrafçılara çektirilerek hazırlanmış, fotoğraf albümleridir. Bu albümlerin bir bölümünde, karakolların toplu olarak belgelenmiş olduğu görülmüştür.

Fotoğraflar, son döneme ait haritalar, yazılı kaynaklarla desteklenerek, karakolların yerleri ve yapım tarihleri tespit edilmeye çalışılmış, sonra da değerlendirme çalışmalarına geçilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, İstanbul'la ilgili eserler vermiş bazı kişilere danışılmış, onların bilgilerinden ve tanıklıklarından yararlanılmıştır.

Çalışma sırasında kütüphanelerin, müzelerin, Emniyet Genel Müdürlüğü ve T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul KT.V.K.K.'nun arşivleri taranarak bilgi toplamaya çalışılmıştır. Toplanan veriler tezin çeşitli aşamalarında değerlendirilerek, Anadolu Yakası'ndaki karakollar kataloglar, tablolar şeklinde incelenmiştir. Dönemin mimarî üsluplarından neoklasik tarzda inşa edilen Büyükdere'deki Topçu Karakolu ise örnek uygulama seçilip, yapıya yeni bir işlev verilerek korunması için projeleri hazırlanmıştır.

Çalışmalarım boyunca ve her zaman bana gösterdiği anlayış, güven ve destek için değerli danışmanım sayın Prof. Dr. Reha Günay'a,

Restorasyon Ana Bilim Dalı'nın diğer tüm öğretim üye ve yardımcılarına,

Araştırmalarımda gereken izinleri vererek, kolaylık gösteren ve bu tezi gerçekleştirmemi sağlayan resmî kurumlardan,

T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne, T.C. İstanbul Valiliği Emniyet Müdürlüğü'ne, T.C. M.S.B. Kara Kuvvetleri Komutanlığı I. Ordu Komutanlığı'na, T.C. M.S.B. Kara Kuvvetleri Komutanlığı III. Kolordu Komutanlığı'na, T.C. Dz. K.K. Kuzey Deniz Saha Komutanlığı'na, T.C. M.S.B. İstanbul Askerlik Dairesi Başkanlığı'na, T.C. M.S.B. Seferberlik Bölge Başkanlığı'na, T.C. M.S.B. Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na, İstanbul İl Jandarma Komutanlığı'na, T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü'ne,

T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Topkapı Sarayı Müzesi'ne, T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na, T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na, yardımcı olan tüm yetkililerine ve görevlilerine,

Belgeleme çalışmalarındaki görsel malzeme desteği için IRCICA Genel Direktörlüğü'ne ve yardımlarından dolayı Dr.Hidayet Nuhoğlu'na, fotoğraflardaki emeği için Zeynel Sevinç'e, Alman Arkeoloji Enstitüsü'ne, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'na ve yetkililerine,

Karakolları belgelerken bilgilerine ve tanıklıklarına başvurduğum değerli araştırmacı yazarlardan M.Nermi Haskan'a desteği, M. R. Hatemi Baraz'a, Müfid Ekdal'a ve sayın Prof. Dr. Semavi Eyice'ye katkıları, Osmanlıca metinlerin çevirisinde Ahmet Özbaylı'ya yardımı için kendilerine,

Tez çalışmasında yardımcı olan kardeşime ve eğitimim boyunca gösterdikleri anlayış ve maddî, manevî destek için aileme teşekkürlerimi sunarım.

Aynur Çiftçi, İstanbul 1996.

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkılışına kadar geçen sürede, devlet teşkilâtının önemli bir birimi olan emniyet kurumu çeşitli değişiklikler, gelişmelerle Cumhuriyet Türkiyesi'nin de devlet yapısında, toplum yaşantısının sosyal gereği olarak her zamanki yerini korumuştur. Bu kurumun görev yapıları mimarî anlamda incelenerek tez çalışması gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde, öncelikle emniyet kurumunun tarihçesi incelenmiştir. Osmanlı Devlet teşkilâtı, imparatorluk sınırları içerisinde emniyet ve asayişi sağlamak için askerî teşkilâtının çeşitli birimlerini yetkili kılmıştır. Emniyetten sorumlu birimler kendilerine ait önceleri kulluk, sonra karakolhane, günümüzde de karakol kelimesiyle ifade edilen resmî binalarda görev yapmışlardır.

Üçüncü bölümde, bu yapılar grubunun belgelenmesi çalışmalarında başvurulan yazılı, görsel kaynakların genel bir değerlendirmesi yapılmış ve karakolların bu belgelerde ne şeklide yer aldıkları incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, 19. yy İstanbul Karakolları'nın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Karakolların İstanbul'un mimarî dokusundaki yeri, diğer yapılarla ilişkileri, kentin nüfusu, Tanzimat sonrası yapılan düzenlemelerin bu binalar üzerindeki etkileri ve dönemin mimarî üslûpları gözden geçirilerek, karakolların mimarî özellikleri araştırılmıştır.

Tez çalışmasının beşinci bölümünde, Anadolu Yakası'nda yapılan karakollar, günümüzdeki ilçe sınırları dahilinde Beykoz, Üsküdar, Kadıköy ve Adalar olmak üzere dört ilçeye ayrılmıştır. Mevcut olanlar ve olmayanlar, belgeleriyle detaylı bir şekilde araştırılmış, bir kısım karakol için katalog açılarak çeşitli bilgiler işlenmiştir.

Altıncı bölümde, Anadolu Yakası Karakolları'ndan elde edilen bilgiler, katalog düzenine göre tablolara dökülmüş ve genel bir özeti çıkarılarak, istatistik çalışması yapılmıştır.

Yedinci bölümde ise, günümüzde mevcut karakolların tespitine çalışılmış, bu yapıların tescil ve kullanım durumları araştırılmıştır. Karakolların korunma ve restorasyon çalışması

sırasında yapılan uygulamalar değerlendirilmiş, bu tarihî yapıların yaşatılması için yapılması gereken çalışmalara değinilmiştir.

Tez çalışmasının sekizinci bölümünde, 19.yy karakollarının son dönem Osmanlı Mimarisi'nde önemli bir yer tutan yapılar grubu olduğu vurgulanarak, bunların belgelenmesi, korunması ve onarımı üzerinde durulmuştur. Emniyet kurumunun devlet teşkilâtındaki öneminin ve karakolların mimarî kimliklerinin sergileneceği bir müzenin kurulması girişimlerinin gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiştir.

Dokuzuncu bölümde ise, son dönemin mimarî üslûbunu yansıtan; kargir olarak yapılmış Büyükdere sırtlarındaki Topçu Karakolu'nun rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanarak, örnek bir uygulama yapılmıştır. Çalışma, mimarî birikimimizde önemli bir yeri olan karakol yapılarından birinin, yeni bir işlev verilerek yaşatılması içermektedir.

RESUME

Le thème choisi pour la thèse est "Les corps de garde d'İstanbul à la dernière période, La côte d'Asie et le corps de garde de Topçu à Büyükdere". Le service de sécurité nationale, transmis à la jeune République Turque était un département l'un des plus importants du gouvernement de l'Empire Ottomane dès le début jusqu' à la fin.

Le Gouvernement Ottoman se servait de son armée et d'autres fondations pour la sécurité sur les territoires de l'empire. Les départements responsables s'étaient installés dans des bâtiments dits d'abord "kulluk", puis "karakolhane" et "karakol" dans notre vie quotidienne.

A İstanbul, la capitale de l'empire, ces bâtiments portaient l'influence occidentale du XIX. ième siècle. Le but de ce travail est de préciser la place, l'importance et la valeur de ces oeuvres, dans l'histoire de l'architecture Ottomane à fin de trouver certaines critères, en faisant des analyses détaillés, pour la restoration de ceux qui existent a nos jours.

On a d'abord analysé l'histoire du service de sécurité nationale, puis à l'aide des documents, on a défini plusieurs corps de garde. La source essentielle est "les albums de Yıldız" ou à peu près 200 cents corps de garde se sont photographiés. On a essayé de marquer leurs places, leurs relations avec d'autres bâtiments, les influences occidentales sur les départements officiels de l'Etat à l'époque de "Tanzimat".

Des divers matériaux du XIX. ième et de XX. ième siècle: des gravures, des cartes géographiques, des documents Ottomans, plusieurs livres préssés sur la ville İstanbul sont fouillés pour les vérifier. On a commenté certains sujets pour bien définir la vie sociale, la population et l'architecture de la période en faisant des remarques sur les corps de garde.

Les corps de garde de la côte d'Asie se sont analysés d'une façon détaillé en préparant des cathalogues sur ceux qui portent l'influence des styles occidentales de XIX.ième siècle. On a fait des tableaux pour en tirer certaines conclusions. On a remarqué que 32 corps de garde existent à nos jours mais 11 corps de garde ne sont pas enregistrés et on a vue qu'une grande partie de ces bâtiments ont perdue leurs architectures originales à cause des applications fausses. İl faut bien apprécier la valeur de ces oeuvres, mettre certaines standarts à fin de les préserver,restorer et donner des nouvelles fonctions. Le but de de ce de ce travail est d'accélérer cette période.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insan topluluklarının varlığı, çıkartılan kanunlar, asayişin muhafazasını ve kanunlara saygı gösterilmesini sağlamakla görevli bir zabıta kuvvetinin meydana getirilmesini zorunlu kılmıştır. Bütün medeniyetlerde böyle bir idarî kuvvete ihtiyaç duyulmuştur. Yürütme, yasama ve yargılama gücü başlangıçta aynı yüksek görevlinin kişiliğinde toplanmış ve zabıta önceleri sadece yargılama gücünün bir alt bölümünü meydana getirmiştir.

Büyük uygarlıklardan Mısır'da, Firavunlar devrinde, ülkedeki 42 bölgenin başında hem yönetici, hem de hâkim olarak bulunan kişilerin her birinin yanında, güvenlik görevlisi, sorgu hâkimi ve cellât olarak görev yapan bir çeşit polis şefi vardı. Sınırlardaki askerî karakollar jandarma görevi yapardı. Aynı devirde, Çin'deki büyük şehirlerde her sokak için ayrı bir güvenlik görevlisi vardı. İnka İmparatorluğu'nda da on ailelik her topluluğun bir "mayok"un gözetimi altında tutulduğu, bu kişilerin de ayrıca denetlendiği bilinmektedir.

Eski Yunanlılar, her ay kura ile ve bir aylık süre için görev yapmak üzere, güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını sağlamakla yükümlü bir "poliarkhos" seçerlerdi. Poliarkhosların yardımcıları da kanun koruyucu "nomophylakhos"lardı.

Roma'da kral Numa, düzenin sağlanmasını, trafiğin güvenliğini, yangın söndürme işleri ve yolların bakımını "aedilis"lere vermişti. Bu kurum daha sonra Latium'a, oradan da Roma eyalèt şehirlerine geçmiştir. İmparator Augustus Roma'da bütün emniyet yetkilerine sahip olan bir şehir emniyet müdürlüğü "praefectus Urbis" kurmuştur. Bu sorumlunun yanına da, başkentin 14 mahallesini denetlemek için birer yardımcı vermiştir. Gündüz sokak güvenliği 424 polis memuru "stationarii", geceleri ise devriye gezen 1.000 "vigila" tarafından sağlanmıştır. İmparatorluğun başlıca şehirlerinde kurulan bu teşkilât, barbarların müdahaleleri sonucu işleyemez olunca, devlet otoritesi dağılmış ve eski usule uyularak idare, yargılama ve yürütme güçleri tekrar bir kişide toplanmıştır (*Meydan Larousse*, C.10, s. 219-220).

Tarih boyunca büyük devletler kuran Türkler de emniyet işleri için çeşitli kişiler tayin etmişler, kurumlar meydana getirmişlerdir. Büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı Devleti'nde zabıta kuvveti Yeniçeri teşkilâtıyla birlikte kurulmuş ve tarihi boyunca gelişerek, imparatorluk sınırlarında halkın güvenliğini, asayişini sağlayan bir idarî güç olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da emniyetin sağlanmasına büyük önem verilmiştir. Başkentin zabıta teşkilâtı birçok birimlerden oluşmuştur. Bu nedenle, kuruluştan 1826'ya kadar geçen sürede asayiş işlerinde idarî açıdan bir düzensizlik başgöstermiştir. Tanzimatla birlikte (1839) zaptiye işleri yeni baştan düzenlenmiş, 1845'te başkent İstanbul'da bir polis teşkilâtı kurulmuştur. 1879'da ise, bu günkü Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkilerine sahip Zaptiye Nezareti adıyla, bütün asayiş teşkilâtını yöneten bağımsız bir kuruluş meydana getirilmiştir.

Zaptiye Nezareti'nin 1909'da kaldırılmasıyla, İstanbul'da "Polis Müdüriyeti Umumiyesi" kurulmuştur. 1911'de yeni bir yapılaşmayla kurulan İstanbul Polis Umum Müdürlüğü ise, Milli Mücadele sonrası 1923'te, yerini İstanbul Polis Müdürlüğü'ne bırakmış; 1925 yılında Emniyet-i Umumiye Umum Müdürlüğü'nün kurulmasıyla Cumhuriyet Dönemi'nin emniyet teşkilatına geçilmiştir.

Türkiye'nin genel güvenliği, asayişin korunması ile görevli bu günkü Emniyet Genel Müdürlüğü ise 4 Haziran 1937 tarihli Emniyet Teşkilâtı kanunu ile kurulmuş, İç İşleri Bakanlığı'na bağlı bir teşkilâttır. Genel müdürlüğün her ilde bir emniyet müdürlüğü vardır ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü bunlardan biridir. İl sınırı içinde bulunan genel veya özel bütün zabıta kuvvetlerinin ve teşkilâtının âmiri ise ilin valisidir.

Karakollar da polis ve jandarmanın, emniyet işlerini yürütmek için kullandıkları yapılardır. Günümüzde, emniyet makamı bulunan bir yerde, ilgili il emniyet müdürünün teklifi ve valinin onayı ile karakol açılabilir.

Osmanlı Devleti zamanında, devletin diğer bölgelerinde askerî teşkilât zabıta işlerini de yerine getirirken, özel bir iskân siyasetinin yürütüldüğü başkent İstanbul'da; göçlerle beraber nüfusun hızla artması ayrı bir takım tedbirlerin alınarak, huzur ve güvenliğin

sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle İstanbul'un içindeki ve dışındaki bölgelerin asayiş işleri ile ilgilenmek üzere karakolhaneler (karakollar) kurulmuştur.

Asayiş işlerine 1826 yılına kadar Yeniçeriler baktıklarından, bu kişilerin görev yaptıkları karakollara "yeniçeri kulluğu" denilmiştir. 1826'dan sonra, özellikle II. Mahmud (hd 1808-1839) döneminde İstanbul'da seri bir şekilde karakol inşasına başlanmıştır. 19.yy Osmanlı Devleti'nin "Batılılaşma" adı verilen süreçten geçtiği önemli bir dönemdir. Bu dönemde birçok alanda görülen çağdaşlaşma çabaları, 19.yy İstanbulu'nun mimarî dokusunda büyük ölçüde etkili olmuştur. İstanbul'u mimarîsi ve idaresiyle bir Avrupa kenti yapmak isteği doğmuştur.

Bu süreçte ortaya çıkan mimarî üslûplar, diğer yapılarda olduğu gibi karakollarda da uygulanmaya başlanmıştır. Karakolların devletin resmî yapıları oluşu ve bu çabaların devlet tarafından desteklenmesi, bu değişimi ve gelişmeyi yansıtan yapılar olmalarına neden olmuştur. 19. yy boyunca hanedanlığa gelen sultanlar, adlarının da verildiği karakollar yaptırarak idarî güçlerini yansıtmışlar ve İstanbul'un emniyetini sağlamışlardır.

İstanbul'un birçok semtinde dönemin neoklasik üslûbuna uygun olarak yaptırılan bu kargir karakollardan günümüze çok az sayıda örnek ulaşabilmiştir. Bu karakolların çoğu da yıllar boyunca geçirdikleri değişiklikler sonucu, özgün mimarîlerini büyük ölçüde yitirmişlerdir.

2. EMNİYET TEŞKİLATININ TARİHÇESİ

Emniyet Teşkilâtının, Türk devletlerinin siyasî yapısı içindeki yeri incelenerek, bu kurumun tarih boyunca geçirdiği değişiklikler ve görevleri incelenmiştir. İlk Türk devletlerinde ve büyük bir imparatorluk kuran Osmanlılar'da bu gelişim süreci incelenmiştir.

2.1. İlk Türk Devletlerinde Emniyet Teşkilâtı

Tarih boyunca çeşitli devletler kuran Türkler, kamu düzen ve güvenliğini ulusal savunma ile birlikte yürüterek, emniyet ve asayiş işlerini subaşılara bırakmışlardır. Kabile halinde yaşadıkları dönemde Türkler, orduyu sevk ve idare edenlere "subaşı" adını vermişlerdir. Eski Türkçe'de su; asker, komutan, ordu subaşı ise; başkomutan anlamında kullanılmıştır. Kabileler birleşip toplululuk büyüyünce Kagan ortaya çıkmış, subaşılar savaşta belli birliklere komuta etmeye başlamış, barışta da bulundukları bölgenin güvenliğini sağlayarak zamanla belirli görevlerin yöneticileri olmuşlardır. Bilinen en eski subaşı, 8.yy'a ait Tonyukuk Kitabesi'nde ismi yazılı olan İnelkagan'dır.

İlk Türk devletlerinde kamu düzen ve güvenliği yasalara bağlı olarak yürütülmüştür: Oğuz Han'ın, Oğuz Türesi; Cengiz Hanın Uluğ Yasası, Timur'un Tüzükkatı o devirlerin belli başlı hukuk kurallarındandır. Bu yasalarda, suçların önlenmesi kadar suçluların yakalanması ve cezalandırılması işlerine de büyük önem verilmiştir.

Büyük Selçuklu İmparatorluğunun kurucusu Selçuk Bey de bir subaşıdır. Anadolu Selçukluların il merkezlerinde askerî ve mülki işlere bakan komutanlara da subaşı denilmiştir. Bunlar bulundukları yerlerde emniyeti sağlarken,savaş zamanında çevre ilçe ve köylerinin tımarlı sipahilerine komuta etmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra Anadolu'da kurulan beyliklerde de askerî komutana subaşı adı verilmesine devam edilmiştir (Eraslan 1984:128-130).

2.2. Osmanlı Devleti'nde Emniyet Teşkilâtı

Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve diğer sosyal kurumları gibi, emniyet teşkilâtı da imparatorluğun kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme ve yıkılış dönemlerindeki koşullar doğrultusunda değişmiştir: Devletin genel çözülüşü ve yıkılışı sıralarında gerileyerek bozulmuş, 19.yy'da askerî ve sivil yönetim alanlarında yapılan yeniden düzenleme, geliştirme, girişim ve uygulamalarından etkilenerek bu günkü emniyet teşkilâtının temelleri atılmıştır.

2.2.1. 1299-1453 Dönemi

Kuruluş döneminde, Osmanlı Beyliği'nin yönetim teşkilâtı basit bir düzene dayalıdır. Devletin başında bulunan bey, tayin etmiş olduğu komutanlar ve kadılarla ülkesini yönetmiştir. Askerî bir rütbe olan subaşılık varlığını sürdürmüş, subaşılar barış döneminde savaş için gerekli olan askerleri eğitirken, kentin dirlik ve düzenini de sağlamışlardır. Kadıdan sonra gelen subaşılara ulufe maaşı verilmiştir. Osman Bey Karacahisar'ı ele geçirdiği zaman, kentin yönetimini oğlu Orhan Bey'e vermiş ve onun yanına Gündüz Alp'i de subaşı tayin etmiştir. Bu kişi ilk polis âmiridir (Alyot 1947: 30-31).

İlk Türk devletlerinde olduğu gibi polis örgütünün askerî teşkilât kadrosu içinde yer almasıyla, askerî âmirler aynı zamanda polis âmiri olmuşlardır. Devletin başındaki padişah en büyük adli, askerî ve mülki âmir olup işleri kendisini temsil eden Sadrazam vasıtasıyla yürütmüştür. Bu nedenle Sadrazam emniyet teşkilâtının en yüksek makamı olarak, diğer görevlilerle birlikte asayiş işlerine de bakmıştır.

Sadrazamın yanında yer alan subaşılar, yasakçı adı verilen askerlerle başkentin dirlik ve düzenini sağlamışlar, 14. yy'ın ortalarına doğru da Asesbaşılar gece güvenliğinden sorumlu tutulmuşlardır. Başkent dışında, illeri yöneten Beylerbeyi ve sancakları yöneten Sancak Beyleri, emirleri altındaki askerlerle bulundukları bölgelerin kamu düzen ve güveniliğini sağlamışlardır.

2.2.2. 1453-1826 Dönemi (Bkz. Harita 1-Tablo 1)

İstanbul'un fethinden sonra eyalet ve sancakların emniyet teşkilâtı olduğu gibi korunmakla beraber, Osmanlı İmparatorluğu'nun yeni başşehrinin inzibat işlerine ayrı bir önem verilmiştir. Anadolu'dan getirtilen insan toplulukları şehrin eski nüfusunu arttırmasıyla, güvenliğin sağlanması için yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. 15.yy'dan 19.yy'a kadar zabıta ve asayiş işlerinde Osmanlı askerî teşkilâtının Kara Kuvvetlerinden Kapıkulu Ocakları görev yapmıştır.

Osmanlı askerî teşkilâtı:

A)Kara Kuvvetleri

1. Kapıkulu Ocakları : a) Atlı Kapıkulu Ocakları, b) Yaya Kapıkulu Ocakları: Acemi Ocağı, Topçu Ocağı, Top Arabacıları Ocağı, Yeniçeri Ocağı, Cebeci Ocağı, Humbaracı Ocağı, Lağımcı Ocağı

2. Eyalet Kuvvetleri: a) Timarlı Sipahiler, b) Yardımcı Kuvvetler

B) Deniz Kuvvetleri olmak üzere kurulmuş bir teşkilâttır (Özcan 1995: 337-356).

2.2.2.1. Osmanlı başkentinde zabıta teşkilâtı

İstanbul'un fetihten sonra başkent beş büyük zabıta bölgesine ayrılmıştır:

. Sarayı Hümayun dışının güvenliği Yeniçeri Ağaları'na

. Sarayı Hümayun civarının (Ayasofya, Hocapaşa, Ahırkapı) güvenliği Cebecibaşılar'a

. Kasımpaşa ile Galata'nın güvenliği Kaptanpaşalar'a

. Tophane tarafi ile Beyoğlu semtlerinin güvenliği Topçubaşılar'a

. Üsküdar, Eyüp, Kağıthane, Boğaziçi'nin iki kıyısı, Kadıköy, Adalar ve Yeşilköy taraflarının güvenliği Bostancıbaşılar'a verilmiştir (Alyot 1947: 45).

Bu bölgelerin dışındaki yerlerin asayişini ise "usta" denilen ve yalnız kendi bölgesine bakan memurlar sağlıyordu. İstanbul'da kolluk işleriyle ilgili birimler, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde şu şekilde sıralanmıştır: 1)Sadrazam Mahmud Paşa, 2)Sekban Ağa, 3)İstanbul Mollası, 4)Eyüp Mollası, 5)Galata Mollası, 6)Üsküdar Mollası, 7)Ayak naibi,

8)İhtisap Ağa, 9)Asesbaşı, 10)Subaşı, 11)İstanbul Ağası, 12)Bostancıbaşı, 13)Çorbacıyan, 14)Hakim erbain, 15)Şeyhülislam, 16)Anadolu Kadıaskerî, 17)Rumeli Kadıaskerî, 18)Yedikule dizdarı, 19)Mimarbaşı, 20)Kapudan Paşa, 21)Tersane Kethüdası, 22)Okmeydanı'nda Yeniçeri Ocağı'nda talimhaneci başı ve koruculardır.

Evliya Çelebi, İstanbul'da ve çevresinde toplam 33 hakim , 35 nahiye kadısı, 186 nahiye kazası, 36 Subaşılık, 87 Yeniçeri kulluğu ve serdarları olduğunu; 40 yerde serbest ufak subaşılığın bulunduğunu, kadı ve subaşıların toplamının 1200 ettiğini belirtmiştir (Tongur 1946: 43-45).

2.2.2.1.a. Sadrazam

Sadaret makamı, devletin iç ve dış emniyetini sağlayan yetkili en yüksek makam olduğundan, sadrazam da en büyük zabıta âmiri olarak görev yapmıştır. Sadrazam, asayiş işleriyle ilgilenmek üzere şehirde dolaşarak, kanun ve nizamlara uygun görmediği her hareketi yerinde cezalandırmış; seferde çıktığında ya da başkentte bulunmadığı zamanlarda, zabıta işlerine sadrazamdan tam yetki almış olan Kethüdabey bakmıştır.

İstanbul'da sık sık çıkan yangınlar nedeniyle, devlet bu konuda oldukça hassas davranarak, iyi işleyen bir teşkilât kurmaya çalışmış ve sadarzamlarla yeniçeri ağalarına yangınlarda bulunup, söndürme çalışmalarına nezaret etme görevini de vermiştir. Bazen büyük yangınlara padişahlar bile geldiğinden, sadrazamla yeniçeri ağasının yangından zamanında haberdar olup, padişahtan önce olay yerine gitmeleri gerekmiştir.

Yangınların söndürülmesinde itfaiye gibi çalışan yeniçeriler görev yapmışlardır. Her hangi bir sadrazamın sadareti sırasında fazla yangın çıkarsa, bu durum paşanın uğursuzluğu verilerek, makamından alındığı; sadrazamdan memnun olmayan yeniçerilerin azlettirmek için yangın çıkardıkları bile görülmüştür. Sadrazamın, en yüksek emniyet âmiri olarak zabıta işleriyle ilgilenişi sembolik olmuş, diğer kişi ve kurumlar sahip oldukları yetkilere dayanarak asayişi sağlamaya çalışmışlardır (Alyot 1947: 52-53).

2.2.2.1.b. Bostancı Ocakları

Yeniçerilerden ayrı bir askerî teşkilât olan Bostancılara "Saray Muhafiz Alayı" da denebilir. İstanbul'da Hasbahçe çevresinde kışlaları bulunan Bostancıların, Topkapı Sarayı'nın içinde olduğu gibi, dışında da saraya hizmetle görevli ocakları vardı. Ocak denilen Bostancı bölüklerinin zabitlerine "usta" ünvanı verilmişti. Ustalıklara kendi içlerinden en kıdemli olan nefer tayin edilirdi (Koçu 1955: 136).

Teşkilâtın başı İstanbul Bostancıbaşısı olup ocağın Kethüda, Hasekiağa, Kozbekçibaşı, Odabaşı ve Karakulak denilen komutanları vardı (Tongur 1946: 47). Bostancı Ocağı'nın kolluk görevleri: a)Sarayın ve hükümdarın korunması, b)Saray ve padişah köşklerine ait bahçelerle Boğaziçi, Marmara ve Haliç kıyılarının korunması, c)İstanbul çevresindeki ormanların ve suların korunmasıdır.

Daha geniş bir anlatımla Bostancılar, yalnız Sarayı Hümayun'un değil, aynı zamanda Haliç'in, limanın, Kavaklar'a kadar Boğaz'ın, Anadolu toprağında Bostancı'ya, Rumeli toprağında Küçükçekmece'ye kadar Marmara sahillerinin güvenliğinden sorumluydu. Boğaz'da yalnız kaleler Yeniçerilerin elindeydi. İki sahil boyu dizilmiş köylerin inzibat ve asayiş işleriyle Bostancıbaşı Ağa ile Bostancılar ilgilenirlerdi. Boğaziçi'ndeki bütün beylik, kasır ve sahilsarayların, her iki yakada sahillerden gerilerdeki av kasırlarının muhafızları da onlardı.

Bostancılar, Yeniçeri ağasıyla yangın söndürmeye giderlerdi. Topkapı Sarayı kayıkhaneleriyle saltanat ve saray kayıklarına da Bostancılar `bakarlardı. Bostancıbaşı, özellikle geceleri, Kancabaş adı verilen kayığıyla Boğaz'da, Marmara'da kola çıkardı. Padişahlar, saltanat kayığıyla deniz gezintisine çıktığında, Bostancıbaşılar kayığın arkasında dümen tutarlardı ve padişahın sorularını yanıtlamak için 16.yy'dan 1826 senesine kadar geçen sürede defterler tanzim ettirmişlerdi.

"Bostancıbaşı Defteri"adı verilen bu defterlerde sahillerdeki şahıs mülkleri evler, yalılar, kahvehaneler, kayıkhaneler, bahçeler sahiblerinin, eğer kirada ise hem sahiblerinin hem de kiracılarının isimleriyle beraber tespit edilerek yazılmıştır. Defterlerin sayfaları dama tahtası gibi kutu kutu ayrılmış, altın yaldızla çizilen her karenin içine de bir isim

yazılmıştır (1825 son Bostancıbaşı defterinden örnek: Yalı Kasrı Hümayunu, Bostancılar Ocağı.. Koçu 1955: 133-138).

Hukuksal niteliği olmayan bu belgelerin, ilk kez I. Abdülhamid (hd 1774-1789) zamanında yazılmaya başlandıkları anlaşılmaktadır. Üçüncü Selim zamanında biraz daha geliştirilmiş, II. Mahmud (hd 1808-1839) zamanında en gelişmiş halini almışlardır (Kayra, Üyepazarcı 1992: 2. Bkz. Tablo 2)

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde ve diğer belgelerde edinilen bilgilere göre Bostancı bölüklerinin bulundukları ve Bostancıların görev yaptığı yerler: Ramiçiftliği, Davutpaşa, Kağıthane, Kavaksarayı, Çengelköy, Küçüksu, Çubuklu, Büyükdere, Baltalimanı, Kuruçeşme bahçe ve bostanları ile Beşiktaş bahçesi, İskenderçelebi, Dalmabahçe, Arnavutköyü, Kalender, Mirgün, Beykoz'da Tokat, Haydarpaşa, Flurya, Fenerbahçe, Halkalı, Vidos, Karaağaç, Hasköy bahçe ve bostanlarıdır (Tongur 1946: 49).

Bu bahçelerin bulundukları yerler kolluk bakımından önemlidir. Bu listeye Alibeyköy, Belgrad Ormanı ve Belgradcık köyü, Kemerburgaz, Bakırköy, Yeşilköy, Küçükçekmece ve buraların içlerindeki köyler Üsküdar, Eyüp, Kadıköy, Adalar, Büyük ve Küçük Çamlıca, Sultan Çiftliği, Bulgurlu, Merdivenköyü, İçerenköyü, Alemdağı, Dudullu ve Bostancı da eklenebilir (Koçu 1955:136).

Bir vesikaya göre Hasbahçe bostancıları 1379, diğer bahçelerdeki bostancılar 1999 olmak üzere toplam 2336 Bostancı vardı. H.1033 / M.1623 yılına ait diğer bir belgeye göre de bostancılar 2998 kadardı. Bostancı Ocağı ve Bostancıbaşılık 1826'da Yeniçeri Ocağıyla beraber kaldırılmıştır (Tongur 1946:47).

2.2.2.1.c. Yeniçeri Ocağı ve Kolluk

Yeniçeri Ocağı

Osmanlı askerî teşkilâtının kara kuvvetlerinden Kapıkulu Ocaklarının en büyüğü ve nüfuzlusu Yeniçeri Ocağıdır. I. Murad (hd 1360-1389) zamanında Edirne'nin fethinden sonra Çandarlı Kara Halil'in teşvikiyle kurulmuştur. Yeniçeri Ocağı'na nefer temini üç

aşama geçirmiştir: İlki M.1363 tarihli Pençik kanunu gereğince savaş esirlerinin kısa bir eğitimden sonra yeniçeri yapılmaları; ikincisi esirlerin Türk çiftçi ailelerinin yanında bir süre çalıştıktan sonra alınmaları; üçüncüsü ise esir ve devşirmelerin Türk hizmetinden sonra, bir süre daha Acemi Ocağı'nda eğitilelerek Yeniçeri Ocağı'na alınmalarıydı.

Ocağa alınan efradın isim ve eşkali "kütük" denilen deftere kaydedilirdi. Ocağın asker kaynağı 17.yy ortasına kadar devşirme usulüyle sağlanmıştır. Ancak, 16.yy sonlarında hudut kalelerinde istihdam edilmek üzere "kul kardeşi"adıyla yabancılardan asker yazılmıştır.

İlk yeniçeri kışlası Edirne'deydi. Fetihten sonra İstanbul'da da kışlalar yapılmıştır: Biri Şehzade Camii civarında, diğeri Aksaray tarafındaydı. Kışlalardan önce yapılan birincisine Eski Odalar, sonra yapılan ikincisine ise Yeni Odalar denirdi. Bu binalar 1826'da ocağın lağvedilmesi sırasında yerle bir edilmişlerdir. Yeniçeriler cemaat (yaya), bölük (ağa), seymen veya sekban ve acemi oğlan adı verilen dört gurup halinde örgütlenmişlerdir. (Res.1,4,5,6) Bunların herbiri belli sayıda ortadan meydana gelmiş, ortalar da odalara bölünmüştür (Özcan 1995: 339-340).

Yeniçeri ağası

Yeniçeri Ocağı'nın en büyük zabiti yeniçeri ağasıdır (Res.2). Bunun altında sırasıyla sekbanbaşı, kul kethüdası, zağarcıbaşı, saksoncubaşı, turnacıbaşı,muhzır ağa, haseki ağalar ve başçavuş vardı. Bu hiyerarşik sıra zamanla değişmiştir. Ağa tayini, 1451'den sonra sekbanbaşılardan olmak üzere, 16.yy başlarına kadar ocak içinden, yapılmıştır.

1515 yılından itibaren de saraya mensup ve hükümdara daha yakın sayılan ağalardan seçilmiştir. Aynı zamanda Acemi Ocağı'nın da âmiri olan yeniçeri ağasının, seferi işleri dışında en önemli görevi İstanbul'un önemli bir kısmının asayişinden sorumlu olmasıdır. Yeniçerilerin en başta gelen kolluk hizmeti Divan-ı Hümayun muhafizlığıdır.

Yeniçeri ağası vezir rütbesinde değilse bu toplantılara katılamazdı. Vezir payeli ağalara ise "ağa paşa" denirdi. Toplantı sonunda Arz Odası'nda padişaha ocakla ilgili bilgiler

verirdi. Başkentteki hizmetleri arasında yangınların söndürülmesi, sefarethanelerin korunması da vardı. Yeniçeri ağası İstanbul'da Ağakapısı'da otururdu[1].
Gözden düşmüş olarak ocaktan çıkarsa genellikle Kastamonu sancak beyliğine verilir, terfi ederse beylerbeyi veya kaptan-ı derya olurdu. Yeniçeri ağalarının azil veya tayini 1593'e kadar doğrudan padişaha aitken, bu tarihten itibaren sadrazamlara verilmiştir (Özcan 1995: 340-341).

Yeniçeri kullukları

Kullukçular veya karakullukçular, bir baş karakullukçunun emrinde gece ve gündüz devre çıkarak şehir içerisinde emniyet ve asayişi sağlamakla görevli yeniçerilerdir. Kolluklar dışarı ve içeri kolluklar olmak üzere ikiye ayrılırdı. Bunlardan birincisi İstanbul'da, ikincisi de taşradakilerdir. Kale kapılarında muhafizlık yapan kullukçulara da yasakçı denirdi.

Karakullukçular kendilerine ayrılan kulluklarda (karakulhanelerde) kalırlardı. İstanbul'da, ayrı bölgelerdeki kulluklara mensup kullukçular sokakları gezerler, şüpheli gördükleri kimseleri, geceleri fenersiz gezenleri tutarlar; suçluları ve sanıkları yakalayıp yeniçeri ağasının evine veya ihtisap ağasının nezdine sevkederler, fuhuş yapılan evleri basarlar, aynı zamanda askerî inzibat işleriyle de meşgul olurlardı.

Karakullukçuların görevlerine göre aldıkları adlar bunlara verilen "ulufe" çizelgelerindeki kayıtlara işlenmiştir. Kulluğa tayin edilen yeniçeriler, hangi ortaya mensup olurlarsa olsunlar, kazanç elde ettikleri için bir çeşit ücret verirler ve üç ay süreyle kullukçu olurlardı. Kullukçuluk tercihen yeniçeri ocağının emektar ve tecrübeli yaşlılarına verilirdi.

---

[1] Ağa kapısı, Süleymaniye Camii civarında Osmanlı Hükümeti'nin kaldırılışına kadar 'Şeyh-ül-islam' kapısı denilen ve şimdi İstanbul Müftülüğü olan yerdi. Hala duran 'Tekeli Köşk' ocak meclisinin toplandığı sonradan Şeyh-ül-islamların arz odası olarak kullandıkları yerdi (Pakalın 1946:624). Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra Ağakapısı'nın adı Serasker Kapısı olarak değiştirilmiş, kısa bir süre Seraskerlik Dairesi olarak kullanılmış daha sonra günüöüzde İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerdeki Eski Saray kullanılmıştır. İstanbul Üniversitesi Merkez Binası Abdülaziz tarafından Bâb-ı Serasker olarak inşa ettirilmiştir (*İslam Ansiklopedisi*, C.3, s.457).

Kulkethüdası veya kethüdabey denilen yeniçeri zabiti, sekbanbaşından sonra en büyük subayıdı ve yeniçeri ağasının muaviniydi.

Kullukları, yetkili ve bilgili, tecrübeli yeniçerilere verir, kullukçuları tayin ederken de bu işten aidat alırdı. Kolluklar da korudukları semt halkından belli bir miktar para alırlardı. Yeniçeriler sefere çıktıklarında yerlerini tecrübesi ve dürüstlüğüyle tanınan ocak emektarlarına teslim ederlerdi.

İstanbul'daki kulluklar:Kumkapı, Ayakapısı, Yahudi Mahallesi, Balat içerisi ve dışarısı (kale dahili ve harici), Fener içerisi ve dışarısı, Eyüp Kapısı, Edirne Kapısı gibi semtlerdeydi. Büyük Karaman, Küçükpazar ve Hocapaşa'da yayabaşılarla, bölükbaşılara ait kolluklar da vardı. İstanbul ağasının idaresinde bulunan acemi oğlanların da Kalafat yerinde, Eminönü'nde, Odunkapısı'nda daimi kollukları vardı. Bunlar İstanbul'a gelen odunlarla ilgilenir, gemilere hamal bulur ve o bölgenin güvenliğini sağlarlardı.

Evliya Çelebi'ye göre, o devirlerde, İstanbul'da 87 tane yeniçeri kulluğu mevcuttu (Tongur 1946: 60-64). Devlet idaresindeki hatalar, askerî ihtilaller ve çeşitli nedenlerle bu güçlü teşkilât bozulmaya, kolluklar rüşvetle satılmaya, her kolluktaki nefer sayısı artmaya, usule ve geleneklere aykırı kişiler alınmaya başlanmıştır. Yahudi mahallesindeki kollukta dört nefer varken ona, Kumkapı'da dörtten onüçe, Ayakapısı'nda dörtten onikiye, Balat'ta üçten onüçe çıkarılmıştır.

Kolluklar satın aldıkları neferin parasını alabilmek için halkı soyarak, zulm etmişlerdir. Birer eşkiya yatağı halini alan bu kolluklara subaşı, asesbaşı gibi zabıta âmirleri de yaklaşamamışlardır (Alyot 1947: 47-48).

2.2.2.1.d. Sekbanbaşı ve gümrük kullukları

Sekban bölükleri, önceleri Yeniçeri Ocağı'ndan ayrı, müstakil bir ocaktı. Bazen kendi buyrukları altına verilen yeniçeri birlikleri ve bir komutan maiyetinde sefere çıkan sekbanlar 34 bölükten oluşurdu. Sekbanbaşı ise başlangıçta av maksadıyla teşkil edilen sekban bölüklerinin kumandanıydı (Res.2). Bu bölüklerin, II. Mehmed (hd 1451-1481) zamanında, 1451 yılında Yeniçeri Ocağı'na katılmasından sonra, ocağın ikinci derecede

zabiti olan sekbanbaşı, terfi ederse genellikle yeniçeri ağası, dış hizmette ise sancak beyi veya müteferrika olurdu.

Yeniçeri ağası seferdeyken ocağın bütün işlerinin görülmesi, vekaleten başkentin korunması ve güvenliği sekbanbaşına aitti. Kendilerine bağlı özel kullukları ile daha çok gümrük ve kaçakçılık işlerine bakarlar, Rumeli'ndeki koruları idare ederek, buralara korucular atarlardı. Sekbanbaşıların Vefa'da gümrük kulluğu adı verilen iki kulluğu ve Fatih'te de kullukları vardı. 17.yy'dan itibaren önemini kaybeden sekbanbaşılığın yerini kul kethüdalığı almıştır (Tongur 1946: 56-59).

2.2.2.1.e. İstanbul ağası

Yeniçeri ağası ile sekbanbaşı sefere çıktıklarında, başkentin korunması İstanbul Ağası'na kalırdı. Acemi oğlanlarına yeniçeri keçesi giydirerek, haftada bir iki defa gece veya gündüz sokakları dolaşır, serserileri teftiş eder, yangınları söndürmeğe nezaret ederdi. Normal zamanlarda asıl görevi Acemi Ocağı'nın idare ve inzibatıydı. İstanbul'da sarayın ve halkın odun ihtiyacını karşılamak da görevleri arasındaydı (Tongur 1946: 59).

2.2.2.1.f. Cebeci Ocağı

Bölük ve cemaat diye iki kısma ayrılan cebecilerin başlıca görevi, yeniçerilere silah sağlamak ve bunları muhafaza etmek, sefer sırasında silahları nakletmek, dağıtmak, bozulanları onarmaktı. İstanbul'da cebehane denilen büyük silah deposundan başka hudut kalelerinde de depolar ve görevli cebeciler vardı.

İstanbul'daki cebeciler kışlası ile silah depoları Ayasofya civarındaydı. Kalelerdeki depoların noksanları buradaki depodan karşılanırdı. Dışarıdaki en önemli depolar Budin ve Belgrad'daydı. Cebeci Ocağı'nın kuruluşunun, Yeniçeri Ocağı'nın teşkilinden sonra olduğu düşünülmektedir (Özcan 1995: 345). Bu ocağın neferleri de Acemi Ocağı'ndan alınırdı. Cebeci Ocağı'nın en büyük zabiti cebecibaşıdır.

İstanbul'un Ayasofya, Hocapaşa ve Ahırkapı semtlerinin muhafazası cebecibaşının sorumluluğundaydı. Bunun altında dört kethüda vardı ve en kıdemlisine başkethüda denirdi. Cebeci kethüdaları bu semtlerin inzibatını teftişe ve kola çıkarlardı. Buralarda Cebecilere mahsus kulluklar mevcuttu. H.1224 / M.1809 da Nuru Osmani kapısı karşısında da bir cebeci kulluğu yapılmıştır. Zaman zaman yeniçerilerle birlikte isyan olaylarına karışan Cebeci Ocağı da 1826'da kaldırılmıştır. Yerine Cebehaneci Ocağı kurulmuş, bunun için yeni bir tüzük hazırlanmıştır (Tongur 1946: 76).

2.2.2.1.g. Kaptanı Derya

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk devirlerinde kaptan adına rastlanmamaktadır. Önceden her gemi bir reisin, bütün Türk donanması da "Derya Beyi" ünvanlı bir başbuğun idaresindeydi. Sonradan Reislere İtalyancadan alınan "Kapudan", Derya Beyi'ne de "Kapudanı derya" denilmiştir. Vezir atanmasıyla "Kaptan paşa" adı verilmiştir (Res.7).

Kaptan paşalar deniz kuvvetlerinin en büyük komutanı olmakla beraber, İstanbul sahillerinde ve denizde kolluk işlerine karışmazlardı. Bu yerler Bostancıbaşıların sorumluluğundaydı. Kaptanpaşalar, Galata'nın, Kasımpaşa'nın emniyet ve asayişini sağlarlardı. Maiyetindeki tersane ve Galata çavuşları da bu bölgelerde tersane ve limanın kolluk işlerine bakarlardı. Kaptan paşa 24 kürekli özel kayığına biner, gece veya gündüz devre çıkarak emrindeki kaptanlar ve kalyoncularla bu bölgelerde kol gezerdi.

Buralardaki karakolhanelerde Kalyoncu adı verilen askerler bulundurulduğu için Kaptan paşa emrindeki kulluklara "Kalyoncu kulluğu" denilmiştir. Küreğe hüküm giyenleri kapatmak ve gemilere vererek kürek çektirmek için tersanede Kaptan paşaya bağlı bir zindan vardı.

Galata, Kasımpaşa, Liman ve tersanenin inzibatı ile ilgili memurlar arasında Tersane Kethüdasının da adı geçmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, her gece 35 kaptanın askerleriyle şehir içinde kol gezdikleri yazılmıştır. Kaptanı Derya'lık yerini 1867'de Bahriye Nezareti'nin kurulmasıyla, Bahriye Nazır'lığına bırakmış, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar da devam etmiştir (Tongur 1946: 76-77).

2.2.2.1.h. Topçu Ocağı

Yaya kapıkulu ocaklarından olan Topçu Ocağı, Yeniçeri Ocağı'ndan sonra kurulmuştur. Efradı Acemi Ocağı'ndan sağlanmış, daha sonra kuloğulları da alınmıştır. Ocak, fonksiyonu bakımından top imali ve top atışı olmak üzere iki kısımdan meydana gelirdi. Topçu kışlaları ile top imalathanesi İstanbul'da, Kılıç Ali Paşa Camii çevresinde, halen Tophane denilen yerdeydi. İlk tophane Fatih zamanında yapılmış, daha sonraları yenilenmiş ve genişletilmiştir. Tophane semti ile Beyoğlu'nun emniyet ve asayişinin sağlanması topçubaşıların göreviydi (Res.8).

H.992 / M.1474 tarihine kadar padişah sefere çıkmadıkça topçu başı da çıkmazdı. Bu tarihten sonra veya daha önce, padişahla sefere çıkan topçubaşıların yerine, bölgelerinin kolluk işlerine kimin baktığı tesbit edilememiştir. Topçuların kolluk hizmetlerini takip için kışlaları dışında bazımahallerde de topçu kullukları vardı (Tongur 1946: 74).

Topçuların mevcudu çeşitli tarihlerde değişmiştir. 16.yy'da 1200 civarında olan topçu sayısı, ocak tüzüğüne aykırı alımlar nedeniyle 17.yy ortalarında 2-3000'e ulaşmıştır. 19.yy başlarında ise mevcut 5000'i geçmiştir. 15.yy'dan itibaren gelişen Osmanlı topçuluğu 16.yyda en mükemmel seviyeye çıkmış, fakat bir sonraki asırda gerilemeye başlamış ve gelişen Batı topçuluğu karşısında teknik olarak yenilenememiştir.

III. Mustafa'nın (hd 1757-1774) emri ve Fransa'dan getirtilen Baron de Tott'un gayretleriyle kurulan Sürat Topçuları Ocağı, bu padişahın ölümünden sonra kaldırılmıştır. Ancak, yenilikçi sadrazam Halil Hamid Paşa (M.1782) zamanında ocak yeniden kurulmuş ve Fransa'dan topçu uzmanlar istenmiştir.

III. Selim (hd 1789-1807) zamanında önem verilen ve genişletilen Topçu Ocağı, Kabakçı Mustafa İsyanı'nda bu asiyi desteklemiş, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra ise yeni bir nizama bağlanmıştır (Özcan 1995: 346-347).

2.2.2.1.ı. İstanbul İhtisap Ağası

İstanbul'daki muhtesipler belediye zabıta işlerini görürlerdi. İhtisap Ağa'sının emrine "kul oğlanları" denilen memurlar verilmişti. Sadrazam, İstanbul kadısı,muhtesip ve ayak naibi kola çıktıklarında kul oğlanlarından birisi bir terazi taşırdı. Kul oğlanları kol gezerek belediye kolluğu hizmeti görürlerdi. Zamanla sayıları 56'yı bulduğu için bunlara "elli altılar " adı verilmiştir.

1826'da İhtisap Nezareti'nin kurulmasıyla bu memurlar, "ihtisap neferi" adıyla yeniden kaydedilerek görev yapmışlardır. İstanbul'daki muhtesiplerin diğer görevleri: Taşra halkının başkente gelmemesi için vilayetlere fermanlar gönderir, gelenlerdense "Resmi çift bozan "adlı bir vergi alırdı.

İstanbul'a gelen H ristiyan ve Müslüman bekâr şahıslar için İstanbul'da üç dört; Üsküdar, Galata ve Eyüp'te birer, ikişer han ayrılmıştı. Yeni gelenler işe girinceye kadar İhtisap Ağası kanalıyla bu hanlara gönderilir, işe girenler özel defterlerine kaydolunur, İstanbul'dan ayrılanlar için de buna göre işlem yapılırdı. Ölenler kayıttan düşülerek nüfus izdihamına ve çıkacak kolluk olaylarına sebebiyet verilmezdi. Bekârların özel bekâr odaları açmaları, silah taşımaları yasaktı. Bu gibi durumlarda İhtisap Ağası'na haber verilirdi. Hamamların kontrolü için görevlendirilen hamamlar yazıcısı İhtisap Ağası tarafından tayin edilirdi.

Bostancıbaşının, Mimar başının, Kasapbaşının kendi görevleriyle ilgili sanat ve ticaret sahipleri için düzenledikleri defterlerin birer örnekleri İhtisap Ağası'na verilirdi. Adalardan gelenlerle diğer yabancılar özel hanlarda oturtularak halka karıştırılmazdı. Muhtesiplerin belediye kolluğu dışında bu tip idari kolluk görevleri vardı. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra İstanbul İhtisap Ağasının idari kolluk görevleri biraz daha arttırılmıştır (Tongur 1946: 79-81).

2.2.2.1.i. Asesbaşı

Osmanlılar'da asesbaşılık muhtemelen II. Mehmed (hd 1451-1481) zamanında kurulmuş, daha sonra ağa bölüklerinden birini teşkil etmiştir. Bölük kumandanı olarak ocak içindeki askerî görevi dışında, şehrin özellikle geceleri inzibat ve asayişinden sorumlu olan asesbaşı, Ağakapısı'nda devamlı bir kapı kethüdası (emir emiri) bulundurur, yeniçeri ağası ile irtibatını bu nefer vasıtasıyla sağlardı (Res.3).

Belli bir odası bulunmayan asesbaşının görevleri ocak içinde ve dışında olmak üzere ikiye ayrılırdı. Ocak içindeki idamlar mutlaka onun tarafından infaz edilirdi. İdam genellikle Bâba Cafer Zindanı'nda gece yarısı gerçekleştirilirdi. Hapishaneler subaşı ile asesbaşının gözetimi altındaydı. Asesbaşı, merasimlerde ve kapıkulu askerlerinin sefere çıkışları sırasında düzenlenen törenlerde asayişi sağlardı. Veziriazamın şehir içi devriye gezilerine refakat ederdi. Cuma namazına giderken sadrazamın geçeceği yollarda inzibatı sağlamak da yine onun görevleri arasındaydı.

İstanbul'da iki asesbaşı vardı: Galata civarından sorumlu olanın rütbesi daha aşağıdaydı. Asesbaşı ve aseslerin dış görevlerinin en önemlisi nöbetleşe olarak çarşı ve pazarlarda, mahallelerde, bilhassa şüpheli yerlerde geceleri dolaşmaktı. Bu sırada görevli asesler zanlıları yakalarlar, suçu sabit olanları ya yeniçeri kulluklarında dayakla cezalandırırlar veya ilgili makama gönderirlerdi. Aseslerin tutma, kapma, vurma, asma, basma ve "kayd ü bend" gibi ihtisas erbâbı vardı. Köprülü Mehmed Paşa'nın sadareti zamanında asesbaşı olan Zülfikar Ağa'nın, 4000'den fazla suçluyu öldürdüğü nakledilmektedir

Taşrada: Edirne, Şam, Halep, Mardin, Kilis, Erzurum, Kütahya, Musul, Diyarbakır, Edirne, Selanik, Tırhala, Niş, Bosna, Sofya, Trablusşam, Budin, Cezayir gibi yerlerde de asesbaşı ve asesler bulunur, bunlar kolluk hizmetleri görürken halktan belli miktarda para alırlardı.

Subaşıların gece aldığı zabıta cezasının belli bir oranı asesbaşıya ait olup bunlardan başka bu görevliler kömür ve odundan, meyhanelerden, evlenenlerden de ücret alırlardı. Hatta Evliya Çelebi'ye göre subaşı ve asesbaşılar hırsız ve yankesicilerden de vergi tahsil

ederlerdi. 16.yy sonlarında asesbaşılara da timar verilmeye başlanmıştır. Bulunduğu yerin kadısının denetimi altında çalışan asebaşının tayinini kadının teklifi üzerine padişah yapardı (Özcan 1988: 464).

Her mahallede asesbaşına bağlı olan bekçiler vardı. 17.y.y'ın sonuna ait bir emirname, bu bekçilerin çoğunlukla yaşlı veya yeteneksiz olduklarını , güvenliği sağlayamadıklarını bu nedenle esnaf yöneticilerinin, her bir esnaf kolu başına iki bekçi belirlemesini, bunların geceleri gerekli yerlerde fener yakıp, sabaha kadar dolaşmalarını istemektedir. Geceleri fenerli veya fenersiz dolaşmanın da cezaya tabii olduğunu hüküm altına almaktadır (Mantran 1991: 79).

2.2.2.1.j. Subaşı

Subaşı da bir yeniçeri subayıdır. Kentin asayişini gün boyu sağlar, muhtesip ile işbirliği yaparak, zenaatkâr veya tüccarlara ilişkin hükümlere uyulup uyulmadığına bakar; sarhoşları, zarar verenleri ve diğer serserileri yakalayarak cezalandırırdı. Para cezalarından başka, eksik tartan satıcılar için boyunduruğa vurarak, tüm kentte dolaştırma cezası da uygulardı.

Subaşıların ve asesbaşıların, çok acımasız oldukları için kötü bir ünleri vardı. Yabancı gözlemcilere göre cinayetler nadirdi. Bunun nedeni katil bulunamazsa cinayetin işlendiği mahalle sakinlerinin "kan bedeli" ödemek zorunda olmalarıydı. Tutarın yüksek olması katilin çabuk yakalanmasına yol açardı (Mantran 1991: 79-80).

İstanbul'da, İstanbul İhtisabı Zindanı ve Kaptanı Deryalık emrindeki tersane zindanları ve ikinci derecedeki bazı zindanlarla, ceza ve tevkif evi olarak kullanılan tomruklar vardı. Uzun zaman çavuş başının emrinde, kadıların nezareti altında, subaşılar tarafından idare, Asesbaşılar tarafından muhafaza edilen bu tomrukların başında ağa bulunurdu. Zindanların başında da bir zindancı veya ağa olurdu.

İstanbul'da Bizans'tan kalma hapishaneler de vardı. Daha sonra aynı amaçla kullanıldıklarına dair bilgi edinilmese de, Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı Yedikule zindanları cezaevi olarak kullanılmıştır. H.1247 / M.1831'de Mehterhane'nin genel

cezaevi haline getirilmesiyle, Yedikule hapishanelikten çıkarak karakolhane olarak kullanılmıştır. Yemiş İskelesi'yle, Zindan Kapı çevresinde bulunan meşhur Bâba Cafer Zindanı da H.1179 / M.1765'de genel hapishaneye, H.1247 / M.1831'de ise karakolhaneye çevrilmiştir (Tongur 1946: 65-69).

2.2.2.1.k. Çavuşbaşı

Osmanlı Devleti'nde sonradan gelen Mabeyn müşirlerinin ve zabtiye nazırının görevlerine benzer büyük yetkileri olan bir kişiydi. Divan-ı Hümayun toplandığı zaman sadrazama muavenet etmek, Emniyeti Umumiye işlerine bakarak saray teşrifatçılığı yapmak, sadrazamın muavini sıfatıyla onun emir ve kararlarını uygulatmak, şer'i ilamları infaz etmek, şahsi alacakları tahsil etmek gibi görevleri vardı. Bundan başka kendi rütbesine kadar olan zevatı hapis, tebid, tevkif ve idam etmek yetkisine de sahipti. Tellâllar aracılığıyla halka kanun hükümlerini ilân ederdi. Çavuşbaşı; muhzır ağa, asesbaşı ve subaşı tarafından yardım görürdü (Alyot 1947: 60).

2.2.2.1.l. İstanbul ve Bilâd-ı Selâse Kadı ve Naipleri

Devletin yasa ve hükümlerini uygulamak, bunlara uyulmasını sağlamak kadıların göreviydi. Suçluları bizzat sorguya çeker, hükmünü de hemen verirdi. Kadılar, daha çok ahlak zabıtası işleriyle ilgilenirlerdi. Hükümet merkezi İstanbul ve Bilâd-ı selâse adıyla dört kadılığa ayrılmıştı: Bilâd-ı selâse Eyüp (Havâss-ı Refia), Galata (Mahrusa-i Galata) ve Üsküdar (Medine-i Üsküdar).

Bu bölgelerin kadılarıyla İstanbul kadıları birbirlerine eşitti ve doğrudan sadaret makamına bağlıydılar. Yalnız, esnafın büyük bir kısmının İstanbul'da Suriçi'nde bulunması nedeniyle, İstanbul kadısı daha önemli bir konumdaydı. Nahiyelerde kadılık görevlerini naibler yapardı. Naibler kadılar tarafından atanırlardı. İstanbul ve dış mahallelerdeki naibleri İstanbul kadısı atardı. İstanbul civarında yalnızca Beşiktaş, Ortaköy, Arnavutköy, Beykoz gibi biraz irice kasabalarda naib vardı (Mantran 1991: 77).

Çarşı ve pazarlar ile esnafı denetim altında tutan muhtesib de İstanbul kadısına bağlıydı. İthalat ve ihracatın yapıldığı bazı yerlerde de birer naib bulunurdu. Naipler katiplerinin yardımıyla malın esnafa dağıtımına nezaret ederlerdi. Unkapanı Naibi devlet anbarlarından halk için ayrılan hububatın dağıtımını idare eder, özel veznedarlar çalıştırırdı. İstanbul, Üsküdar, Galata ve Eyüp kadıları da diğer bütün kadılar gibi kendi bölgelerinde sık sık kola çıkarlardı (Tongur 1946: 77-78).

2.2.2.1.m. Kapıcılar ve Korucular

Yeniçeri ulufe defteri ile ulufe mevacip icmalleri incelenerek, İstanbul çevresinin, kale kapılarının emniyet ve inzibatının Yeniçeri Ocağı'ndan ayrılan kapıcılar ve korucular tarafından sağlandığı görülmüştür. Ocağa ait defterler, kaynaklarda yazıldığı gibi yakılarak imha edildiğinden, bu defterlerden günümüze birkaç tanesi ulaşabilmiştir.

Bu belgelerde, İstanbul surları kapılarının , İstanbul çevresindeki dağların, su yollarının, çayırların çeşitli isimlerde kapıcı ve korucular tarafından korunduğu belirtilmiştir. Korucu olarak gösterilenler, Yeniçeri Ocağı'nda uzun zamandır çalışan, henüz emekli olmamış, sefere çıkmayan eski yeniçerilerdir. İstanbul surları kapılarında görevli ağa bölüklerinden veya cemaat ortalarından ayrılan kale kapıcılarından mevacip defterlerinde adı geçenler:

Bevvab-ı bâb-ı Ayazma-Ayazma kapı kapıcısı, Cedit (Yeni) kapı, Orta kapı, Çatladı kapı, Narlı kapı, Aya kapı, Kuleiheft (Yedikule), Edirne kapı, Balat kapı, Top kapı, Mahi (Balıklı) kapı, Heyme (Odun) kapısı, İstimadiye (Samatya) kapı, Eyüp kapı kapıcıları.

İstanbul'da Silivrikapı, Zindan kapı gibi kapılar da vardır. Ulufe defterlerinde tespit edilebilen başlıca dağ korucuları şunlardır: Korucu-i Kûh-u Kavak (Kavakdağ), Şile, Çatalca, Gekbuze, Gemlik, İncegez (Çatalca'da), Alem (Alemdağ).

Devlete ait çayırların Korucu-i Çayırha, devlete ait (Miri) hayvanların Korucu-i ağnamı miri, saraya ait bahçelerin Korucu-i Bostanha ve su yollarının Korucu-i rah-ı ab adı verilen korucular tarafından denetlendiği, Korucui-i Bostanhai mihaliç gibi İstanbul'un dış mahallelerinin de korucuları olduğu yazılmıştır (Tongur 1946: 71-73).

2.2.2.1.n. Salma Tebdil Askerleri ve Böcekciler

Salma tebdil askerleri, kılık değiştiririp gizlenerek, geceleri ve gündüzleri şehirde dolaşırlardı. Salma Başçuhadarı ve salma çuhadırları kalabalık yerlerde gezerler; kahvehanelerde, berber dükkânlarında kumar oynayanları Ağakapısı'na gönderirlerdi.

Yeniçerilerin çarşı ve sokaklarda, dükkânlarda, hamamlarda olay çıkarmamalarına dikkat etmek, fuhuş yapılmasını engellemek, çocukların camiilerde gürültü yapmamalarını sağlamak gibi görevleri de vardı. Günlük olayları Ağakapısı'ndaki üslerine bildirirlerdi.

Bu görevliler, bir çeşit gizli iş gören polis komiserlerine benzetilebilir. Böcekbaşı (Böcekçibaşı) ise kadın ve erkek memurlarıyla, hırsızları yakalayan bir çeşit özel kolluk teşkilâtının başıydı. Onlar da ünleri büyük sivil polislerdi. Eskiden yankesicilik ve hırsızlık yapmış bu kişiler, görevlerini başarıyla yaparlardı. Yakaladıkları suçluları, suçlarına göre Ağakapısı'na veya İhtisap Ağası'na ya da Bâbacafer zindanına gönderirlerdi (Tongur 1946: 64-65).

2.2.2.1.o. Diğer Zabıta Birimleri

İstanbul'da asayiş işlerine bakan, subaşının emrinde, "pasban" ismili görevliler de vardı. Pasbanlar, özellikle geceleri şehri dolaşarak, dükkânlarla evlerde hırsızlık yapılmasına engel olurlardı. Diğer görevleri çarşıyı, dükkânları süpürmek, kapıları ve kilitleri kontrol etmekti (Ziyaoğlu 1985:301).

Evliya Çelebi'ye göre pasbanların sayısı 12000'e ulaşmıştı. Vezirlerin ve devlet erkânının emrinde "şatır" denilen muhafizlar da zabıta memuru olarak görev yapmışlar; şüpheli gördükleri şahısları, rastladıkları suçluları tomruklara, Bâba Cafer zindanına götürme yetkisine sahip olmuşlardır.

Şehir ve kasaba sınırları dışında kalan yerlerde "kır serdarı" denilen memurlar asayişten sorumlu tutulmuşlardır. Bunlardan başka Tomruk ağaları denilen hapishane müdürleri, kendilerine teslim edilen suçlularla ilgilendikleri gibi, semtlerinin emniyet işlerine bakmışlardır (Alyot 1947: 65-66).

2.2.3. 1826-1845 Dönemi (Bkz. Harita 2-Tablo 3)

2.2.3.1. İstanbul'daki Zabıta İşleri

2.2.3.1.a. Zabıta Makamları ve Mıntıkaları

Yeniçeri Ocağı'nın 18 Haziran 1826'da kaldırılmasına "Vak'a-i Hayriyye" denir. Yerine ise Hz. Muhammed'in ismine izâfetle Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (Res.10,11) isimli yeni bir askerî örgüt kurulmuş; yeniçerilikle ilgili her türlü isim, ünvan ve işaret kaldırılarak, başına Yeniçeri Ağası'nınkine benzer yetkilerle donatılmış Serasker adı verilen komutan getirilmiştir.

Barış zamanında şehrin iç güvenliğini sağlayan, geçici olarak yangın söndürme gibi işlere de bakan bu askerî teşkilât büyünce, 1831'de alaylardan merkezi İstanbul'da olana "hassa", Üsküdar'da olana "mansûre" adı verilerek ikiye ayrılmıştır. Başkentte zabıta teşkilâtının işleyişi ise:

. İstanbul yakası: Asayişi, Yeniçerilerin karakolhanelerini işgal eden, Seraskere bağlı Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye,

. Üsküdar yakası: Asayişi, bu bölgede konaklayan Asâkir-i Hassa efrat ve subayları,

. Kasımpaşa ve Eyüp yakası: Asayişi, eskiden olduğu gibi, yeni teşkil edilen Asâkir-i Muntazama-i Bahriye,

. Galata, Beyoğlu ve civar mahalleleri: Asayişi, yeniden düzenlenen Topçu Ocağı sağlıyordu. 1832 yılında, Harbiye Levazım ve Baruthaneler idaresinin de katılmasıyla bu ocağın ismi "Tophane Müşiriyeti" olarak değiştirilmiştir (Alyot 1947: 70).

2.2.3.1.b. İhtisap Nezareti

Yeniçeriliğin kaldırılmasından iki ay sonra, Ağustos 1826'da yayınlanan İhtisap Ağalığı Nizamnamesi'yle, İstanbul'da, eskiden beri mevcut olan bu birim genişletilmiş ve görevleri arttırılmıştır. İhtisap Ağası'yla kol gezmek görevi ellialtıların yerine,

Seraskerliğe bağlı Asâkir-i Mansûre'den otuz kişi kadar yüzbaşı, onbaşı ve nefere verilmişti.

Bu nezaretin asıl görevi, İstanbul'un belediye zabıta işlerinin görülmesi ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin giderlerini karşılamak üzere düzenlenen yeni bazı resimlerin toplanması ise de başkentin emniyetiyle ilgili geniş yetkilere sahipti. İhtisap Nezareti'nin zabıta görevleri şu şekilde sıralanmaktaydı:

. İstanbul, Üsküdar, Galata ve Boğaziçi iskelelerinde bulunan hamal ile kayıkçıları; hamamlarda çalışan tellakları, esnafın yanında işgören çırakları kayıt ve denetim altında bulundurmak,

. Taşradan gelenlerin ayrıldıkları yerin mülkiye âmirinden mürur tezkeresi almadan başkente girişini engellemek, (Bu amaçla Rumeli'nden gelenleri Küçükçekmece'de, Anadolu'dan gelenleri Bostancıbaşı köprüsü mevkiilerinde kontrol etmek için İhtisap Nezareti'nden birer memur atanmıştı.)

. Ellerinde mürur tezkeresiyle çalışmak üzere gelenlerin serbest dolaşımını engelleyerek, onlara ayrılan hanlarda ikamet ettirmek,

. Esnafı denetlemek: İhtisap Ağası tarafından tayin olunan yazıcılarar acılığyla hamamcılar, hamallar, kayıkçılar, mavnacılar, sıvacılar, sebzeciler, bahçıvanlar, arabacılar, ev hizmetçileri, rençberler kaydedilir, ayda iki kere yoklamaları yapılır ve silah taşımamalarına dikkat edilirdi.

. Esirci pazarlarını denetlemek, hür olanların satılmasını engellemek,

. Bekâr odaları, han ve otelleri denetlemek.

İhtisap Nezareti'nin zabıta alanındaki görevleri, 1845'te polis teşkilâtının, 1846'da da Zabtiye Müşiriyeti'nin kurulmasıyla bu birimlere devredilmiş, H.1271/M.1854 senesinde İstanbul Şehreminliğinin kurulması üzerine tamamen kaldırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde genel kollukla beledi kolluk organları birbirleriyle kaynaşmış olmasına ve beledi kolluk alanına giren hizmetlerin artmasına rağmen belediyenin kolluk örgütü aynı ölçüde gelişememiştir (Alyot 1947: 71-72).

2.2.3.2. Eyaletlerde zabıta işleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda eyaletlerdeki asayişi sipahiler sağlıyordu. II. Mahmud (hd 1808-1839) devrinde, sipahilerin tasfiyesinden sonra, eski sipahilerden 20-30 bin kişilik yeni bir inzibat kuvveti oluşturulmuştur. Bu kuvvet, 1840 senesinde Zabtiye Müşiriyeti kurulmadan önceki ilk zabtiye kadrosunun temeliydi. Ancak, müşiriyetin kurulmasından sonra yararlı görülmeyerek, 1846'da kaldırılmıştır.

Anadolu ve Rumeli'nin bazı eyaletlerinde güvenliği sağlamak amacıyla 1834'te kurulan Asâkir-i Redife adlı askerî örgüt, 6 Eylül 1834'de çıkan bir kanunla Asâkir-i Mansûre bünyesine katılmıştır. Beş yıl sonra redif teşkilâtına ayrılan Asâkir-i Mansûre, devletin yedek ordusunu ve taşranın kolluk kuvvetini oluşturmuştur.

Osmanlı güvenlik güçleri II. Mahmud sonrası önemli bir gelişme göstermiştir. Ancak yeni örgütleniş biçimi birçok makama bağlı olduğundan, birlik ve bütünlük sağlanamamış, yeterince etkin olunamamıştır (Alyot 1947: 73).

2.2.4. 1845-1879 Dönemi (Bkz. Harita 3)

Emniyet işlerindeki bu düzensizliğe son vermek amacıyla 10 Nisan 1845'de İstanbul'da bir polis teşkilâtı kurulmuştur. Yeni oluşturulan, polis adıyla anılan bu kolluk kuvvetinin başına da Tophane-i Âmire Müşiri Mehmed Ali Paşa getirilmiştir. Teşkilâtın görevleri aynı tarihte yayınlanan 17 maddelik Polis Nizamnamesiyle belirtilmiş[2] ve bu durum yabancı elçiliklere bir yazıyla bildirilmiştir[3] .

Bu Nizamnamenin kaynağının 12 Messidor an VII (1 Temmuz 1800) tarihli "Paris Emniyet Müdürünün Görevlerini Düzenleyen Kararname" adlı metinin temel alınarak hazırlandığı belirtilmiştir (150 Yılında Türk Polisi: 20). Bu nizamnamenin uygulama alanına nasıl konulduğuna, zabıta kuvvetinin nasıl işlediğine dair kesin bilgi elde

---

[2] Bu Nizamname için tezin Osmanlı Belgeleri bölümüne bakınız.

[3] Elçiliklere de gönderilen Tezkere-i Umumiye için Bkz. Alyot 1947:75.

edilememiştir. Ancak, bu örgütün 16 Şubat 1846'da Zaptiye Müşiriyeti'nin kurulmasından sonra kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

Yeni düzenlemelere rağmen karışıklık ortadan kalkmamış, başkentte asayiş hizmeti, Serasker, İhtisap Ağası ve polis teşkilâtı tarafından yürütülmüştür. Taşrada polis hizmeti ise Sipahiler ve İstanbul'daki gibi Asâkir-i Mansûre alaylarına verilmişti.

1846'da yayınlanan bir genelgeyle, polis hizmetlerinin Serasker tarafından yönetilmesinin askerlerin asıl görevini aksattığı belirtilerek, yalnızca polis hizmetlerini yürütmek üzere ve Seraskerlikten bağımsız olarak; "Zaptiye Müdürlüğü", "Zaptiye Müdür Yardımcılığı" ve polisle ilgili yasaları hazırlamak için "Zaptiye Meclisi", kısa bir süre sonra da kaldırılan bu meclis yerine "Divan-ı Zaptiye" ve "Meclis-i Tahkik" kurulmuştur.

Yine 1846'da ülkenin dört bir yanında "Zaptiye" ve sonradan jandarma adını alacak olan bir zabıta kuvveti oluşturularak, bu örgüt 1869 ve 1870'te çıkarılan nizamnamelerle yeni bir yapıya kavuşturulmuştur. 1863 yılında İstanbul'da 232 karakolhanenin olduğu bilinmektedir (Ortaylı 1974: 206). 14 Haziran 1869 tarihli nizamnameyle Bursa, Konya Aydın, Ankara, Trabzon, Kastamonu, Adana vilayetleriyle Hicaz ve Yemen'de birer zaptiye alayına görev verilmiştir.

Zaptiye Müşiriyeti, ikinci defa 26 Temmuz 1867'de kurulmaya girişilen polis ve jandarma örgütünün bağlı olduğu tek yer olmuştur. Bu nedenle, 1879 yılına kadar devam eden bu döneme "Tevhid-i Zabıta" devresi denir. 1879'da Zaptiye Müşiriyeti kaldırılarak yerine görevi sadece polis işlerini içeren Zaptiye Nezareti kurulmuş, polis ve jandarma bir daha tek elden yönetilmemiştir (Alyot 1947: 75-79).

Zaptiye Müşüriyeti devrinde İstanbul'daki teşkilât: İstanbul 9 zabıta dairesine, her daire merkezlere ve her merkez de müteaddit mevkilere bölünmüştü. Zabıta daireleri şunlardı:

1) Müşüriyete doğrudan doğruya bağlı daire: Bu dairenin 2 merkezi, her merkezin onbir mevki vardı.

a) Topkapı Merkezi, b) Kadırga Merkezi. Ayrıca bu dairenin emrinde süvari zaptiye kıtası vardı.

2) Fatih Zabıta dairesi:

a) Samatya Merkezi: 13 mevki, b) Salmatomruk Merkezi: 11 mevki, c) Hasanpaşa Merkezi: 11 mevki, d) Eskialipaşa Merkezi: 9 mevki. Dairenin emrinde 2 süvari zaptiye kıtası vardı.

3) Eyüp Zabıta Dairesi: Bu dairenin bir merkezi ve merkeze bağlı 12 mevki ile 4 süvari kıtası vardı.

4) Bu dairede merkez yoktu. Ancak 3 zaptiye mevki bulunuyordu.

5) Galata Zabıta Dairesi: Bu dairede bir Tophane Merkezi ve buna bağlı 15 mevki vardı.

6) Beyoğlu Dairesi: Bu daireye bağlı 7 merkez vardı.

a) Beşiktaş Zabıtası: 6 mevki, b) Ortaköy Merkezi: 2 mevki, c) Arnavutköy Merkezi: 6 mevki, d) Macar Merkezi: 5 mevki, e) Dolapdere Merkezi: 8 mevki, f) Kasımpaşa Merkezi: 8 mevki, g) Hasköy Merkezi: 8 mevki. Ayrıca bu dairenin emrinde 5 mevkiye bölünmüş bir süvari zaptiye merkezi vardı.

7) Yeniköy Zabıta Dairesi:

a) Yeniköy Merkezi: 9 mevki, b) Büyükdere Merkezi: 10 mevki. Ayrıca 2 süvari zaptiye kıtası vardı.

8) Üsküdar Zabıta Dairesi:

a) Nuh Merkezi: 9 mevki, b) Çengelköy Merkezi: 9 mevki, c) Kanlıca Merkezi: 8 mevki. Ayrıca 6 süvari kıtası vardı.

9) Beykoz Zabıta Dairesi: Bu dairede merkez yoktu. Ancak İskelebaşı ve Kavak mevkileri ile bir süvari kıtası vardı.

2.2.5. 1879-1908 DÖNEMİ (Bkz. Harita 4)

1876 yılında, Tanzimat ve Islahat Hareketleri çerçevesinde ve 23 Aralık'ta I. Meşrutiyet'in ilânından sonra oluşan hükümet programında, Avrupa'dakine benzer bir polis teşkilâtı kurulmasına yer verilmiş ve 4 Aralık 1879'da Zaptiye Nezareti kurulmuştur. İstanbul ve çevresinde teşkilâtlanarak güvenlik işlerini yürüten bu nezaret, daha sonra ülke çapına yayılarak, tüm merkez ve taşra polis kuruluşları tek merkezden yönetilmiştir. Bu günkü Emniyet Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkilerini yürütmüş olan Zaptiye Nezareti 1909'da kaldırılmadan önce; 1881, 1886, 1896, 1898 ve1907 yıllarında yapılan düzenlemelerle geliştirilmiştir.

İstanbul'da emniyet ve asayişi sağlayan Asâkir-i Zaptiye teşkilâtı 1881 yılında kaldırılarak yerine yeni bir polis teşkilâtı kurulmuştur. İstanbul'da, üç polis müdürlüğü ve bir polis memurluğı olmak üzere dört polis dairesi oluşturulmuştur. Bu polis müdürlüklerine bağlı serkomiserlikler ise şu şekilde sıralanmaktadır:1)İstanbul Polis Müdürlüğü: İstanbul merkezi, Fatih, Fener, Eyüp, Samatya; 2)Üsküdar Polis Müdürlüğü: Üsküdar merkezi, Kadıköy, İskele; 3)Beyoğlu Polis müdürlüğü: Beyoğlu merkezi, Hasköy, Galata, Taksim, Beşiktaş. Beşiktaş'ta da bir polis memurluğu kurulmuştur.

1886 yılından sonra, İstanbul Polis Müdürlüğü dışındaki diğer müdürlüklere mutasarrıflık adı verilmiş, polis müdürüne de mutasarrıf denilmiştir. Aynı yıl, Zaptiye Nezaretine bağlı bir sertabibin başkanlığı altında bir sağlık dairesi ve ayrıca bir hapishane dairesi kurulmuştur (Alyot 1947:182-183). 1898 senesinde ise İstanbul'da bir sivil polis teşkilâtı oluşturulmuştur.

1881'de fiilen kurulmuş olan Polis Teşkilâtının görev ve yetkilerini belirleyen ilk hukuksal metin, 6 Aralık 1896'da yayınlanmış, 16 maddeden oluşan bu talimatta polisin görev ve yetkileri belirtilmiştir. Bundan sonra, 19 Nisan 1907 tarihinde bir Polis Nizamnamesi daha yayınlanmıştır. Tanzimat ve II. Abdülhamid (hd 1876-1909) döneminde yapılan düzenlemeler, yabancı devletlerin yasalarından aktarılmış hükümleri içermekteydi.

Bu nedenle, 167 maddeden oluşan bu nizamnamenin en belirgin özelliği, içerdiği hükümlerin yabancı etkiler altında kalınmadan hazırlanmasıydı. Bu nizamnamenin ikinci belirgin özelliği de uzun süre başarıyla uygulanmasıdır. Emniyet işlerinden Zaptiye Nezareti, İstanbul Polis Müdüriyeti ve taşra polisi sorumlu tutulmuştur. 1909 yılında İstanbul'daki polis teşkilâtının bölümleri: İstanbul Polis Müdürlüğü Beyoğlu Mutasarrıflığı, Üsküdar Mutasarrıflığı, Beşiktaş Polis Memurluğundan oluşuyordu ve görevli polis sayısı 1700'e varıyordu (Alyot 1947:185).

Taşrada: Beyrut, Suriye, Selanik, Urfa, Kosova ve Yemen vilayetlerinde polis müdürlüğü kurulmuştu. Bitlis, Hicaz, Sivas, Trablusgarp, Adana, Hüdavendigar, Halep, Cezayir, Bahri Sefit, Yanya, İşkodra, Konya, Diyarbakır, Van, Mamüretülaziz, Musul, Bağdat, Bosna, Erzurum, Kudüs, Zor, Bin-gazi, İzmit ve Çatalca birer serkomiser, Biga polisi de bir komiserin yönetimine verilmişti.

Taşra polis teşkilâtının gelişimi II. Meşrutiyet döneminde de devam etmiş ve 1913 Nizamnamesiyle en son şeklini almıştır (Alyot 1947: 217-218).

2.2.6. 1909-1918 Dönemi (Bkz. Harita 5 -Tablo 4)

23 Temmuz 1908 tarihinde, II. Meşrutiyet'in ilânıyla, Fransız ve Alman polis teşkilâtları esas alınarak, Zaptiye Nezareti kaldırılmadan yeniden düzenlenmiş ancak, II. Abdülhamid (hd 1876-1909) döneminde hafiye karargâhına dönüşmüş olan bu kurum Meşrutiyet'in yeni düzenlemelerine uyum sağlamakta güçlük çekmiştir.

31 Mart Vakası'ndan sonra "istibdat" döneminin simgesi olan Zaptiye Nezareti 1909'da kaldırılmıştır. Polis işlerinin yönetimi, Hareket Ordusu kumandanlarından Galip Bey'e verilerek bu kişi "polis ve jandarma müfettiş-i umumisi" adı altında, ülkenin güvenlik işlerini yönetmiştir. Polis kadrosu yeni elemanlarla takviye edilip, Hareket ordusu subaylarından "polis zabiti" atanmış, yüksek maaşlar verilerek, mülkiye ve hukuk mezunlarından birçok genç İstanbul polis örgütüne dahil edilmiştir.

İlk Emniyet-i Umumiye Müdürü Galip Bey, Avrupa zabıta teşkilâtını incelemek üzere, İstanbul Polis Mektebi müdürü yüzbaşı Ahmet Bey ve diğer kişilerle Avusturya,

Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'ya gitmiştir. İstanbul'a dönüşünde, teşkilâtta esaslı değişiklikler yapmıştır ki bunların başında merkezler arasında kurulan telefon şebekesi gelmektedir (Alyot 1947: 487-490).

22 Temmuz 1909 yılında çıkarılan "İstanbul Vilayeti ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Teşkilâtına Dair Kanun" ile Zaptiye Nezareti kaldırılarak yerine Dahiliye Nezaretine bağlı, Emniyeti Umumiye Müdüriyeti ve İstanbul vilayetine bağlı bir Polis Müdüriyeti Umumiyesi kurulmuştur. İstanbul'da üç büyük makam oluşmuştur: Emniyeti Umumiye Müdüriyeti, Şehremaneti ve İstanbul Valiliği. Ancak, Müdüriyet ile Valiliğin arasında çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle, 1911 yılında bir kanun çıkarılarak, İstanbul'un zabıta işlerinin idaresi valilik makamından alınarak, doğrudan Dahiliye Nezareti'ne bağlı, İstanbul Polis Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Emniyeti Umumiye Müdüriyeti, 9 Aralık 1913 tarihinde Dahiliye Nezareti Teşkilât Nizamnamesi yayınlanıp, bu nezarete bağlanana kadar, 4 Ağustos 1907 tarihli Polis Nizamnamesi hükümlerince yönetilmiştir (Alyot 1947: 493-495). 1909 yılında İstanbul'daki görevli âmir ve memur sayısı 1950 kişidir. 1911'de istihbarat şubesi (Heyet-i İstihbarriye), 1913'te polis müfettişliği ve aynı yıl siyasi şube (Kısm-ı Siyasi Müdürlüğü) kurulmuştur. 1911'de İstanbul Polis Umum Müdürlüğü kurulduğunda bağlı bulunan merkez memurlukları :

a) Doğrudan Umum Müdürlüğe bağlı merkez memurlukları:

Müteferrika, Beyazıt, Ayasofya, Kumkapı, Samatya, Aksaray, Eminönü, Kapanı dakik, Fatih, Eyüp, Karagümrük, Şehremini, Deniz.

b) Beyoğlu Polis Müdüriyeti'ne bağlı merkezler:

Hasköy, Pangaltı, Arnavutköy, Büyükdere, Dolapdere, Kasımpaşa, Galata, Beyoğlu, Taksim.

c) Üsküdar Polis Müdüriyeti'ne bağlı merkezler:

Çinili, Kadıköy, Paşakapısı, Çengelköy, İskele, Kızıltoprak.

Bu merkezler, adli, siyasi, idari her türlü zabıta işlerini görürerek, bağlı bulundukları polis müdüriyetini haberdar etmişlerdir (Alyot 1947: 495). 21 Mayıs 1913 tarihli Polis Nizamnamesi, II. Meşrutiyet devrinin koşullarına ve zamanın ihtiyaçlarına göre

hazırlanmıştı. Polisin örgütlenişi, polis karakolları ve görevleri, polisin kıyafeti, davranış biçimleri yeniden düzenlenmişti.

Başkentin polis teşkilâtı diğer illerden ayrı düşünülmüştü. Ancak, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla bu nizamname kısmen yayınlanabilmiş, 1915 ve1919 yılında yapılan değişikliklerle teşkilât geliştirilmeye çalışılmıştır. İstanbul'da II. Meşrutiyet'in ilânına kadar belirli bir polis okulu kurulamamıştı. İlk olarak 1907 yılında Selânik'de bir polis okulu açılmıştır. Meşrutiyetten sonra okul açılana kadar mesleki ve ahlaki konferanslar verilmiş, bu arada Cihangir'de Firuzağa Cami'nin yanında "Polis Gece Mektebi" açılmıştır.

1909'da Yıldız Sarayı binalarından birinin polis okuluna tahsis edilmesiyle 400 kişinin eğitimine başlanmıştır. Bir ara Beyrut, Erzurum, Bağdat, Adana ve Trabzon'da da açılan polis okulları Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla kapatılmıştır. İstanbul Polis Okulu 1914 yılında sarayın müdahelesiyle yerinden edilerek, önce Beyoğlu Ağa Hamamı'nda Fransız Saint Michel ve sonra Saint Benoit okullarına nakledilmiştir. İstanbul'un kurtuluşuyla yeniden Yıldız Sarayı'na dönmüştür.

İstanbul Polis Okulu açılışından cumhuriyetin ilânına kadar 203 komiser, 3284 polis memuru yetiştirmiştir. Cumhuriyet'in ilânından sonra 1923'te Konya'da ve 1926'da Trabzon'da birer polis okulu açılmıştır.

2.2.7. 1918-1923 Dönemi (Bkz. Harita 6 -Tablo 5,6,7,8)

Mondros Mütarekesi'nin yapıldığı 30 Ekim 1918 tarihinden, Milli Polis Teşkilâtının kurulduğu 24 Haziran 1920 tarihine kadar, bütün yurtta Osmanlı Devleti'nin Polisi görevliydi. Ancak, 1920'de İstanbul işgal altındayken tam teşekküllü iki grup polis ekibi bulunmaktaydı: Bunlardan biri yerli halk üzerinde denetim etkisi olan yerli polis örgütü; diğeri ise 30 komiser ile 351 kişiden oluşan ve üçte biri İngiliz, üçte biri Fransız, üçte biri İtalyan olan Müttefik Polis Kuvveti'dir.

Müttefik polisi, trafik kurallarının uygulanması ve sokaklarda nizamın korunması konusunda Türk polisiyle işbirliği yaparken yetki alanı sadece yabancı nüfus ile sınırlıydı.

Bu kuvvet iki özel durum dışında yerli polisin işine karışmazdı: Birincisi, yerli polisin maaşının düzenli almasını sağlamak; ikincisi, kentin herhangi bir yerinde yerli polisin görevini ihmal ettiği görüldüğünde, bunların görevden alınıp, yerlerine yeni adamların getirilmesini talep etmek.

Müttefik Polis Kuvveti'nin başında bulunan Albay Ballard, haftada bir kez yerli polis komiseriyle buluşur, şikayetleri değerlendirirdi. Müttefik Kuvvetler Polisi'nin amacı bakımından, kent altı bölgeye ayrılmıştr: Pera, Galata, Şişli, Suriçi I (Ayasofya), Suriçi II (Beyazıt) ve Üsküdar bölgeleri. Merkez büro, Pera'da Kabristan Caddesi üzerinde, eski Kroecker Oteli içindeydi. Galata bölgesinde Arap Hanı içinde, Suriçi bölgesinde Düyun-i Umumiye Binası karşısında ve Üsküdar bölgesinde olmak üzere üç tane şube karakolu mevcuttu (Johnson 1995:288-289).

İstanbul'da o dönemde bir İngiliz talim çavuşu denetiminde 80 öğrencisi olan bir polis okulu vardı. Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin polis teşkilâtı İstanbul'u polis bölgelerine veya polis merkezlerine ayırmıştı. Boğaz'ın Asya yakasında altı polis merkezi: Üsküdar, Çengelköy, İskele, Kızıltoprak, Çinili, Kadıköy bulunmakta, hepsi de Üsküdar'daki daha kıdemli bir polis şefinin yönetimi altında çalışmaktaydı.

Kentin geri kalanı doğrudan Polis Teşkilâtı'na bağlı bölge merkezleri ise şunlardı: Beyazıt, Unkapanı, Deniz, Dolapdere, Aya Sofya, Fatih, Pera, Taksim, Kumkapı, Fener, Pangaltı, Hasköy, Samatya, Eyüp, Beşiktaş, Arnavutköy, Aksaray, Karagümrük, Galata, Büyükdere, Eminönü, Şehremini ve Kasımpaşa (Johnson 1995: 102-103).

1920 ile 1923 arasında polis teşkilâtı iki şekilde çalışmıştır: Merkezi İstanbul'da, padişah ve onun hükümeti emrinde, işgalci düşman kuvvetlerinin baskısı, isteği doğrultusunda Osmanlı Polis Teşkilâtı, diğeri de merkezi Ankara'da anayurdu işgal eden düşman devletlere, bunlarla işbirliği yapan yerli topluluklarla, Ermeni ve Rum azınlıklara karşı mücadele eden Milli Polis Teşkilâtıdır.

İşgal altında bulunan bölgelerde İhtilaf Devletleri kendi askerî polis teşkilâtını görevlendirmişler, mevcut Osmanlı Polis Teşkilâtı'nda azınlıkları egemen kılmışlardır. Bir kısım Türk Polislerini azlederek, Malta'ya sürgüne göndermişlerdir. Kalanlar Kurtuluş Savaşının kazanılması için milli ve gizli guruplar oluşturarak, düşman devletlerin casus

örgütlerinin çalışmasını engellemekte başarılı olmuşlardır. Bazı illerde polisler, Kuvayi Milliye emrine girdiklerini açıkça ilân etmişlerdir.

Milli Mücadele sonrası T.B.M.M. Hükümeti, 24 Şubat 1923'te, İstanbul Polis Umum Müdürlüğü'nü kaldırarak yerine İstanbul Polis Müdürlüğü'nü, 1925 yılında da Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ni kaldırılarak yerine Emniyeti Umumiye Umum Müdürlüğü'nü kurmuştur. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilân edilirken yeni Türkiye Cumhuriyeti zayıf bir polis teşkilâtı devralmıştır *(150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi*: 28-31).

2.3. Sözlük

Asesbaşı: Ases, kelime olarak Arapça "asse" fiil kökünden bekçi anlamına gelen "âss"ın çoğuludur. İslamiyetin ilk devirlerinde de görülen asesler, Osmanlı'da Fatih zamanında kurulmuş, daha sonra ağa bölüklerinden birini oluşturmuştur. Asesbaşı Yeniçeri Ocağı'nı oluşturan ortalardan yirmi sekizinci ortanın çorbacısının adıydı. Ocaktaki resmi ve askerî görevlerinin dışında, özellikle geceleri şehrin asayişinden sorumlu aseslerin, yani gece bekçilerinin başıydı.

Bâb: Arapça kapı, fasıl anlamını taşıyan bir kelimedir.

Baş Kapı Kethüdası: Yeniçeri Ocağı zabitlerinden Muhzır ağanın emrindeki altmış yeniçeriden oluşan kapı kethüdalarının başıydı. Suçluları yakalayarak idamlıkları asmakla görevli kişiydi.

Baş Kara Kollukçu: Yeniçeri Ocağı'nın bölük ve ortalarındaki kara kollukçuların başıydı. Baş kara kollukçular çorbacıların ve zabitlerin emir çavuşlarıydılar.

Başkollukçu: Saray müstahdemlerinden birinin adıydı. Emirindeki kollukçularla aşçılık yaparlardı.

Bevvab: Arapça kapıcı, kapı bekçisi anlamında bir kelimedir. Bevvaban ve bevvabin şeklinde geçerdi. Bevvab, son zamanlarda mektep kapıcıları için "bevvabcılık"şeklinde de kullanılrdı.

Bilâd-ı Selâse: Eskiden İstanbul, Edirne ve Bursa için kullanılan bir tabirdir.

İhtisap Ağası: Belediye işleriyle ilgilenen bu memurun ismi 1826'da "İhtisap Nazırı" olarak değişmişti. İslam devletlerinde bu kişilere "muhtesip" denilirdi. Muhtesipler, Osmanlı Devlet teşkilâtında yalnız belediye zabıta işlerine bakarlardı. İhtisap Nazırı 1854'de yerini "şehremini"ne bırakmıştı.

İhtisap Nezareti: Belediye zabıtası, kısmen vali ve Emniyet Müdürlüğüne ait görevleri olan, özellikle de esnafın işlerine bakan bir nezaretti. Yetkileri daha sonraları Zaptiye Müşirliği, Şehremaneti, Maliye Nezareti gibi teşkilâtlara verilerek kaldırılmıştı.

Kadıköyü ustası: Saraya ait Kadıköy tarafindaki bahçenin bostancı zabitine verilen isimdir. Bebek ve daha başka yerlerde de bulunan bu ustalar bulundukları yerin inzibatıyla da ilgilenirlerdi.

Kadı Naibi: Kadıların gitmedikleri yerlere gönderdikleri vekiller hakkında kullanılan bir tabirdir. Bunlar kadılığa ait işleri görürler ve hasılatlarından vekaletini yaptıkları kadılara hisse verirlerdi. 1908 Temmuz İnkılabından sonra kaldırılmıştır.

Kalyoncu: Eskiden yelkenli büyük harb gemilerine kalyon denildiği için bahriyelilere yani denizcilere bu ad verilmiştir. Kalyoncu sınıfı H. 1093 / M.1682'de kurularak buharlı gemilerin gelişine kadar devam etmiştir. Kalyoncuların Kasımpaşa meydanında "Kalyoncu kışlası" denilen bir kışlaları vardı.

Kalyoncu Kulluğu: Eskiden denizcilerin idaresinde bulunan karakolhanelere verilen addır. Kulluk; kul yeri demek olduğu için kalyoncu kulluğu, kalyoncuların yeri demektir. Günümüzde Beyoğlu'nda Kalyoncu Kulluğu denilen semt ismini vaktiyle orada bulunan karakoldan almıştır. Galata'daki Kalyoncu Kulluğunun başına "Galata Baş ağası" denilir, kalyoncu kulluklarındaki kalyonculara da "kalyoncu çavuşları" ismi verilirdi. 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, bu çavuşların yerine Tersane askerleri getirilmiştir.

Kapan Naibi: Zahire ve eşya alım, satımına nezaret etmek üzere kadı tarafından tayin edilen memurdur. İstanbul'da halkın ve sarayın zahire ihtiyacı "zahire nezareti" tarafından sağlanır, miri ihtiyaçlar karşılandıktan sonra fazlası halka ekmek yapmak üzere fırıncılara satılırdı. Bunun için Unkapanı'nda bir kapan naibi ve emrinde veznedar bulunurdu. Kapan naibi aynı zamanda tüccarların halka satmak üzere getirdikleri yiyeceği de kontrol ederdi. İstanbul'da Unkapanı, Yağkapanı gibi yerlerde naipler görev yaparlardı.

Kapı Kulu Askerî: Merkezdeki askerî teşkilât hakkında kullanılan bir tabirdir. Yeniçerilerle sipahi bölüklerinden oluşan askerlerdir.

Karakol: Karagol, karavul olarak da geçen bu kelime Orta Asya kökenli bir kelimedir. Şemseddin Sâmi (*Kâmûs-i turki*, İstanbul, 1317) karakol kelimesini "Asıl Türkçe'de kol,

asker anlamında, siyah asker, yani gece askeri veya askerin siyah, yani gecelik kolu ve bölüğü" şeklinde açıklamakta ve 1. muhafaza-i asayiş için gece gezen asker bölüğü, 2. nöbetçi asker, 3. ordunun muhafazası için uygun noktalarda durdurulan asker anlamlarını da tespit etmektedir (istinat karakolu, ileri karakol, devir karakolu, küçük karakol, nizam karakolu). Karağul, karavul, karaul kelimelerinin oluşumu ve anlamları ilk defa W.Bang'ın *Vom Köktürkischen zum Osmaischen* adlı eserinde incelenmiştir.

Kara fiilinin anlamı olan bakmak, gözetmekten gelir. Peçenek Türklerinin gözetlemek amacıyla yaptıkları kalelerden birinin adı "Karaku"dur 15.-16. yy'larda karavul tabiri gözetleme, bekçi ve askerî ıstılah olarak, öncü, ileri kol, ileri karakol, posta, keşif kolu olarak kullanılmıştır (*İslam Ansiklopedisi*, C.6, s.288-289). Ahmet Vefik Paşa "Lehçe-i Osmani" de bu tabiri "Karagol, karakol galattır. Aslı Heravul, dolaşıcı asker kolu, ketibe, karavulhane, müfreze askerîn meskeni, ufak kışla-Herk" şeklinde açıklamıştır.

Osman Nuri Ergin, bu kelimenin Osmanlı Türkçesinde karagol şeklinde kullanıldığını, k ile g arasındaki kurb-ı mahreç dolayısıyle imlasının "karakol"a dönüştüğünü belirtmiştir. Bir başka yaklaşımı da padişah için savaşan kara askerlerine "kara kulu", deniz askerlerine "kalyoncu kulu" denmesi nedeniyle bulundukları yerlere verilen isimlerin kara kulhane, kullukçu ve kalyoncu kulluğu olduğudur (Tongur 1946:62).

Askerî anlamda düşmanın ani saldırılarından korunmak için ordunun etrafını saran piyade ve süvari askerlerine de eskiden karavul denirdi. Bu da sonradan karakol olmuştur.

Karakullukçu: Yeniçeri Ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuşlara denirdi. Bunlar çorbacıların ve zabitlerin emir çavuşlarıydılar. Bu kişiler çeşitli oda hizmetleri görürlerdi. Acemi oğlanlarından Yeniçeri ocağına yeni kaydedilenlerden oda hizmetlerine ayrılanlara da bu ad verilirdi.

Karavulhane: Şehir ve kasabalarda emniyet ve asayiş işlerine bakan askerlerle zaptiyelerin bulunduğu binalara bu ad verilirdi. Karavul sonradan karakol olduğu gibi karavulhane de karakol olmuştur.

Kavas: Kelime olarak Arapça'da okçu anlamına gelir. Eskiden vezirlerin maiyetlerinde kullandıkları silahlı adamlara verilen addır. Dört beş kavası bulunan vezirler vardı.

Kavaslar eski şeklini Osmanlı hükümetinin sonuna kadar yabancı sefaret ve konsoloshanelerinde "yasakçı" adını da alarak korumuşlardır. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra Muhzır Ağalığı kaldırılarak yerine Tomruk Ağalığı oluşturulmuş, tomruk hizmeti gören ve 'haberci' denilenler de kavaslığa geçmiştir.

Kethüda: Büyük devlet adamlarıyla zenginlerin işlerini gören bu kişiye halk arasında "kâhya" denirdi.

Kethüda Bey: Sadrazamın yardımcısı olan bu memura "Kethüda-yı Sadr-ı Âli"de denirdi. Askerî anlamda, Yeniçeri Ocağı'nın büyük zabitlerindendi. "Kul Kethüdası", "ocak kethüdası" gibi isimleri de vardı. Yeniçeri ağasının vekiliydi ve Ağa Divanı'nın üyelerindendi. Kethüdalık 1835 de kaldırılarak yerine Mülkiye Nezareti kurulmuştur.

Kola Binmek: Şehrin etrafında asayişi sağlayan zabıta kuvvetlerinin atla yaptıkları gezintiler için kullanılan bir tabirdir.

Kola Çıkmak: Zabıta görevlilerinin şehir içi dolaşmaları yerine kullanılan bir tabirdir. Atla çıkılan şehir içi denetimlere de "kol gezmek" denirdi. Devriye gezmek tabiri Tanzimattan sonra kullanılmıştır.

Korucu: İdari anlamda saraya ait çayırlarla koruları koruyan bekçiler için kullanılan bir tabirdir. Askerî anlamda ise, Yeniçeri Ocağı'nı oluşturan cemmat, bölük ve sekbandan seçilmiş, İstanbul'un etrafındaki ormanları ve su yollarını korumakla görevli bir sınıf askerîn ismiydi.

Kulluk: Eskiden karakol yerine kullanılan bir tabirdir. Kulluk kol kelimesinden gelmemektedir. Kul, köle anlamını taşıyan ve yeniçerilere verilen isimdir. Kulluk, bulunduğu mevkiinin, semtin ve taşradaysa şehir ve kasabanın inzibat işlerine bakan konak, karakol, zabıta dairesi anlamını taşırdı.

Kullukçu: Kulluklarda görev yapan yeniçeri efradının ismiydi. Kulluk Yeniçerileri de denirdi.

Mevacip: Yeniçerilere verilen maaş, aylık yerine kullanılırdı. "Ulufe" de denilen mevacip üç ayda bir merasimle dağıtılırdı.

Mevacip Defteri: "Ulufe" defteri de denilen maaş defteridir. Her mevacip için ocakta Yeniçeri Efendisi tarafından üç defter hazırlanırdı. Bu defterlerin başına maaş verilen dönemin Yeniçeri ağasının ismiyle yeniçeri katibinin ismi yazılırdı.

Mirî: Hükümete ait menkul ve gayrımenkul her türlü şey için kullanılan bir tabirdir. Bunun yerine "Beylik" de denilirdi. Bey anlamında Emir'den gelen bir kelimedir.

Muhtesip: Sanat erbâbının narhlarına bakmak, kile, arşın gibi ölçülerle terazi ve kantarları kontrol ederek satışlarda hile yapanları cezalandırmakla görevli memurdur. Muhtesiplik Peygamber zamanında da vardı. Osmanlı'da ise "İhtisap ağası" ünvanı kullanılmıştır.

Muhzır Ağa: Yeniçeri Ocağı'nın ağa bölüklerinden muayyen odası olmayan bölük kumandanıdır. Ocağa ait işleri takip etmenin yanısıra Sadarzamı da korumakla görevliydi. Sadrazam kol gezerken yanında bulunur, ocak mensubu uygunsuz davranışları olanları cezalandırırdı. Emrinde tomruk işlerinde görevli haberci denilen kişilerle, Baş Kapı Kethüdası vardı.Muhzır ağalar ulufeden başka şer'i mahkemelerin kulluk aidatlarını da alırlardı. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yerine "Tomruk ağalığı" getirilerek, tomruk hizmeti gören habercilere "Kavas" ismi verilmiştir.

Murur Tezkeresi: Memleket içinde seyahat vesikasına verilen isimdir. 1908 İnkılabına kadar memleket dışına çıkanlara pasaport verildiği gibi il sınırları dışına çıkanlara da murur tezkeresi verilirdi. Matbu ve harca tabi olan bu tezkerelere nüfus kağıdındaki bilgilerle nereye ve niçin gidileceği yazılırdı. Bir sene süresince geçerli olurdu.

Müteferrika: Padişahla vezirlerin ve diğer görevlilerin emrindeki hademe cinsinden bir kısım hizmetlinin ismidir. İlk zamanlarda şerefli bir iş olan müteferrikalık, Bostancılara verildiğinde eski itibarını kaybetmiştir.

Naip: Şer'i mahkemelerin hakimlerine verilen isimdir. Naipler, Rumeli vilayetlerinin kadısı "Rumeli kazaskerî" ile Anadolu vilayetlerinin kadısı "Anadolu kazaskerî" nin vekilleriydi. Kazaskerler İstanbul'da otururlar, taşralarda kendilerine vekillik eden naiplerle işlerini görürlerdi. Naipler gördükleri davalardan kadılar gibi harç alırlar, bu harçlardan kazaskerlere hisse verirlerdi. 1908 Temmuz İnkılâbından sonra naiplerle

kazaskerlerin ilişkisi kesilmiş, naipler maaşa bağlanmıştır. Şer'iyye mahkemeleriyle beraber kadı ve naipler de kaldırılmıştır.

Narh: Azami fiyat anlamında kullanılan bir ıstılahtır.

Polis: Yunanca Politeia, Latince Politia kelimelerinden türemiştir. Şehirde kamu düzeni, huzur ve güvenliği sağlayan teşkilâtın ve görevli memurun ismidir. En eski kullanılış şekli "Pooli-s"dir ve İndo-German dillerine aittir. Sanskritçe'de "Poli" biçimini almış, kale ve istihkam anlamında kullanılmıştır. Eski Türklerde, polis teriminin karşılığı olarak "Yarkan" kullanılmıştır. Moğolca'da polis anlamında kullanılan Daruga ve Yarkan kelimeleri Uygur metinlerinde geçmektedir (Eraslan 1984: 126).

Sekbanbaşı: Sekban kelimesinin Farsça köpek anlamında sek ve ban sözlerinden meydana geldiği sanılmaktadır. Sekbanbaşı Yeniçeri Ocağı'nın 34 ortasını oluşturan, av işleriyle de ilgilenen Sekbanların başıydı.

Serasker: Eskiden Milli Müdafa Vekili (Savunma Bakanı) yerine kullanılan bir tabirdir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra kurulan askerî teşkilâtın başına getirilen Seraskerîn görevleri arasında İstanbul'un zabıta ve yangın söndürme işleriyle de ilgilenmek vardı. 1908 Temmuz inkılabıyla Serakerlik kaldırılarak yerine "Harbiye Nezareti" kullanılmıştır.

Subaşı: Bu günkü zabıta ve belediye memurlarının işlerini gören , bulundukları kasbanın idaresinden sorumlu memurdu. Osman Nuri Ergin'in Mecelle-i Umur-ı Belediyye adlı kitabında subaşı kelimesinin "sü", sulemek, sefer etmek anlamında bir Türkçe fiilden gelen sübaşı olduğunu belirtir. " Sü", asker, ordu anlamında ve baş kelimesiyle birleşip ordu kumandanı, asker başı demekti. Osmanlı devlet teşkilâtında subaşılar, şehrin gündüz güvenliğinden sorumlu kişilerdi.

Şehremaneti: 1854-1855 senesinde İhtisap Ağalığı'nın yerine kurulan İstanbul Belediyesi'nin ismidir. H. 1328 / M.1912 senesine ait umumi Salname'de İstanbul'daki 20 belediye dairesi:1)Beyazıt, 2)Sultanahmet, 3)Fatih, 4)Samatya, 5)Eyüp, 6)Beyoğlu, 7)Hasköy, 8)Beşiktaş, 9)Arnavutköy, 10)Yeniköy, 11)Tarabya, 12)Büyükdere,

13)Beykoz, 14)Anadoluhisar, 15)Beylerbeyi, 16)Üsküdar Yenimahalle, 17)Üsküdar Doğancılar, 18)Kadıköy, 19)Adalar, 20)Makriköy (Bakırköy) olarak geçmektedir.

Tomruk: Mutlak idarelerde kullanılan işkence aletlerinden birinin adıdır. Vaktiyle hükümet konaklarının cümle kapıları arkasında duran tomruk dört beş metre uzunluğunda, kırk elli santim çapında ağaç kütüğüydü. Boylu boyunca ortasından ayrılmış olan bu kütüğün bir başı açılır, kapanır vida ile tutturulduğu gibi kilitlenmeğe elverişli yapılırdı. Büyüklü küçüklü sekiz on çift ayak yeri açılırdı. Suçlulunun ağaçtaki deliklerden hangisi baldırına uyarsa ayakları oraya sokulup kilitlenirdi. Tomruğa vurulanların yatması, kalkması, uyuması, abdest bozması hep tomrukta geçerdi.

Tomruğun daha feci olanı ise suçlunun bütün vücudu sığarak, başı dışarıda kalacak şekilde oyulurdu. Zamanla bu işkence aleti tevkifhanelere yani cezaevlerine verilen isim olmuştur. İstanbul'da Bâb-ı Ali'nin (şimdiki vilayet hükümet konağı) karşısında jandarmanın işgali altında bulunan binaya 'Tomruk Dairesi' denilirdi. Tanzimat'tan önce "Çavuşbaşılık", sonradan "Deavi Nezareti" Bâb-ı Ali'de vazife gördüğü sırada burası tevkifhaneydi.

Tomruk Ağası: Eskiden tevkifhane müdürlüğü yerine kullanılan bir tabirdir. İstanbul'da 'tomruk' adını taşıyan tevkifhanelerle 'zindan'adını taşıyan hapishaneler vardı. Zindan işleri Subaşılar'a ait olup Asesbaşıların da korumasındaydılar. Tomruk ağalığı ünvanı H. 1241 / M. 1825'de Muhzır Ağalığına geçmiş, Tanzimat'tan sonra tamamen kaldırılmıştır.

Ulufe: Arapça yulaf demek olan "alef"ten , maaş yerine kullanılan bir tabirdir. İlk önceleri Sipahilere verilen yulaf yani yem parası anlamını taşırken, sonradan Yeniçeriler zamanında asker ve diğer memurlara verilen maaştır.

Yasakçı: Muhafaza memuru, kavas yerinde kullanılan bir tabirdir. Yabancı devletler sefirleriyle konsoloslarının kavaslarına bu ad verilirdi. Tanzimat'tan önce sefarethaneleri korumakla görevli yeniçerilere yasakçı denirdi. Fransız sefarethanesini yeniçerilerin altmışıncı bölüğüne mensup yasakçılar korurdu. Tanzimat'tan sonra kavas kelimesi kullanılmıştır.

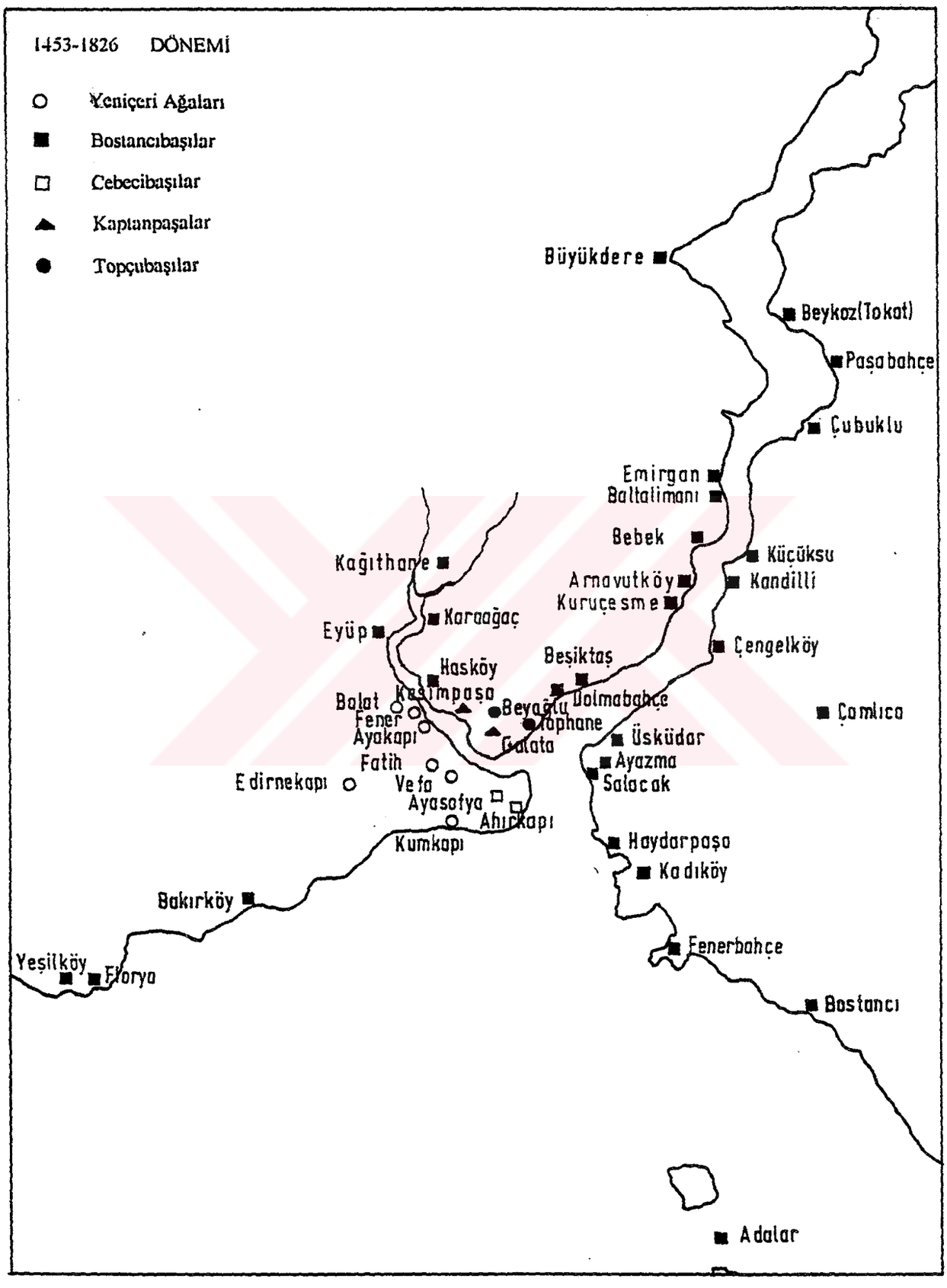
Zaptiye Nazırı: Polis Umum Müdürü , sonradan Polis Müdürü denilen görevlinin ismidir.

Zaptiye Nezareti: 1879'da kurulan ve 1909'da kaldırılan Polis Umum Müdürlüğü yerine kullanılmıştır.

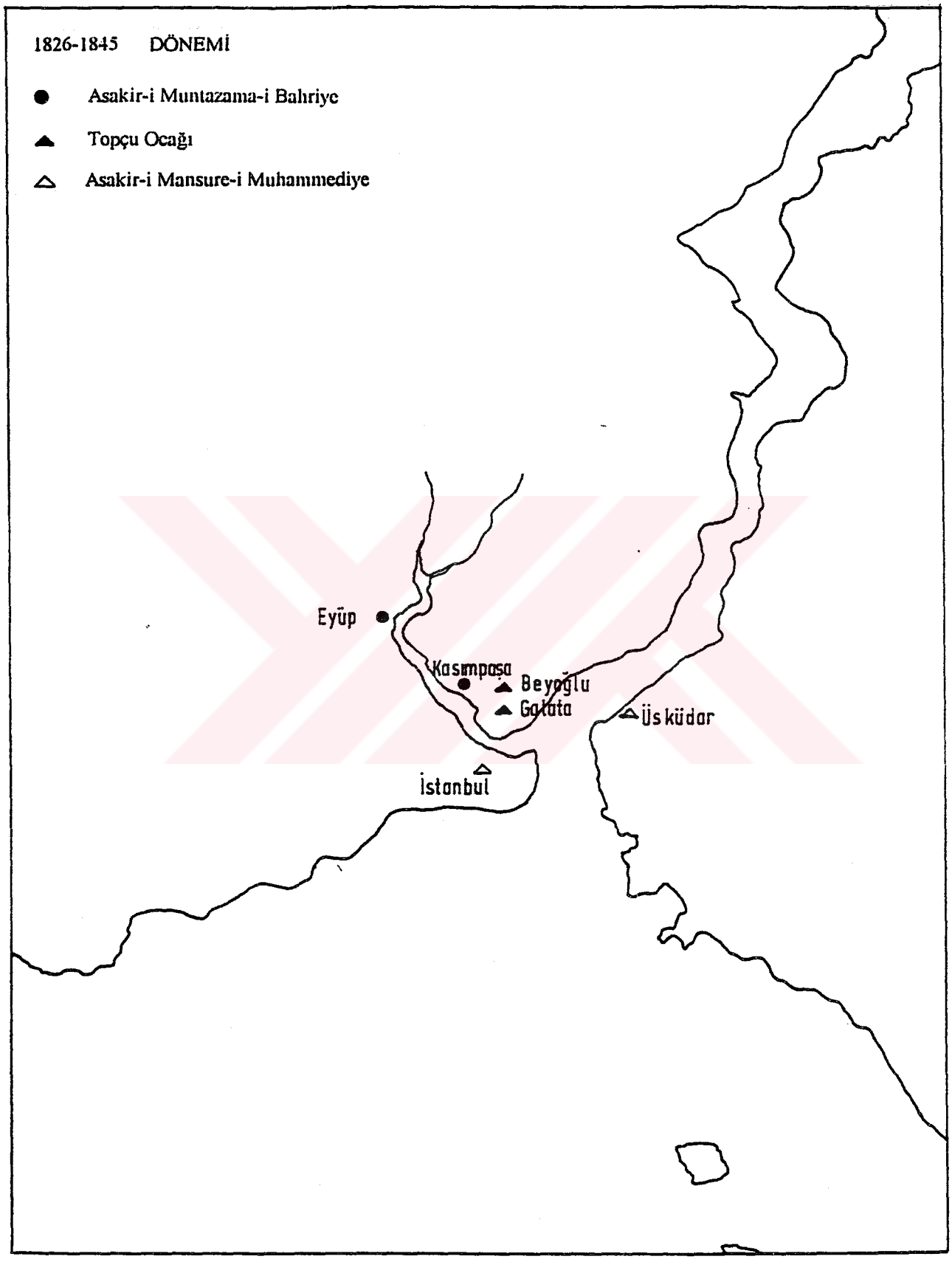
Kaynak : Pakalın, Mehmet Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1946.

2.4. Haritalar

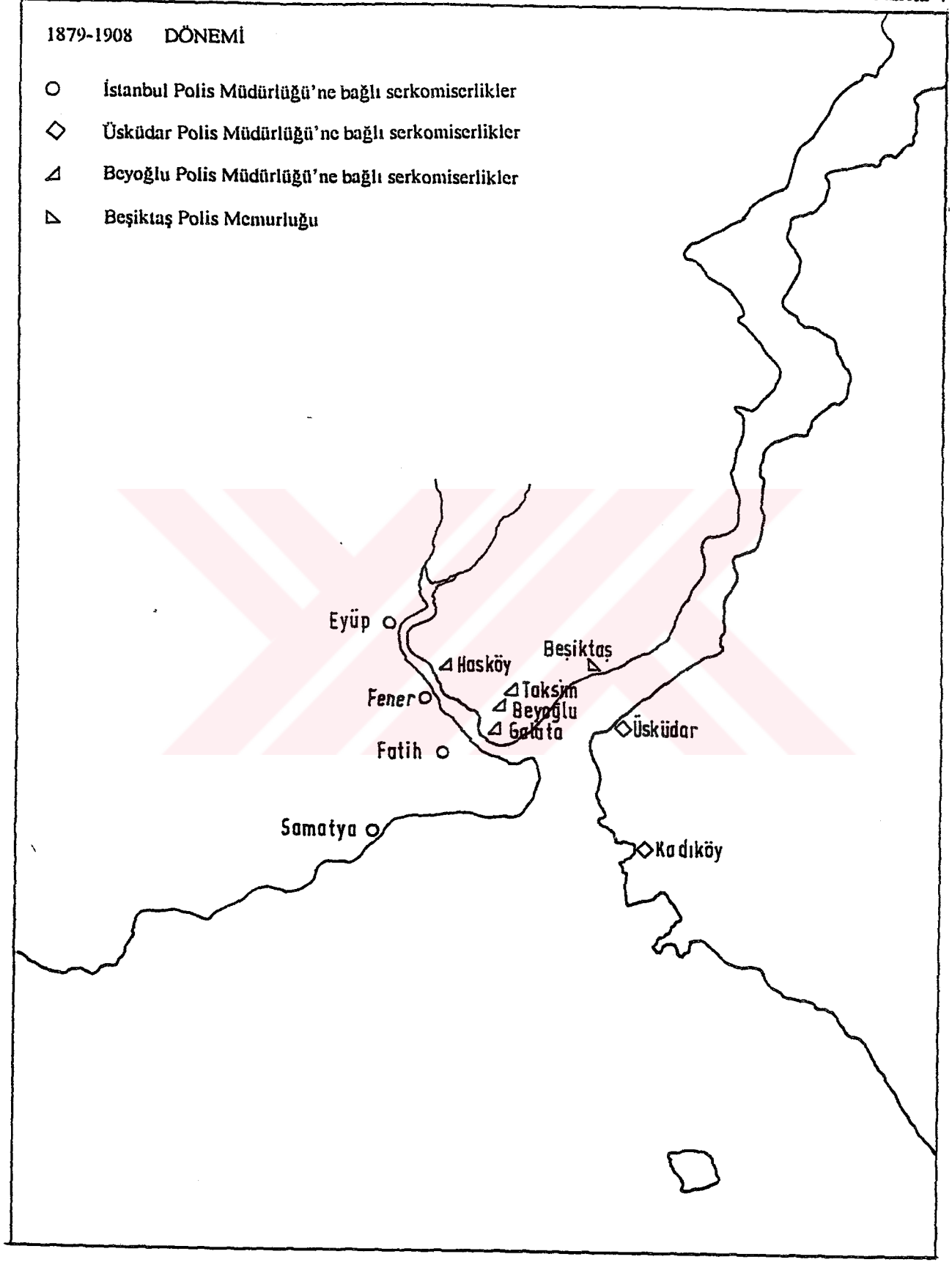
Harita 1

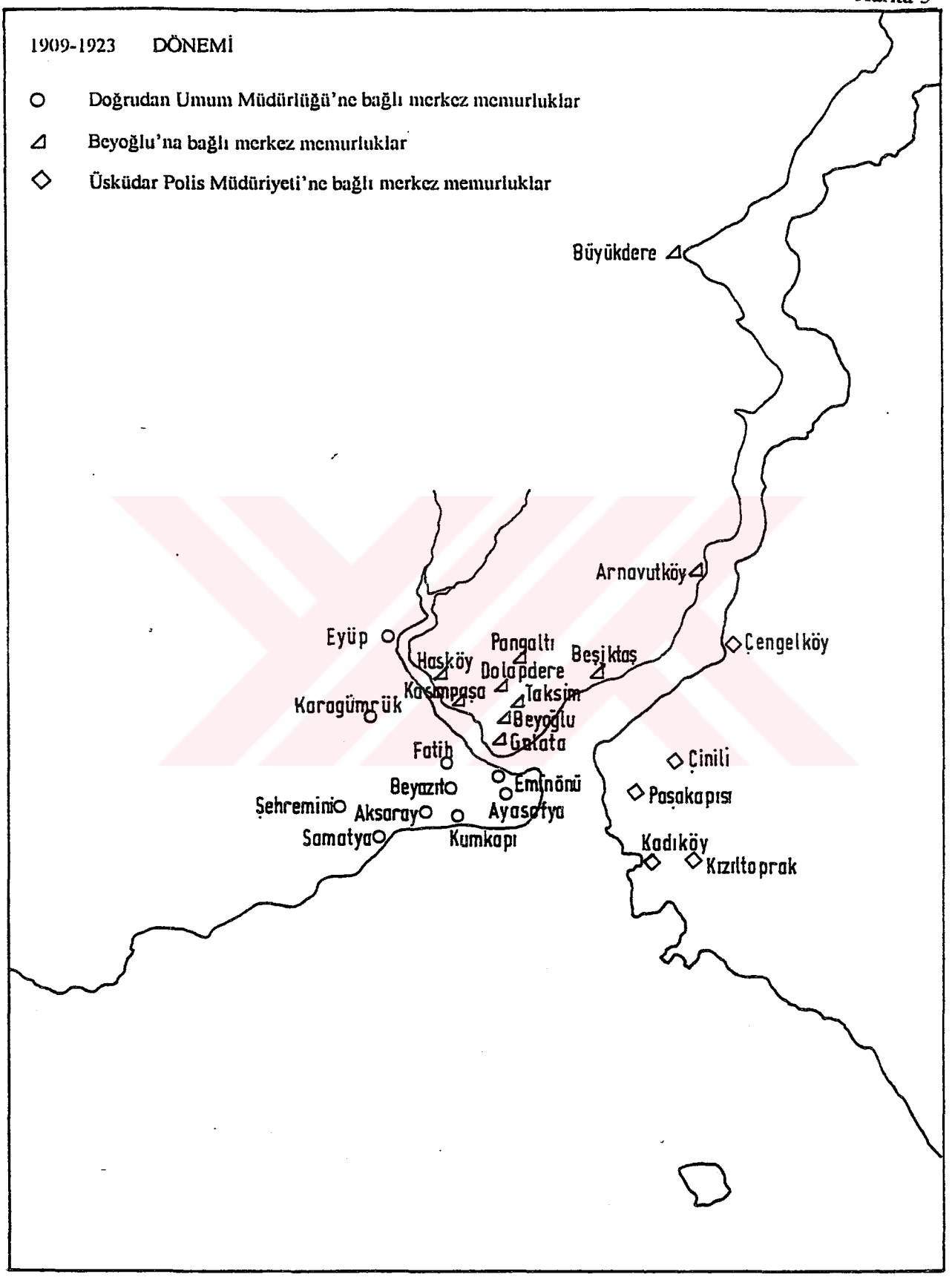
Harita 2

1826-1845 DÖNEMİ
Asakir-i Muntazama-i Bahriye
Topçu Ocağı
Asakir-i Mansure-i Muhammediye
Eyüp
Kasımpaşa
Beyoğlu
Galata
Üsküdar
İstanbul

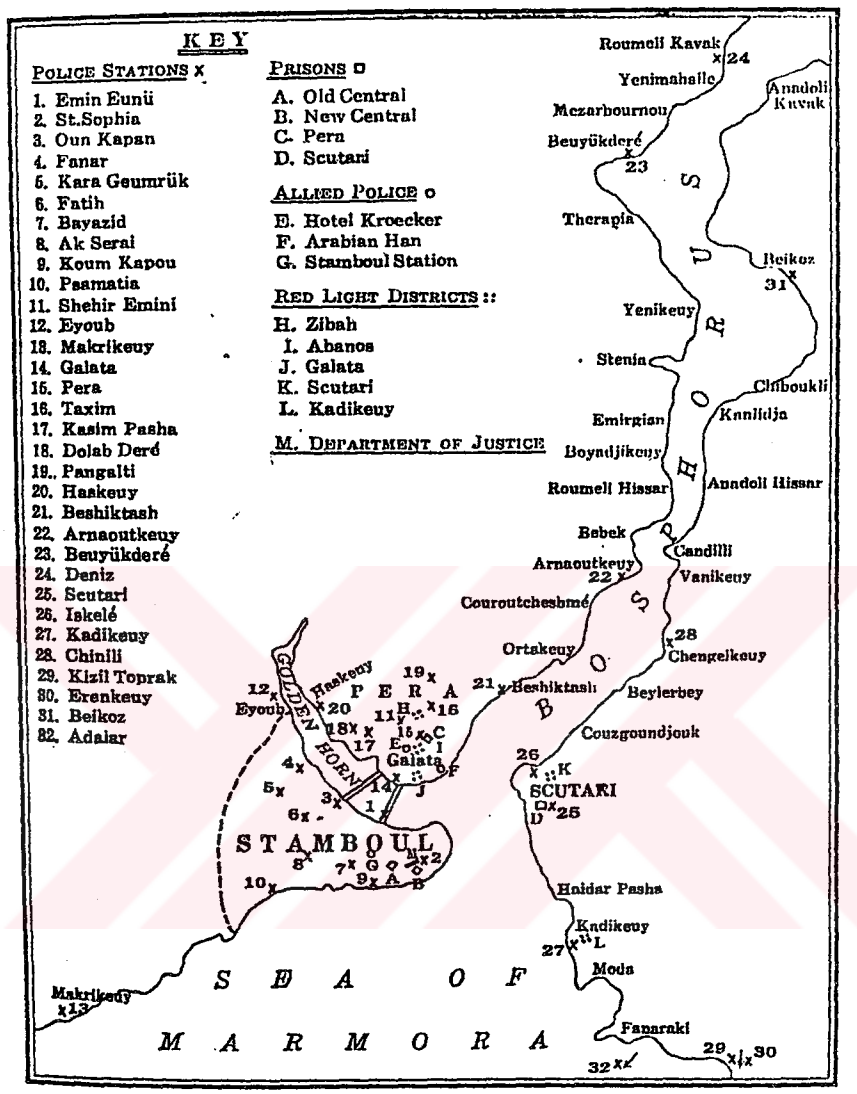
Harita 4

1879-1908 DÖNEMİ
İstanbul Polis Müdürlüğü'ne bağlı serkomiserlikler
Üsküdar Polis Müdürlüğü'ne bağlı serkomiserlikler
Beyoğlu Polis Müdürlüğü'ne bağlı serkomiserlikler
Beşiktaş Polis Memurluğu
Eyüp
Beşiktaş
Hasköy
Taksim
Fener
Beyoğlu
Galata
Üsküdar
Fatih
Samatya
Kadıköy

Harita 5

1909-1923 DÖNEMİ
Doğrudan Umum Müdürlüğü'ne bağlı merkez memurluklar
Beyoğlu'na bağlı merkez memurluklar
Üsküdar Polis Müdüriyeti'ne bağlı merkez memurluklar
Büyükdere
Arnavutköy
Çengelköy
Eyüp
Pangaltı
Beşiktaş
Hasköy
Dolapdere
Kasımpaşa
Taksim
Karagümrük
Beyoğlu
Galata
Fatih
Çinili
Beyazıt
Eminönü
Şehremini
Aksaray
Ayasofya
Paşakapısı
Samatya
Kumkapı
Kadıköy
Kızıltoprak

1920-1923 Arası İstanbul'daki Emniyet Teşkilâtı Harita 6

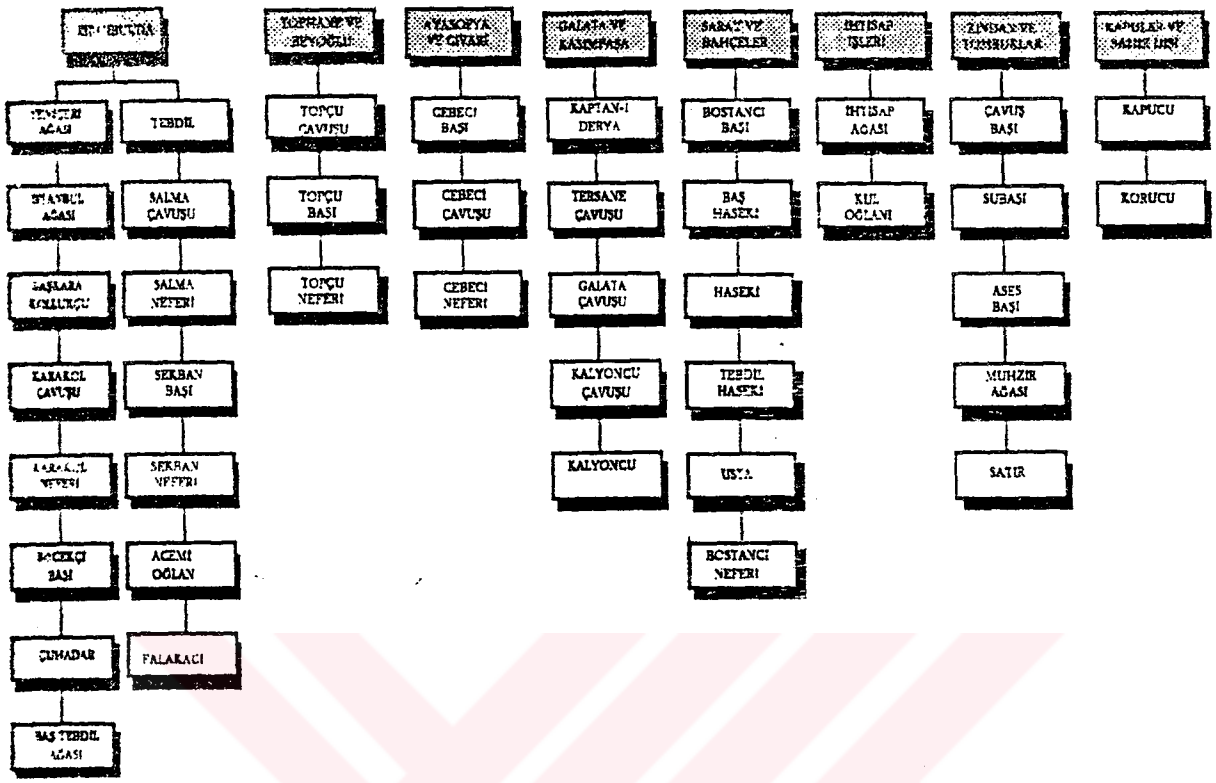
Anahtar: Karakollar	X
Hapishaneler	□
Müttefik polisi	O
Fuhuş bölgeleri	: :
Adliye Nezareti	M

Kaynak: Johnson 1995: 302.

2.5. Tablolar

Tablo 1

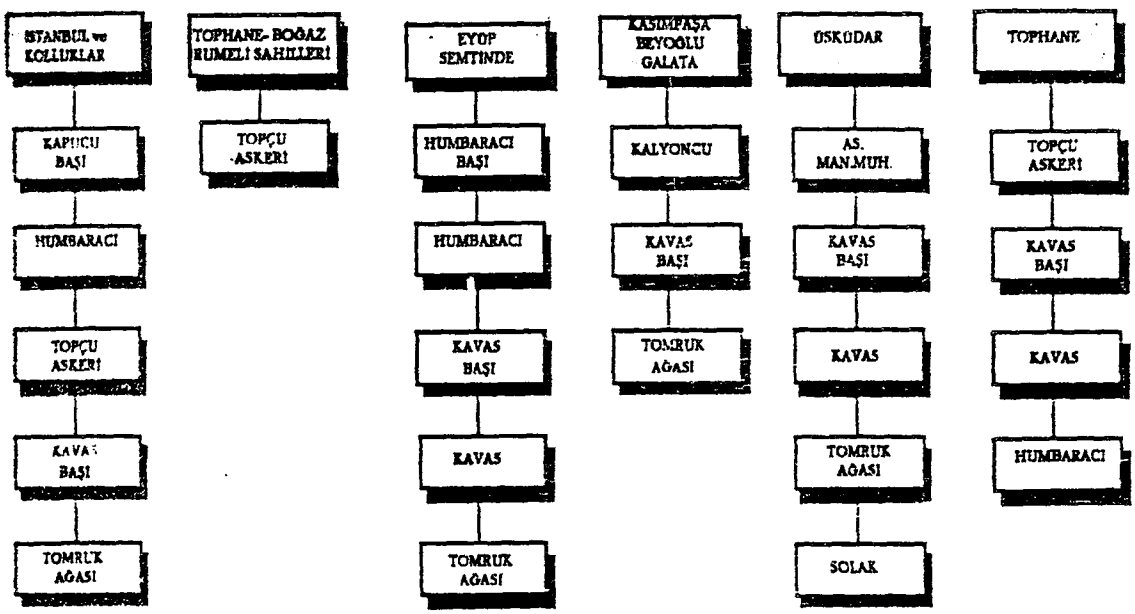
Yeniçeri Döneminde İstanbul'daki Zabıta Teşkilatı

Kaynak: 150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi: 17.

Tablo 3

1826-1846 Dönemi Zabıta Kuruluşu

Kaynak: 150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi: 19.

II. Mahmud Döneminde (hd 1808-1839) Bostancı Ocakları

Tablo 2

BİRİNCİ GÖZLEM

Yapı Türleri	I	II	III	IV	Toplam
Haneler	185	40	337	71	633
Yalılar	35	35	179	241	490
Padişah, Sultan, saray mensubu, kişilerin saray ve kasırları	6	3	9	5	23

İKİNCİ GÖZLEM

Dinsel Dağılım

Haneler	I	II	III	IV	Toplam
Müslüman	43	3	47	28	121
Yahudi	41	21	6	17	85
Zımmi	101	16	271	26	414
Diğer	-	-	13	-	13

Yalılar	I	II	III	IV	Toplam
Müslüman	33	55	174	240	502
Yahudi	-	-	-	-	-
Zımmi	2	-	1	1	4
Diğer	-	-	4	-	4

ÜÇÜNCÜ GÖZLEM

Meslekler, Müslüman, Osmanlılar	I	II	III	IV	Toplam
Saray Mensupları, Devlet Görevlileri	30	25	74	122	251
Din Adamları	8	4	51	46	109
Serbest Meslekler	14	15	42	34	105
Bilinmeyen	24	14	54	66	158

Yahudiler	I	II	III	IV	Toplam
Cezahirci	2	-	1	1	4
İpekçi	1	1	-	-	2
Cuhacı	4	-	-	1	5
Dellal	2	3	-	1	6
Şerbetçi (Meyhaneci)	3	-	-	1	4
Sarraf	3	-	3	-	6
Şarcı	4	-	-	-	4
Attar (Eczacı)	3	1	-	-	4
Bezirgan	1	1	1	1	4
Hekim	2	1	-	-	3
Simkeş	2	-	-	-	2
Devlet Görevlileri	-	1	-	3	4
Peynirci	1	-	-	-	1
Tenekeci	1	-	-	-	1
Şişeci	1	-	-	-	1
Debbağ	-	1	-	-	1
İstimadeci	-	1	-	-	1
Yavağcı	-	1	-	-	1
Şaici	-	-	-	1	1
Din adamı	-	-	-	1	1
Mesleği bilinmeyen	11	10	1	7	29

Hıristiyan Osmanlılar	I	II	III	IV	Toplam
Hekim	2	1	12	-	15
Terzi	3	1	2	-	6
Cuhacı	2	-	1	1	4
Şaici	1	-	1	2	4
Kavaracı	10	11	6	2	29
Bakkal	1	-	1	-	2
Yemenici	1	-	-	1	2
Kürkçü	11	2	9	1	23
Bezirgan	10	-	10	-	20
Kerestecı	1	1	-	5	7
Cerrah	2	-	1	-	3
Sorguç	1	-	1	-	2
Berber	1	-	2	-	3
Din adamı	3	-	6	-	9
Sarraf	7	35	-	7	49
Harman	-	3	3	-	6
Tuğlacı	1	1	-	-	2
Cezahirci	1	1	2	-	4
Diğer	2	-	-	-	2
Sobacı	2	-	14	-	16
Devlet Görevlileri	2	-	9	-	11
Kavvaşçı	-	1	1	1	3
Cuhacı	-	2	-	-	2
Kalcı Darphanecı	-	1	4	1	6
Tellâkiyeci	-	-	-	1	1
Attar (Eczacı)	-	-	2	-	2
Kavukcı	1	-	3	-	4

Diğer Yapılar	
Yukarıda verdiğimiz sınırlılar dışında kalan mülkî ve kamu hizmetinde kullanılan binalardan sayı bakımından önemli olanları şöyledir:	**Toplam**
Bostancı Ocakları:	20
Cami ve mescitler	55
Çeşmeler	2
Mevaaniar	16
İskeleler	135
Kışlalar	8
Bevlik Anbarlar	10

Özel mülkiyette olan işyeri niteliğindeki yapılardan sayıca önemli olanları şöyledir:	**Toplam**
Kahveler	103
Yanıthaneler	16
Hamamlar	8
Salhaneler	10
Kavukhaneler	117

Kaynak: Kayra, Üyepazarcı 1992: 7.

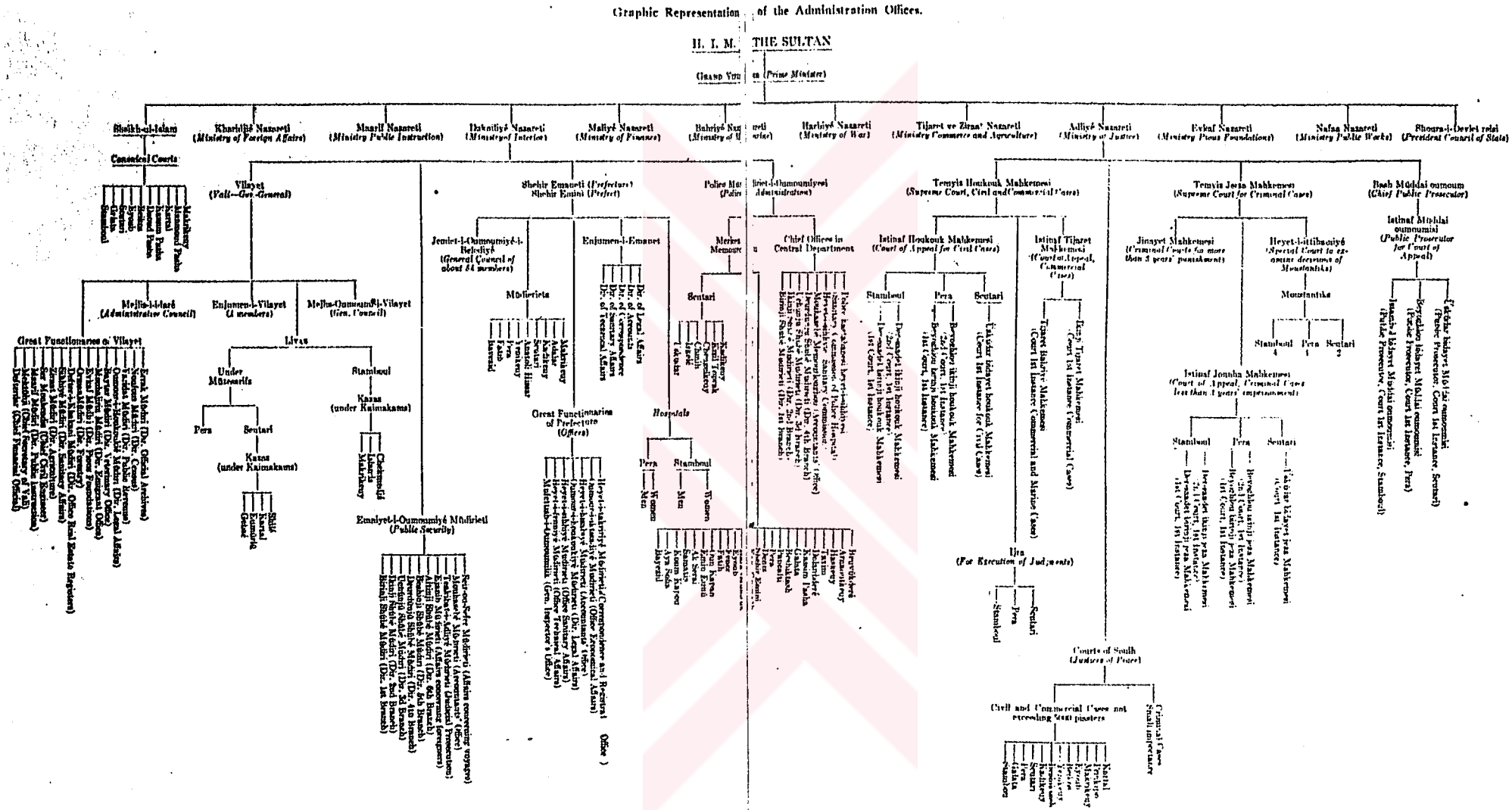
1918 Yılında İstanbul ve Diğer Vilâyetlerde Polis Kuvveti

Tablo 4

Vilayetler ve Müstakil Livalar	Merkez Memuru	Ser-Komiser	İkinci Komiser	Komiser Muavini	Polis Memuru
İstanbul	29	42	48	192	2524
Adana	1	2	6	17	113
Aydın	2	4	7	50	474
Ankara	0	1	5	18	67
Edirne	0	1	6	45	206
Erzurum	0	1	5	19	124
Bitlis	0	1	5	17	100
Bursa	1	1	5	10	56
Bağdat	1	1	5	13	130
Beyrut	2	1	10	29	45
Halep	1	1	5	18	100
Hicaz	0	1	1	3	16
Hüdavendigar	1	1	2	17	111
Diyarbakır	0	1	4	15	79
Suriye	1	1	6	24	177
Sivas	0	1	6	30	132
Trabzon	1	1	5	17	114
Kastamonu	0	1	4	17	89
Konya	1	1	3	19	85
Mamüretülaziz	0	1	4	18	84
Musul	0	1	4	14	67
Van	0	1	3	17	120
Yemen	0	1	1	3	12
Urfa	1	0	2	5	20
Eskişehir	1	0	1	2	24
İzmit	1	0	2	8	40
Bolu	1	0	2	10	22
Kulai Sultaniye	1	0	2	7	37
Canik	1	1	1	8	51
Çatalca	0	0	1	4	13
Zor	0	1	2	6	30
Kudüs	0	2	3	12	131
Karesi	1	1	2	9	47
Medine	0	1	2	4	20
Menteşe	1	0	3	4	20
Teke	0	1	4	4	33
Kayseri	1	1	1	4	36
Karahisar	0	0	1	3	16
İçel	0	1	0	3	8
Kütahya	0	0	1	3	17
Maraş	0	0	1	1	13
Niğde	0	0	1	3	13
TOPLAM	51	78	169	717	5853

Kaynak: Tongur 1946: 251-252.

20.yy başında Osmanlı Devlet Teşkilâtı

Kaynak: Johnson 1995.

Tablo 5

1920-1923'deki 32 Polis Merkezi ve Polis Sayısı Tablo 6

Suriçi		Pera		Üsküdar	
Eminönü	104	Galata	118	Üsküdar	89
Aya Sofya	81	Pera	126	İskele	73
Unkapanı	84	Taksim	92	Kadıköy	109
Fener	52	Kasım Paşa	78	Çinili	66
Kara Gümrük	93	Dolap Dere	57	Kızıl Toprak	55
Fatih	77	Pangaltı	84	Erenköy	64
Beyazıt	70	Hasköy	27	Beykoz	59
Aksaray	73	Beşiktaş	118	Adalar	
Kumkapı	54	Arnavutköy	81		
Samatya	84	Büyükdere	83		
Şehir Emini	64	Deniz	111		
Eyüp	77	Makriköy	70		

c. Polislere İlişkin Bilgiler: Sayı, Eğitim, Yeterlilik

(1) Normal Polis: Merkez Büro	31
Başkomiser (Ser Komiser)	43
Astkomiser	48
Muavinler	236
Polis memurları	2.812
Toplam	3.170
(2) Sivil Polis veya Gizli Servis Polisi*	
Şef	7
1nci sınıf görevliler	23
2inci sınıf görevliler	31
3üncü sınıf görevliler	234
İstihbarat Servisi	5
Toplam	300
Genel toplam	3.470

* Kısm-ı Siyasi de denirdi (y.n).

Kaynak: Johnson 1995: 286.

1920-1923'deki
Müttefik Kuvvetler Polis Dağılımı Tablo 7

Bölge	İngiliz	Fransız	İtalyan
Pera	24	27	17
Galata	27	12	-
Şişli	-	-	17
Suriçi I	9	46	8
Suriçi II	-	14	10
Üsküdar	7	-	41

(Kadıköy ve Moda dahil)
Toplam: 259 polis şefi ve polis memuru (23 Nisan 1921)

Kaynak: Johnson 1995: 289.

1919-1921 Polis Teşkilâtı Raporları Tablo 8

Polis Teşkilatı Raporları
Geçen 21 Ay içindeki Toplam Tutuklama Vakaları

Suç	Haz.-Ara.	1919-1920 yılı	Oc.-Mar.1921
Cinayet	79	110	21
Saldırı	2.009	3.539	752
Ev soymak	37	148	74
Hırsızlık	2.249	4.568	1.096
Hayvan çalmak	12	38	7
Şiddet kullanarak hırsızlık	172	370	128
Eşkıyalık	-	5	-
Kundakçılık	14	9	7
Sahtekârlık	10	40	3
Tecavüz ve zina	69	46	21
Silah çekme	138	207	27
Polise karşı gelme	293	345	69
Serserilik	16	22	1
Çeşitli suçlar	1.932	3.111	591
Toplam	7.030	12.558	2.797
Milliyete göre:			
Müslümanlar	4.314	8.255	2.030
Rumlar	2.170	1.300	624
Ermeniler	717	1.328	287
Yahudiler	250	491	81
Diğerleri	477	1.005	222
Toplam	7.928	12.379	3.244
Cinsiyete göre:			
Erkekler	7.226	10.831	2.892
Kadınlar	702	1.548	352
Toplam	7.928	12.379	3.244

Kaynak: Johnson 1995: 304-305.

2.6. Resimler

Res.1 Harbe Giden Yeniçeri

Kaynak: Mantran 1991

Res.4 Yeniçeri Odacı ve Aşçı Zabıtanı

Kaynak: Özcan 1994.

Res.5 Bir Merasimde Yeniçeriler

Kaynak: Özcan 1994.

Res.6 Yeniçeriler (yaya) ve Solak/ Atlı Tipleri

Kaynak: Özcan 1994.

Res.2 Yeniçeri Ağası Çorbacı Sekbanbaşı

Kaynak: Özcan 1994.

Res.3 Asesbaşı

Kaynak: Özcan 1988: 464.

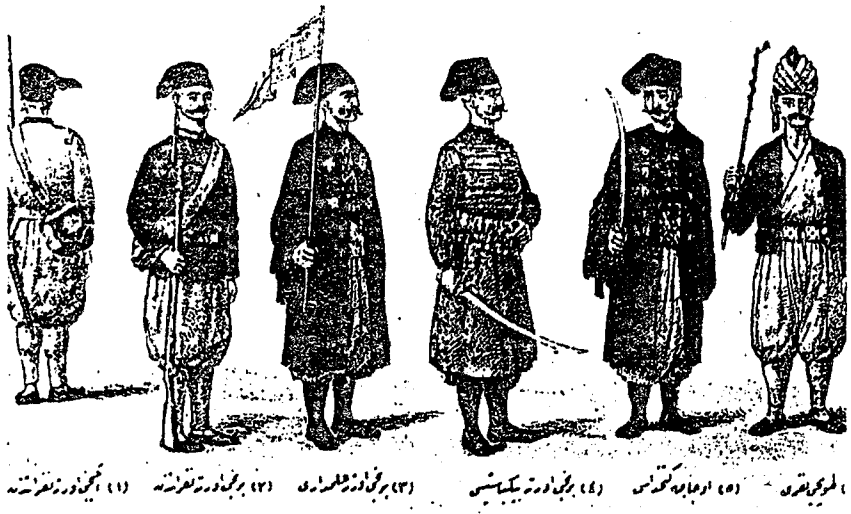
Res.7 Kaptanpaşa

Kaynak: Özcan 1994.

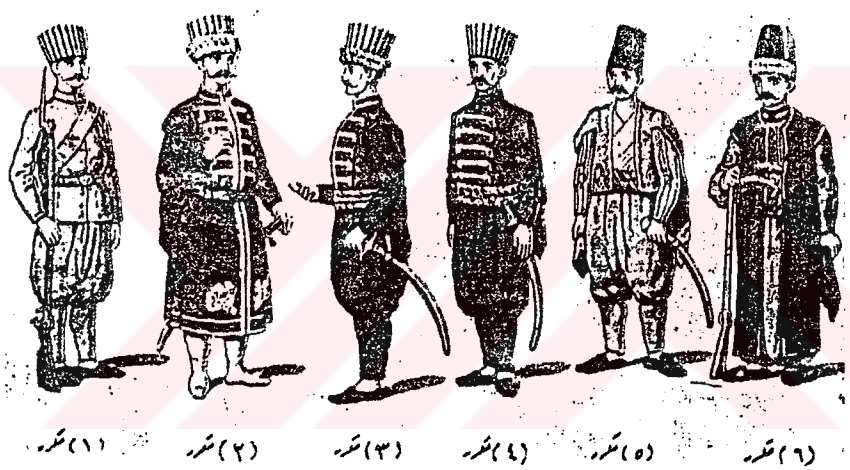

Res.8 Topçubaşı

Kaynak: Özcan 1994.

Res.9 III. Selim (hd 1789-1807) Devrinde Kurulan Nizam-ı Cedid Askerleri
(Yeniçerilerin baskısıyla 1807'de kaldırılmıştır.)

Res.10 Kuruluş Yıllarında Asakir-i Mansure-i Muhammediye Askerleri

Res.11 II. Abdülhamid (hd 1876-1909) Devrinde Asakir-i Mansure-i Muhammediye Askerleri
Kaynak: Özcan 1994.

3. KARAKOLLAR HAKKINDA BELGELER

Karakolların tespiti ve belgelenmesi çalışmalarında 19. ve 20. yy'a ait çeşitli kaynaklar taranmıştır. Araştırmalar sonucunda yazılı ve görsel malzemelere ulaşılmış, bu belgelerde karakolların konu edildiği bölümlerden yararlanılmıştır.

Emniyet teşkilâtının tarihçesi yazılırken iki ana kaynağa başvurulmuştur: İlki, *Türkiyede Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi* adlı eserdir. Bu kitabın yazarı, Emniyet Genel Müdürlüğü Arşiv Müdürü ve Polis Enstitüsü öğretmenlerinden Hikmet Tongur'dur. Kitabın bibliyografyasında tarih kitabı yazmış birçok kişinin eserinin ismi geçmektedir (*Aşık Paşazade, Naima, Ata, Cevdet, Lûtfi Tarihi* vd). Seyahatnamelerin yanısıra çeşitli yazarların kitapları (Osman Nuri Ergin'in *Mecellei Umuru Belediye*'si vd), çeşitli dergi ve mecmualar; kanunnameler, sâlnameler, kanun külliyatı ve düsturlar taranmıştır. Başbakanlık Arşivi'ndeki defterler (Mühimme defterleri vd), çeşitli belgeler (İradeler vd) kitabın önemli kaynaklarındandır.

Diğer kaynak ise *Türkiyede Zabıta (Tarihî Gelişim ve Bugünkü Durum)* adlı, İçişleri Bakanlığı Tetkik Müşaviri Dr. Halim Alyot'un eseridir. Bu kitabın bibliyografyasından da çeşitli tarihlerin, Osmanlı belgelerinin, yerli yabancı yazarların kitaplarının incelendiği anlaşılmaktadır.

Tarihçenin yazılmasından sonra karakolların isimlerinin ve yerlerinin tespiti ile görsel olarak belgelenmesine çalışılmıştır. Bu kaynaklar sırasıyla incelenmiştir.

3.1. Osmanlı Belgeleri

10 Nisan 1845 tarihinde yayınlanan Polis Nizamnamesi'nin Osmanlıca metni *Nâme-i Hümayun Defteri*'nde geçmektedir. 11 no.lu bu defterin 361 ve 362. sayfalarında bulunan metne çevirisi ile birlikte tezde yer verilmiştir. Bu nizamnamenin kaynağının 12 Messidor an VII (1 Temmuz 1800) tarihli "Paris Emniyet Müdürlüğünün Görevlerini Düzenleyen Kararname" adlı metnin temel olarak alınmasıyla hazırlandığı anlaşılmıştır (*150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi*: 20).

Name, resmî nitelikteki mektuba ve bu mektupların yazıldığı kağıtlara verilen isimdir. *Name Defteri* ise Divanı Hümayunda namelerin kaydedildiği defterlere denmiştir. Bu defterler 1699-1895 yılları arasında tutulmuştur. Başbakanlık Arşivi'nde 15 tanesi muhafaza edilmektedir. 18.yy'dan itibaren nameler, mühimme defterlerine kaydedilmiştir. Namei Hümayun ise Osmanlı padişahlarının öteki devlet başkanlarına, kendilerine bağlı bey ve hanlara yazdıkları mektupların adıdır. Bu mektuplar süslü özel kağıtlara yazılır ve "name kesesi" ile birlikte kutuya konurdu. Namei Hümayuna altın yaldızlı tuğra çekilirdi (*Meydan Larousse*, C. 9, s. 213).

Diğer önemli bir belge de 19. yy'da İstanbul'daki karakolların sayıca belirtildiği (232) 1863 tarihli *Sâlname*'dir. Bu sâlnameye de tezde yer verilmiştir. Tarihî kaynak olarak büyük önem taşıyan *sâlname*'ler, devlet veya özel kuruluşlar tarafından da yayınlan, belli konulara ait yılda bir çıkarılan dergi veya kitaplardır. Sâlnameler üç ana grupta toplanırlar: *Sâlname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye* denen devlet yıllıkları, *Sâlname-i Sâlname-i Vilâyet* denen vilayet yıllıkları ve nezaretlerce yayımlanan *Sâlname-i Nezaret* adlı yıllıklar.

İlk resmî sâlname 1847'de, tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmed Vefik Paşa ve Ahmed Cevdet Paşa'nın birlikte çalışmaları sonunda yayımlanmıştır. 1865'den itibaren nezaret ve vilâyet sâlnameleri yayımlanmağa başlanmış, altı yıl sonra da özel sâlnameler çıkarılmıştır. 1888'den sonra Sicil-i Ahval-i Memurin Dairesi'nin hazırlamağa başladığı *Sâlname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye* her yıl gelişerek ve hacmi de büyüyerek 1918'e kadar yayımlanmıştır. Devlet sâlnamelerinde devletin yönetsel yapısına ilişkin bilgi verilir, ayrıca sivil, asker ve ilmiye kadrolar tanıtılırdı. Vilayet salnamelerinde ise bayındırlık, eğitim, sağlık vb alanlardaki çalışmalar aktarılır, ayrıca nüfus alanındaki gelişmeler kaydedilirdi.

Devlet sâlnameleri 1847-1908 arasında kesintisiz olarak yayımlanmıştır. Resmî olarak son sâlname 1918'de çıkarılmıştır. Cumhuriyet devrinde 1925-1941 arasında *Devlet Sâlnamesi* yayımlanmış, sonra da bunların yerini aynı nitelikte *Yıllık*'lar almıştır (*Meydan Larousse*, C. 10. s. 886).

٥١٤٦

Salnâme sene 1280 (H.1280 / M.1863)

موصل جانبنده بولنان قائمقامان حیدربك سینوب قلعه سنده بیکباشی خلیل اغا

سلانیك ونوابی قلاعی بشنجی الای میرلواسی محمد توفیق پاشا

میرالای ادهم بك
قائمقامی صالح بك

برنجی طابور بیکباشیسی حسین حلمی اغا
ایکنجی طابور بیکباشیسی محمد اغا
اوچنجی طابور بیکباشیسی شاکر افندی
دردنجی طابور بیکباشیسی عبداه اغا

التنجی ویدنجی الای میرلواسی ادهم پاشا
قبرس ونوابی قلاعی التنجی الای
میرالای سلیمان بك
قائمقامی حاجی عثمان بك

برنجی طابور بیکباشیسی ابراهیم اغا
ایکنجی طابور بیکباشیسی عارف اغا
اوچنجی طابور بیکباشیسی حسین بك
دردنجی طابور بیکباشیسی حمزه اغا

ازمیر ونوابی قلاعی یدنجی الای
میرالای مصطفی بك

برنجی طابور بیکباشیسی مصطفی اغا
ایکنجی طابور بیکباشیسی حاجی علی اغا
اوچنجی طابور بیکباشیسی محمد اغا
دردنجی طابور بیکباشیسی محمد افندی

طرابلس غرب قلعه سی براو میرالای اسحق بك
طرابلس غرب موظف قائمقامی حاجی عبداه بك
حجاز ونوابی قلاعی قائمقامی احمد بك
موصل قلعه سی بیکباشیسی علی اغا
بوسنه طابوری بیکباشیسی مصطفی اغا
عکا قلعه سی قائمقامی حافظ خلیل بك

قلعهٔ مرقومه بیکباشیسی نجیب افندی
اشقودره قلعه سی یوزباشیسی حسن اغا
بندرکلی قلعه سی یوزباشیسی مصطفی اغا
صامسون قلعه سی کاتبی امین افندی
اماسیه قلعه سی ملازمی مصطفی اغا
اینه بولی طابیه سی چاوشی محمد علی اغا

ضابطه مأموری

اسکدار ضابطه مأموری میرمیراندن طفیل پاشا
فاتح ضابطه مأموری متمایز احمد افندی
باك اوغلی وغلطه ضابطه مأموری اصطبل عامره پایه لو محمد بك
اطه لر ضابطه مأموری ثالثه دن قدری افندی
تفریق مدیری قپوجی باشی امین بك

امرای ضبطیه ایله محال قائمقامی

باب ضبطیه ده قائمقام رستم بك
باب مذکورده بیکباشی ابراهیم اغا

فاتح ضابطه سنده بیکباشی خلیل اغا
قاسم پاشا مرکزنده بیکباشی خلیل اغا

غلطه مرکزنده بیکباشی محمد اغا
بشکطاش ضابطه سنده بیکباشی محمد اغا

اسکدار ضابطه سنده بیکباشی حسین اغا
سرکی عثمانیده بیکباشی عزت اغا

ضابطه کاتب اولی درویش افندی
ضابطه کاتب ثانیسی سالم افندی

Açıklama: Bu iki sayfada zabıta memurlarının isimleri belirtilmiştir.

H.1280 / M.1863 Tarihli Salnâme

٩٠

در سعادت و بلاد ثلثه ده موجود مرکز و مواقع عدد مقداری

طوغریدن طوغری باب ضبطیه یه مراجعت ایدن مرکز و موقعلردر

ضابطه	مرکز	مواقع
باب ضبطیه جواری	۰	۰٫۹
پرمق قپو مرکزی	۱	۰٫۸
قومقپو مرکزی	۱	۰٫۹
کوچکپازار مرکزی	۱	۱۰
	۳	۳٫۶

فاتح ضابطه سنه واوردن باب ضبطیه یه مراجعت ایدن مرکز و موقعلردر

ضابطه	مرکز	مواقع
فاتح ضابطه سی	۰	۰٫۹
صالمه طمرق مرکزی	۱	۰٫۹
وفا مرکزی	۱	۰٫۷
صمانیه مرکزی	۱	۱۱
چوملکچیلر مرکزی	۴	۴٫۷

بلك اوغلی ضابطه سنه واوردن باب ضبطیه یه مراجعت ایدن مرکز و موقعلردر

ضابطه	مرکز	مواقع
بلك اوغلی ضابطه سی	۰	۰٫۶
محار مرکزی	۱	۰٫۶
دولاب دره سی مرکزی	۱	۰٫۷
غلطه مرکزی	۱	۰٫۳
عرب چارشوسی مرکزی	۱	۰٫۸
قاسم پاشا مرکزی	۱	۰٫۱
خاصکوی مرکزی	۶	۴٫۸

٩١

بشکطاش ضابطه سنه واوردن باب ضبطیه یه مراجعت ایدن مرکز و موقعلردر

ضابطه	مرکز	مواقع
بشکطاش ضابطه سی	۰	۱۴
ارنبوط قریه سی مرکزی	۱	۱۰
یکی کوی مرکزی	۱	۰٫۳
بیوکدره مرکزی	۳	۳٫۵

اسکدار ضابطه سنه واوردن باب ضبطیه یه مراجعت ایدن مرکز و موقعلردر

ضابطه	مرکز	مواقع
اسکدار ضابطه سی	۰	۰٫۹
یکی محله مرکزی	۱	۰٫۹
قوزغنجق مرکزی	۱	۰٫۶
چنکل قریه سی مرکزی	۱	۰٫۵
قاکلیجه مرکزی	۱	۰٫۲
بکقوز مرکزی	۵	۳٫۵

اطه لر ضابطه سی

ضابطه	مرکز	مواقع
	۱	۴

اطهٔ کبیر ضابطه سی

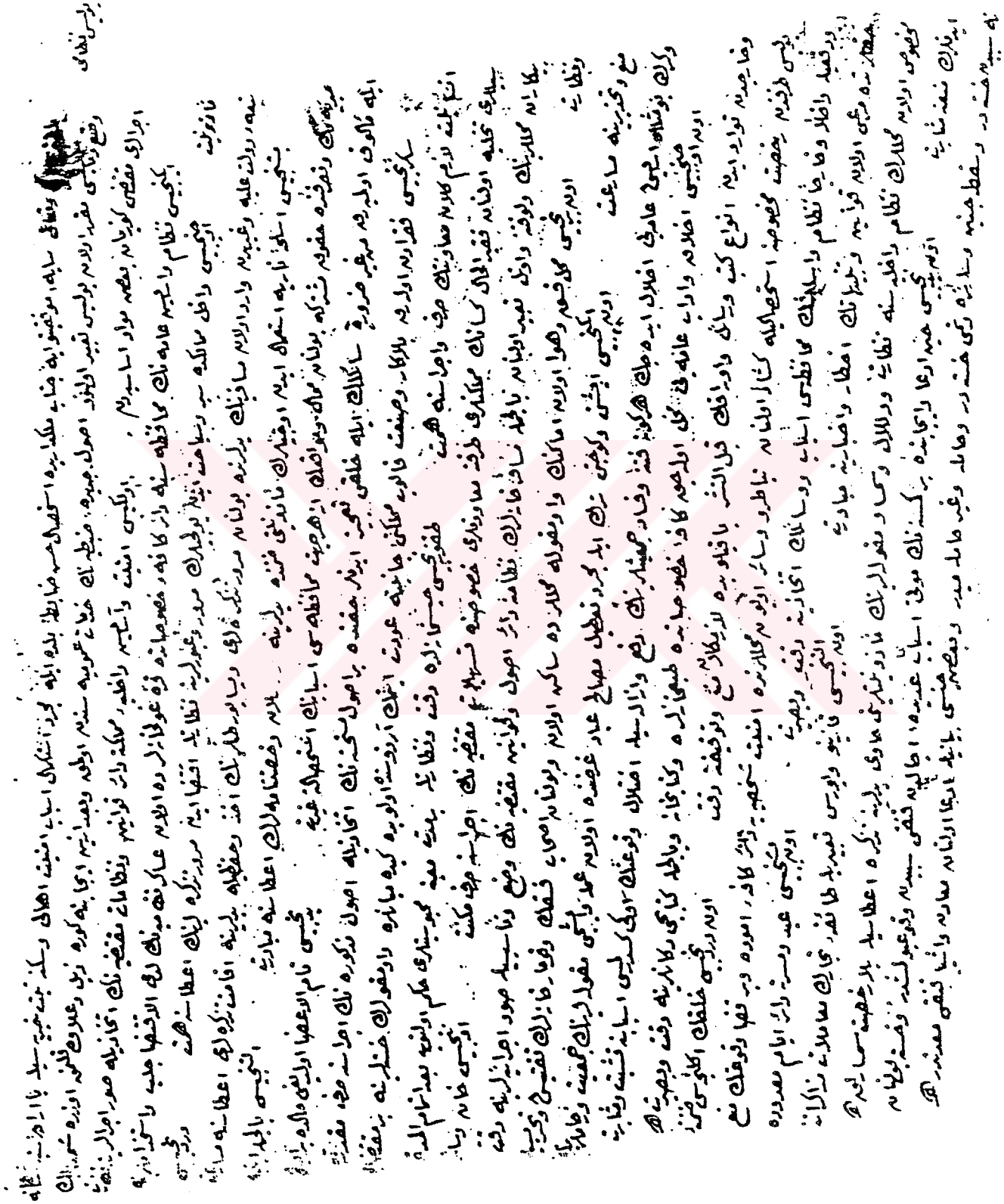
ضابطه	مرکز	مواقع
	۲۲	۲۰٫۵

یکون ۲۳۲

در سعادت و بلاد ثلثه ده مستخدم اولان عساکر ضبطیه ایکی آلای پیاده ایله برطابور سواری و مقدارکا فی طلومبه نفراتیله تفتیش مأمور لرندن عبارتدر

Açıklama: Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse'de mevcud merkez ve mevakiin miktarını gösteren belge. Doğrudan doğru Bâb-ı Zaptiye'ye müracat eden merkez ve mevkiiler; Fatih, Beyoğlu, Beşiktaş, Üsküdar ve Adalar'ın merkez ve mevkiileri. Sayfa 91'de, toplam **232 karakol** olduğu belirtilmiştir.

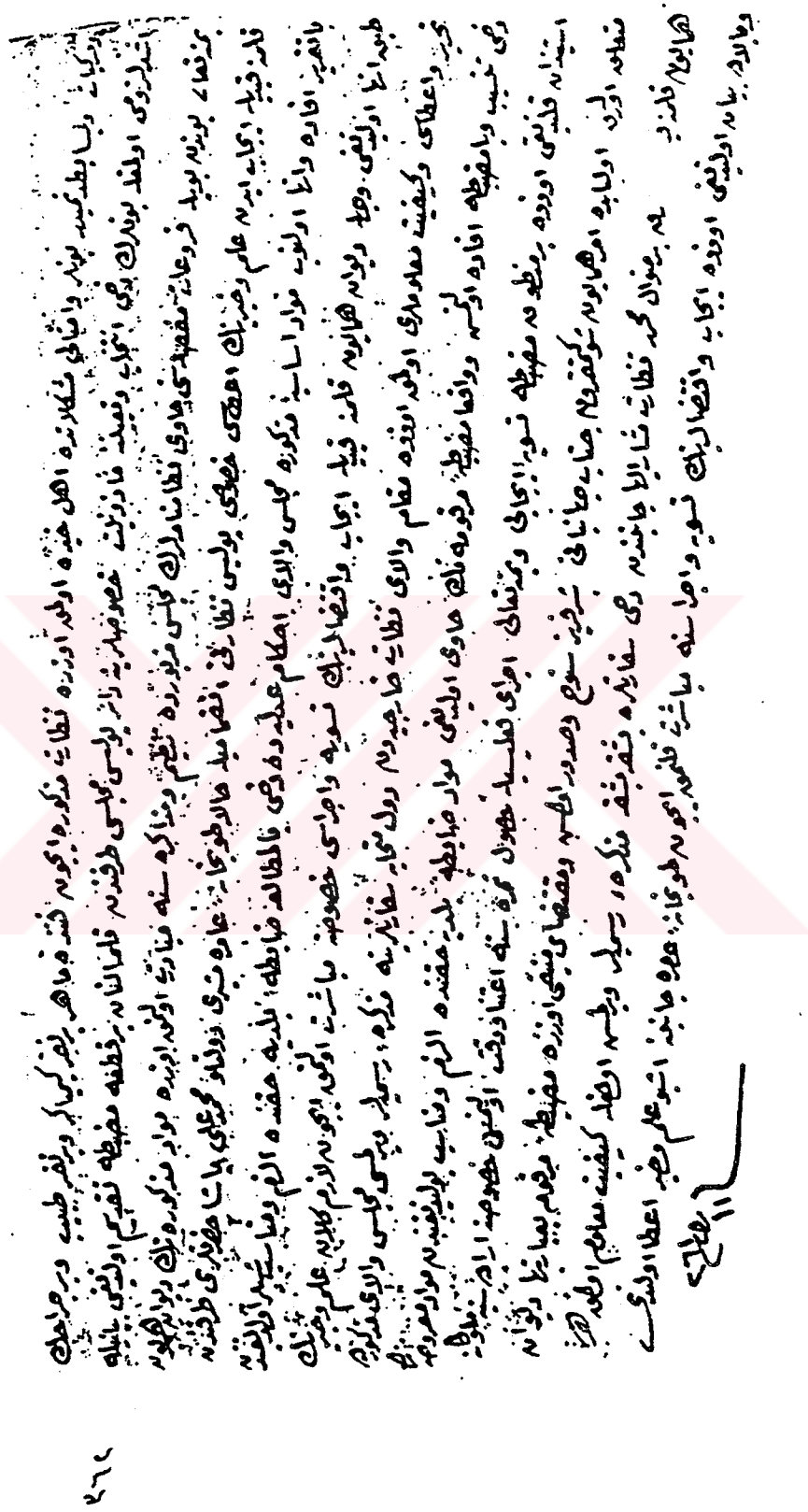
10 Nisan 1845 Tarihli Polis Nizamnanesi

Kaynak: 150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi, s.10.

Nâme-i Hümayun Defteri No. 11, s.361-362.

10 Nisan 1845 Tarihli Polis Nizamnanesi

Kaynak: 150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi, s.11.

Polis Nizâmı

Bi-lutfihi subhânehû ve te'âlâ sâye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı mülkdâride istihsâl-i huzn-i zâbıta-i belde ile mücerred istikmâl-i esbâb-ı emniyet-i ehâlî ve sekene niyet-i hayriyesiyle bâ-irâde-i seniyye-i şâhâne vaz' ve te'sîsi mukarrer olan polis ta'bir olunur usûl-ı cedîde-i zabtiyenin hidemât-ı umûmiyesinden olmak ve ba'd-ezîn îcâbına göre zeyl ve ilâve olunmak üzre şimdilik icrâları muktezî görünen ba'zı mevâdd-ı esâsiyeden;

Evvelkisi, emniyet ve âsâyiş-i dâhiliye-i memlekete dâ'ir kavânin ve nizâmât-ı muktezîyenin ittihâziyle suver-i icrâlarına nezâret.

İkincisi, nizâm ve âsâyiş-i âmmenin muhâfazasına dâ'ir kâffe-i husûsiyâtda karakolhânelerde olan asâkir-i nizâmiyenin kede'l-iktizâ celb ve istihdâmlarına me'zûniyet.

Üçüncüsü, dâhil-i memâlikde seyr ü seyahat eden yolcuların mürûr u ubûrlarına nezâretle iktizâ eden mürûr tezkirelerinin i'tâsına himmet.

Dördüncü, tebe'a-i Devlet-i Aliyye ve gayriden vârid olan müsâfirînin yedlerinde bulunan mürûr tezkireleri ve pasaportlarının ahz u hıfzıyla yedlerine ikâmet tezkireleri i'tâsına müsâra'at.

Beşincisi, esliha-i nâriye isti'mâl eden avcıların me'zûniyeti zımnında yedlerine lâzım gelen ruhsatnâmelerin i'tâsına mübâderet.

Altıncısı, bi'l-cümle ebniye-i miriyenin ve tasarrufunda hukûk-ı müştereke bulunan mahâl ve mevâki'in ez-her cihet muhâfazası esbâbının istihsâline gayret.

Yedincisi, tâmmü'l-a'zâ olduğu hâlde bir iş ile me'lûf olmayarak min gayr-i zarûretin sâ'illik ile halkı ta'cîz edenler hakkında bir usûl-i müstahsenenin ittihâzıyle usûl-i mezkûrenin icrâsına sarf-ı makderet.

Sekizincisi, fukarâdan olarak bilâ-kâr ve san'at kalup memleketi cânibine avdet etmek arzusunda olup da gidemeyenlere ve o makûlelerin hastalarına ber-muktezâ-yı insâniyet lâzım gelen mu'âvenetin sarf ve icrâsına himmet.

Dokuzuncusu, hapishânelere dikkat ve nezâretle bir müddet-i mu'ayyene mahbûsiyetleri hükmolunup ba'de itmâmi'l-müddet sebilleri tahliye olunan fakîrü'l-hâl kesânın memleketleri tarafına mu'âvedetleri husûsunda teshîlât-ı muktezîyenin icrâsına sarf-ı miknet.

Onuncusu, hân ve sâ'ir bî-kârân mahallerinin lokanta ve otel ta'bir olunan bi'l-cümle müsâfirhânelerin nizâmâtına dâ'ir usûl ve kavânîn-i muktezîyenin vaz' ve te'sîsiyle suver-i icrâ'iyelerine dikkat ve nezâret.

On Birincisi, mahall-i fısk ve hevâ olan emâkinin ve o makûle mahallerde sâkin olan ve bulunan ashâb-ı fıskın ve kumarhânelerin teftîş ve taharrîsiyle men' ve tahzîrine müsâra'at.

On İkincisi, işini ve gücünü terk ile mücerred ta'tîl-i mesâlih-i ibâd-garazında olan amele ve işçi makûlelerinin cem'iyet ve zihâmlarının ve gerek bu misüllü âsâyiş-i âmmeyi ihlâl edecek her gûne fitne ve fesâd cem'iyetlerinin def' ve izâlesiyle ihtilâl vukû'unun önü kesdirilmesi esbâbına teşebbüs ve müsâberet.

On Üçüncüsü, ahlâk ve âdâb-ı âmmeyi muhil olacak kâffe-i husûsâtda tab'hânelere ve kitâbhâne ve bi'l-cümle kitâbcı dükkânlarına dikkat ve basiret ve hâricden tevârüd eden envâ'-ı kütüb ve resâ'il ve evrâkın kable'n-neşr bakılıp da lâzım gelen men' ve tevkîfine dikkat.

On Dördüncüsü, halkın eğlencesi zımnında polis tarafından ruhsat-ı mahsûsasına istihsâliyle küşâd olunan tiyatro ve sâ'ir oyun mahallerinde emniyet-i şahsiyeye dâ'ir kâffe-i umûra ve bir kazâ vukû'unun men' u def'iyle dâhilen ve hâricen nizâm ve âsâyişin muhâfazası esbâb ve vesâ'ilin ittihâzına dikkat ve basiret.

On Beşincisi, id ve meserrete dâ'ir eyyâm-ı ma'dûde haklarında mer'î olan kavânin ve tenbîhâtın ihtâr ve icrâsına mübâderet.

On Altıncısı, gazino ve borsa ta'biriyle tâ'ife-i tüccârın mu'âmelât müzâkerâtına mahsûs olan mahallerin nizâm-ı dâhiliyesine nezâret ve delâl ve simsâr makûlelerinin me'zûniyetlerini hâvi yedlerine tezkire i'tâsıyla bilâ ruhsat simsârlık edenlerin men'ine müsâberet.

On Yedincisi, hin-i iddi'â ve îcâbında bir kimesnenin mevti esbâb-ı adîde-i âcâlden hangi sebepden vukû' bulmuştur ve hasta bulunan ne sebepden hastadır ve sıkt-ı cenîn ve sâ'ireden mi hastadır ve hâmile ve gayr-i hâmile midir ve ba'zı cinsi beyânıyla iddi'â olunan ma'âdin ve eşyâ hangi ma'dendir ve mürekkebât ve besâbet midir bunlar ve emsâli müşkilâtda ehl-i hibe olmak üzre nezâret-i mezkûre için fende mâhir bir nefer kimyager ve bir nefer tabîb ve bir cerrâhın eşedd-i lüzûmu olmağla bunların dahi intihâb ve ta'ayyününe me'zûniyet buyurulmasına dâ'ir polis meclisi tarafından kaleme alınan bir kıt'a mazbata takdîm olunduğu beyânıyla bi-mennihî te'âlâ bundan böyle furû'ât-ı mufassalasını hâvî nizâmnâmelerin meclis-i mezbûrda tanzîm ve müzâkeresine müsâderet olunmak üzre mevâdd-ı mezkûrenin Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'ne kaydiyle îcâb eden ilm u haberinin i'tâsı husûsu Polis Nezâreti inzimâmiyle hâlâ Tophâne-i Âmire Müşîri devletlü Mehmed Ali Paşa hazretleri tarafından bi-takrîr ifâde ve inhâ olunup mevâdd-ı esâsiye-i mezkûre Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de dahi bi'l-müzâ'a Zâbıta-i Belediye hakkında elzem ve münâsip şeyler olduğundan tıbkı inhâ olunduğu vechile Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'ne kaydıyla îcâb ve iktizâlarının tesviye ve icrâsı husûsuna mübâşeret olunmak için lâzım gelen ilm ü haberinin tahrîr ve i'tâsı ve keyfiyet-i ma'lûmeleri olmak üzre makâm-ı vâlâ-yı Nezâret-i Hâriciye'den düvel-i mütehâbbe sefâretlerine müzekkere-i resmiyeler verilmesi meclis-i vâlâ-yı mezkûre dahi tensîb ve bâ-mazbata ifâde olunmuş ve vâkı'a mazbata-i merkûmenin hâvî olduğu mevâdd-ı zâbıta-i belediye hakkında elzem ve münâsip bulunduğundan mevâdd-ı ma'rûzanın istîzân kılındığı üzere [illegible]-mantûk-ı mazbata tesviye-i îcâbı ve bi-mennihi te'âlâ icrâ-yı fi'lisiyle husûl-ı semeresine i'tinâ ve dikkat olunması husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkâne müte'allik olarak olarak ol bâbda emr-i hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı cenâb-ı cihânbânî şeref-sünûh ve sudûr olmuş ve muktezâ-yı münîfi üzre mazbata-i merkûme bi-ibâretihâ Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi'ne kaydolunarak ber-minvâl-i muharrer nezâret-i müşârün-ileyhâ cânibinden dahi sefâretlere başka başka mükâtebe-i resmiyeler verilmiş olmağla keyfiyet ma'lûm olmak ve bâlâda beyân olunduğu üzre îcâb ve iktizâlarının tesviye ve icrâsına mübâşeret kılınmak için Tophâne-i Âmire cânibine işbu ilm ü haber i'tâ olundu.

Fî 11 Ra. [1]261

Nâme-i Hümayun Defteri No. 11, s.361-362.

Kaynak: 150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi

3.2. Şehir Rehberlerindeki Karakol Listeleri

1934 tarihli Osman Nuri Ergin'in hazırladığı ve İstanbul Belediyesi tarafından bastırılan *İstanbul Şehri Rehberi*'nde, 1927'de İstanbul'da mevcut karakol sayısı 143 olarak verilmiştir. Rehberin "Resmî Daireler" bölümünde polis karakollarının yerleri ile belirtildiği bir liste verilmiştir. Bu listede 115 karakolun ismi geçmektedir.

1955'te Hayrettin Lokmanoğlu'nun hazırladığı *Haritalı Şehir Rehberi İstanbul*'da, Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı amirliklerle, bağlı bulunan baş komiserlikler ve karakollar adları, bulundukları cadde ya da sokak isimleri, telefon numaralarıyla belirtilmiştir. Bu listede 87 karakol ile 36 Baş Komiserliğin ismi geçmektedir.

Polis Karakolları Listesi

Adı	Yeri
Acıbadem karakol komiserliği	Kü. Çamlıca-Nişantaşı yolu
Adalar Polis merkez memur.	Nizam Cd.
Ahmediye karakol komiserliği	Ahmediye Cd.
Akbıvık » »	Ahırkapı Cd.
Aksaray karakol komiserliği	Namık Kemal Cd.
Alemdar Nahiye komiserliği	Ticarethane S.
A. hisar Nahiye »	Kızıl Serçe S.
A. kavağı karakol »	A. Kavağı
Arap Camii karakol »	Tersane Cd.
Arnavutköy nahiye »	Arnavutköy - Bebek yolu
Ayazma karakol »	Öğdül S.
Aynalıçeşme karakol »	Beşir Fuat S.
Aynalı kavak karakol »	Toygar S.
Ayvansaray karakol »	Kırkanbar S.
Bakırköy birinci komiserliği	Hatboyu Cd.
Balat karakol »	Vodina Cd.
Bank karakol »	Billur s.
Beyazıt nahiyesi »	Darülfünun Cd.
Bebek karakol »	Küçük Bebek Cd.
Belgrat kapı karakol »	Belgratkapı
Beşiktaş polis merkez memu.	Beşiktaş Cd.
Beykoz 1 nci komiserliği	Ahmet Mithat Cd.
Beylerbeyi nahiye komiserliği	Aptullah ağa Cd.
Beyoğlu p. merkez memurlu.	İstiklâl Cd.
Bostancı karakol komiserliği	Bostancı
Bostanbaşı » »	Boğazkesen Cd.
Burgaz » »	Burğazadası
Burhaniye » »	Burhaniye Cd.
Cibali » »	Aptüllezel paşa Cd.
Çarşı » »	Büyük çarşı içi
Çarşamba » »	Manyasi zade S.
Çengelköy » »	Çengelköy Cd.
Çınar » »	Kocamustafapaşa Cd.
Çinili » »	Selâmsız Cd.
Çubuklu » »	Çubuklu Cd.
Dolmabahçe Saray komiserli.	Sarayiçinde
Elmadağı karakol »	Elmadağı Cd.
Eminönü p. merkez memurlu.	Emirler hanı S.
Erenköy nahiye komiserliği	Erenköy
Eyüp nahiye »	Eyüp iskele Cd.
Fatih p. merkez memurluğu	Şehzadebaşı Cd.
Fener nahiye komiserliği	Fener iskele Cd.
Feriköy karakol komiserliği	Şahadet S.
Fındıklı karakol »	Meclisi Meb'usan Cd.
Firuzağa karakol »	Defterdar yokuşu
Galata nahiye »	Galata Mumhanesi S.
Göztepe karakol »	Göztepe
Harem karakol »	Nuhkuyusu Cd.
Haseki karakol »	Kocamustafapaşa Cd.
Hasköy nahiye »	Kumbarhane Cd.
Heybeli karakol komiserliği	Ay Yıldız Cd.
İçerenköy » »	İçerenköy
İskele » »	Büyük iskele Cd.
İstinye » »	İstinye Cd.
Kadıköy P. merkez memurlu.	Kadıköy iskele Cd
Kalyoncu kulluğu ka. komis.	Kalyoncu kulluğu Cd.
Kandilli karakol komiserliği	Kandilli iskele Cd.
Kanlıca karakol »	Mihrabat Cd.
Kantarcılar karakol »	Küçükpazar Cd.
Kapıiçi karakol »	Necati Bey Cd.
Karagümrük Nahiye »	Fevzipaşa Cd.
Kartaltepe karakol »	Aksu Cd.
Kasımpaşa Nahiye »	Kasımpaşa bostanı S.
Kazlıçeşme karakol »	Demirhane Cd.
Kınalı » »	Kınalıada
Kısıklı Nahiye »	Hanım seti S.
Kızıltoprak karakol »	Hasan Amir S.
Köprü » »	Kurtuluş deresi S.
Kozyatağı » »	Kozyatağı
Kulaksız » »	Kulaksız Cd.
Kumkapı Nahiye komiserliği	Kadırga limanı Cd.
Kurtuluş karakol »	Azak S.
Kuşdili » »	Yoğurtuçu Çayırı Cd.
Kuzguncuk » »	Kuzguncuk çarşı Cd.
Küçükpazar Nahiye »	Gazi meydanı (Unkapanı)
Lânga karakol »	Lânga karkol S.
Mecidiye karakol »	Mecit Bey S.
Mehmetpaşa » »	Şehit Mehmetpaşa yokuşu
Merdivenköy » »	Merdivenköy
Nişanca » »	Fatih Nişanca Cd.
Nişantaşı karkol komiserliği	Teşvikiye Cd.
Otakçılar » »	Otakçıbaşı S.
Ortaköy » »	Muallim Naci Cd.
Pangaltı Nahiye »	Halâskâr Gazi Cd.
Paşabahçe karakol »	Paşabahçe iskele Cd
Piyale » »	Piyale Mumhanesi S.
Rizapaşa » »	Mühürdar karakol S.
Rumelihisarı » »	Bebek yolu
Rumelikavağı » »	Rumelikavağı
Sahrayicedit » »	Sahrayicedittе
Salmatomruk » »	Draman Cd.
Samatya Nahiye »	Samatya Cd.
Sarıyer karakol »	Mesarburnu Cd.
Sarıyer P. merkez memurluğu	Piyasa Cd.
Silivrikapı kara. komiserliği	Silivrikapı Cd.
Sultantepe » »	Servilik Cd.
Sütlüce » »	Karaağaç Cd.
Şehremini Nahiye »	Millet Cd.
Şişli karakol »	Hacı Mansur S.
Tahtakale karakol »	Tahtakale Cd.
Taksim Nahiye »	Mis S.
Tepebaşı karakol »	Galip dede Cd.
Tarabya karakol »	Tarabya Cd.
Tophanelioğlu karakol »	Kısıklı Cd
Topkapı » »	Topkapı Cd.
Topkapı Saray »	Topkapı Saray içi
Ulıköy karakol »	Boyacıköy - Emirgân yolu
Üsküdar P. merkez memurlu.	Hakimiyeti Milliye Cd.
Yedikule karakol komiserliği	Kule meydanı S.
Yeldeğirmeni » »	Yeldeğirmeni karakolhane C.
Yeniçeşme » »	Arda Cd.
Yeniköy Nahiye »	Köybaşı Cd.
Yenimahalle karakol »	Yenimahalle
Yesildirek karakol »	Hoca hanı S.
Yeşilköy Nahiye »	Yeşilköy

Kaynak: Ergin 1934: 209-212.

3.3. XIX. yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğraf

Fotoğrafin icadının tüm dünyaya resmen duyurulduğu 19 Ağustos 1839'dan kısa bir süre sonra; Osmanlı İmparatorluğu ilk kez 28 Ekim 1839 tarihli, İstanbul'da Türkçe, Arapça, Fransızca olarak yayınlanan "Takvim-i Vekayi" gazetesinin 186. sayısında bu buluştan haberdar olmuştur.

Osmanlı'yı, Fransa kaynaklı bir keşif olan fotoğrafla tanıştırarak yayılmasına öncülük edenler ise Doğu'nun gizemli dünyasını keşfe çıkmış Batılı gezginlerdir. Aralarında yazarların, ressamların, arkeologların, mimarların da bulunduğu bu kişiler daha önce resimlerden, gravürlerden tanıdıkları yerleri fotoğraf makinasıyla görüntülemek için seyahatlere çıkmışlardır (8 Şubat 1840'ta İzmir'e ulaşan Frederic Goupil Fesquet'nin (1806-1839) çektiği fotoğraflar, Anadolu topraklarının ilk fotoğraflarıdır). Önceleri manzaralar, sonra çevre fotoğrafları ve sosyal yaşamdan kesitlerle, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında birçok yerin fotoğrafını, büyük boy cam plaka negatiflere çekerek belgelemişlerdir.

Osmanlı'da dini nedenlerle ilk fotoğrafçılar Müslümanlar ve Museviler arasından çıkmamış, öncelikle Hristiyan dinine mensup Ermeni ve Rumlar fotoğrafçılığa başlamış, model olarak da Hristiyanları kullanmışlardır. Ermeniler; Diyarbakır, Sivas, Trabzon, Elazığ ve İstanbul'da daha çok eczacı ve kimyager olarak tanınırlardı. Bu nedenle fotoğrafa geçmeleri kolay olmuştur. Ermenilerin Venedik'teki Murad-Raphaelyan Okulu'nda eğitim görenleri de mesleki olarak ilerlemelerini sağlamıştır. İmparatorluğun çeşitli yerlerinden Ermeni aileler çocuklarını meslek öğrenmek üzere İstanbul'a göndermişler, onlar da yeni açılan fotoğrafhanelerde çırak olarak çalışmaya başlamışlardır. Daha sonra Rumlar ve bazı Levantenler de fotoğrafçılığa ilgi göstermişlerdir.

Fotoğrafçılığın merkezi, Batılı yaşam tarzının ve mimarisinin en belirgin olduğu Pera caddesine kayınca, 1850'li yıllardan itibaren cadde sağlı sollu fotoğraf stüdyoları ile dolmuştur. Bu stüdyolar, sultanlardan ve Avrupalı hükümdarlardan aldıkları nişanları, yarışmalarda kazandıkları madalyaları, Doğu desenleriyle bezeyerek şık bir grafik

sunuşuyla Viyana'da "Bernhard Wachtl" firmasında hazırlanan stüdyo kartlarının arkasına bastırmışlardır.

İstanbul'da ilk Müslüman fotoğrafhane 1910'da Resna'nın sahibi Bahaeddin Bey tarafından açılmıştır. Fotoğrafin bulunuşu yıllarında Osmanlı Sultanı olan II. Mahmud'un yeniliklere açık, Batı sanatına ilgi duyan tutumu, resminin devlet dairelerine asılmasını sağlamış; ondan sonra gelen Sultan Abdülmecid döneminde fotoğrafçılara nişan verilmesi geleneği başlamış ve Sultan Abdülaziz de Batı'nın yeniliklerini takip etmeye çalışmışlardır.

Ancak Abdülaziz'den sonra üç ay sultanlık yapabilmiş V. Murad'ın arkasından tahta geçen Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı'da fotoğrafin en büyük koruyucusu ve destekleyicisi olmuştur. Saltanatının 25. yılında Osmanlı topraklarında çıkarılacak genel aftan yararlanabilecek mahkumları tespit etmek için, bütün cezaevlerindeki mahkumların fotoğraflarını çektirerek, albümler hazırlattırmıştır. II. Abdülhamid'in fotoğrafa verdiği önem, bu sanatın ilerlemesini sağlamıştır. Günümüzde Abdülhamid Albümleri olarak bilinen albümler bu ilginin sonucunda derlenmiş belge fotoğraflardan oluşmuştur (Çizgen 1992: 18-40).

3.3.1. Yıldız Albümleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, Osmanlı Sarayı'nda çok sayıda fotoğraf albümü düzenlenerek ondokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başının sosyal, fiziksel, teknolojik gelişmesi belgelenmiştir. Bu fotoğrafların büyük bir bölümü halen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindedir. Geri kalanı ise Türkiye dışında, müzelerde ve özel kolleksiyonlardadır. British Museum ve Library of Congress bu açıdan en zengin kolleksiyonlardır.

İstanbul Üniversitesi kayıtlarındaki albüm sayısı iki bini geçmektedir. Fotoğraf dışında harita, müzik notaları ve gravür içeren albümler de bulunmaktadır. Fotoğraf albümleri 800'ün üzerinde olup, Sultan II. Abdülhamid'in emriyle saray kitaplığı için oluşturulduğundan "Yıldız Albümleri" ya da "Abdülhamid Albümleri" olarak

tanınmaktadır. Bazı albümler sultana hediye edildiği gibi, bazıları da satın alınmıştır. Bunlar Avrupa'da hazırlanıp, kitap olarak satılan albümlerdir.

Fotoğrafçılığın Osmanlı İmparatorluğu'na girmesinden kısa bir süre sonra, 1880'den itibaren düzenlenen albümlerde, öncelikle başkent İstanbul'un birçok semtlerinden görünümler ile İstanbul ve Edirne Saraylarının iç ve dış görünümleri; konak, cami, çeşme, türbe, kilise, sebil, hastane, fabrika, okul, karakol, banka, müze, yabancı elçilik binaları gibi önemli yapıları, doğadan manzaraları, sportif gösterileri, arkeolojik yöreleri, çiftlikleri belgeleyen fotoğraflar yer almaktadır.

Ayrıca dönemin yabancı devlet başkanlarının imparatorluğu ziyaretleri, din ve devlet büyükleri, şehzade ve sultanlar, askerler, imparatorluğun çeşitli kesimlerinden portreler görülmektedir. Zamanın teknoloji ve uygulamalı bilimlerini de sergileyen bu fotoğraflarda silah ve çeşitli sanayi ürünleri, makineler, demiryolu, lokomotifler, gemiler yer almaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerine fotoğraf gezileri düzenlenerek, yabancılar da çalışmalar yapmışlardır. Örneğin bir grup albümde Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Uzak Doğu da belgelenmiştir.

Yıldız Albümleri'nde ciltlerin büyük bir çoğunluğu deri ve kadife kumaş üzerine yaldız baskı süslü olup II. Abdülhamid'in tuğrasını taşırlar. İçleri atlas ve kumaşla kaplı, bazıları ise muhafazalıdır. Albümler genellikle 10-80 fotoğraf içerirken, bir fotoğraflı albüm olduğu gibi 500 fotoğraf içeren albüm de vardır. Fotoğrafların tamamına yakını paspartulu, cetvelli ve süslüdür. Boyutları ise 9x12 cm. ve 18x 24 cm.dir. Albümlerin bir bölümünde fotoğrafçı, düzenleyen ve ciltci adları bulunmaktadır. Tarihli albüm az sayıdadır. Albümlerden biri İstanbul, ikisi Mısırla ilgili olmak üzere renklidir.

Hükümdarlığı süresince Yıldız Sarayı'ndan dışarı çıkmayan Sultan II. Abdülhamid bu albümler aracılığıyla imparatorluğu ve dünyayı tanımaya çalışmıştır. Albümleri 1893'te Washington'a, 1894'te Londa'ya göndermiştir. Albümler 1925'de Atatürk'ün emriyle 7000'den fazla yazma eser, 15000 basma kitapla birlikte Yıldız Sarayı Kütüphanesi'nden İstanbul Üniversitesi Kitaplığı'na taşınmıştır. Yıldız Albümleri dışında yabancı devlet adamlarına hediye olarak düzenlenmiş olan British Museum ve Library of Congress kolleksiyonlarındaki albümlerde Osmanlı gözüyle imparatorluğun genel görünümü

hakkında fikir verici, yabancı bir toplumun ilgisini çekecek fotoğraflara yer verilmiştir 51 Albümden toplam 1.824 fotoğraf düzenlenmiştir (Atasoy 1988).
Yıldız Albümleri'nden 198 tane karakol tespit edilmiştir.

3.3.2. Karakolları Belgeleyen Fotoğrafçılar

Abdullah Frères (Vichen Abdullah 1820-1902, Hovsep Abdullah 1830-1908, Kevork Abdullah 1839-1918)

Abdullah Biraderler'in dedeleri Asdvadzadur Hürmüzyan, sarayın başmübayacıbaşısı olup, İstanbul'a 1610 yılında Kayseri'den gelen Aleksan'ın soyundandır. Baba Apraham Abdullah, 1792'de İstanbul'da doğmuş, 1874'de öldüğünde geride 3 kız ve 5 erkek çocuk bırakmıştır.

Çocuklardan Vichen, Hovsep ve Kevork güzel sanatlarla uğraşmışlardır. Kevork 1852'de tahsili için Venedik'e gitmiştir.Vichen de birinci sınıf minyatürist olmuş, fildişi üzerine hazırladığı resimlerle tanınıp Sultan Abdülmecid (hd 1839-1861) ile Sultan Abdülaziz'in (hd 1861-1876) ve bazı ünlü paşaların resimlerini hazırlamıştır. Vichen'in bu konudaki yeteneği onun 1856'da Beyazıd'da bir stüdyo açan Alman kimyager Rabach'ın yanına rötuşçu olarak girmesini sağlamıştı.

1858'de Venedik'ten dönen Kevork, Vichen ve Hovsep ile birlikte Rabach'ın stüdyosunu devralmışlardır. 1867 yılında bu stüdyoyu Andromenos'a bırakarak Pera'ya taşınan üç kardeş, burada "Abdullah Biraderler" adıyla da bilinen ünlü stüdyolarını açmışlardır. Birçok öğrenci yetiştiren kardeşler 1863 yılında Sultan Abdülaziz tarafından irade-i Seniye ile " Ressam-ı Hazret-i Şehriyari " ünvanıyla saray fotoğrafçılığına atanarak bu ünvanlarını II. Abdülhamid (hd 1876-1909) devrinde de korumuşlardır. Ermenice yayınlanan bir dergide, kardeşlerden Kevork Abdullah fotoğraflarındaki üstünlüğün nedenini, kullandıkları "Collodion" adındaki mayinin hazırlanmasındaki titizliklerine ve kompozisyona çok dikkat etmelerine, sonuçta fotoğrafların güzel bir rölyef, ışık ve gölgenin uyumlu geçiş kazanmasına bağlamıştır.

Başarılarından dolayı 4 Temmuz 1873 tarihli gazetelerde, bu fotoğrafçıların başkaları tarafından taklit edilemiyeceği bir Sultan buyruğu olarak yayınlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaret eden ünlü devlet adamları ve saray mensuplarının fotoğrafları Abdullah Biraderler tarafından çekilmiştir.

1867 yılında Paris'te yapılan sergideki fotoğrafları da büyük beğeni toplayınca ünü yurt dışına da taşan stüdyonun Galler Prensi Edward'ın desteğiyle Londra'da şube açma planları gerçekleşememiştir.1886'da kardeşlerden Kevork Mısır'da bir şube açarak 9 yıl faaliyette bulınmuştur. 1895'de stüdyoyu kapatarak İstanbul'a dönen Kevork Abdullah İstanbul'dakinin iyi yönetilemeyip, zor durumda olduğunu görünce 1899'da fotoğrafhaneyi Sébah & Joaillier'e devretmiştir.

Hayatları boyunca başarılarından dolayı birçok sultan, kral ve kraliçeden takdir mektubu, madalya ve ödül alan kardeşlerden sonradan müslüman olarak Abdullah Şükrü adını alan Vichen 1902'de, Hovsep Abdullah 14 Temmuz 1902'de, Kevork Abdullah ise 2 Nisan 1918'de ölmüştür (Çizgen 1992: 50-54).

Ali Rıza Paşa (? - 1907)

Askeri okuldan 1866'da 18. dönemde Kurmay Yüzbaşı olarak mezun olan asker fotoğrafçılardandır. Son görevi Milli Müdafa Vekaleti fotoğrafhanesindeydi. 4 Mart 1907 tarihli *Sabah* gazetesinde: "Bab-ı Valay-ı Seraskeri fotoğrafhanesinde memur mirliva Üsküdarlı Ali Rıza Paşa, dün Üsküdar'da Tekke Kapısı'ndaki hanelerinde vefat etmiştir. Selamsız'da toprağa verilecektir." şeklinde bir haber çıkmıştır (Çizgen 1992: 54).

Basile Kargopoulo

Rum asıllı bu fotoğrafçı ilk atölyesini 1850'de Pera'da, Rus Sarayı'na yakın 311 no.'da açmış, daha sonra Grande Rue de Pera'da 417 no.'ya taşınarak askeri açıdan hareketli olan Edirne'de de E. Foscolo ile ortak ikinci bir stüdyo kurmuştur. İstanbul'daki stüdyosunu Tünel Meydanı 4 no.'ya naklederek 1895-1912yılları arasında burada hizmet vermiş, Edirne'deki stüdyoyu da devralarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Kargopoulo; sultanların, şehzadelerin, Edirne Sarayı ve Edirne'nin çok sayıda fotoğrafını çekmiştir. Boğaziçi'nin panoramalarından oluşan serisinin yanısıra balıkçı, manav, simitçi, şerbetçi ve diğer seyyar satıcıların fotoğraflarından derlenmiş, 6x9 cm boyutlarında kağıtlara basılı, stüdyonun özel kartonlarına yapıştırılmış İstanbul'un halk tipleri olarak satılan bir seri daha hazırlamıştır.

İstanbul'un tarih ve folklorunun belgelenmesinde önemli yeri olan Kargopoulo, Sultan Abdülhamid'den "Padişah Hazretlerinin Fotoğrafçısı" ünvanını almış, Sultan V. Murad'ın (hd 1876) da özel fotoğrafçısı sıfatıyla şehzadeliğinden başlıyarak, üç ay süren saltanatı süresince de kendisine fotoğraf dersleri vermiştir. Sultan II. Abdülhamid'in tahta geçmesinden sonra, stüdyosundaki Sultan V. Murad'ın fotoğtafını duvardan indirmediği için "Sultan Fotoğrafçısı" ünvanı geri alınmış ancak tekrar iade edilmiştir (Çizgen 1992: 41-42).

Bahriyeli Ali Sami

14 Mayıs 1890'da Mekteb-i Bahriye-i Şahane ve Leyli Tüccar Kaptan Mektebi'ne giren Ali Sami Bey, 22 Mayıs 1892'de inşaiye sınıfından deniz teğmeni olarak mezun olmuş, Osmanlı Bahriyesi'nde albaylığa kadar yükselmiştir. "Bahriyeli" lakabı yine saray için çalışan, Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan mezun başka bir asker fotoğrafçıyla aynı adı taşıdığından verilmiştir.

Darülaceze'de baş fotoğrafçılık ve Bahriye okulunda fotoğraf hocalığı yapan Ali Sami Bey, Osmanlı Donanması'nın birçok fotoğrafını ve imparatorluğu ziyarete gelen amirallerin, yabancı donamaların fotoğraflarını çekmiştir. 1893 yılında basılan "Mebadi-i Usul-ü Fotografya" adlı dönemin fotoğraf tekniklerini içeren kitabını "Bahriye İnşaiye Mühendislerinden Ali Sami" diye imzalamış, her kitap mühürlenmiş ve Sultan II. Abdülhamid'e ithaf edilmiştir. 1897'den sonra Yıldız Sarayı'nda açılan serginin müdürlüğünü yapmıştır.

II. Abdülhamid (hd 1876-1909) döneminde saray fotoğrafçısı olan Ali Sami Bey sultan için birçok değerli albümler hazırlamıştır. Bu nedenle üçüncü dereceden Osmanî,

dördüncü dereceden Mecidî ve bir de sanat madalyası sahibi olmuştur. Meşrutiyet'in ilanından sonra, 4 Mayıs 1909'da Ali Sami Bey askerlikten uzaklaştırılmış, hafiye olduğu iddasıyla sultan yaverliğinden alınıp, maaşı kesilerek İskenderun liman reisliğine tayin edilmiştir.

Bu arada Mısır'a kaçan Ali Sami'nin, gazetede çıkan haberlerden devlet malı fotoğraf makinasını da götürdüğü anlaşılmaktadır. Anadolu'da Milli Mücadele'nin başladığı yıllarda yurda dönen Ali Sami, Bandırma'da beş sayı yayınlanabilen "Adalet" isimli bir gazete çıkarmıştır. Bu gazetede Sultan II. Abdülhamid devrini savunmuş ve M. Kemal'e karşı olduğunu yayınlamıştır. Kurtuluş savaşı başladığında ise önce karısı ile İzmir'e oradan Selanik'e kaçmış, orada ölmüştür. Kurtuluş Savaşı'na karşı olanların açıklandığı "150'likler listesi" nde, gazeteciler bölümünde Bahriyeli Ali Sami'nin de adı kayıtlıdır (Çizgen 1992: 68-70) .

Guillaume Berggren (1835-1920)

20 Mart 1835'de Stockholm'de doğan Berggren, 1850'de evini terkederek usta bir marangozun yanında çırak olarak çalışmaya başlamıştır. 1855 yılında Avrupa'yı gezmeye karar vermiş, bir süre Berlin'de bir fotoğraf stüdyosunda çalıştıktan sonra Rusya'nın Karadeniz kıyısındaki Odesa şehrine gelmiştir.

1866'da Akdeniz yoluyla Okyanus'a açılmak üzere bir gemiye binerek İstanbul'a varan Berggren, şehire hayran kalarak yerleşmeye karar vermiştir. 1870'lere kadar denizyolları ile ilgili bir işte çalıştıktan kısa bir süre sonra Grande Rue de Pera'da Derviş Sokağı (bugünkü adı Piremeci) başındaki 414 no.lu binanın ikinci katında bir fotoğraf stüdyosu açarak İsveç'ten gelen kızkardeşinin kızı Hilda Ullin ile çalışmaya başlamıştır.

İstanbul'da usta bir teknik ve kompozisyon anlayışıyla çektiği fotoğrafların yanısıra; Bağdat demiryolunun yapımı sırasında Gotz Paşa ile çıktığı Anadolu gezisinde Konya, Bursa, Akşehir, Bilecik, Sakarya, Manisa, İzmir gibi şehirleri de görüntülemiştir. 1885'de İstanbul'u ziyaret eden İsveç kralı II. Oscar ve ailesinin fotoğraflarını çekerek, bir nişanla ödüllendirilmiştir. Osmanlı Sultanı'ndan da bir nişanı olan Berggren 1920'de öldüğünde

yeğeni tarafından, tüm fotoğraf gereçleri tabutuna konarak, Feriköy'deki İsveç mezarlığına defnedilmiştir (Çizgen 1992: 55-57).

Nikolai Andreomenos (1850-1929)

Abdullah Freres'in Beyazıt'ta (bugünkü İstanbul Üniversitesi yakınında) Rabach'tan devraldıkları stüdyoda, 1861'de 11 yaşında çırak olarak işe başlayan Andreomenos, 1867'de fotoğrafhaneyi satın alarak, 30 yıla yakın burada çalıştıktan sonra Pera'da bir şube açmıştır. Beyazıt'taki stüdyoyu çıraklarına bırakıp Pera'dakinin başına geçmiş ancak işlerin azalmasıyla eski yerini kapatmıştır.

Sultan Vahdettin'in (hd 1918-1922) veliahtlığında ona fotoğraf dersleri vererek bu yolla Sultan II. Abdülhamid'den iki madalya almıştır. 1903'deki Paris sergisinden de bir madalya ile dönmüştür. 1895 yılında 27x33 cm boyutundaki makinesiyle İstanbul sokaklarını detaylı bir şekilde çeken Andreomenos, 27 Ocak 1929'da ölmüştür. Oğlu Tanaş Andreomenos tarafından çalıştırılan stüdyonun adı 1930'da " Saray " olarak değişmiş, 1980'lerin sonuna doğru da kapanmıştır (Çizgen 1992: 55).

Pascal Sébah- Policarpe Joaillier

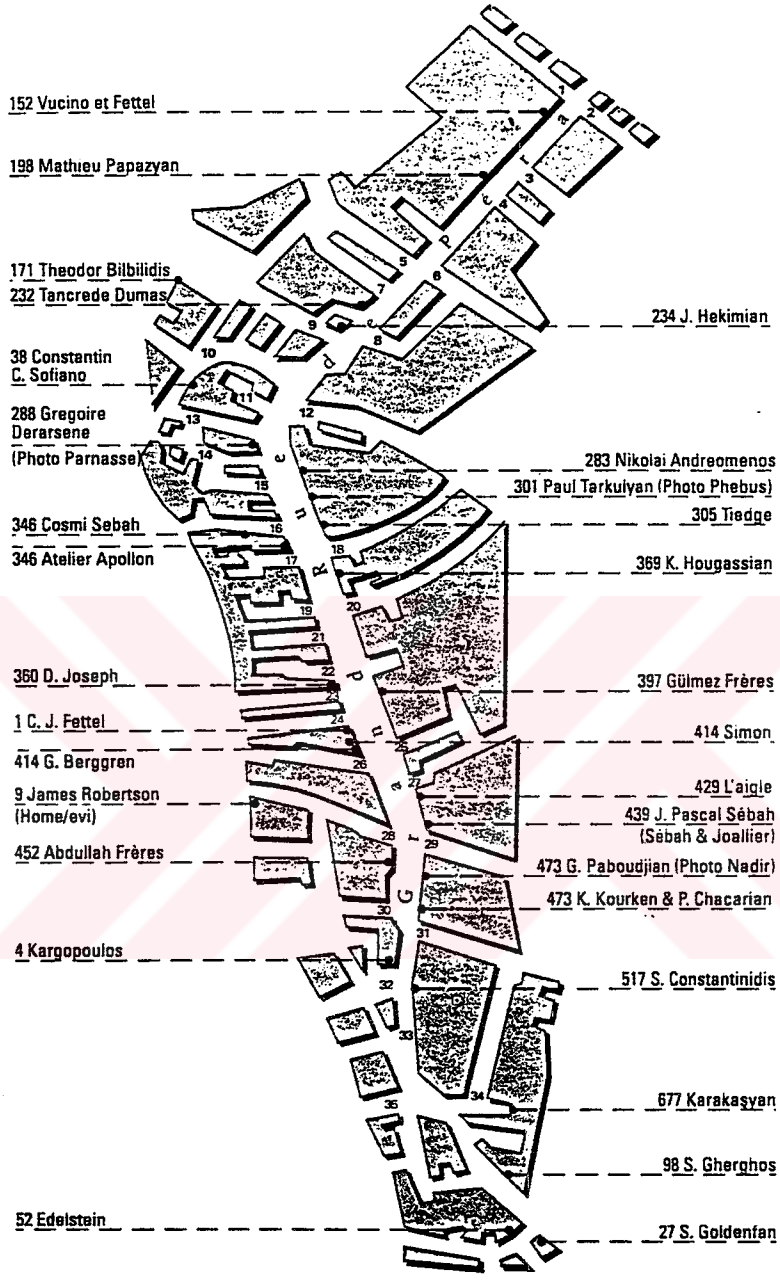
Pascal Sébah, Pera Postacılar Caddesi'nde 1857 yılında açtığı stüdyoya "El Chark" adını vermiş, daha sonra Rus sefarethanesinin bitişiğindeki 439 no.'ya taşınarak A. Laroche adlı bir Fransız'la çalışmalarına devam etmiş, eski yerini de laboratuvar olarak saklamıştır. 1873'de Viyana'da açılan Osmanlı sergisine Osman Hamdi Bey yönetiminde büyük boy bir giysi albümü hazırlanmış, tüm fotoğraflar P. Sébah tarafından çekilmiştir.

Osmani ve üçüncü sınıf Mecidî nişanları, 1870, 1878 Paris, Viyana ve Philadelphia sergilerinden madalyaları olan P. Sébah'ın iş arkadaşı A. Laroche Fransa'da yayınlanan "Le Moniteur de la Photographie" dergisiyle mektuplaşarak İstanbul'da yaptıkları uygulamaları, kullandıkları teknikleri aktarak Batı'yla mesleki bir ilişki kurmaya çalışmıştır.

P. Sébah, panoramalar, Stereoscope'lar, manzaralar, Bursa, Ege kıyıları, Atina, Mısır, Libya'da çekimler yaparak ünlenmeye devam etmiş; 1873'den sonra Kahire'de bir şube açarak 1870-1880 yıllarında orada çalışan Bechard'la işbirliği yapıp, negatifleri takas ederek üzerlerine kendi imzalarını atmışlardır. 1884-1885 yıllarında İstanbul'da çalışan fotoğrafçı Policarpe Joaillier ile ortaklık kurarak stüdyosunun adını Sébah & Joaillier olarak değiştirmiştir.

P. Joaillier 1900'lerin başında ortaklıktan ayrılarak Fransa'ya dönmüş, oğlu Gustave Joaillier Paris'te Rue de Clichy 51 no.'da fotoğrafçılığa devam etmiştir. P. Sébah 1908 yılında yetmiş yaşındayken stüdyosunu, Agop İskender ve ortağı Perpanyani'ye devretmiştir. P. Sébah'ın fotoğraflarına, Abdullah Biraderler'in de fotoğrafları satın alınarak eklenmiş, büyük bir arşiv oluşturulmuştur. Agop İskender ve ortağı stüdyonun ismini değiştirmeden, eski kartları da kullanarak devam etmişlerse de Perpanyani 1914'de ayrılmış, 1950 yıllarında da stüdyo kapatılmıştır (Çizgen 1992: 43-50).

GRANDE RUE DE PÉRA'NIN PLANI
THE PLAN OF GRANDE RUE DE PÉRA

1 Rue Sakyz-Agatch / Sakızağacı Sokağı **2** R. de Brusse / Bursa Sokağı S. **3** R. Koulogiou / Kuloğlu S. **4** R. Hava / Hava S. **5** R. Sagh / Sağ S. **6** R. Souterazi / Su Terazisi S. **7** R. Sol / Sol S. **8** R. Kartal / Kartal S. **9** R. de Théatre / Tiyatro S. **10** R. Hamal Bachi / Hamalbaşı S. **11** R. Tutundji / Tütüncü S. **12** R. Yeni Tcharchi / Yeniçarşı S. **13** Pass Hazzopoulo / Hazzopoulo Pasajı **14** R. Emir Nevruz / Emir Nevruz S. **15** R. Olivio / Olivio S. **16** R. Glavani / Glavani S. **17** R. Saka / Saka S. **18** R. Linardi / Linardi S. **19** R. Latin / Latin S. **20** R. de Pologne / Polonya S. **21** R. Ezadji / Eczacı S. **22** R. Lorando / Lorando S. **23** R. Venedik / Venedik S. **24** R. Derwish / Derviş S. **25** R. des Postes / Postacılar S. **26** R. Timoni / Timoni S. **27** R. Tom Tom / Tom Tom S. **28** R. Asmalı Mesdjid / Asmalımescit S. **29** R. Koumbaradji Yocouss / Kumbaracı Yokuşu **30** R. Müeyyet / Müeyyet S. **31** Rue Yeni Yolou / Yeni Yol S. **32** Place du Tunnel / Tünel Meydanı **33** R. Tekke / Tekke S. **34** R. Yazidji / Yazıcı S. **35** R. Deirmen / Değirmen S.

Grande Rue de Péra'nın planı, 1840 ve 1900'ler arasında fotoğrafçıların adres olarak gösterdikleri sokak isimleri esas alınarak hazırlanmıştır. Bugün bu isimlerden bir kısmı değişmiştir.

Kaynak: Özendes 1996: 34.

3.4. XIX.yy İstanbul Haritaları

İstanbul'un ölçmeye dayanan ilk haritasını Fr. Kauffer 1776'da yapmıştır. 1786'da M. Le Chevalier'in yardımıyla yeniden gözden geçirmiştir. Kauffer, Fransız Elçisi Choiseul-Gouffier'in maiyetinde gelen mühendislerden biriydi. Hazırlanan 1/10.000 ölçekli harita tarihi yarımadayı, Haliç'i, Pera'yı, Üsküdar'ı ve Kadıköy'ü kapsamakta olup 1840'a kadar Avrupa'da yayımlanan çok sayıdaki İstanbul haritasının temelini teşkil etmiştir. Bunlar arasında 1819 tarihli J.D.Barbié Du Bocage, 1836 tarihli J.J.Hellert, 1840 tarihli B.R.Davis haritaları sayılabilir.

18.yy'da kurulan Osmanlı Mühendishâne-i Berri Hümâyun'da (Topçu Okulu) haritalar yapılmaya başlanmıştır. 19.yy'ın ikinci yarısında yapılan İstanbul haritaları içinde C. Stolpe'nin çalışmaları ayrı bir yere sahiptir. İlk haritasını 1/10.000 ölçekte, 1855-1863 yılları arasında yapmıştır ve bu harita Sultan Abdülaziz'e ithaf edilmiştir. Suriçi'ni ve Galata'nın küçük bir kısmını kapsayan bu harita, kentsel dokuyu vermek bakımından o zamana kadar yapılmış haritaların en gelişmişidir. Stolpe'nin ikinci haritası 1866'ya kadar olan gelişmeleri kapsayan ve Sadrazam Fuad Paşa'ya ithaf edilen 1/15.000 ölçekli bir haritadır.

İstanbul'un büyük ölçekli haritalarının alınmasında ilk adım olarak gösterilebilecek çalışma E.H.Ayverdi'nin yayımladığı 1/2.000 ölçekli haritadır. Bu harita asker mühendislerince, 1875-1882 tarihleri arasında, bazı ayrıntıları tamamlanamadan yalnız suriçini kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. 1887-1891 arasında Galata, Taksim, Pangaltı ve Feriköy için Haydarpaşa-Ankara demiryolu inşaat komiseri Binbaşı R.Huber tarafından 1/1.000 ölçekte bir harita yapılmıştır. Türkçe ve Fransızca kopyaları bulunan haritada, binalar düzeyinde ayrıntılı bilgi vardı. Bu haritanın kentte gelişen sigorta şirketlerinin gereksinmelerini karşılamak için yapıldığı düşünülebilir.

Bölgesel ölçekteki bir başka harita 1897'de II.Abdülhamid'in isteğiyle orduda görevli Goltz Paşa'nın yaptığı 1/100.000 ölçekli, Berlin'de basılan haritadır. 1900'lü yıllarda genel topografik haritalar yanında ayrıntılı kadastral haritalar ve tematik planlar yapılmıştır.

İstanbul'da çıkan yangınlar "Arsa mülkiyetinin paylaşılması"konusunu ve buna bağlı olarak özenli "Harik"(yangın) haritaları yapılmasını sağlamıştır. Her yangından sonra geride kalan arsanın eski ölçülerine göre paylaşılmasını sağlayan bu haritalar önemli belgelerdir. Kentsel doku hakkında ayrıntılı bilgi veren önemli harita alımı 1904-1906 arasında C.E.Goad şirketince yapılmıştır. Üç parçadan oluşan, 1/3.600 ölçekli anahtar paftaları bulunan, 1/600 ölçekli bu yangın sigortası haritaları binaların kullanılışı, yapıldıkları malzemeler vb özellikleri hakkında bilgi veriyordu (Tekeli 1993: 557-559).

3.4.1. Karakolların Belirtildiği Haritalar

Alman Mavileri

Osmanlı haritacılığında ve İstanbul'un haritalarının yapılmasında II. Meşrutiyet önemli bir dönüm noktasıdır. İlk atılım Erkân-ı Harbiye Dairesi Harita Şubesi'nce ikincisi ise şehremanetince yapılan çalışmalardır. Halil Edhem Eldem'in şehreminliği döneminde Fransız Topografya Cemiyeti'ne nirengi sistemi kurulması işi ihale edilmiştir. Fransız plancılar Galata kulesi merkezli bir nirengi sistemi kurarak ölçümlerini 1911'de tamamlamışlardır.

Bu nirengiye dayanan harita alma işi 1913'te "Deutsches Syndikat für Staebauliche Arbeiten"firmasına ihale edilmiştir. Bu firma bilgileri Almanya'ya göndermiş, çizimler orada gerçekleştirilmiştir. Renkli, eşyükselti eğrileri olmayan , Fransızca yazılı, 1/500, 1/1.000, 1/2.000 ölçekli bu haritalarda sokaklar, yapı adaları, kamu binaları gösterilmiştir. Parsel düzeyinde bilgi içermeyen bu haritaların muşamba kopyaları İstanbul'da hazırlanmış, yazıları Türkçe'ye çevrilmiştir.

Harita alım çalışmalarında öncelik Üsküdar ve Beyoğlu'na verilmiştir. 1919'a kadar 27.000 hektarlık bir harita alımı yapılmış, 1914'ten sonra bu firma "Société Anonyme Ottomane d'Etude et D'Enterprises Urbaine" olarak anılmış ya da ona dönüşmüştür. Bu şirket ayrıntılı planlara dayanarak 1/10.000 ölçekli, Fransızca yazılı İstanbul, Beyoğlu-Galata, Üsküdar haritalarını hazırlamıştır. Bu haritaların Erkân-ı Harbiye Dairesi'nin aldığı 1/25.000 ölçekli haritalarla uyumu sağlanmıştır (Tekeli 1993: 560).

Tez çalışmasında bu haritalardan yararlanılmıştır. Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı harita koleksiyonu ve Alman Arkeoloji Enstitütüsü'ndeki negatife çekilmiş haritalarda karakol yapıları üzerlerindeki "karakol", "caracol", "corps de garde" kelimeleriyle tanımlanarak tespit edilmişlerdir.

Keşfiyat ve İnşaat (Osmanlı) Türk Anonim Şirketi

Harita alımı çalışmaları benzer bir anlayışla 1922'de kurulan Keşfiyat ve İnşaat (Osmanlı) Türk Anonim Şirketi'nce 1928'e kadar sürdürülmüştür. Bu şirket de 1/500, 1/2.000 ölçekli planların yanısıra 1/5.000 ölçekli Osmanlıca yazılı İstanbul, Beyoğlu-Galata, Üsküdar haritalarını hazırlamıştır. Bu haritalar savaş sonrası İstanbul'un yangınlarla tahrip edilmiş kentsel dokusu hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Bu firmanın işlerini 1928-1940 arasında Rahmi Arı Firması yapmıştır. 1925'te Kadastro Genel Müdürlüğü'nün kurulması sonrasında İstanbul'un kadastro haritaları yapılmaya başlandığında "Alman mavileri" altlık olarak kullanılmıştır (Tekeli 1993: 560).

Tez çalışmasında bu haritalardan yararlanılmıştır. Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı harita koleksiyonuda bulunan haritalarda, karakol binalarının üzerindeki Osmanlıca yazılı "karakol" kelimesi okunarak yapılar tespit edilmiştir.

Pervititch Haritaları

İstanbul'un II. Dünya Savaşı öncesindeki kentsel dokusu hakkında en ayrıntılı bilgiyi Jacques Pervititich'in, Türkiye Sigortacılar Daire-i Merkeziyesi adına hazırladığı haritalar vermektedir. 1922-1945 arasında 230'u aşan harita yapmıştır. Bu haritalar iki düzeydedir. Birincisi ayrıntılı 1/375, 1/500, 1/750, 1/1.000 ölçeğindeki, binaların kullanılışı, yapı sistemleri vb konularda ayrıntılı bilgiler veren renkli haritalardır. İkinci düzeydekiler 1/2.000 ile 1/5.000 arasında değişen ölçeklerdeki anahtar haritalardır (Tekeli 1993: 560).

Tez çalışmasında bu haritalardan da yararlanılmıştır. Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı harita koleksiyonunda bulunan bu haritalarda karakol binaları, üzerlerine yazılı

"karakol" kelimesiyle kolayca tanımlanabilmiş, verilerden yapıların kat adetleri, yapım sistemleri, bulundukları ada ve kapı numaraları, yükseklikleri öğrenilmiştir.

Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Yayımladığı Haritalar

17 Eylül 1864 Hocapaşa Yangını sonrasında, "Islâh-ı Turuk Heyeti"nce yaptırılan 1/500 ölçekli haritadan yaklaşık 18 sene sonra hazırlanan ve suriçini kapsayan haritadır. Bu harita İstanbul'un büyük bir kısmını tahrib eden 1908, 1910, 1912, 1918 ve 1919'da çıkan büyük yangınlardan önceki yerleşimi göstermesi bakımından önemlidir. Bu haritayla ilgili bilgiler şu şekilde sıralanmıştır:

1) Harita suriçini kapsayıp Eyüp, Galata ve Üsküdarı içermez, 2) Harita 45x60 boyutlarında 20 pafta üzerine çizilmiştir, 3) Baskı bal rengi kalınca bir kağıt üzerine litoğrafya ile yapılmıştır, 4) Haritanın bir nirengiye bağlandığına ilişkin hiçbir işaret yoktur, 5) Ölçek gösterilmemiş ancak 1/2.000 olduğu belirlenmiştir, 6) Tesviye münhanîleri ve râkımları belirtilmemiştir, 7) Haritada görülen sokakların çoğunun isimleri var olup yalnızca ufak bir kısmının yoktur, 8) Cami, medrese, mekteb, tekke, çeşme, han, hamam gibi binaların bir çoğu isimleriyle geçerken bir bölümünün ismi yazılmadan, bir bölümü yalnızca çizgiyle, bazıları hiç belirtilmemiştir, 9) Haritadaki isimlerden yedisi yanlış yazılmıştır, 10) Türkçe yazılardaki bazı imlâ hataları latin harfleriyle yapılan baskıda düzeltilmiştir, 11) Haritanın kimler tarafından yapıldığı belirtilmemiştir. Ancak Mühendishâne-i Berr-i Hümayun mezunu asker haritacılar tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır, 12) Haritada bir açıklama bölümü yoktur. Bu nedenle yapım tarihi de yazılmamıştır.

Haritada gösterilen yapılardan yola çıkarak yapılan tahminlerle en erken tarih 1875, en geç de 1882 olmalıdır. Haritadaki eksikliklerin ve ihmallerin, işin tutumundan ve yapanlardan değil de dönemin siyasi tablosundan kaynaklanması olasıdır. Haritalar terk edildikleri Emanet Hendesehânesi'nde 70 sene saklandıktan sonra gün ışığına çıkarılmıştır. Haritanın yayınlanmasında çeşitli değişiklikler yapılmıştır (Ayverdi 1958: 5-8).

Suriçi bölgesi karakollarının tespitinde bu haritalardan yararlanılmıştır. Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunan bu haritalarda 19 adet karakol yapısı üzerlerindeki "karak." kısaltma kelimesiyle tespit edilmiştir.

Suat Nirven Haritaları

Pervititch'ten sonra 1946-1950 arasında Suat Nirven de Beyoğlu, Galata ve Karaköy'ün 1/500 ölçeğinde, renkli baskılı 20 pafta haritasını yapmıştır. Tez çalışmasında bu haritalardan da yararlanılmıştır. Haritalar, Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı harita koleksiyonunda bulunmaktadır (Tekeli 1993: 560).

Necib Bey Rehberi

İlk "İstanbul rehberi" Şehremaneti Harita Şubesi Müdürü Mühendis Necib Bey'in ismiyle bilinir. 1918 tarihli rehberin haritaları Şehremaneti Heyet-i Fenniye'since çizilmiş, Viyana'da bastırılmıştır. Fransızca ve Türkçe kopyaları vardır. 1/50.000 ölçekli İstanbul ve Boğazları kapsayan bir genel harita dışında 1/5.000 ölçekli 15 paftayla Adalar dahil tüm yerleşme alanları çizilmiştir (Tekeli 1993: 560).

Tez çalışmasında incelenen Necib Bey haritaları 1/5000 ölçekte, renkli , Fransızca yazılı haritalardır. Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı harita koleksiyonunda bulunan bu haritalardan toplam 104 karakol tespit edilmiştir. Karakol yapılarının üzerine ay-yıldız sembolü yerleştirilerek resmi yapı oldukları belirtilmiştir

1934 İstanbul Şehir Rehberi

1934'te İstanbul Belediyesi yayını olarak Osman Nuri Ergin'in hazırladığı 1/8.000 ölçekli, 34 paftadan oluşan, sokak, cadde isimleri fihristli *İstanbul Şehir Rehberi* basılmıştır. Tez çalışmasında incelenen *Şehir Rehberi*'nde, bazı karakol binaları parsel üzerinde yapı sınırları içerisinde belirtilmiştir (Tekeli 1993: 560).

3.5. 1894 İstanbul Depremi

Tarihsel kayıtlar incelendiğinde İstanbul ve çevresinde çok sayıda yıkıcı depremlerin olduğu belirlenmiştir. M.S. 325-1900 yılları arasında etkili olan yaklaşık 20 depremden, hakkında en fazla bilgi sahibi olunanı 1894 depremidir (Bkz.Tablo 1). 10 Temmuz 1894 Salı günü öğle vakti, alaturka saat ile 4.45'de (12.24) İstanbul ve çevresinde, Yanya, Bükreş, Girit, Yunanistan, Konya ve Anadolu'nun büyük kısmında hissedilen deprem literatüre "1894 İstanbul Depremi" olarak geçmiştir.

Deprem, az zaman aralıklarıyla ard arda gelen üç sarsıntıyla 17-18 saniye sürmüştür. Yer altından şiddetli gürültüler duyulan bu depremin artçı şokları sonraki günlerde de devam etmiş, bunlar giderek hafiflemiş ve 8 Ağustos'ta hafif bir sarsıntı duyulmuştur. Depremin etki alanını beş bölgeye ayrılarak incelenmiştir: Merkezi oluşturan birinci bölge elips şeklinde, eksenleri 175 km ile 39 km uzunluğunda, Çatalca'dan İzmit Körfezi'ne uzanarak en çok hasar gören yerleri kapsayan alandır.

Depremin merkezi Marmara Denizi içerisinde ve aletsel büyüklüğünün 6.5-7.0 arasında olduğu ve bunun 7.0'yi hiçbir şekilde aşmadığı kesindir. Depremin maksimum şiddetine ise Adalar, Fatih, Eminönü gibi semtlerde ulaştığı anlaşılmıştır. Deprem sırasında İstanbul'un mevcut olan alt yapının nasıl hasar gördüğü hakkında kesin verilere ulaşılamamıştır. Ancak İstanbul'a su getiren Bahçeköy'deki Topuzlu, Valide ve Sultan Mahmud Bendleri'ne ait kemerin önemli ölçüde hasar gördüğü, Kartal civarında denizaltı telgraf kablosunun kesildiği kayıtlara geçmiştir.

Deprem sırasında arazide meydana gelen kırılma ve çatlamalarla ilgili olarak birçok kayıt bulunabilmiştir. Yerel zemin koşullarının yapısal hasar üzerinde olumsuz etkileri olduğu; sağlam zeminler üzerinde bulunan Beyoğlu, Galata, Haliç'in kuzey kesimleri ve Boğaziçi'nde hasarın az olduğu, buna karşılık yumuşak zeminler üzerinde bulunan Eminönü, Fatih, Balat, Adalar ve Anadolu yakasının kıyı kesimlerinde hasarın daha fazla olduğu, yerin sayısız noktada çatladığı tespit edilmiştir.

Depremden sonra Anadolu, Adalar ve Trakya kıyılarında tsunami olayları olduğu hemen her kaynakta belirtilmiş, ancak bunun hiçbir şekilde 5-6 metreye ulaşamadığı ve 1.5 metre

düzeyinde kaldığı sanılmaktadır. Bu büyük depremde İstanbul il sınırları içinde 474 kişi ölmüş, 482 kişi yaralanmış, 387 dayanıklı yapı, 1087 ev ve 299 dükkan önemli ölçüde hasar görmüştür (Depremden büyük ölçüde etkilenen Yalova'daki ölü sayısı hakkında hiçbir bilgi elde edilememiştir).

İstanbul'da en ağır hasar 135 ölü, 147 yaralının çıkarıldığı Kapalıçarşıdır: Bu bölge Beyazıt ve Nuruosmaniye Cami'lerinin yapımı sırasında temel kazılarından çıkarılan malzemeyle doldurulduğundan, gevşek bir zemine sahipti ve depremin şiddetini arttırıcı bir etki yapmıştır. Zamanın sansür rejimi nedeniyle, basında gerçek ölü ve yaralı sayısının tamamının verilemediği gözönüne alınırsa bildirilen ölü ve yaralı sayısının gerçekte 3 veya 5 kat fazlası olduğu düşünülmektedir. Böyle bir durumda toplam ölü sayısının 1500-2400, yaralı sayısının ise 1500-2500 dolaylarına ulaşmaktadır. Daha küçük rakkamların, gerçek ölü ve yaralı sayısına yakın olmaları da olasıdır (Bkz. Tablo 2).

Ölümlerin çoğu parapet ve kalkan duvarlarının çökmesi, devrilmesi ile enkaz altında kalma nedeniyle olmuştur. Bu depremi, İstanbul Rasathane Müdürü Coumbary ve yardımcısı Emile Lacoine ile birlikte depremden zarar gören yerleri ziyaret edip ayrıntılı olarak inceleyen ve padişah II. Abdülhamid'e bir rapor halinde sunan Atina Rasathanesi Müdürü Eginitis en ağır hasarın Prens Adaları'nda olduğunu belirtmektedir (Bkz. Tablo 3-4).

10 Temmuz 1894 depremi Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'da fiziksel, sosyal ve ekonomik hayatı önemli ölçüde etkilemiş, ekonomik kayiplarla ilgili herhengi bir bilgi ve belgeye rastlanamamış olmasına karşın, hasar gören yapıların onarım veya yeniden yapılmalarının uzun sürdüğü, 1900'lü yılların başında onarılan bazı önemli yapılardan bu sürenin en az on yıl devam ettiği anlaşılmaktadır (Öztin 1994: 5-25).

3.5.1. Depremde Hasar Gören Karakollar (Bkz. Tablo 5)

1894 İstanbul depreminde kayıtlara geçtiği kadarıyla 18 karakol binası hasar görmüştür. Bunların kargir yapılar olduğu hasar durumlarını belirten tanımlardan da anlaşılmaktadır. Çoğunun duvarlarında yarıklar, çatlaklar oluşmuş, kısmen yıkılan bölümler olduğu gibi,

bir tanesi tümüyle yıkılmıştır. Bu karakolların bazılarının harita üzerinde tespitleri yapılmıştır.

Tablo 1

TARİH Gün Ay Yıl	ZAMAN S D	YER veya ETKİLENEN ALAN	ŞİDDET I	AÇIKLAMA
325		İstanbul	IX	Tsunami
24-08-358		Kocaeli, İznik, İstanbul	(IX)	Tsunami
427		İstanbul Yöresi	IX	
08-12-447		İzmit Körfezi, İstanbul, İzmit, İznik	(IX)	Tsunami
25-09-478		İstanbul ve geniş yöresi	IX	
15-08-558		İstanbul, Kocaeli	X	
715		İznik, İstanbul	IX	Tsunami
16-05-865		İstanbul	(IX)	
26-10-986		İstanbul ve yöresi, Trakya	(IX)	Tsunami
23-09-1064		İznik, Bandırma, Mürefte, İstanbul	(IX)	Tsunami
23-09-1344		İstanbul	IX	Tsunami
1462		İstanbul	IX	
14-09-1509		İstanbul, Edirne	IX	Tsunami
06-02-1659		İstanbul ve yöresi	(IX)	
25-05-1719	Öğle	İstanbul, İzmit, Karamürsel	IX	
02-09-1754	21.45	İzmit Körfezi, İstanbul, İzmit	IX	
22-05-1776	05 .30	İstanbul	IX	Tsunami
06-11-1863	10 .00	Gemlik Körfezi, Umurbey-Bursa, İstanbul, Gelibolu	IX	
10-07-1894	12 . 30	İstanbul, Prens Adaları	X	

İstanbul ve çevresinde M.S. 325-1900 yılları arasında etkili olan depremler

Kaynak: Öztin 1994:6.

Tablo 2

İLÇE	ÖLÜ	YARALI
Adalar	46	31
Bakırköy (*)	18	52
Beşiktaş	8	
Beykoz		
Beyoğlu	19	28
Eminönü	72	53
(Kapalıçarşı)	135	147
Eyüp	4	13
Fatih	136	111
Kadıköy	2	5
Sarıyer		1
Şişli		1
Üsküdar	12	37
Çatalca	2	1
Kartal	20	2
Yalova	?	?
Toplam	**474**	**482**

1894 Depreminde İstanbul ilçelerindeki ölü ve yaralı dağılımı (Mevcut verilerden elde edilen rakkamlara göre) * Zeytinburnu dahil

Kaynak: Öztin 1994: 20

Tablo 3

YAPI / İLÇE	Adalar	Bakırköy	Beşiktaş	Beykoz	Beyoğlu	Eminönü	Eyüp	Fatih	Kadıköy	Sarıyer	Şişli	Üsküdar	Çatalca	Kartal	Yalova	Toplam
Cami, Mescid	2	1	2		8	44	2	43		2		9	5	2		120
Kilise, Manastır	12	4				2		5	3	2			1	2		31
Türbe						1		7								8
Tekke (Tekye / Dergah)	1					2		4				1				8
Hamam	1				1	7	1	9		1						20
Han					2	35		3			2					42
Medrese						9		8				1				18
Mektep (Okul)	6	1	1		1	8		11	1			3		2		34
İstasyon									1					2		3
Hastane					1			2								3
Fabrika, İmalathane	2	1				1	1	2	1			1		1		9
Çarşı						3		2								5
Karakol	1		1		1	8		2		1	2	2				18
Diğer Binalar (Resmi, Özel)	1	1			5	8										17
Otel	5				1	1										7
Konak, Köşk	3					4			(*)							7 (*)
Sur, Burç, Kale duvarı, Kale kapısı, Köprü				2		2		6					2			12
Kuyu, Çeşme,Su terazisi, Sukemeri, Kaplıca, Ayazma	1	2				3		2	1	1		1	1		3	15
İskele, Rıhtım, Yalı, Kayıkhane					3	1	1	1	1			2 (*)				10 (*)
Toplam	**35**	**10**	**4**	**2**	**23**	**139**	**6**	**107**	**8 (*)**	**7**	**4**	**21(*)**	**9**	**9**	**3**	**387**

1894 Depreminde İstanbul İlçelerinde Hasar Gören Dayanıklı Yapıların Dağılımı
(*) Zeytinburnu dahil

Kaynak: Öztin 1994: 21

Tablo 4

İLÇE	EV, BAHÇE, ve YANGIN DUVARI	DÜKKAN (*)
Adalar	110 (1), (2), (3), (4)	7 (1)
Bakırköy	290 (1), (2), (3), (4)	
Beykoz	(1), (3)	
Beyoğlu	9 (1), (3)	1(4)
Eminönü (**)	282 (1), (2), (3), (4)	260 (2), (4)
Eyüp	4	
Fatih	329 (3), (4)	21 (3), (4)
Kadıköy	22 (3)	1
Sarıyer	3 (1)	
Şişli	2 (1)	
Üsküdar	9 (1), (2), (3)	5 (2), (4)
Çatalca	4	
Kartal	23 (3)	4
Yalova (***)		
Toplam	**1087**	**299**

1894 Depreminde İstanbul ilçelerinde hasar gören diğer yapıların dağılımı

(*) Mağaza (7 adet), Dükkan (235 adet), kasap, bakkal (5 adet), yemişçi, yumurtacı, tömbekeci, tütüncü, helvacı, sütçü, turşucu, havlucu, fesci (2 adet), fotoğrafçı (2 adet), kuyumcu, sarraf, eczane, berber, lokanta, kebapçı (2 adet), börekçi, fırın (8 adet), simitçi fırını (3 adet), nalbant, demirci (2 adet), çamaşırcı, kahvehane (10 adet), birahane, gazino, soba deposu, tekel deposu (2 adet), kömür deposu, muhacirin komisyon deposu.

(**) Kapalıçarşı

(***) "Yalova tümüyle yıkılmıştır"
...yarısından fazlası yıkılmıştır.

(1) "bazı" (evler, dükkanlar)
(2) "birkaç" (ev ve dükkan: 3 adet olarak sayılmıştır).
(3) "birçok", "pek çok", "çok miktarda", "çoğu", "bir hayli" (ev, dükkan)
(4) .... sokağındaki, ...civarındaki evler, dükkanlar.

Kaynak: Öztin 1994: 22.

Tablo 5

KARAKOL	HARİTADAKİ YERİ	GÜNÜMÜZDEKİ YERİ	HASAR DURUMU
Adalar			
(Kınalıada) Jandarma Karakolu		Kınalıada	Şiddetli şekilde yarılmıştır. Duvarları yarılmıştır. Yıkılmıştır.
Beşiktaş			
Beşiktaş Merkez Karakolu		Beşiktaş	Sakafı yıkılmış, binası da bir hayli çatlamıştır.
Beyoğlu			
(Galata) Jandarma Karakolu		Galata, Arap Camii Mah., Arap Camii civarında	Duvarları çatlamış, binası da kısmen harap olmuştur Tehlikeli surette harap olmuştur.
Eminönü			
Limon İskelesi Karakolu		Merkez, Rüstempaşa Mah.	Fazlasıyla harap olmuştur.
Tahtakale Karakolu		Merkez, Tahtakale Mah.	Yıkılmıştır.
Tahtakale Zabıta Mevkii		Merkez, Tahtakale Mah.	Birkaç yerinden çatlamıştır.
Bab-ı Ali Karakolu		Alemdar, Alemdar Mah.	Bazı yerleri çatlamıştır.
Nuruosmaniye Karakolu		Alemdar, Mollafenari Mah.	Yıkılmıştır.
Gedikpaşa Karakolu		Kumkapı (Mimar Hayrettin Mah.)	Tümüyle yıkılmıştır.
Hasan Paşa Karakolu		Beyazıt, Beyazıt Mah., Ordu Cad. ile Kimyager Derviş-Sk.nın kesiştiği köşedeydi.	Kısmen yıkılmıştır.
Şehzade Karakolu (Fatih Nizamiye Karakolu)		Beyazıt, Kalenderhane Mah. Şehzadebaşı Cad.	Baca ve duvarları yıkılmıştır. Kapısı üzerinden çatlamış, duvar ve mutfağı yıkılmıştır.
Fatih			
Topkapı Zabıta Karakolu (Yenibahçe Karakolu?)		(Şehremini, Arapemini Mah. Arapemini Yokuşu ile Tatlıpınar Cad.nin kesiştiği köşede).	Yıkılmıştır.
(Balat) Nizamiye Karakolu		Fener, Balatkarabaş Mah. Mürselpaşa Cad.	Yıkılmıştır.
Sarıyer			
(Bahçeköy) Süvari Karakolu		Bahçeköy	Bir tarafı yıkılmıştır.
Şişli			
(Papazköprüsü) Nizamiye Karakolu		(Harbiye, Eskişehir Mah.)	Balkonu ile nöbet yerindeki parmaklık yıkılmıştır.
Köyü Karakolu		Şişli	Yıkılmıştır.
Üsküdar			
Nizamiye Karakolu		Merkez, İnkılap Mah., Hakimiyeti Milliye Cad.	Bir kısmı yıkılmıştır. Kısmen yıkılmıştır. Mutfak tarafı yıkılmıştır.
Çengelköy Karakolu		Beylerbeyi, Çengelköy Mah.	Harap olmuştur.

Hasar gören dayanıklı yapılardan karakollar

Kaynak: Öztin 1994: 190-191.

3.6. Karakolların Belge Oluşturan Mimarî Elemanları

Karakolların cephelerine yerleştirilen kitabe, tuğra, arma gibi unsurlar tarihlendirme açısından önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu mimarî elemanlar karakolu yaptıran sultana ait işaretlerdir. Hemen hemen her karakolda bu parçalardan bir ya da birkaçının kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.6.1. Kitabeler

Kitabe, bir binanın kapısı üzerine, mezar taşına vb yerlere yazılan kabartma veya kazılmış yazıdır. Kitabelere daha çok fermanlar, antlaşmalar, bir yapının yapılış tarihi, ne amaçla ve kimin tarafından yaptırıldığı, kanunlar, Kur'an'dan alınmış ayetler ve hadisler yazılmıştır. Çeşme, han, hamam, kütüphane, saray, kervansaray, imarethane, medrese, cami, mescit vb. kurumların kitabeleri manzum olurdu.

Zamanın şairlerinden biri, eseri yaptırana ebced hesabıyla yapılış tarihini de gösteren bir manzume sunardı. Şiir beğenilirse binanın girişinde, kolay görülecek bir yere, genellikle mermer üzerine kazdırılarak, yerleştirilirdi. İslâm edebiyatında bu manzum kitabeler yanında Arapça mensur kitabeler de önemli bir yer tutmuştur. Başlangıçta Arapça olan Osmanlı kitabeleri zamanla Türkçe yazılmağa başlanmıştır. Farsça kitabeler azdır. Bu kitabelerin yazısı kûfi, nesih ve seyrek olarak taliktir (*Meydan Larousse*, C. 7, s.338).

Karakollardaki kitabeler incelendiğinde bunların genellikle dört satır halinde hazırlanmış manzumeler oldukları görülmüştür. Mermer üzerine, yeşil renkte bir fonda altın varakla yazılmış bu yazılarda, şairler tarafından karakolu yaptıran sultana övgüler yağdırılmıştır. Sultanın adının geçtiği şiirlerde, şairler kendi isimlerini de belirtip karakolun yapıldığı semti yazmışlardır. Son satırda ise karakolun pek güzel ve sağlam yapıldığını tarih düşerek belgelemişlerdir. Böylece bir kitabeden karakolu yaptıran sultanı, şairi, semti ve binanın yapım tarihini öğrenmek mümkün olmaktadır. Bazı karakollarda sadece yapım tarihi ve karakolun isminin kaydedildiğine de rastlanmıştır.

Günümüzde mevcut karakolların kitabeleri fotoğraflanarak, tercüme edilmiştir. Birkaç

birkaç kitabenin boyayla kapatılmış, silinmiş ya da kazınmış olduğu görülmüştür. Mevcut olmayan karakolların kitabeleri ise çeşitli yazılı eserlerden tespit edilmiştir. Bu eserler arasında Mir'at-ı İstanbul, Ziver Paşa Divanı, Aynî Divanı, Atâ Tarihi'ni tespit edilebilenlerdir.

Bazı kitabelerin ise karakollar yıkıldıktan sonra alınarak, çeşitli müzeler kaldırıldığı tespit edilmiştir.Bunlar da bulunarak fotoğrafla belgelenmişlerdir.

3.6.1.1. Karakol Kitabeleri Yazan Şairler

Karakollar için manzumeler hazırlayan şairlerden bilinenler: Ahmet Muhtar Efendi, Ahmed Sadık Ziver Paşa, Aynî, Hüsnî Bey ve Lebîb Efendi'dir.

Ahmet Muhtar Efendi (1847-1910)

Girit muhasebecisi Mustafa Kutbî Efendi'nin oğlu olarak 1847'de doğmuştur. Öğrenimini Girit'te yapıp, Tuna, Halep ve yanya'da bazı görevlerde bulunmuştur. Seraskerlik Mektupçu kalemine girerek mektupçu olmuştur. Sonra şeyhülharem olarak 1908'de Hicaz'a gönderilmiştir. Eserleri: *İstimdad, Adâbül Mürid, Maarici Seb'a, İntibahı Kalp, Siracül-Vehhac* ve *Mehasini Ahlâk*'tır. ayrıca Arapça, Farsça, Türkçe şiirleri vardır (*Meydan Larousse*, C.9, s.47).
Manzume yazdığı karakollar: Pazarbaşı K., Mezarburnu K. Yıldız Dış Karakolu.

Ahmed Sadık Ziver Paşa (1793-1862)

Osmanlı vezirlerinden olan Ziver Paşa, Halet Efendi'ye intisap edip, onunla birlikte Konya'ya sonra Balıkesir'e sürgün gitmiştir (1822). 1840'ta Mühimmatı Harbiye nezaretine, yine aynı yıl Darphanei Amire nezaretine tayin edilmiş, fakat iki yıl sonra azledilmiştir. 1847'de Emlâkı Hümayun fabrikaları nezaretine, 1848'de Tersane nezaretine, 1850'de Mektebi tıbbiye nezaretine, 1852'de ikinci defa Evkaf nezaretine, 1854'te Hazinei Hassa nezaretine tayin edilmiştir. Çeşitli memuriyetlerden sonra 1861'de

vezaret ile Haremi Şerif meşihatına gönderilmiş, 1862'de Medine'de ölmüştür. Aynı zamanda şair olan Ziver Paşa'nın şiirleri oğlu Bahaeddin Bey tarafından *Asarı Ziver Paşa* adı ile 1916'da yayımlanmıştır (*Meydan Larousse*, C.1, s.183).
Manzume yazdığı karakollar: Şehremini K., Fatih K., Langa K., Çemberlitaş K., Samatya K., Galata Kürkçü Kapısı K., Üsküdar K., İbrahim Ağa K.

Ayıntablı Aynî (1766-1837)

H.1180 / M.1766'da Ayıntab'da (Gaziantep) doğan şair, yirmi yaşlarında okumaya ilgi duymuş, 1790'da İstanbul'a gelerek şairler arasında kendisini göstermiştir. Esad Efendi *Bağçe-i Safâ-endûz*'da onun memleketinde kunduracı çıraklığı yaptığını söyler. Aynînin İstanbul'a geldikten sonra 1791'de Sultan Ahmed Medresesi'ne devam ettiği, Galata Mevlevîhânesi'nin tamiri münasebetiyle yazdığı tarih kıtasını nakleden Cevdet Paşa'dan öğrenilmektedir. Aynî'nin burada mantık ve riyâziye dersleri gördüğü anlaşılmaktadır.

1798'de kadılığa geçen şairin 15 yıl kadı olarak hizmet ettiği kayıtlıdır. Saraya ve devlet ricâline sunduğu şiirler Aynî'nin ikbalinde şairliğinin önemli bir rol oynadığını gösterir. Şair İstanbul'da ölmüş ve Galata Mevlevîhânesi'ne gömülmüştür. Bazı kaynaklarda Mevlevî olduğu belirtilse de kendisi eserinde Nakşî olduğunu açıkça yazmıştır.

Türk edebiyatında manzum tarih düşürmede Sürûrîden sonra en başarılı şair kabul edilen Aynî'nin divanının yarısına yakın kısmı tarih manzumelerine ayrılmıştır. Başta *Târîh-i Atâ* olmak üzere Lutfî ve Cevdet Paşa tarihlerinde de onun çeşitli vesilelerle düşürdüğü birçok tarih bulunmaktadır. Eserleri: 1.*Divan*, 2. *Sâkinâme*, 3. *Dürrü'n-nizâm*, 4. *Nazmü'l-cevâhir*, 5. *Nusretnâme*'dir.

Karakol manzumelerine Dîvân-ı Belâgat-unvân-ı Aynî adıyla H. 1258 / M.1842 yılında basılan Divanı'nda yer verilmiştir (Ünver 1991: 271).
Manzume yazdığı karakollar:Şehzade Camii K., İstinye K., Odunkapısı K., Hasanpaşa K.

Hüsnî Bey (1822-1878)

H.1238 / M.1822 yılında doğmuştur. Nizamiye kâtipliği yapmış, Ordular kapı kethûdası, dar-üş-şûra üyesi olmuş, H.1295 / M.1878'de ölmüştür (Konyalı 1977, C.2, s. 399). Manzume yazdığı karakol: Çinili K.

Lebib Efendi (1788-1868)

H.1203 / M.1788'de Tophane Ruz-namecisi Mustafa Efendi'nin oğlu olarak doğmuştur. Birçok önemli memuriyetlerde bulunmuştur. Halep ve Rumeli defterdarlığı, muhasebe meclisi başkanlığı, takvim nazırlığı yapmıştır. H.1284 / M.1868'de ölünce Eyüp'te gömülmüştür (Konyalı 1977, C.2, s.396). Şiirde Divan edebiyatı geleneğine bağlıdır. Ayrıca halk deyimlerine de şiirlerinde yer vermiştir. Eserleri: Cevahiri Mülteka, Divan, Tuhfei Vehbi şerhi , Tuğrai'nin Lâmiyetül Acem adlı kasidesinin Türkçe şerhi, Fuzuli'nin Sıhhat ve Maraz adlı Farsça risalesinin tercümesi (Meydan Larousse, C.7, s.855).
Manzeme yazdığı karakollar: Arnavutköy K., Bebek K., Kartal Baba K., Küçüksu K., Şemsi Paşa K., Paşalimanı K.

3.6.2. Tuğralar

Tuğra kelimesi, Oğuz lehçesinde *tuğrağ* şeklinde kullanılmış Türkçe bir kelime olup, Farsça "işaret" manasındaki "nişan" ve Arapça "remiz, imza" manasındaki "tevki"ile eşanlamlıdır (*İslam Ansiklopedisi*, C.12/2, s.5). Tuğra, İran Selçuklularında, Anadolu Selçuklularında, Memlûklarda ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılmıştır. Türk geleneğine göre tuğra, Oğuz Han'ın yazılı nişanından çıkmıştır. Zamanla hanedanının arma ve alâmeti niteliğinde, padişahların imza yerine kullandıkları özel şekilli bir işaret olmuştur (*Meydan Larousse*,C.12, s.302).

Tuğrayı Osmanlılar, Anadolu Selçuklularından alıp, ilk olarak Orhan Bey döneminde kullanmışlardır. Bilinen en eski tuğra 1324 tarihli bir vakfiye üzerindeki Orhan Gazi'ye aittir. Önceleri berat, menşur, ferman, hüküm, mülkname, vakfiye gibi resmî evrak

üzerine çekilen tuğra; sikkeler, paralar, defterhane defter ve kayıtları başında daha sonra da bir hanedan arması gibi, sancaklar, bayraklar, resmî yapılar, harp gemileri, binalar ve yakın devirlerde hüviyet cüzdanları, pasaportlar, posta pulları, damgalı resmî evrak, kontrol damgası olarak altın ve gümüş eşyalar üzerinde kullanılmıştır.

Padişah tuğraları çok değişik yerlerde kullanılmakla beraber, asıl padişah tuğraları ahitname, ferman, berat, name-i hümayun ve diğer resmî belgelerin baş tarafına "tevkii" veya "nişancı" denilen görevliler tarafından çekilen tuğralardır. Bunların dışındakilerin çoğu hattatın zevkine göre değişiklik gösterir ki bazılarında metin bile farklıdır. Bina üzerlerindeki tuğralarda, metin ve istif bakımından böyle değişik tuğralara çok rastlanır.

Buna karşın, ferman, berat, menşur gibi resmî evrak üzerindeki padişah tuğrası, aynı padişahın ise kabul edilmiş istif dahilinde çekilmiştir. Tuğra, padişahın cülûsunda, kendisine gösterilen örneklerden seçilir ve saltanatının sonuna kadar değişmezdi. Tuğranın metin ve istifi değişmemekte fakat çeşitli kişilerce yapılmış, aynı padişaha ait farklı görünüşte tuğralar çekilmekteydi. Padişahlar tuğranın tespitinden sonra, tuğra şeklinde mühürler kazdırırlardı (Umur 1980:17-23).

T.B.M.M.'nin 1 Teşrin II. 1922 tarihinde çıkardığı kanunla tuğranın resmen kullanılması sona ermiştir (*İslam Ansiklopedisi*, C.12/2, s.9).

Tuğranın Bölümleri

Tuğra dört bölümden oluşur:

1) Tuğranın sere'si: Tuğranın alt tarafında bulunan ve asıl metnin yazılı olduğu kısım olup diğer adı da "kürsü"dür.

2) Tuğranın beyze'leri: Tuğranın sol tarafında bulunan, genellikle "han, bin" kelimelerinin, "nun" harflerinin oluşturdukları kavislerdir.

3) Tuğranın tuğ'ları: Tuğranın üst tarafındaki elif harfi şeklindeki çizgilerdir.

4) Tuğranın kol'ları: Beyzelerin devamı olan ve "muzaffer" kelimesinin üzerinden geçen sağa paralel uzananan kısımlar ki bunlara "hançere" de denir.

Bunların dışında tuğraların sağ üst tarafındaki boşluğa bazı padişahların "mahlas"ları yazılmıştır (Umur 1980: 25-26). Tuğralarda devrin padişahının adından başka, babasının adı da bulunurdu: Orhan bin Osman, Murad bin Orhan gibi. Çelebi Mehmed devrinde tuğraya "han" ünvanı, Murad II'den sonra da "muzaffer daima" deyimi eklenmiştir. Süleyman II'den sonra tuğra, çiçek veya yaprak resmîyle süslenmiş; Mahmud II, tuğrasına adaletli anlamına gelen adlî kelimesini koydurmuştur. Osmanlı-Yunan savaşının kazanılması üzerine Abdülhamid II, tuğrasına gazi ünvanını eklemiş; Abdülhamid II'den sonra tahta geçen Mehmed V, mahlası olan Reşad adını tuğrasında kullanmıştır (*Meydan Larousse*, C.12, s.302).

Yapılarda Tuğra

Resmî yapılarda ve diğer binalarda kullanılan tuğralara örnek olarak Babinger, Selânik'teki Yedikule Kapısı üzerindeki Murad I'in taş üzerine hakk edilmiş bir tuğrasının resmini makalesinde yayınlamıştır. Murad III'ün bir tuğrası ise İstanbul'da Nişancı Mehmet Paşa camii kapısı üzerindedir. Bugün mevcut olan taş üzerine hakk edilmiş tuğralar, 18.yy ortalarından sonrakilerdir. Taşa işlenmiş bu tuğraların önceleri az sayıda olup, 18.yy'dan sonra çoğaldıklarından bugüne kadar ulaşamadıkları anlaşılmaktadır (Umur 1980: 17).

19.yy karakollarının birçoğunda tuğranın kullanıldığı tespit edilmiştir. Tuğra yapının ön cephesinde, giriş kapısının üzerinde, bazen tek, bazen bir kitabenin ortasında, bazen de bir arma kompozisyonuyla birlikte kullanılmıştır. Günümüzde mevcut olmayan bazı karakolların tuğralarının müzelerde korunduğu belirlenip, fotoğraflanarak belgelenmiştir.

3.6.2.1. Son Dönem Padişahları, Tuğraları ve Olayları

MAHMUD II - 30. Osmanlı Sultanı

Mahmud han bin Abdülhamid el-muzaffer daima (Adlî)

Doğum tarihi:1784	Tahta çıktığı tarih: 28 Temmuz 1808
Ölüm tarihi:1839	Saltanatının sonu: 1839

Mahmud II'nin tuğralarında "han" kelimesi yeniden sere'nin altına alınmış ve bu usul, bundan sonraki tuğraların hepsinde tekrarlanmıştır. Mahmud II kendi mahlas'ı olan "Adlî" kelimesini tuğrasının üst boşluğuna yazdırmıştır. Mühüründe, paralarında, bina kitabelerindeki tuğralarda bulunan "Adlî" mahlasına, resmî evrak üzerine çekilmiş tuğralarında rastlanmamaktadır (Umur 1980 :291-292).

Mahmud II'nin dönemi

1826 Vaka-i Hayriye (Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması)
Babıali Yangını

1829 Kıyafet Kanunu:Kavuk, sarık, şalvar yasaklanarak, fes, pantalon, ceket giyilmesi zorunluluğu getirildi.

1831 İlk nüfus sayımı yapıldı.

1836 Unkapanı-Azapkapı arasına sallar üzerine bağlı ilk köprü yapıldı (Özendes 1996: 220-221).

ABDÜLMECİD - 31. Osmanlı Sultanı

Abdülmecid han bin Mahmud el-muzaffer daima

Doğum tarihi: 25-4-1823(13 Şaban 1283)Tahta çıktığı th.:1-7-1839(18 Rebiyülâhır1255)

Ölüm tarihi : 25-6-1861 Saltanatının sonu :25-6-1861(16 Zilhicce 1277)

Mahlas ve lâkapları: Gazi, Safvetî.

Abdülmecid tuğralarında "han" kelimesi sere'nin kaidesinde bulunmaktadır. Abdülmecid kelimesi bunun üst tarafına ve iki satır halinde yazılmıştır (Umur 1980 :296-297).

Abdülmecid'in dönemi

1839 Gülhane Hatt-ı Hümayun'u

1840 Yenicami avlusunda ilk Postane-i Amire kuruldu.

1844 Karaköy-Eminönü arasına ilk tahta Galata Köprüsü kurulmaya başlandı.

1845 Galata köprüsünün yapımı tamamlandı.

1846 İlk arkeoloji müzesi Aya İrini'de açıldı.

1847 Devlet yıllıkları (Salname) yayımlanmaya başlandı.
İlk banka kuruldu.
İlk telgraf denemesi "Beylerbeyi" sarayında yapıldı.

1853 Kırım Savaşı başladı.

1854 Dolmabahçe Sarayı yaptırıldı.

1856 İlk deniz fenerleri yapılmaya başlandı (Özendes 1996: 222-223).

ABDÜLAZİZ - 32. Osmanlı Sultanı

Abdülaziz han bin Mahmud el-muzaffer daima

Doğum tarihi: 8-2-1830(14 Şaban 1245) Tahta çıktığı th.: 25-6-1861(16 Zilhicce1277)
Ölüm th.:4-6-1876(11Cemaziyelevvel 1293) Saltanatının sonu:30-5-1876(Cemaz. 1293)

Abdülaziz'in tuğrası Abdülmecid'in tuğrası gibidir, yalnız "Mecid" yerine "Aziz" yazılmıştır. İki tuğranın istifi arasındaki fark *Abd* hecesindeki *be* harfi, Abdülmecid tuğralarında *han* kelimesinin dışında *hı* harfinin dışına, Abdülaziz tuğralarında ise içerisine yazılmıştır (Umur 1980: 302-303).

Abdülaziz'in dönemi

1863 Galata köprüsü yine ahşap olarak yenilendi.
"Sergi-i Umum-i Osmanî" Osmanlı büyük sergisi Sultanahmet'te açıldı.
İlk üniversite "Darülfünun" kuruldu.

1867 Sultan "Sultaniye" yatı ile Avrupa gezisine başladı (Bu ilk resmî gezi 1950 yılına kadar yapılmış tek yurt dışı seyahatiydi).

1868 15 Haziran'da Kızılay "Osmanlı Mecrunini Askeriye İane Cemiyeti" kuruldu.

1869 İstanbul'da ilk tramvay çalışmaya başladı.

1870 Anadolu ve Rumeli yakaları arasında ilk araba vapuru "Suhulet"çalışmaya başladı.

1873 İstanbul-Edirne demiryolu açıldı.

1874 Posta örgütü kuruldu ve posta kartları kullanılmaya başlandı.
Tünel-Karaköy arasında İstanbul metrosu açıldı (570m) (Özendes 1996: 226-230).

MURAD V- 33. Osmanlı Sultanı

Mehmed Murad han bin Abdülmecid el-muzaffer daima

Doğum tarihi:21-9-1840 (24 Receb 1256) Tahta çıktığı tarih: 30-5-1876(6 Cemaz. 1293)
Ölüm tarihi: 29-8-1904 (17 Cem.âhır 1322)Saltanatının sonu:31-8-1876(10 Şaban 1293)

Murad V'in tuğralarında padişah adı olarak iki isim yazılıdır: Mehmed Murad. Baba adı Abdülmecid Kelimesi iki satır halinde üst üste yazılmıştır. Sere'nin sol tarafını çevreleyen kavis, iç beyze ve üçüncü tuğ, tuğra şeklini tamamlayan işaretlerdir (Umur 1980: 306-307).

ABDÜLHAMİD II - 34. Osmanlı Sultanı

Abdülhamid han bin Abdülmecid el-muzaffer daima (el gazi)

Doğum tarihi:21-9-1842 (15 Şaban 1258) Tahta çıktığı tarih:31-8-1876 (10 Şaban 1293)

Ölüm tarihi:10-2-1918 (28 Rebiyülâhır 1336)Saltanatının sonu: 27-4-1909 (6 Reb. 1327)

Mahlas ve lâkapları: Bedros, El-gazi.

Abdülhamid II tuğralarında sere'nin kaidesinde olan "han" kelimesi üzerine Abdülhamid kelimesi iki satır halinde yazılmıştır. Plevne Muharebesi'nden sonra almış olduğu "Gazi" ünvanını tuğralarının sağ üst boşluğuna "el-gazi" şeklinde yazdırmıştır (Umur 1980: 312-313).

Abdülhamid II'nin dönemi

1876 23 Aralık'ta I. Meşrutiyet ilan edildi.

1877 Mebuslar Meclisi açıldı.

1881 İlk telefon hattı bağlandı.

1833 Sanayi Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi kuruldu.)

1891 Havagazı şirketi kuruldu.

1893 Sultan, A.B.D. Başkanı'na, İngiltere Kraliçesi'ne ve Fransız Kralı'na fotoğraf albümleri hediye etti.

1906 Haydarpaşa garı yapılmaya başlandı.

1908 23 Temmuz'da II. Meşrutiyet ilan edildi.

1909 Haydarpaşa garı açıldı (Özendes 1996: 233-234).

MEHMED V - 35. Osmanlı Sultanı

Mehmed han bin Abdülmecid el-muzaffer daima (Reşad), (el-gazi)

Doğum tarihi:2-11-1844 (20 Şevval 1260) Tahta çıktığı tarih:27-4-1909 (6 Rebi.1327)

Ölüm tarihi:3-7-1918 (24 Ramazan 1336)Saltanatının sonu:3-7-1918(24 Ramazan 1336)

Mahlas ve lâkapları:El-gazi; Reşad.

Mehmed V'in tuğraları, kardeşi Abdülhamid tuğraları gibidir; sere'nin kaidesinde olan "han" kelimesinin üzerine Mehmed kelimesi yazılmıştır. Mehmed V'in ilk tuğralarından itibaren "Reşad" mahlası, tuğranın sağ üst tarafındaki boşluğa yazılmıştır. 1915'te Çanakkale zaferinden sonra kendisine "Gazi" ünvanı verilince "Reşad" yerine "el-gazi" yazdırmıştır (Umur 1980: 318-319).

Mehmed V'in dönemi

1912 Galata köprüsü yenilendi.

1913 Silahtarağa'da ilk elektrik santrali açıldı.

1914 Tramvaylar elektrikle çalıştırılmaya başlandı (Özendes 1996: 236-237).

MEHMED VI - 36. Osmanlı Sultanı

Mehmed Vahideddin han bin Abdülmecid el-muzaffer daima

Doğum tarihi:2-2-1861(21 Receb 1277) Tahta çıktığı tarih:3-7-1918 (24 Ramazan 1336)

Ölüm tarihi: 16-5-1926 Saltanatının sonu: 1-11-1922 (11 Rebiyülevvel 1341)

Mehmed VI'nın tuğralarında padişah için iki isim yazılmıştır: Mehmed Vahideddin. Baba ismi Abdülmecid, bu tuğralarda da kardeşleri Abdülhamid II ve Mehmed V tuğralarında olduğu gibi, iki satır halinde yazılmıştır (Umur 1980: 324-325).

Mahmud II Tuğrası

Abdülmecid Tuğrası

Abdülaziz Tuğrası

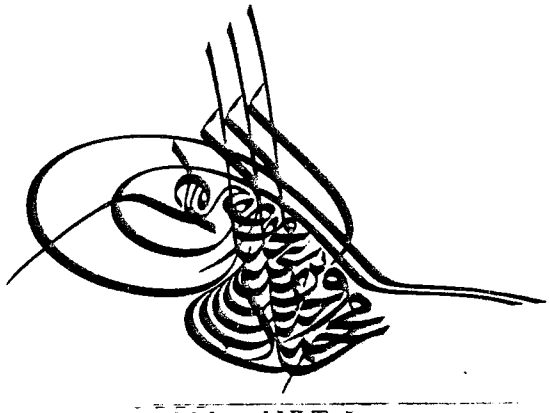
Murad V Tuğrası

Abdülhamid II Tuğrası

Mehmed V Tuğrası

Mehmed VI Tuğrası

Kaynak: Umur 1980: 295, 301, 305, 311, 317, 323; 327.

3.6.3. Armalar

Latince'den dilimize geçen arma, bir devletin, bir şehrin, bir firmanın ya da bir ailenin kendisine özgü işaretlerini, ifade ve tasvirlerini betimleyen bir kompozisyondur. Savaş ve turnuvalarda çarpışanları ayırt etmeğe yarayan armalar 12.yy'da ortaya çıkmıştır. Mühür kullanmağa başlanması ile armalar savaşmayanlar arasında da yayılmıştır. Arma simgeleri, askerî sancaklardan, kalkan ve mühürlerin üzerindeki süslemelerden doğduğundan, çoğunlukla çeşitli silahlar işlenmiştir (*Meydan Larousse*, C.1, s.673).

Osmanlı İmparatorluğu'nda aile ve şehir armaları kullanılmamıştır. 1884 tarihinde, devleti temsil eden basılı evrak, devlet binası v.b. yerlerde hükümranlık işareti olarak "Arma-i Osmanî" resmen kullanılmaya başlanmıştır. Bu arma, kendisi aynı zamanda bir ressam olan Abdülaziz Han tarafından çizilmiş, II. Abdülhamid tarafından da devlet arması olarak kabul edilmiştir.

Saraya hizmet veren ve yaptıkları işler sarayca beğenilen bazı kuruluşlara bu armaları asma izni verilmiştir. Arma, kaime, pul, resmî evrak gibi yerlerin yanısıra altın, gümüş, sedef kakma değerli nesnelerde de kullanılmıştır (Kuşoğlu 1994: 20). Osmanlı Devleti'nin posta pulları arasında, yalnız 1914'te çıkan, Londra'da basılan ve dört parçadan oluşan takse pulları serisinin 1 kuruşluk koyu mavi pulunda arma resmi kullanılmıştır. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanıyla arma kullanımdan kaldırılmıştır (Koçu 1959, C.2, s.1036).

Armanın bölümleri

Arma çeşitli şekillerin, bazı cümle ve ifadelerin bir arada resmedildiği bir kompozisyondur. Örnek olarak verilen II. Abdülhamid devrine ait armanın göbeği beyzî bir şekildir ve ortasında gül motifi bulunup etrafına da "Abdülhamid Han Meliküd-devlet-il Osmanîye el müstenid bi tevfikaat-ir Rabbâniye" yazılmıştır.

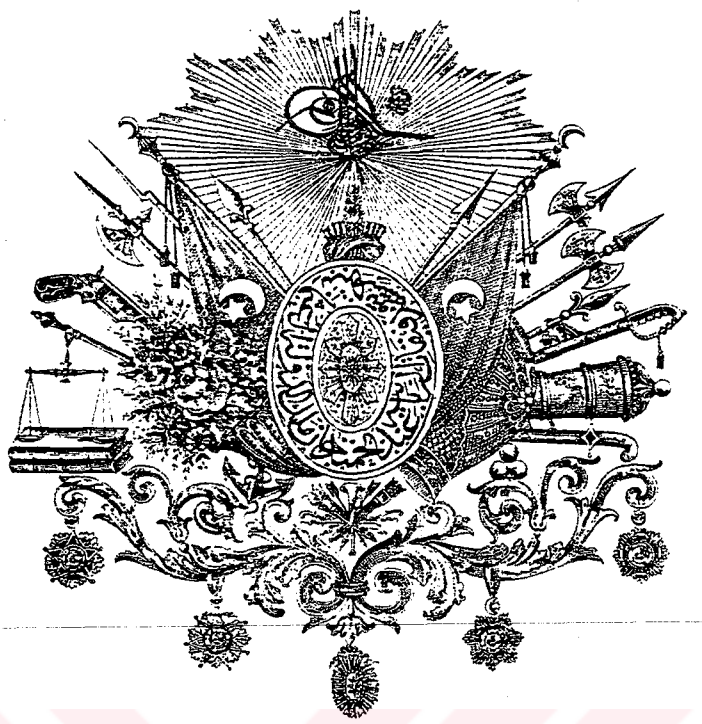
Beyzî şeklin üstünde sorguçlu bir kavuk, iki yanında ayyıldızlı iki bayrak, bayrakların üstünde bir mızrak, onların arasına armanın üst kısmını oluşturan güneş ışıkları, ışıkların ortasına da padişahın tuğrası yerleştirilmiştir. Sol tarafta bir süngü, bir teber, bir tabanca,

bet bereket, huzur alameti çiçekler, küçük bir topuza asılı, adaleti temsil eden bir terazi, terazinin altında maarifi temsil eden iki kitap; sağ tarafta ise iki teber, bir mızrak, bir kılıç,bir top, yine bir kılıç, bir kalkan resmedilmiştir. Beyzî şeklin altında ikinci bir küçük arama bulunmaktadır bu da bir boru, iki ok, bir ok torbası ve meşaleden oluşmaktadır. Armanın en altında da teyzini motiflere asılmış beş nişan vardır (Koçu 1959, C.2, s.1035).

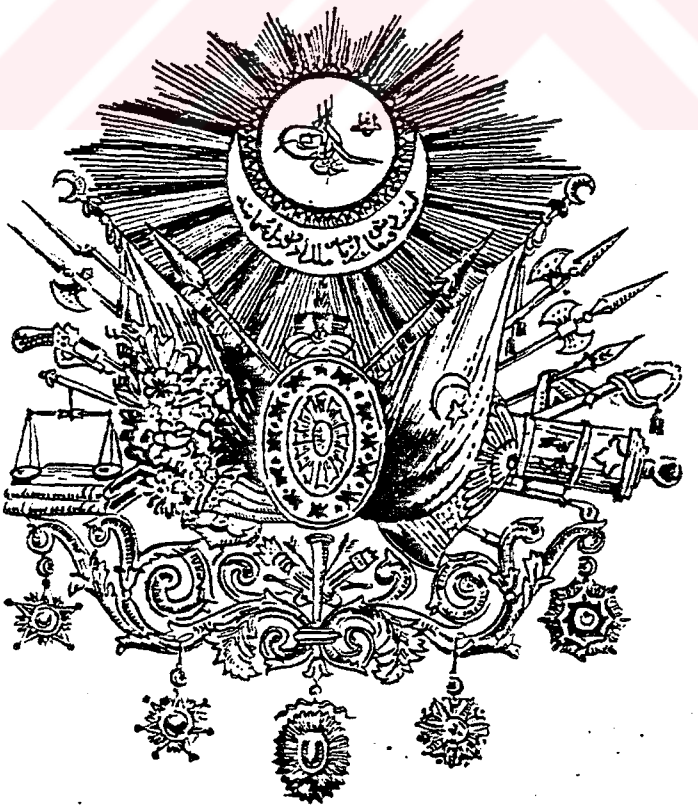
Yapılarda arma

Sultan II. Mahmud devrinden sonra yeni yapılan bazı büyük resmî binaların üzerine mermere işlenmiş armalar konulmuştur. Usta mermercilere yaptırılan armaların üzerleri renklendirilmiş ve bazı yerleri altınla varaklanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında armalar kazınarak kaldırılmış, taş işçiliği açısında kıymetli bir kaç arma tarihi kitabe taşlarıyla müzelere kaldırılmıştır.

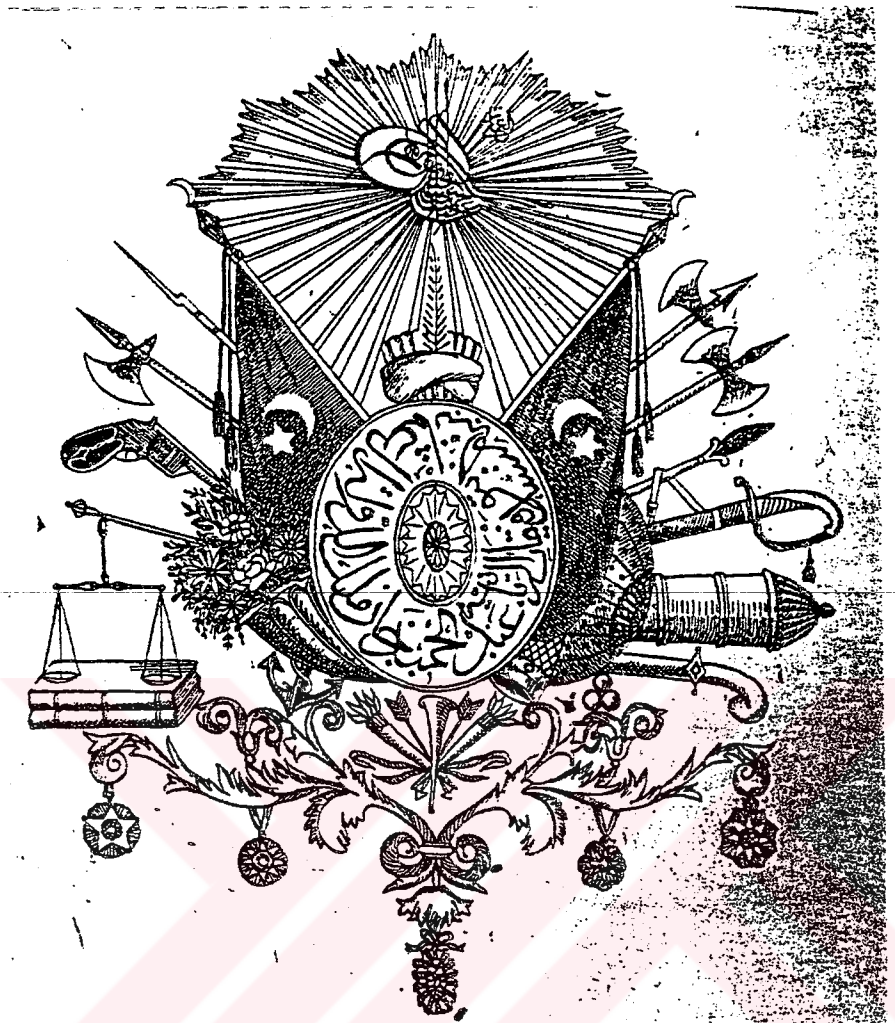
İstanbul'daki Kapalı Çarşı'nın Nuruosmaniye Kapısı üzerindeki arma, halen mevcut en güzel örneklerden biridir (Koçu 1959, C.2, s.1035). 19.yy'a ait fotoğraflarda yapılan incelemelerde bazı büyük kargir karakol binalarının ön cephesinde, alınlık kısmında armaya rastlanmıştır. Günümüzde mevcut karakollarda armalar korunmağa çalışılmaktadır. Ancak, bazı armaların yerlerinden sökülüp müzelere götürüldüğü tespit edilmiş, bunlar fotoğraflanarak belgelenmiştir.

II. Abdülhamid Arması
Kaynak: *Salname-i Nezareti Hariciye*, 1302 sene-i kameriye

Kaynak: Miroğlu 1983.

İkinci Abdülhamid devrinde Osmanlı Arması
(Resim: Hüsnü)

Kaynak: Koçu 1959, C.2, s.1036

T.C. ... KURUMU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

4. XIX. YÜZYIL İSTANBUL KARAKOLLARI

Osmanlı İmparatorluğu, 18.yy'da başlayan ve 19.yy boyunca süren "batılılaşma" olarak adlandırılan bir süreçten geçmiştir. Bu süreçin etki alanı siyasal düzenden, askerî, teknik, eğitim, yönetim, mimarî, edebiyat alanlarına, hatta günlük yaşantı ve giyiniş biçimlerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yüzyıl içerisinde yaşadığı siyasal olaylar, toplumsal değişmeler, ekonomik krizler batılılaşma sürecin sorunlu ve sancılı geçmesine neden olmuştur ki bu dönem aynı zamanda bir gerileme ve çöküş dönemi olarak nitelendirilmektedir. Çöküntü dönemi içinde devletin siyasal zayıflığının ve toprak kayıplarının nedenleri ekonomik çerçevede değerlendirilmeyerek, Batı destekli askerî ve teknik gelişmeyle giderilmeye çalışılmıştır.

III. Selim (hd 1789-1807) döneminde Nizam-ı Cedid ile birlikte gelen yeni gereksinmeler, yeni tipolojik kategoriler, yeni yapı şemaları ve tasarım kalıplarını getirmiştir. Bunun sonucunda yüklü bir yapım programı uygulanmaya konmuştur: Kışlalar, çoğu askerî amaçlı fabrikalar, baruthaneler, yönetim binaları, okullar, cami ve çeşmeler, bendler, köşk ve saraylar Osmanlı mimarlığının Batılılaşma sürecini hızlandırmıştır (Batur 1985:1045).

Batılılaşma çabaları 1839'da Tanzimatın ilânıyla yoğunlaşmıştır. Bu dönemde uygulanan hukuksal yenilikler, devlet ve yerel yönetim örgütlenmesini de getirmiştir ki bu mimarlık örgütünde farklılaşmalar sağlamıştır. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul, 19.yy'ın değişim sürecini mimarî anlamda en çok yansıtan kent olmuştur.

Uygulanmaya çalışılan "ebniye nizamnameleri" ve "kanun"larıyla, yabancı uzmanların, yabancı ve gayrimüslim mimarların katkılarıyla İstanbul'da bu değişim diğer Anadolu kentlerinden önce başlamıştır. İstanbul'un geleneksel kentsel mekânlarındaki boyutlar ve ölçek büyümüş; konut dokusunda ve yapı gruplarındaki biçimsel değişmeler, mimarîdeki çoğulculuk bu döneme özgü bir üslûp arayışını de getirmiştir (Kaynak: Denel 1982). Bu

anlayışın öncelikle devlet tarafından yaptırılan ve topluma ait binalarda, ikinci olarak ekonomik gücü olanların yaptırdıkları varlıklı konutlarda ve ticarî yapılarda, sonradan da halkın barındığı sivil mimarî örneklerinde etkili olduğu görülür.

İstanbul'un asayişini ve güvenliğini sağlamak için, II. Mahmud (hd 1808-1839) döneminden itibaren daha seri olarak yaptırılan karakollar da, batılılaşma sürecini ve bu mimarî değişimi en iyi şekilde yansıtan işlevsel özellikte, resmî yapılar olmuşlardır.

İstanbul'un iki yakasında çok sayıda inşa edilen bu binalarla şehrin genel mimarî yapısı, nüfusu, fiziksel gelişmesi, kent dokusunun düzenlenmesi, mimarî üslûplar gibi konularda paralellikler kurularak genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

4.1. XIX. yy'da İstanbul'un Nüfusu

İstanbul'un nüfusu çağlar boyunca nicelik ve nitelik bakımından büyük değişiklikler geçirmiştir. İstanbul'un çekirdeğini oluşturan antik kent Bizantion'un nüfusu kesin olmamakla beraber 30-40.000'i aşmadığı tahmin edilmektedir. Bizans'tan 19.yy'a kadar yapılan nüfus tahminleri de nüfusbilim açısından sorunlarla doludur. 19.yy'da nüfus bakımından en büyük kent Londra olup, İstanbul beşinci sırada yer almaktadır. 19.yy'ın ilk çeyreğinde İstanbul'un nüfusunun 800.000'e, hatta 1.000.000'a ulaştığını ileri süren kaynaklar olmasına karşın arşiv belgeleri bu iddiaları ihtiyatla karşılamaya sevk etmektedir. İstanbul'un bu tarihlerdeki nüfusunun 500.000'in altında olduğuna kesin gözüyle bakılabilir.

1830'lu yıllarda genel nitelikteki nüfus sayımına göre İstanbul'un erkek nüfusunun 70.050'si bekâr olmak üzere 211.333'tür. Bunun 96.077'si Müslüman, 115.256'sı gayrimüslimdir. Tevfik Güran İstanbul'un iaşesi üzerine yazdığı makalesinde toplam rakamın 450.000 dolayında olduğunu söylemektedir.

1856-1857'de, şehremanetinin kurulduğu yıllarda yapılan ve İstanbul'un ilk nüfus sayımı denebilecek "tahrir-i nüfus" sonucu halka nüfus tezkeresi verilmiştir. Son Osmanlı nüfus sayımı 1906'da yapılmış ve sonuçları Ticaret Nezareti'nce 1908'de yayımlanmıştır. Ancak bu istatistiksel çalışmada İstanbul'a ait sütunlar boş bırakılmıştır. İstanbul'da

17- 20.YY ARASI İSTANBUL'UN NÜFUSU

Dönem	Tarih	Bölge	Topluluk	Nüfus	Yuzde
17.yy	1690		Müslüman	345. 000	
			Hıristiyan	250. 000	
	1691		Müslüman	430. 000	
			Hıristiyan	310. 000	
19.yy	1846	İstanbul ve çevresi	Türk	400. 000	
			Ermeni	250. 000	
			Rum	130. 000	
			Musevi	20. 000	
			Yunan Uy.	6. 000	
			Maltalı	1.833	
			Avusturyalı	1.581	
	1848	Şehir mıntıkasında	Gayrımüs.	268. 000	41.5
			Müslüman	376. 000	58.5
			Rum	111. 000	17.2
			Ermeni	110. 000	17
			Musevi	32. 000	4.95
			Katolik	13. 500	2.1
			Geri kalan	1. 500	0.23
	1875 / 76	Yalnız İstanbul	Müslüman	183. 540	
			Hıristiyan	121.265	
			Musevi	22.943	
	1872	Avrupa kısmında	Müslüman	285. 100	
			Gayrımüs.	400. 100	
	1878	Şehir mıntıkasında	Rum	240. 000	
			Müslüman	200. 000	
			Erm+ Mus	120. 000	
			Avrupalı	110. 000	
	1882 / 83	Şehirde	Müslüman	384. 910	51.7
			Gayrımüs.	359.412	48.3
			Rum	152.741	20.5
			Ermeni	149. 590	20
			Musevi	44.361	5.95
			Katolik	6.442	0.87
			Diğerleri	6.278	0.84
	1885	Şehir mıntıkasında	Müslüman	384. 910	
			Rum	152.741	
			Gregor Er.	149. 590	
			Katolik Er.	6.442	
			Bulgar	4.377	
			Yahudi	44.361	
			Protestan	819	
			Latin	1.082	
			Yaban.Uy.	129.243	
20.yy		Şehirde	Türk	500. 000	
			Rum	200. 000	
			Ermeni	180. 000	
			Musevi	65. 000	
			Avrupalı	70. 000	
			Yaban.Uy.	130. 000	
	1919		Türk	449.114	
			Rum	364.459	
			Ermeni	159.193	
			Bulgar	4.311	
			Musevi	46.521	
			Yaban.Uy.	150.055	

Kaynak: Stewig 1965 :40-42.

başlatılan sayım 1908'e kadar bitirilememiş, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra da araya birkaç yıl girdiğinden tekrar ele alınamamıştır. Ancak Dördüncü daire dışında İstanbul'un 1906 sayım sonuçları bulunmaktadır.

Dahiliye Nezareti Sicill-i Nüfus İdare-i Umumiyesi, İstanbul'un 1906'da ayrılmış olduğu on belediye dairesinden dokuzunda sayımı sürdürtmüş, sayımı ertesi bir istatistik düzenlemiş ve Dördüncü Daire hariç İstanbul'un nüfusunu 600.000 küsur olarak göstermiştir. 1885 sayımında Dördüncü Daire'nin 70.607 olan nüfusunun fazla değişmediği varsayılırsa 1906'da nüfusun kabaca 700.000 dolayında olduğu söylenebilir. 1885'teki rakamın 873.565 (erkek 508.815, kadın 364.750) oluşu 163.000'e yakın bir düşüşü gösterir.

İstanbul Nüfus İdaresi II. Meşrutiyet'in ilânından sonra zaman zaman şehrin nüfusu hakkında sayılar vermiştir. Şehremanetinin *İhsaiyat Mecmuası* yayımlanmaya başladığı 1912'de şehrin nüfusu 857.069 (erkek 511.856, kadın 345.213), izleyen 1913 ve 1914'te ise sırasıyla 855.515 ve 977.662 olarak göstermiştir.

1914 yılı resmî istatistiği olmasa da, 1 Mart 1914'te Bâbıâli'nin yayımladığı istatistikte şehrin nüfusu, 560.434 Müslüman, 205.763 Rum ve 84.093 Ermeni olmak üzere toplam 850.290 olarak verilmiştir ki "ecnebi"lerin ilavesiyle bu sayı 980.117 kişiye ulaşılır. 1914'ten 1921'e kadar *İhsaiyat Mecmuası* yayımlanmadığı ve başka kaynaklarda da İstanbul'un nüfusu verilmediğinden bu yıllara ilişkin herhangi bir sayı bulunmamaktadır. Ancak savaş yıllarında şehir nüfusu önemli dönüşümler geçirmiştir. 1921'de yayımlanan şehremanetinin *İhsaiyat Mecmuası*, nüfus müdüriyetini kaynak göstererek İstanbul'un 1919 nüfusunu, 661.649'u erkek, 468.006'sı kadın olmak üzere toplam 1.129.655 olarak vermektedir. Resmî kayıtlarda şehrin nüfusu ilk kez 1.000.000'un üzerinde gösterilmektedir.

1914 ertesi savaşılan ülkeler uyruğundan olanlar ya da o ülkelerin pasaportlarını taşıyanlar kenti terk etmeye zorlanmışlardır. I.Dünya Savaşı sonrası geri geldikleri düşünülse de Milli Mücadele'nin sürdüğü bu dönemde "ecnebi" sayısında bir düşüş söz konusudur. Ancak, Mütareke yıllarında İstanbul'a gelen Rus göçmenlerin bu sayıya dahil edilip edilmediği bilinememektedir.

Bazı hatalı sayılar, Nüfus müdüriyetince derlenen nüfus istatistiklerinin tutarlı bir yöntemden yoksun olduklarını, düzenlenirken defterlerin ve kayıtların dökümünün yapılmadığı kanısını uyandırmaktadır. O dönemlerin hükümetlerince de bu sayılara güvenilmediğinden, gerektiği zamanlarda, özellikle seçimlerde kentin nüfusu değişik yöntemlerle saptanmaya çalışılmıştır.

1922'de Miralay Esad Bey'in polis müdürlüğü sırasında İstanbul'un nüfusunun, hane, dükkân ve otel sayısının belirlenmesi amacıyla polis merkezleri aracılığıyla sayım yapılmış ve düzenli defterler, cetveller oluşturulmuştur. İstanbul, Anadolu-Rumeli sahilleriyle Boğaz, Üsküdar ve Adalar'daki toplam 32 polis merkezinin yürüttüğü sayım sonucu, İstanbul halkı "millet"lere ayrılarak mahalle mahalle kaydedilmiş, ayrıca erkek, kadın, kız ve erkek çocuk sayıları belirlenmiştir. Sayım sonucu 373.124 Müslüman, 158.219 Rum, 87.919 Ermeni, 40.018 Musevi ve 51.006 diğer "milletlet"den toplam sayı 710.286 olarak bulunmuştur. Bunun yüzde 48,6'sını erkekler, yüzde 51,4'ünü kadınlar oluşturmuştur.

Polis Müdüriyeti'nin bu sayımı Temmuz 1922'de sonuçlanmıştır. Bir ay sonra Anadolu'da "Büyük Taaruz" başlamış, bir kısım yerli ve yabancı Rum nüfus Anadolu'dan ve İstanbul'dan çekilmiş, Mudanya Mütarekesi ertesi savaş yıllarında İstanbul'a sığınmış bir kısım Anadolu halkı topraklarına dönmüştür. "Mübadele" ve İşgal Kuvvetleri'nin İstanbul'u terk etmesinden sonra, nüfus Cumhuriyet'in ilânında 600.000'e inmiştir. *İhsaiyat Mecmuası*'nda verilen sayılara oranla Polis Müdüriyeti'nin verileri daha sağlıklı gözükmektedir.

Milletvekilleri seçimi öncesi "heyet-i teftişiye"nin isteğiyle İstanbul Nüfus Müdüriyeti'nin sağladığı resmî istatistikte nüfus 1.000.000'un üzerinde gösterilmiştir. Böylelikle İstanbul'dan 20 milletvekili çıkarılacağı belirtilmiştir. Ancak 1924'te Vilayet Nüfus Müdüriyeti'nce nüfus yine 1.000.000'un üzerinde gösterilmiştir. Şehremanetinde toplanan "iktisat fahri müşavirleri heyeti"nce istenen sayıda 1923 sonu İstanbul ve çevresine ait veri 1.060.866'dır. Bu sayı "ecnebi"leri kapsamamaktadır.

Şehrin dokuz belediye dairesinde toplam 993.583 kişinin oturmasından; Beyoğlu, Üsküdar vilayetleriyle Makriköy (Bakırköy) kazasının şehremaneti sınırı dışında kalanı da

katıldığında sayının 900.000 dolayında olması gerekmektedir. 28 Ekim 1927 sayımında Çatalca ve Şile hariç diğer kesimlerin nüfusu 742.763 olarak tespit edilmiştir. 1935, 1940, 1945, 1950 yıllarında düzenli nüfus sayımları yapılmış, ilk kez 1955 sayımında 1.268.771'le 1.000.000 rakamı aşılmış, sonraları Anadolu'dan gelen göç dalgasıyla nüfus hızlı bir artış göstermiştir (Toprak 1994:107-111).

İstanbul'un nüfusunun 1856'da 430.000 civarında olmasından (Çelik 1996: 32) ve 1863'de 232 karakolun varlığından hareket edilerek genel bir hesap yapılınca, her 1.853 kişi'ye bir karakolun düştüğü bulunmuştur. Ancak çıkan sayı her yerleşim biriminin toplam nüfusu ve o bölgeden sorumlu bir karakol binasının var olduğu göstermez. Aynı yerleşim bölgesinde, aynı mahallede birbirine yakın birden fazla karakol da yapılabildiğinden, fikir vermek açısından böyle bir genelleme yapılmıştır. Anadolu yakasındaki karakollar incelenecek olursa, her ilçenin nüfusu ayrıca değerlendirilmiş ve karakol sayısıyla bağlantı kurulmuştur.

4.2. XIX. yy'da İstanbul'un Mimari Dokusu ve Karakollar

Bizans öncesi antik kent yerleşimi izlerinin de tespit edildiği İstanbul, Bizans döneminde başkent olunca önemli bir mimarî birikime sahip olmuştu. 19. yy'ın başlarında İstanbul, Bizans izleri de taşıyan ancak Osmanlı'nın Fetihle başlattığı imar faaliyetleriyle Türk - İslam kenti karakterinin ağır bastığı eşssiz bir şehir görünümündeydi. Kent coğrafî olarak üç ana yerleşime ayrılmıştı: İstanbul, Galata ve Üsküdar. Suriçi İstanbul en geniş alanı kaplayan, çok sayıda anılarla bezenmiş ana yerleşimdi. Haliç'in karşı yakasındaki Galata küçük bir alanda yoğun bir nüfusu barındırmaktaydı. Anadolu yakasındaki Üsküdar ise anıtlarıyla önemli bir yerleşim bölgesiydi. Haliç sahillerinde ve Boğaz'ın iki yakasında ise köylerden oluşan, kıyıda sahilsarayların, yalıların ve konutların olduğu daha seyrek nüfusu barındıran, dağınık yerleşmeler vardı. Bu yerleşmeler 19.yy'ın ikinci yarısında ve 20.yy'ın başında yoğunlaşmıştır.

1830'lar İstanbul'unun kısa, daralıp genişleyen, yön değiştiren ve sık sık çıkmaz sokağa dönüşen sokaklardan oluşan karmaşık bir yerleşme dokusu vardı. Bu sokak dokusu polis denetimini de imkânsız hale getiriyordu. Bir resmî açıklamada "İstanbul'da polis hizmeti

sağlamak, büyük bir ormanı denetlemeye benziyor" denilmiştir[1]. Yapısal büyüklükleri ve düzenli planlarıyla anıtlar bu doku içerisinde oldukça etkileyici bir görünüme sahiptiler. İstanbul'un yedi tepesi de bu anıtlarla taçlandırılarak, kentin belirgin bir siluet kazanması sağlanmıştır. Anıtların arasındaki dokuyu ise konut mimarisi oluşturmaktaydı. Mahalleler dinî merkezlerin (cami, kilise, havra gibi) etrafında kendiliğinden gelişen yerleşmelerdir (Çelik 1996: 5-7).

4.2.1. Karakolların Konumu ve Diğer Yapılarla İlişkisi

Karakolların belgelenmeleri çalışmalarında, İstanbul'un her mahallesine, halkın güvenliğini sağlamak ve asayiş işlerine bakmak üzere karakol inşa edildiği; karakol sayısının da yerleşimin niteliğine, nüfusuna ve mevcut yapıların önemine göre değiştiği tespit edilmiştir. Bunun sonucunda bazı mahallelerde birden fazla karakolun birbirine yakın olarak konumlandığı görülmüştür. 1863 tarihli bir Salname'de, İstanbul'da o tarihte 232 tane karakolun var olduğu bilinmektedir (Bkz. Osmanlı Belgeleri bölümü).

Şehir içinde inşa edilen karakol binalarını üç grupta toplamak mümkündür: nokta karakolu, süvari karakolu ve günümüzdeki işleve sahip karakollardır.

Nokta Karakollar

8 Mayıs 1329 / M. 1913 tarihli Polis Nizamnamesi'nde, polis teşkilâtı, polis karakolları ve vazifeleri belitilirken nokta karakollara da değinilmiştir. Her karakolun bulunduğu bölgede, ihtiyaca göre bir veya birkaç "nokta"nın kurulmasının ve sırayla beklememek için her karakolun görevli personeline üç nefer ilave edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Alyot 1947: 526). Nokta karakollar herhangi bir olay anında, halkın güvenlik birimlerine

[1] "Bu resmî açıklama Mumford'un III. Napoléon dönemi Paris'i hakkında söylediklerini hatırlatmaktadır. Mumford'un görüşüne göre Hausmann'ın geniş caddeleri, Ortaçağ'dan kalma Paris sokaklarında askerî denetimi kolaylaştırmak için tasarlanmıştı" (Çelik 1996: 47).

kolaylıkla ulaşabilmesi için kurulmuşlardır. Bu karakolların ahşaptan yapılmış, küçük kulübeler olduğu tespit edilmiştir. Anadolu yakası karakolları incelenirken bir örneğe rastlanmıştır. (Bkz.Üsküdar Bağlarbaşı Karakolu). Bu karakollardan günümüze ulaşan bir tanesi ise Üsküdar Vapur İskelesi'nin yakınındaki, gazete bayii olarak kullanılan yapıdır[2] (Res. 1, 2).

Süvari Karakolları (Atlı Polis Karakolları)

Bu karakolların Cumhuriyet'ten sonra da var olduğu, 1935'lerde kaldırıldığı bilinmektedir. Süvari polislerinden kurulan karakolların komutaları da süvari sınıfına mensup komiser veya komiser muavinlerinden seçilmiştir (Tongur 1946: 253). Süvarilerin şehir içinde "kol gezerek" denetim yapmışlardır. Olaylara kısa sürede yetişerek, müdahale ettikleri düşünülmüştür. Belgeleme çalışmalarında bir tane süvari karakolu tespit edilmiştir (Res.3). Bu karakolun şehrin tehna bir yerinde, bahçe içerisinde yapılmış, tek katlı, kargir bir yapı olduğu görülmüştür. Süvari karakollarında atların barındığı bir ahır bölümü vardır. Bu karakollarla ilgili başka belgeye rastlanmamıştır.

İncelemeler sonucunda karakolların çeşme, sebil, dinî nitelikteki herhangi bir yapı, mezarlık, saray yapısı, ticarî bina, çarşı gibi sosyal açıdan hareketli ve önemli noktaların çok yakınında yapıldıkları tespit edilmiştir. Bu yapılardan birinin, ya da birkaçının bir arada bulunduğu ve karakolların bu yapılarla ilişki içerisinde, günlük yaşantının odaklaştığı bir sosyal ve kamusal merkez niteliği taşıdığı görülmüştür. Halkın güvenlik içerisinde yaşamasını sağlamak ve denetlemek amacıyla böyle bir yer seçimine gerek duyulduğu düşünülmektedir. Karakol yapılırken, Yeniçeriliğin kaldırılmasından önce kulluk olan yerlerin de tercih edildiği bilinmektedir. Bu yer seçimi aynı yerde emniyet biriminin varlığını sürdürmesini ve halk tarafından benimsenmesini sağlamıştır. Bu tutum Cumhuriyet sonrasında sürmüş, 19.yy'da karakol inşa edilen parsele günümüzün karakol binalarından birinin yapıldığı birkaç örnek belirlenebilmiştir.

---

[2] Osmanlı Neoklasik tarzda yapılmış bu kulübenin, 1940-45 yıllarına kadar nokta karakol olarak kullanıldığı, daha önceki yerinin Tunusbağı Mahallesi olduğu tespit edilmiştir. Bir olay anında bu nokta karakola başvurulduğu öğrenilmiştir (M.N. Haskan görüşmesi). Kulübe Eylül 1996 itibariyle boşaltılmıştır.

Karakolların yakınında en çok camii ve çeşme yapılarına rastlandığından, katalog çalışmasında bunlara ayrı bir kutu açılmıştır. Diğer yapılara da tek bir kutuda yer verilmiştir. Bu yapılarla karakollar arasında yapım tarihi açısından paralellikler olması, bir kompleks oluşturacak şekilde tasarlanıp, yapıldıklarını ortaya koymuştur. Aşağıda bu yapılar su yapıları, dinî, resmî ve diğer yapılar olmak üzere sınıflandırılarak, karakollarla olan ilişkileri değerlendirilmiştir.

4.2.1.1. Su Yapıları

Karakolların en çok çeşme yapılarıyla yakın bir ilişkisi olduğu gözlenmiştir. Çeşmelerin İstanbul'un günlük yaşantısındaki yeri düşünülürse, karakolların konum olarak oldukça canlı bir noktada yapıldıkları anlaşılmaktadır. Karakollar çeşmelerin karşısında, yakınında konumlandıkları gibi bazı örneklerde bitişiğine bile yapıldıkları tespit edilmiştir. Hatta ender de olsa, çeşmenin karakol binasıyla birlikte tasarlanarak, bir bütün içerisinde inşa edildiği görülmüştür. Bazı örneklerde sebil, su terazisi gibi yapıların yakınlarında da karakol olduğu anlaşılmıştır.

Halkın günlük yaşamda sıkça kullandığı hamamların yakınında da karakol yapılmıştır. Hamamlar cami, çeşme, okul gibi yapılarla bir kompleks oluşturarak, sosyal yaşamın merkezinde konumlandıklarından, karakollara da bu doku içerisinde yer verilmiştir.

4.2.1.2. Dinî Yapılar

Çeşmelerden sonra cami, mescid, kilise, havra, türbe, mezarlık gibi bazı dinî yapıların çok sayıda insanın toplandığı, iletişim kurduğu mekânlar olmaları nedeniyle yakınına karakol yapılmıştır. Bu yerlerin denetimi ve güvenliği, kamusal niteliklerinden dolayı önem taşıdığından bir karakolun varlığına ihtiyaç duyulmuş olmalıdır. İstanbul'un kozmopolit yapısı da farklı dinlerin ibadethanelerini bir araya getirdiğinden, birkaç dinî yapının bir arada olup, yakınında bir karakolla bağlantılı oldukları tespit edilmiştir. Bu yakınlık konum olarak karşılıklılık, bitişiklik şeklinde olduğu gibi görsel bir bağ kuracak mesafede

de sağlanmıştır. Karakolların ve bu dinî yapıların yapım tarihleri incelendiğinde aralarında eş zamanlılık, birkaç yıllık fark gibi paralellikler görülmüştür.

4.2.1.3. Resmî Yapılar

Karakolların, devlet tarafından yaptırılan ve resmî niteliği olan bazı yapılarla da yakın ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Özellikle saray yapıları, askerî yapılar, okullar, iskeler, gümrük binaları, hastaneler, fabrikalar gibi yapıların yakınına karakol yapılmıştır.

Saray yapılarında devletin başındaki kişinin ve saray efradının konaklaması, devlet erkânı tarafından kullanılıyor oluşu, bölgenin birinci dereceden korunmasının ve güvenliğinin sağlanmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda saray yapılarının hemen yakınına, mahalle karakolu niteliğinden farklı, dönemin mimarî üslûbunu belirgin bir şekilde yansıtan büyük karakollar inşa edilmiştir. Topkapı, Dolmabahçe, Yıldız ve Çırağan Saraylarının yakınındaki bu karakollar tespit edilmiştir. Bunlardan günümüze ulaşanlar,Yıldız Sarayı Dış Karakolu ve Feriye Karakolu'dur. Bu karakollarda askerî birlikler de görev yaparak özel bir koruma kuşağı oluşturmuşlardır.

Büyük saray yapıları dışındaki köşk, kasır ve yalılarının etrafında da bir karakolun varlığına rastlanmış, örnekleri Anadolu yakasındaki karakol kataloglarında incelenmiştir.

Yine devlet tarafından yaptırılan okul binaları yakınında da karakolların varlığı söz konusudur. Mahallelerdeki sıbyan mekteplerinin yanısıra; askerî ve teknik eğitim, öğretim yapılan okulların da yakınlarına inşa edilerek sosyal açıdan hareketli bu noktaların güvenliği sağlanmıştır.

Haliç ve Boğaz kıyılarındaki birçok iskelenin yanıbaşında ya da karşısında da karakol yapılarak, yoğun bir hareketin olduğu bu noktaların asayiş işlerinde denetim kolaylığı sağlanmıştır. İskelerdeki yolcu giriş ve çıkışları gözlenerek, şüpheli kişilerin tespiti ya da olumsuz olayların çıkması engellenmek istenmiştir.

Gümrük binaları da devlet tarafından yaptırılan resmî nitelikteki yapılar olup, buraların denetimine, güvenliğine büyük önem verilmiştir. Deniz kıyısında ya da iç bölgelerdeki bu

binaların yakınlarındaki karakolların görevi, buradaki işlerin olaysız, belli bir disiplin içerisinde yürümesini sağlamıştır.

Devlet tarafından yaptırılan baruthane binalarının ve etrafının güvenliği için de karakollar inşa edilmiştir. Baruthaneler, şehir içindeki emniyet birimlerinin görev alanı dışında, şehrin uzağında yapılmış yapılardır dolayısıyla karakollar da şehir merkezindekilerden farklıdır. Araştırmalar sırasında birden fazla baruthane binası karakoluna rastlanmıştır. Bu karakollardan bazıları dönemin üslûbundan izler taşımaktadırlar (Res. 4).

Yine devlet tarafından yaptırılan fabrikalar ve diğer sanayi kuruluşlarının etrafında güvenliği sağlamak için karakollar yapılmıştır (Bkz. Beykoz Deri Fabrikası Karakolu).

4.2.1.4. Diğer Yapılar

Ticarî faaliyetlerin yürütüldüğü çarşı, han ya da ticarî nitelikteki bazı binaların etrafını denetleyen, buraların güvenliğini sağlayıp, çıkabilecek olayları kontrol eden karakollar da tespit edilmiştir.

Yine halkın günlük yaşamında rağbet ettiği mesirelerin yakınlarında karakol binasına rastlanmıştır. Mesireler yoğun bir kalabalığın ve canlılığın sergilendiği geniş alanlardır. Buralarda asayişin sağlanması, halkın güven ve huzur içerisinde eğlenmesi, sosyal ilişkilerini yürütebilmesi için gerekli önlemlerin alındığı düşünülmüştür.

4.3. XIX. yy'da İstanbul'un Kent Dokusunda Yapılan Düzenlemeler

4.3.1. Mimarlık Örgütünde Değişme

İstanbul'un alınmasıyla inşaat gereksiminin artmasından sonra, devletin merkezci örgütü içinde "Hassa Mimarlığı" oluşturularak, yükselme döneminin bayındırlık işleri yürütülmüştür. Merkezî örgüte bağlı mimarların yanında, özel olarak çalışanların da var olduğu, yetersiz bilgilerine rağmen imar faaliyetlerinde bulundukları bilinmektedir. Osmanlı mimarî örgütü olan "Hassa Mimarlar Ocağı", saraya bağlı dört eminlikten biri

olan "şehreminliği" kapsamında Topkapı Sarayı'nda bir yere sahipti. Ocağın başı olan "Mimarbaşı" sarayları, camileri, diğer hayır işleri ya da kamuya ait yerleri inşa etmek, onarmakla sorumluydu. Büyük binaların yapımında "bina eminleri" de görevlendirilmiştir.

Şehreminliği ve Mimarbaşılığın görevleri ve eylemleri zaman zaman karıştığından, 19.yy başlarında örgütün düzenlenmesine çalışılmıştır. Şehremini daha çok sarayların yiyecek, giyecek, masraf, maaş işlerine, Mimarbaşı ise teknik konulara bakardı. Ancak, Şehremini de resmî onarım ve inşaat işleri, harcamalarıyla ilgilendiğinden, zamanla birbirlerinin hak ve yetkilerine uzandıkları anlaşılmaktadır. Bu belirsiz durum H. 1247 / M. 1822 tarihine kadar sürmüş, bu tarihte şehreminliği ve mimarbaşılık kaldırılıp, daha kesin bir örgütlenme yoluna gidilmiştir. 1831'de "Ebniye-i Hassa Müdürü" ünvanıyla yeni bir memurluk kurulmuş, ilk müdürü de eski bir mimarbaşı olan kişi atanmıştır. II. Mahmud'un döneminde yapılan bu değişiklik önemli bir adımdır (Denel 1982: 13-14).

II. Mahmud (hd 1808-1839) Batı'yı örnek alarak askerlik, eğitim ve mülkî idare alanlarında bir reform hareketi başlatmıştır. Mimarî alanda bu dönemin yapı faaliyetlerinde bir çeşitlilik ve üslûp karışıklığı görülmektedir. II. Mahmud'un resim merakından başka, mimarlıkla da ilgili olduğu ve özel isteklerde bulunduğu bilinmektedir. Mimarlık hizmetleri için Avrupa'dan uzman getirtmiş, batılılaşmayı gerçekleştirmek üzere başta Balyan ailesi olmak üzere, batı mimarlığını bilen gayrimüslimlerin bu dönemin imar faaliyetlerinde çalışmalarını sağlamıştır.

II Mahmud döneminde, kentin fizyonomisini değiştiren saray ve kışlalardan başka özellikle karakol, yangın kulesi, saat kuleleri, fabrika, hastane gibi yeni bina türlerinin yanı sıra çok sayıda cami ve türbe onarımı da yapılmıştır (Denel 1982: 31-32). II. Mahmud Yeniçeriliği kaldırdıktan sonra, şehrin içinde ve civarında, belli bir mimarî anlayışın ürünü olan çok sayıda karakol binası inşa ettirmiştir. Resmî bir devlet yapısı olan bu karakolların yapım ve onarım işlerine, Mimarbaşılığın kaldırılmasından sonra Ebniye-i Hassa Müdürlüğü'nün baktığı anlaşılmaktadır.

1834'te Hassa başmimarı tarafından II. Mahmud'a mimarlık okulu açılması hakkında bir takrir verildiği bilinmekle beraber bu okul gerçekleştirilememiştir. Tanzimat döneminde

de mimarlık eğitimi alanında herhangi bir girişim yapılmamıştır. Hassa Mimarları Ocağı'nın önemli bir düzey düşüklüğü gösterdiği 19. yy başından 1 Ocak 1822'de Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi'nin açılışına kadar geçen sürede, Osmanlı Devleti'nde mimarlık eğitimi yalnızca Mühendishane'deki fenn-i mimarî dersinden ibaret kalmıştır(Batur 1985: 1054).

4.3.1.1. Karakolların Yapımında Yabancı ve Azınlık Mimarlarının Etkisi

18. ve 19.yy'larda ordunun yenileştirilmesi için Avrupa'dan getirtilen askerî uzmanlardan yararlanılmaya başlanmıştı. Yabancı mimarların ise özellikle 19.yy'ın ortalarında önemli katkıları olduysa da, 18.yy'ın sonlarındaki Avrupalı sanatçı akımı sırasında da mimarların geldiği bilinmektedir. III. Selim (hd. 1789-1807) döneminde Avrupa'dan uzmanların getirtilmesine, II. Mahmud zamanında da devam edilmiştir. Yabancı mimarlar uygulama ve eğitim alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunarak, İstanbul'da yeni bir mimarlık ortamı oluşmuş ve üslûp çeşitliliği getirmişlerdir.

Karakol binalarının yapımına sonraki dönemlerde de devam edilmiştir. Sultan Abdülmecid (hd.1839-1861) ve Sultan II. Abdülhamid (hd. 1876-1909) döneminde İstanbul'da birçok eserin yapımında çalışan, D'Aronco ve Fossati gibi yabancı mimarların da karakol projeleri tasarladığı bilinmektedir. Bu mimaralara "saray mimarı" ünvanı ve çeşitli derecelerden nişanlar verilmiştir.

1836 yılı sonunda Petersburg'da "saray mimarı" ünvanını alarak İstanbul'a gelen ve 1837-1858 yılları arasında İstanbul'da çalışan, İtalyan asıllı mimar Gaspare Trajano Fossati, Eminönü'nde Limon İskelesi Karakolu'nu inşa etmiştir (Res. 5). Bu karakol, Tanzimat sonrası Osmanlı yöneticilerinin, Fossati'ye 1841-1843'te tecrübe için tuğladan inşa ettirdiği ilk yapı olan ve Bekirağa Bölüğü olarak tanınan Bâb-ı Seraskeri Hastahanesi'nden sonraki ikinci yapıdır (Can 1994: 326). 15 Şevval 1259 / M. 1843 tarihli bir belgeden Fossati'nin bu karakolun inşaatı için görevlendirildiği

anlaşılmaktadır[3]. Resmî bir bina olan karakol yangından korunması için özellikle kargir olarak inşa edilmiştir. Eminönü'nde Balıkpazarı içindeki bu karakol 1956-1958 istimlâklerinde yıkılmıştır (Nasır 1991:58-59)

Karakol projesi hazırlayan bir başka yabancı İtalyan mimar Raimondo D'Aronco'dur. II. Abdülhamid'in mimarı olan D'Aronco 1893-1909 tarihleri arasında İstanbul'da çalışmıştır. D'Aronco'nun projeleri çizilmiş üç karakol tasarımı vardır. Bunlardan ilki 1896 ve 1897 tarihli Galata Karakolu'na ait iki çizimdir (Res.6, 7). İkinci tasarımı 1900 tarihli Eyüp Karakolu'dur (Res.8,9). Bu karakolun plan ve cepheleri çizilerek projelendirilmiş ancak Galata Karakolu gibi uygulanmamıştır. Eyüp'te büyük olasılıkla D'Aronco'nun projelerini hazırladığı parseldeki günümüzde mevcut olan karakol H. 1340 / M. 1921 tarihinde yapılmıştır (Res.10,11). Üçüncü tasarımı ise 1908 tarihli Nişantaşı Karakoludur ki bu yapının bilinen 15 çizimi vardır (Can 1993: 314-315). Bu projenin uygulanmadığı bellidir (Res.12). Ancak, henüz belgelenmemişse de günümüzde mevcut Harbiye Polis Karakolu'nun (Res.13,14) iki köşesindeki pahlı duvar yüzeylerindeki mermer çeşmelerin bir D'Aronco tasarımı olması olasılığı yüksektir (Batur 1994: 90). D'Aronco'nun, 1894 depreminde hasar gören Karaköy'deki bu gün mevcut olmayan Aziziye Karakolu'nun (Res. 15,16) onarımını da yaptığı bilinmektedir [4] (Batur 1994: 511).

---

[3] Aynı belgenin eklerinde, Fossati'nin 5 Ağustos 1843 tarihli dilekçesinin tercümesinde "... o tarihte Bâb-ı Seraskerî'ye vâz ve tesis olunan hastahaneyle Limon İskelesi'nde inşa olunan karakolhane ebniye inşası musammem bulunan şehr ebniyelere bir nümûne olmak üzere ilk defa olarak dersaadette tecrübe için tuğladan inşa olunan ebniyeler olduğuna..." denilmektedir (Nasır 1991:58).

[4] Abdülaziz (hd 1861-1876) döneminde yapılan bu karakolun yapım tarihi ve mimarı tespit edilememiştir. Onarım konusundaki kayıtlardan, yapının demirden bir kuşaklama sistemine sahip olduğu ve deprem sırasında rıhtımının çöktüğü anlaşılmaktadır. D'Aronco'nun yapıya ne ölçüde müdahale ettiği bilinmemektedir. Yıkım tarihi de belli olmayan karakolun yerine sonradan yıkılacak olan Denizyolları binası yapılmıştır (Batur 1994: 511).

İstanbul'a Avrupa'dan gelen yabancı mimarların yanısıra, Osmanlı tebaasından karakol tasarımı yapan azınlık mimarları da vardır. Bir kısmının yabancı ülkelerde eğitim gördükleri de bilinmektedir. Gayrimüslim mimarlardan biri Osmanlı Devleti Hassa Mimarları ailesinden Simon Balyan'dır(1846-1894). 1861-1862 tarihinde Maçka Karakolhanesini kardeşi Sarkis Balyan ile birlikte yapmıştır. Bu yapı günümüzde İTÜ'nün idarî bir binası olarak kullanılmaktadır (Res.17). Yine Balyan'ların yaptığı Çırağan Karakolhanesi (Res.18,19) günümüzde Beşiktaş İlçe Emniyet Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır(Tuğlacı 1981: 267,321). Beşiktaş Ihlamur'daki Süslü Karakol'un (Res.20) mimarının da aynı aileden Serkis Balyan (1835-1899) olması ihtimali vardır (Güçlü 1984:9). Süslü Karakol H.1282 / M.1866'da Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır[5].

Bu karakolların dışında diğer karakolların da yapımında yabancı mimarların ya da azınlık mimarları ve kalfalarının çalıştığı düşünülmektedir. Ancak yapılan araştırmalarda bir belgeye rastlanmadıysa da bazı karakolların mimarî üslûpları bu izlenimi doğrular niteliktedir.

4.3.2. Yeni Kanun ve Nizamnameler

1839'da Tanzimat'ın ilânından sonra İstanbul'daki imar faaliyetlerinde, Avrupa kentlerinin planlama ilkeleri esas alınarak, çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Kentte yangından tahrip olan geleneksel ahşap yerleşmeler, bu uygulamaların yapıldığı deney alanları haline getirilmiştir. Bu bağlamda Avrupalı mühendis ve mimarlara başvurulmuş, Osmanlı öğrencilerinin de Avrupa'da eğitilmeleri teşvik edilmiştir.

1839'da İstanbul'un sokak yapısını düzeltmek üzere, Helmuth von Moltke adında bir Alman mühendis davet edilmiştir. Moltke, kentin planını çıkararak, geniş ve düz arterlerin açıldığı, yangına dayanıklı kargir yapılaşmanın önerildiği bir yenileme projesi

---

[5] Süslü Karakol, daha önceleri III. Selim'in yaptırdığı yarı ahşap karakolun yerine yaptırılmıştır. Diğer adı Aziziye Karakolu olan bina günümüzde restoran olarak kullanılmaktadır.

hazırlamıştır. Daha sonra uygulanmayan bu projeler, yeni inşaat nizamnamelerinin temelini oluşturmuştur.

1840'lardan itibaren İslam hukukuna dayanan geleneksel Osmanlı sisteminin yerini Avrupa'dan esinlenen kanun ve nizamnameler almaya başlamıştır. İlk nizamname 1848'de hazırlanmış, 1848 ile 1882 yılları arasında 6 tane nizamname çıkarılmıştır. Bu nizamnameler günümüzdeki imar yönetmeliklerinin ilk örnekleridir. Genel iletişimi geliştirmek ve sokak şebekelerine kent çapında düzen getirmek üzere sokaklar genişliğine göre sınıflandırılmıştır. Tüm nizamnamelerde çıkmaz sokakların ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Sadece ulaşım kolaylığına önem verilen bu nizamnamelerde, sokakların yoğunluk ve ışık açısından niteliği incelenmemiştir. Yapı yüksekliklerini malzeme belirlemiş, kargir yapılar ahşap olanlardan daha yüksek yapılmıştır. Bu sorun 1882 Ebniye Kanunu'nda ele alınarak, bina yükseklikleri sokak genişliğine orantılı olarak belirlenmiştir. Tüm yeni yapılaşmaların da önceden belirlenmiş planlara uygun olarak yapılıp, denetlenmesine dair yeni kuralların getirilmesiyle, kent planlamasında geometrik bir düzen kurmaya çalışılmıştır.

Yangın tehlikesini en aza indirmek için yapı teknikleri ayrıntılı biçimde nizamnamelerde belirtilmiştir. 1848'deki "ebniye beyannamesi"nde kargir yapı tekniklerinin avantajları tanımlanmıştır. Kargir yapılar "tam kargir" veya "nim kargir" olarak sınıflandırılıp, kirişler ve çatıda kullanılan malzemeye göre birbirinden ayrılmıştır. Tam kargir binalarda kiriş ve çatılarda demir ve bakır kullanılırken, yarı kargir binalarda bu kısımların ahşap olması yeterli olmuştur. 1864'te hükümetin bir kararıyla başkentteki bütün binaların taş veya tuğladan yapılması şart koşulurken, maddî imkânları sınırlı olanların ahşap bina yapmalarına izin verilmiştir.

1875 nizamnamesine göre başkent ana ve tali bölgeler olarak ikiye ayrılmış; ana bölgelerde ahşap inşaat tümüyle yasaklanırken, tali bölgelerde kargir yangın duvarı yapılması şartıyla bazen izin verilmiştir. Böylelikle, kentin yoğun ve önemli yerlerinde yangın tehlikesinin azaltılması amaçlanmıştır. Ana bölgeler de İstanbul yarımadasının Unkapanı-Aksaray eksenine kadar doğu kısmı, Şişli, Pera'da Cadde-i Kebir bölgesi ve

Azapkapı'dan Ortaköy'e kadar uzanan kıyı şeridi olarak belirlenmiştir. Bütün düzenlemelerin amacı, İstanbul'un düz ve geniş caddelerden oluşan, kare ve dikdörtgen adalarda, taş veya tuğla yapılardan oluşan bir Avrupa kenti görünümüne kavuşmasını sağlamaktı (Çelik 1996: 41-44).

Nizamnameler Batı ülkelerinde kullanılan yönetmeliklerden uyarlanmıştır. Bu nedenle Avrupa kentlerinin normları kullanılmıştır. Ancak çeşitli modellerden yararlanıldığı, Fransız, Avusturya hatta Belçika imar yönetmelikleri tercüme edilip kullanıldığı için sonuç eklektik ve ılımlı olmuştur. Uygulamada ise yaygın ve kesin bir boyut denetimi sağlanamamıştır (Batur 1985: 1048).

Bu nizamnamelerin yanısıra 1853'te Batılı anlamda bir belediye kurulmasına karar verilmiştir. "Altıncı Daire" adıyla anılan "Galata ve Beyoğlu Numune Dairesi" bir pilot proje olarak 1857'de resmî bir bidiriyle kentin güzel, temiz ve düzenli tutulması amacıyla Paris modeline göre kurulmuştur. Türk belediyeciliğinin bu ilk örgütü, bir deney olanağı vermesi açısından önemli bir uygulama olmuştur (Batur 1985: 1050).

4.3.2.1. Yeni Düzenlemelere Göre Karakolların Durumu

Günümüzde mevcut olan karakolların tablosu ve Anadolu yakasındaki karakolların katalogları incelendiğinde 19.yy karakollarının bu düzenlemler çerçevesinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Belgeleme çalışmalarında ahşap karakol binaları da tespit edilmiştir. Ancak bunların bir bölümü, yerleşim yerindeki ihtiyacı karşılamak üzere, mevcut ahşap konutların karakola dönüştürülmesiyle yapılan karakollardır. Diğer bir bölümü ise idareten yapılmış, kulübeye benzer, özensiz, küçük ahşap karakol yapılarıdır. Bazıları subasman seviyesinde ya da alt katları moloz taş duvar, üstü ise ahşap olarak yapılmıştır.

Ahşap karakolların, daha çok mahalle içlerinde, ya da yoğun yerleşimden uzaktaki yerlerde yapıldıkları görülmüştür. Halkın güvenliğini sağlamak üzere, geçici sürelerde hizmet veren, dayanıksız binalar oldukları ve dönemin mimarî üslubunu yansıtır nitelikte olmadıkları tespit edilmiştir. Bu yapılar yangına da dayanıksız olduklarından hiçbir

kalıcıkları olmamıştır. Ahşap karakollar da diğer yapılarla sosyal bir merkez oluşturur görünümündedirler ancak hiçbir zaman resmî açıdan önemli bir yapının yanıbaşına yapılmamışlardır. Bu yapıların belli bir mimarileri ve planları olmadığından katalog çalışmasının dışında tutularak, ayrıca değerlendirilmişlerdir.

Kargir karakollar ise son dönem Osmanlı mimarisinde önemli bir yer tutan yapı grubunu oluşturmuşlardır. Bu karakolların yapımına II. Mahmud (hd 1808-1839) döneminde başlanmış ve İmparatorluğun son yıllarına kadar devam edilmiştir. Bu karakolların yapım tarihleri incelendiğinde, 1840'lardan itibaren yayınlanan yeni nizamnamelere uygun olarak yapıldıkları görülmüştür. Karakollar devlet sultasının temsilcisi, resmî binalar olduklarından mimarî açıdan da kalıcı yapılar olmalıydılar. Bu niteliğe de kargir yapım tekniğinde inşa edilerek kavuşmuşlar, günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

Yeni nizamnamlerin uygulanmasında diğer yapılara örnek olacak şekilde, taş veya tuğla malzemeden, daha çok kare veya dikdörtgen planda, yerleşim yerine göre ayrık, bitişik nizamda, bazen köşe parselde, genelde tek veya iki katlı olarak yapılmışlardır. Nadir olarak üç katlı yapıldıkları da görülmüştür. Genellikle, düzgün kare veya dikdötgen parsellerde, bazı örneklerde ise üçgen parsellerde, köşede yer alacak şekilde inşa edildikleri olmuştur. Köşe parseldeki karakollar, yerleşimde belirgin ve etkili bir nokta konumunda olmuşlardır.

Kargir karakollar prestijli ve resmî açıdan önemli yerlerde yapıldıkları gibi, mahalle içersinde küçük sade yapılar olarak da yapılmışlardır. Karakolların döşemelerinde ve çatılarında genellikle ahşap malzeme kullanılmıştır. Bu teknikle yapıldıklarında "yarı kargir" olarak tanımlanırken, birkaç örnekte volta döşemenin kullanımıyla "tam kargir" sınıfına giren karakolların varlığı da tespit edilmiştir.

Kargir karakolların yapı yükseklikleri kat adetine göre değişkendir. Bu yüksekliklerin çıkarılan nizamnamelerde belirlenen yükseklikler sınırlarında olduğu düşünülmektedir. Ancak mevcut karakolların yükseklikleriyle, nizamname sınır değerlerinin tek tek karşılaştırılması çalışması yapılmamıştır.

Çoğu karakolun önüne direkli sokak lambaları yerleştirilerek ya da konsol fenerler monte edilerek, yapının ve etrafın gece de aydınlatılarak denetimin yapılması kolaylaştırılmıştır.

Böylelikle karakolun bulunduğu sokak ışıklandırılarak şehir aydınlatmasıyla ilgili bir çalışma da yapılmıştır.

Karakolların planlamasında önceden bazı çalışmaların yapılıp, denetlendiği, buna göre uygulamaya geçildiği düşünülmektedir. Yıldız Albümü'ndeki planlar karakolların mimarî anlamda tasarlanıp, çizilerek inşa edildiğini ortaya koyan önemli belgelerdir.

Kargir karakollar bu düzenlemelerin etkisi ve o dönemin mimarî üslubunu yansıtacak bir cephe anlayışıyla, diğer yapılara örnek oluşturacak şekilde yapılmışlardır. Bu bağlamda dışarıdan gelen yabancı mimarların tasarımını yaptığı ya da azınlık mimarlarının ve kalfalarının inşa ettiği karakollar görünümleri ve konumlarıyla İstanbul'u bir Avrupa kenti yapma çabalarına katkıda bulunmuşlardır.
Anadolu yakasındaki kargir karakollar için katalog çalışması yapılarak, her karakol bu verilerin ışığında değerlendirilmiştir.

4.3.3. XIX. yy'da İstanbul Yangınları

Yangınlar Bizans döneminde olduğu gibi, Osmanlı döneminde de kent yaşamını etkileyen önemli bir olgudur. Kent tarihinde doğal afet ve salgınlarla, toplumsal ve askeri olaylardan daha çok yangınların etkin olduğu görülür. Yangınların, 17.yy'dan başlayarak artan nüfusa ve sıklaşan yerleşim dokusuna bağlı olarak daha büyük tahribatta bulunduğu görülmüştür.

1858-1864 tarihleri arasında İstanbul'da 160 yangının çıktığı, toplam 114 konağın, 1246 işyeri ve dükkânın, 23 han ve hamamın, 1 sarayın, 2730 konutun yandığını saptanmıştır. Bu tabloya göre İstanbul'da ortalama her 11 günde bir yangın çıkmakta ve her seferinde ortalama 24 yapı yanmıştır. Kentin büyük bir bölümünü kasıp kavuran ve tarihe *harik-i azim*, *harik-i kebir* olarak geçen 5-10 büyük yangın dışında, sık çıkan yangınlardan İstanbul'un yaklaşık 1/50'sinin her yıl yandığını ve her 50 yılda bir siluetin ve iskân kabuğunun değiştiği sonucuna varılmaktadır.

İstanbul yangınlarının çıkış nedenleri çeşitli olmakla beraber ilk sırayı kundaklamalar almıştır. Yangın söndürme görevi de olan yeniçerilerin zengin evlerini yağmalamak için

YÜZYILLIK DÖNEMDE BÜYÜK YANGINLAR 1854-1954

YANGIN YERİNİN ADI	TARİHİ	YANAN BİNA SAYISI	YANGIN YERİNİN ADI	TARİHİ	YANAN BİNA SAYISI
Küçükmustafapaşa	1854	140	Samatya	1895	146
Aksaray- Laleli	1855	748	Halıcıoğlu (Hasköy)	1895	105
Fener	1855	200	Zeyrek	1898	110
Kadıköy	1856	250	Büyükdere	1898	263
Salmatomruk (E.kapı)	1856	111	Maltepe (Kartal)	1899	113
Sakızağacı (Beyoğlu)	1856	209	Karagümrük	1900	150
Unkapanı	1861	600	Hasköy	1900	111
Fener	1861	100	Yeldeğirmeni	1901	100
Küçükmustafapaşa	1862	242	Maltepe (Kartal)	1903	1.121
Ayvansaray	1862	219	İmrahor (Yedikule)	1906	115
Kasımpaşa	1863	526	Yeniköy	1908	107
Hocapaşa (Sirkeci)	1865	1.007	Arnavutköy	1908	109
Kumkapı	1865	1.903	Çırçır (Fatih)	1908	1 .500
Eğrikapı	1865	170	Yedikule	1908	207
Demirkapı (Sirkeci)	1866	150	Mercan	1911	173
Balat	1866	500	Aksaray	1911	2 .400
Mercan	1867	220	Balat	1911	334
Balat	1868	118	Beyazıt	1911	111
Beyoğlu	1870	3. 000	İshakpaşa (S.ahmet)	1912	885
Edirnekapı	1871	305	Uzunçarşı (Eminönü)	1912	120
Langa- Aksaray	1873	186	Sultanahmet	1913	120
Kuzguncuk	1873	591	Halıcıoğlu	1914	228
Galata	1874	120	Tophane - Cihangir	1915	1.325
Samatya	1874	687	Hasköy	1916	267
Üsküdar	1874	365	Nişanca (Kumkapı)	1917	296
Balat	1877	121	Yenikapı	1917	124
Kadıköy	1878	150	Ahmediye (Üsküdar)	1918	230
Küçükmustafapaşa	1878	172	Cibali - Fatih	1918	7 .500
Ortaköy	1880	414	Vefa	1918	500
Hasköy	1885	297	Kulaksız (Kasımpaşa)	1919	381
Unkapanı	1886	140	Kuruçeşme	1919	403
Arnavutköy	1887	264	Karagümrük	1919	570
Üsküdar	1889	122	Y.Mahalle (Üsküdar)	1921	600
Üsküdar	1889	1. 000	Langa	1923	131
Pendik	1890	1. 200	Heybeliada	1925	92
Horhor (Aksaray)	1890	200	Maltepe (Kartal)	1926	110
K.Pazar (Eminönü)	1891	316	Toptaşı (Üsküdar)	1927	201
Yenikapı	1892	123	Kurtuluş	1929	207
Beşiktaş	1892	166	Kapalıçarşı	1943	202
Moda	1893	150	Kapalıçarşı	1954	1.364

Kaynak: (Ergin), *Mecelle* , 1. 1317 vd. T.Özavcı , *Cumhuriyet Devrinde İtfaiye*. İst.1973.

Kaynak: DBİA, C.7 ,s.430.

bu yönteme başvurdukları kanıtlanmıştır. Aynı şekilde sadrazamı azlettirmek için de yangın çıkarıldığı belirtilmektedir. Yıldırım isabeti, ocak ve baca kurumlarının tutuşması, mangal ve şamdan devrilmesi gibi dikkatsizlikler de yangın nedenlerindendi.

Sokakların dar ve dolambaçlı oluşu, saçak, cumba, çardak çıkıntıları, özellikle konutların ahşap ve çoğu yerde bitişik nizamda yapılıp aralarında yangın duvarı bulunmaması, hava şartları, itfaiye örgütünün ve yöntemlerinin geliştirilmemesi İstanbul yangınlarının afete dönüşmesine neden olan etkenlerdir.

19.yy'ın ikinci yarısından başlayarak yangınların daha sık çıkması ise ısınma ve ocak yakma tekniklerinin değişmesi, soba, havagazı, elektrik kullanımına geçilmesi, nüfusun artması nedeniyle yerleşimin yoğunlaşması gibi nedenlerdendir. İstanbul yangınları her padişahın dönemine göre kronolojik olarak sıralanabileceği gibi ilk devir (15. yy'dan 1855'e kadar), ikinci devir (1855-1908, şehremaneti dönemi) ve üçüncü devir (itfaiye örgütünün etkili olduğu II. Meşrutiyet dönemi ve sonrası) olmak üzere de ayrılabilir (Sakaoğlu 1994: 426-439).

4.3.3.1. Yangın Sonrası Planlama ve Karakollar

1856 Aksaray yangını ve 1865 Hocapaşa yangını İstanbul yarımadasının şekillenmesinde özellikle önemli olmuştur. 1856'daki yangından sonra İstanbul'un tarihinde ilk kez, yangın yerinin bir haritası çıkarılarak, ızgara plan şeklinde alternatif bir kent tasarımı projesi hazırlatılmıştır. 1865'deki yangın İstanbul'un tarihindeki en büyük yangın olmuştur. Bu yangından sonra "Islahat-ı Turuk Komisyonu" (Yolların Islahatı Komisyonu) adı verilen bir komisyon kurularak, öncelikle yangından tahrip olmuş bölgelerde geniş çaplı bir kent planlaması ve inşaatı programı yürütülmüştür. Bu komisyon 1866'da, 1868'de ve 1869'da yayımladığı raporlarla İstanbul'daki proje çalışmalarını belgelemiştir.

1865 ile 1869 arasındaki dört yıl İstanbul'un 19. yy'da şahit olduğu en yoğun dönem olmuştur. ITK Haliç'in iki yakasında başlıca arterleri oluşturmuş, en önemli anıtların çevresini açmış ve geniş çaplı alt yapı çalışmalarını tamamlamıştır. 1870'deki Pera'da

çıkan büyük yangın yeni bir nâzım planı oluşturulmasına neden olmuştur. Ancak bu proje gerçekleştirilememiştir (Çelik 1996: 44-54).

19.yy'daki yangınlarda karakolların da tahrip olduğu, özellikle ahşap karakolların bu yangınlardan etkilendiği düşünülmektedir. Yangın çıkan yerlerdeki kargir karakollar da büyük bir olasılıkla zarar görmüşlerdir ancak kayıtlarda ayrıca belirtilmemişlerdir. Yalnızca 23 Temmuz 1911'deki Uzunçarşı yangınında Çukurçeşme polis karakolu, Kuyucu Murad Paşa Türbesi ve süvari karakolunun (cihet-i askeriyeye ait) yandığı kaydedilmiştir (Cezar 1963: 378). Ancak emniyet teşkilâtının yangınları belgelediği anlaşılmıştır: 1909-1922 yılları arasında çıkan toplam 77 yangında 19.801 yapının yandığı dönemin polis kayıtlarına geçmiştir (Sakaoğlu 1994: 438).

Yangın sonrası açılan alanlarda yeni karakolların yapılıp, bunların yangına dayanıklı olmaları için özellikle kargir olarak inşa edilmişlerdir. Başbakanlık Devlet Arşivi'nde bu belgelerin varlığı bilinmekle beraber tespitleri için gereken araştırma yapılamamıştır.

4.4. XIX. Yüzyıl'da İstanbul'da Uygulanan Mimarî Üslûplar ve Karakollar

Batılılaşmanın mimarideki ilk görüntüleri Lâle Devri ile başlamıştır. Ancak bu dönemde genel tasarımda kitle, hacim ve planlarda değişmelere pek girilmediği, bezeme elemanlarında üslûp farkının ön plana çıkarıldığı izlenmiştir. Mimarî üslûplardaki Batılılaşma çabaları sonraki dönemlerde gelişerek devam etmiştir.

19.yy'a gelindiğinde Osmanlı başkenti İstanbul'da başlıca dört mimarî tarzda bina inşa edildiği gözlenmiştir: Neoklasik, neogotik, Yeni İslamî üslûp ve art nouveau. Bu üslûplar çoğu zaman birbirlerinden etkilenip, örtüştüklerinden genel bir sınıflandırma yapılmıştır. 19.yy İstanbul'unu en çok neoklasik üslûp etkilemiştir. Bu üslûp içerisinde klasik Yunan, rönesans ve Fransız ampir üslûplarının değişik dönemlerinden sebestçe ve eklektik derlemeler yapılmıştır (Çelik 1996: 101).

Neoklasik üslûp dinî, ticarî, sivil yapıların yanı sıra resmî yapıların yapımında uygun görülerek kullanılmıştır. Bunun en erken örneklerinden biri mimar Fossati tarafından 1843'te yapılan Bâbıâli binasıdır (Çelik 1996: 112). Bu üslûp devletin saygınlığını ve

gücünü vurgulamak için özellikle tercih edilmiştir. Geç Barok ve Rokoko'ya tepki olarak doğan ve klasik üsluba duyulan hayranlıkla Eski Yunan ve Roma mimarisinin canlandıran bu üslubun amacı, Antik dünyanın aklıbaşında görkemine yeniden ulaşan "soylu sadelik ve sakin büyüklük"ü yansıtan bir mimarlık yaratmaktı. Neoklasik yapılar som, sağlam, doğrusal yapılardı (Hasol 1993: 483,485).

Devletin resmî yapıları olan 19.yy karakolları da bu nedenlerle, neoklasik üslûpta yapılmış kargir yapılardır. Karakollar genellikle sade ampir tarzda yapılmışlardır. Birkaç karakol ise kule, mazgal, sivri kemerlerle neogotik üslûbun izlerini taşımaktadır (Süslü K., Bağdat Köşkü K.).

Özellikle yabancı mimarlar ya da azınlık mimarları tarafından tasarlanıp, uygulanan veya prestiji yüksek, kentin önemli yapılarının yoğunlukta olduğu yerlerde yapılan karakolların neoklasik üslûp özelliklerini daha fazla yansıttıkları gözlenmiştir[6] (Galata K., Eyüp K., Mezarburnu K. gibi).

4.4.1. Neoklasik Üslûptaki Karakollarda Ampir Üslûbun Etkisi

Karakolların cepheleri neoklasik anlayışta yapılmakla beraber, ampir üslubun izleri de yansımıştır. Bu uygulama, II. Mahmud (hd 1808-1839) devrinde yapılan karakollarla başlamıştır. 1831'de yapılan Hasanpaşa yakınındaki karakol, Odunkapısı Karakolu, Şehzade Camii karşısındaki karakol ve 1834'te yapılan İstinye Karakolu ampir üslûpta yapılardır.

Ampir, Fransa'da Napolyon'un yönetimi sırasında ortaya çıkan bir tür neoklasik üslûp olup, 1800-1830 yıllarında etkin olmuştur. Antik Yunan ve Roma biçimlerinin

---

[6] Celal Esad Arseven, bu konuda görüşünü şöyle belirtmiştir: "...Birtakım mimar ve kalfaların Avrupa'dan gelen kitap ve resimlerden kopya etmek suretiyle binalar yaptıkları görülmüştür. Böylece, Gotik ile Barok karışığı binalar, Rönesans uydurmaları, hatta klasik Yunan, Arap ve Hint tarzını taklit edilen binalar yapılıyordu. İstanbul'da bazı konaklar, karakollar ve yalılar böyle nisbetsiz şekilleriyle şehri çirkinleştirirler" (Güçlü 1984: 8).

yalınlaştırıldığı bu üslûpta Mısır sanatından da yararlanılmıştır. Duvara gömülü sütunlar, Roma sütun başlıkları, yuvarlak kemer, üçgen alınlık, yalın silmelerle belirginleşmiş kornişler kullanılmıştır. Yatay ve düşey öğeler arasında görsel denge, boşlukların azalıp dolulukların çoğalması, hacimsel olanın vurgulanması amaçlanmıştır. Askerlikle ilgili biçimler, rozet, kargı, top, meşale gibi bezeme öğeleriyle süslenmiştir. Mermer yerine yerel taş kullanımıyla malzeme açısından antikten ayrılmıştır.

Osmanlı sanatında ampir üslubu çok değişik biçimlenmiştir. Ampir birçok dinî, resmî ve sivil yapılarda, çeşmelerde kullanılmıştır (Ödekan 1993: 248-249).

4.4.2. Karakolların Cephe Özellikleri

Karakolların cepheleri klasik ve simetrik bir kurgudadır. Kargir olanların cepheleri genellikle sıvalıdır. Bazıları ise taşla (küfeki) kaplanmıştır. Cephe düzenini oluşturan elemanlar aşağıda incelenmiştir.

Kat Adeti

Karakollar genellikle tek katlı ya da iki katlı olarak yapılmışlardır. Üç katlı kargir karakol örneği çok az sayıdadır. Karakolların bir kısmında bodrum kat yapılmıştır. Birkaç sayıdaki karakolda ise üçüncü kat olarak, görünen neogotik üslûpta kuleler yapılmıştır. Bu kulelerin gözetleme amacıyla da kullanıldığı düşünülmüştür. Bu karakolları "kuleli karakollar" olarak tanımlamak mümkündür (Topçu K., Pazarbaşı K., Mezarburnu K., Koşuyolu K., Topkapı Sarayı Bağdat Köşkü K.).

Sütunlar

Birçok karakolun girişi sütunlarla vurgulanmıştır. Sütunlarda, Roma mimarisinde Etrüsklerden Toskana düzeni alınan uygulanmıştır (Hasol 1993:453). Bu sütunlar yivsiz, kare tabana oturan, sade başlıkları üzerine kare bir tabla yerleştirilmiş mermerden taşıyıcılardır. Bazı örneklerde sütunlar, yükseltilmiş, dikdörtgen prizma tabanlara

oturtulmuştur. Tek katlı karakollarda girişler üçgen alınlık, kırma çatı ya da çatı parapetiyle belirginleştirilmiştir. Üçgen alınlıkla girişin vurgulanması Antik dönem mimarisinin bir etkisidir. İki katlı karakollarda sütunların üstü düz teras çatıyla örtülüp giriş saçağı olarak, bazılarında ikinci katta balkon olarak yapılmıştır. Bir grup karakolda ise ikinci katın giriş üstü çıkması sütunlar üzerine oturtulmuştur. Sütun sayısı genellikle iki ya da dört adettir. Ahşap sütunların kullanıldığı örnekler de vardır. Ancak bunlar dönemin üslûp özelliklerini taşımayıp, katalog çalışmasının dışında değerlendirilen karakollar arasında yer almaktadır.

Plastrlar

Plastrlar genellikle taşıyıcı olarak değil, karakolların cephelerinde hareketlilik sağlamak için kullanılmış duvara gömülü sütun görünümünde çıkıntılardır. Bunlar karakolda kullanılan malzemeye göre tuğladan, taştan ya da sıvadan yapılmışlardır. Birkaç örnekte taşıyıcı özellikte oldukları belirlenmiştir. Plastrlar pencerelerin arasında, giriş kapısının yanlarında ve köşelerde yapılmışlardır.

Giriş Kapıları

Giriş kapıları da düz ve kemerli olmak üzere iki tiptir. Kapılar çift kanatlı olup, taş sövelerle belirginleştirilmiştir. Söve malzemesi olarak genellikle mermer kullanılmıştır.

Pencereler

Genellikle dikdörtgen şeklinde ya da kemerlidir. Bir iki örnekte üst katlarda yuvarlak pencere açıldığı tespit edilmiştir. İki katlı karakolların pencere düzenleri alt katta dikdörtgen, üst katta kemerli; tersi düzende ya da iki katta da aynı şekilde olmak üzere sınıflandırılabilir. Kemerli pencereler de kendi aralarında yarım daire kemer, basık kemer ve sivri kemer olarak ayrılırlar. Genelde pencere boyutlarında 1/2'lik oranın uygulanmaya çalışıldığı gözlenmiştir. Bodrum katlarda da kare, dikdörtgen, kemerli pencereler

açılmıştır. Pencereler taştan ya da sıvadan yapılmış sövelerle çevrelenerek, bazı örneklerde kilit taşı ve üzengi noktaları belirtilmiştir. Alt kat pencerelerine demir parmaklılıklar takılmıştır.

Tuğra, Kitabe, Arma

Cephelere yerleştirilerek, karakolun hangi Sultan tarafından yaptırıldığını gösteren, dönemin belgesi niteliğindeki elemanlarlardır. Sadece tuğra madalyonu ya da kitabe taşı kullanıldığı gibi, bu parçaların hepsinin belli bir mimarî düzen içerisinde karakol cephelerini süsledikleri görülmüştür. Tuğra ve kitabeler giriş kapsının hemen üzerindedirler. Kitabe yazısının ortasında tuğra madalyonun yerleştirildiği kompozisyonlar da yapılmıştır.

Kitabe taşı ve tuğra madalyonu mermerden olup, yazı ve şekiller yeşil zeminde, altın varakla çalışılmıştır. Tuğra madalyonu bazı örneklerde akant (kenger) yapraklarıyla bezenmiştir. Armalar ise mermer zemin üzerine çeşitli şekillerin ve yazıların işlenerek, boyandığı büyük parçalardır. Bunlar karakolun giriş cephesinde en üst katta (kulelerde) ya da çatı parapetinde yükselecek şekilde yerleştirilmişlerdir. Böylece yapıya daha görkemli ve resmî bir ifade verilmiştir.

Kitabe ve tuğra madalyonları birçok karakolun cephelerine yapılırken, armaların prestiji olan önemli noktalardaki karakollara yerleştirildikleri tespit edilmiştir. Bu mimarî elemanlar belgeleme çalışmalarında ayrıca incelenmiştir.

Silmeler

Silmeler, genellikle katlar arasında, pencerelerde ve saçaklarda kullanılmıştır. Katlar arasında görsel olarak yapıyı bölümlere ayırmak için, pencerelerde boşlukları vurgulamak, çatı da ise saçağı ya da parapeti belirtmek amacıyla yapılmışlardır. Silmeler taştan, sıvadan çeşitli profillerde uygulanarak yapıyı çevrelemişlerdir.

Diğer Bezemeler

Ampir üslubun bezeme öğelerinden kılıç, bayrak demetleri, çiçek demetleri, şemse ya da hayvan figürleri karakolların cephelerinde kullanılmamıştır. Sadece üç örnekte, Karaköy'deki halen mevcut karakolda (Res.21,22) ve günümüzde mevcut olayan Karaköy Azizye Karakolu (Res.15,16) ile Topkapı sarayı Bağdat Köşkü Karakolu'nda bitkisel süslemelere rastlanmıştır. Bunların dışında eklektik üslubu en fazla yansıtan birkaç karakolda kornişler, çatı parapetinde neogotik etkisi mazgallar, topuzlu bitişlere rastlanmıştır (Topçu K., Pazarbaşı ve Mezarburnu K. gibi).

Çatı Parapeti

Çatıyı gizleyerek, cephedeki görünümü farklılaştıran atika duvarı da denilen parapet düz ya da dişli olarak yapılmıştır. Bazı karakollarda parapetin, giriş aksında üçgen ya da kemer şeklinde yükseldiği ve giriş cephesinin vurgulandığı tespit edilmiştir.

4.4.2.1. Nöbetçi Kulübeleri

Nöbetçi kulübeleri, karakol binalarının genellikle ön cephelerinde ve girişlerinde yer alan, görevlilerin denetimi sağlamak için kullandıkları küçük yapılardır. 19.yy'a ait fotoğraflar incelendiğinde, bu barınakların büyük bir çeşitlilik göstermektedirler. Kulübelerin karakolun mimarî üslûbuna paralel bir görünümde, hemen hemen her karakolda mevcut olduğu; bazı karakolların girişine tek, bazılarına ise iki tane nöbetçi kulübesi yerleştirildiği gözlenmiştir.

Çift kulübeler genelde kargir ve büyük karakolların girişlerine yerleştirilmiştir: Bunlar karakolun önünde ve açıkta olabildiği gibi, sütunlu girişin altında ve korunaklı bir şekilde de konmuşlardır. Bazı örneklerde ise hem karakolun etrafını çevreleyen koruma duvarının kapısına, hem de binanın giriş kapısına konarak, giriş çıkışların denetlenmesi düşünülmüştür.

Nöbetçi kulübeleri içinde tek kişinin ayakta durabileceği şekilde boyutlandırılmıştır. Fotoğraftan oranlanarak yapılan çizimlerde 70x80 cm ya da 80x80 cm dış boyutlarda, iç yüksekliklerinin ise 190 cm civarında yapıldığı düşünülmüştür. Tamamen ahşaptan yapılan kulübeler, 10-15 cm kalınlığında bir tabanla yerden yükseltilmişlerdir.

Çatılar genellikle iki eğimli beşik çatıdır: Bir iki örnekte dört eğimli, yalnız bir örnekte kubbe biçiminde çatı çözümü uygulanmış olduğu görülür. Çatı kaplamasında kurşun levha kullanılmış olmalıdır. Çatı alnın düz, süslemesiz bırakıldığı örneklerin yanı sıra birçoğunun zarif ahşap elemanlarla bezendiği görülmüştür: Bu süsler köşelerde ve mahyada biraz daha büyük, alında daha küçük sarkıt ya da dikit şeklindedirler. Süslemeli çatısı olan kulübelerin büyük, kargir karakolların önlerine yerleştirildiği anlaşılmıştır.

Kulübelerin girişi tek bir açıklık olup düz veya kemerlidir. Kemerler basık, üçgen, yarım daire, yüksek, armudi kemerlerdir. Bazı kapıların iki yanına plastırlar konup giriş vurgulanmıştır.Yan cephelerin bazen birinde, bazen de her ikisinde birer pencere açılarak görüş sağlanmaya çalışılmıştır. Bu pencereler yaklaşık 15x20 cm boyutlarında, yerden göz seviyesi yüksekliğinde, camsız küçük boşluklar olup çeşitli biçimlerdedir: Kare, dikdörtgen, yuvarlak, kemerli (basık, yüksek, yarım daire).

Kulübelerin cephelerinin boyanarak, renklendirildikleri anlaşılmıştır. Fotoğrafların siyah-beyaz olmasına karşılık açık ve koyu renklerinden, birçok kulübenin ön ve yan cephelerinin 45 dercelik bir açıyla, kırmızı ve beyaz renklerde boyandığı görülmektedir. Askeriyeye ait eski inzibat kulübelerinin de bu renklerde boyandığı bilinmektedir[7] .

Bazı kulübelerin çatı alın tahtalarının, plastırlarının, kapılarının ve pencerelerinin çevresinin beyaz renkte boyandığı anlaşılmaktadır (Birkaç kulübenin cephelerinde ahşap çıtalardan çerçeve şeklinde süsler yapılıp bunlar da açık renkte boyanmıştır).

Basit ama zarif görünümleriyle bu küçük ahşap yapıların karakolların dışında diğer resmî, önemli devlet binalarının girişlerine yerleştirildiği bilinmektedir. Günümüzde bazı

---

[7] Cumhuriyet sonrası polis teşkilâtında, polisler caddenin ortasında ya da kenarındaki silindir şeklinde, kırmızı beyaz boyalı metalden yapılmış bir dubadan trafiği yönlendirmişlerdir.

sarayların, orduya ait binaların girişlerinde, bahçelerinde bu kulübelerin daha sonradan yapılmış olanlarını görmek mümkündür.

4.4.2.2. Aydınlatma Elemanları

4.4.2.2.a. XIX yy.'da İstanbul'un Aydınlatılması

Aydınlatmanın Osmanlıca'daki karşılığı "tenvirat"tır. 1800'lerin sonlarına gelinceye kadar İstanbul sokakaları koyu bir karanlık içindeydi ve genel bir aydınlatmadan söz edilemezdi. Fenersiz sokağa çıkmak tehlikeli ve yasaktı. Fenerler çeşitliydi ancak halk ucuz olduğu için bakkallarda satılan kağıt fenerlerden alırdı. Fener kullanımıyla ilgili uyulması gereken kuralları gösteren belgeler düzenlenirdi [8]. Ancak H.1263 / M. 1847'de geceleri sokakları sürekli aydınlatılabilmiştir.

Elektriğin, gazın, petrolün bulunmasından önce evlerin önüne kandil asılması, sokaklarda ve çarşılarda ise fenerlerin, kandillerin uygun yerlere konulması yaygınlaştırılmıştı. Padişahın isteği üzerine özellikle saray mensupları, yüksek görevliler, rütbeli memurlar, konak, yalı ve evleri önünde yaz kış birer veya ikişer kandil koyup fener yakmışlardır. Bu durum H.1271 / M.1855 ve H.1285 / M. 1869 yılına kadar sürmüştür.

1910'lara gelindiğinde İstanbul'un birçok yerinde fenerli aydınlatma uygulanmaktaydı. 1859'da petrolün aydınlatmada kullanımı önce ABD'de sonra Avrupa'da yaygınlaşınca, bu uygulama Sultan Abdülmecid'in son döneminde veya Sultan Abdülaziz'in saltanatının ilk yıllarında İstanbul'a gelmiştir. Bu tarihten önce zenginler aydınlatmada balmumu, fakirler ise yağ mumu, zeytinyağı veya sadeyağ kullanırlardı.

Avrupa'da ilk kez 1813'de Londra'da, sonra Paris'te ve diğer batı şehirlerinde, 1855'te ise İstanbul'da havagazıyla aydınlatma yapılmıştır. Bu dönemde Dolmabahçe Sarayı'nın inşaatı sürmekteydi ve sarayın aydınlatılması amacıyla Dolmabahçe Gazhanesi yapılmıştır.

---

[8] Böyle bir belgenin örneği Mecelle-i Umur-u Belediye'de yer alır. Türkçe metin için Bkz. Ziyaoğlu 1971:339.

Daha sonra Beylerbeyi Sarayı inşa edilirken de Kuzguncuk'ta dere içinde bir gazhane yapılmıştır.

Sarayları aydınlatmakta kullanılan havagazı H.1273 / M.1857'den sonra halka ve belediyeye kolaylık sağlayıp, gelir getirmek üzere sokakların aydınlatılmasında kullanılmaya başlanmıştır. İlk kez Beyoğlu Caddesi aydınlatılmıştır (Ziyaoğlu 1985: 338-340). Osmanlı İmparatorluğu'nda, 1868-1870 seneleri arasında, İstanbul'da Şehreminliği yapmış Server Paşa zamanında belediye tarihi bakımından önemli iki imtiyaz mukavelesi yapılmıştır. Bunlardan biri Rumeli ve Anadolu kıyılarının aydınlatılması diğeri de gazhane ve gaz depoları tesisi üzerine yapılan çalışmalardır (Ziyaoğlu 1971: 98). H.1296 / M.1870 yılından sonra İstanbul yakasında da uygulanmış, Yedikule'de bir gazhane yapılmıştır.

Petrol ve havagazı kullanılmasından sonra 1878 yılında Avrupa'da elektrikle aydınlatmaya geçilmiştir. Fakat elektriğin İstanbul'a getirilmesi bir süre yasaklanmıştır. İstanbul'a telefon ve otomobil de getirilmemiştir. Ancak Şam, Selanik gibi Osmanlı'ya bağlı eyâlet merkezlerine sarayca izin verilmiştir.

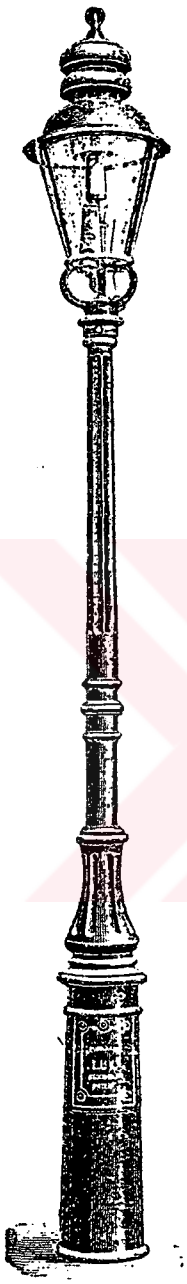
Bu yasaklar 10 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine kaldırılmıştır. İlk elektrik şebekesi kurulması ayrıcalığı 1910'da bir Belçika şirketine verilmiştir (Ziyaoğlu 1985: 341). 1891'de, II. Abdülhamid döneminde, İstanbul'da ilk havagazı şirketi, 1912'de V. Mehmed (hd 1909-1918) döneminde ise İstanbul'a elektriğin gelmesiyle ilk elektrik santrali Silahtarağa'da kurulmuştur.

4.4.2.2.b. Karakolların Aydınlatıl ması

Kataloglarda yer alan fotoğraflar incelendiğinde, çeşitli türleri olan fenerlerin, resmî yapı niteliğindeki birçok karakol binasında kullanıldığı görülmektedir. Bazı karakolların önlerinde hem ayaklı fener denilen fenerler hem de kollu tabir edilen fenerler konulduğu gibi bazılarında yalnız ayaklı ya da yalnız kollu fener yerleştirilmiştir (Kollu fenerlere örnek :Topçu Karakolu ve Pazarbaşı Karakolu).

Fenerlerin gövdesi genellikle metal döküm olup, birkaç örnekte ahşap direk üzerine fener oturtulmuş, bazılarında ise küçük mermer sütunların üzerine fenerler yerleştirilmiştir (Bkz

Bir İsveç Firmasının Reklâmı

لوکس قومپانیه‌سی

استوقهولم (اسوچ) ده آنونیم شرکتی

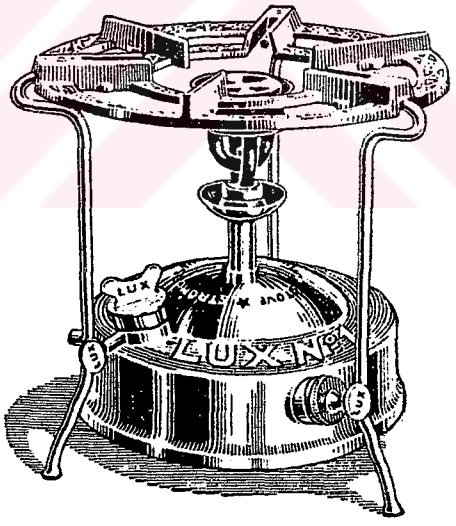
استانبولده عمومی آجنته‌سی

غلطه‌ده، هزاره‌ن‌سوقاغنده، نومرو ۱۰۲

غاز اوجاغی ولامبه فابریقه‌سی

بتون مطبخ ، تنویر و تسخین ادواتی لوکس قومپانیه‌سندن تدارك ایدیکز .

بتون دنیاده صاغلاملق ، سادەلك و انتظام ایله تعارف ایتمشدر مشتریلرینك ممنونیتی دا خلنده ترکیاده ۳۰۰۰ لامبه‌یه مالکدر.

Lüks Kumpanyası adlı firamanın Türkiye'de 3.000 lambası olduğu belirtilmiştir.

Kaynak: *Nevsal Millî*

Çinili Karakol). Cam korumalı fenerlerin içine petrol ya da gaz lambası denilen ışık kaynakları konmuş, geceleri bunları yakacak kişiler tayin edilerek aydınlatma sağlanmıştır.

Fenerler

Fener kelimesinin aslı Yunanca "Phanarion""dur, Arapça'da "fenâr" olarak geçer. Genellikle madenden bir iskeletle, bunun içine yerleştirilen saydam ya da yarı saydam yüzeylerden oluşan ve içine konan ışık kaynağını korumak için kullanılan kapalı muhafazaya denir.

Fenerlerin çeşitli türleri vardır: El, gemi, deniz, iskele,yangın kulesi, kayık, bahçe, sokak , hırsız, elektrik feneri; cam, kağıt, muşamba, işkembe fener, dikme fener, dikili fener vd. 19.yy Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanımış fener türleri şunlardır:

Ayaklı fener: Direk veya madenî bir ayak üstüne takılmış bir veya lambalı bahçe ve sokak feneridir.

Dikme fener: Yere dikilmiş bir sırık üzerine takılmış fenerdir ki genelde eski kahve bahçelerinde bulunurdu. Sokakalara dikilen lamba ve fenerlere de aynı isim verilirdi.

Kollu fener: Bir duvar veya binaya bir kolla tutturulmuş olan fenerdir.

Asma fener: Bir duvar veya binaya yukarıdan asılmış olan fenerdir.

Sokak feneri: Sokakları aydınlatmak için yol kenarına dikilmiş ayaklı veya asma fenerdir.

Muşamba fener: Eskiden sokakların karanlık olduğu ve fenersiz sokağa çıkmanın yasak olduğu dönemlerde, elde taşınan, körüklü olduğundan katlanabilen, altıyla üstü madenî iki yuvarlak parçadan oluşan fenerdir. Kağıttan yapılanlarına "kağıt fener" denirdi. Bunlar genelde eğlencelerde, belli günlerde düzenlenen fener alaylarında ve donanmalarda kullanılır, bazılarının üzerlerine boya ile çiçek ve karagöz resimleri yapılırdı. (Arseven 1965: 580-581)

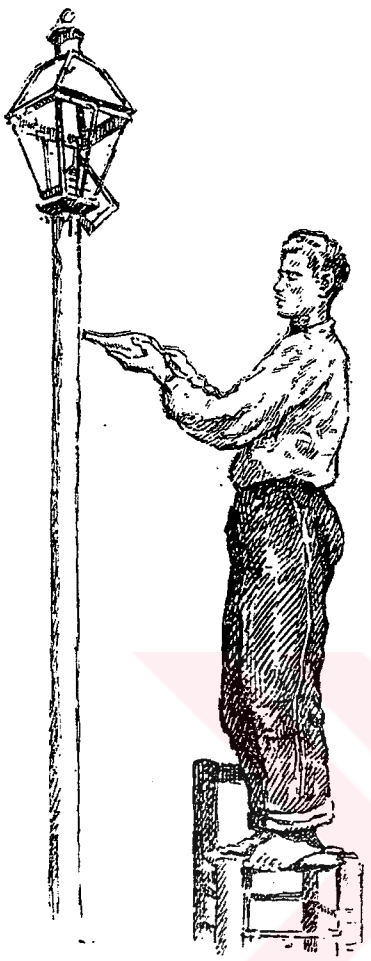
Muşamba fenerler gece şehir içinde uzakca bir yere gidecek olanlar tarafından da kullanılırdı. "İşkembe Fener" de denilen bu fenerlerin mumu daha iri ve uzun olurdu. Alt ve üst tablaları genellikle pirinçten yapılan fenerlerin gövdesi körüklü olup silindirik bir şekildeydi. Muşamba fenerlerin sapı da üst tablasına tutturulmuş, yarım daire, büyükçe bir kulptu. Gece yangınlarına koşan tulumbacı takımları da bir muşamba "fener çekerek" koşarlardı. "Fener çekmek" imtiyazlı bir görevdi ve takımın en hızlı koşan gençleri seçilirdi (Koçu 1971, C.10, s.5615).

İskele feneri: Haliç ve Boğaziçi'nin iki yakalarındaki kayık iskelelerinde birer fener bulunurdu. Bu fenerler tenekeden yapılma el fenerleri olup dip tablasından uzunca bir sırığın tepesine çakılarak kullanılırdı. Fener direkleri de iskelenin kara tarafındaki başına dikilirdi. Şirket-i Hayriye'nin vapur sefereleri başladıktan sonra vapur iskelelerine de aynı şekilde birer fener konuldu. Ancak mum yerine petrol lambası kullanıldığından, fenerler içine 1 numaralı petrol lambası konacak kadar büyütüldü. Yeni fenerler yine tenekeden, dörtgen şeklindeki dip tablası üst kısıma oranla küçük, ters çevrilmiş kesik bir piramid, tepesi de dik duran tam bir piramid şeklinde yapılırdı.

Kapu feneri: Bekâr hanları, sonra oteller; yeniçerilik devrinde ve yeni ordu teşkilâtı devrinde kışlalar, kolluklar ve sonra karakollar içinde mum, idare lambası, küçük bir gaz lambası bulunan fenerler yakmışlardır (Koçu 1971, C.10, s.5616).

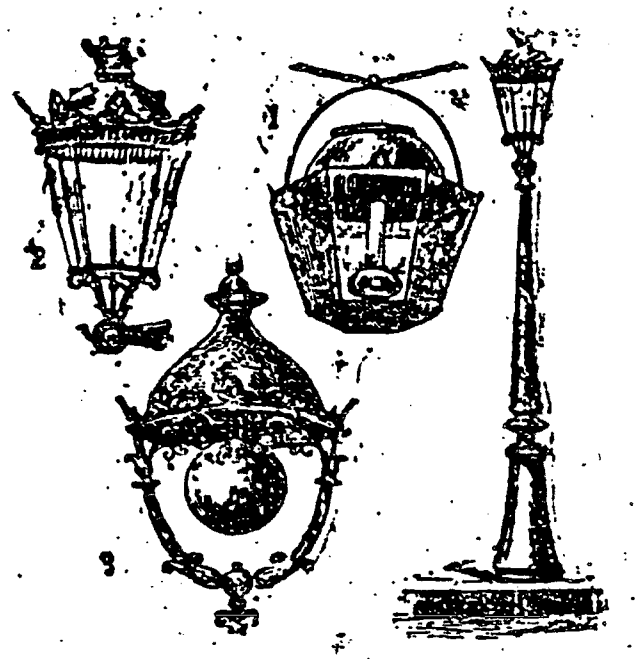
El feneri: İstanbul sokaklarının aydınlatılmamış olduğu eski devirlerde halk çoğunlukla tenekeden yapılmış, içinde mum yakılan el fenerleri kullanırdı. Dört yanı camlı olup bunlardan biri fenerin kapağıydı. Hava, fenerin üst kısmındaki silindirik kısa bir borudan girer, rüzgarın mumu söndürmesini önlemek için de borunun üstüne yine tenekeden küçük bir külâh konurdu. Fenerin elle tutulan sapı da hava borusuna rabt edilmiş bir teneke halkaydı. Mum fenerin içine dip tablasına lehimlenmiş bir borucuk içine oturtulurdu. Geceleri dükkanlara, salaşlara bu el fenerleri asılırdı. Gece seyirlerinde kayıkcılar da fener kullanmak zorundaydılar (Koçu 1971, C.10, s.5614-5615).

Gaz lambası: İçerisine doldurulan gazyağının fitil yardımıyla yakıldığı aydınlatma aracıdır. 1860'larda gazyağı (kerozen) üretiminin artmasıyla yaygınlık kazanan gaz lambaları, elektrikli aydınlatma araçlarının geliştirilmesine değin kullanımda kalmıştır.

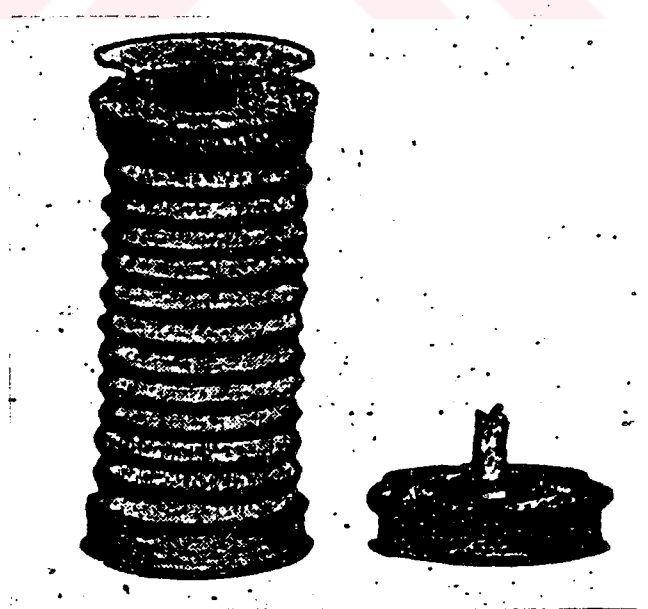
Petrol lambaları devrinde Kumkapı'da bir sokak feneri ve lamba şişesi silen fenerci (Fotoğraftan S. Bozcalı eli ile)

Kaynak: Koçu 1971, C.10, s.5614.

Sokak Fenerleri
1. 18.yy'a ait asma fener
2. Kollu havagazı feneri
3. Elektrik feneri
4. Ayaklı fener

Kaynak: Arseven 1965: 581

Muşamba fener

Kaynak: Arseven 1965: 581

Öteki yağ lambalarına oranla daha güvenlikli, daha verimli ve daha kullanışlı olan gaz lambalarında fitil, çanaktaki gazyağını kılcal etkiyle emer. Fitili uzatıp kısaltan mekanik ayar düğmesinin yardımıyla alevin boyu istenilen düzeye getirilir ve böylece lambanın aydınlatma gücü düzenlenir.

Lambanın üst bölümüne yerleştirilen, dip bölümü yuvarlak, üst bölümü ise boru biçimindeki şişenin yardımıyla da, aleve parlaklık kazandırılır, issiz ve titremeden yanması sağlanır. Gaz lambasını bulan belli değildir ama lambanın üzerinde yapılan değişikliklere ilişkin olarak yüzlerce patent başvurusunda bulunulmuştur. 1865'te çift fitilli gaz lambaları geliştirilmiştir. Bu lambalarda yan yana yerleştirilen iki yassı fitil birbirlerinin alevlerinin sıcaklığını ve parlaklığını arttırmıştır (*Ana Britannica*, C.13, s.162). Avrupa'da bilimsel yöntemlerle tasarlanıp yapılmış ilk petrol lambası olan, silindir biçimindeki bir fitille çalışan "Argand" lambası yaygın olarak kullanılmıştır. Patenti 1784'te İngiltere'de alınan bu lamba aynı büyüklükteki eski lambalardan 10 kat fazla ışık vermesine ve daha temiz bir alevle yanmasına karşılık çok daha fazla yakıt tüketiyordu (*Ana Britannica*, C. 3, s. 29).

4.4.3. Karakolların Plan Özellikleri

Karakolların planlanmasında arsanın biçimlenişi, yola göre konumu, topografik özellikler ve her yapıya özgü koşullar etkili olmuştur. Karakollar genellikle kare veya dikdörtgen planda ve ayrık nizamda yapılmışlardır. Üçgen parsellerde bitişik veya ayrık nizamda ve köşede yer alacak şekilde inşa edilmiş karakollar da vardır.

Karakolların bir giriş holüne açılan odalardan oluşmuş sade ve işlevsel planları vardır. Odalar idarî çalışmaların yapıldığı mekânlardır. Bazı karakollarda görevlilerin konakladıkları ve koğuş niteliğinde odaların olduğu anlaşılmıştır.

8 Mayıs 1913 tarihli Polis Nizamnamesi'nde bir polis karakolunda, günlük hesabla, iksi daire nöbetinde, dördü devriyede, biri izinli olmak üzere en az yedi nefer ve bir komutanın olması gerektiği; polis memuru veya komiserlerinin geceleri karakolda yatmak

zorunda oldukları belirtilmiştir. Polis merkez memurlarının ise böyle bir mecburiyeleri olmamasına karşın karakola yakın oturmaları gerektiği yazılmıştır (Alyot 1947: 526).

Karakollarda bir tualet mekânı da yapılarak, nöbete kalınan zamanlar da dahil, uzun süre görev yapılacak, yaşanacak nitelikte binalar olmalarına çalışılmıştır.

Karakollardaki en farklı nitelikteki mekân, göz altına alınanların, suçluların bir süre tutuldukları nezarethanelerdir. Bu bölümler karakolların giriş katında veya varsa bodrumlarında yapılmış küçük odalardır. Demirden kapılarına bir gözetleme penceresi açılmış bu hücrelerin dış cepheye açılan pencere boşlukları yoktur. Tümüyle sağır duvarlardan oluşan ve denetim altında tutulan mekânlardır.

Günümüz karakollarının planlamasında bakıldığında da bir giriş holü, bu hole açılan idarî mekânlar (Komiser odası, yazı işleri odası), nezaret ve tualet mekânları yer almaktadır.

Karakolların giriş merdivenleri sokak kotundan birkaç basamakla çıkılabilecek tarzda olduğu gibi, daha yüksekte bir sahanlığa varılan tek ya da çift kollu merdivenler olarak da tasarlanmıştır. Bu şekilde yapının girişi vurgulandığı gibi daha görkemli bir görünüş de verilmek istenmiştir. Giriş kotu yüksek her karakolun altına bodrum katı yapılmamıştır.

İki katlı veya bodrum katı olan karakolların merdiven kovaları genellikle giriş aksındadır. Merdivenlerin genellikle ahşap konstrüksüyon olduğu, günümüzde birkaç tanesi hariç diğerlerinin değiştirildiği bilinmektedir.

Kargir karakolların döşeme taşıyıcıları genellikle ahşaptır. Bazı örneklerde volta döşeme kullanılmıştır. Tavanlar ise sade bir şekilde yapılmış ahşap pasalı tavanlardır. Yalnızca halen mevcut Karaköy Karakolu'nun ahşap tavanlarının altın varaklı bitkisel süslemelerle kaplandığı tespit edilmiştir. Çoğu karakolun içi betonarme olarak yenilendiğinden, ahşap kaplama, karo siman ya da mermer kaplama yer döşemeleri de değiştirilmiştir.

Karakolların tüm mimarî özellikleri Anadolu yakası için hazırlanan katalogda, detaylı olarak incelenmiştir. Eski fotoğraflardan yola çıkılarak, cephelerde yapılan değişiklikler de incelenmiştir. Bazen bir karakol için iki ayrı katalog doldurulmuştur.

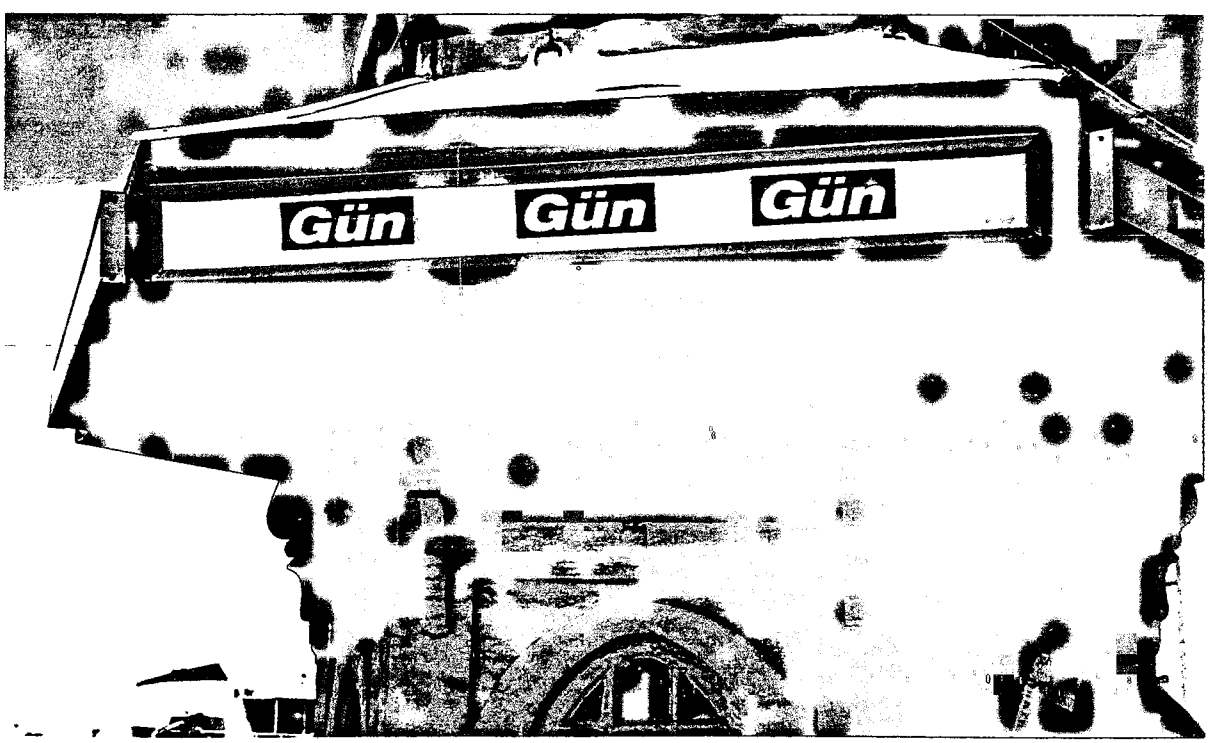
4.5. Resimler

Resimlerin Listesi:

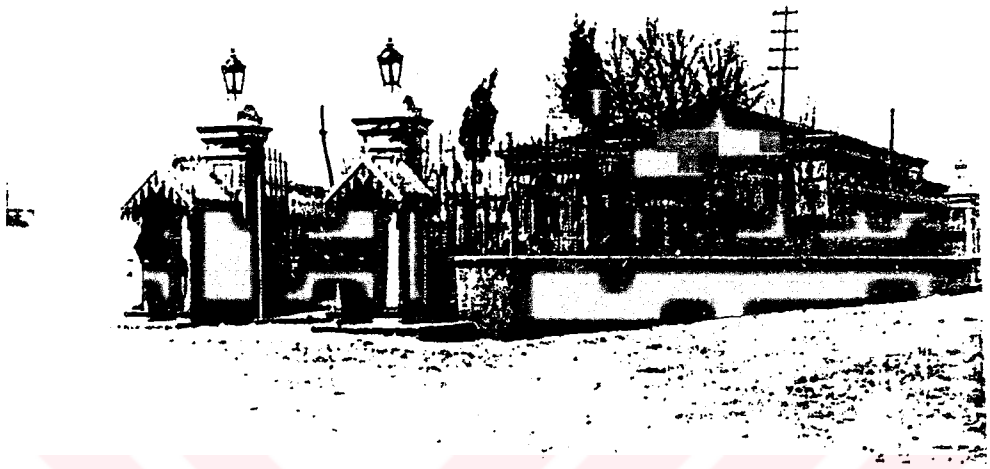
1- Üsküdar Nokta Karakolu - 1996
2- Üsküdar Nokta Karakolu'ndan saçak detayı - 1996
3- Şişli Süvari Karakolu (Yıldız Albümü)
4- Baruthane Merkez Karakolu (Yıldız Albümü; F: Photographic Unit İmpérial School Of Engineering)
5- Limon İskelesi Karakolu (Mimarı: Gaspare Fossati; F: Cengiz Can; Kaynak: Bellinzona Cantonale Arşivi; DBİA 1994, C.4, s. 327)
6- Galata Karakolu -1897(Mimarı: Raimondo D'Aronco; Kaynak: Udine Şehir Müzesi Arşivi)
7- Galata Karakolu -1896(Mimarı: Raimondo D'Aronco; Kaynak: Udine Şehir Müzesi Arşivi)
8- Eyüp Karak.Plan -1900(Mimarı:Raimondo D'Aronco; Kaynak:Udine Şehir Müzesi Arşivi)
9- Eyüp K.Cepheleri-1900(Mimarı:Raimondo D'Aronco; Kaynak:Udine Şehir Müzesi Arşivi)
10- Eyüp Karakolu - 1995
11- Eyüp Karakolu - 1995
12- Nişantaşı Karakolu - 1908 (Kaynak: Barillari 1995:122)
13- Harbiye Karakolu'nun Çeşmesi - 1996
14- Harbiye Karakolu - 1996
15- Karaköy Aziziye Karakolu (Yıldız Albümü 11909-24 F: Ali Rıza ?)
16- Karaköy Aziziye Karakolu
17- Maçka Karak. (Mimarı:Simon Balyan; F: A. Frères; Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü)
18- Çırağan Karakolu - 1994 (Mimarı: Balyan Ailesi)
19- Çırağan Karakolu - 1994 (Mimarı: Balyan Ailesi)
20- Süslü Karakol (Mimarı: Serkis Balyan ?; F: D. Huff; Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü)
21- Karaköy Karakolu - 1995
22- Karaköy karakolu - 1995
23- Süslü Karakol - 1994 (Mimarı: Serkis Balyan ?; F: Ertan Uca; Kaynak: DBİA, C.7, s.117)

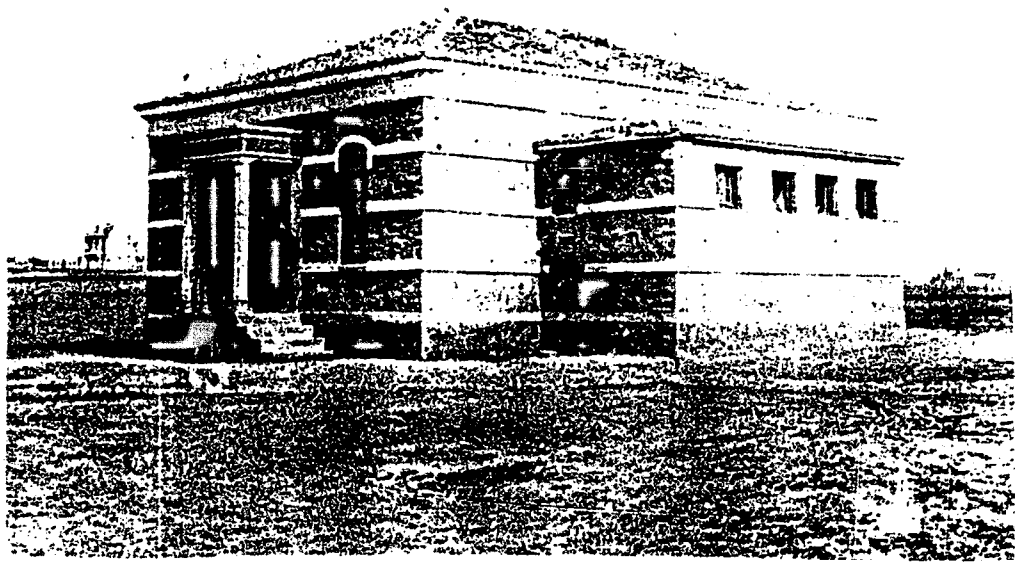
Res.1 Üsküdar Nokta Karakolu - 1996 (Gazete bayii olarak kullanılırken)

Res.2 Üsküdar Nokta Karakolu'ndan saçak detayı - 1996

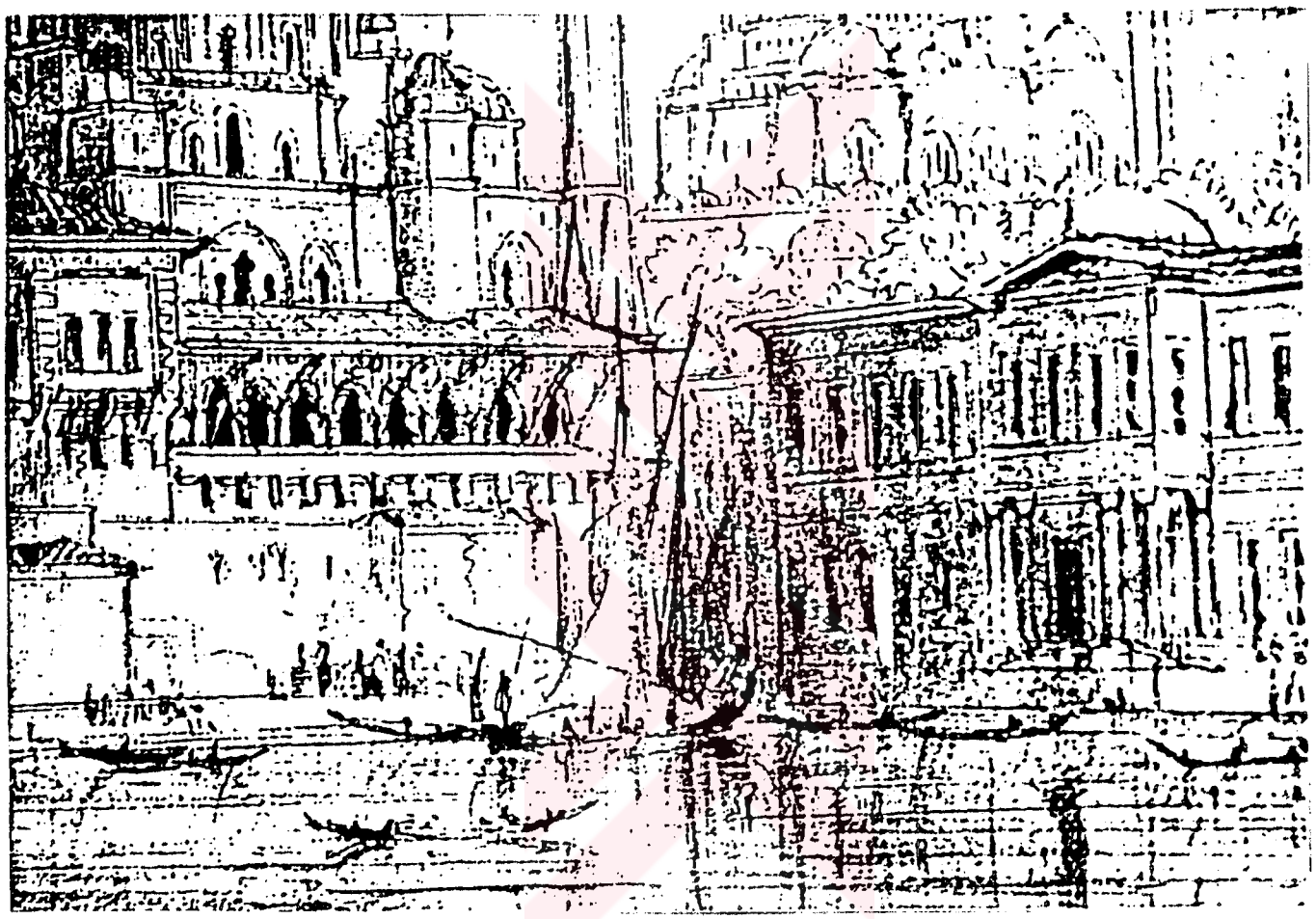

Res.3 Şişli Süvari Karakolu (Yıldız Albümü)

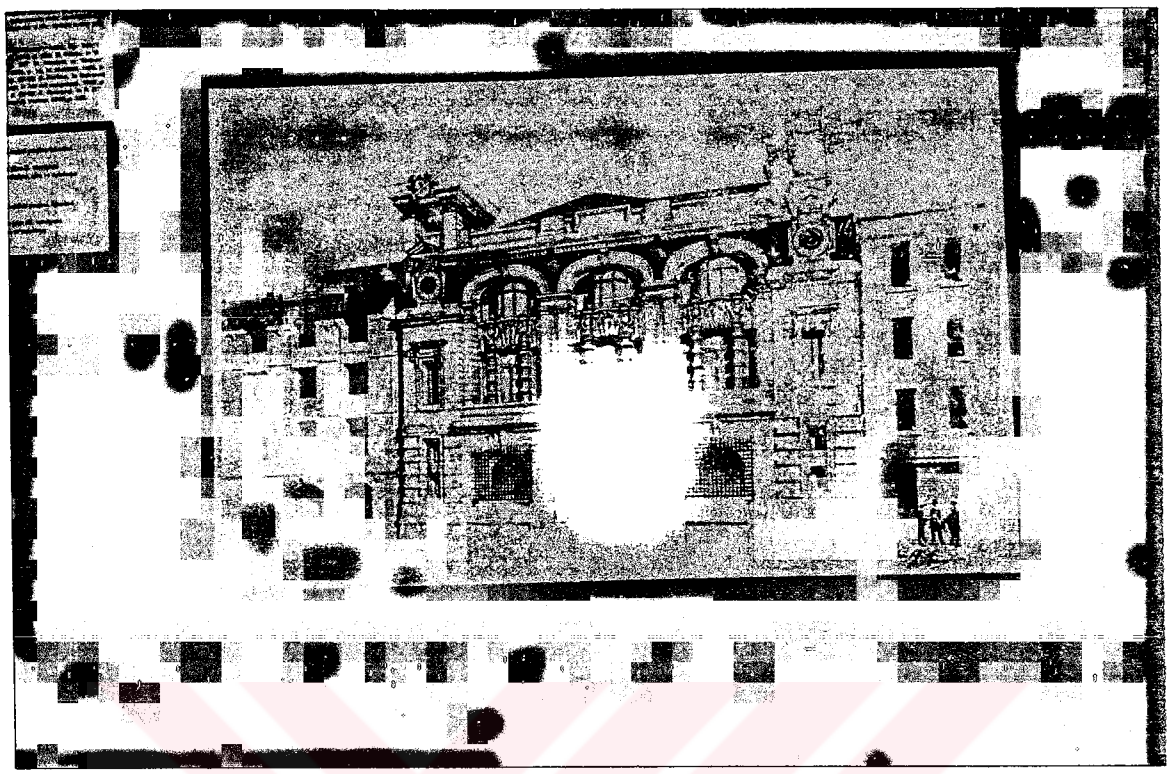
Res.4 Baruthane Merkez Karakolu

(Yıldız Albümü; F: Photographic Unit İmpérial School Of Engineering)

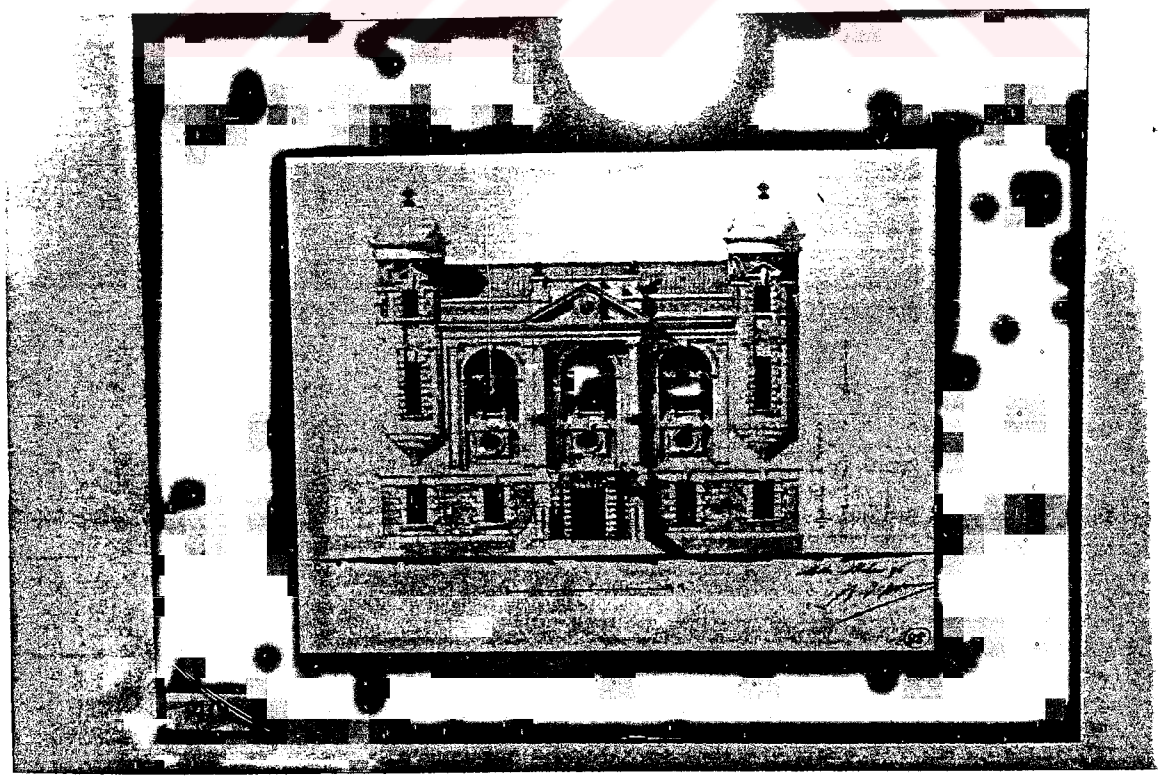
Res.5 Limon İskelesi Karakolu (Mimarı: Gaspare Fossati)

Kaynak: Can 1994: 327.

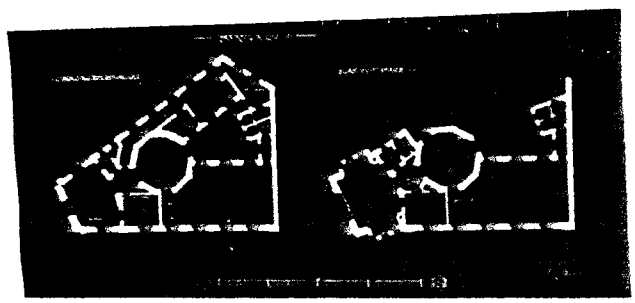
Res.6 Galata Karakolu -1897 (Mimarı: Raimondo D'Aronco)

Kaynak: Udine Şehir Müzesi Arşivi

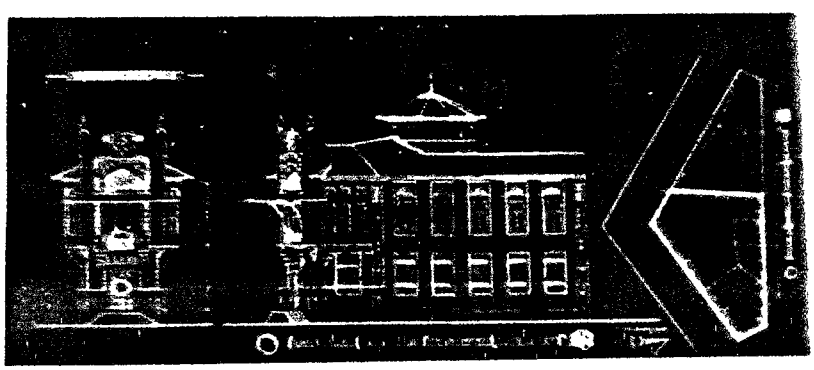
Res.7 Galata Karakolu -1896(Mimarı: Raimondo D'Aronco)

Kaynak: Udine Şehir Müzesi Arşivi

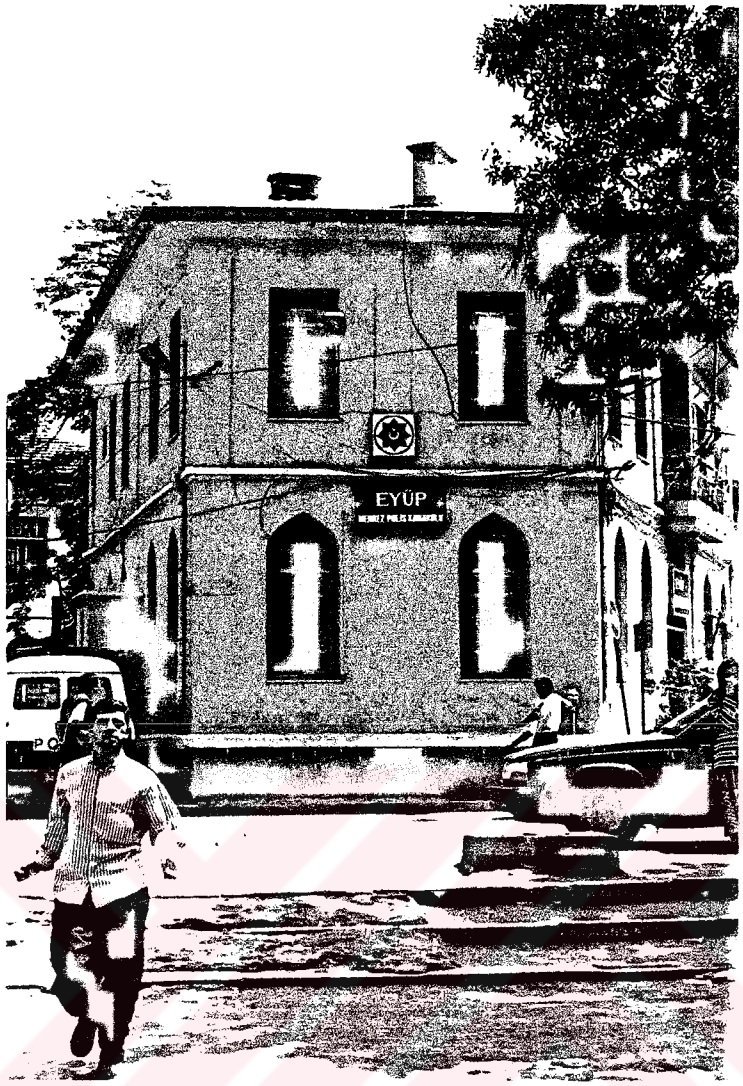
Res.8 Eyüp Karakolu'nun Planı -1900 (Mimarı: Raimondo D'Aronco)

Kaynak: Udine Şehir Müzesi Arşivi

Res.9 Eyüp Karakolu'nun Cepheleri - 1900 (Mimarı:Raimondo D'Aronco)

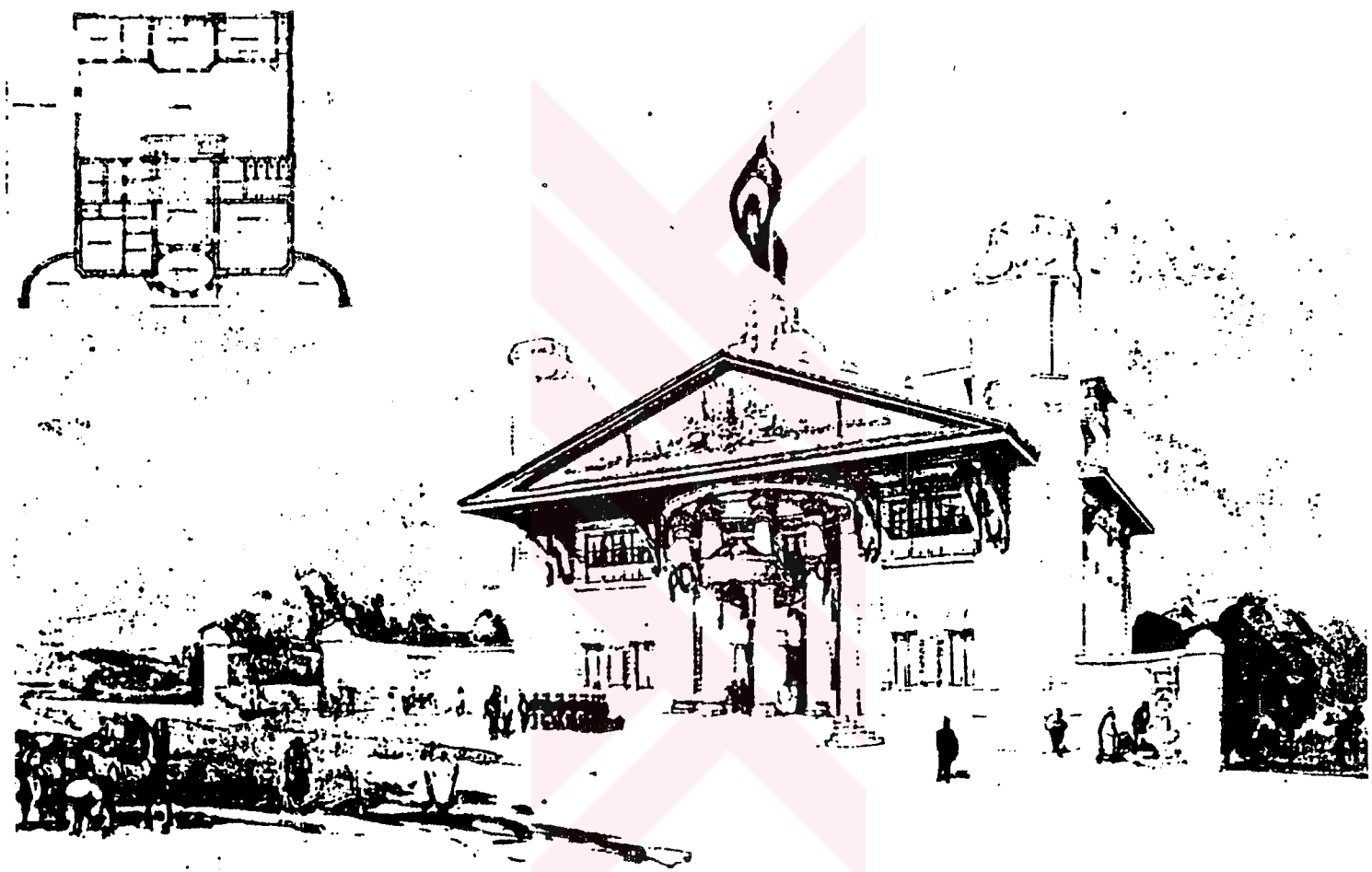
Kaynak: Udine Şehir Müzesi Arşivi

Res.10 Eyüp Karakolu - 1995

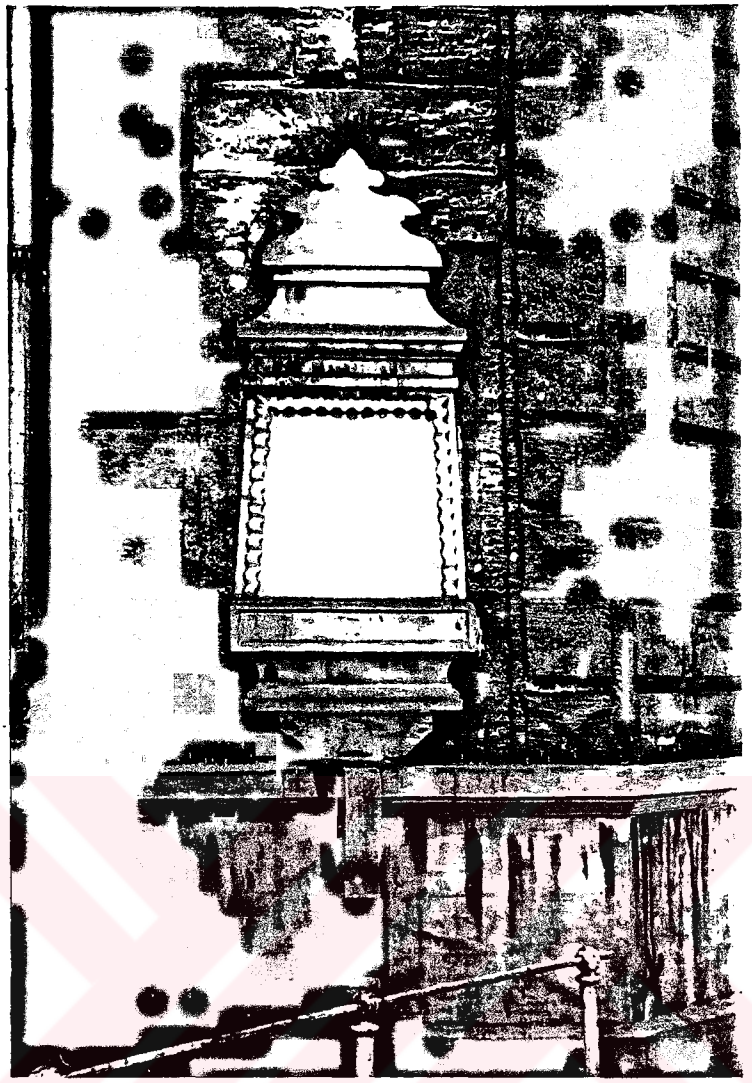

Res.11 Eyüp Karakolu - 1995

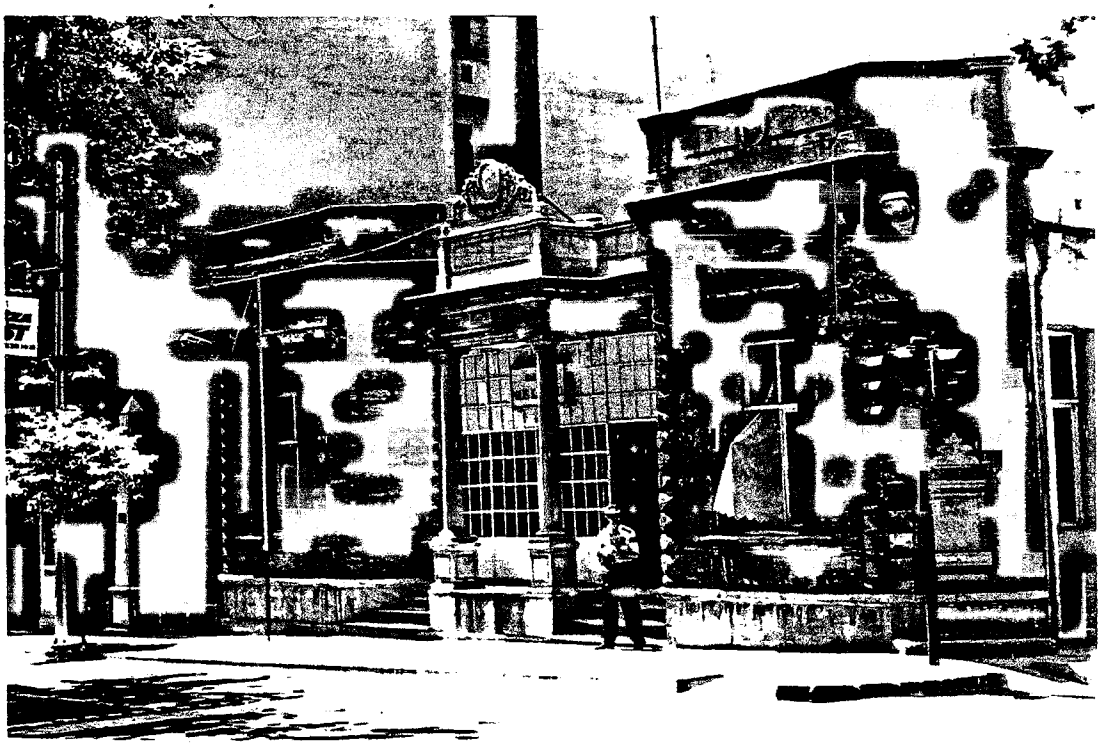

Res.12 Nişantaşı Karakolu - 1908

Kaynak: Barillari 1995:122.

Res.13 Harbiye Karakolu'nun Çeşmesi - 1996

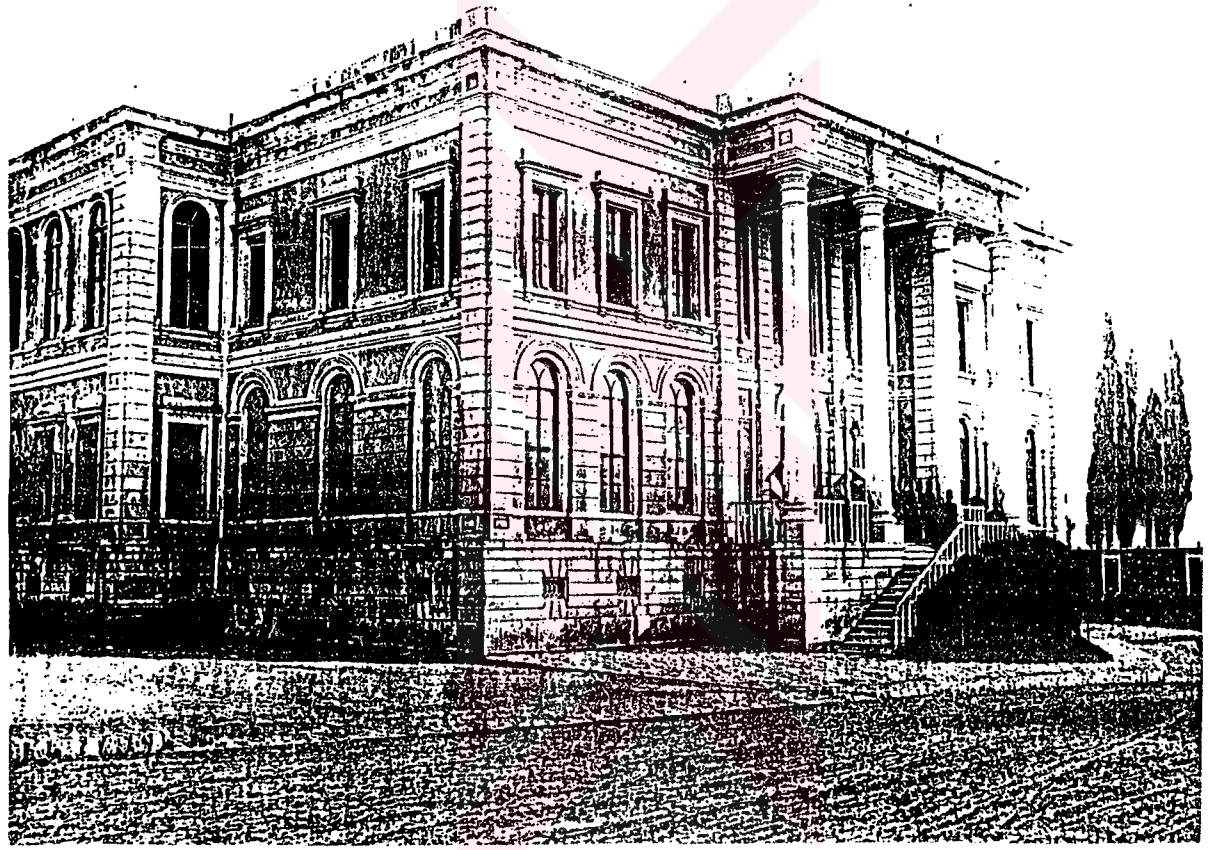
Res.14 Harbiye Karakolu - 1996

Res.15 Karaköy Aziziye Karakolu (Yıldız Albümü 11909-24 F: Ali Rıza ?)

Res.16 Karaköy Aziziye Karakolu

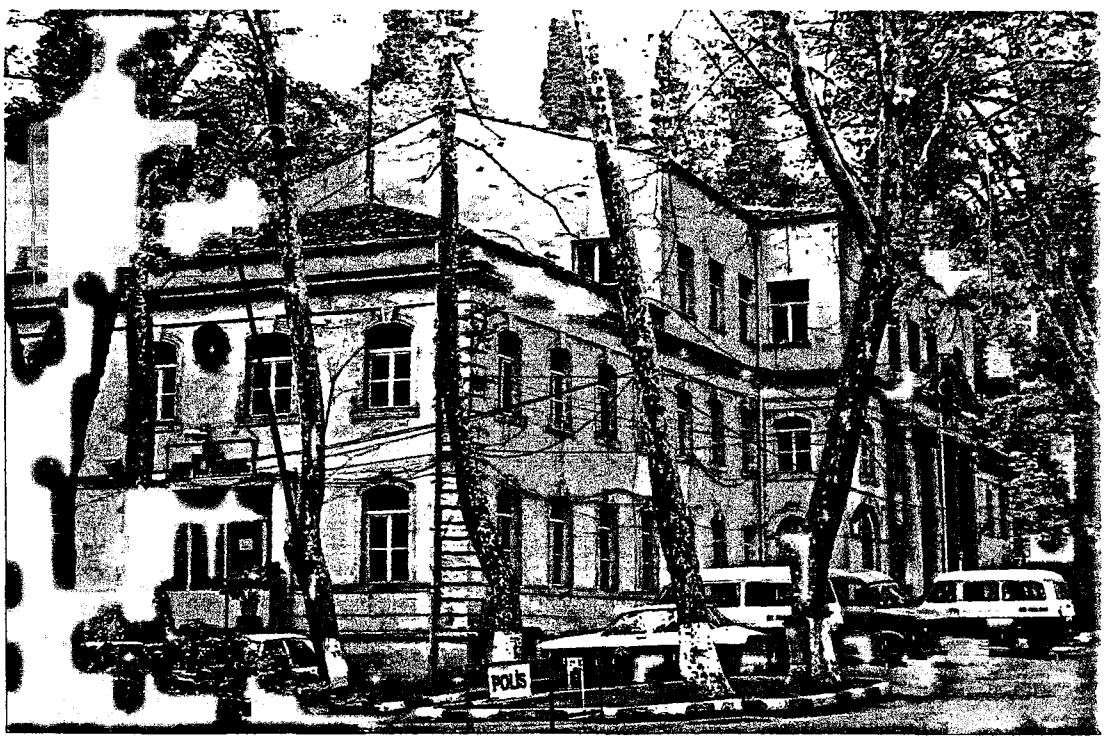

Res.17 Maçka Karakolu (Mimarı: Simon Balyan; F: A. Frères)

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

Res.18 Çırağan Karakolu - 1994 (Mimarı: Balyan Ailesi)

Res.19 Çırağan Karakolu - 1994 (Mimarı: Balyan Ailesi)

Res.20 Süslü Karakol (Mimarı: Serkis Balyan ?; F: D. Huff)

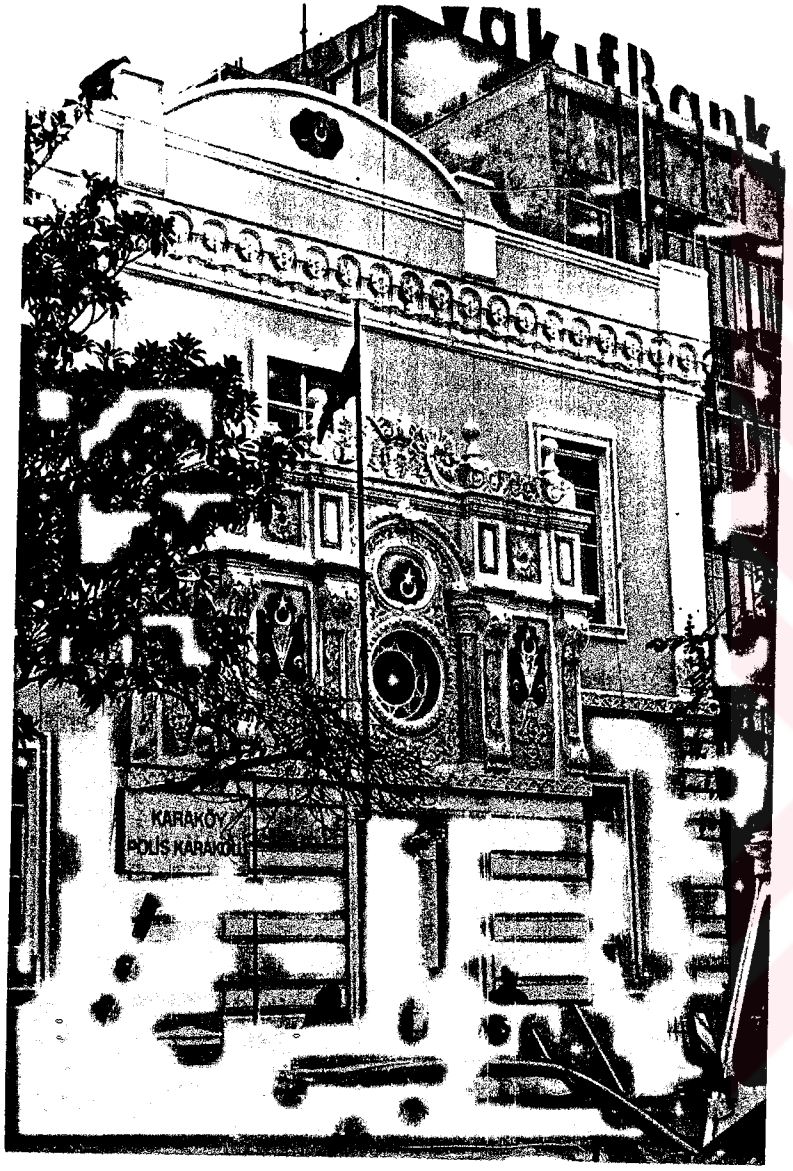
Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

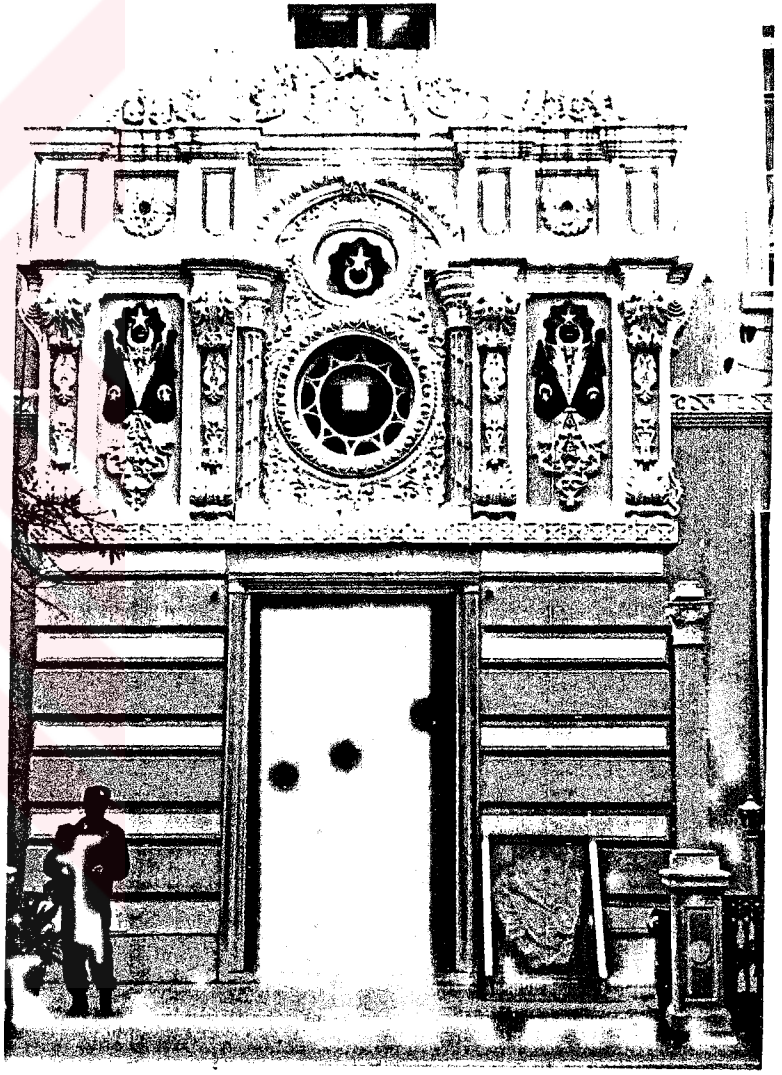
Süslü Karakol
Ertan Uca, 1994
TETTV Arşivi

Res.23 Süslü Karakol - 1994 (Mimarı: Serkis Balyan ?; F: Ertan Uca)

Kaynak: DBİA, C.7, s.117.

Res.21 Karaköy Karakolu - 1995

Res.22 Karaköy Karakolu - 1995

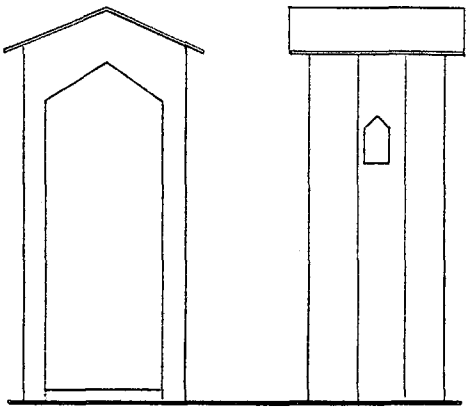
4.6. Çizimler

Karakolların belgelenmesi çalışmalarında tespit edilen nöbetçi kulübeleri ve üzerine fener yerleştirilen mermer sütunlar, mimarî açıdan ilginç bir grup oluşturduklarından değerlendirmeye alınmıştır. Yıldız Albümlerindeki **198 karakol**dan derlenen **28 kulübe**, fotoğraflardan oranlamak suretiyle çizilmeye çalışılmıştır (Bazı karakollarda aynı tip kulübe kullanıldığından farklı olan 28 tanesi seçilmiştir).

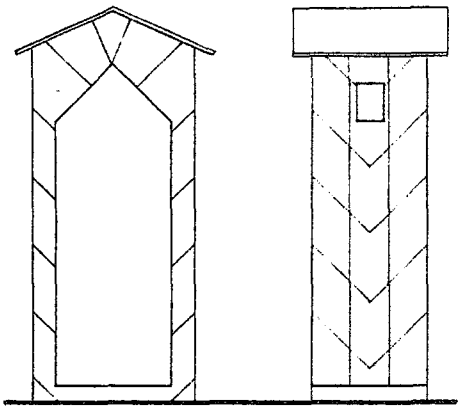
Bu küçük ahşap yapılar, mimarilerindeki küçük farklara göre **3 grup** halinde çizilmişlerdir: **1.** grupta girişleri dikdötgen şeklinde veya üçgen ya da basık kemerli sade kulübeler (6 adet) ; 2. grupta girişleri farklı kemerli kulübeler (10 adet), **3.** grupta ise girişleri kemerli ancak cepheleri, çatıları ve saçak süsleri farklı kulübeler (12 adet).

Aydınlatma amacıyla üzerine fener yerleştirilen mermer sütunlardan, mevcut olan Yıldız Dış Karakolu'nun (Res.1) ve Çinili Karakolu'nun sütunları ölçülmüştür (Çiz.1). Yıldız'dakinin üzerindeki fenerlerin (Çiz.2), Yıldız Sarayı Bahçesi'ndeki örnekleri gibi, sonradan yapıldığı sanılmaktadır.

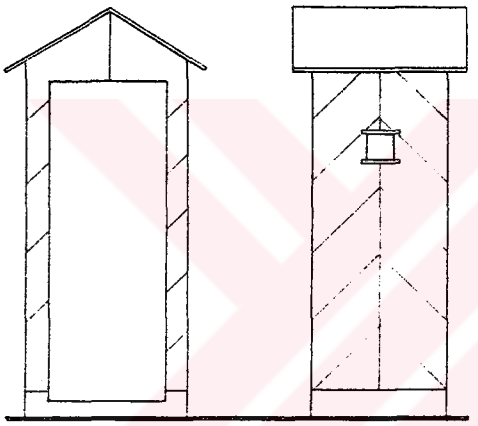
1. Grup Nöbetçi Kulübeleri

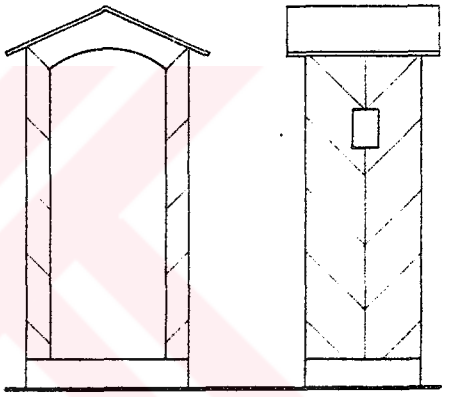
1

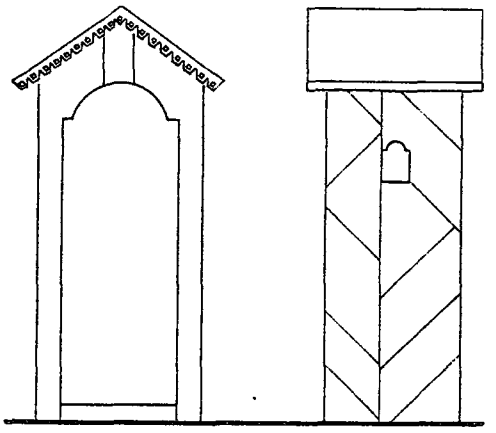
3

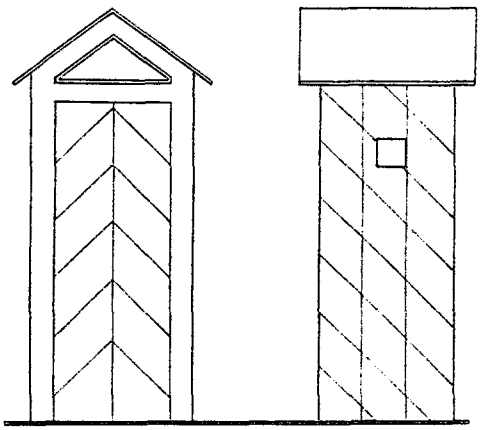
2

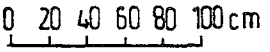
4

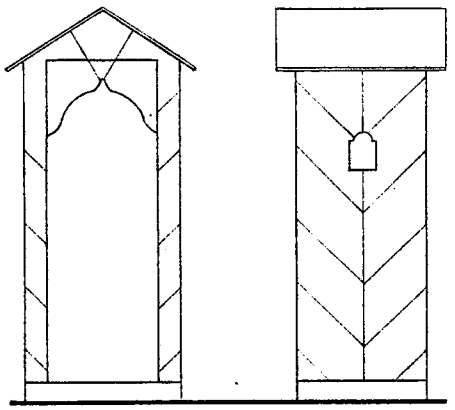

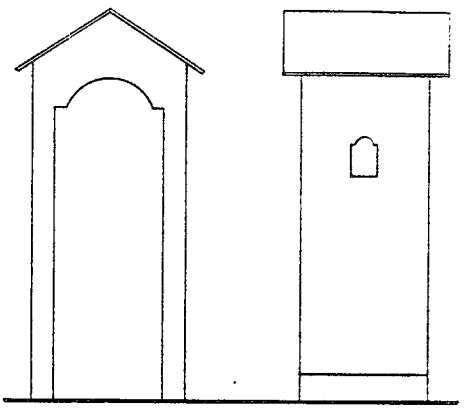
5

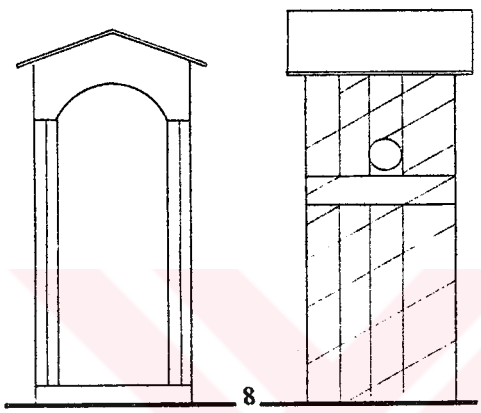

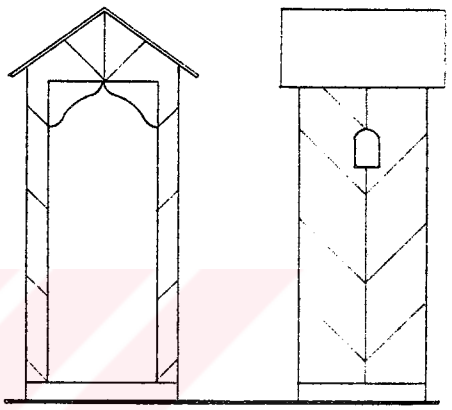
6

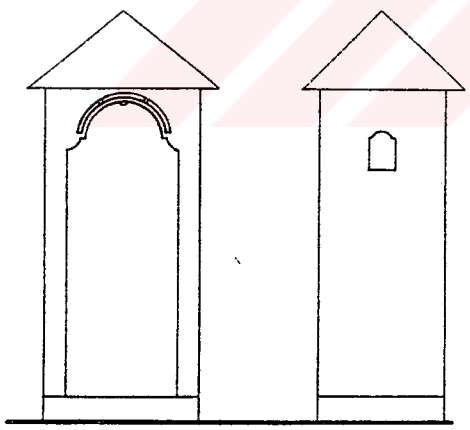

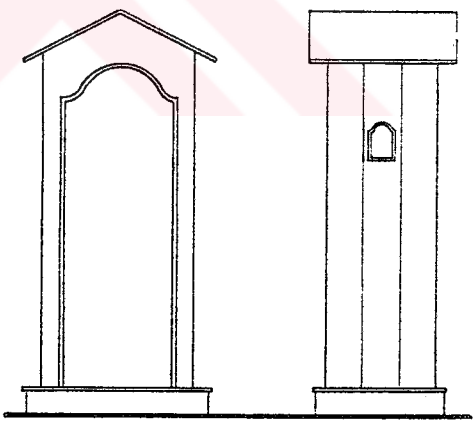

7

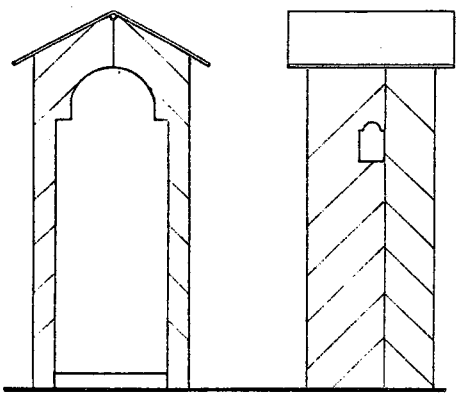

10

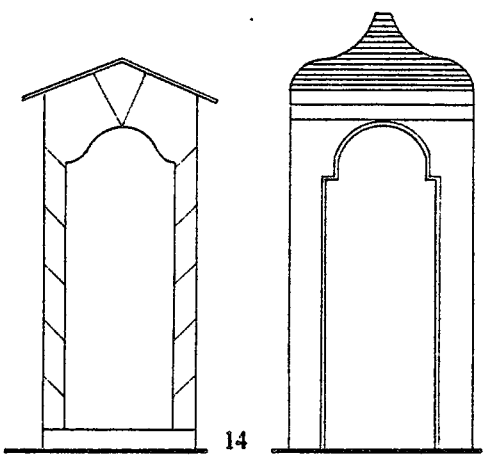

8 9

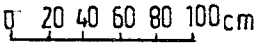

11

12

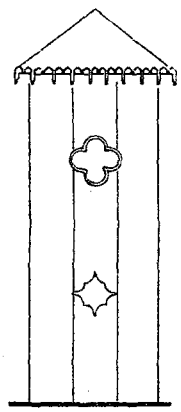

28

13

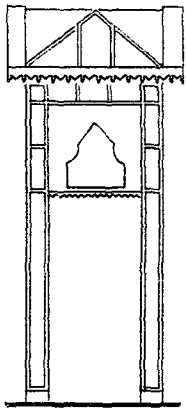

14 15

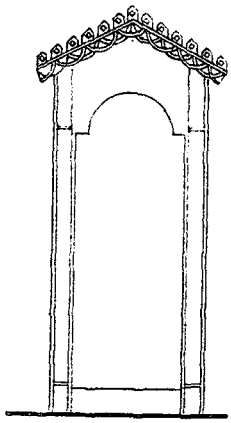
3. Grup Nöbetçi Kulübeleri

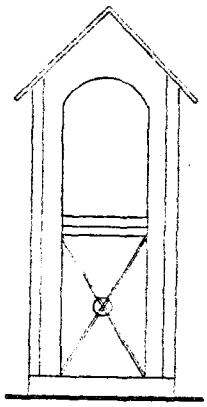
16

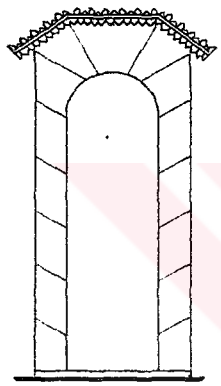
17

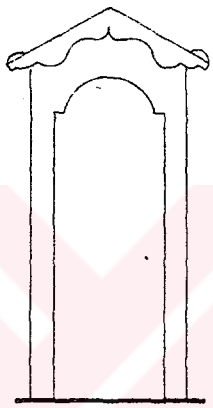
20

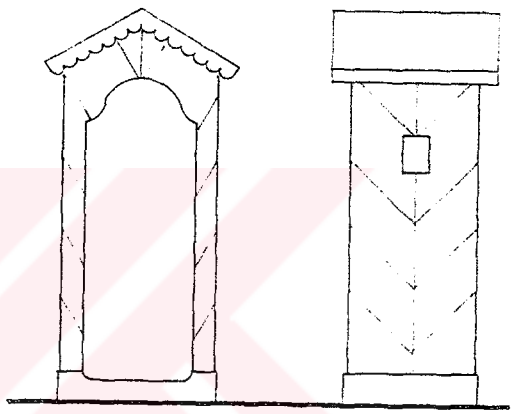
21

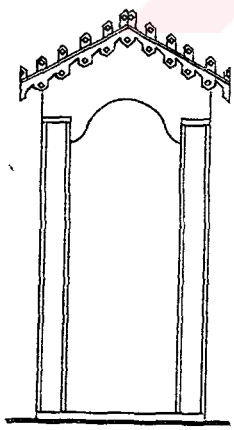
18

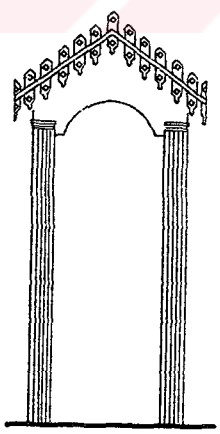
19

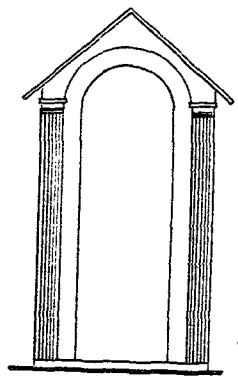
22

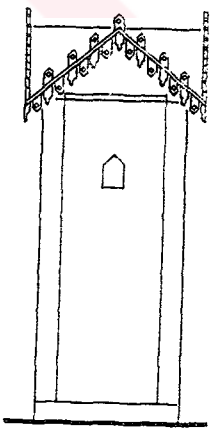
23

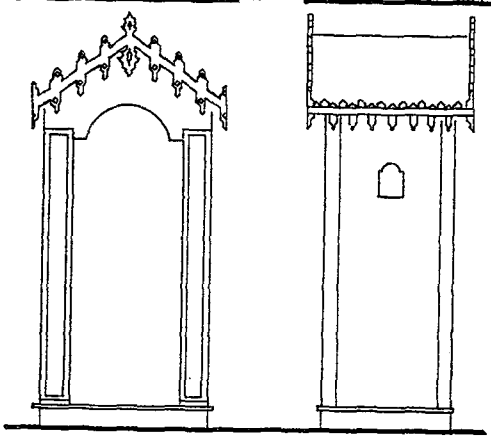
24

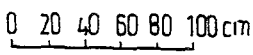
26

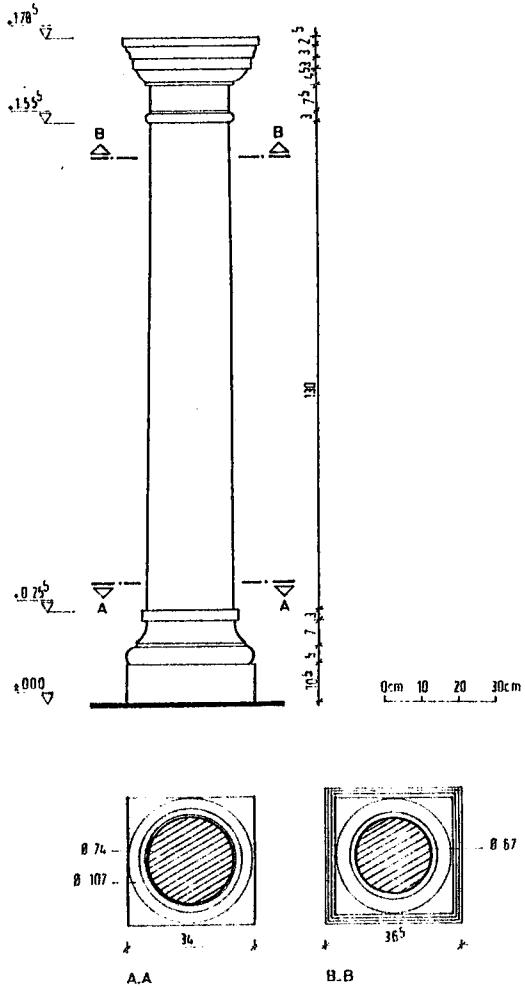

27

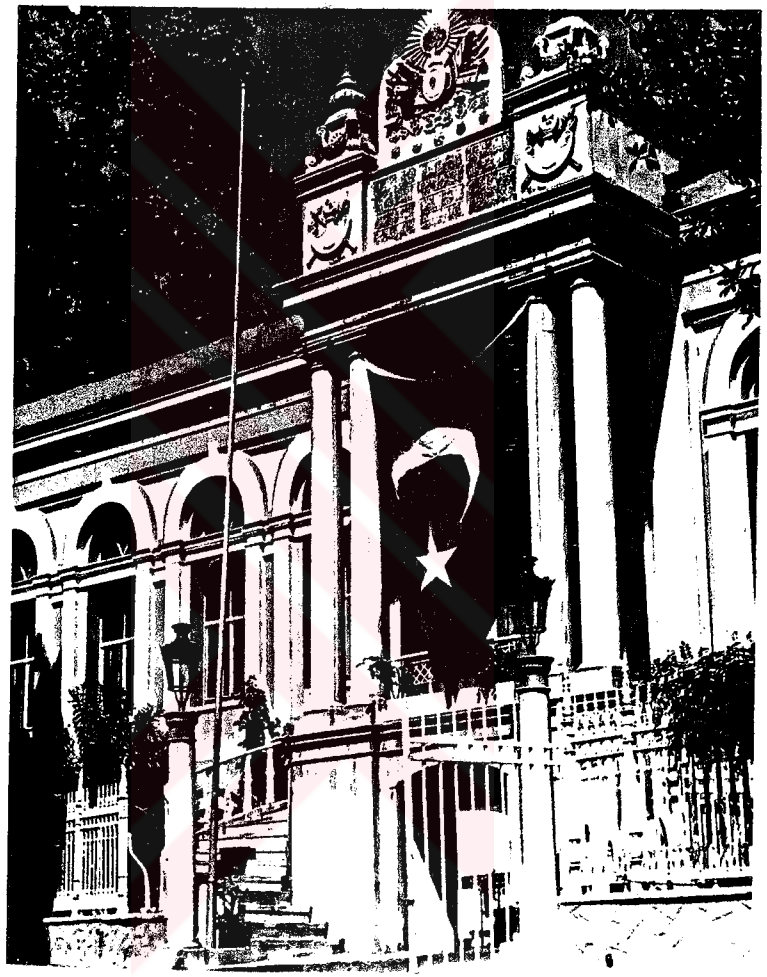

25

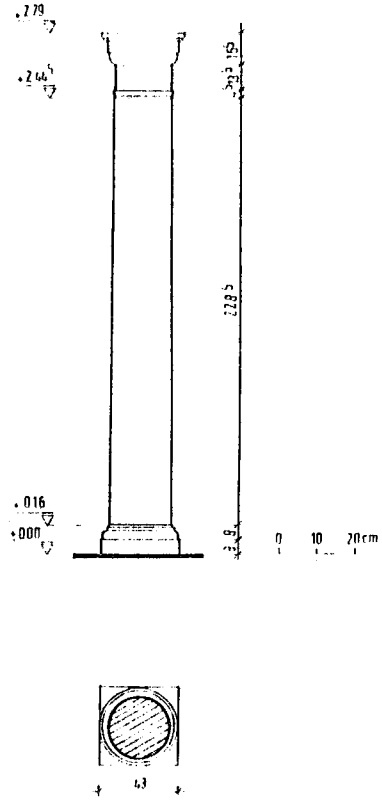

Çiz.1 Çinili Karakolu'nun fener sütunu

Res.1 Yıldız Dış Karakolu'nun fener sütunları

Çiz.2 Yıldız Dış Karakolu'nun fener sütunu

5. ANADOLU YAKASI'NDAKİ KARAKOLLAR

5.1. İlçelere Göre Dağılım

Anadolu Yakası'ndaki karakollar günümüzdeki ilçe sınırları içerisinde değerlendirilmiştir. Buna göre dört ilçeye ayrılan bölgede **Beykoz'da 10**, **Üsküdar'da 28, Kadıköy'de 16**, **Adalar'da 7** olmak üzere toplam **61 karakol** belgelenmiştir.

Beykoz'dan başlayarak sırayla gidilmiş ve çalışma Adalar İlçesi'nde sonlandırılmıştır. Her ilçenin genel bir değerlendirilmesi yapıldıktan sonra, karakollar iki grup halinde incelenmiştir: Katalog açılanlar ve genel olarak değerlendirilenler. İkinci gruptaki karakolların dönemin mimarî üslûbunu yansıtan resmî yapılar olmayışları böyle bir sınıflandırmayı gerektirmiştir.

Görsel olarak belgelenemeyen karakollar da yazılı kaynaklardan yararlanarak belgelenmeye çalışılmıştır. Beykoz ve Adalar'daki karakollar için katalog çalışması yapılmamış, karakollar bulunan belgeleriyle değerlendirmeye alınmıştır.

Üsküdar İlçesi'nde **12**, Kadıköy İlçesi'nde **5** karakol ise katalog açılarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

ANADOLU YAKASINDAKİ KARAKOLLARIN
İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI

BEYKOZ

	YAPININ ADI	TARİH	MEVCUT	SEMT	KAT AD.	TAŞ. SİS.	KİTABE	TUĞRA	KİT.+TUĞ.	ARMA	FOTO.	F.PLAN	HARİTA	ÇİZİM	KAT.NO
1	Anadolu Hisarı K.			Anadolu Hisarı	1	Ahşap					x		x		
2	Anadolu Kavağı K.			Anadolu Kavağı	2	Ahşap					x		x		
3	Beykoz Deri Fab. K.			Beykoz	2	Kargir					x				
4	Beykoz Hüküm.Da.K.			Beykoz	2	Kargir					x		x		
5	Çakal Burnu K.			Çubuklu									x		
6	Çarşı K.			Beykoz	2	Ahşap					x	x			
7	Kanlıca K.			Kanlıca	1	Ahşap					x				
8	Küçüksu K.			Küçüksu		Kargir	Abdülmecid								
9	Paşabahçe K.			Paşabahçe	1	Ahşap					x		x		
10	Süvari K.				2	Ahşap					x				

Açıklama: Küçüksu Karakolu'nun kitabesinde Abdülmecid'in (hd 1839-1861)ismi geçmektedir. Ancak Konyalı 1977, C.2, s. 397'de karakolun II. Mahmud (hd 1808-1839) tarafından yaptırıldığı yazmaktadır. Karakol ikinci kez yaptırılmış ya da tamir edilmiş olabilir.

5.1.1. Beykoz

5.1.1.1. Beykoz İlçesi Genel Değerlendirme

Bugünkü Beykoz İlçesi sınırlarında 19.yy'a ait **on karakol** tespit edilmiştir. Karakollardan üçü kargir, altısı ahşap yapılardır. Beykoz İlçesi'nin nüfusu, sosyal yapısı ve yerleşim düzeni incelenerek, karakollarla bereber değerlendirilmiştir.

Beykoz'un Sosyal Yapısı

Osmanlı döneminde Beykoz ve çevresi Bizans döneminde olduğu gibi bir yerleşim alanıydı. Sahilde nüfuzlu ve zengin kişilere ait yalılar vardı. Ancak Boğaziçi'nin Rumeli yakasında olduğu gibi, saray mensuplarının, sultanların, sadrazamların, yüksek devlet ricalinin sahilsarayları yoktu. Beykoz ve çevresi bazı padişahlar tarafından sevilen ama daha çok günübirlik geziler ve av âlemleri için tercih edilen, mesireleri, korularıyla bilinen tarımsal üretim yapılan bir beldeydi.

17. ve 18.yy'a ait kaynaklarda burada Türklerin yanısıra Ermenilerin de yaşadığı kaydedilmiştir. Beykoz tarihte cam, çömlek, deri eşya üretimiyle ünlüdür. 19.yy'dan itibaren de yeni kurulmakta olan sanayinin İstanbul'daki merkezlerinden biri olmuştur. İlk imalâthanelerle tesisler daha çok Hünkâr İskelesi ve onun kuzeyindeki Servi Burnu'na doğru uzanan bölgede kurulmuştur. Hünkâr İskelesi'nde önceleri, "Değirmen Ocağı" denilen Bostancı Ocağı tarafından yönetilen miri değirmenler vardı. Bu değirmenlerin yöneticilerine "uncubaşı" denirdi.

1826'da Yeniçeri ve Bostancı ocaklarının kaldırılmasından sonra, bu değirmenler yok olmuş, ancak Beykoz'da yeni imalâthaneler ve işletmeler kurulmuştur: Kristal ve cam imalâthanesi, çömlekhaneler, 1803'te kâğıt imalâthanesi, 1890'larda kâğıt fabrikası, II. Mahmud döneminde debbağhane (Bugünkü Sümerbank Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Asâkir-i Mansûre'nin çizme, postal ve ayakkabı ihtiyacını karşılamak üzere). Tarih boyunca mesireleri, memba suları, dalyanları, bostanları ile ünlü bu belde

1950'lerde başlayan, 1980'den sonra hızlanan iç göç dalgasıyla tarihsel özelliklerinin bir bölümünü kaybetmiştir.

Beykoz'un Nüfusu

Beykoz'un 19. yy nüfusuyla ilgili ayrı verilere rastlanmamıştır.

Beykoz'da Yerleşim ve Karakollar

Osmanlı döneminde semte ilişkin ilk bilgiler II.Mehmed devrine (1451-1481) dayanır. Fatih'in, Tokat Kalesi'nin düştüğü haberini Beykoz'da avlanırken aldığı ve bu zaferin anısına Beykoz Çayırı'nı çevreleyen yamaçlarda "Tokat Bahçesi" adlı bir mesire kurdurduğu söylenir. I. Süleyman'ın (Kanuni) buralarda çağlayanlar gibi havuzlar yaptırarak mamur hale getirdiği kaynaklarda yazılıdır.

17.yy'da Evliya Çelebi Beykoz'u camisi, mescidi, hamamı, sıbyan mektebi ve çarşısıyla, büyük bir limanın kenarında, 800 haneli, bağlık bahçelik bir kasaba olarak anlatır. 18.yy'a ait Bostancıbaşı Defterleri'nden, sahilde zengin ve nüfuzlu kişilere ait yalıların olduğu öğrenilmektedir. Beykoz'un diğer bölgeler oranla daha kırsal bir yapısı vardır. Beykoz'un içinde ve yakın çevresinde üç karakol binası tespit edilmiştir: Bunlardan biri Beykoz Deri Fabrikası'nın yakınında, çevreyi denetlemek üzere iki katlı ve kargir olarak yapılmış **Beykoz Deri Fabrikası Karakolu**'dur. Diğeri, sahildeki eski Hükümet Konağı'nın, alt katında bir bölümün karakol hizmetine verildiği **Beykoz Hükümet Dairesi Karakolu**'dur. Karakol bu resmî yapının ve çevresinin güvenliğini sağlamıştır. Tezin kapsamına uymadığı için bu karakola katalog açılmamıştır. Diğer karakol ise **Çarşı Karakolu** olarak geçen, deniz kıyısında iki katlı ahşap bir konuttur.

Bugünkü Beykoz İlçesi sınırlarında kalan diğer karakollar: Anadolu Hisarı'nda tek katlı, ahşap **Anadolu Hisarı Karakolu**, Anadolu Kavağı'nda iki katlı, ahşap bir konutun karakola çevrildiği **Anadolu Kavağı Karakolu**, Paşabahçe'de tek katlı, ahşap **Paşabahçe Karakolu**, Kanlıca'da yine tek katlı, ahşap **Kanlıca Karakolu** bulundukları bölgenin güvenliğini sağlamışlardır.

Bu karakolların yapılış tarihleri kesin olarak bilinememekle beraber, fotoğraflarını çekenlerden yapıldıkları dönem tahmin edilebilir. Bugünkü Üsküdar İlçesi sınırına kadar olan bölgede, resmî karakol binası olarak yapılımış tek kargir yapı **Küçüksu Karakolu**'dur. Bu karakol, bir saray yapısı olan Küçüksu Kasrı'nın güvenliği için yapılmıştı. Mesiresi, eğlenceleriyle, sosyal yaşamın daha hareketli olduğu Göksu'da dönemin mimarisininden izler taşıyan büyük bir yapıydı.

Diğer karakolların dönemin mimari üslubunu yansıtmayan yapılar oluşu; bu bölgeye nüfuzlu kesimin, yani saray erkanı ve devlet ricalinin rağbet etmeyerek, bölgenin daha kırsal karakterde, sonradan sanayileşen bir yerleşim niteliğine sahip olmasına bağlanabilir.

Kaynak: DBİA, C.2, s.193-195.

5.1.1.2. Beykoz İlçesi'ndeki Belgelenen Karakollar

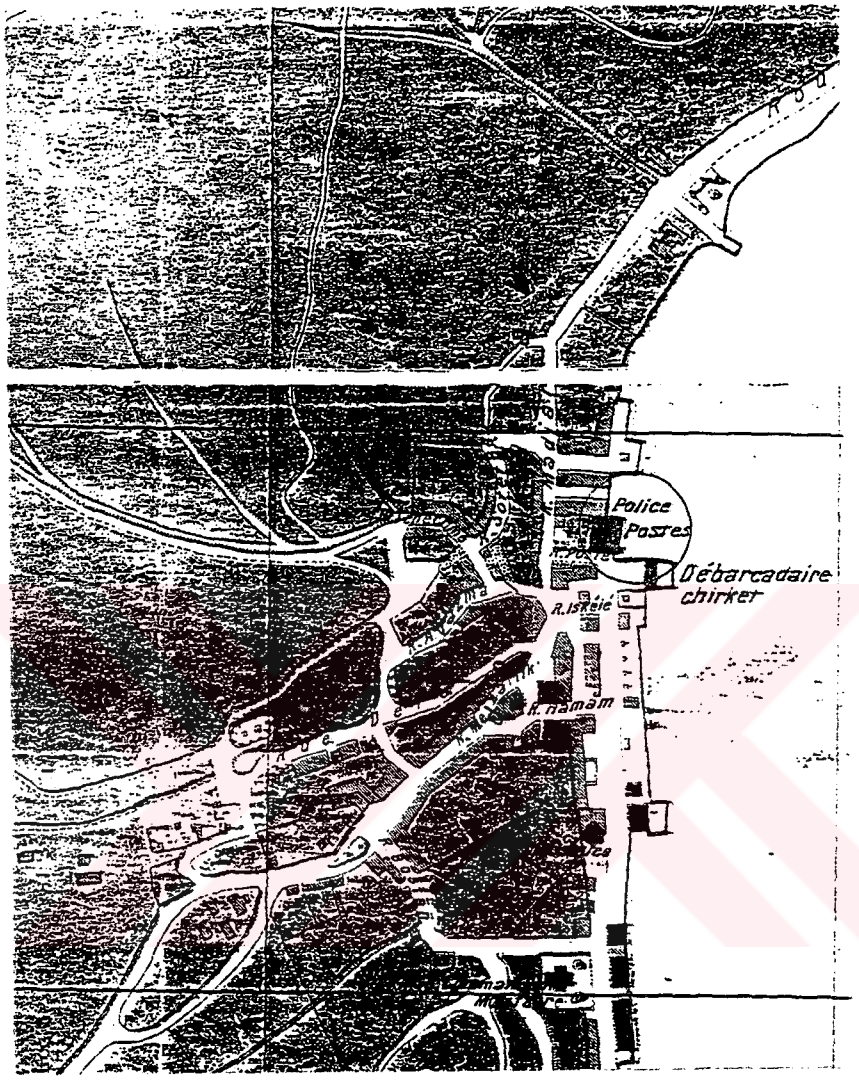
Beykoz İlçesi'nde katalog açılacak nitelikte tek karakol Küçüksu Karakolu'dur. Ancak karakolun fotoğrafi ve yeterli bilgi edinilemediğinden bu çalışma yapılamamıştır. 1 karakol planı ve fotoğrafi ile, 7 karakol fotoğrafi ile olmak üzere toplam 10 karakol belgelenmiştir. Karakolların yerlerinin tespitinde M.N. Haskan'a danışılmıştır.

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

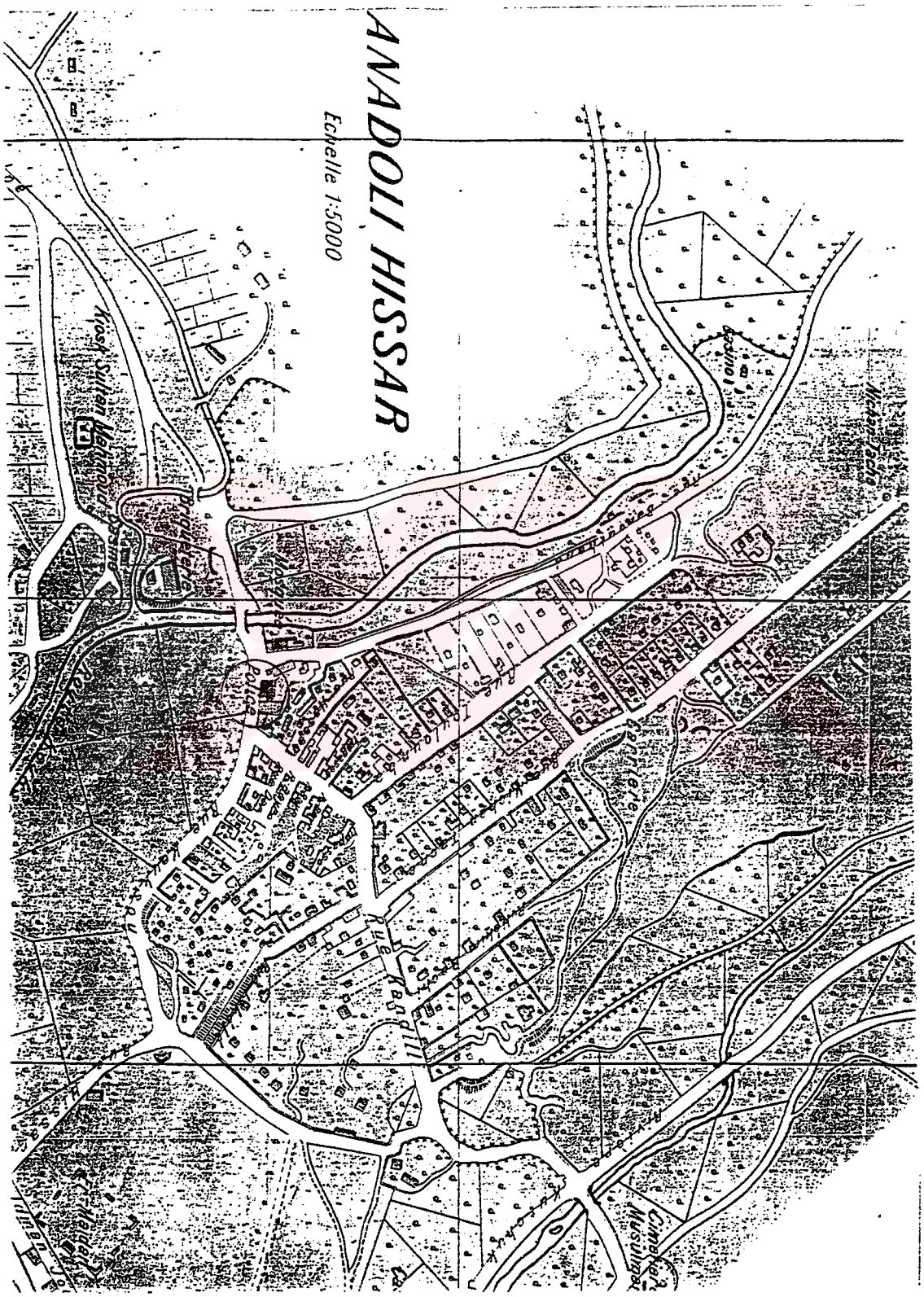
Har. 1 Necib Bey 1918 Beykoz Karakolu

BEYKOZ İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

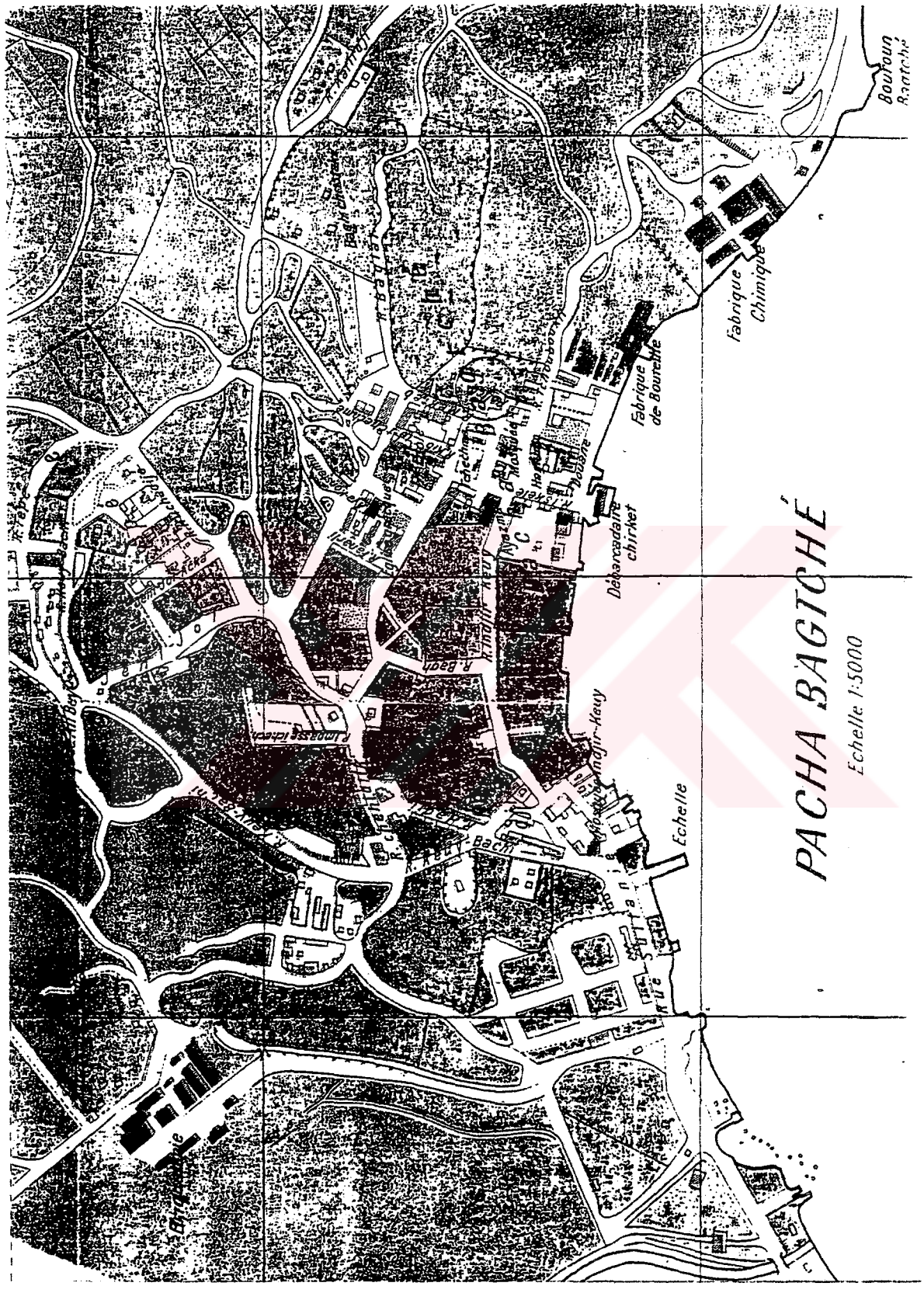
Har. 2 Necib Bey Anadolu Kavağı Karakolu

BEYKOZ İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

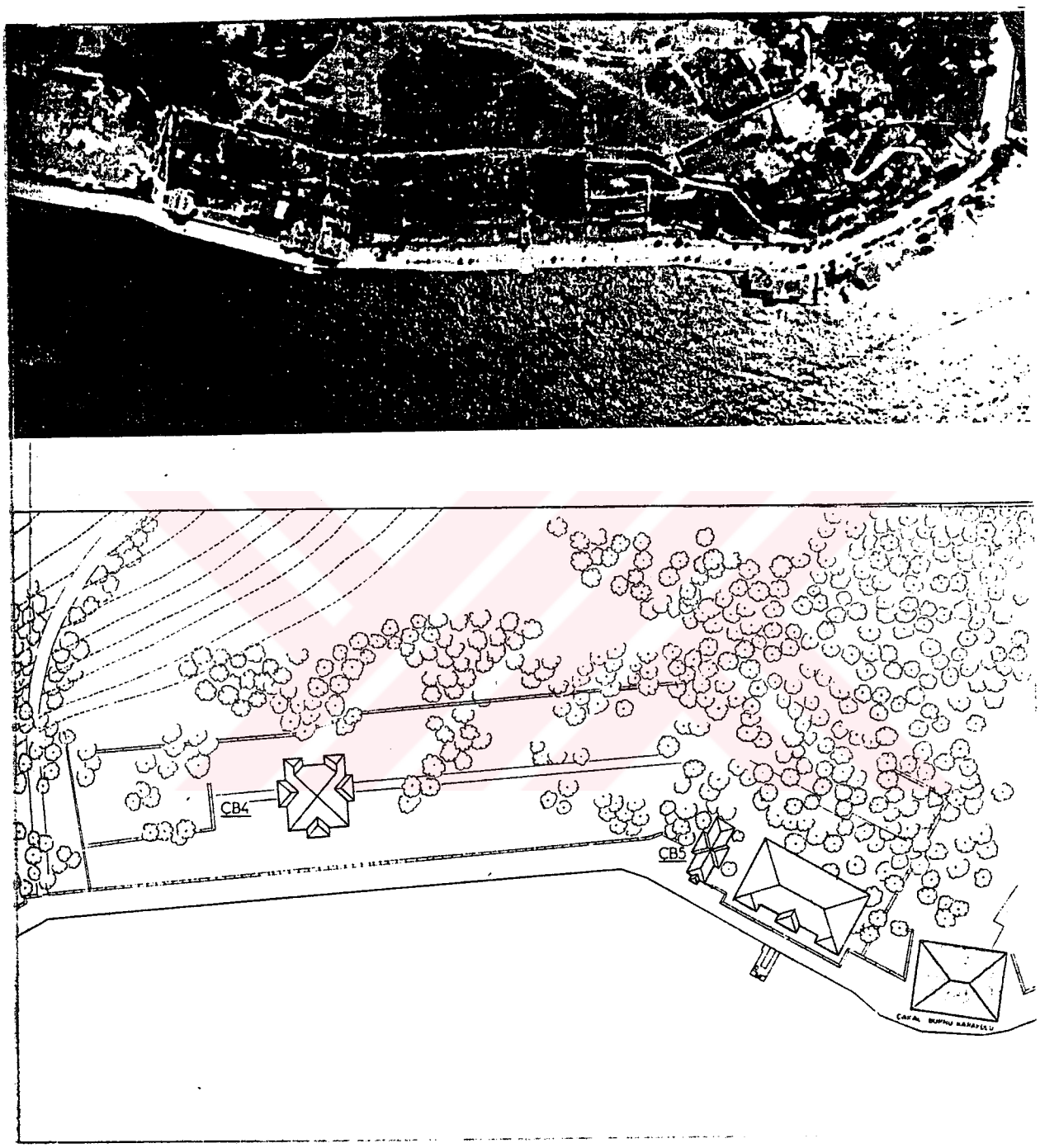
Har. 3 Necib Bey Anadoluhisarı Karakolu

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Har. 4 Necib Bey Paşabahçe Karakolu

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Har.5 Çakal Burnu Karakolu'nun hava fotoğrafi ve haritası (Çubuklu'da)

Kaynak: Eldem 1994, C.2, s.30.

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

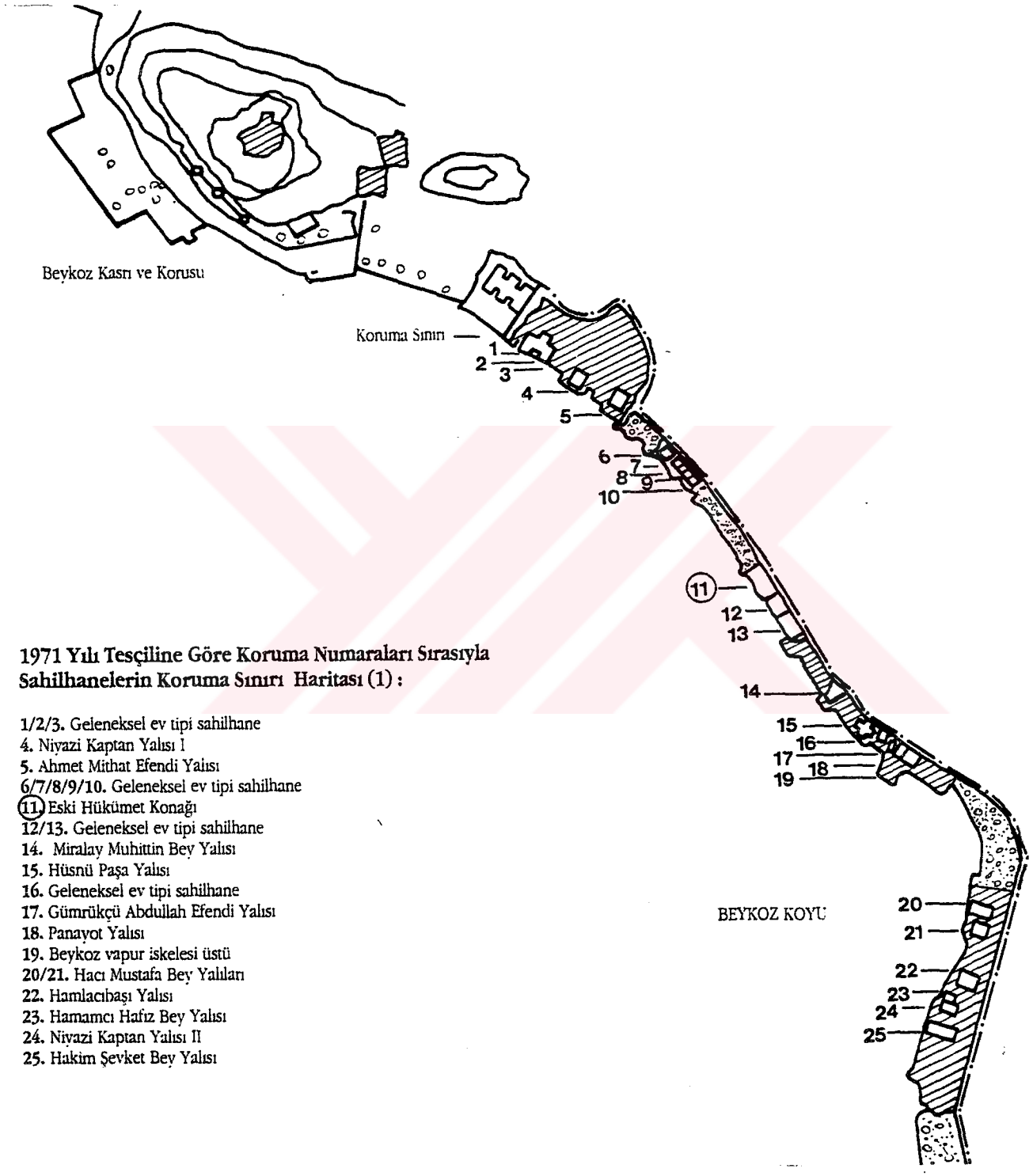

Yapının adı : Anadoluhisarı Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-26 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Anadoluhisarı (har. 3)
Yakın çevre yapıları: Camii
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

Yapının adı : Anadolu Kavağı Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-13 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Anadolu Kavağı (har. 2)
Yakın çevre yapıları: İskele
Karakolun mimarisi: İki katlı ve ahşap bir konut karakola çevrilmiştir

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

1971 Yılı Tesçiline Göre Koruma Numaraları Sırasıyla Sahilhanelerin Koruma Sınırı Haritası (1) :

1/2/3. Geleneksel ev tipi sahilhane
4. Niyazi Kaptan Yalısı I
5. Ahmet Mithat Efendi Yalısı
6/7/8/9/10. Geleneksel ev tipi sahilhane
(11) Eski Hükümet Konağı
12/13. Geleneksel ev tipi sahilhane
14. Miralay Muhittin Bey Yalısı
15. Hüsnü Paşa Yalısı
16. Geleneksel ev tipi sahilhane
17. Gümrükçü Abdullah Efendi Yalısı
18. Panayot Yalısı
19. Beykoz vapur iskelesi üstü
20/21. Hacı Mustafa Bey Yalıları
22. Hamlacıbaşı Yalısı
23. Hamamcı Hafız Bey Yalısı
24. Niyazi Kaptan Yalısı II
25. Hakim Şevket Bey Yalısı

Har. 6 Beykoz Eski Hükümet Konağı

Kaynak: Erdenen 1993, C.1.

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

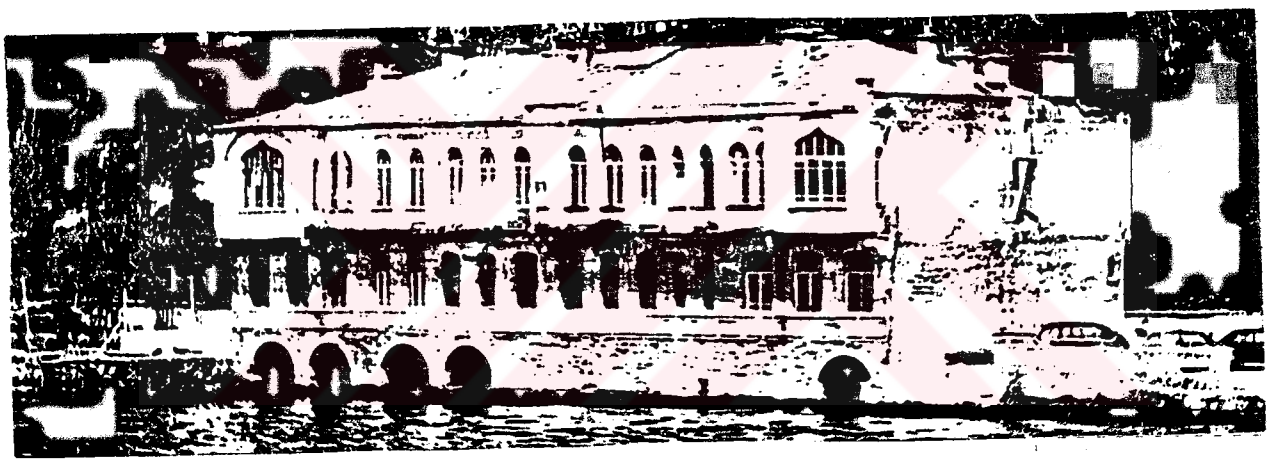
Yapının adı : Beykoz Hükümet Dairesi Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-31 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Beykoz - Ada 468 / parsel 8 (har.6)
Yakın çevre yapıları: Yalılar
Karakolun mimarisi: İki katlı ve kargir olarak yapılan Hükümet Dairesi'nin alt katında bir bölüm karakola ayrılarak yapının ve civarının güvenliği sağlanmıştır.

Açıklama : Boğaziçi'nde. beş gözlü kayıkhanesi olan tek yapı örneğidir. II. Meşrutiyet dönemiTürk neoklasiği tarzında üstü ahşap. altı kargir olarak yapılmış büyük bir yapıydı. I. Dünya Savaşı'nda yananarak enkaz haline gelen binayı hükümet Baytar Şeref Bey'e satmıştır. O sırada,bu bina ile aynı zamanda Üsküdar'daki Adliye'nin yanması üzerine hükümet tarafından:"eski büyük binalar kargire çevrilecek" diye bir tamim çıkarılınca. Baytar Şeref Bey de bu binayı kargir olarak inşa etmiştir. 1970 yıllarında kira ile Polis Karakolu olarak kullanılan binanın içinde başka resmî daireler de vardı. 1979 yılında, yol genişletmek için vapur iskelesine kadarki yalılarla beraber yıktırılmak istenen yapı; 1989 yılında vapur iskelesi ile Yalıköy arasındaki yolu genişletmek için Beykoz Belediyesi'nce yıktırılmıştır. Yıktırılan birinci kat ve kayıkhaneler yalının orijinal kısımlarıydı. Günümüzde sadece kayıkhanelerin girişi mevcuttur (Erdenen 1993, C.1, s.30).

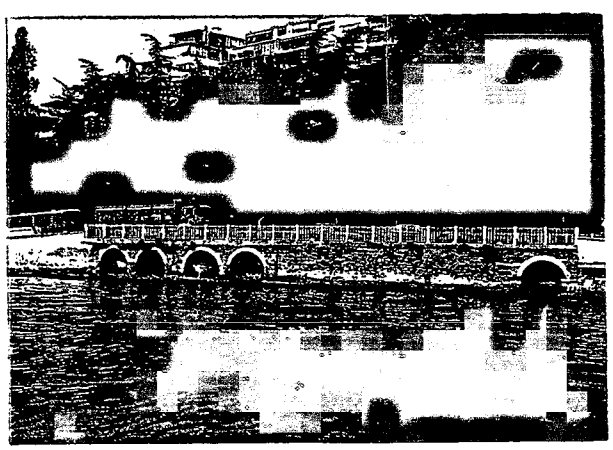
BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

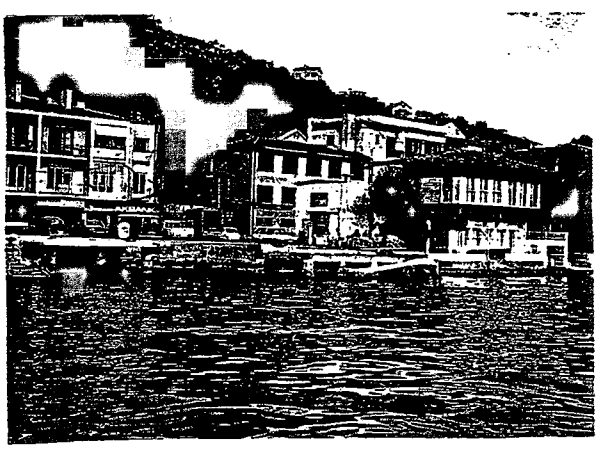
Res.1 Beykoz-Eski Hükümet Konağı ile vapur iskelesi arasının görünüşü (1975)

Res.2 Beykoz Hükümet Konağı'nın görünüşü (1975)

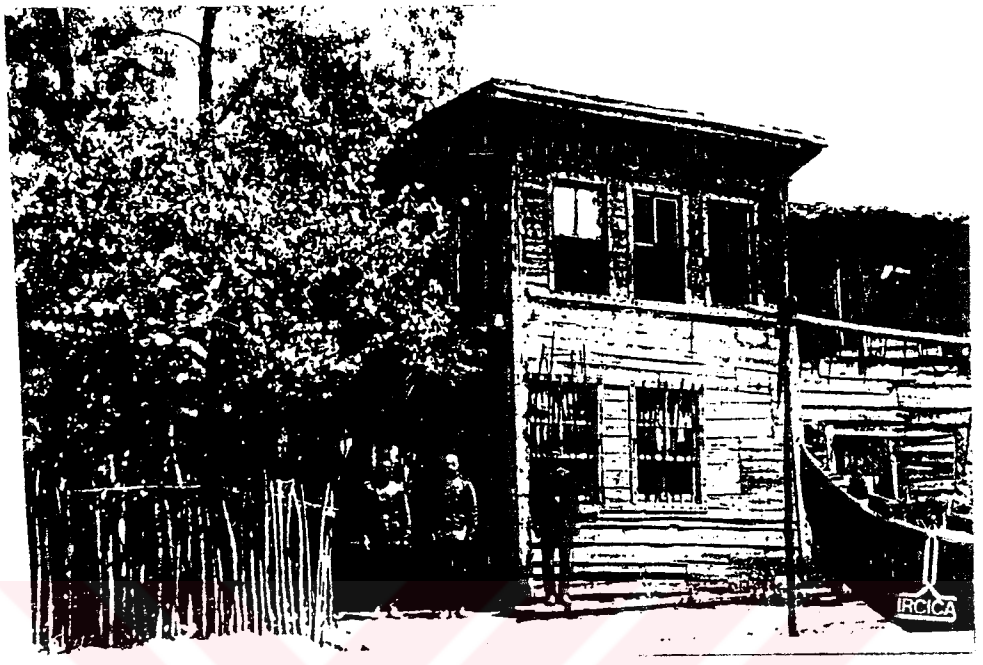
Res.3 Kayıkhanelerin görünüşü (1992)

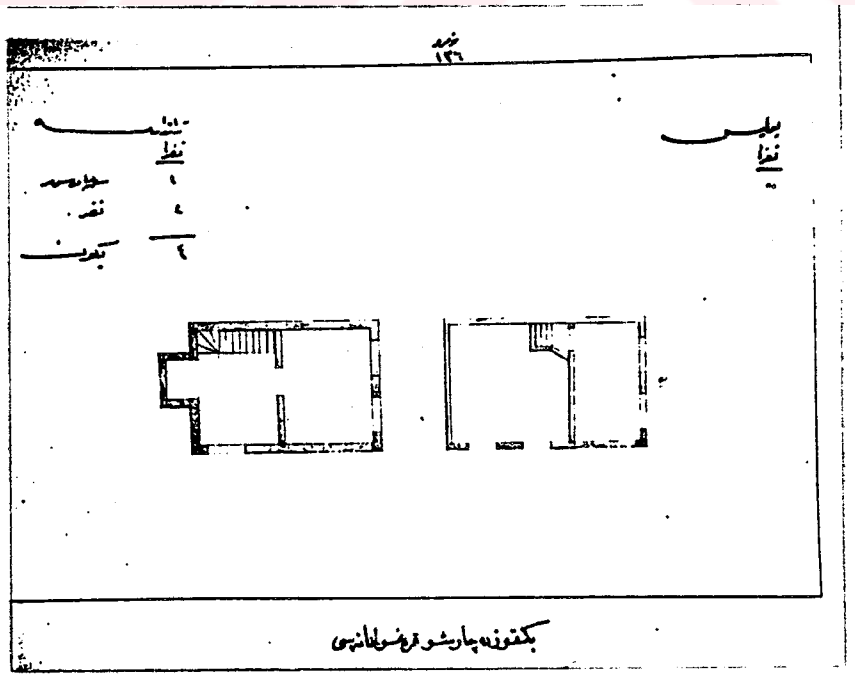
Res.4 Sahildeki yıkılan binaların görünüşü (1992)

Kaynak: Erdenen 1993, C.1, s.31.

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

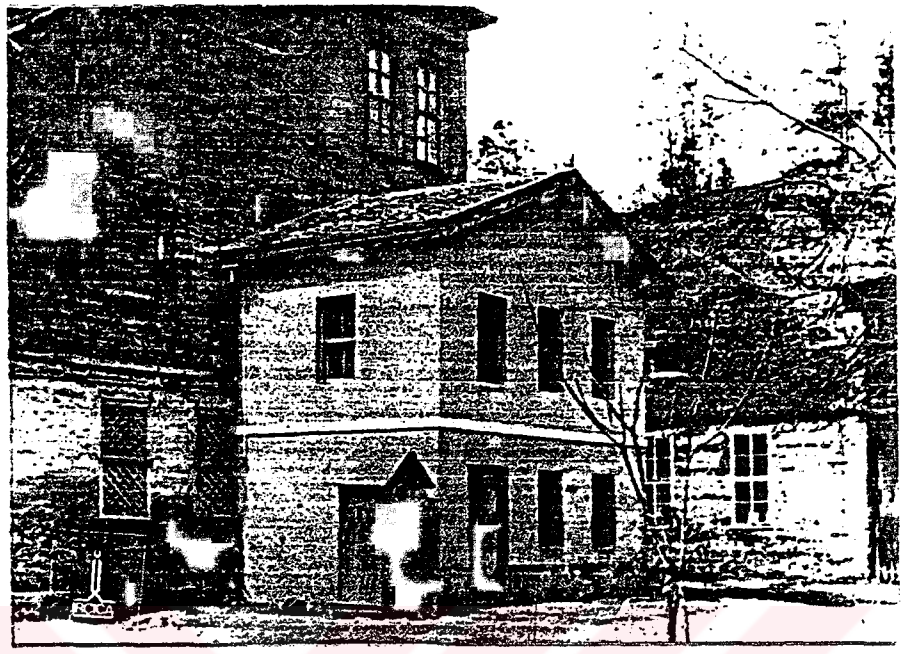

Yapının adı : Çarşı Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-33 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Beykoz
Yakın çevre yapıları:
Karakolun Mimarisi: İki katlı ve ahşap olarak yapılmış bir konut karakola çevrilmiştir.

Çarşı Karakolu`nun planı

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Beykoz Deri Fabrikası Karakolu
Belge : Yıldız Albümü
Bulunduğu yer : Beykoz Hünkar İskelesi mevkiinde
Yakın çevre yapıları: Beykoz Deri Fabrikası
Karakolun mimarisi: İki katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

Yapının adı : Kanlıca Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-28 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Kanlıca
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

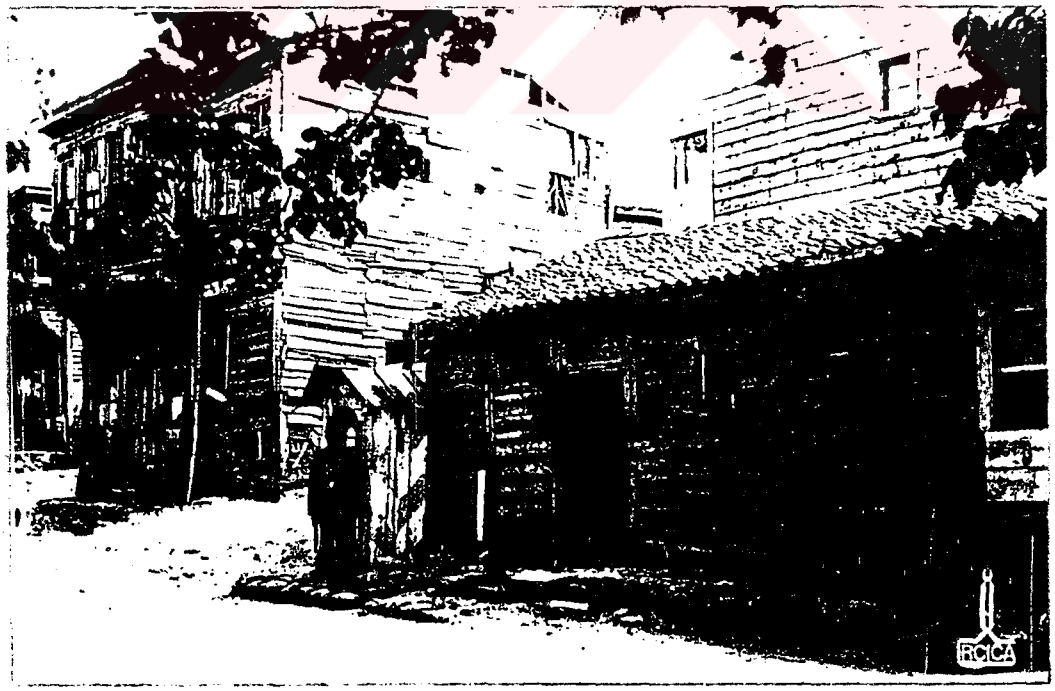
Yapının adı : Küçüksu Karakolu
Belge : Kitabesi (Bkz. *Atâ Tarihi*. C.3. s.142 - *Mirat-ı İstanbul* . s.218).
Bulunduğu yer : Küçüksu Kasrı'nın yol aşırı arkasında Bostancılar Ocağı'nın arkasındaydı.
Yakın çevre yapıları : Küçüksu Kasrı. Bostancılar Ocağı. Sıbyan Mektebi. Ahmed Efendi Çeşmesi.
Karakolun mimarisi : Kargir

Küçüksu Karakolunun kitabesi

Şehinşah-ı keremver hazret-i Abd-ül-Mecid Hânın
Cihânı eyledi lutf ü atâsı serteser ihyâ
Bütün dünyayı itdi sâye-i şâhânesi imâr
Hususa bu eserle oldu Göksu nâhiyesi bâlâ
Sezâdır çeşm-i hurşîde nar eylerse sengi
Küçüksuya büyük bir fahr olur bu cây-ı müstesna
Hisab etdim Lebîbâ bî bedel târih-i dilcûsun
Yapıldı Göksu'da vâlâ karağolhâne-i zîba.
1258

Kaynak: Konyalı 1977, C.2, s.397.

Açıklama: Karakol II. Mahmud (hd 1808-1839) tarafından yaptırılmıştır. Bu karakol Küçüksu Kasrı'nın güvenliğini sağlamak için yapılmış büyük bir yapıydı. M. 1751-1752'de yapılan ahşap kasır. III. selim ve II. Mahmud zamanında onarılmıştır. Abdülmecid (hd 1839-1861) zamanında yıktırılmış ve 1856'da kargir olarak yaptırılmıştır.

Yapının adı : Paşabahçe Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-9 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Paşabahçe (Har. 4)
Yakın çevre yapıları: Camii. Çeşme. Ayazma. İskele. Kilise. Şişe Fabrikası
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

BEYKOZ İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Süvari Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-38 F: A.Frères
Bulunduğu yer :
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: İki katlı ve ahşap olarak yapılmış bir konut karakola çevrilmiştir.

ANADOLU YAKASINDAKİ KARAKOLLARIN
İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI

ÜSKÜDAR

	YAPININ ADI	TARİH	MEVCUT	SEMT	KAT AD.	TAŞ.SİS.	KİTABE	TUĞRA	KİT.+TUĞ.	ARMA	FOTO.	F.PLAN	HARİTA	ÇİZİM	KAT.NO
1	Altunizade K.	1866	x	Altunizade	1	Kargir					x		x	x	1
2	Atpazarı K.			Atpazarı	2	Ahşap					x				
3	Ayazma K.		x	Ayazma	1	Kargir							x	x	2
4	Bağlarbaşı K.			Bağlarbaşı	1	Ahşap					x	x			
5	Bahçe K.				1	Ahşap					x	x			
6	Beylerbeyi K.			Beylerbeyi	2	Ahşap					x				
7	Beylerbeyi K.			Beylerbeyi		Kargir									3
8	Bulgurlu K.			Bulgurlu	1	Ahşap					x	x			
9	Çengelköy K.	1842		Çengelköy	1	Kargir			Abdülmecid		x	x			4
10	Çiçekçi K.			Çiçekçi	1	Ahşap					x				
11	Çinili K.	1842	x	Selamsız	2	Kargir			Abdülmecid		x		x	x	5
12	Harem İskelesi K.			Harem	1	Ahşap					x	x			
13	İcadiye K.			İcadiye	2	Kargir					x				
14	İcadiye K.	1842		İcadiye		Kargir			Abdülmecid						
15	İskele (İskelebaşı) K.			Merkezde	2	Kargir					x	x	x		6
16	Kandilli K.			Kandilli	2	Ahşap					x				7
17	Kapıağası K.			Kapıağası	1	Ahşap					x				
18	Karacaahmet K.			Karacaahmet	2	Ahşap					x	x			
19	Kısıklı K.			Kısıklı	1	Ahşap					x	x			
20	Kuzguncuk K.			Kuzguncuk	2	Kargir					x	x			
21	Nakkaş Mevkii K.			Kuzguncuk	1	Kargir			Abdülmecid		x		x		8
22	Nuh Kuyusu K.	1839		Nuhkuyusu	2	Kargir			Abdülmecid		x				9
23	Paşalimanı K.	1842	x	Paşalimanı	1	Kargir			Abdülmecid		x		x	x	10
24	Selimiye K.			Selimiye	2	Kargir					x				11
25	Şemsipaşa K.	1842	x	Şemsipaşa	1	Kargir			Abdülmecid		x		x	x	12
26	...K.			Burhaniye	1	Ahşap					x				
27	...K.	1844				Kargir	Abdülmecid								
28	...K.	1838				Kargir	II. Mahmud								

5.1.2. Üsküdar

5.1.2.1. Üsküdar İlçesi Genel Değerlendirme

Bugünkü Üsküdar İlçesi sınırları içerisinde 19.yy' ait **yirmisekiz karakol** tespit edilmiştir. Bunlardan onaltı tanesi kargir, oniki tanesi ahşap yapılardır. Ahşap olanlardan üç tanesi konut olarak yapılıp sonradan karakola çevrilmiştir. Kargir olanlardan 19. yy. mimarî üslûbunda yapılan ve resmî yapı niteliğini taşıyanlara ayrıca katalog açılmıştır. Üsküdar İlçesi'nin nüfusu, sosyal yapısı ve yerleşim düzeni incelenerek karakollarla bereber değerlendirilmiştir.

Üsküdar'ın Sosyal Yapısı

İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmed (hd 1451-1481) zamanında Üsküdar'dan kaçan Rumların yerine Anadolu'dan gelen Türkler yerleştirilmiştir. 16.yy'da şehrin en önemli semtlerinden biri olan Üsküdar 16. ve 17.yy'larda tam bir ticaret merkezi olmuştur. Anadolu'ya, oradan da Ermenistan ve İran'a ulaşan ticaret yolu buradan başlamaktadır.

1565 tarihli bir belgeden İstanbul-Üsküdar arasında düzenli kayık seferlerinin yapılarak ulaşım sağlandığı anlaşılmıştır. 1845'ten sonra ilk yazlı kışlı vapur seferinin Üsküdar'a düzenlenmesi, 1858'de Kabataş-Üsküdar arasında ilk araba vapurunun çalışmaya başlaması da bölgede yerleşmenin ve nüfusun yoğunlaştığının göstergeleridir.

Üsküdar'ın Osmanlı dönemindeki önemli bir özelliği de her yıl Mekke ve Medine'ye gidecek hacı adaylarının oluşturduğu Surre-i Hümayun'un, sultanın Mekke şerifine gönderdiği armağanlarla birlikte törenlerle buradan uğurlanmasıdır.

II. Mehmed döneminde İstanbul'un iskân bölgelerinin yönetim açısından 4 kadılığa ayrılmasıyla Üsküdar da bir kadılık olmuş ve İstanbul, Eyüp, Galta kadılıklarıyla Bilâd-ı Selâse olarak anılmıştır. Anadolukavağı, Gebze, Kartal, Pendik ve Şile'de birer naibi olan Üsküdar Kadılığı'na Beykoz kazası, sonra Kandıra ve Şile kazaları bağlanmıştır.

1877'de Üsküdar Zaptiye Nezareti'ne bağlı bir mutasarrıflık yapılmıştır. Aynı tarihte İstanbul Şehremaneti 20 belediye dairesine ayrılmasıyla, 4 daire bugünkü ilçe sınırları içinde kalmıştır. Anadoluhisarı ve çevresine On Dördüncü Daire, Beylerbeyi ve çevresine On Beşinci Daire, Paşalimanı ve çevresine On Altıncı Daire, Üsküdar ve Doğancılar çevresine On Yedinci Daire adı verilmiştir.

1913'te daireler kaldırılarak 9 şube kurulmuştur. 1918'de İstanbul Vilâyeti'ne bağlı Üsküdar Mutasarrıflığı, Cumhuriyet'ten sonra 1924'te tüm sancaklar vilâyet yapılınca ayrı bir il olduysa da 1926'daki yönetsel düzenlemeler sırasında ilçe yapılarak İstanbul Vilâyeti'ne bağlanmıştır.

Osmanlı dönemi boyunca külliye, cami, hamam, çeşme, saray, sahilsaray, yalı ve köşklerle süslenen Üsküdar; Anadolu-Bağdat demiryolunun yapılmasıyla transit ticaret merkezi olma özelliğini Haydarpaşa İstasyonu'na bırakarak, Anadolu ticaret yolunun varış noktası olmaktan çıkmıştır. 1950'lerden itibaren de hızlı bir değişim geçirmiştir.

Üsküdar'ın Nüfusu

İstanbul'un fethinden sonra, Üsküdar'ın nüfusun ne kadar arttığı, fetihten önce de Türklerin elinde olan bir yerleşim olması ve belge bulunmaması nedeniyle belirlenememiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın (hd 1520-1566) son saltanat yıllarında yaklaşık 500.000'e ulaştığı sanılan İstanbul nüfusuna Haliç, Boğaz kıyıları ve Üsküdar da dahildir. Bu dönemde şehrin en önemli semtlerinden biri olan Üsküdar'da yapılan cami ve mescitlerin sayısına bakılarak toplam nüfusun onda birinin burada oturduğu sonucu çıkarılabilir.

17.yy'da yaşamış Evliya Çelebi, Üsküdar ahalisinin birkaç firkadan oluştuğunu, halkın çoğunun Anadolu'dan, bir bölümünün de Tebriz'den geldiğini yazmakta, 70 mahallenin Müslüman, 11 mahallenin Rum ve Ermeni, 1 mahallenin Yahudi mahallesi olduğunu ve bölgede hiç Frenk yaşamadığını belirtmektedir. 18.yy'a gelindiğinde, İstanbul nüfusunun tarihi yarımadada çok artmayarak Haliç, Boğaziçi ve Üsküdar'da yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir.

Üsküdar'da Yerleşim ve Karakollar

Bizans döneminde küçük bir kasaba olan Üsküdar, Osmanlı döneminde doğuya ve kuzeye doğru gelişerek yoğun bir yapım faaliyetine sahne olmuştur. 16.yy'da Üsküdar'da birkaç yeni mahallenin kurulduğu sanılmaktadır. Bu dönemde Mihrimah Sultan Külliyesi, Şemsi Paşa Külliyesi, Atik Valide Külliyesi, Salacak'ta sahilsaraylar, Selimiye'de ise büyük Kavak Sarayı kompleksi yapılmıştır.

17.yy'ın ilk yarısında, IV. Murad döneminde (hd 1623-1640), Üsküdar'daki mirî binaların dökümü yapılmıştır. Buna göre burada 12 saray, 12 cami ve mescit, 5 medrese, 4 darülkurra, 3 imaret, 11 aşhane, 6 tekke, 5 hamam, 4 kervansaray ve birçok han ve dükkân bulunmaktadır. Bu yüzyılda yapılan sultan camileri Üsküdar'ın siluetine egemen olmuştur ki aynı dönemde sahil köşk ve saraylarının 100'ü bulduğu sanılmaktadır.

III.Selim'in (hd 1789-1807) Eski Kavak Sarayı'nı yıktırarak yerine yeni Selimiye Kışlası'nı yaptırmasıyla bölge askeri ve stratejik açıdan önem kazanmış, Selimiye Mahallesi'nin kurulmasıyla da Üsküdar Doğancılar'dan öteye, Haydarpaşa'ya doğru yayılmaya başlamıştır.

Bu bölgede yapılan **Selimiye Karakolu**, Selimiye Kışlası'nın karşısında iki katlı kargir bir karakoldur. Harem İskelesi'ne yakın tek katlı, ahşap **Harem İskelesi Karakolu** ve eski Kavak Sarayı'nın bir kapısına yakın kulübe niteliğindeki ahşap **Çiçekçi Karakolu** bu bölgenin güvenliğini sağlamak için yapılmış karakollardır. Üsküdar'ın merkezine inerken, Karacaahmet'te mezarlık bölgesindeki iki katlı ahşap bir konut **Karacaahmet Karakolu** kullanılmıştır. Doğancı'lardan biraz ileride **İcadiye Karakolu** da iki katlı, kargir bir yapıydı.

18.yy'da yapılan Yeni Valide Külliyesi'nin karşısında yapılan iki katlı kargir **İskele (İskelebaşı) Karakolu**, merkezde yer almaktaydı. 1842 tarihli **Şemsipaşa Karakolu** ise sahilde, 16.yy'da yapılan Şemsipaşa Külliyesi'nin yakınında, eski Şerefâbâd Sarayı'nın yerine, ampir üslupta, tek katlı ve kargir olarak yapılmış büyük bir karakoldur. Bu karakolun üst taraflarında 18.yy'da yapılmış Ayazma Külliyesi'ndeki **Ayazma Karakolu** ise bir semt karakolu olarak daha sade bir cephe anlayışıyla yapılmış, küçük bir binadır.

Üsküdar merkezinden içerilerdeki **Atpazarı ve Kapıağası Karakolları** ise ahşap olarak yapılmış basit mahalle karakollarıydı. Bağlarbaşı'na giderken cadde üzerindeki 1839 tarihli **Nuh Kuyusu Karakolu** ve 16.yy'da yapılan Çinili Külliyesi'ne yakın 1842 tarihli, Hassa Askerleri için yapılmış **Çinili Karakolu** neoklasik üslupta, iki katlı, büyük, kargir yapılardır. Selamsız Meydanı'nda da tek katlı, kargir bir karakolun bulunduğu ve bu karakolun 1921 Selamsız Yangını'nda yandığı; 1895 Ermeni İsyanı'nda **Selamsız ve Çinili Karakollarının** asayişi sağladığı aktarılmıştır (M.N.Haskan görüşmesi).

1900'lere gelindiğinde Üsküdar, Bağlarbaşı ve Nuhkapısı civarına kadar uzanan yoğun bir yerleşim bölgesi olmuştur. Bağlarbaşı'ndaki **Bağlarbaşı Karakolu** ise "nokta karakol" niteliğinde ve farklı bir mimarîde küçük, ahşap bir yapıydı. 19.yy'da yapılan Altunizade Külliyesi'nin yanında tek katlı ve kargir olarak yapılan, 1866 tarihli **Altunizade Karakolu** ise bölgenin güvenliğini sağlayan bir karakoldur.

19.yy'da Atik Valide Külliyesi'nin üstünden Bulgurlu'ya doğru giden yol üzerinde yeni bir mahalle oluşmuştur. Bu bölgede ise **Bulgurlu, Kısıklı Karakolları** ve Burhaniye yakınında ismi verilmemiş, dönemin mimarî üslûbunu yansıtmayan karakollar yapılmıştır. Üsküdar İskelesi'nden ileride, Paşalimanı'nda yapılan **Paşalimanı Karakolu** ise Şemsipaşa'dakiyle aynı tarihte yapılmış, neoklasik ve ampir üslûpta ve cephe düzeni olarak da ona eş bir yapıdır. Bugünkü Üsküdar ilçesi sınırlarındaki Kuzguncuk'ta yapılan iki katlı, kargir **Kuzguncuk Karakolu** bir semt karakoluydu. Bu karakoldan önce, sahilde yapılmış tek katlı büyük, kargir **Nakkaş Mevkii Karakolu** ise Beylerbeyi Sarayı'nın güvenliğini sağlamak için yapılmış neoklasik tarzda büyük bir karakoldu.

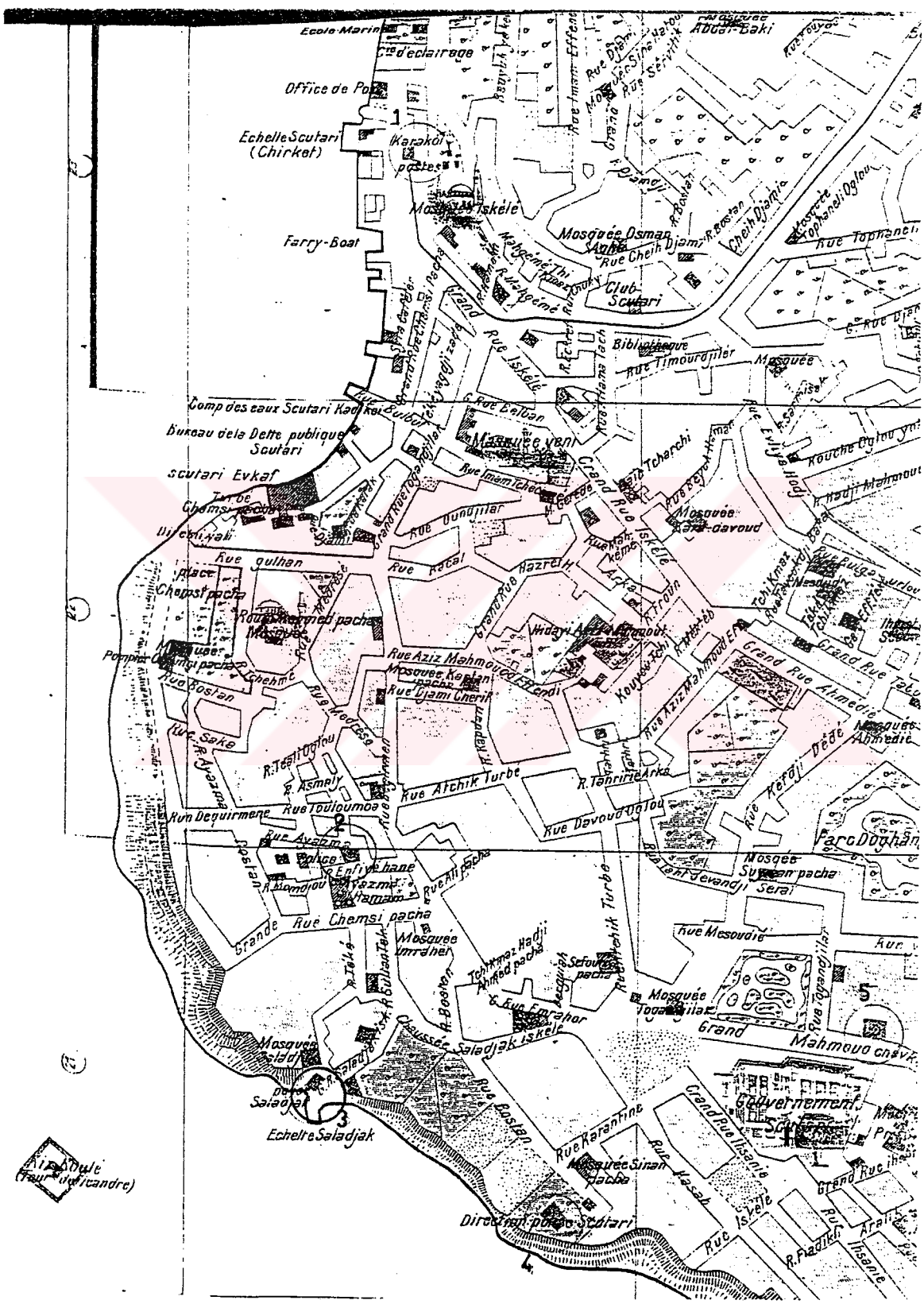
Kuzguncuk'tan sonra Beylerbeyi'nde biri ahşap, diğeri Abdülaziz döneminde kargir **Beylerbeyi Karakolu** yapılmıştı. 1842 tarihli **Çengelköy Karakolu** da neoklasik üslûpta, tek katlı kargir bir yapıydı. **Kandilli Karakolu** ise iki katlı, ahşap bir yapıydı. Üsküdar'da 18.yy'da yangınlar etkin olmadıysa da, 1873 ve 1921 yangınları önemli hasara neden olmuştur. Günümüzde mevcut olan kargir karakollar **Altunizade, Ayazma, Çinili, Paşalimanı ve Şemsipaşa Karakolu**'dur (**Kaynak:** Mazlum 1994: 343-346).

5.1.2.2. Üsküdar İlçesi'nde Belgelenen Karakollar

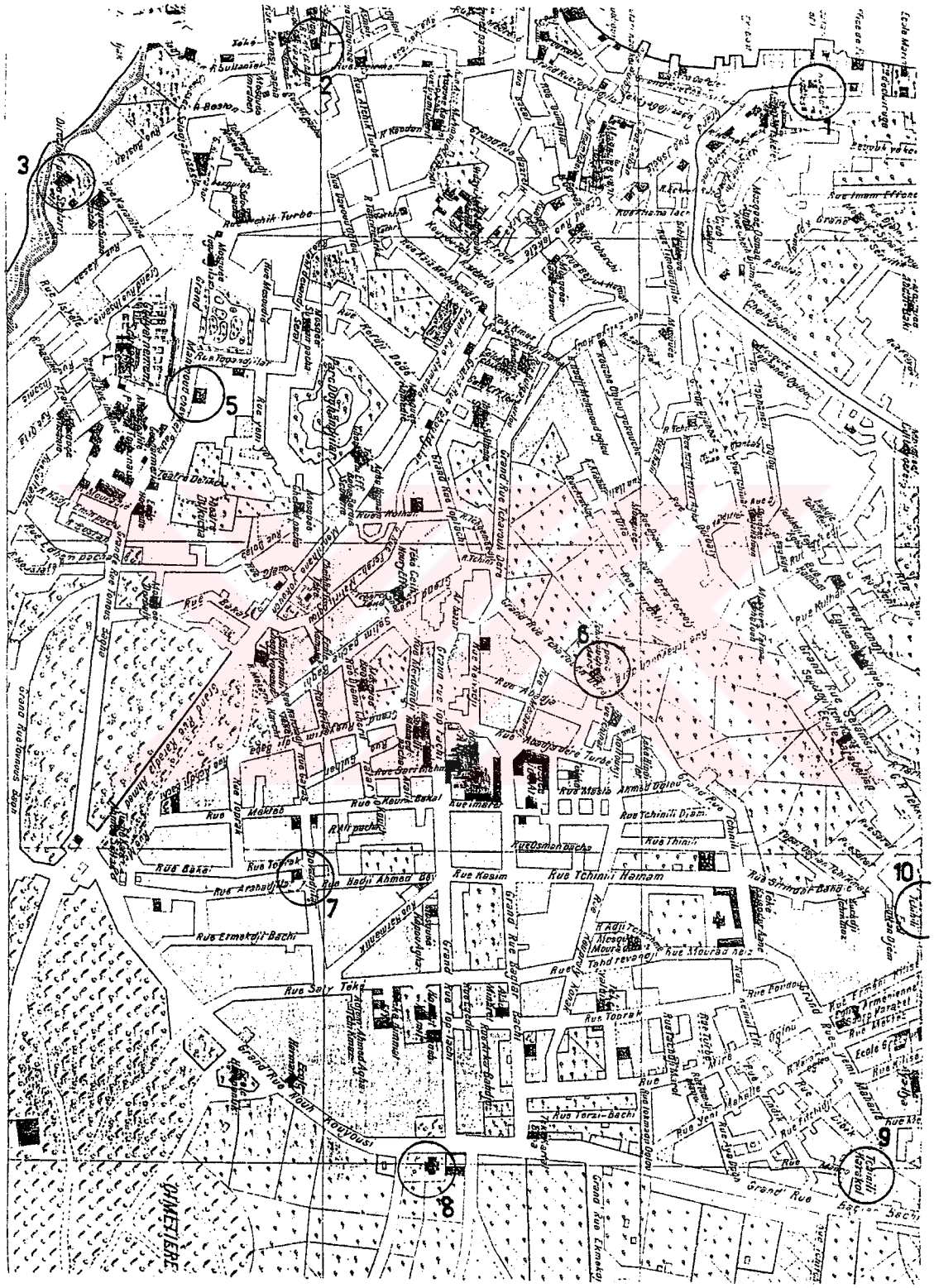
Üsküdar İlçesi'nde katalog açılmayan karakollardan, **7** karakol fotoğraf ve planlarıyla, **6** karakol sadece fotoğrafiyla, **3** karakol sadece kitabesiyle olmak üzere toplam **16** karakol belgelenmiştir. Necib Bey haritalarında 17, Pervititch haritalarında 4, O.N. Ergin haritalarında ise 6 karakol yapısı tespit edilmiştir. Bu karakollar ve katalog açılan karakolların belgelenmesinde M.N.Haskan ve M.R.H. Baraz'ın bilgisine başvurulmuş ve tanıklıklarından yararlanılmıştır.

Not: Üsküdar'da; Selamsız Meydanı'nda, kargir, tek katlı bir karakolun daha yapıldığı tespit edilmiştir (Har. 4, no.3). 1895'de bu bölgede çıkan isyanda Çinili Karakolu'nun ve Selamsız Karakolu'nun güvenliği sağlamaya çalıştığı ve karakolun 1921 Selamsız yangınında yandığı öğrenilmiştir (M.N.Haskan görüşmesi). Ancak, bu karakola ait görsel ya da yazılı bir belge bulunamamıştır. Üsküdar'daki tanımlanamayan karakol kitabelerinden birinin bu karakola ait olma ihtimali düşünülebilir.

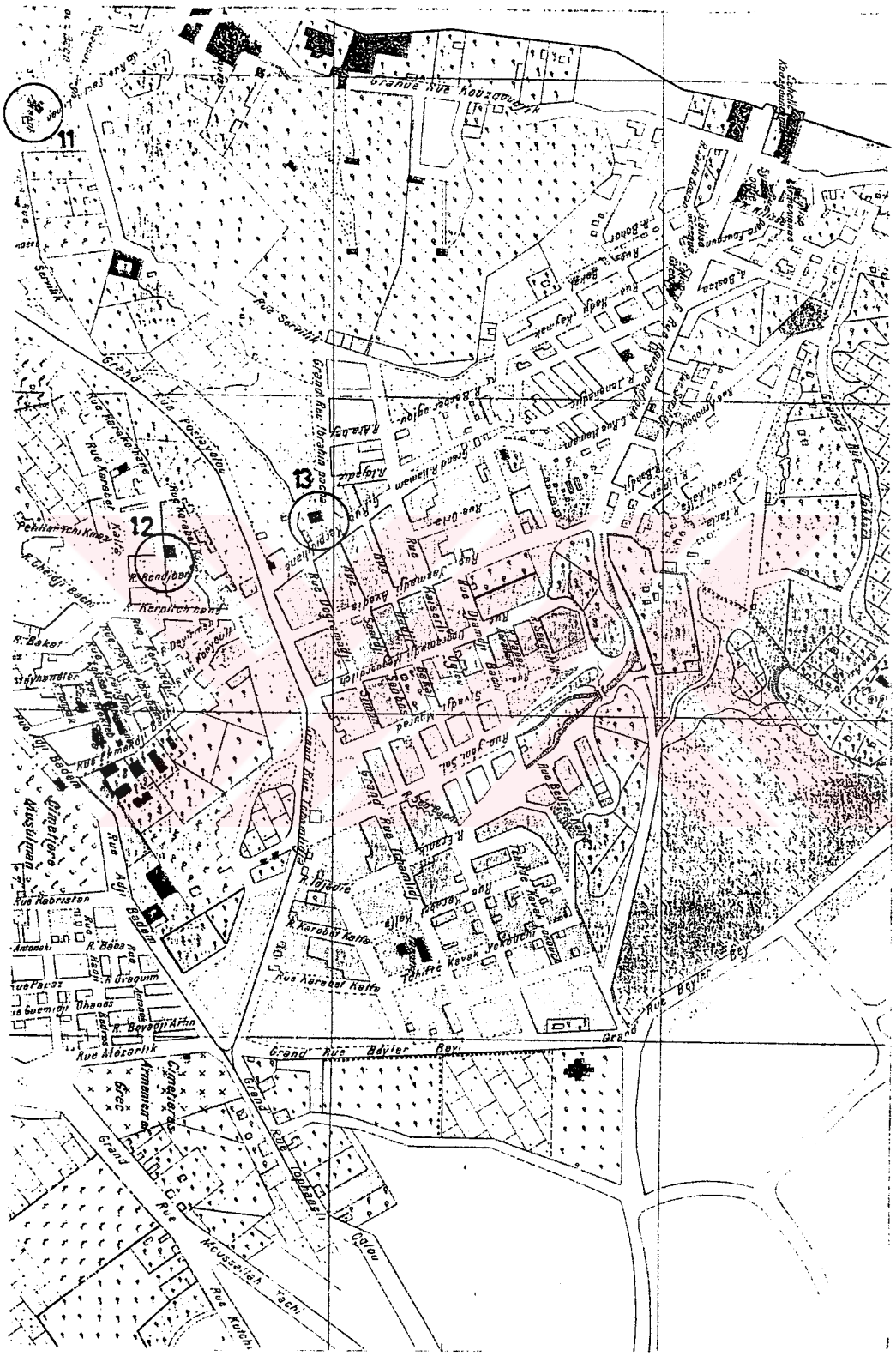
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Ecole Marine
Office de Poste
Echelle Scutari (Chirket)
Karakol
Farry-Boat
Mosquée Iskele
Mosquée Osman Aghia
Club Scutari
Bibliotheque
Mosquée
Comp des eaux Scutari
Bureau de la Dette publique Scutari
Scutari Evkaf
Mosquée Yeni
Grand Rue Iskele
Mosquée Sera-davoud
Rue Gulhan
Place Chemsi pacha
Mosquée Kenan pacha
Rue Aziz Mahmoud Effendi
Grand Rue Ahmedie
Rue Ayazma
Police
Rue Davoud Oglou
Rue Kereji Dede
Mosquée Ahmedie
Mosquée Sultan pacha
Serai
Rue Chemsi pacha
Mosquée Imrdhel
Rue Mesoudie
Mosquée Togarmilar
Grand Mahmoud
Gouvernement
Echelle Saladjak
Saladjak Iskele
Rue Karantine
Mosquée Sinan pacha
Direction police Scutari
Rue Hasab
Rue Bostan
Rue Ihsanie
Rue Arai
Rue Fadikli
Rue Toulloumba
Rue Atchik Turbe
Rue Tchemsi pacha
Rue Ali pacha
Rue Tchinar
Rue Tchinar Arka
Rue Kaplan
Rue Djami Cherif
Rue Kouyou-tchi
Rue Aziz Mahmoud Effendi
Rue Tchinar Arka
Rue Tchinar
Rue Tchinar Arka
Rue Tchinar
Rue Tchinar Arka
Rue Tchinar

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

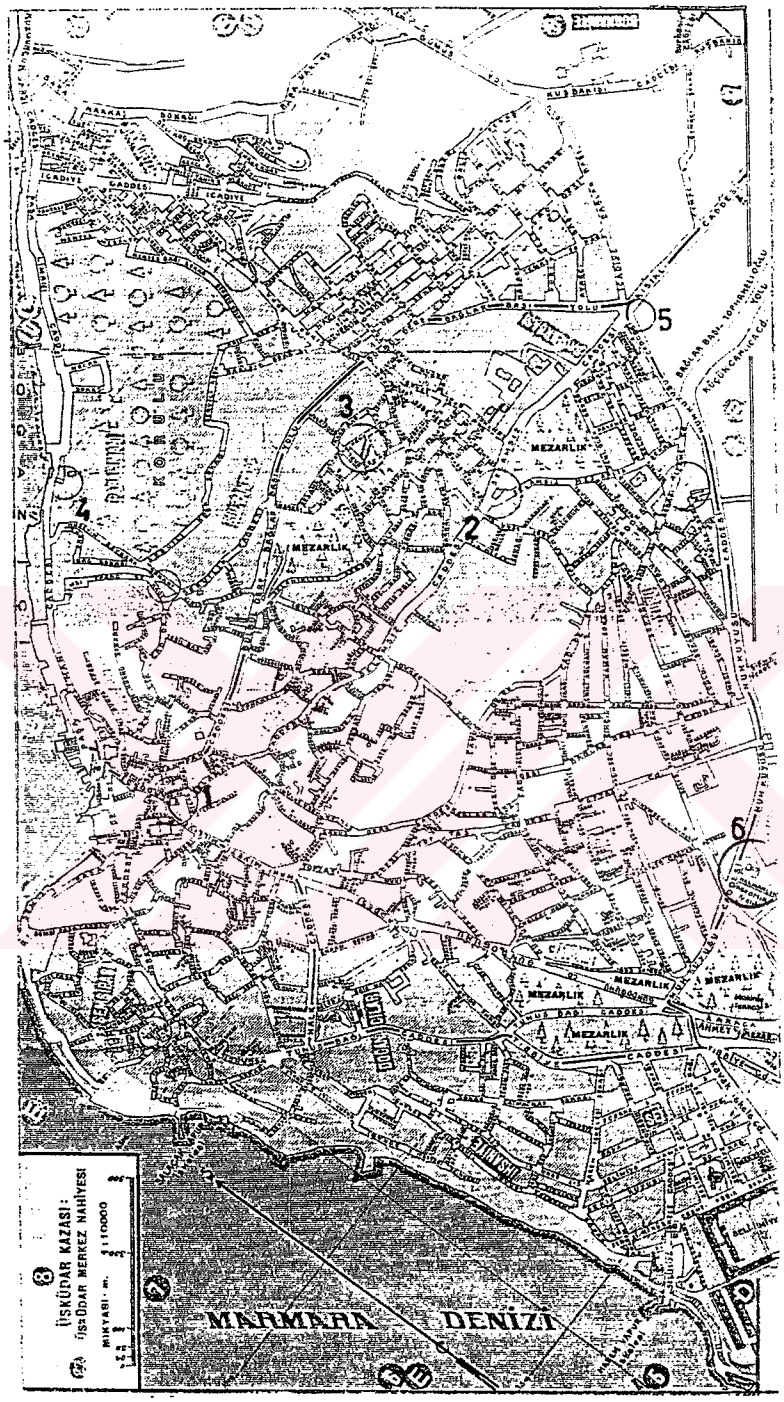

3
5
6
7
8
9
10
Rue Tchinili Hamam
Grand Rue Tokatli
Rue Kasim
Rue Osman Bacha
Rue Tchinili Diam.
Rue Ermekdji-Bachi
Rue Saly Tokat
Rue Toprak
Rue Baka
Rue Arabadji Ali
Rue Hadji Ahmed Bey
Rue Mekteb
Rue Kourd-Bakal
Rue Tchinili
Rue Terzi-Bachi
Grand Rue Tokatli
Grand Rue Yokouch
Grand Rue Elmaky
Rue Imam Effendi
Rue Tchinili Yokouch
Rue Tchinili Tcheshmesi
Rue Tchinili Tchesmesi
Rue Tchinili Hamam
Rue Tchinili Tchesmesi
Rue Tchinili Tchesmesi
Rue Tchinili Tchesmesi

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Har.3 Necib Bey 11- Karakol, 12- Karakol, 13- Karakol.

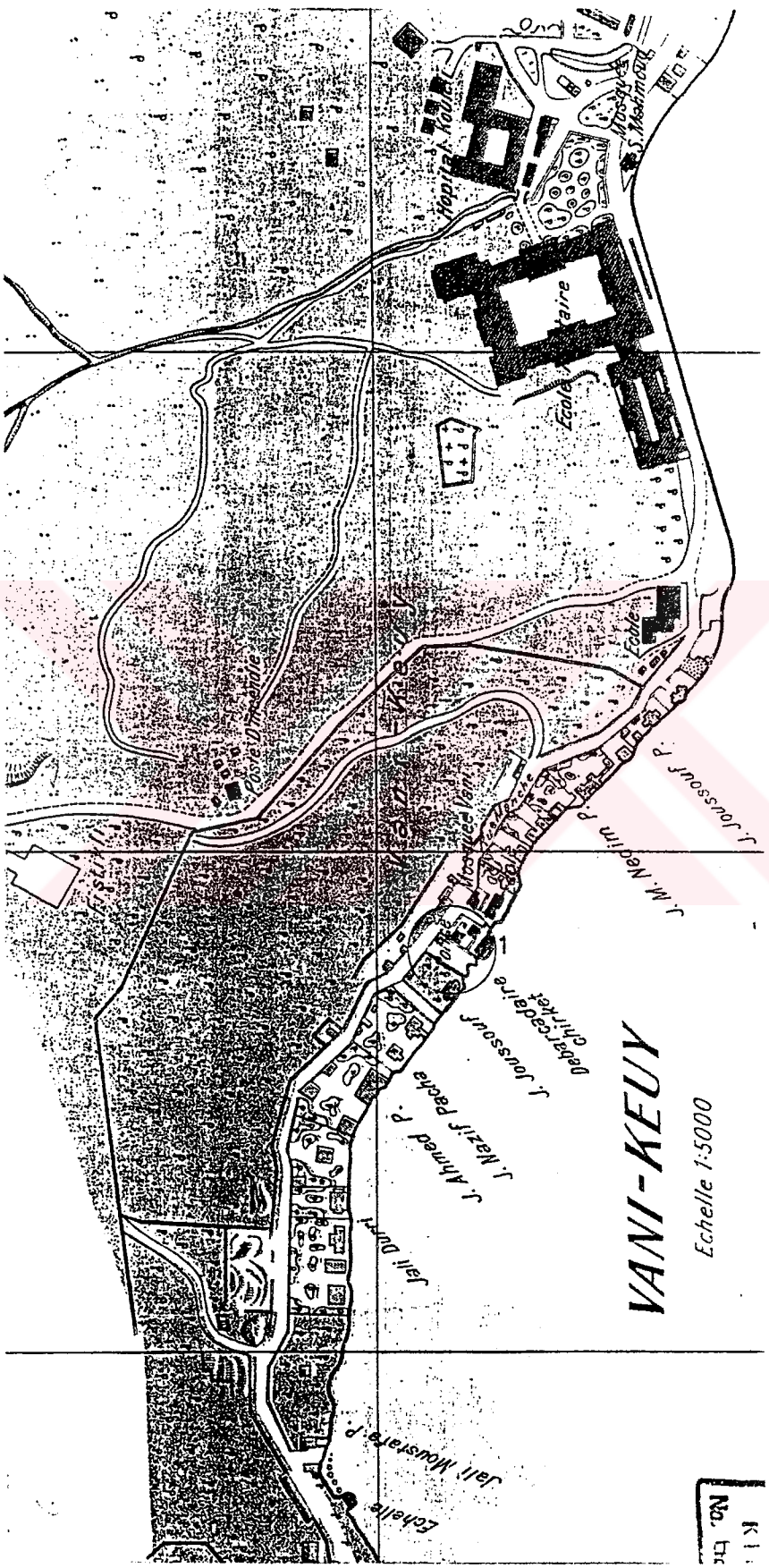
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Har.4 1- İskele (İskelebaşı) Karakolu (Kat. no.6), 2- Çinili Karakol (Kat. no.5), 3- Selamsız Karakolu, 4- Paşalimanı Karakolu, 5- Bağlarbaşı Nokta Karakolu'nun olduğu yer, 6- Nuhkuyusu Karakolu.

Kaynak: Ergin 1934

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

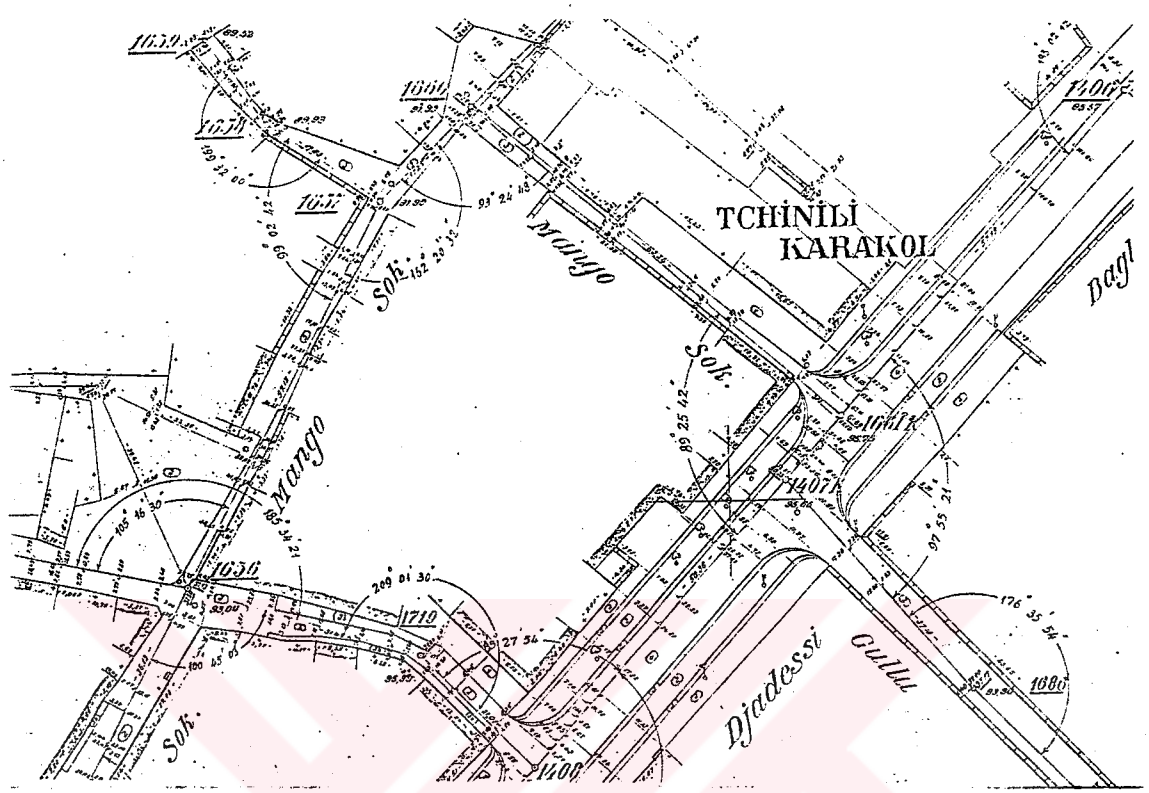
Har 5. Necib Bey 1- Karakol (Vaniköy Camii ve İskelesi`nin arkasında)

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

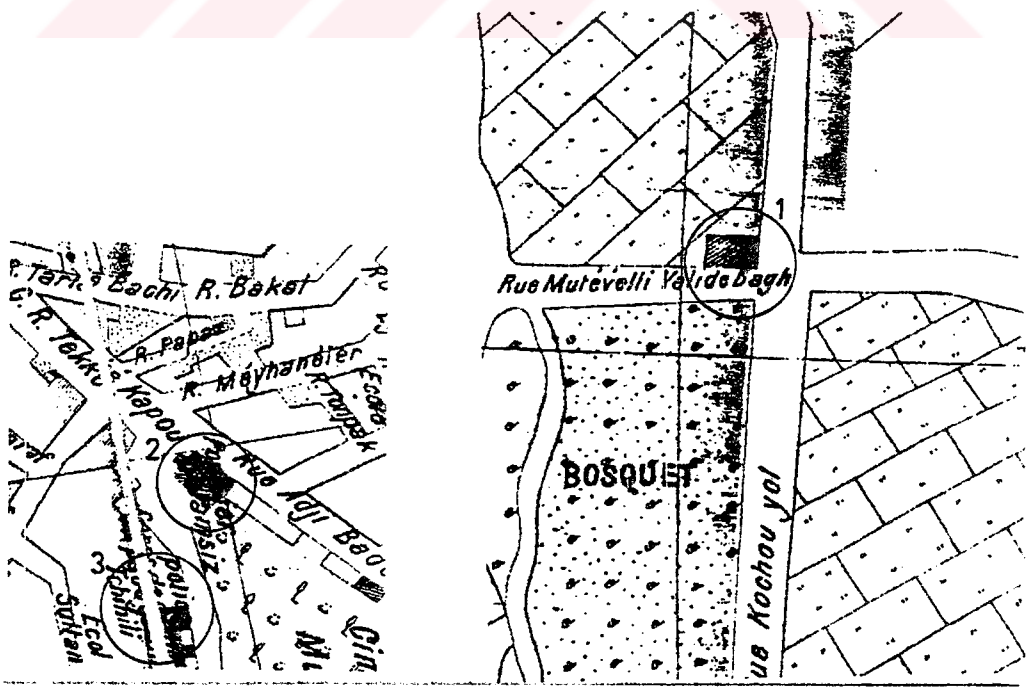

Har.6 Necib Bey 1- Kandilli Karakolu (Kat.no.7)

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

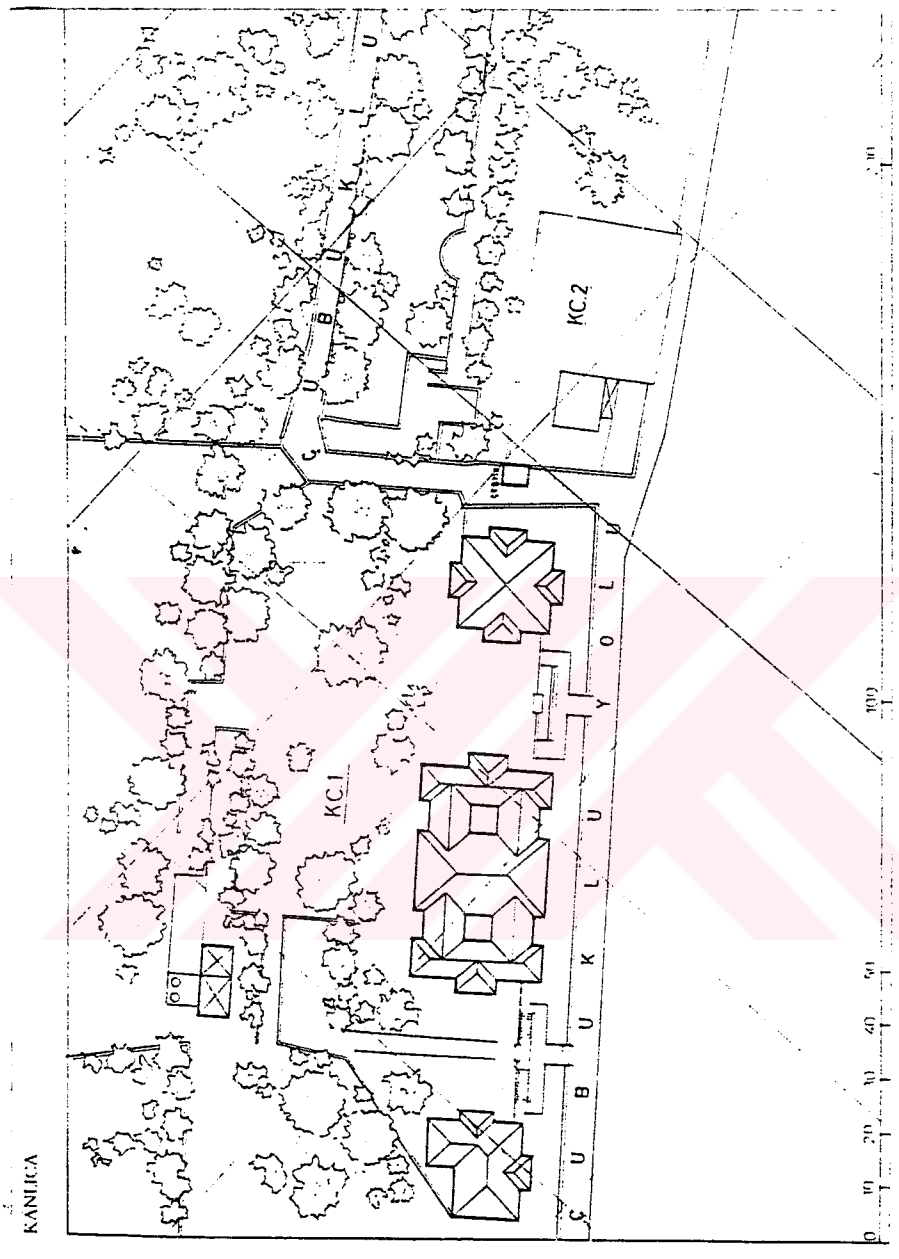
Har. 7 Alman Mavileri 1- Çinili Karakol (Fotoğrafla tespit edilememiştir.)

Har.8 Necib Bey 1- Karakol, 2- Çinili Karakol (Selamsız İtfaiyesi iken),
3- Çinili Karakol (itfaiyenin karşısına sonradan yapılan)

Not: Harita iki ayrı parçadır.

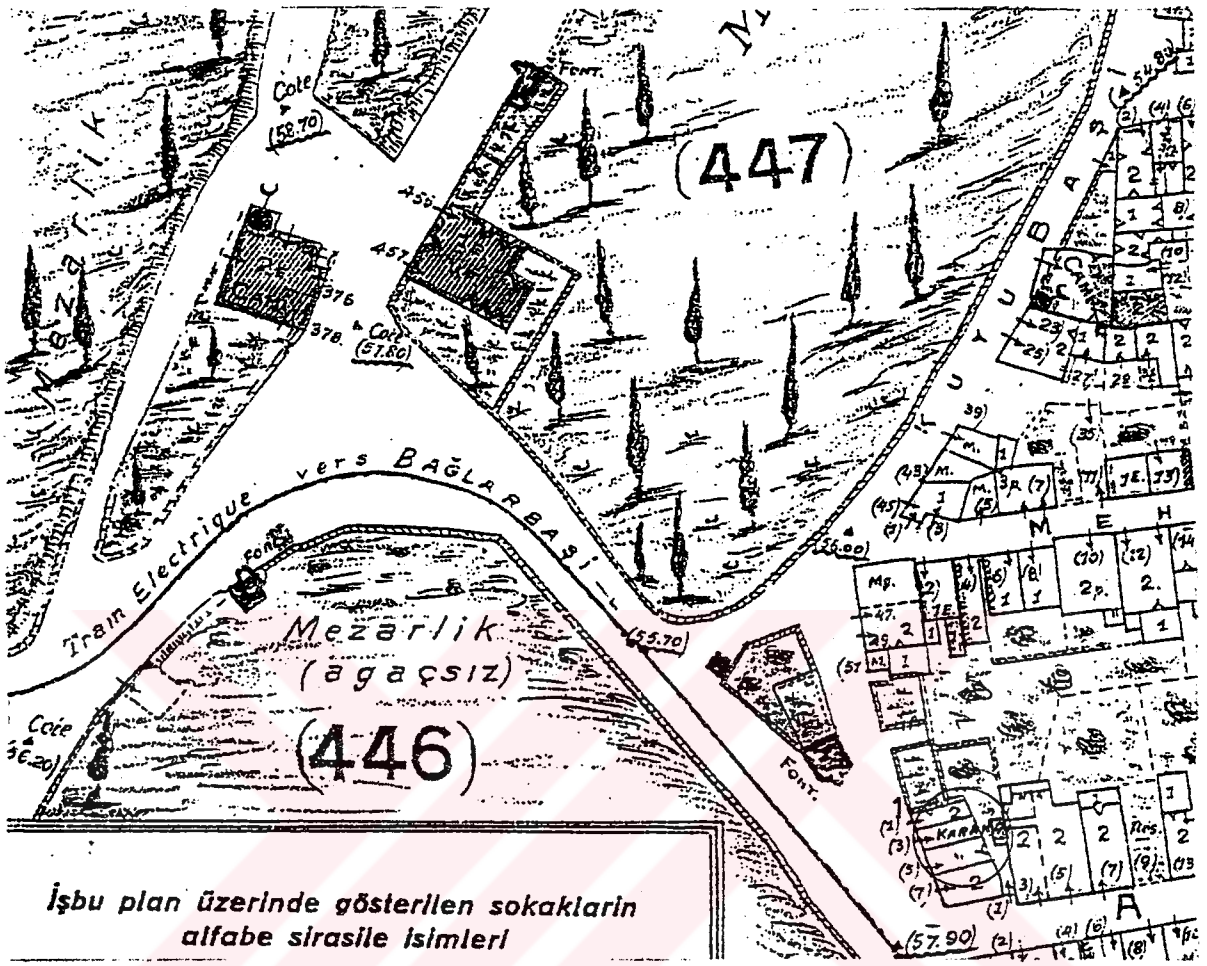
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

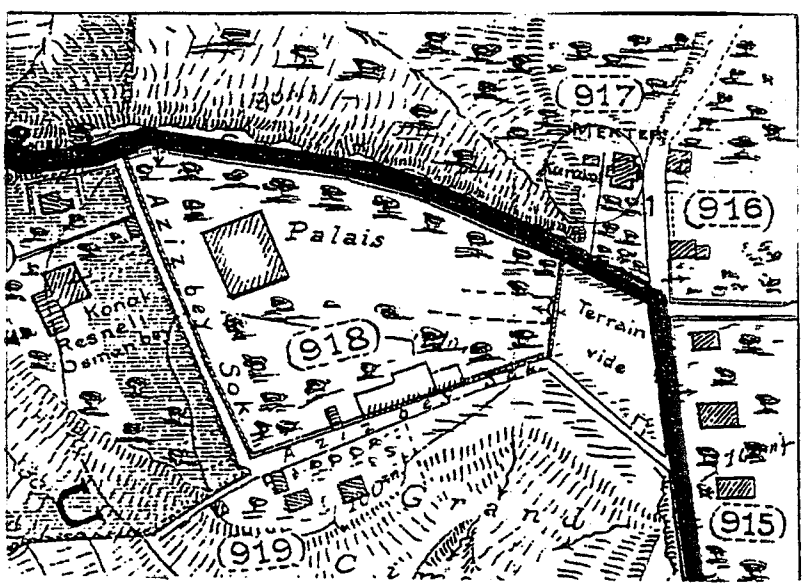
Har.9 KC-1 Karakol (Hüseyin Keçeci Fuat Paşa-Said Paşa adlı şahısların olmuştur.), KC-2 Kezzubi Hasan Efendi Yalısı diye anılır.

Kaynak: Eldem 1994 , C.2 , s.38.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

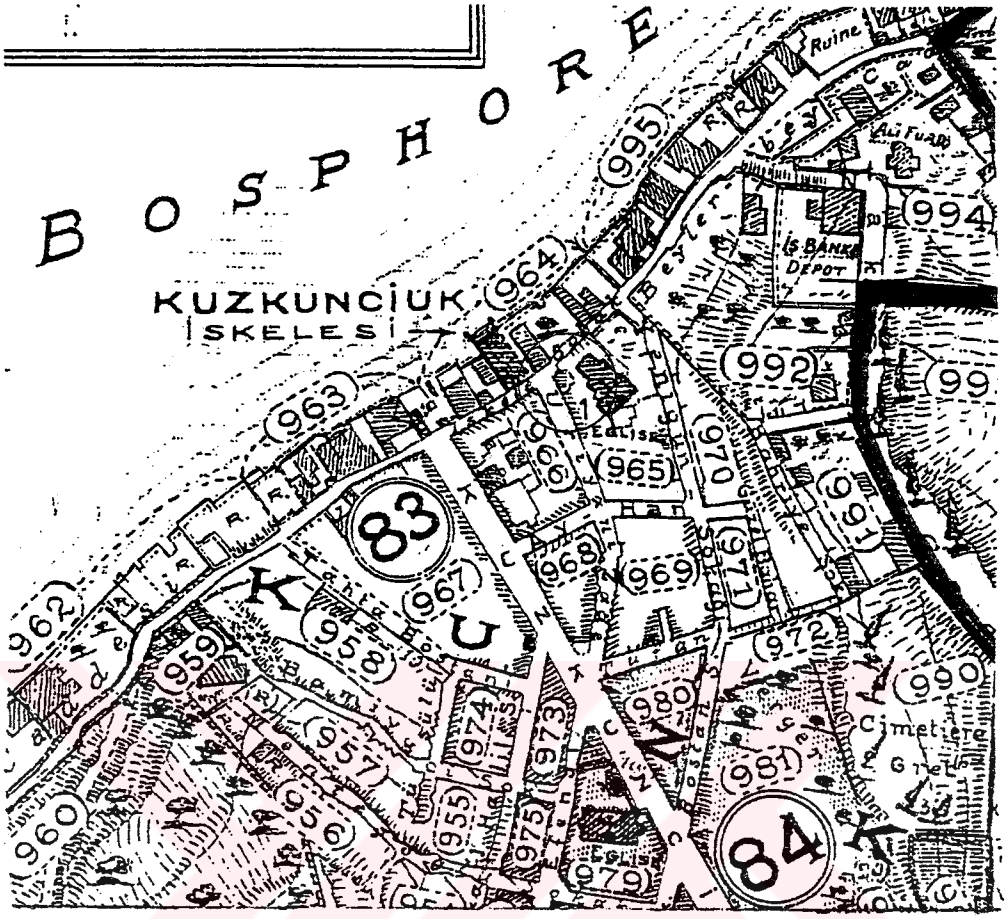

Har.10 Pervititch 1- Karakol (Ahşap bir konut karakola çevrilmiştir.)

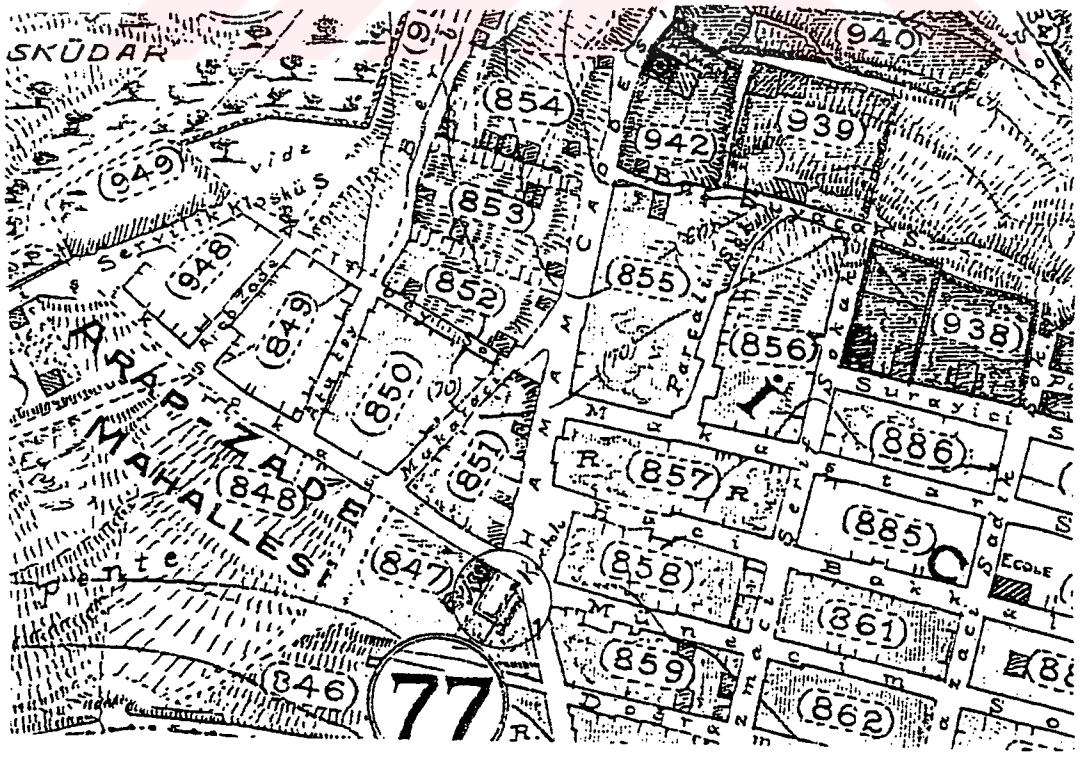

Har.11 Pervititch 1- Karakol (Beylerbeyi-Kuzguncuk)
1/4.000

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

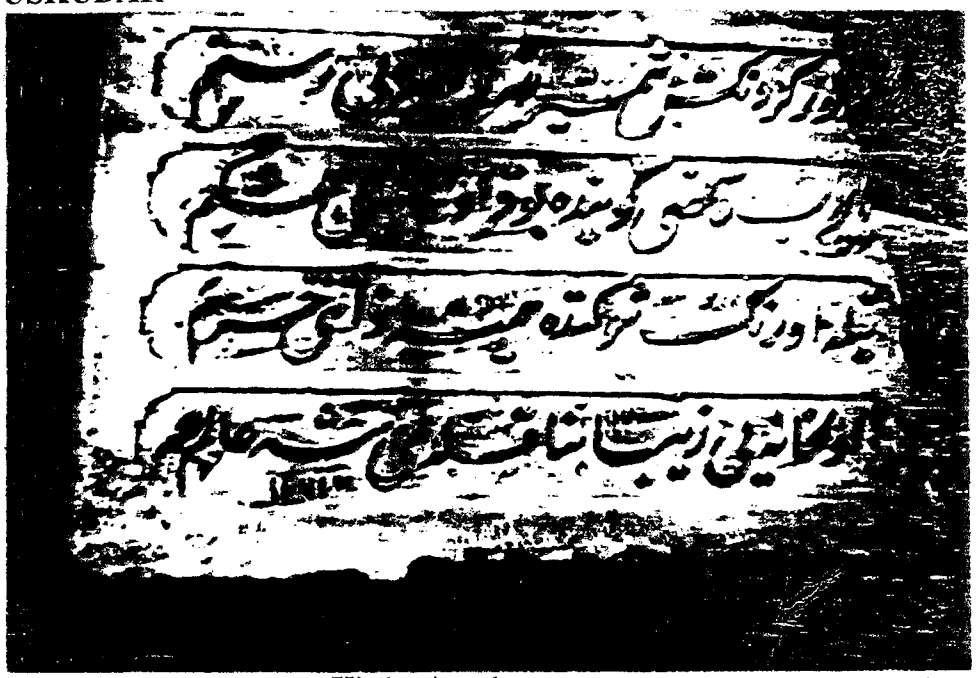

Har.12 Pervititch 1930 1- Kuzguncuk Karakolu

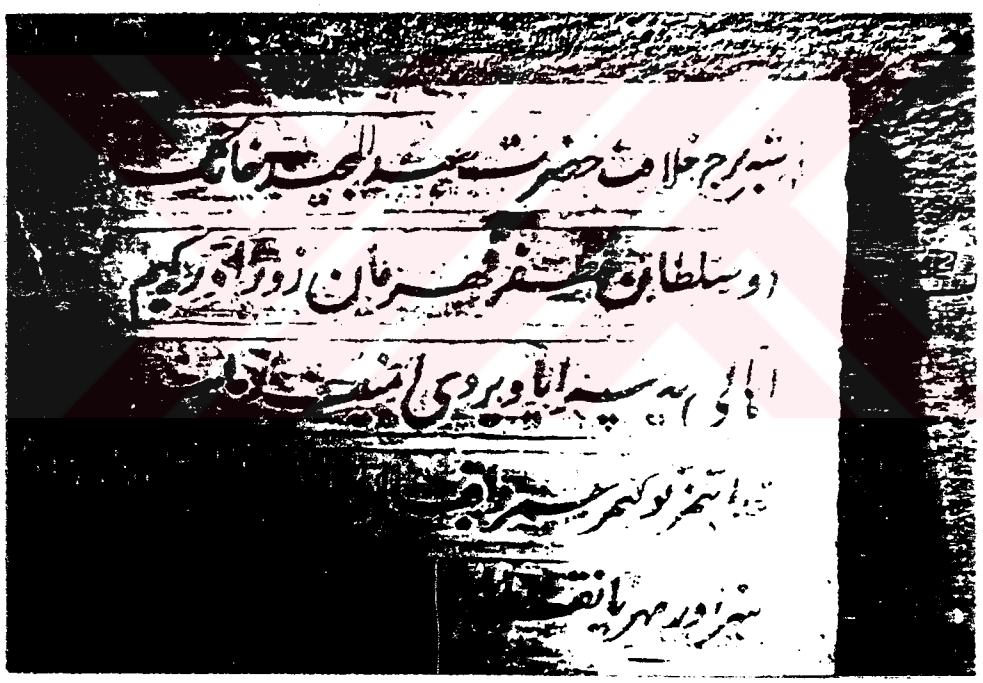

Har.13 Pervititch 1- Arapzade Karakolu (Tek katlı, kargir ve önü ahşap sütunlu bir karakoldur. M.N.Haskan görüşmesi)

ÜSKÜDAR

Res. 1 Kitabenin sol parçası

Res. 2 Kitabenin sağ parçası

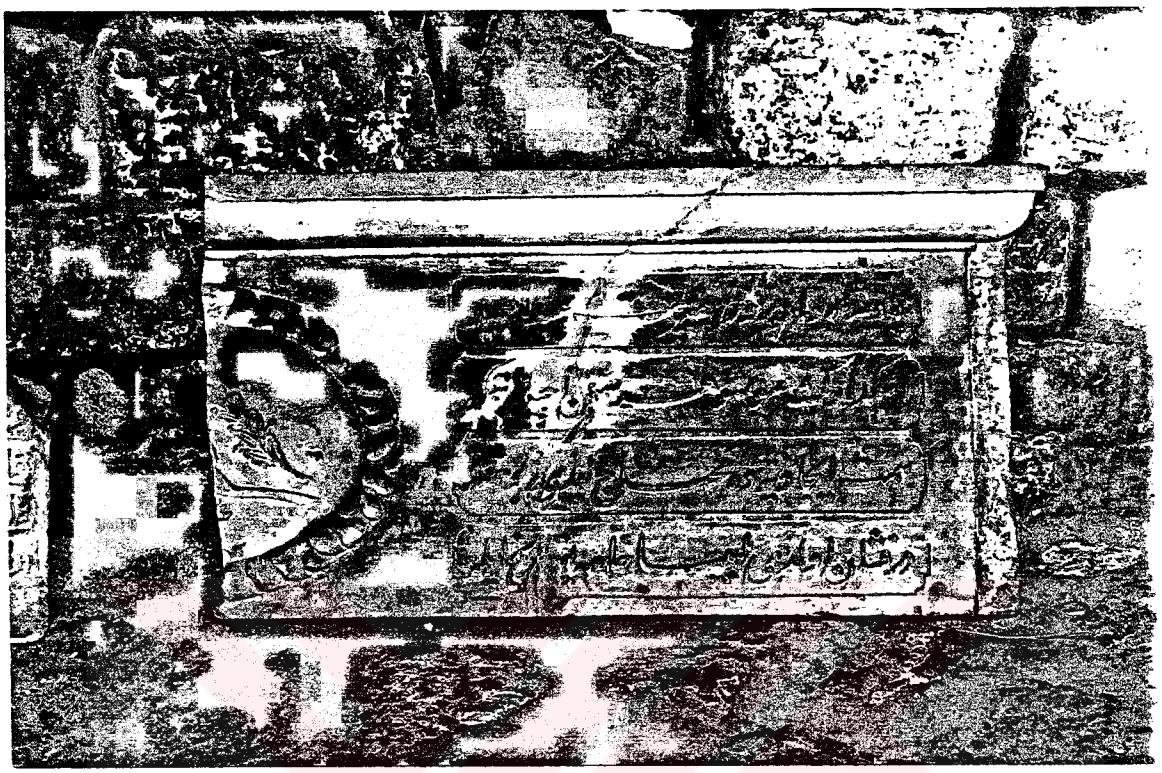
Açıklama: Bu kitabe, Üsküdar'da Karacaahmet Türbesi'nin karşısında M.N. Haskan tarafından bulunup, fotoğrafı çekilerek belgelenmiştir. Kitabe Temmuz 1995'de bir kamyonun çarpmasıyla iki parçaya ayrılmış, sonra da yok olmuştur. Kitabenin hangi karakola ait olduğu tam olarak tespit edilememiştir. Üsküdar ya da Kadıköy'deki karakollardan birine ait olduğu sanılmaktadır.

Kitabenin tercümesi (okunabilen satırlar)

1- Şah-ı hilafetihazret-i Abdülmecid Hânın
2-..... Sultan-ı muzaffer kahraman-ı.....
3- Ahaliye.....virdi emniyeti zaman
4- Karavulhaneyi ziba kıldı şah-ı âlem

1261 (M.1844)

ÜSKÜDAR **İcadiye Karakolu**

Res.1 İcadiye Karakolu kitabesinin sol parçası

Açıklama: Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan kitabe müzeye, İstanbul Vilâyeti Millî Emlâk Müdürlüğü'nden getirilmiştir. Uzunluğu 206 cm, yüksekliği 58 cm olan mermer kitabe ikiye bölünmüştür. Ortada Abdülmecid'in tuğrası yer almaktadır. 1989 yılında Turgay Tezcan tarafından envanteri hazırlanmıştır.

Bu karakolun yeri tam olarak tespit edilememiştir (Har.13'de belirtilen karakol olabilir).

Kitabenin tercümesi

1- Padişahı....perver Hazreti Abdülmecid
2- Üsküdar'ın ..... her semtin ihyâ itmeğe
3- Semt-i İcâdiye'de muhtaç idi.....
4- Direfşân oldu... hâme-i tevârih ile

1258 (M.1842)

ÜSKÜDAR

قراولخانه تاریخی

* (شهنشاه نظام آرای عسکر خان محمودك * اولور قانون عدلی زینت دنیا و مافیها) *
* (جنود خاصه فخر ایلسون آثار لطفیله * که قیلدی اسکداره بوقراولخانه‌یی احیا) *
* (بو بنیان ایچره راحت ایلدکجه جند خاقانی * عدم ملکنده قیلسون اهل عدوانه خدا مأوا) *
* (کهر افشان تحسین اولدی زیور اشبو تاریخم) *
* (قراولخانه‌یی بنیاد قیلدی پادشه والا) *

١٢٥٤

Kitabe 1

Açıklama: Kitabenin Üsküdar'da ait olduğu karakol tespit edilememiştir. Üsküdar'da II. Mahmud'un yaptırdığı bu karakoldan başka bir karakolun belgesine rastlanmamıştır.
Kaynak: *Ziver Paşa Divanı*, s.96.

Kitabenin tercümesi

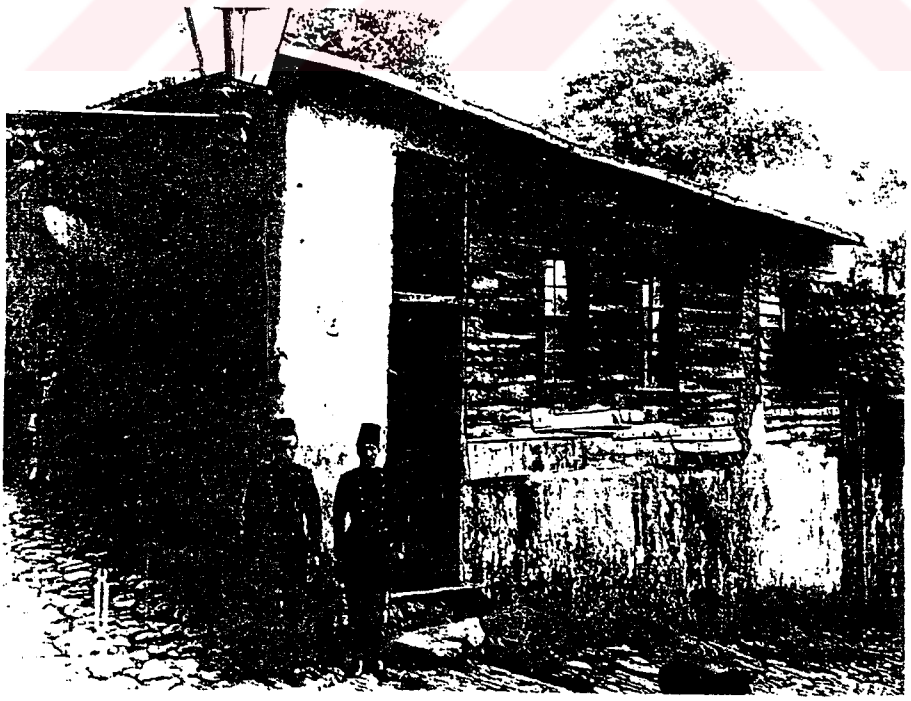
Şehinşah-ı nizâm ârayı asker Hân Mahmud'un
Olur kânun adli ziynet dünya ve mâfihâ
Cünûd-ı hâssa fahr eylesin âsarı lütfi ile
Ki kıldı Üsküdar'da bu karavulhaneyi ihyâ
Bu bünyân içre rahat eyledikçe cün-ü hâkâni
Adem mülkinde kılsın ehl-i üdvane Hüdâ mevâ
Güher efşân tahsin oldu Ziver işbu tarihin
Karavulhaneyi bünyâd kıldı Padişah-ı vâlâ

1254 (M. 1838)

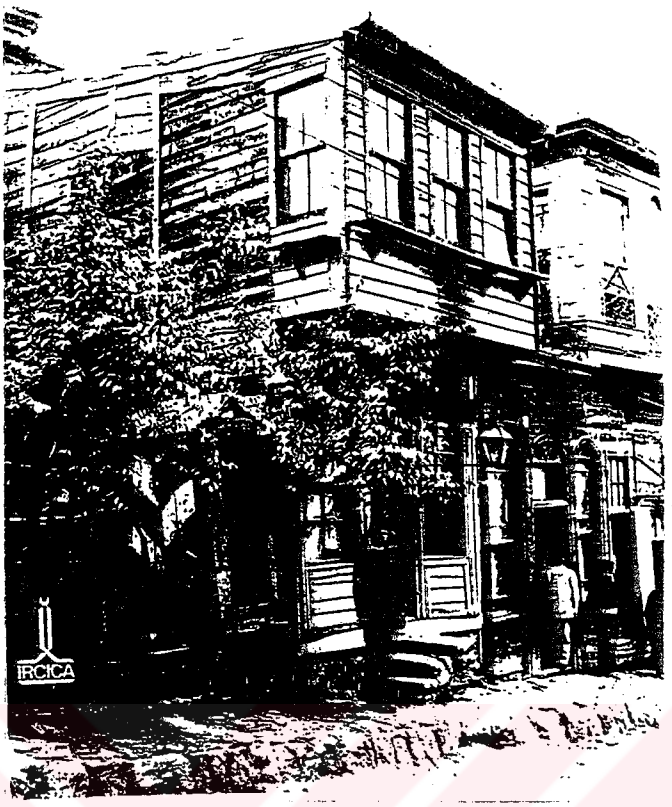
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Atpazarı Karakolu
Belge :Yıldız Albümü 90821-10 F: A.Freres
Bulunduğu yer : At Pazarı
Yakın çevre yapıları: Kızlarağası Mehmet Ağa Mektebi ve Çeşmesi. Kemerli Camii. Sulu Han. Fatma Sultan Çeşmesi. Genç Mehmet Paşa Çeşmesi. Saçlı Halil Efendi Türbesi.
Karakolun mimarisi: İki katlı ve ahşap olarak yapılan bir konut karakola çevrilmiştir.

Yapının adı : ...Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-18 F: A.Freres
Bulunduğu yer :
Yakın çevre yapıları: Burhâniye Camii
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

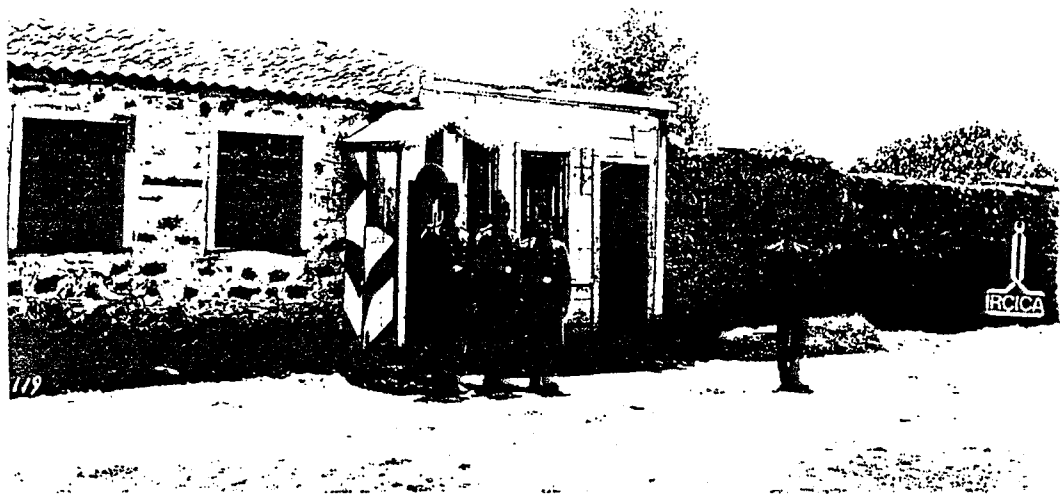

Yapının adı : Beylerbeyi Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-24 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Beylerbeyi
Yakın çevre yapıları: Beylerbeyi Camii. Beylerbeyi Hamamı
Karakolun mimarisi: İki katlı ve ahşap olarak yapılan bir konut karakola çevrilmiştir.

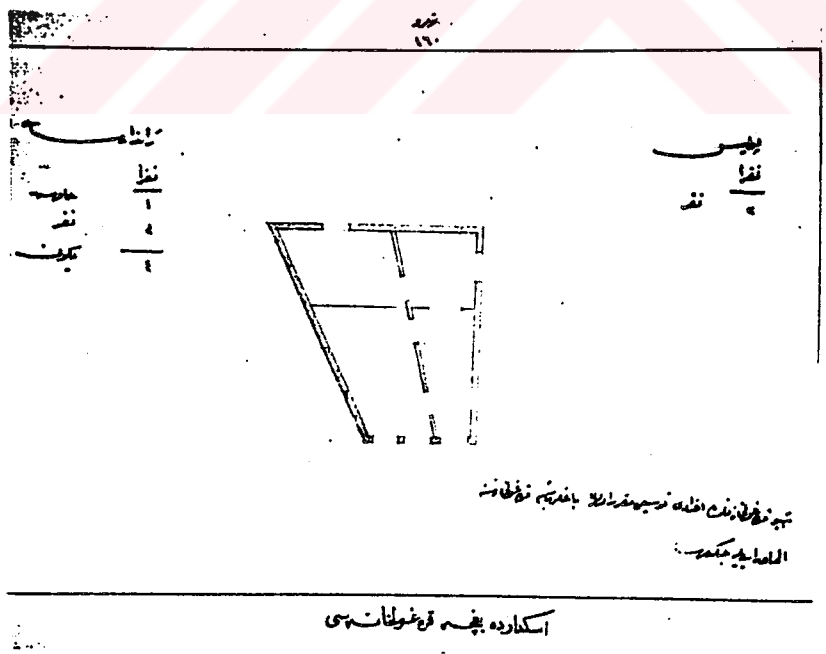

Yapının adı : Çiçekçi Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-23 F: A.Freres
Bulunduğu yer : Çiçekçi
Yakın çevre yapıları: Ayşe Hatun Namazgahı. III.Selim Çeşmesi. Karacaahmet Mezarlığı. Çiçekçi Kahvesi. Kavak Sarayı'nın Havuzbaşı Kapısı.
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Bahçe Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-19 F: A.Frères
Bulunduğu yer :
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

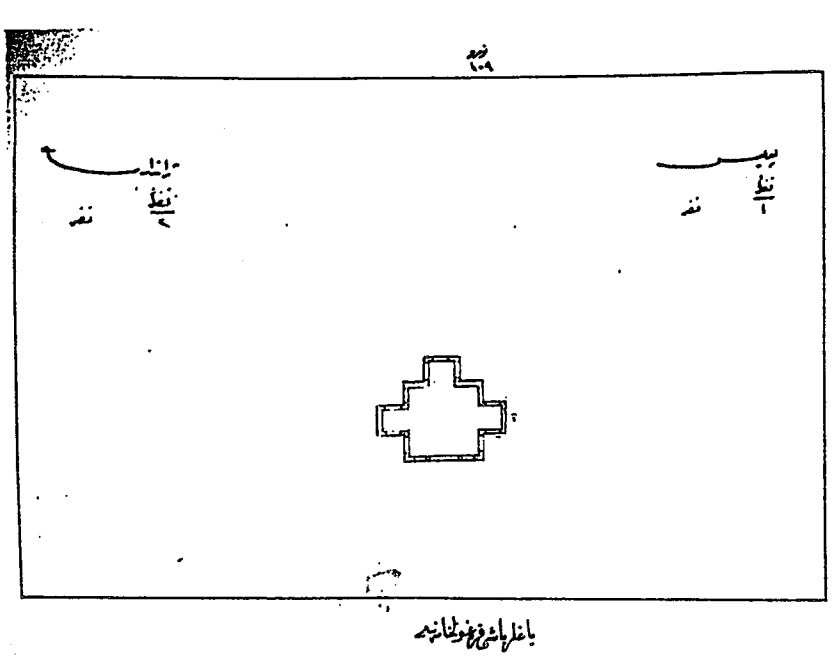

Bahçe Karakolu'nun planı

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Bağlarbaşı Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-24 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Bağlarbaşı
Yakın çevre yapıları: Rum Mezarlığı (Fotoğrafta görünen duvar mezarlığa aittir).
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılan binanın çatısı kurşunla kaplanarak "**nokta karakolu**" olarak kullanılmıştır.

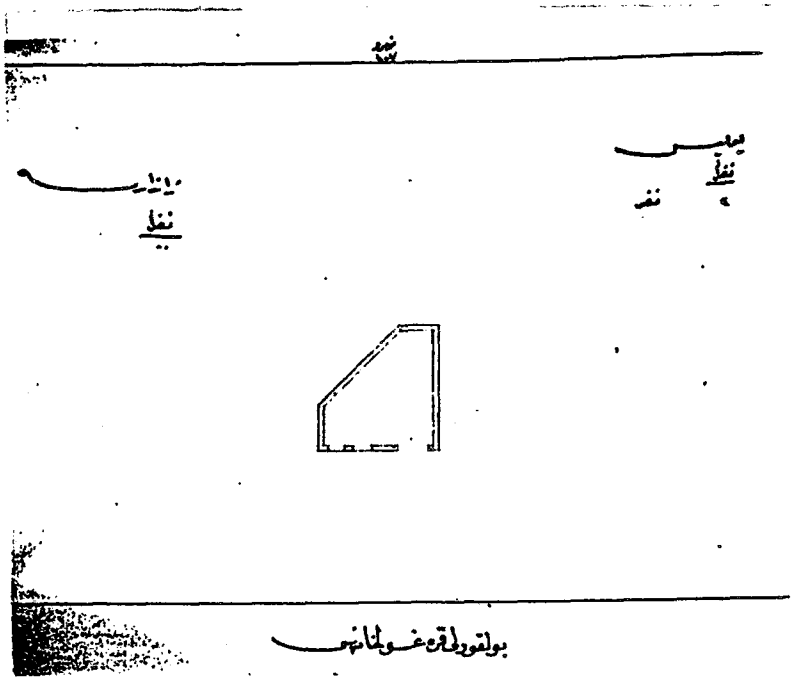

Bağlarbaşı Karakolu'nun planı

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Bulgurlu Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-3 F:A.Frères
Bulunduğu yer : Kısıklı yolu üzerinde
Yakın çevre yapıları: Esma Sultan Kasrı
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

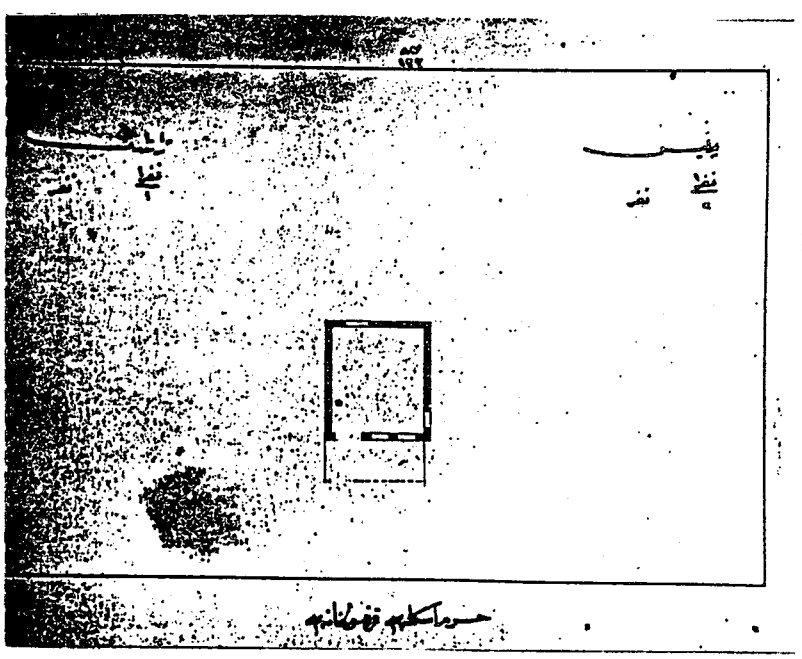

Bulgurlu Karakolu'nun planı

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

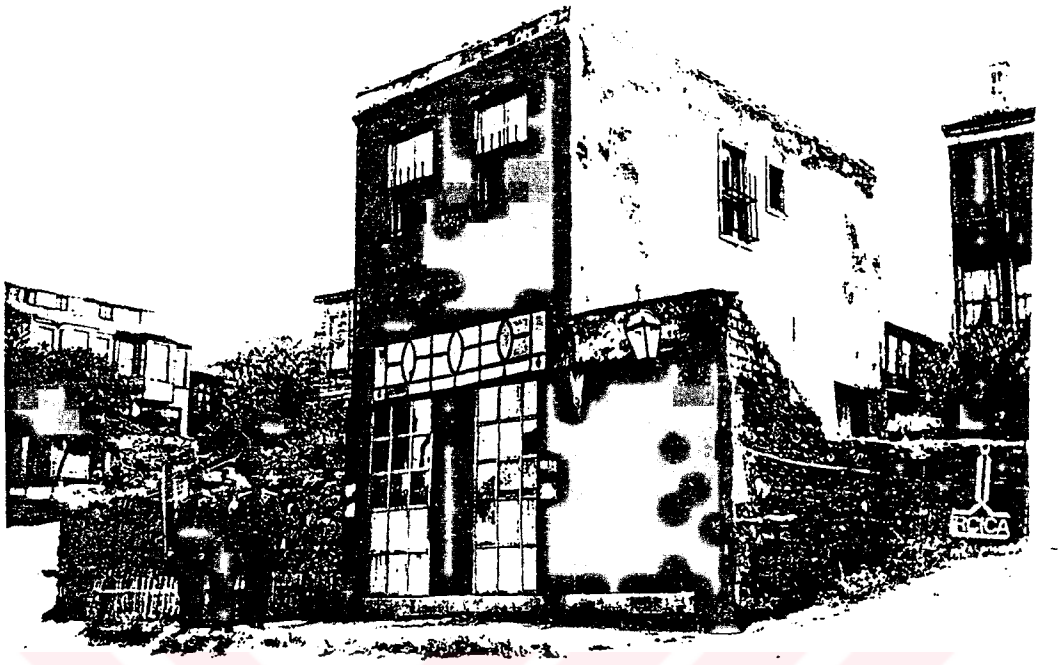
Yapının adı : Harem İskelesi Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-35 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Harem
Yakın çevre yapıları: Defterdar Tahir Efendi Camii ve Mektebi, Beylik Çeşmesi, İplikçi Han, Bürümcüklü Han, Harem İskelesi.
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

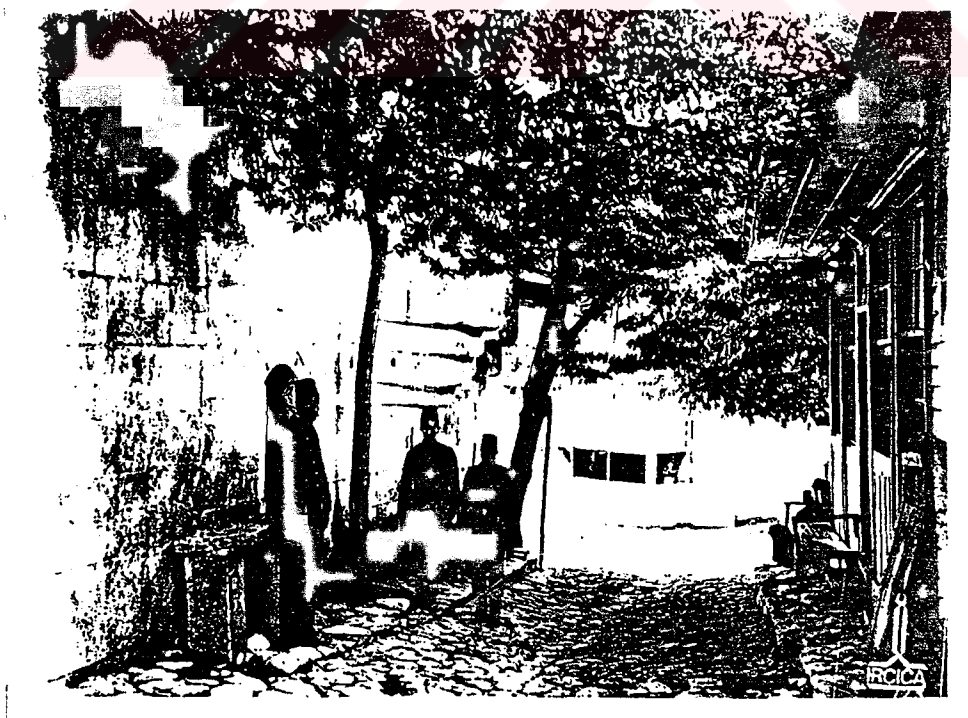
Harem İskelesi Karakolu'nun planı

T.C. [illegible] İSLÂM ESERLERİ
DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : İcadiye Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-8 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Arapzade Karakolu da denilen yapı Müneccimbaşı sokağının köşesindeydi. Arkasında bir nişantaşı bulunurdu. Sonra karşı parsele sütunlu girişi olan karakol yapılmıştır. Aynı yerde günümüzde Üsküdar Kız Lisesi bulunmaktadır (Har. 13).
Yakın çevre yapıları: Nişantaşı
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılan karakolda cam bölmeli büyük bir giriş yapılmıştır.

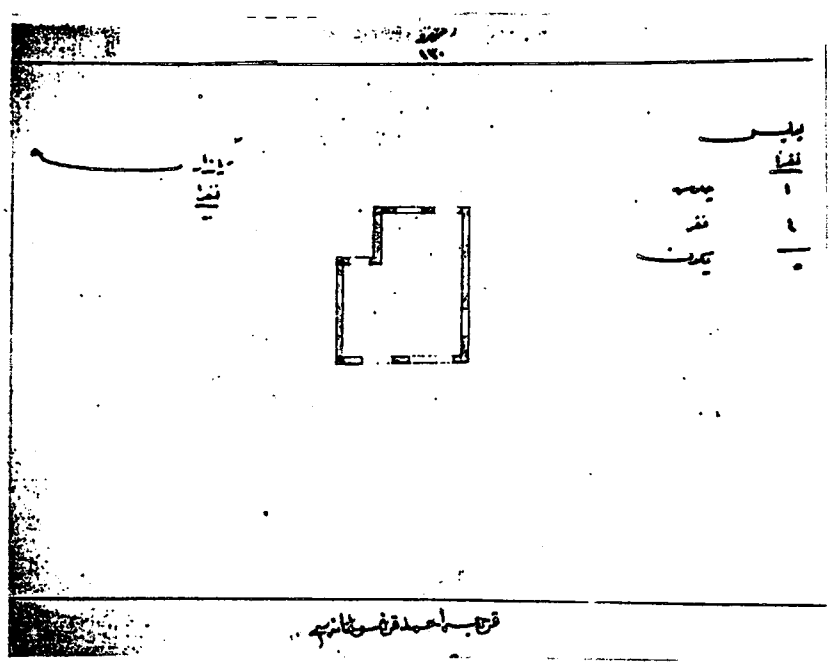

Yapının adı : Kapıağası Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-31 F:A.Frères
Bulunduğu yer : Kapıağası
Yakın çevre yapıları: Divitçiler Mektebi. Moravi Kuyusu. Kapıağası Çeşmesi (duvarı görünen).
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Karacaahmet Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-14 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Karacaahmet
Yakın çevre yapıları: Karacaahmet Mezarlığı
Karakolun mimarisi: İki katlı ve ahşap karkas olarak yapılan konut karakola çevrilmiştir.

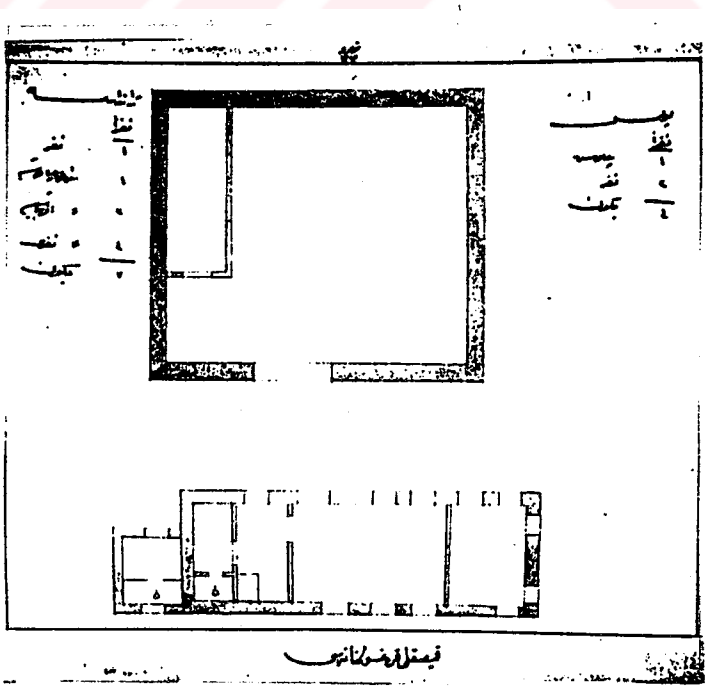

Karacaahmet Karakolu`nun planı

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Kısıklı Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-16 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Bulgurlu yolu üzerinde
Yakın çevre yapıları: Suphi Paşa Korusu (Yusuf İzzeddin Köşkü yakınında)
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

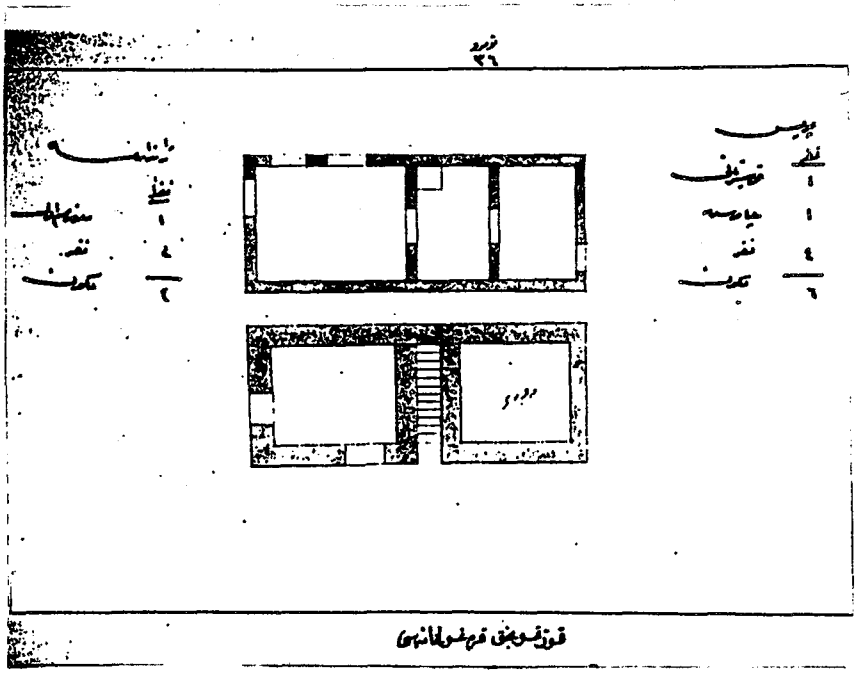

Kısıklı Karakolu`nun planı

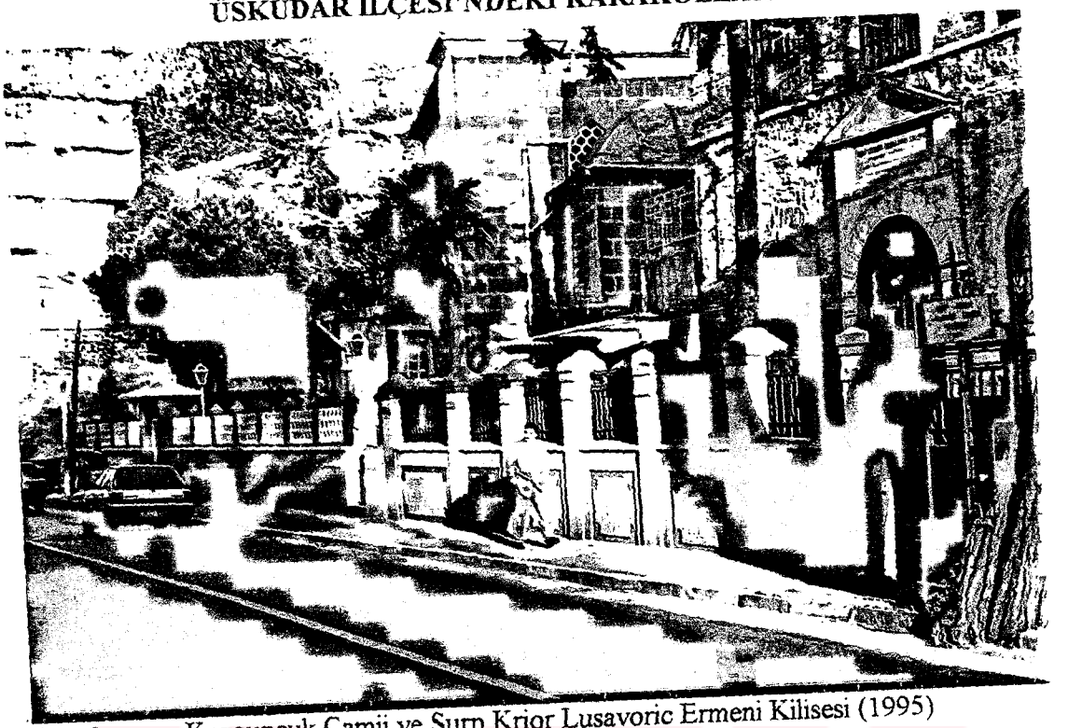
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Kuzguncuk Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-29 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Kuzguncuk
Yakın çevre yapıları: Surp Krior Lusavoric Ermeni Kilisesi
Karakolun mimarisi: İki katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

Kuzguncuk Karakolu'nun planı

Res. 1 Kuzguncuk Camii ve Surp Krior Lusavoric Ermeni Kilisesi (1995)

Res. 2 Surp Krior Lusavoric Ermeni Kilisesi (1995)

5.1.2.2.a. Üsküdar İlçesi'nde Katalog Açılan Karakollar

Üsküdar İlçesi'nde **12** karakol için katalog çalışması yapılmıştır. Bunlar: Altunizade K., Ayazma K., Beylerbeyi K., Çengelköy K., Çinili K., İskele K., Kandilli K. (ahşaptır), Nakkaş Mevkii K. (Kuzguncuk K.), Nuh Kuyusu K., Paşalimanı K., Selimiye K. ve Şemsipaşa Karakolu'dur. Karakollardan aynı yere ikinci kez yapılanlar için "2.yapım" adıyla birer katalog daha doldurulmuştur. Özgün mimarilerini kaybedenlerin kataloglarında o döneme ve günümüze ait bilgiler ayırtedilerek, belirtilmeye çalışılmıştır. Bazıları için cephe restitüsyonu çizilmiştir.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 1 (1.Yapım)

Yapının Adı		Altunizade Karakolu				**Gözlem Tarihi**						
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Altunizade	Sokak/No	Tophanelioğ.	Ada		Pafta		Parsel
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda				Üslup				
	Kitabe			Yapılış tarihi olarak 1866 verilmiştir.				Neo-klasik				
	Dönemin Yöneticisi		Abdülaziz (1861-1876)		Yaptıran	İsmail Zühdi Paşa		Mimarı				
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi		
		x	Karakol									
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar				Rölöve		
	Y. Albümü 90821-11 F: A.Freres					Pervititch						
Yazılı Kaynaklar												
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam			Köşede	
			x			x						
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☒		Giriş Aksında		Cepheye Paralel		Basamak Adeti			Rıht h.		Malzeme
	Çift kollu ☐		x									
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı		
Bodrum K												
Zemin K.												
1. Kat												
2. Kat												
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri			Biçimi	
	Adeti	x										
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma		Düz	Alınlıklı	
	Sütunsuz ☒											
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar	Yapı h kadar	
		x			x							
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin Belgesi	Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.	Arma	
		Yarım daire	x			Yeri						
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.	Pen.demiri	
	Bodrum K											
	Zemin K.			x				x		Sıva		
	1.Kat											
	2. Kat											
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐		Malzemesi				
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☒						
	Diğer											
Diğer Mimari Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri			Adeti	
		Binanın köşesinde		1								
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme		
		x					x					
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒		Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Alaturka kiremit		
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐					
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri				
	Cami	H.1282 / M.1865		x	Altunizade Camii			Karakolun yanındaki adada				
	Çeşme	H.1282 / M.1865		x				Cami avlusunda				
	Diğer	H.1282 / M.1865		x	Sıbyan Mektebi			Tophanelioğlu cad. üzerinde				
		H.1282 / M.1865		x	Hamam			Tophanelioğlu cad. üzerinde				
		H.1282 / M.1865		x	Muvakkithane			Cami avlusunda				

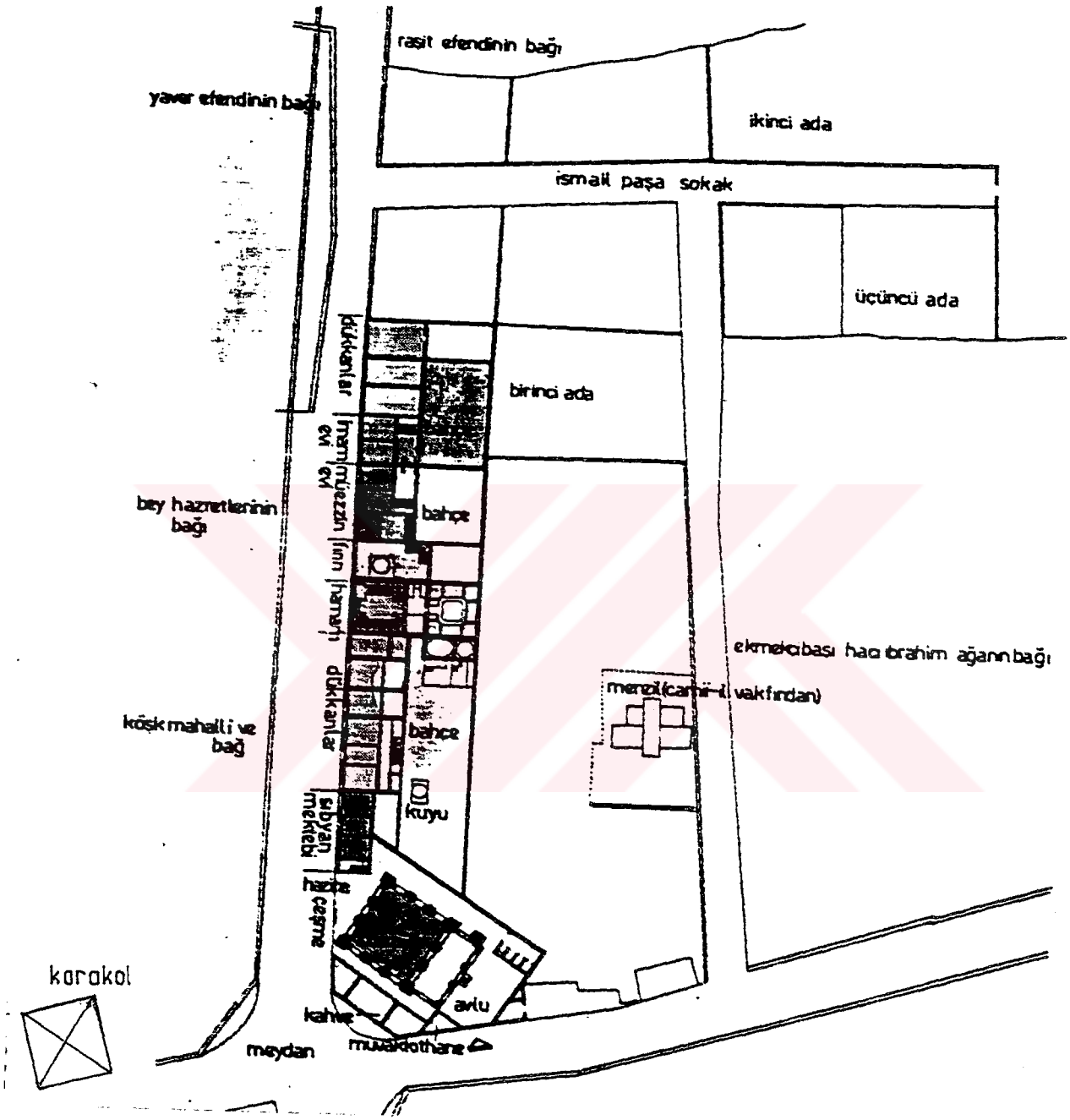
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 1 (2.Yapım)

Yapının Adı		Altunizade Karakolu					**Gözlem Tarihi**		24-06-1995					
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah	Altunizade		Sokak/No	Tophanelioğ.	Ada		Pafta		Parsel	
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup					
	Kitabe								Neo-klasik					
	Dönemin Yöneticisi			Yaptıran				Mimarı						
Bugünkü	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon		Sahibi					
Durumu	x				x		Karakol		Hazine					
Görsel	Eski Fotoğraflar		Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar			Rölöve						
Belgeler					Pervititch			24-06-1995 R.l.v. (A.Ç.)						
Yazılı	1) DBİA , C.1, s.229-230.													
Kaynaklar														
Plan	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam					Köşede	
Özellikleri			x		10x11. 90 m	x								
Dıştaki	Tek kollu ☒	Giriş Aksında		Cepheye Paralel		Basamak Adeti			Rıht h.				Malzeme	
Merdiven	Çift kollu ☐	x				1			15.5 cm				Mermer	
İçteki	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti	Rıht h.				Malzeme	
Merdiven														
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması	Tavan Süslemeleri		Duvar Kalınlığı						
Bodrum K														
Zemin K.	7	1	3.67m					23 cm.						
1. Kat														
2. Kat														
Cephe	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri					Biçimi	
Özellikleri	Adeti	x												
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma		Düz			Alınlıklı	
	Sütunsuz ☒													
	Cephede	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar			Yapı h kadar	
	Giriş	x			x									
Giriş	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin	Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.			Arma	
Kapısı		Basık	Sıvayla		Belgesi	Yeri								
Pencere		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.			Pen.demiri	
Düzeni	Bodrum K													
	Zemin K.	1.00 x 1.98m				x		x		Sıva				
	1.Kat													
	2. Kat													
Cephe	Plastırlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☒		Cephede Belli Aralıklarla ☐		Malzemesi		Plastırlar sıvayla				
Bezemeleri	Silmeler ☒	Pencere Altında ☒		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☒				Silmeler sıvayla				
	Diğer													
Diğer Mimari	Nöbetçi	Yeri		Adeti	Aydınlatma	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri					Adeti	
Elemanlar	Kulübeleri				Elemanları									
Strüktür	Taşıyıcı	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme				
Özellikleri	Sistem	x				Taşıyıcısı				x				
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒		Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Marsilya tipi kiremit				
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐							
Yakın		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri						
Çevre	Cami	H.1282 / M.1865		x	Altunizade Camii			Karakolun yanındaki adada						
Yapıları	Çeşme	H.1282 / M.1865		x				Cami avlusunda						
	Diğer	H.1282 / M.1865		x	Sıbyan Mektebi			Tophanelioğlu cad. üzerinde						
		H.1282 / M.1865		x	Hamam			Tophanelioğlu cad. üzerinde						
		H.1282 / M.1865			Muvakkithane			Cami avlusunda						

ÜSKÜDAR

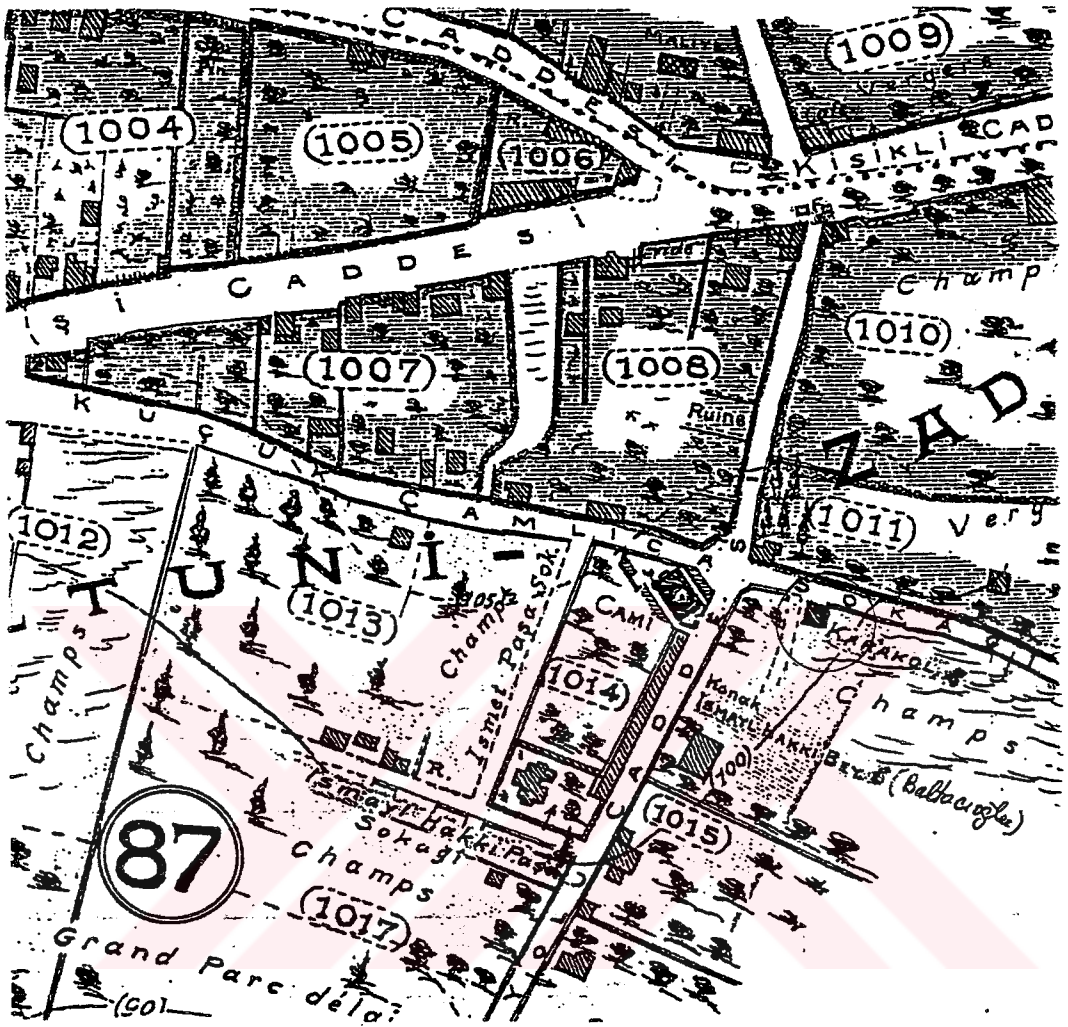
Altunizade Karakolu

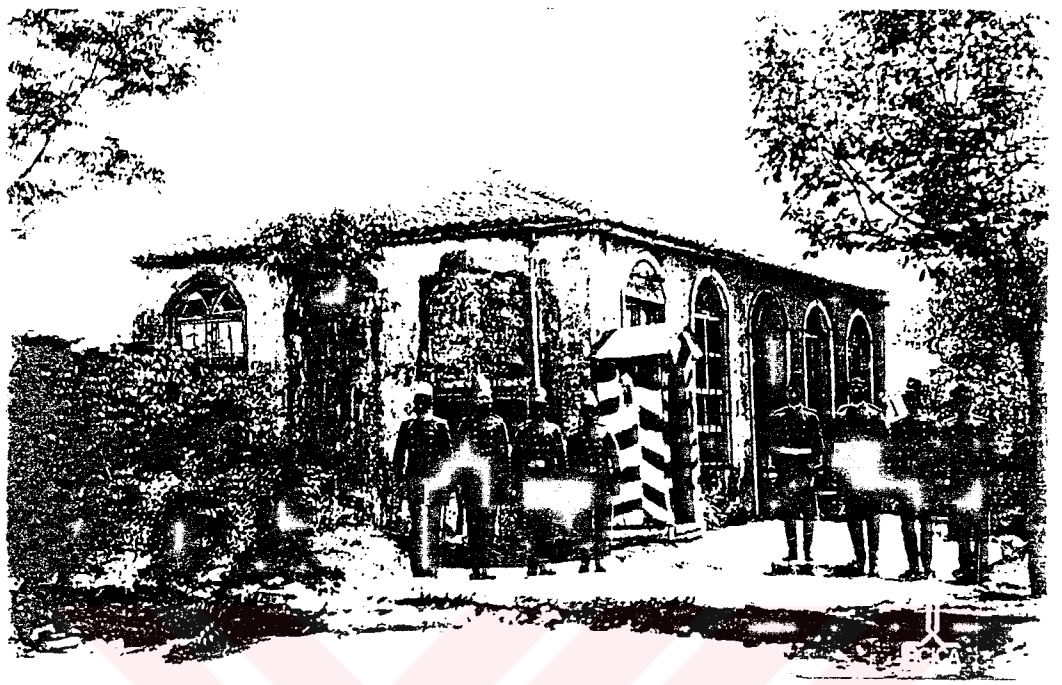
Har.1 Altunizade Külliyesi (H.1284 yılında Zirai Mikyası ile çizilen vaziyet planı)

Kaynak: Özakın 1996:63.

ÜSKÜDAR **Altunizade Karakolu**

1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1017
87
TUNEL
Champs
Grand Parc delà
Ruine
Champ
Very
CAMI
KARAKOL
Champs
Champs
Champs

ÜSKÜDAR **Altunizade Karakolu**

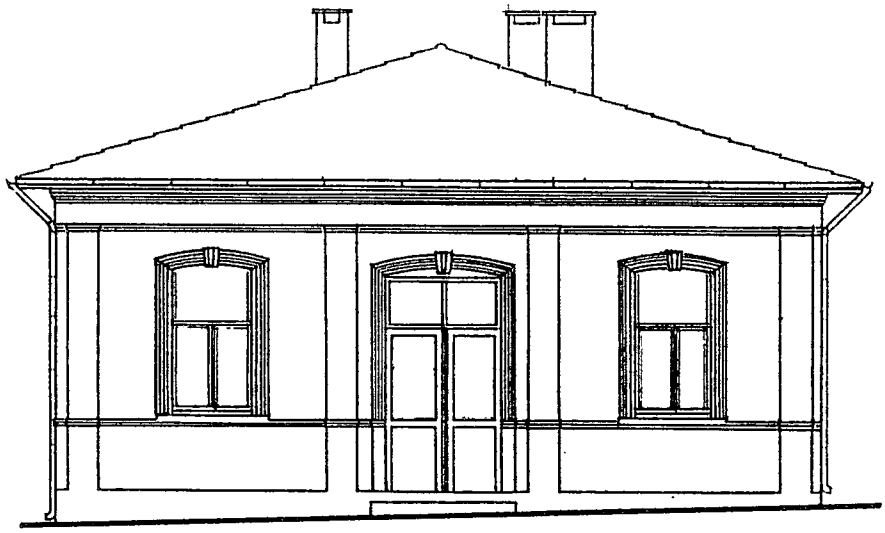

Res. 1 Altunizade Karakolu (Yıldız Albümü 90821-11 F: A. Frères)

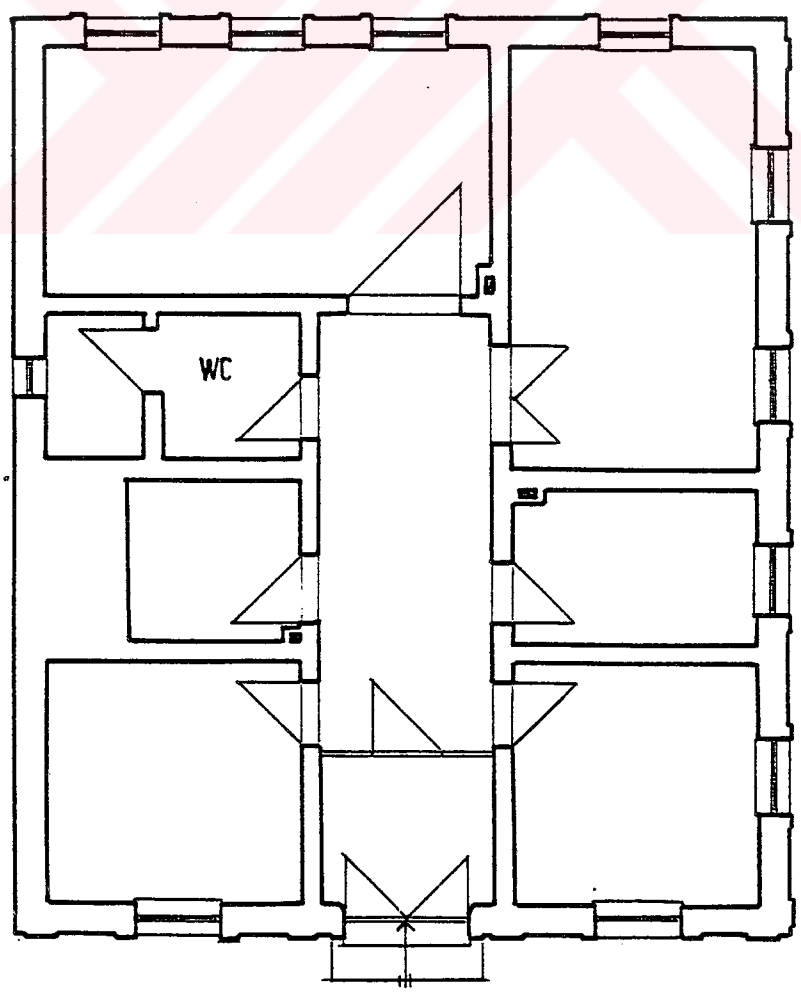

Res.2 Altunizade Karakolu Küçük Çamlıca Caddesinden görünüşü (1995)

ÜSKÜDAR **Altunizade Karakolu**

Çiz.1 Altunizade Karakolu'nun ön cephesi rölöve 1/100

Çiz.2 Altunizade Karakolu'nun planı rölöve 1/100

ÜSKÜDAR **Altunizade Karakolu**

Res.3 Altunizade Karakolu Küçük Çamlıca Caddesinden Görünüşü (1995)

ALTUNİZADE KARAKOLU

YAPININ KONUMU VE YERİ

Üsküdar İlçesi'nde, Altunizade Mahallesi'nde, Tophanelioğlu (Koşuyolu) Caddesiyle kesişen Ord. Prof. Dr. Fahreddin Kerim Gökay (Küçük Çamlıca) Caddesi üzerinde yer alır.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

Altunizade Karakolu, bir külliye oluşturan yapılarla birlikte Altunizade İsmail Zühdi Paşa tarafından yaptırılmıştır.

1) Altunizade Camii: Camii, H.1282 / M.1865'te İsmail Zühdi Paşa tarafından yaptırılmıştır. Camiin önünde Altunizade ailesine ait bir mezarlık yer alır.

2) Çeşme: Caminin mihrap yönünde, hazireye doğru girinti yapacak şekilde yerleştirilen mermer çeşmenin suyu akmamaktadır.

3) Sıbyan Mektebi: Mektep, mihrabın arkasındaki hazireye bitişiktir. İki katlı bina kız ve erkek öğrenciler için ayrı olarak tasarlanmıştır. Günümüzde bu bölümlerden biri konut, diğeri eczane olarak kullanılmaktadır.

4) Hamam: Sıbyan mektebinin bitişiğindeki dükkânlar ile fırının arasındadır. Moloz taş ve tuğladan inşa edilen hamam oldukça harap durumdadır.

5) Muvakkithane: Caminin son cemaat yeri ile avluyu çeviren duvara arasında kalan üçgen adada yer alan yapı yıkılmıştır.

6) Fırın: Hamamın yanındaki konut olarak kullanılan iki katlı binanın içine yapılmıştır.

7) İmam ve Müezzin Meşrutaları: İki katlı olarak inşa edilen yapılar özgün işlevlerini sürdürmektedir.

8) Dükkânlar ve Kahvehane: Cadde üzerinde sıralanan, farklı boyutlardaki iki katlı on dükkânın çoğu yıkık durumdadır. Bir kısmı eczane olarak hizmet vermektedir. Kahvehane ise yıkılmıştır.

9) Altunizade Köşkü: Semte adını veren İsmail Zühdi Paşa tarafından 1868'de yaptırılmıştır. Küçüksu Kasrı'nı andıran bu güzel köşkü Sultan Abdülaziz kendisine

isteyince, caminin karşısına yeni bir köşk inşa edilmiştir. 40 dönüm bahçesi olan köşkün bahçesinde beş havuz, bir de hamam yapılmıştı. Uzun yıllar bakımsız kalan köşk, yeniden inşa edilmek koşuluyla STFA firmasına satılınca 1988'de yıkıtırılmıştır (Arlı 1993: 229-232 ; Baltacıoğlu 1993: 230).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk Yapım

Yıldız Albümü'ndeki fotoğraf ilk yapılan karakol binası olup, günmüzde mevcut olan daha sonraki bir tarihte yapılan karakoldur.

1- Plan Özellikleri

Karakol dikdörtgen planda ve ayrık nizamda yapılmıştır. Döşeme taşıyıcısı ahşaptır.

2- Cephe Özellikleri

Kargir ve tek katlı yapıda giriş ortadadır. Giriş cephesinde ve yan cephede yarım daire kemerli, söveli, demir parmaklıklı pencereler yapılmıştır. Giriş de pencerelerle aynı yükseklikte, yarım daire kemerli bir kapıdır. Çatı dört yana eğimli olup alaturka kiremitle kaplıdır. Karakolun köşesine bir tane nöbetçi kulübesi yerleştirilmiştir.

a*) İkinci Yapım

1- Plan Özellikleri

Karakol aynı parsele, yine tek katlı ve kargir olarak ayrık nizamda inşa edilmiştir. Yapının dış boyutları 10x11.90 m dir. Giriş, Küçük Çamlıca Caddesi üzerindendir. Giriş holüne açılan mekânların bölme duvarları kargirdir. Karakolun tavanları ahşaptır.

2- Cephe Özellikleri

Karakolun giriş cephesi simetriktir. Giriş kapısı ve pencereler basık kemerli olup sıvadan yapılmış silmeyle çevrilidirler ve kilit taşı işlenmiştir. Girişin iki yanında ve köşelerde plastrlar yapılmıştır. Ön cephedeki pencerelerin altlarında, plastrların başlıklarının üzerinde ve saçakta silme dolaşmaktadır. Çatı dört yana eğimli, marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

b) Yapılan Müdahaleler

Karakolun ahşap olan tavanları betonarmeye çevrilmiştir. Mekânlar ihtiyaca göre bölünmüştür.

c) Son Durum

Üsküdar Emniyet İlçe Müdürlüğü'ne bağlı bir karakol olarak hizmet vermektedir.

1- Plan Özellikleri

Giriş kapısından sonra demir doğramadan bir rüzgârlık yapılmıştır. Nezarethane için yan cephe pencerelerinden biri kapatılmıştır. Mutfak ve wc'nin dışında diğer mekânlar idarî hizmetler için kullanılmaktadır.

2- Cephe Özellikleri

Karakolun sol yan cephesine wc penceresi dışında, sağırlaştırılmıştır.

YAPININ SORUNLARI

Karakolun her sene boyanarak bakımı yapıldığı tespit edilmiştir. Bazı mekânların iç duvarlarda rutubet sorunu vardır.

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

Kurulda Altunizade Karakolu'nun dosyasına ratlanmamıştır. Geçmişte, bahçe içinde büyük köşk ve konaklarıyla ünlü bu yazlık beldeye, Adile Sultan Kasrı ve Abdülaziz'in Av Köşkü'nün yapılmasıyla, saray erkanı da rağbet etmiştir. Külliyenin yapımıyla sosyal açıdan hareketlenen semtte karakol bölgenin güvenliğini sağlamıştır. Son yıllarda yapılan imar değişikliği nedeniyle işyeri, site ve apartmanlarla dolan semtte aynı fonksiyonu devam ettiren karakolun tescil edilmesi gerekmektedir. Planına fazla müdahale edilmeyen karakolun, sol yan cephesindeki kapatılan pencereler (nezaret hariç) açılmalıdır. Girişteki tabela, sarkan kablolar, kapının önündeki bayrak ve elektrik direği kaldırılmalıdır. Yağmur boruları değiştirilip, iç duvarlardaki rutubet önlenmelidir.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No:2 (1.Yapım)

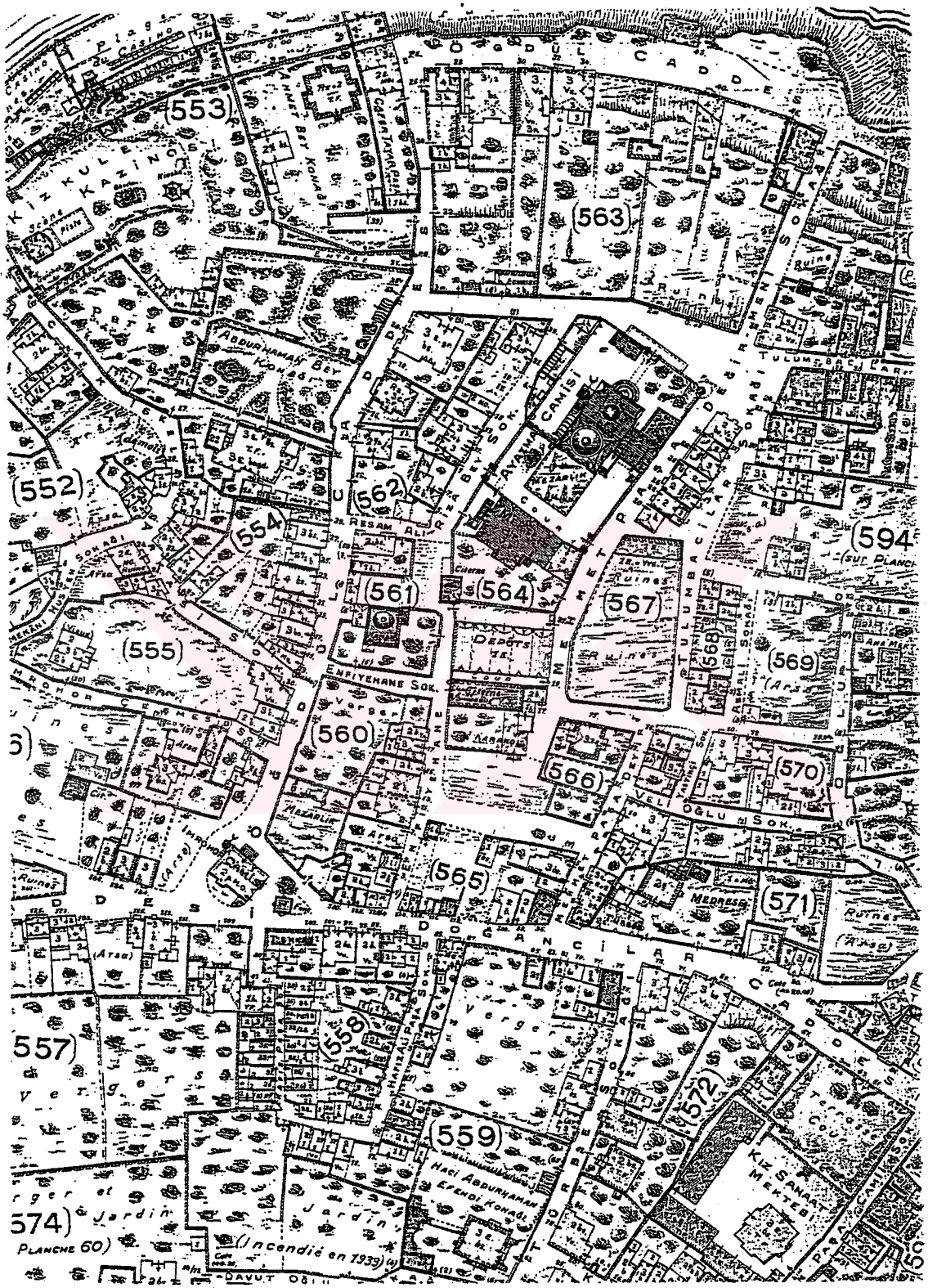
Yapının Adı		Ayazma Karakolu					**Gözlem Tarihi**					
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Ayazma		Sokak/No	Karakol sk.	Ada		Pafta	Parsel
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup			
	Kitabe											
	Dönemin Yöneticisi				Yaptıran				Mimarı			
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon		Sahibi			
		x	Karakol									
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar			Rölöve			
	Y. Albümü 91088-33 F: A.Freres			x								
Yazılı Kaynaklar												
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam		Köşede		
			x			x				x		
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐	Giriş Aksında		Cepheye Paralel		Basamak Adeti		Rıht h.		Malzeme		
	Çift kollu ☐											
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri		Duvar Kalınlığı			
Bodrum K												
Zemin K.	2											
1. Kat												
2. Kat												
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri		Biçimi		
	Adeti	x										
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma	Düz	Alınlıklı		
	Sütunsuz ☐	2	Ahşap					x				
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş	1.Kata kadar	Yapı h kadar		
		x			x							
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin Belgesi	Türü	Tuğra	Kitabe	Kit.+Tuğ.	Arma		
	x					Yeri						
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli	Söve Malz.	Pen.demiri		
	Bodrum K											
	Zemin K.		x							x		
	1.Kat											
	2. Kat											
Cephe Bezemeleri	Plastirlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐		Malzemesi				
	Silmeler ☐	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☐						
	Diğer											
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri		Adeti		
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta	Yenilenmiş bet. döşeme			
		x					x					
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐		Farklı Eğimli ☐		Malzemesi	Alaturka kiremit			
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐					
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri				
	Cami			x	Ayazma Camii			Karakolun arkasında				
	Çeşme	H.1174 / M.1760		x	Ayazma Çeşmesi			Camii avlusunda				
	Diğer	H.1174 / M.1760		x	Ayazma Mektebi			Karakolun arkasında				
		H.1184 / M.1700		x	Ayazma Hamamı			Karakolun yan parselinde				
				x	Sarnıç			Karakolun arkasında				
				X	Depo			Karakolun arkasında				

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 2 (2.Yapım)

Yapının Adı		Ayazma Karakolu					**Gözlem Tarihi**		12/11/94						
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Ayazma		Sokak/No	Karakol sk.	Ada	376	Pafta	21	Parsel	6	
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Uslup						
	Kitabe								Neoklasik						
	Dönemin Yöneticisi				Yaptıran				Mimarı						
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon		Sahibi						
	x					x	Boş								
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar		Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar			Rölöve							
					Pervititch			Çiğdem Tosun							
Yazılı Kaynaklar															
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam					Köşede		
		x			7.99x14.25m	x							x		
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐	Giriş Aksında			Cepheye Paralel		Basamak Adeti		Rıht h.				Malzeme		
	Çift kollu ☒				x		4		16 cm				mermer		
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti	Rıht h.				Malzeme		
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri		Duvar Kalınlığı						
Bodrum K															
Zemin K.	6		3. 70 m		Beton-Ahşap kaplama		Ahşap pasalı tavan		bağdadi 17/ tuğla 52 cm						
1. Kat															
2. Kat															
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri					Biçimi		
	Adeti	x													
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma		Düz			Alınlıklı		
	Sütunsuz ☒														
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar			Yapı h kadar		
		x			x										
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin Belgesi	Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.			Arma		
		Basık	Sıvayla			Yeri									
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.			Pen.demiri		
	Bodrum K														
	Zemin K.	1.15x2.30 m				x									
	1.Kat														
	2. Kat														
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☒		Cephede Belli Aralıklarla ☒		Malzemesi		Plastırlar tuğladan					
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☒		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☒				Silmeler tuğladan					
	Diğer														
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri					Adeti		
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme					
		Tuğla					x								
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒		Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Marsilya tipi kiremit					
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☒	Düz ☒	Dendanlı ☐								
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri							
	Cami			x	Ayazma Camii			Karakolun arkasında							
	Çeşme	H.1174 / M.1760		x	Ayazma Çeşmesi			Camii avlusunda							
	Diğer	H.1174 / M.1760			Ayazma Mektebi			Karakolun arkasında							
		H.1184 / M.1700		x	Ayazma Hamamı			Karakolun yan parselinde							
					Sarnıç			Karakolun arkasında							
					Depo			Karakolun arkasında							

ÜSKÜDAR **Ayazma Karakolu**

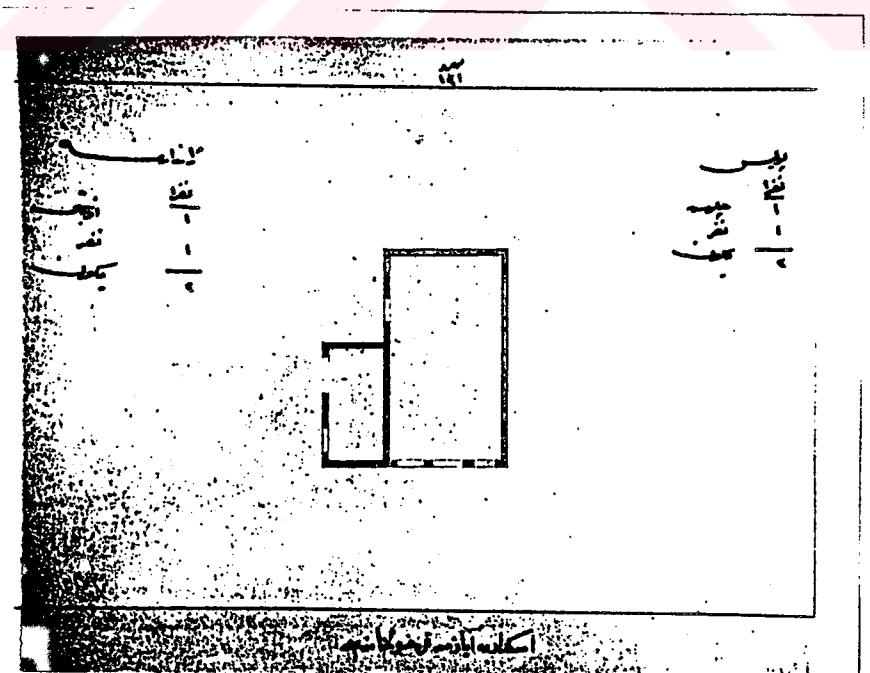

Har.1 Ayazma Karakolu

ÜSKÜDAR **Ayazma Karakolu**

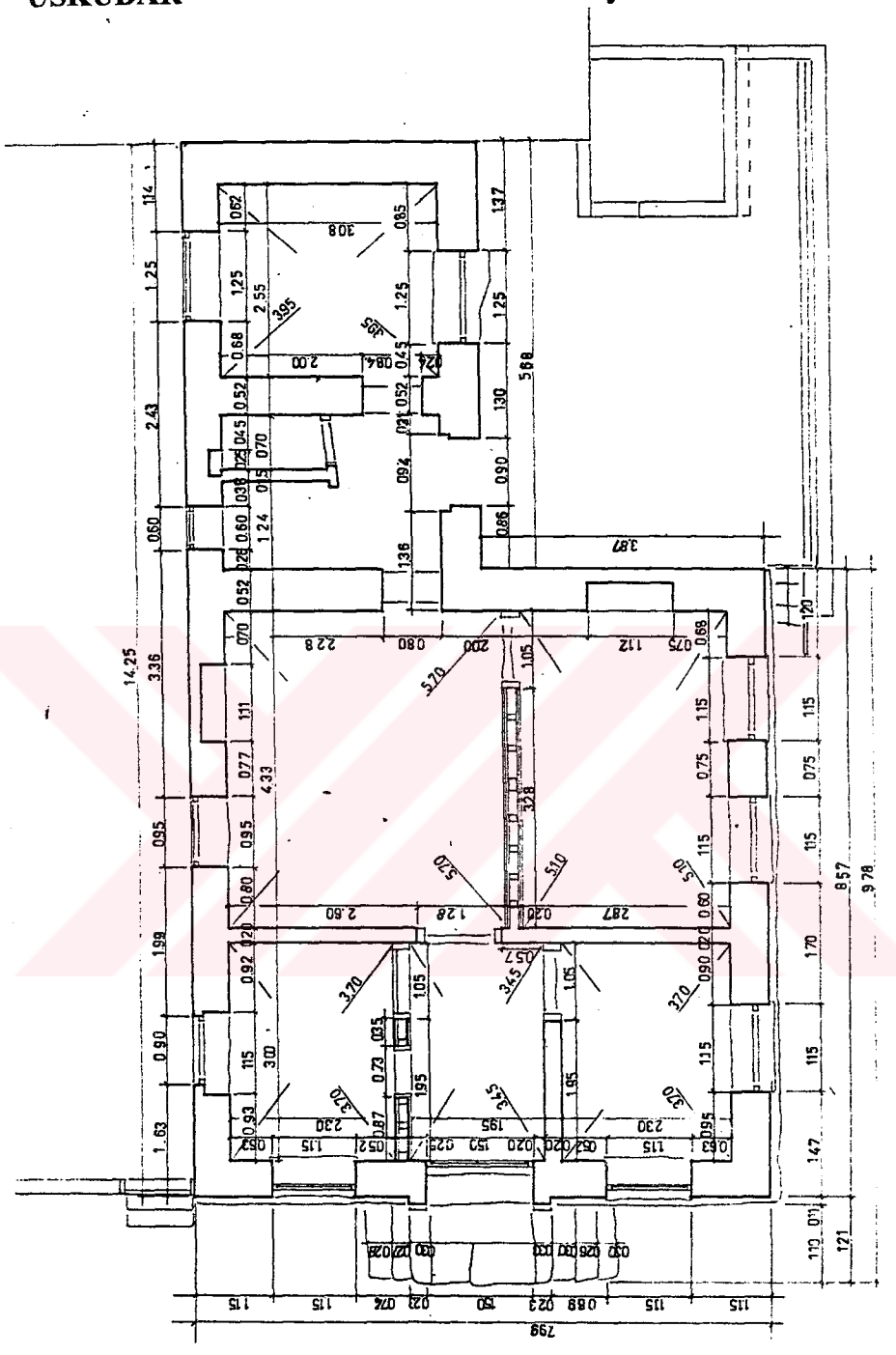

Res.1 Yıldız Albümü 91088-33 F: A.Frères. Ayazma Karakolu (1.yapım)

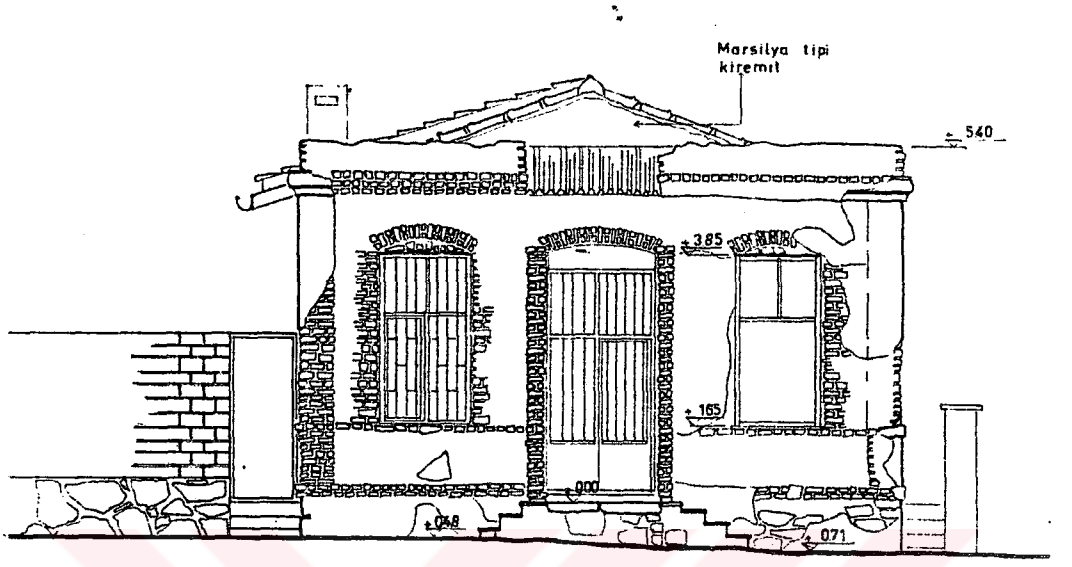
Ayazma Karakolu'nun planı

ÜSKÜDAR **Ayazma Karakolu**

Çiz.1 Ayazma Karakolu'nun planı

ÜSKÜDAR **Ayazma Karakolu**

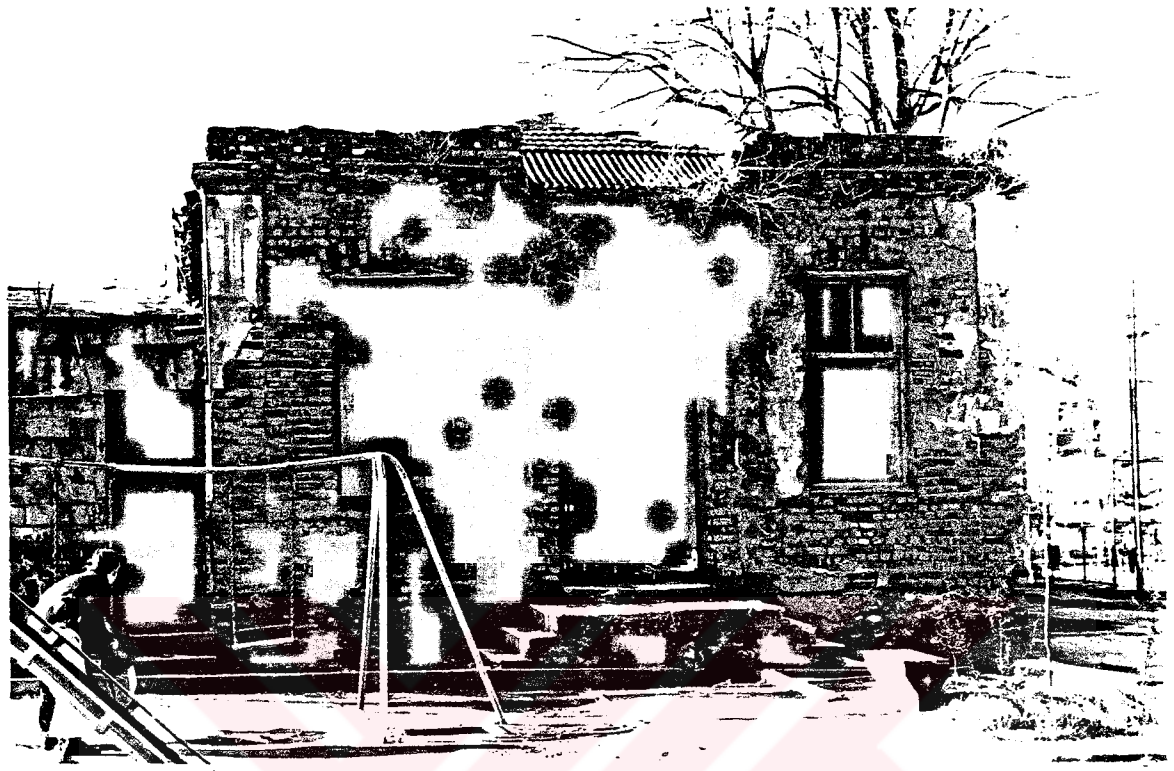

Çiz.2 Doğu Cephesi (2.yapım - rölöve)

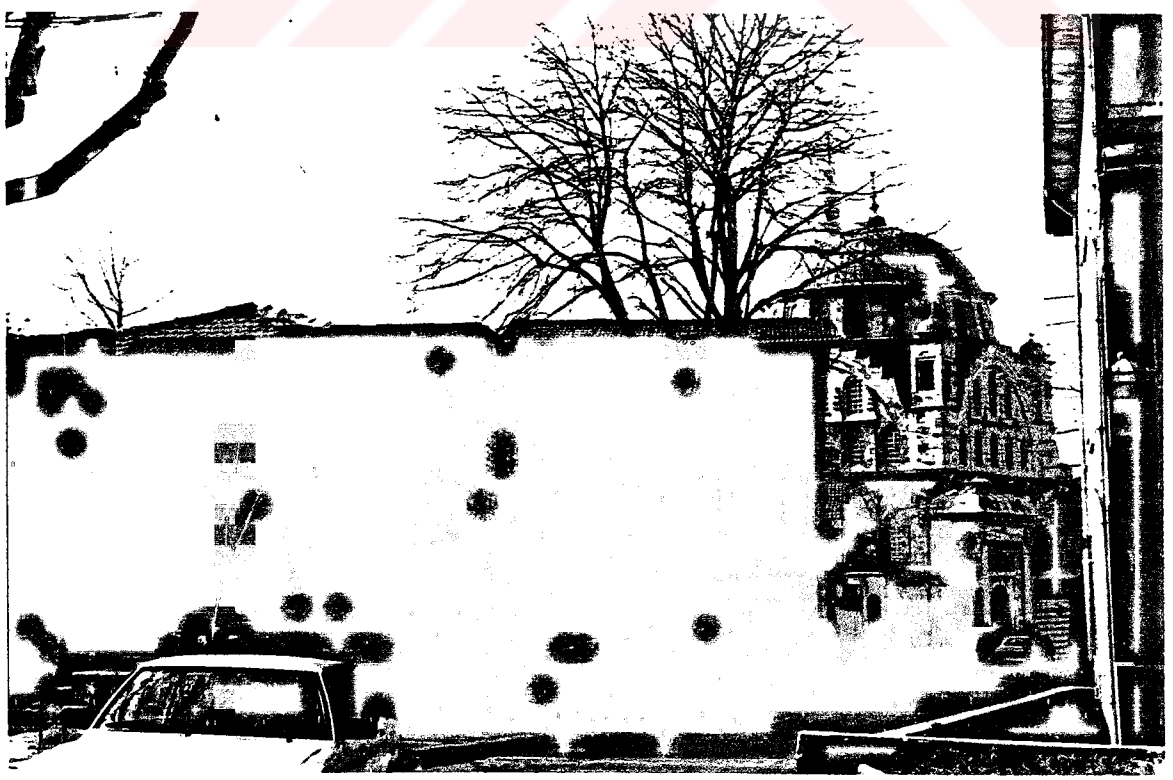

Çiz.3 Doğu Cephesi (2.yapım - restitüsyon)

ÜSKÜDAR **Ayazma Karakolu**

Res.3 Ayazma Karakolu Karakol Sokakatan görünüş (1994)

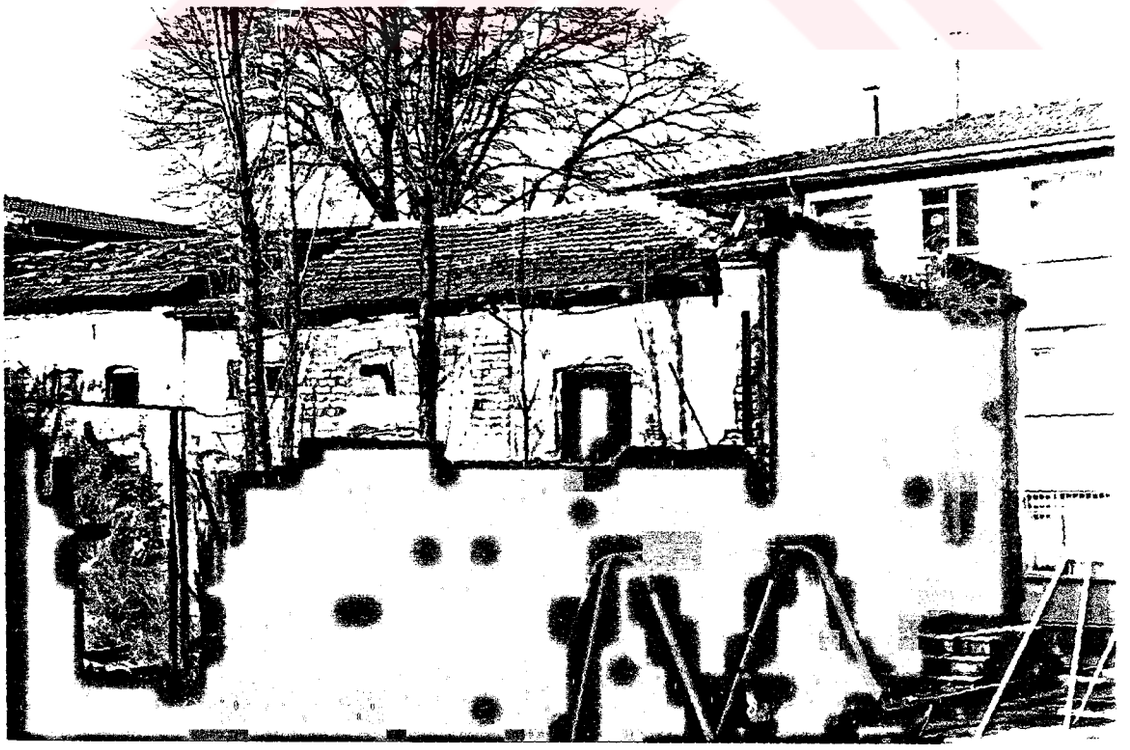

Res.4 Ayazma Karakolu ve Ayazma Camii'nin görünüşü (1994)

ÜSKÜDAR **Ayazma karakolu**

Res.5 Ayazma Karakolu Mehmet Paşa Değirmeni Sokaktan görünüş (1994)

Res.6 Ayazma Karakolu Enfiyane Sokakatan görünüş (1994)

AYAZMA KARAKOLU

YAPININ KONUMU VE YERİ

Üsküdar ilçesinde, Ayazma mahallesinde, Enfiyane Sokak, Mehmet Paşa Sokak ve Karakol Sokağının birleştiği kesimde yer alır.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

1) Ayazma Camii: Sultan III. Mustafa (hd 1757-1774) tarafından H.1174 / M.1760 tarihînde yaptırılmıştır (Konyalı 1977)

2) Ayazma Çeşmesi: Ayazma Camiinin avlusunun sol köşesindeki bu çeşmenin Şair Zihni tarafından hazırlanan kitabesinden H.1174 / M.1760 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Sultan III. Ahmed'in oğlu Sultan III. Mustafa tarafından som mermerden yaptırılan çeşme, 1941'de Belediye tarafından onarılmıştır (Konyalı 1977, C.1, s.14-15).

3) Ayazma Mektebi: Cami ile beraber yapılmıştır. Sonra yıkılıp yerine 1917 yılında Müdafâ-yı Milliye Cemiyeti'nin parasıyla Cumhuriyet İlkokulu yapılmıştır (Konyalı 1977, C.2, s.302).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk yapım

Yıldız Albümü'ndeki Ayazma Karakolu ilk yapılan karakol binası olup, bugün mevcut olan daha sonraki bir tarihte yapılan binadır.

1- Plan Özellikleri

Yıldız Albümü'ndeki plan incelendiğinde, karakolun iki mekânı olduğu, ancak arada geçiş olmadığı anlaşılır.

2- Cephe Özellikleri

Karakol tek katlı, kargir bir yapıdır. İki ahşap direk üstünde yükselen, çatısı alaturka kiremit kaplı bir girişi vardır. Pencerleri dikdörtgen, demir parmaklı karakola bitişik biri kargir, diğeri ahşap iki ek yapı vardır. Bunlardan ahşap olanı planda çizilmiştir. Diğerinin sonradan ihtiyacı karşılamak amacıyla yapıldığı düşünülmektedir.

a*) İkinci Yapım

1- Plan Özellikleri

Karakol aynı parsele yine tek katlı ve kargir olarak ayrık nizamda inşa edilmiştir. Yapının dış boyutları 7.99 x 9.78 m dir. Plan olarak dört ayrı mekândan oluşan karakolun bölücü duvarları bağdadîdir. Döşeme ve tavanlar da ahşaptır.

2- Cephe Özellikleri

Karakol, dış duvarları tuğladan yapılmış tek katlı bir yapıdır. Girişte cepheye paralel, iki kollu bir merdiven yapılmıştır. Basamaklar, giriş sahanlığı ve kapı eşiği mermerdir. Basık kemerli giriş kapısının sövesi, köşelerdeki plastırlar; pencere altlarında, subasman seviyesinde ve çatı parapetindeki silmeler tuğladandır. Giriş cephesindeki ve yan cephelerdeki pencereler 1/2 oranında, basık kemerli pencerelerdir. Yapının dış cephesinin sıvalı ve açık sarı renkte boyalı olduğu anlaşılmaktadır. Çatı dört yana eğimli olup bir atika duvarıyla çevrelenmiştir.

b) Yapılan Müdaheler

Karakolun arkasına tuğladan iki katlı bir bölüm eklenmiştir.

c) Son Durum

Yapı karakol olarak hizmet verdikten sonra kiraya verilerek uzun bir süre konut olarak kullanılmış, sonra da boşaltılmıştır. Önündeki yeşil alan ise çocuk parkı olarak düzenlenmiştir.

1- Plan Özellikleri

Karakola sonradan eklenen arka bölümle yapının boyu 14.25 m yi bulmaktadır. Buraya karakolun içinden ve yan cephelerinden birer kapı açılarak giriş sağlanmıştır. Ek bölümün alt katında küçük bir tuvaletle bir oda, üstteki asma katta ise iki küçük oda yer alır. Bu bölümün tavanları sunta kaplama, döşemeleri ise betondur.

2- Cephe Özellikleri

Sonradan yapılan arka bölüm karakolun cepheleriyle uyum sağlamamaktadır. Karakolun da sol yan cephesindeki üç pencere değiştirilmiştir. Cepheler yer yer çimentoyla sıvanmıştır. Ek bölümün çatısı karakolunkiyle aynı kottadır.

YAPININ KORUMA SORUNLARI

Uzun bir süredir boş olan yapının içine çöp atılmıştır. Karakolun dış cephelerinin sıvaları dökülmüş, kapı ve pencere doğramaları sökülmüş, içteki bağdadî duvarlar da oldukça tahrip olmuştur. Ön cephede atika duvarının bir bölümü yıkılmış, çatı örtüsü bozulmuştur. Çatıda ve duvarlarda bitkiler, subasmanda yosunlu bölgeler oluşmuştur.

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

Kurulda Ayazma Karakolu'nun dosyası bulunmamaktadır. Bina Üsküdar İlçesi'nin tarihî yapılar ve topografik açıdan değerli bir kesiminde yapılmıştır. Boğaz'ın girişine ve Marmara'ya açık hakim bir tepede, bir semt karakolu niteliğinde inşa edilen yapının bulunduğu adada cami, çeşme; yapıldığı dönemde mevcut olan, ancak günümüze ulaşamayan mektep, su sarnıcı, depo gibi yapılar yer almaktaydı.

Yan adada günümüzde yıkıntısı duran hamam, biraz ileride mezarlık, medrese, tekke, türbe gibi sosyal açıdan fonksiyonlara sahip çeşitli yapılarla, çoğu bahçe içerisinde konakların, evlerin yapıldığı bir yerleşim dokusunun merkezinde konumlanan karakol günümüzde bakımsızlıktan ve ilgisizlikten yıkılmaktadır.

Öncelikle binanın tescil edilerek korunmaya alınması gerekmektedir. Fonksiyon ve kullanıcı belirlendikten sonra restorasyon aşamasına geçilmelidir. Restorasyonda yapının arkasındaki ek kaldırılıp, yandaki boş alanla bütünleştirilerek bir bahçe oluşturulabilir. Karakolun önündeki park alanın da yeniden düzenlenmesiyle yapı ortaya çıkarılarak vurgulanabilir. Çatı onarılarak, öndeki yıkılmış parapet duvarı tamamlanmalıdır. Daha sonra dış duvarların tuğla örgüsü elden geçirilerek, eksikler tamamlanmalıdır.

Pencerelerin değiştirilenleri aslına uygun hale getirilip doğramaları takılmalıdır. Cepheler sıvanarak, uygun renkte boyanmalıdır.

Bağdadi duvarların bozulan bölümleri onarılıp, mevcut ahşap kapı örnek alınarak iç ve dış kapılar yeniden yapılmalıdır. Ahşap pasalı tavanlar onarılıp, sürülen yağlı boyalar temizlenmelidir. Yer döşemelerinden ahşap olanı korunarak, diğerleri mekânın niteliğine uygun malzemeyle döşenebilir. Sahanlık ve basamaklar da onarılmalıdır. Böylelikle yapının tarihsel kimliği ortaya çıkarılarak korunmaya alınmalıdır.

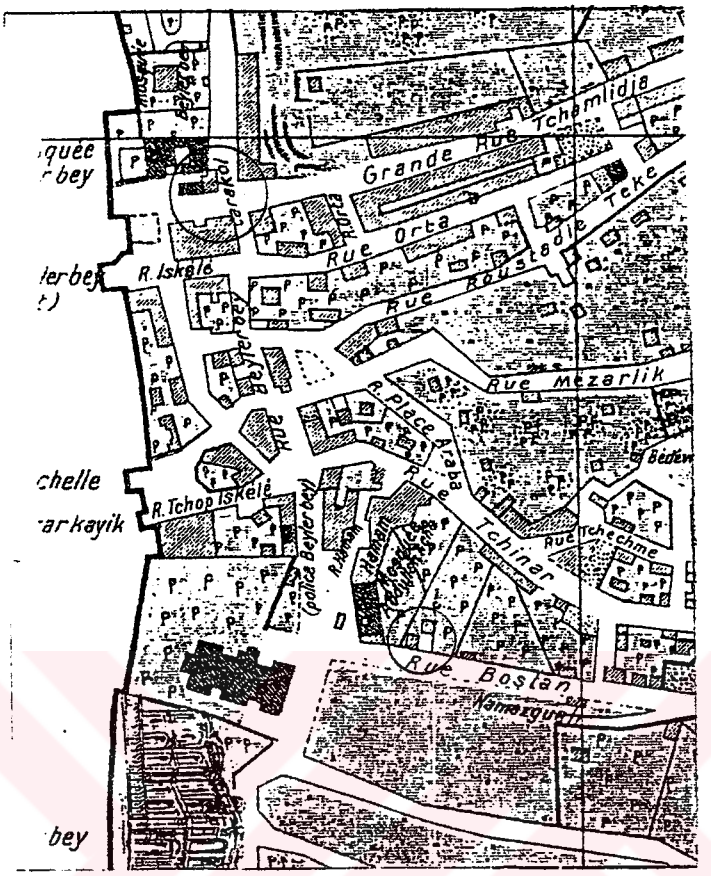
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 3

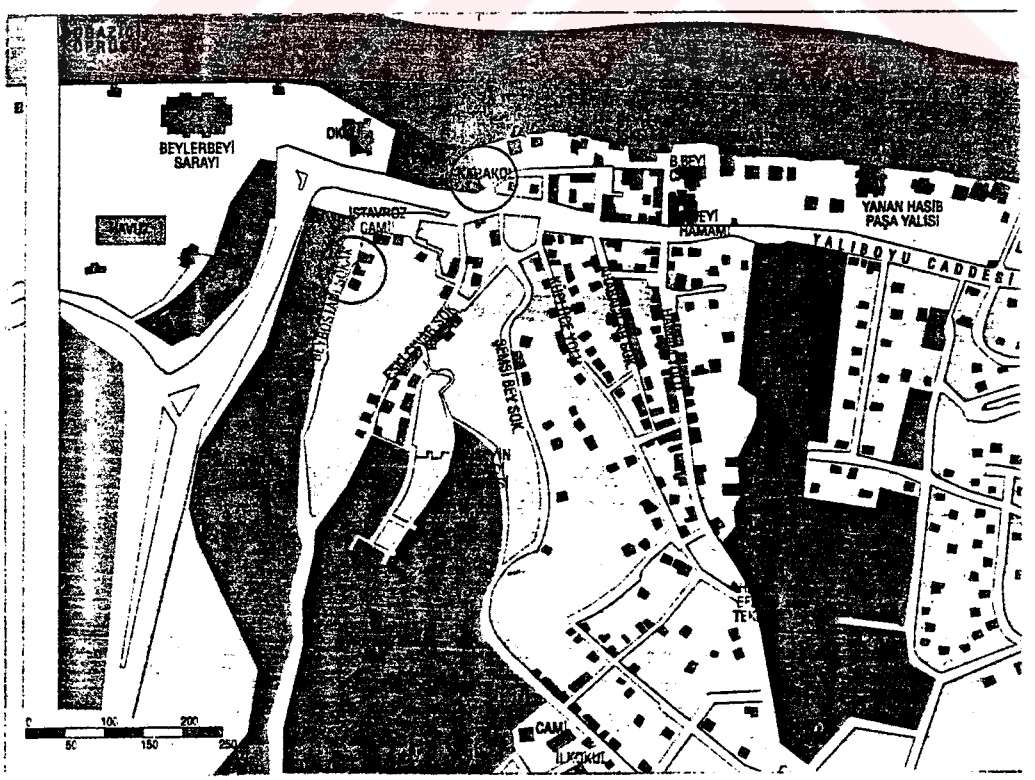
Yapının Adı		Beylerbeyi Karakolu						**Gözlem Tarihi**									
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar		Mah.	Beylerbeyi		Sokak/No		Ada		Pafta		Parsel			
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş		Yazılı Kaynaklarda					Üslup							
	Kitabe																
	Dönemin Yöneticisi		Abdülaziz (1861-1876)			Yaptıran		Abdülaziz		Mimarı							
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde		Tescilli		Onarılmış		Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi				
		x															
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar				Eski Fotoğrafta Plan			Haritalar					Rölöve				
Yazılı Kaynaklar	1) Baraz 1994, C.1, s.139																
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen		Üçgen		Dış Boyut		Ayrık Nizam			Bitişik Nizam				Köşede	
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında			Cepheye Paralel				Basamak Adeti				Rıht h.		Malzeme	
	Çift kollu ☐																
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde		U şeklinde		Sahanlık		Merdiven Genişliği			Bas. adeti			Rıht h.		Malzeme
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.		Kapı h.		Zemin Kaplaması			Tavan Süslemeleri				Duvar Kalınlığı			
Bodrum K																	
Zemin K.																	
1. Kat																	
2. Kat																	
Cephe Özellikleri	Kat Adeti	1 Katlı	2 Katlı		3 Katlı		Bodrum kat		Kule	Adeti		Yeri				Biçimi	
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi		Kaide O		Gövde O		Sütun h.	Girişin Çatısı		Kırma		Düz		Alınlıklı	
	Sütunsuz ☐		mermer														
	Cephede Giriş	Önden	Yandan		Arkadan		Bir Yüzde		İçerlek	Dışa çıkmalı		Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar		Yapı h kadar	
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli		Kapı h.		Dönemin Belgesi		Türü	Tuğra		Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma	
									Yeri								
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen		Ydaire kemer		Sivri kemer		Basık kemer	Yuvarlak		Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri	
	Bodrum K																
	Zemin K.																
	1. Kat																
	2. Kat																
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐			Girişin İki Yanında ☐				Cephede Belli Aralıklarla ☐			Malzemesi					
	Silmeler ☐	Pencere Altında ☐			Katlar Arası ☐				Saçaklarda ☐								
	Diğer																
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri			Adeti		Aydınlatma Elemanları		Direkli lam.	Konsol lam.		Yeri				Adeti	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.		Kargir ve Ahşap kark.				Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap		Volta		Yenilenmiş bet. döşeme			
		x															
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐			Dört Eğimli ☐				Farklı Eğimli ☐			Malzemesi					
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐		Yuvarlak ☐		Parapet ☐		Düz ☐	Dendanlı ☐							
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi			Mevcut		İsmi					Yeri					
	Cami				x		Beylerbeyi Camii					Karakolun ilerisinde					
					x		İstavroz Camii					Karakolun ilerisinde					
	Çeşme																
	Diğer				x		Beylerbeyi Hamamı					Karakolun ilerisinde					
		M.1864					Beylerbeyi Sarayı										

Açıklama: Sultan Abdülaziz tarafından 19.yy'da yaptırılan Beylerbeyi Karakolu Yalıboyu Caddesi'nde, Boğaz'dan İstanbul istikametine gidilirken solda, Çamlıca Yolu Sokağı ile Arabacılar Sokağının arasındaydı (Har.1). 1944 yılına gelindiğinde dört duvarı ve mermer sütunları yere yıkılmış olan karakol 1929'da Cumhuriyet Gazetesi'ne verilen bir ilanla satılmak istenmiştir: "Satılık Enkaz: Beylerbeyi'nde kısmen münhedim karakolhane enkazı satılıktır. Tahmin edilen bedel 366 lira 57 kuruştur. Müzayede 6 Teşrinisani (Kasım) 1929 tarihine müsadif Çarşamba günü saat 14'de Defterdarlık'ta yapılacaktır". Ayrıca kaynaklarda "Beylerbeyi Karakolu İhsan Hadisesi" olarak geçen olay anlatılırken karakoldan söz edilmektedir (Baraz 1994, C.1, s.139). Karakolun sonraları Belediye tarafından yıktırılıp enkazın eski Dahiliye Vekillerinden Şükrü Kaya'nın Erenköy civarındaki evinde kullanıldığı belirtilimiştir (Konyalı 1977, C.2, s.393).

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Har.1 Necib Bey 1/5.000 1- Beylerbeyi Karakolu

Har.2 1- Beylerbeyi Karakolu

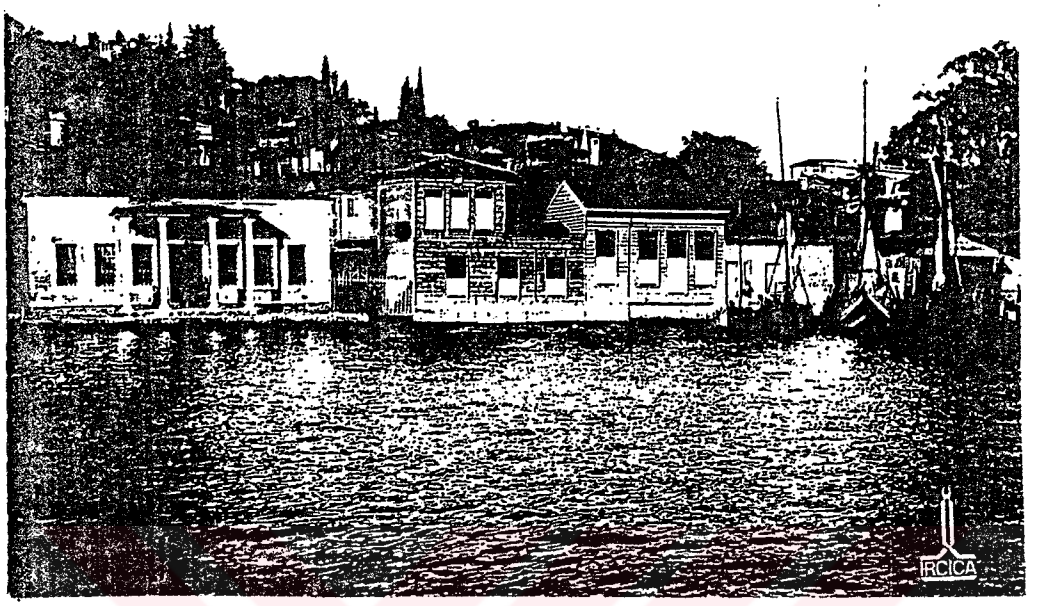
Kaynak: DBİA, C.2 , s.201.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

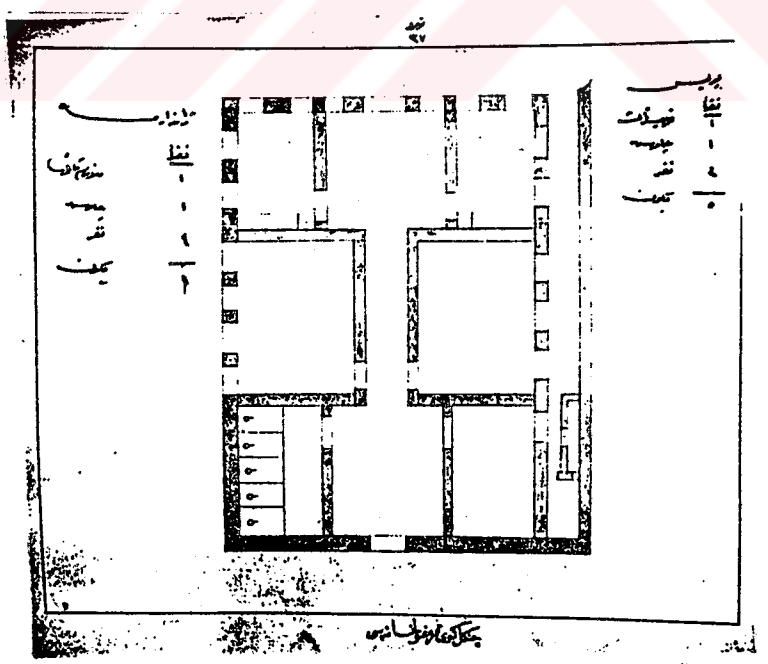
Katalog No: 4

| | | |

ÜSKÜDAR **Çengelköy Karakolu**

Res. 1 Çengelköy Karakolu (Yıldız albümü 91088-10 F: A. Frères)

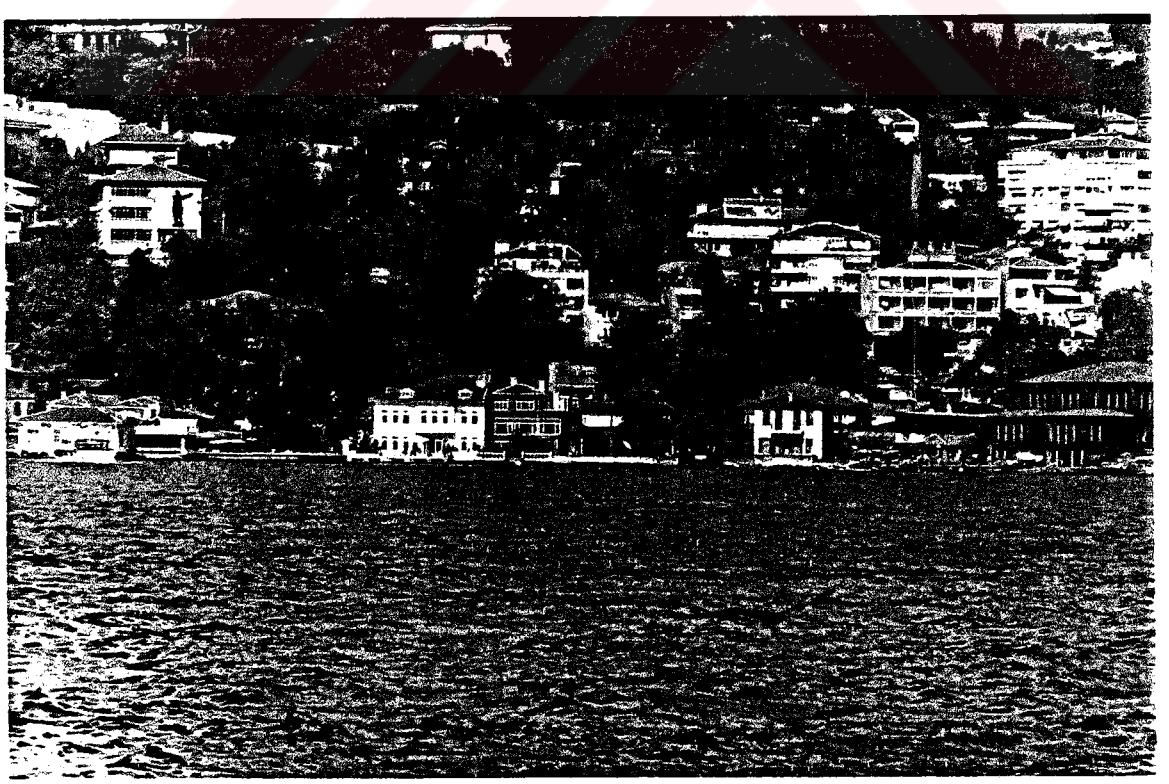

Çengelköy Karakolu'nun planı

ÜSKÜDAR **Çengelköy Karakolu**

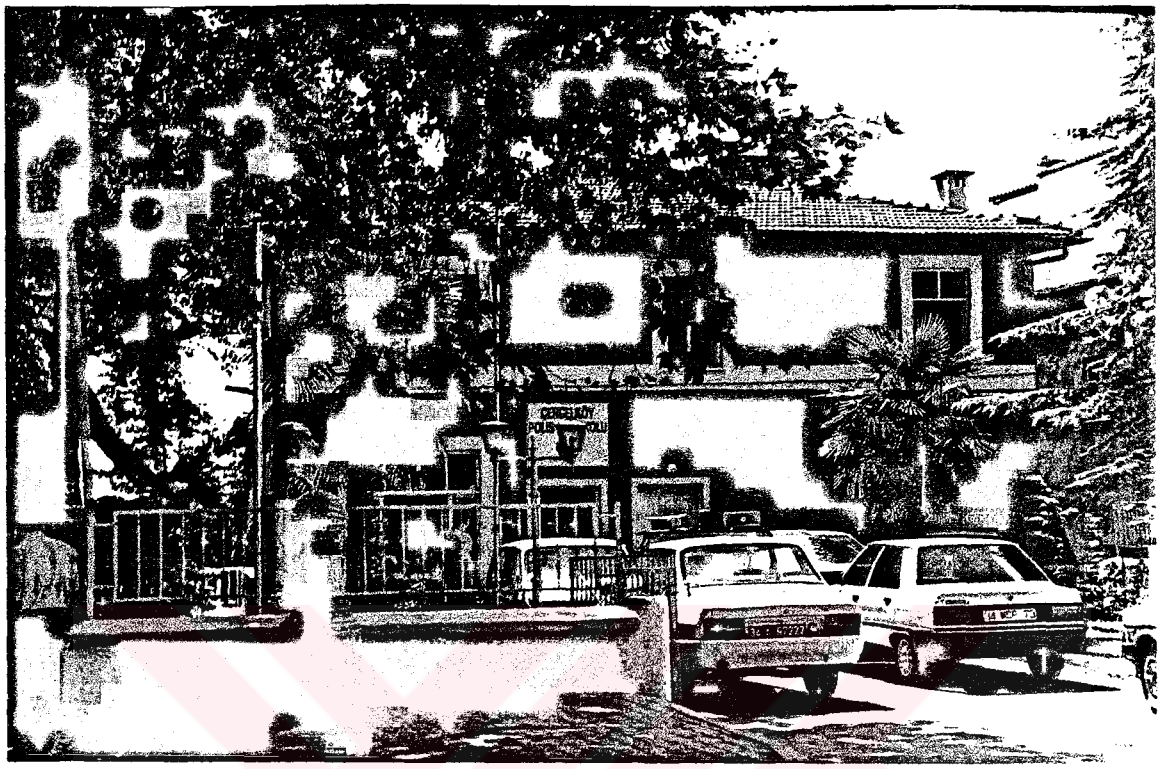

Res. 2 Çengelköy Karakolu - 1940 senelerinde (Kayra, Üyepazarcı 1990:115)

Res. 3 Aynı yere yapılan Çengelköy Karakolu (1995)

ÜSKÜDAR **Çengelköy Karakolu**

Res. 4 Çengelköy Karakolu'nun ve çeşmenin caddeden görünüşü (1995)

Çengelköy Karakolu'nun kitabesi

Şâhın şeh-i sahib kerem Abd-ül-Mecid Hanın Hudâ
Her gicesin Kadr eylesûn her ruzini îyd-i Said
Lutf ü ata pirayesi Cennet gibidir sâyesi
Elbette artar pâyesi ol Şâha kim olsa abîd
Gör himmet-i şâhâneyi bu kuvvet-i ferzâneyi
Yaptı karavolhâneyi Çengel Köyü'nde pek sedid
Cevher gibi tebşir ider tarihini gilk-i Lebîb
Dilcû karavolhâneyi pâdişâh-ı cihân kıldı bedîd.

قراولخانه‌ی شاه جهان قیلدی بدید 1258

۱۲۵۸

Kitabeyi Şair Lebîb hazırlamıştır.

27 Haziran 1975 yılında yapılan tespitte, kitabenin parçalanarak karakolun bahçesine atıldığı, tuğranın solundaki mısraların okunabildiği, ancak yazar tarafından kitabe yazısının önceden alındığı belirtilmiştir (Konyalı 1977, C.2, s.393).

ÇENGELKÖY KARAKOLU

YAPININ YERİ VE KONUMU

Üsküdar ilçesinde, Çengelköy semtinde, deniz kenarındaydı.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

1) Çeşme: Karakolun önünde üzerine lahana heykeli yerleştirilmiş mermer bir çeşme vardır.

2) Kavasbaşı Ahmet Ağa Çeşmesi: Çengelköy İskele Meydanında, H.1270 / M.1854'te yapılmıştır (Tanışık 1945, C.2, s.444).

3) Ayi Padeimon Kilisesi: 1830'da bir Bizans manastırının yerine yapılmış Rum Ortodoks kilisesidir (Konyalı 1977).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk Yapım

Karakol H.1258 / M.1842 yılında Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır. Şair Lebîb'in manzumesini hazırladığı tuğralı büyük kitabe taşını İ.H. Konyalı, 27 Haziran 1975 yılında karakolun bahçesine parçalanmış bir halde bulmuştur.

1- Plan Özellikleri

Karakol tek katlı ve kargir olarak ayrık nizamda inşa edilmiş bir yapıdır. Denize bakan cephesinden ve arkada yola bakan cephesinden birer girişi vardır. Karakolla yandaki yalı arasına duvar çekilerek sınırlandırılmıştır.

2- Cephe Özellikleri

Karakolun denize bakan cephesine, dört mermer sütunun taşıdığı, düz çatılı, çıkmalı bir giriş yapılmıştır. Giriş kapısı cephenin ortasında yer alırken, pencereler 1/2 oranında, dikdörtgen şekilli ve demir parmaklıdır.

b) Yapılan Müdahaler

1940 yılında çekilen fotoğraf incelendiğinde deniz cephesindeki sütunlu girişin kaldırıldığı tespit edilmiştir.

c) Son Durum

Karakol 1940 ile 1975 yılları arasında bir tarihte yıkılarak, aynı yere betonarme iki katlı, yeni bir karakol binası yapılmıştır. Alt katı Çengelköy Polis Karakolu olarak hizmet vermekte, üst katı ise lojman olarak kullanılmaktadır.

YAPININ KORUMA SORUNLARI

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

1842'de yapılan karakol binası 1940'lara gelindiğinde sütunlu girişi kaldırılarak özgünlüğünü kaybetmiştir. Diğer karakolların sütunlu girişleri yol genişletmesi çalışmalarında yıkılarak yok edilirken, bu yapıda, deniz kenarındaki sütunların kaldırılması yanlış bir uygulamadır. Bir semt karakolu olarak yeterli büyüklükteki tarihi yapı korunmayarak, aynı boyutlarda, ikinci katına lojman yapılan betonarme bir bina yapılmıştır. Karakol yıkılmadan restitüsyonu yapılarak onarılabilir, aynı fonksiyonu devam ettirebileceği gibi farklı bir kullanımı da olabilirdi.

ÜSKÜDAR İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 5 (1.yapım)

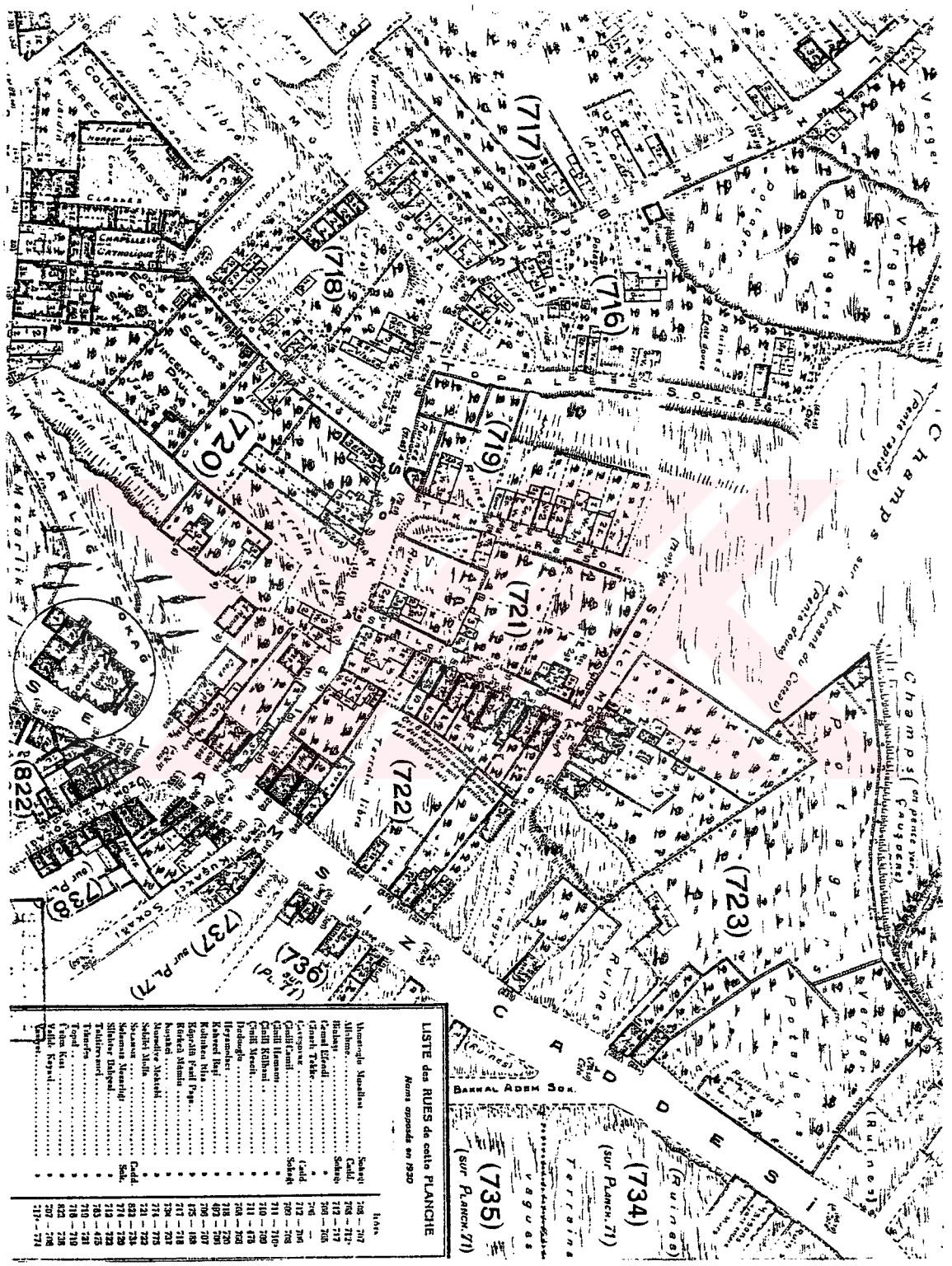
Yapının Adı		Çinili Karakol						**Gözlem Tarihi**									
Bulunduğu Yer		İlçe	Usküdar	Mah.	Selami Ali			Sokak/No	Gazi cad.			Ada		Pafta		Parsel	
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda								Üslup					
	Kitabe																
	Dönemin Yöneticisi		Abdülmecid (1839-1861)			Yaptıran		Abdülmecid				Mimarı					
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli		Onarılmış		Onarılmamış		Fonksiyon				Sahibi			
		x	Karakol														
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan				Haritalar						Rölöve			
	Y. Albümü 90821-28 F: A.Freres																
Yazılı Kaynaklar																	
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen		Dış Boyut		Ayrık Nizam				Bitişik Nizam				Köşede	
			x					x								x	
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında			Cepheye Paralel			Basamak Adeti					Rıht h.		Malzeme	
	Çift kollu ☐																
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde		Sahanlık		Merdiven Genişliği				Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme	
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.		Zemin Kaplaması			Tavan Süslemeleri					Duvar Kalınlığı			
Bodrum K																	
Zemin K.																	
1. Kat																	
2. Kat																	
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı		Bodrum kat		Kule	Adeti			Yeri				Biçimi	
	Adeti		x			x											
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O		Gövde O		Sütun h.	Girişin Çatısı			Kırma		Düz		Alınlıklı	
	Sütunsuz ☒																
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan		Bir Yüzde		İçerlek	Dışa çıkmalı			Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar		Yapı h kadar	
		x				x											
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.		Dönemin		Türü	Tuğra			Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma	
		Basık				Belgesi		Yeri									
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer		Sivri kemer		Basık kemer	Yuvarlak			Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri	
	Bodrum K		x														
	Zemin K.		x														
	1.Kat		x														
	2. Kat																
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐				Cephede Belli Aralıklarla ☐				Malzemesi					
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☒				Saçaklarda ☒									
	Diğer																
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti		Aydınlatma Elemanları		Direkli lam.	Konsol lam.			Yeri				Adeti	
		Girişin yanında		1				1				Girişin yanında				1	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşapkark.	Kargir ve Ahşap karkas				Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap			Volta		Yenilenmiş bet. döşeme			
		x							x								
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐				Farklı Eğimli ☒				Malzemesi		Alaturka kiremit			
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐		Parapet ☐		Düz ☐	Dendanlı ☐								
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut		İsmi						Yeri					
	Cami																
	Çeşme											Karakolun yukarısında					
	Diğer					Mezar						Karakolun karşısında					
						Mezarlık						Karakolun arkasında					

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 5 (2.yapım)

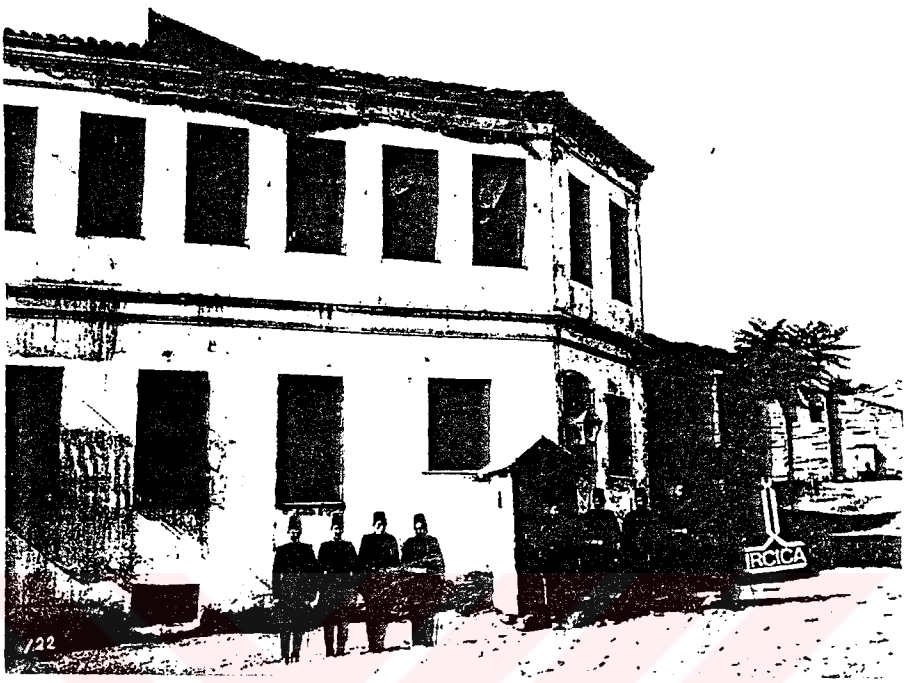
Yapının Adı		Çinili Karakol				**Gözlem Tarihi**		11/11/95			
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Selami Ali	Sokak/No	Gazi cad.	Ada 489	Pafta 48	Parsel 1	
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda				Üslup			
	Kitabe	1842									
	Dönemin Yöneticisi	Abdülmecid (1839-1861)		Yaptıran	Abdülmecid			Mimarı			
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon		Sahibi		
	x			x	x		Karakol		Hazine		
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar			Rölöve		
	Y. Albümü 11909-18 F:Ali Rıza					J. Pervititch			Semiha Akpınar		
Yazılı Kaynaklar	1) Konyalı 1977, C. 2 ,s. 398-399.										
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam		Köşede	
			T Planda		16.35x	x				x	
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐	Giriş Aksında			Cepheye Paralel		Basamak Adeti		Rıht h.	Malzeme	
	Çift kollu ☒				x		10		18-19.5 cm	merme:	
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti	Rıht h.	Malzeme	
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri		Duvar Kalınlığı		
Bodrum K	3				Karo mozaik						
Zemin K.	12				Karo mozaik						
1. Kat	9				Karo mozaik						
2. Kat					Karo mozaik						
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri		Biçimi	
	Adeti		x		x						
Giriş	Sütunlu ☒	Adeti	Malzemesi	Kaide Ø	Gövde Ø	Sütun h.	Girişin	Kırma	Düz	Alınlıklı	
	Sütunsuz ☐	4	mermer	57 cm	37.5 cm	3.60 m	Çatısı		x		
	Cephede	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta	1.Kata kadar	Yapı h kadar	
	Giriş	x			x			Yükselmiş			
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin	Türü	Tuğra	Kitabe	Kit.+Tuğ	Arma	
	x		Mermer		Belgesi	Yeri			Kapı üstü		
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli	Söve Malz.	Pen.demiri	
	Bodrum K		x								
	Zemin K.		x					x	Küfeki	x	
	1.Kat		x					x	Küfeki	x	
	2. Kat										
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐		Malzemesi			
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☒		Saçaklarda ☒			Katlarda küfeki		
	Diğer								Saçaklarda tuğla		
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri		Adeti	
						x		Merdivenin başında		2	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark	Kargir ve Ahşap karkas		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta	Yenilenmiş bet. döşeme		
				x			x		1978'den sonra		
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐		Farklı Eğimli ☒		Malzemesi	Marsilya tipi kiremit		
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐				
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri			
	Cami										
	Çeşme							Karakolun yukarısında			
	Diğer				Mezar			Karakolun karşısında			
					Mezarlık			Karakolun arkasında			

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

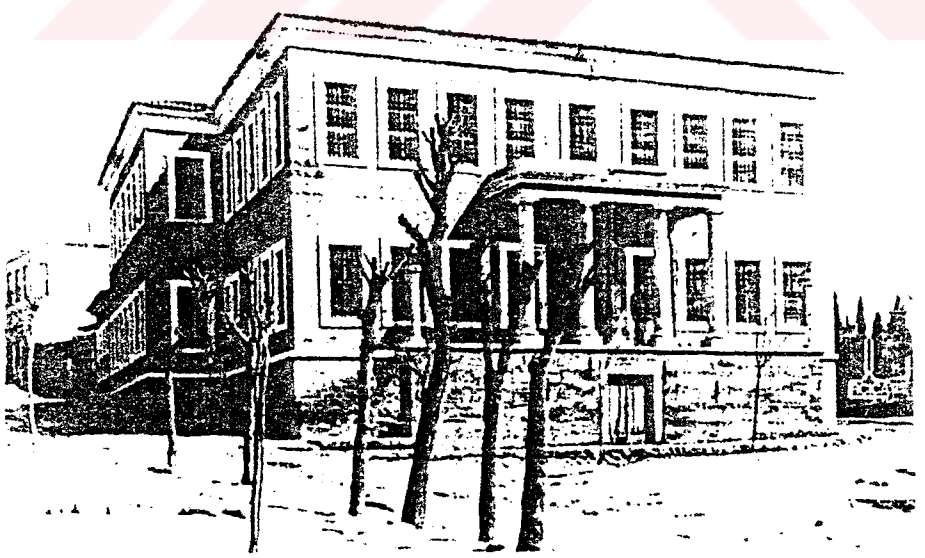

Har.1 Çinili Karakol

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

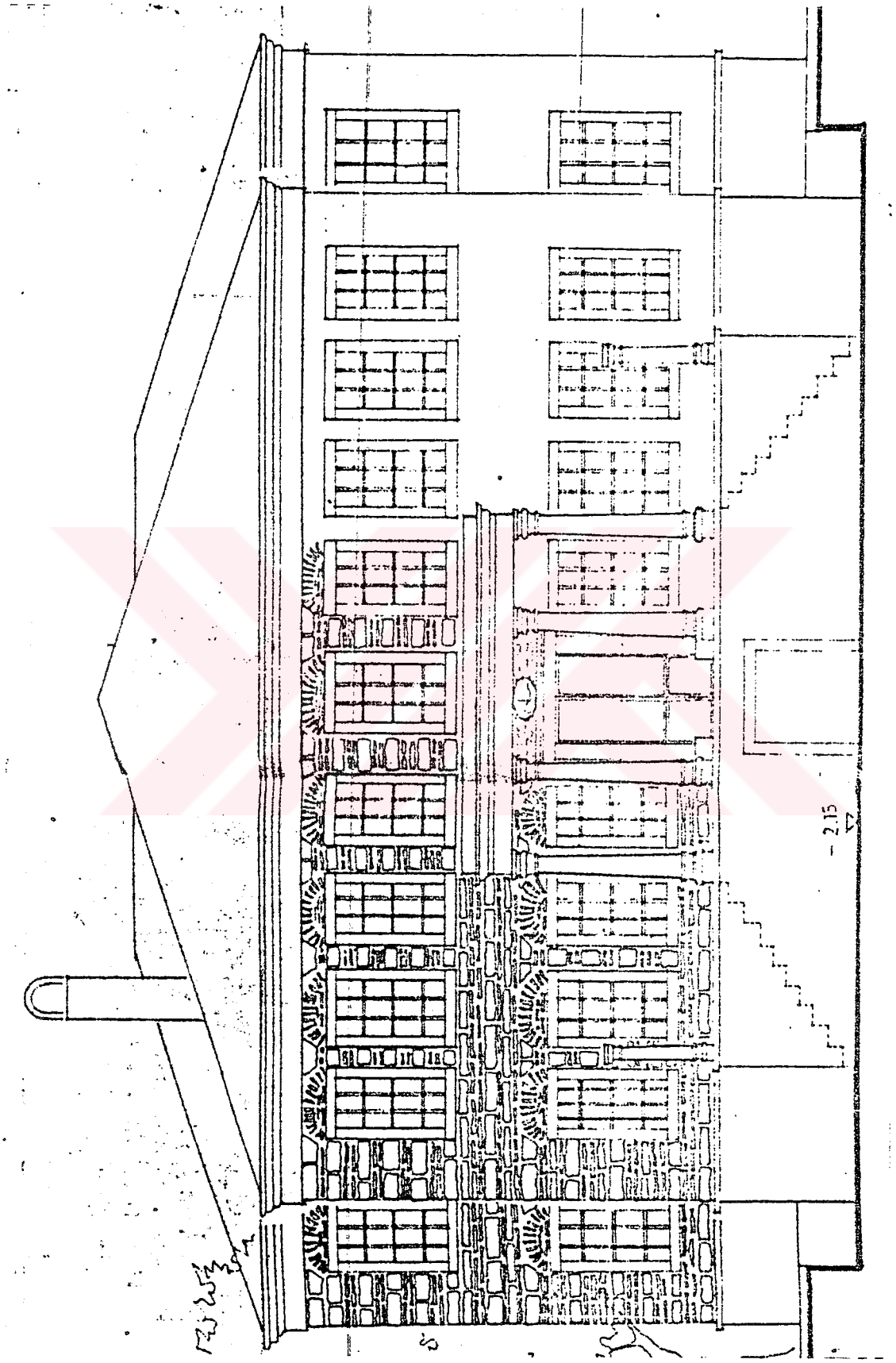

Res.1 Çinili Karakol - 1.yapım (Yıldız Albümü 90821-28 F: A.Frères)

Res.2 Çinili Karakol - 2.yapım (Yıldız Albümü 11908-18 F: Ali Rıza ?)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

Çiz.1 Çinili Karakol Ön Cephe 1/100

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

Res.3 Çinili Karakol Selamsız Caddesinden görünüşü (1995)

Res.4 Çinili Karakol Selamsız Mezarlığı Sokaktan görünüşü (1995)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

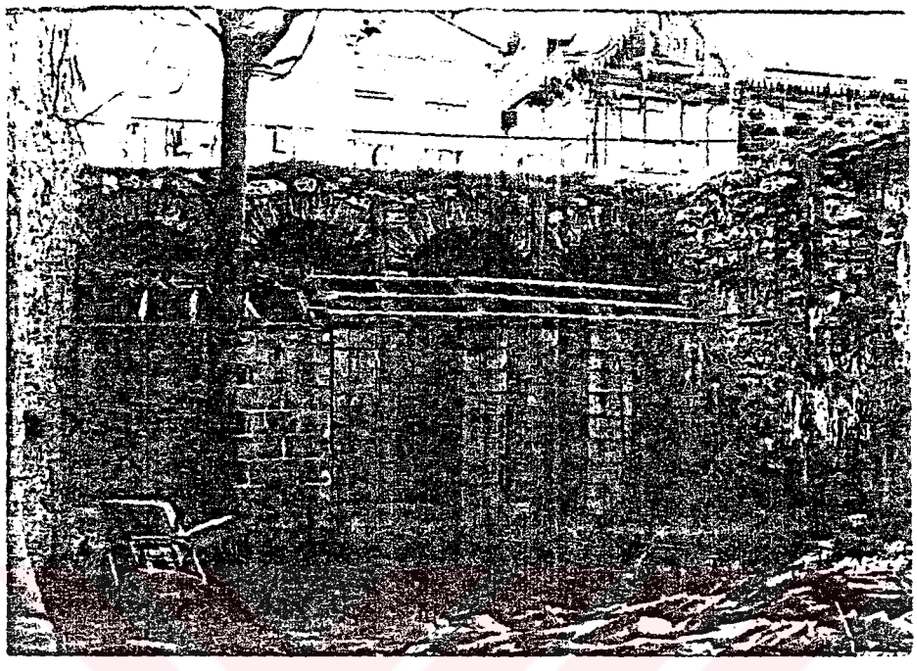
Res.5 Çinili Karakol girişini taşıyan sütunlar ve fener sütunu (1995)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

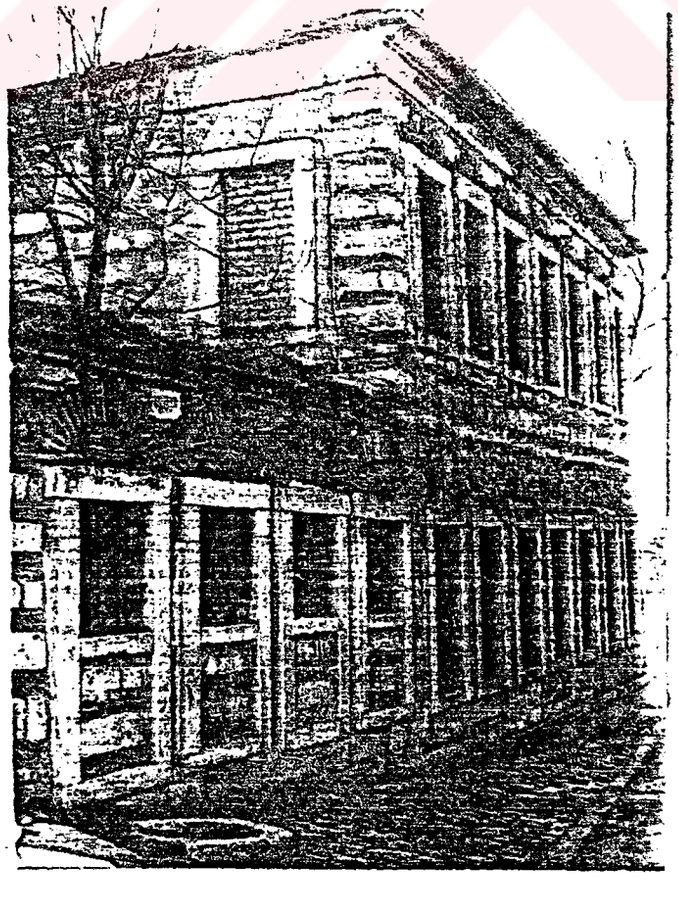

Res.6 Çinili Karakol girişi taşıyan sütunlar ve teras çatının altı (1995)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

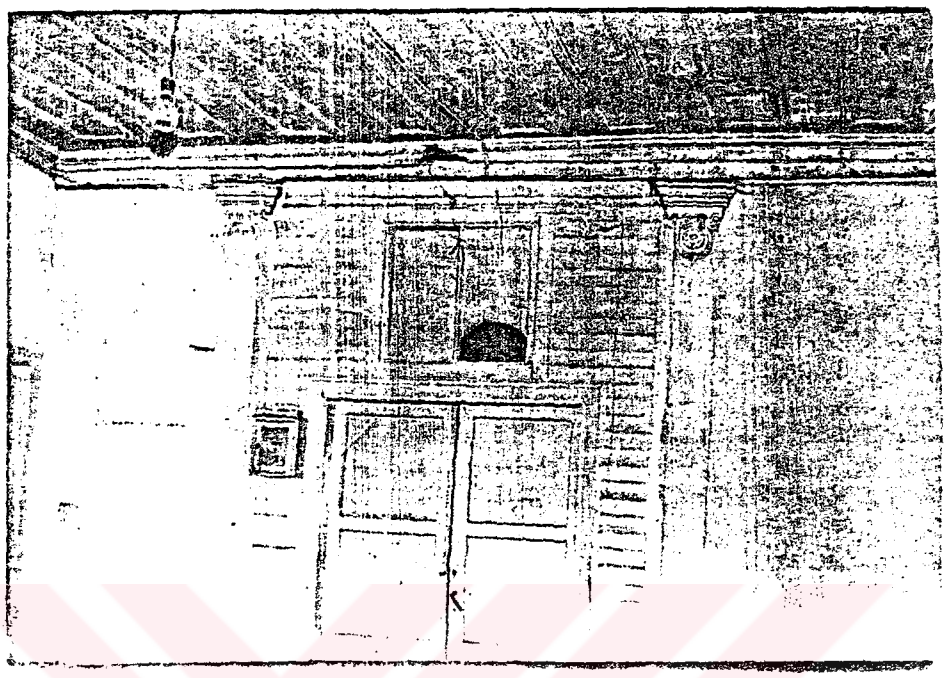

Res.7 Çinili Karakol arkasındaki ek bölüm (1978)

Res.8 Cinili Karakol ve arkadaki ek bölüm (1978)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

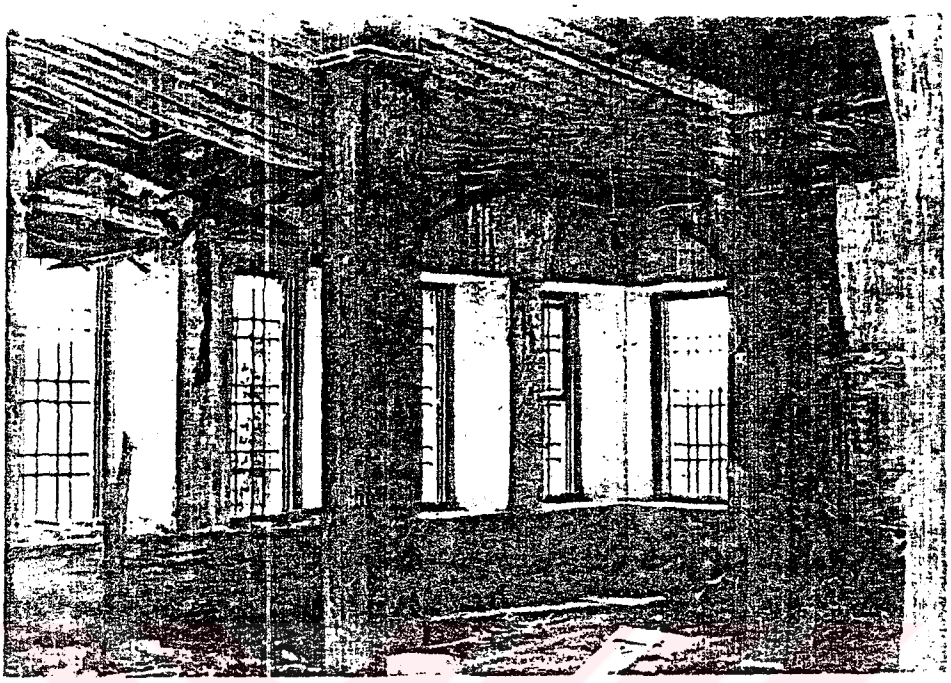

Res.9 Çinili Karakol giriş kapısı (1978)

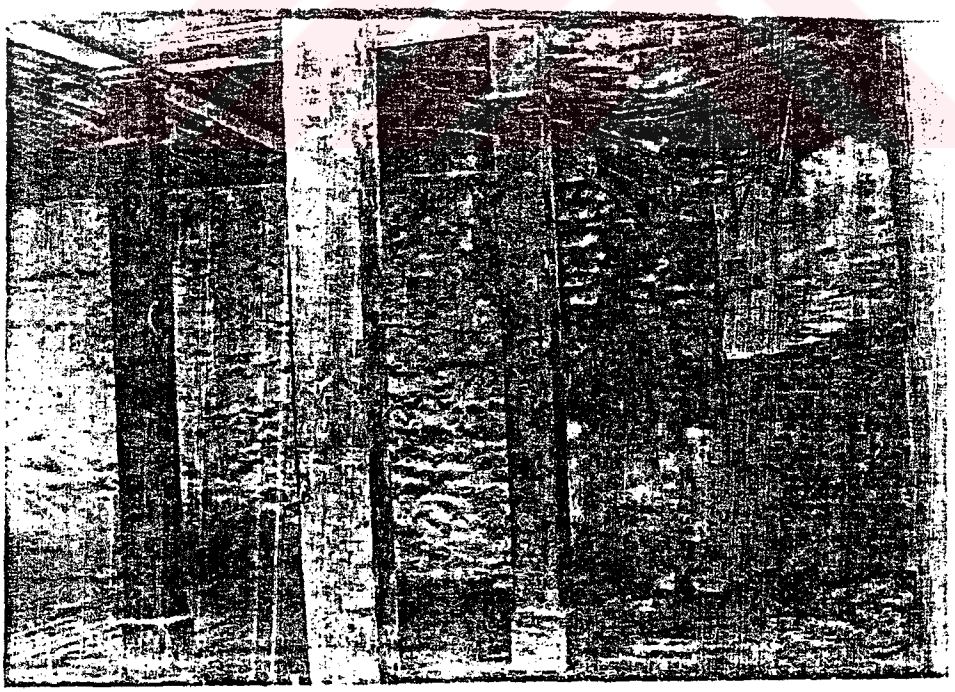

Res.10 Çinili Karakol içteki merdiven (1978)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

Res.11 Çinili Karakol zemin kattaki ahşap taşıyıcılar ve tavandaki çökmeler (1978)

Res.12 Çinili Karakol bodrum kattaki ahşap taşıyıcılar ve tavandaki çökme (1978)

ÜSKÜDAR **Çinili Karakol**

Res.13 Çinili Karakol'un kitabesi ve tuğrası (1995)

Çinili Karakol'un kitabesi

شهشاه جهان عبدالمجید خان فلك پایه
یٔنه قیلدی جنودك نائل الطاف شاهانه
ایدوب ازجمله فرمان بوقره غولخانه انشاسن
مشیر عسکر خاص رضا پاشای ذیشانه
دیدی حسنی قولك عاجزانه ایکی تام تاریخ
کورنجه جون بناسنی همت ایله ایردی پایانه
جنود خاصنه پایدی بووالا موقعی سلطان
سلامیده پاپیلدی زیب والاقراولخانه (*)

Kitabenin tercümesi

Şehin şahı cihân Abdülmecid Han felek pâye
Yine kıldı cünûdun nail-i eltafi şâhâne
Edip ezcümle ferman bu karakolhaneyi inşasın
Müşiri Askeri Hassa Rıza Paşa'yı zişâne
Dedi Hüsnî kolluk âcizâne iki tam tarih
Görünce çün binasını himmet ile erdi pâyâne
Cünûdu hassına yaptı bu vâlâ mevkii Sultan
Selâmi'de yapıldı zîb ...hane

1842

Kaynak: Konyalı 1977, C.2, s.398.

Kitabeyi Şair Hüsnî hazırlamıştır.
(*) *Mir'at-ı İstanbul*'da bu kelime yanlış yazıldığından hesap yanlış çıkmaktadır.

ÇİNİLİ KARAKOL

YAPININ KONUMU VE YERİ

Üsküdar İlçesi'nde, Bağlarbaşı Selami Ali Mahallesi'nde, Gazi Caddesi ile Yeni Dershane Sokağı'nın kesiştiği mevkide yer alır.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

1) Collège Frères Marisyes:

2) Ecole Soeurs Saint Vincent De Paul:

3)Çeşme: Karakolun biraz yukarısında kitabesi düşmüş bir çeşme haznesi bulunur. Çeşmenin önünde de oldukça büyük iki mermer dibek vardı (Konyalı 1977, C.2, s.399).

4) Mezar: Karakolun ön cephesinin karşısında kitabesi olmayan bir mezar vardır.

5) Mezarlık: Karakolun sağ tarafı ve arkası yukarıdaki sokağa kadar olan kabristan kaldırılarak arkaya evler, yan tarafa da park yapılmıştır (Konyalı 1977, C.2, s.399).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk Yapım

Karakol halen mevcut kitabesine göre H.1258 / M.1842 yılında Sultan Abdülmecid tarafından, Selimiye Kışlası'nın yenilendiği, Hassa Askeri Müşiri Rıza Paşa zamanında, Hassa Askerleri için yaptırılmıştır. Ancak, Yıldız Albümü'ndeki Res.1 incelendiğinde bugün mevcut karakoldan farklı bir karakolun aynı yerde ve 1842'den önceki bir tarihte yapıldığı anlaşılmaktadır.

1- Plan özellikleri

Karakol iki normal ve bir bodrum kat olmak üzere genel olarak "T" planda, ayrık nizamda ve köşe parselde inşa edilmiştir.

2- Cephe özellikleri

Kargir bir bina olan karakolun dışı sıvalı ve açık renkte boyalıdır. Köşede yer alan giriş kapısı basık kemerli ve pencereden yüksektir. Alt kat ve üst katta 1/2 oranında, dikdörtgen pencereler vardır. Altta katta giriş kapısının yanındaki pencereyle, yan cephedeki ilk pencerenin yüksekliği

diğerlerinden azdır. Alt katla üst katın pencereleri simetrik değildir. Girişle birinci katın arasında ve saçakta silme dolaşır. Çatı alaturka kiremitle kaplanmıştır.

a*) İkinci Yapım

1- Plan özellikleri

Karakol aynı parsele yine iki normal kat ve bir bodrum kat olmak üzere genel olarak "T" planda inşa edilmiştir. Her katında sekiz oda ve sofa bulunan büyük bir karakoldur(Konyalı 1977, C.2, s.398). Köşe giriş cephesinin uzunluğu 16.35 metredir. Yapının sağında ve solunda çıkıntılar yapılmıştır. Binanın arkasına bitişik, malzeme ve üslup olarak aynı, fakat ana kütleden daha alçak tutulmuş bir bölüm vardır. Pervititich haritasında da belirtilen bu ek bölümün Yeni Dershane Sokağı'na bakan cephesinde, sonradan tuğla ile örülerek kapatılmış bir kapı yer alır. Haritada karakolun kot yüksekliği (R.78)00 şeklinde, kapı numarası ise (No 509) olarak verilmiştir.

2- Cephe özellikleri

Yıldız Albümü'ndeki Res.2 bugün mevcut olan yapıdır. Karakol iki sıra tuğla, bir sıra taş malzemenin kullanımıyla kargir olarak yapılmıştır. Karakolun girişi cepheye paralel, iki kollu merdivenle sağlanmıştır. Basamaklar ve giriş sahanlığı mermerdir. Sahanlığın üstü dört mermer sütuna oturan düz bir çatı ile örtülüdür. Sütunlar, 57 cm. yüksekliğinde, 56x57 cm boyutlarında mermer kaideler üzerine merdiven duvarının üzerine yerleştirilmişlerdir. Üst başlıkları da kare planda mermer tablalardır.

Girişin atika duvarı küfeki taşından olup demir kenetlerle tutturulmuş ve bir silmeyle çevrilmiştir. Üst katta kapı açıklığı olmadığından teras çatı balkon olarak kullanılmamıştır. Merdiven duvarının her iki başında, çatıyı taşıyan sütunlarla aynı üslupta fakat daha kısa birer sütun yer alır. Yıldız Albümü'ndeki Res.2 de bu sütunların üzerinde aydınlatma amacıyla yerleştirilmiş fenerler bulunmaktadır. Bu uygulama tezin "Aydınlatma" bölümünde ayrıca incelenerek, sütunların detaylı çizimine yer verilmiştir.

Giriş kapısı mermer söveli, ahşap tablalı iki kanattan oluşan büyük bir kapıdır. Kapının hemen üzerinde, profilli iki band arasına dört beyit halinde yazılmış mermer kitabe ve oval bir madalyon içerisinde Sultan Abdülmecid'in tuğrası bulunur. Karakol binasında pencereler dikdörtgen, demir parmaklıklı, taş söveli olup, hafif yuvarlatılmış tuğla kemerler altında yer alırlar. Kemer alınlıkları da tuğla dolguludur. Pencereler ön ve yan cephelerde her iki kat seviyesinde de simetrik olarak yerleştirilmiştir. Bu simetri sadece yapının sağ cephesinde alt

katta bir pencerenin eksik olmasıyla adet olarak, sol cephede ise yine alt katta iki pencerenin daha küçük tutulmasıyla ebat olarak farklılıklar gösterir.

Yan cephelerdeki çıkıntılara da pencereler açılmıştır. Cephelerde bodrum katla birinci kat arasında, merdivenin üst kotu hizasında taş bir silme, saçaklarda ise tuğladan yapılmış bir silme yapıyı çevreler. Ön cephede, merdivenin altında çeşme bulunmaktaydı.

b) Yapılan Müdahaleler

Karakolun tavan ve döşemelerinin ahşap olduğu Kurul'dan alınan 1978 tarihli fotoğraflarda tespit edilmiştir. Tavanlar ahşap pasalı olup döşemeyi dikdörtgen kesitli, kaideli ve başlıklı ahşap direkler taşımaktaydı (Res.11,12). Ancak çökme ve sarkmalar, çeşitli bozulmalar sonucunda döşemeler betonarme olarak yenilenmiştir. Bu yenilemede iki katı birbirine bağlayan trabzanlı ahşap merdiven de yıkılarak yerine betonarme merdiven yapılmıştır.

Cephelerde bazı pencerelerin örülerek kapatıldığı da belirlenmiştir. Arkadaki aynı üslup ve malzemeyle yapılmış ek bölümün de tahrib olduğu fotoğraflarda görülmektedir (Res.7,8). Bu bölümün yok olan üst örtüsü yeniden yapılmıştır. Sütunların üzerindeki aydınlatma fenerleri kaldırılmıştır. Restorasyonda tüm cephelerde temizlik, dolgu vd. onarımlar yapılmıştır. Yakın zamanda ise ön cephede küçük bir alan yeşillendirilerek, yüksek bir kaide üzerine Atatürk'ün büstü yerleştirilmiştir. Çeşmenin de önü kapatılarak, kapı yapılmıştır.

c) Son Durum

Binanın ilk katında Çinili Polis Karakolu yer alırken, üst katı Emniyet'in bir başka birimine tahsis edilmiştir.

1- Plan Özellikleri

Yapının mekânlarında ihtiyaca yönelik değişiklikler yapılmıştır. Karakolun arka cephesinde, yakın zamanda inşa edilmiş, diğer ek bölümle aynı yükseklikte ama aynı genişlikte olmayan ek bir mekân daha vardır.

2- Cephe Özellikleri

Merdiven korkuluğu çimentoyla sıvanarak orijinal doku kapatılmıştır. Restorasyonda tuğlalar boyanmıştır. Tuğra ve kitabe yazısısı silinmiştir.

YAPININ KORUMA SORUNLARI

Çinili Karakol'un girişini örten düz çatı izolasyona rağmen su almaktadır. Bu nedenle girişin tavanında sıvada dökülmeler, çiçeklenmeler görülmüştür. Çatı parapetinin sütunların üstüne oturan kısımlarındaki sıvalar dökülmüş, putreller paslanıp çürümüş, kitabe bozulmuştur. Sütun başlıklarında, mermerin gövdesinde lekeler oluşmuştur. Cephelerde onarım yapıldığından önemli bir sorun yoktur.

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

13-07-1970 tarihinde, 5438 karar numarasıyla, Kurul tarafından tescil edilerek korumaya alınan Çinili Karakol Hassa Askerleri için yaptırılan büyük bir yapı olup, tarihi bir yerleşim dokusu içerisinde, yüksekçe ve hâkim bir yerde yaptırılmıştır. Bina bir semt karakolu olarak büyük boyutlardadır. Başka bir yapı karakol yapılarak binaya yeni bir fonksiyon verilebilir.

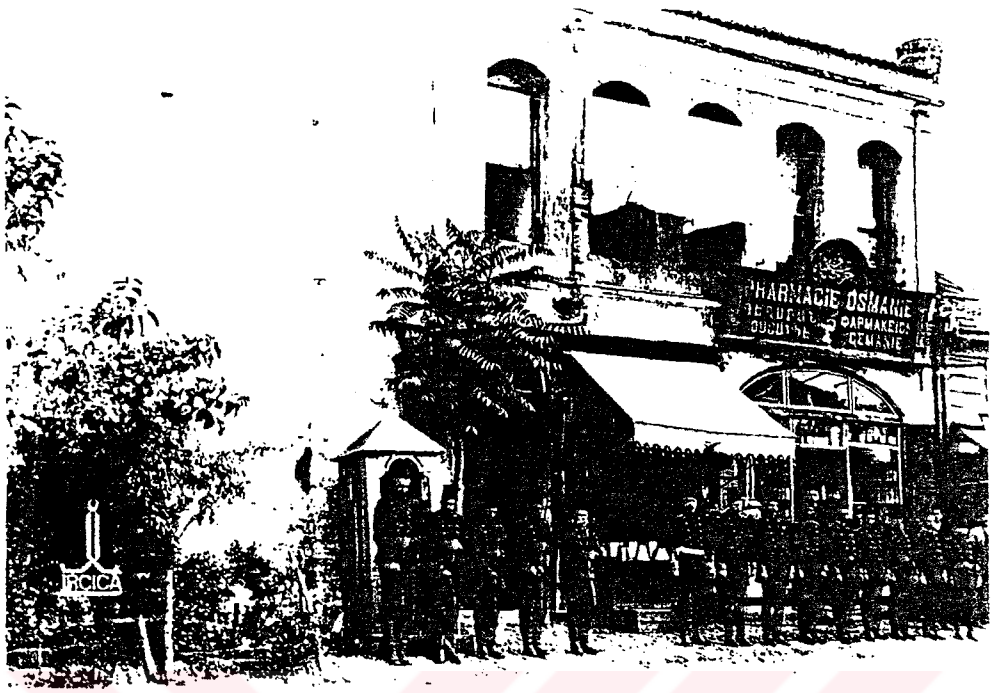
Onarımda öncelikle girişin çatısının su izolasyonu yenilenmelidir. Daha sonra paslanıp, çürüyen demirler değiştirilerek sıva yapılmalıdır. Mermer sütunlardaki lekeler temizleyici maddelerle çıkarılmalıdır. Kitabe ve tuğra temizlenip, düzeltilerek varaklanmalıdır. Giriş kapısının üzerindeki tabela ve cephenin önündeki büst kaldırılarak yapının cephesi açılmalıdır. Yağmur borusu inişleri de uygun yerlerden indirilmelidir. Merdiven duvarının çimento sıvalı yüzeyi temizlenerek alttaki doku ortaya çıkarılmalıdır. Aydınlatma fenerleri yerleştirilerek de sütunların fonksiyonu vurgulanabilir.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

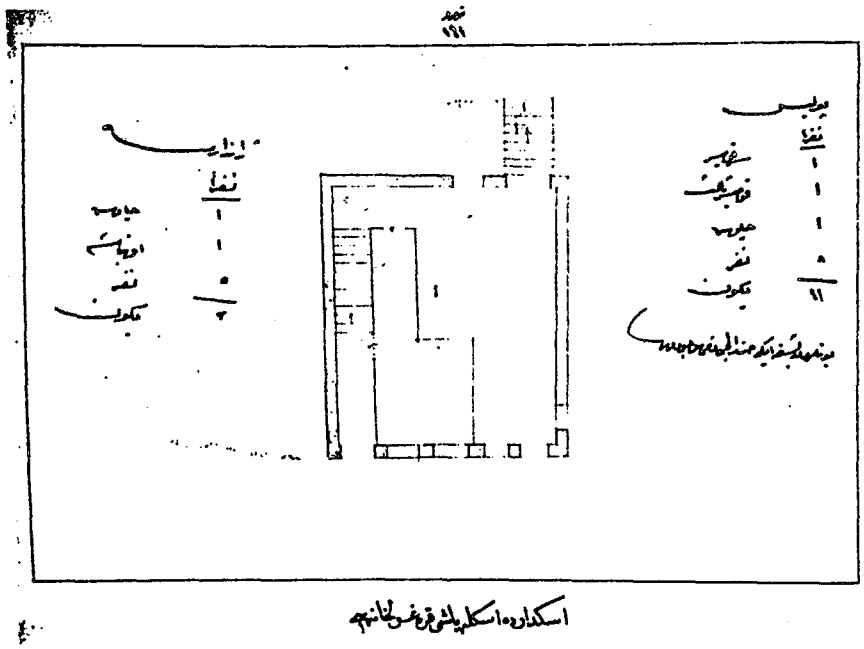
Katalog No: 6

Yapının Adı		İskele (İskelebaşı) Karakolu						**Gözlem Tarihi**									
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Üsküdar Meydanı			Sokak/No		Ada		Pafta		Parsel			
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda						Üslup							
	Kitabe																
	Dönemin Yöneticisi				Yaptıran					Mimarı							
Bugünkü	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi							
Durumu		x	Bina				Banka										
Görsel	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar				Röleve							
Belgeler	Y. Albümü 91088-19 F: A.Freres			x													
Yazılı Kaynaklar																	
Plan	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam			Bitişik Nizam				Köşede				
Özellikleri			x						x								
Dıştaki	Tek kollu ☒	Giriş Aksında			Cepheye Paralel		Basamak Adeti			Rıht h.			Malzeme				
Merdiven	Çift kollu ☐																
İçteki	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği			Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme				
Merdiven		x							12								
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı							
Bodrum K																	
Zemin K.	2																
1. Kat																	
2. Kat																	
Cephe	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti		Yeri				Biçimi				
Özellikleri	Adeti		x														
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin		Kırma		Düz		Alınlıklı				
	Sütunsuz ☒						Çatısı										
	Cephede	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı		Orta Aksta		1.Kata kadar		Yapı h kadar				
	Giriş	x			x				Yükselmiş								
Giriş	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin	Türü	Tuğra		Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma				
Kapısı					Belgesi	Yeri											
Pencere		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak		Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri				
Düzeni	Bodrum K																
	Zemin K.																
	1. Kat					x											
	2. Kat																
Cephe	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐											
Bezemeleri	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☒		Saçaklarda ☒			Malzemesi								
	Diğer																
Diğer	Nöbetçi	Yeri		Adeti	Aydınlatma	Direkli lam.	Konsol lam.		Yeri				Adeti				
Elemanlar	Kulübeleri	Girişin yanında		1	Elemanları												
Strüktür	Taşıyıcı	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme	Ahşap		Volta		Yenilenmiş bet. döşeme						
Özellikleri	Sistem	x				Taşıyıcısı											
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐		Farklı Eğimli ☐			Malzemesi		Alaturka kiremit						
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐										
Yakın		Tarihi		Mevcut	İsmi				Yeri								
Çevre	Cami				Valide Camii				Karakolun ilerisinde								
Yapıları	Çeşme																
	Diğer				Sebil				Karakolun ilerisinde								
		19.yy.			Halim Gülüm Efendi Tekkesi				Karakolun yanında								

ÜSKÜDAR **İskele Karakolu**

Yapının adı : İskele (İskelebaşı) Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-19 F:A.Frères
Bulunduğu yer :Üsküdar Meydanı`na yakındı ve bir yeniçeri kulluğunun yerine yapılmıştı. 1958`de yıkılan binanın yerine Yapı Kredi Bankası yapılmıştır (Har.4).
Yakın çevre yapıları: Halim Gülüm Efendi Tekkesi (minaresi görünen).
Karakolun mimarisi: İki katlı ve kargir olarak yapılan karakolun alt katı dükkân olarak kiraya verilmiştir.

İskele (İskelebaşı) Karakolu`nun planı

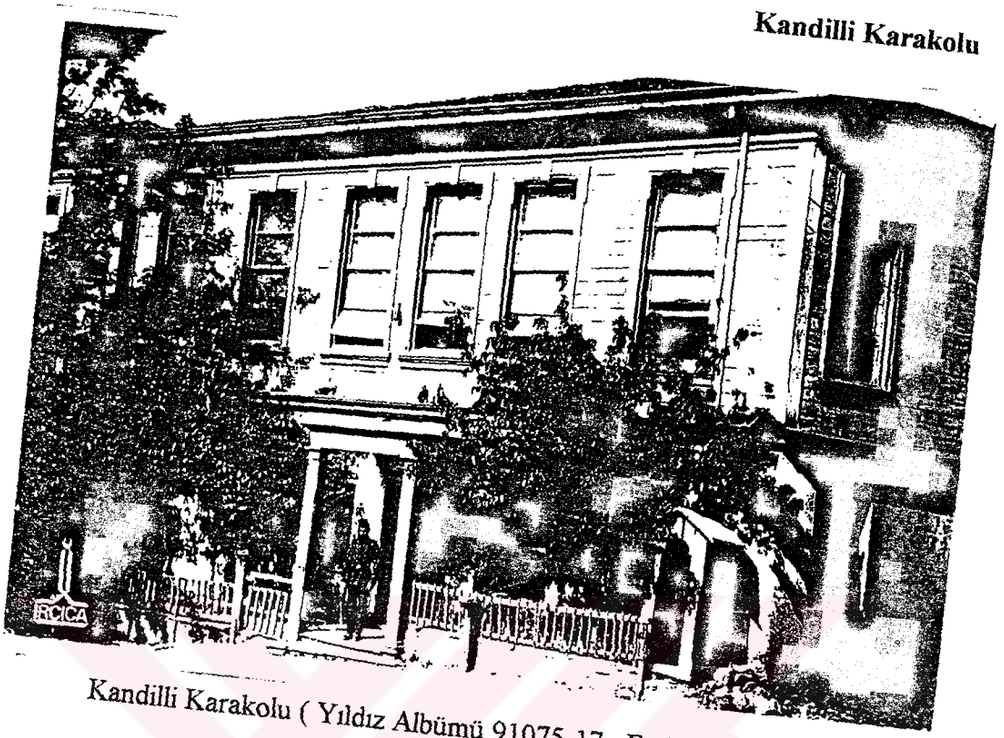
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 7

Yapının Adı		Kandilli Karakolu						**Gözlem Tarihi**									
Bulunduğu Yer		İlçe	Usküdar	Mah.	Kandilli			Sokak/No		Ada		Pafta		Parsel			
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda						Üslup							
	Kitabe																
	Dönemin Yöneticisi				Yaptıran					Mimarı							
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi							
		x	Bina				Polis Lojmanı										
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar		Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar					Rölove							
	Y. Albümü 91075-17 F: A.Freres																
Yazılı Kaynaklar																	
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam			Bitişik Nizam					Köşede			
			x														
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☒	Giriş Aksında			Cepheye Paralel		Basamak Adeti			Rıht h.				Malzeme			
	Çift kollu ☐	x															
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği			Bas. adeti	Rıht h.				Malzeme			
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı							
Bodrum K																	
Zemin K.																	
1. Kat																	
2. Kat																	
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti		Yeri					Biçimi			
	Adeti		x														
Giriş	Sütunlu ☒	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı		Kırma		Düz			Alınlıklı			
	Sütunsuz ☐	2	Ahşap														
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı		Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar			Yapı h kadar			
		x			x												
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin Belgesi	Türü	Tuğra		Kitabe		Kit.+Tuğ.			Arma			
						Yeri											
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak		Söveli		Söve Malz.			Pen.demiri			
	Bodrum K																
	Zemin K.																
	1. Kat		x						x		Ahşap						
	2. Kat																
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐											
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☒			Malzemesi								
	Diğer																
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.		Yeri					Adeti			
		Yapının köşesinde		1													
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap		Volta		Yenilenmiş bet. döşeme						
			x				x										
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒		Farklı Eğimli ☐			Malzemesi		Alaturka kiremit						
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐										
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi				Yeri								
	Cami																
	Çeşme																
	Diğer																

ÜSKÜDAR

Kandilli Karakolu

Kandilli Karakolu (Yıldız Albümü 91075-17 F: A. Frères- Har. 6)

Açıklama: Günümüzde aynı parselde polis lojmanı olarak kullanılan, ikinci grup eser olarak restore edilmiş bir bina mevcuttur.

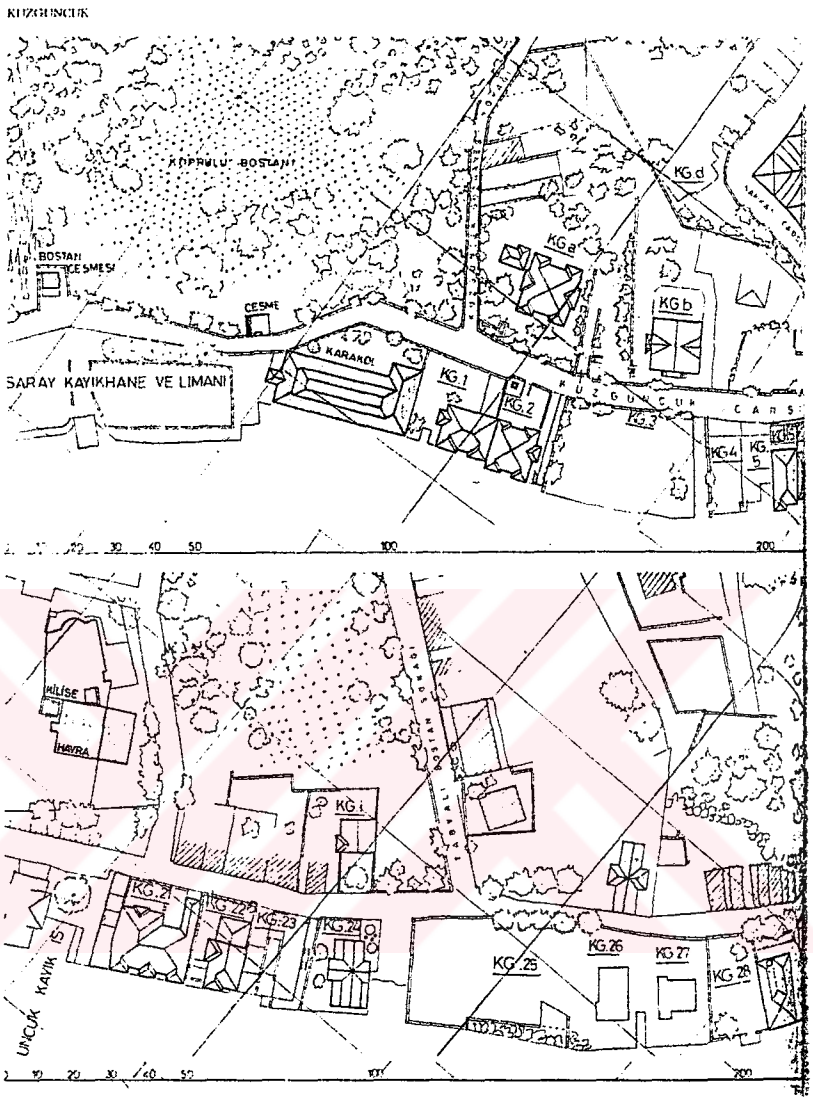
ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 8

Yapının Adı		Kuzguncuk Karakolu					**Gözlem Tarihi**								
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Kuzguncuk		Sokak/No		Ada	689	Pafta		Parsel	6	
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup						
	Kitabe		x						Neo-klasik						
	Dönemin Yöneticisi		Abdülmecid (1839-1861)		Yaptıran		Abdülmecid		Mimarı						
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış		Onarılmamış	Fonksiyon				Sahibi			
		1987	Park	1971								Hazine			
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan			Haritalar					Rölöve			
	x														
Yazılı Kaynaklar	1) Erdenen 1993 ,C.2, s.342,347.														
	2) Eldem 1994 C.2., s.224.														
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut		Ayrık Nizam		Bitişik Nizam					Köşede	
			x				x								
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında		Cepheye Paralel			Basamak Adeti				Rıht h.		Malzeme	
	Çift kollu ☐														
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık		Merdiven Genişliği		Bas. adeti			Rıht h.		Malzeme	
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması			Tavan Süslemeleri				Duvar Kalınlığı			
Bodrum K															
Zemin K.															
1. Kat															
2. Kat															
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule		Adeti	Yeri					Biçimi	
	Adeti	x													
Giriş	Sütunlu ☒	Adeti	Malzemesi	Kalde O	Gövde O	Sütun h.		Girişin Çatısı	Kırma		Düz			Alınlıklı	
	Sütunsuz ☐	2													
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek		Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar			Yapı h kadar	
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Kapı h.	Söveli	Dönemin Belgesi	Türü		Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.			Arma	
						Yeri					x				
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer		Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.			Pen.demiri	
	Bodrum K														
	Zemin K.					x									
	1.Kat														
	2. Kat														
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐									
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☒			Malzemesi						
	Diğer														
Diğer Mimari Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.		Konsol lam.	Yeri					Adeti	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme Taşıyıcısı		Ahşap	Volta			Yenilenmiş bet. döşeme			
		x						x							
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐		Farklı Eğimli ☒			Malzemesi						
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐		Dendanlı ☐							
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi				Yeri						
	Cami														
	Çeşme	H.1239 / M.1823			Ahmed Efendi Çeşmesi				Karakolun karşısında						
					Bostan Çeşmesi				Karakolun ilerisinde						
	Diğer	M.1864		x	Beylerbeyi Sarayı				Karakolun ilerisinde						
					Saray Kayıkhane ve Limanı				Karakolun yanında						

Açıklama: *Mir'atı İstanbul*'da Nakkaş Mevkii Karakolu olarak geçen karakolun yanında bir batarya top olduğu ve bayramlarda, doğumlarda, Cülusu Hümayun'da atıldığı belirtilmiştir.

ÜSKÜDAR **Kuzguncuk Karakolu**

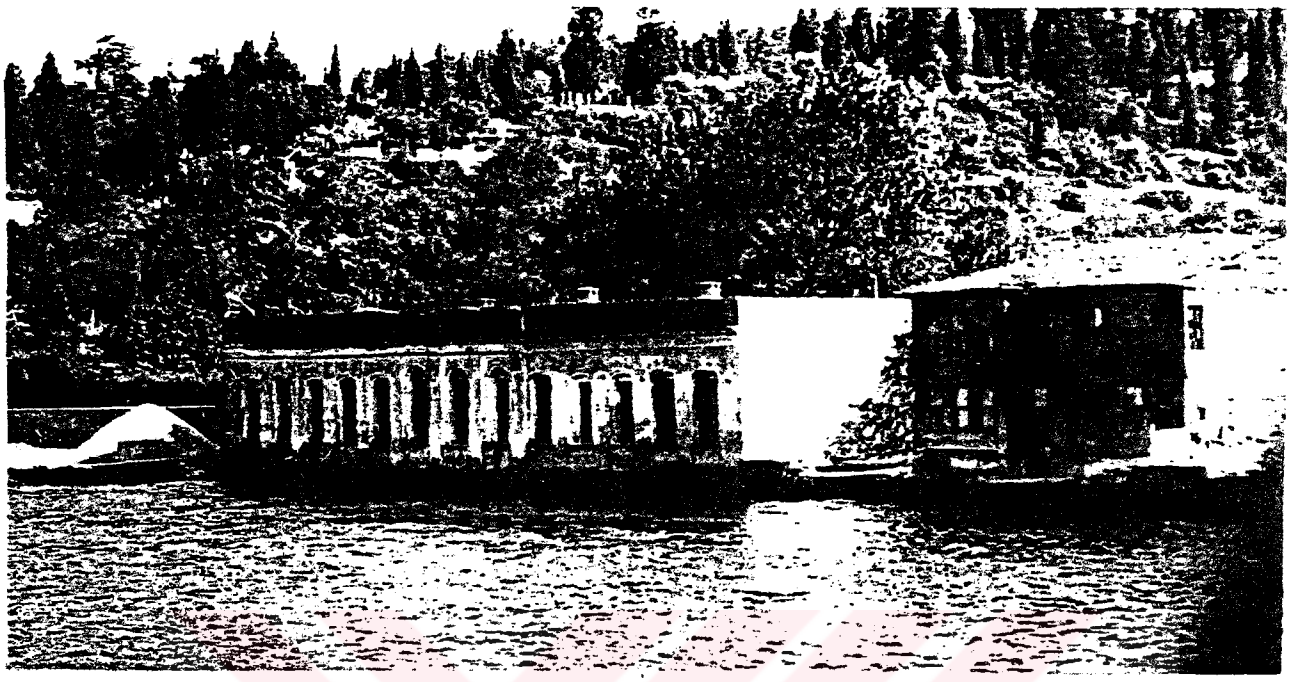

Har.1 Kuzguncuk (Nakkaş Mevkii) Karakolu

Karakol (İstiklal Harbi sırasında silah saklanıp nakledilmesinde kullanıldı), KG-1 Köprülü Hacı Hafiz Ahmet Paşa, KG-2 Hamdi Başar Yalısı, KG-3 Behçet Bey (1929'da yandı), KG-4-5-6-7 Köprülü Vakfi.

Kaynak: Eldem 1994, C.2, s.224.

ÜSKÜDAR **Kuzguncuk Karakolu**

Res.1 Kuzguncuk (Nakkaş Mevkii) Karakolu (1974)

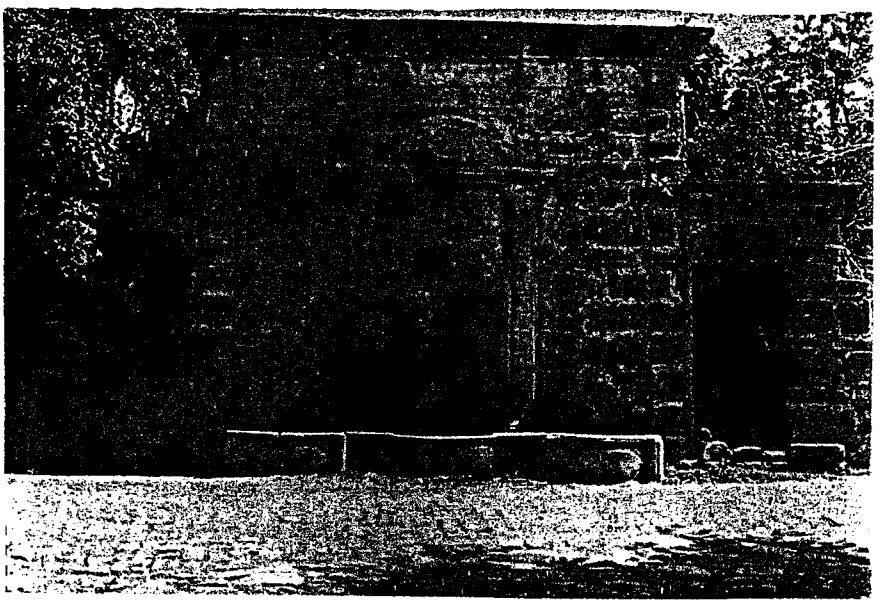
Kaynak: Erdenen 1993, C.2, s.347.

Res.2 Hafiz Ahmet Paşa Yalısı ve karakol (1974)

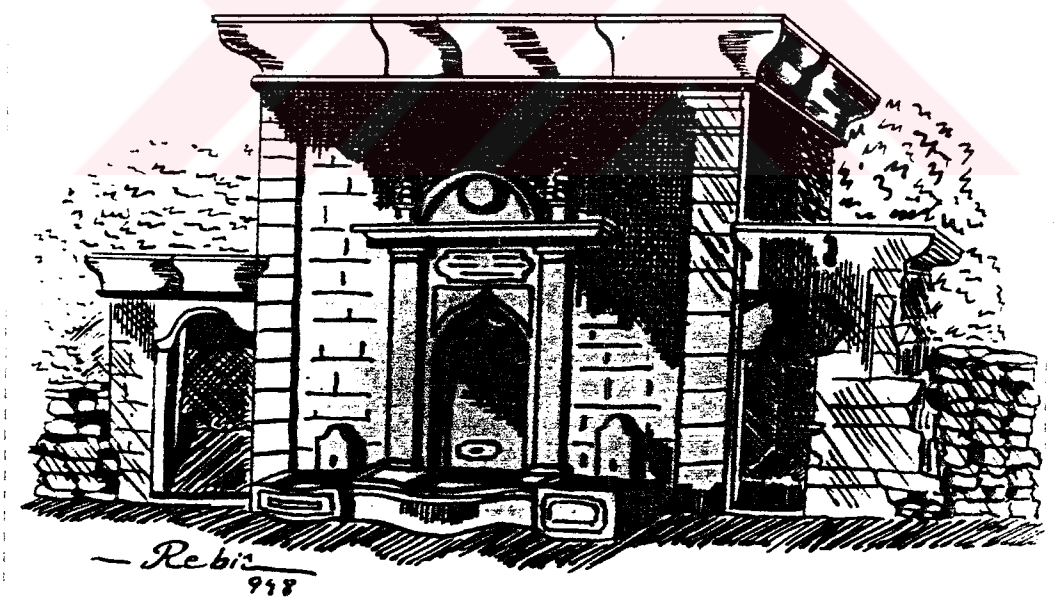
Kaynak: Erdenen 1993, C.2, s.348.

ÜSKÜDAR **Kuzguncuk Karakolu**

Res.3 Ahmed Efendi (Hacı) Çeşmesi (R.B.Foto arşivi 1948)

Kaynak: Baraz 1994, C.1, s.38

Res.4 Ahmed Efendi Çeşmesi (R. Baraz çizimi 1948)

KUZGUNCUK KARAKOLU

YAPININ KONUMU VE YERİ

Üsküdar İlçesi'nde, Kuzguncuk Semti'nde, deniz kıyısında yer alırdı.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

1) Beylerbeyi Sarayı: Sultan Abdülaziz tarafından 1864'de Serkiz Balyan'a yaptırılmıştır.
2) Ahmed Efendi Çeşmesi: Kuzguncuk'a giderken ana cadde üzerinde, Çöp İskelesi'nin karşısındaki bahçe duvarına yaslanmış olarak H.1239 / M. 1823 yılında yapılmıştır. Deniz Astsubay Okulu ve Boğaziçi Köprüsü yapılırken çevre yolu tanzimi sırasında kaldırılmıştır (Baraz 1994, C.1, s. 38-39).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk Yapım

1- Plan Özellikleri

Karakol tek katlı, kargir ve ayrık nizamda yapılmıştır. Dikdörtgen plandaki binanın ortasına bir avlu yapılmıştır.

2- Cephe Özellikleri

Karakolun kısa kenarındaki iki mermer sütunun taşıdığı çıkmalı bir girişi vardı. Kapının üzerinde Abdülmecid'in tuğrası ve kitabe yer alıyordu (M. N. Haskan görüşmesi). Deniz cephesinde ortada üç yarım daire kemerli, diğerleri basık kemerli 13 pencere görülür. Çatı parapetinde silme dolaşmaktadır. Karakolun sağ yan cephesi sağırdır.

b) Yapılan Müdahaleler

Cumhuriyet döneminde yapı belediyenin çöp arabalarının (atlı çöp arabaları) barındırılması için kullanılmıştır (M.N. Haskan görüşmesi). Karakol 1987'de belediye tarafından park yapılmak için yıkılmıştır.

c) Son Durum

Karakolun olduğu yer günümüzde parktır.

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

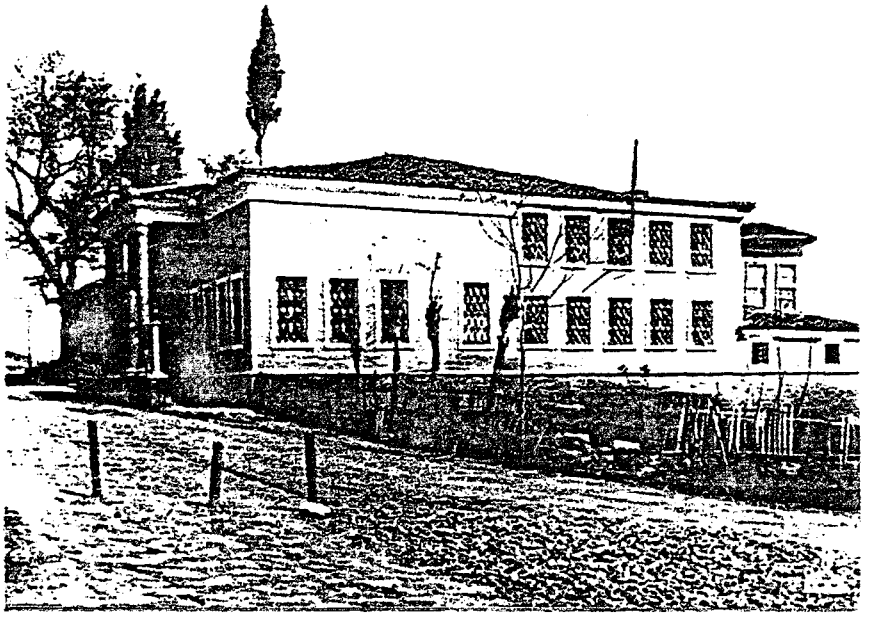
Karakol tescil edimiş eski eser olmasına karşın yıktırılarak, tarihî bir yapı yok edilmiştir. Boğaz'ın önemli bir yerinde, Beylerbeyi Sarayı'nın güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan karakolun yanında, yine 1971'de tescil edilen yalıların bazıları da yıkılmıştır. Büyük, kargir bir yapı olan karakolun değerlendirilmeden park yapmak gibi bir nedenle yıkılması İstanbul'un mimarî mirası için bir kayıp olmuştur.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 9

Yapının Adı		Nuh Kuyusu (Kartal Baba) Karakolu					**Gözlem Tarihi**								
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Nuhkuyusu		Sokak/No		Ada		Pafta		Parsel		
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup						
	Kitabe		x	1839					Neoklasik						
	Dönemin Yöneticisi		Abdülmecid (1839-1861)		Yaptıran		Abdülmecid		Mimarı						
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış		Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi				
		x	Resmi yapı					Üsküdar Askerlik Şubesi			Hazine				
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan			Haritalar				Röleve				
	Yıldız Albümü 11909-16 F: Ali Rıza ?														
Yazılı Kaynaklar	Konyalı 1977, C.2, s.397.														
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut		Ayrık Nizam		Bitişik Nizam				Köşede		
			x				x								
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında		Cepheye Paralel			Basamak Adeti			Rıht h		Malzeme		
	Çift kollu ☒				x										
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık		Merdiven Genişliği		Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme		
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması			Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı				
Bodrum K															
Zemin K.															
1. Kat															
2. Kat															
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat		Kule	Adeti	Yeri				Biçimi		
	Adeti		x												
Giriş	Sütunlu ☒	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O		Sütun h.	Girişin	Kırma		Düz		Alınlıklı		
	Sütunsuz ☐	4	Mermer					Çatısı	x						
	Cephede	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde		İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta		1.Kata kadar		Yapı h kadar		
	Giriş	x			x				Yükselmiş						
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin		Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma		
					Belgesi		Yeri				x				
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer		Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri		
	Bodrum K														
	Zemin K.		x						x				x		
	1.Kat		x						x				x		
	2. Kat														
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐			Cephede Belli Aralıklarla ☐								
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☒			Saçaklarda ☒		Malzemesi						
	Diğer														
Diğer Mimari Elemanlar	Nöbetçi	Yeri		Adeti	Aydınlatma		Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri				Adeti		
	Kulübeleri				Elemanları		x		Merdiven başında				2		
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.			Döşeme	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme				
	Sistem	x					Taşıyıcısı								
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒			Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Alaturka kiremit				
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐		Düz ☐	Dendanlı ☐							
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi				Yeri						
	Cami	H.1295 / M.1878		x	Kartal Baba Mescidi				Karakolun karşısında						
	Çeşme														
	Diğer														

ÜSKÜDAR **Nuh Kuyusu Karakolu**

Açıklama: Yıldız Albümü'nde Nuh Kuyusu Karakolu olarak geçen bu yapının yazılı kaynaktaki Kartal Baba Karakolu olduğu düşünülmüştür. Önce sütunlu girişi yıkılan binanın sütunlarından iki tanesi öndeki bahçede yerde durmaktaydı. 1975'te tamamen yıkılaran karakolun yerine Askerlik Şubesi yapılmıştır (M.N.Haskan görüşmesi).

جناب حق شهشاه جهان عبدالمجید خانه
ایدوب نوح عمرین احسان ایلسون تاحشره دك ابقا
غریق جام حیرت اولهرق دشمنلری یکسر
دل شاهانه سین بحر مسرت ایلیه مولا
مدام آسایش عالمدر افکار همایونی
ازان جمله عالی بنای قیلدی تمنی انشا
لبیبا بنده بر نایاب مصرعله دیدم تاریخ
بنا اولدی پك اعلا بوقره وولخانهٔ زیبا
۱۲۵۵

Kartal Baba Karakolu'nun kitabesi (Konyalı 1977, C.2, s. 397).

Cenabı Hak şehinşah-ı cihan Abdülmecid Hân'a
Edip nuh ömrün ihsân eylesin tâ haşire dek ipkâ
Gârîki câhı hayret olarak düşmanları yekser
Dil-i şâhânesin bahri meserret eyleye mevlâ
Müdâm âsâyişi âlemdir efkârı hümayunu
Ezân cümle âli binayı kıldı temenni inşâ
Lebîbâ ben de bir nâyâb mısrâ la dedim tarih
Bina oldu pek âlâ bu karavulhane-i zîbâ.
1255

Kitabeyi Şair Lebib hazırlamıştır.

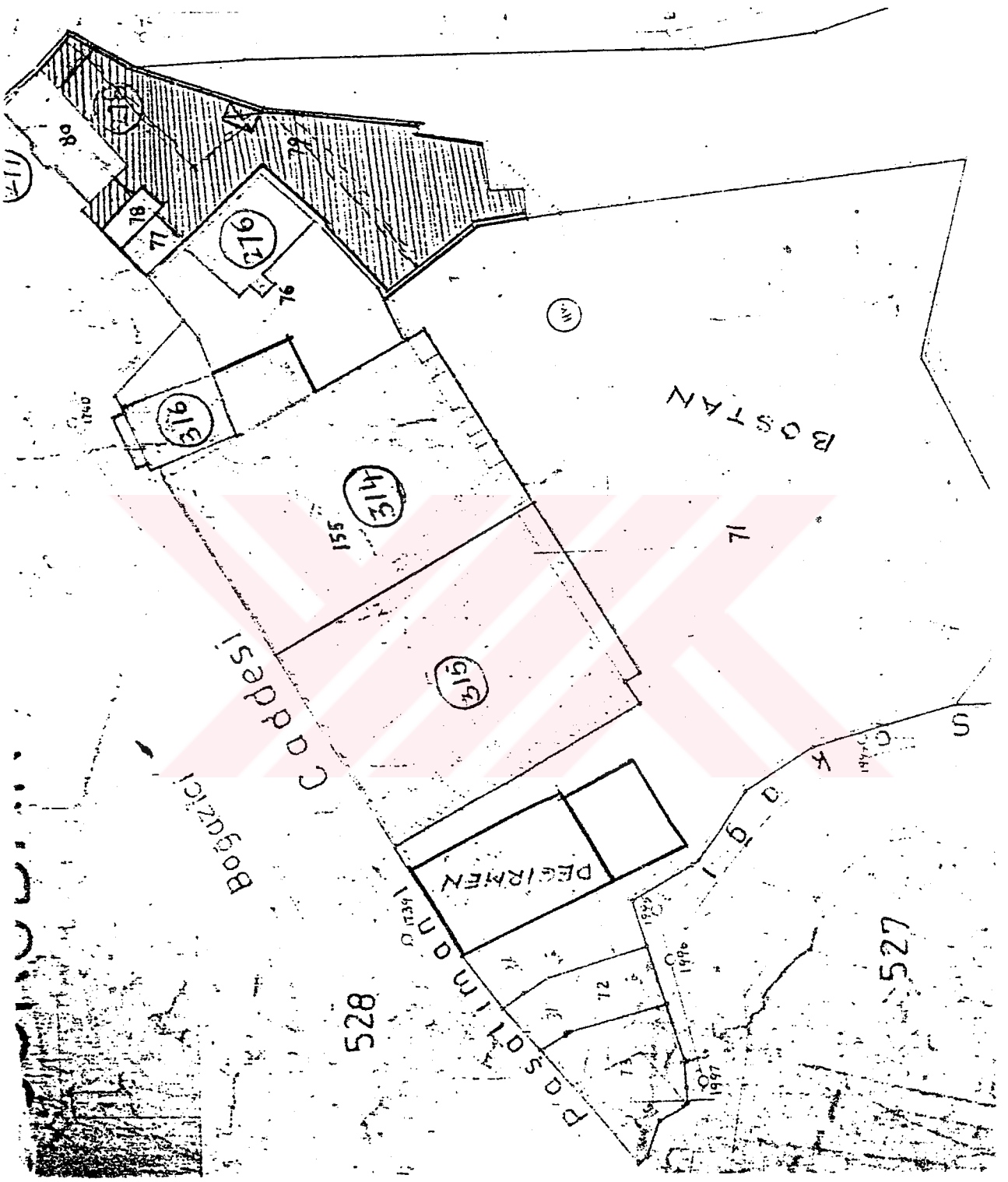
Allah dünyanın şahlar şahı Abdülmecid Hanı
Ömrünü kıyamete kadar sürecek şekilde ihsan eylesir
Düşmanları bir baş halinde hayretlere boğulsun
Allah şâhâne gönlü sevinç denizi eylesin
Devamlı olarak dünyanın âsâyişini düşünür.
Birçok yüksek binaları inşa etmeyi temenni etti.
Lebib Efendi de bir mısrayla tarihini söyledi.
Bu karakolhane pek âlâ yapıldı.
1839-1840

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 10

Yapının Adı		Paşalimanı Karakolu - Mecidiye K						**Gözlem Tarihi**				14-01-1996					
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Paşalimanı			Sokak/No				Ada	527	Pafta	106	Parsel	
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda								Üslup					
	Kitabe	1842 / 1843										Neoklasik (Ampir)					
	Dönemin Yöneticisi		Abdülmecid (1839-1861)			Yaptıran		Abdülmecid				Mimarı					
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli		Onarılmış		Onarılmamış		Fonksiyon		Sahibi					
	x	Girişi		15-07-1968		1963				Tekel Sosyal Tesisi		Hazine					
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan				Haritalar				Rötöve					
	Y. Albümü 11909-3 F: Ali Rıza ?							J. Pervititch				14-01-1996 R.I.v. (A.Ç.)					
Yazılı Kaynaklar	1) Konyalı 1977, C. 2, s. 395-396																
	2) Anıtlar Yüksek Kurulu Eski Eser Fişleri																
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen		Dış Boyut		Ayrık Nizam				Bitişik Nizam				Köşede	
		x				1228x11.85						x				x	
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında			Cepheye Paralel				Basamak Adeti				Rıht h.		Malzeme	
	Çift kollu ☒					x				7						mermer	
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde		Sahanlık		Merdiven Genişliği				Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme	
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.		Zemin Kaplaması				Tavan Süslemeleri				Duvar Kalınlığı			
Bodrum K																	
Zemin K.																	
1. Kat																	
2. Kat																	
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı		Bodrum kat		Kule		Adeti		Yeri				Biçimi	
	Adeti	x	onarımda														
Giriş	Sütunlu ☒	Adeti	Malzemesi	Kaide O		Gövde O		Sütun h.		Girişin Çatısı		Kırma		Düz		Alınlıklı	
	Sütunsuz ☐	4	mermer														
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan		Bir Yüzde		İçerlek		Dışa çıkmalı		Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar		Yapı h kadar	
		x	onarımda			x											
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.		Dönemin Belgesi		Türü		Tuğra		Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma	
	x		Mermer					Yeri						Kapı üstü			
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer		Sivri kemer		Basık kemer		Yuvarlak		Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri	
	Bodrum K																
	Zemin K.	101x172	x													x	
	1.Kat																
	2. Kat																
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☒				Cephede Belli Aralıklarla ☒				Malzemesi		Küfeki			
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☒				Saçaklarda ☒						Küfeki			
	Diğer	Plastırların kaidelerinin altlarında silme dolaşıyor.												Küfeki			
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti		Aydınlatma Elemanları		Direkli lam.		Konsol lam.		Yeri				Adeti	
								x				Merdivenin başında				2	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap karkas				Döşeme Taşıyıcısı		Ahşap		Volta		Yenilenmiş bet. döşeme			
		x								x				onarımdan sonra			
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒				Farklı Eğimli ☐				Malzemesi		Marsilya tipi kiremit			
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐		Parapet ☒		Düz ☒		Dendanlı ☐							
Yakın Çevre Yapılar		Tarihi		Mevcut		İsmi						Yeri					
	Cami	H.1180 / M.1766 - 1767		x		Silahtar Abdurrahman Ağa C.						Karakolun arkasında, aynı adada					
	Çeşme	H.1291 / M.1874 - 1875		x		Hüseyin Avni Paşa Ç.						Karakolun ilerisinde, aynı hizada					
	Diğer	H.1213 / M.1798 - 1799		x		1. Anbar (Hububat Deposu)						Karakolun bitişiği					
		H.1217 / M.1802 - 1803		x		2. Anbar						1. Anbarın bitişiği					
		19.yy.				Bektaşi Tekkesi						Çeşmenin üst tarafında					

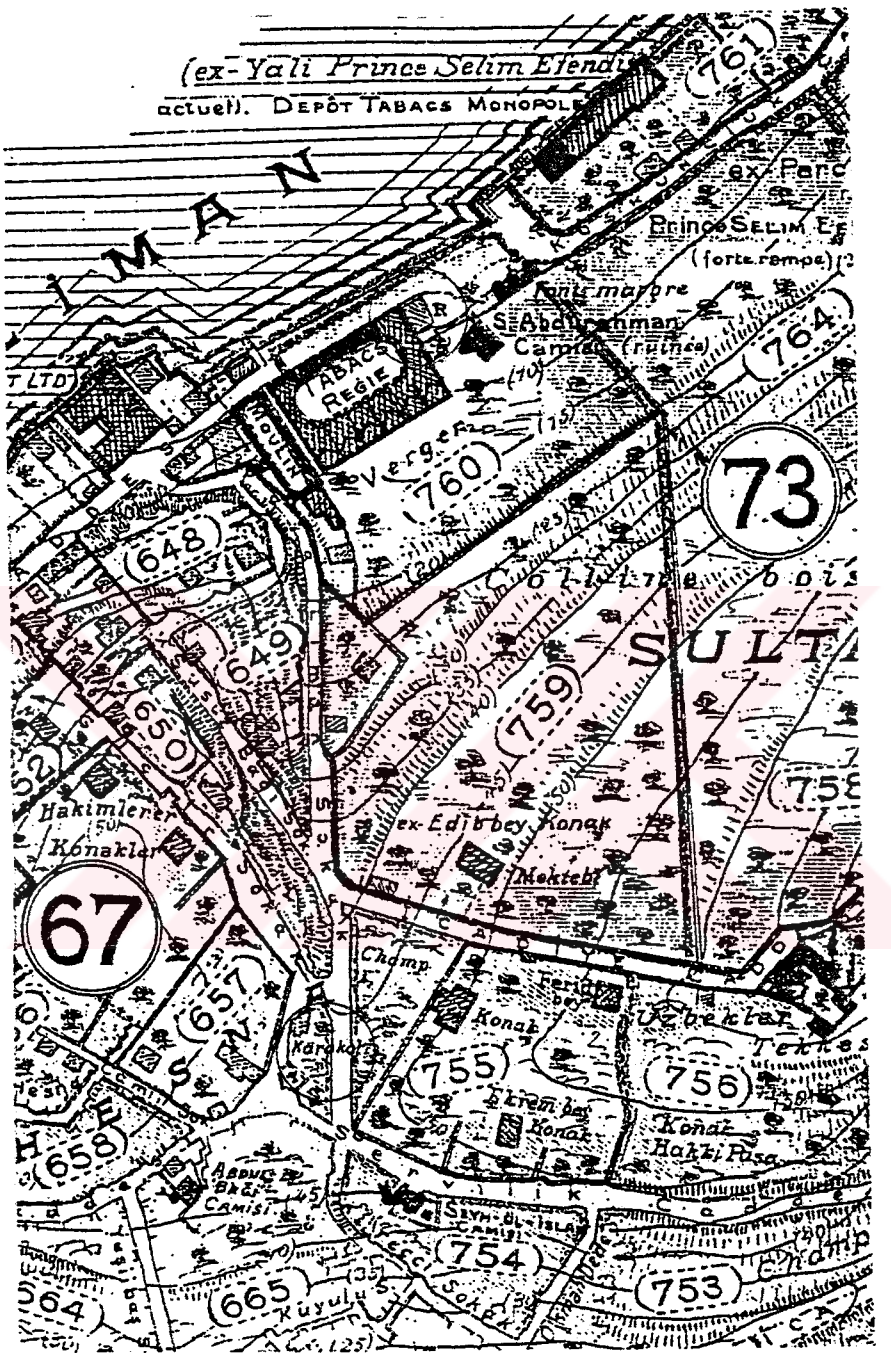
ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

Har.1 Vaziyet Planı 1/1000

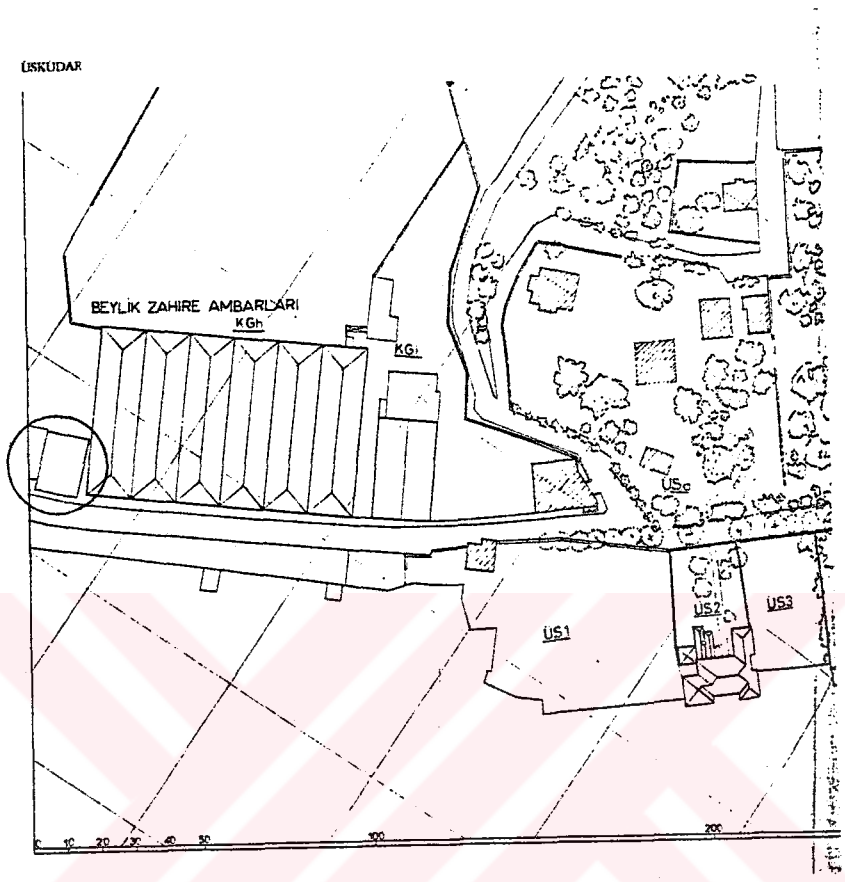
Tescil No.	Parsel No.	Yapının Adı
276	76	Paşalimanı Camii
277	80	Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi
278	79	Hazire kalıntısı
314	155	Birinci Anbar
315	155	İkinci Anbar
316		Karakol

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

Har.2 Pervititch 1- Paşalimanı Karakolu, 2- Karakol

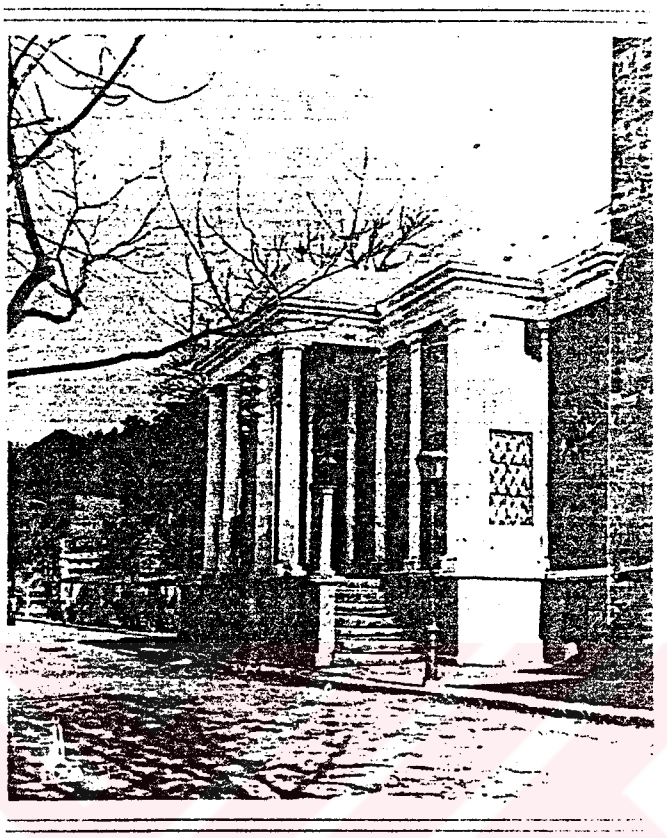
ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

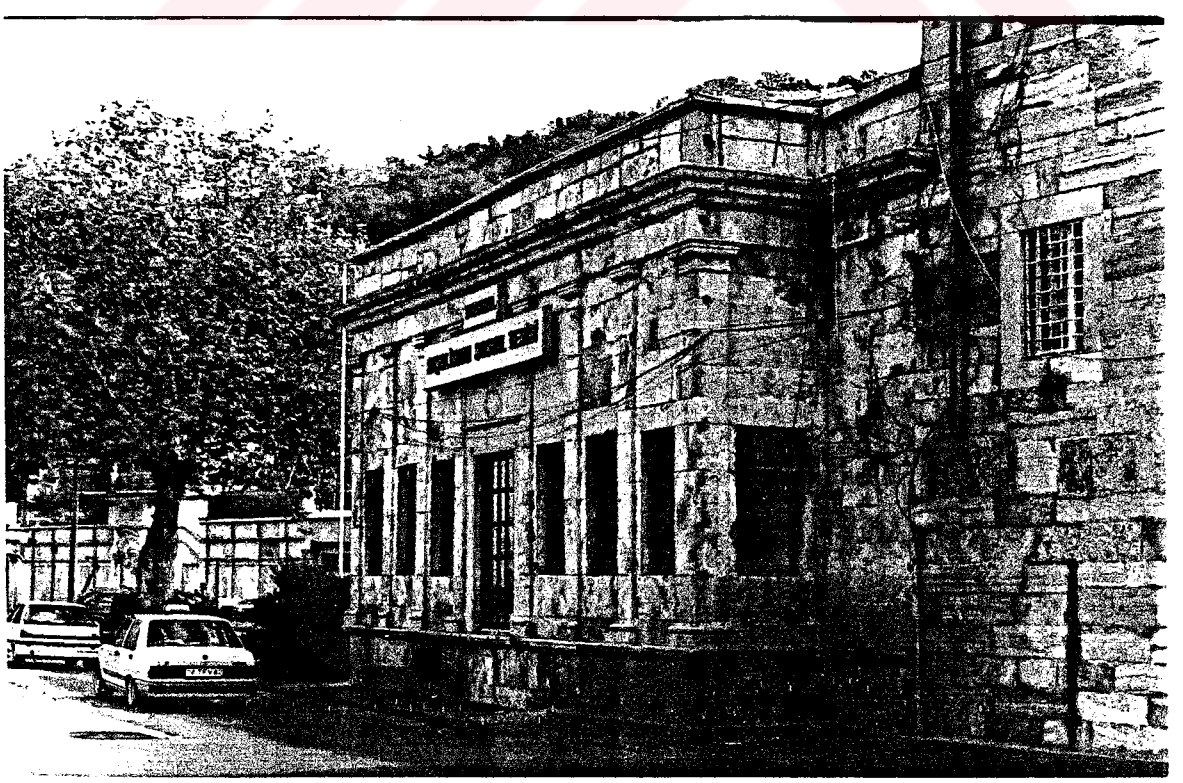
Har. 3 ÜS-1 Mehmet Mollazadenin yalısı (Bu yalı kızkulesini kapatıyor diye Fethi Paşa tarafından yıktırılmıştır. ÜS-2-3 Müderrisinden Esirizade Efendi yalısı, Tuğrakeş Recai Bey yalısı.

Kaynak: Eldem 1994, C.2, s.156.

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

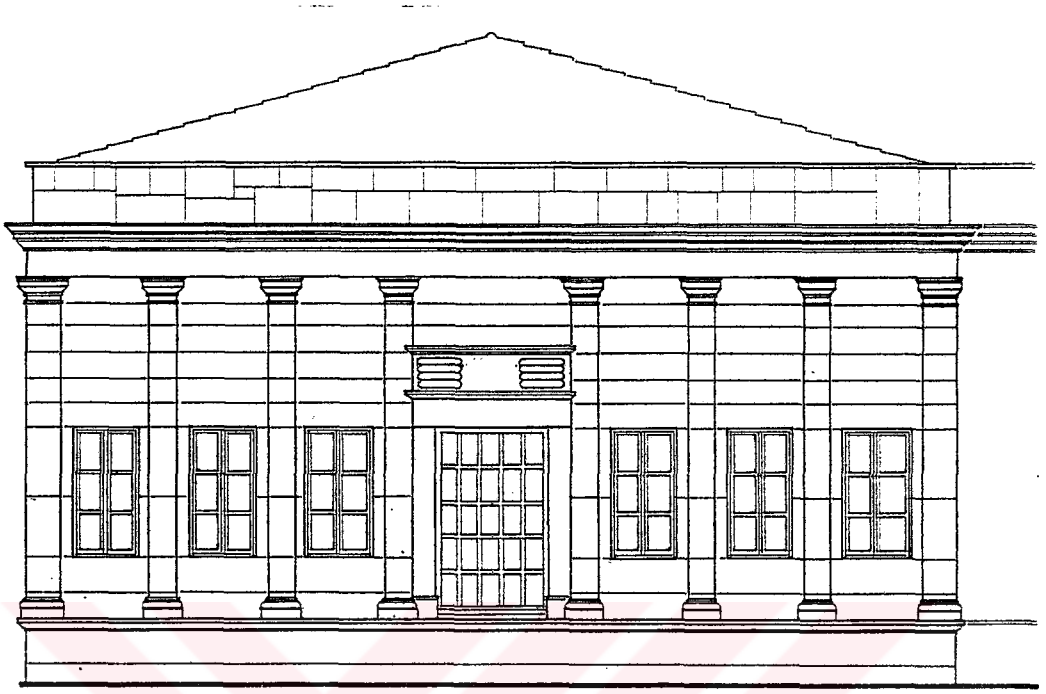

Res.1 Paşalimanı Karakolu (Yıldız Albümü 11909-3 F: A.Frères)

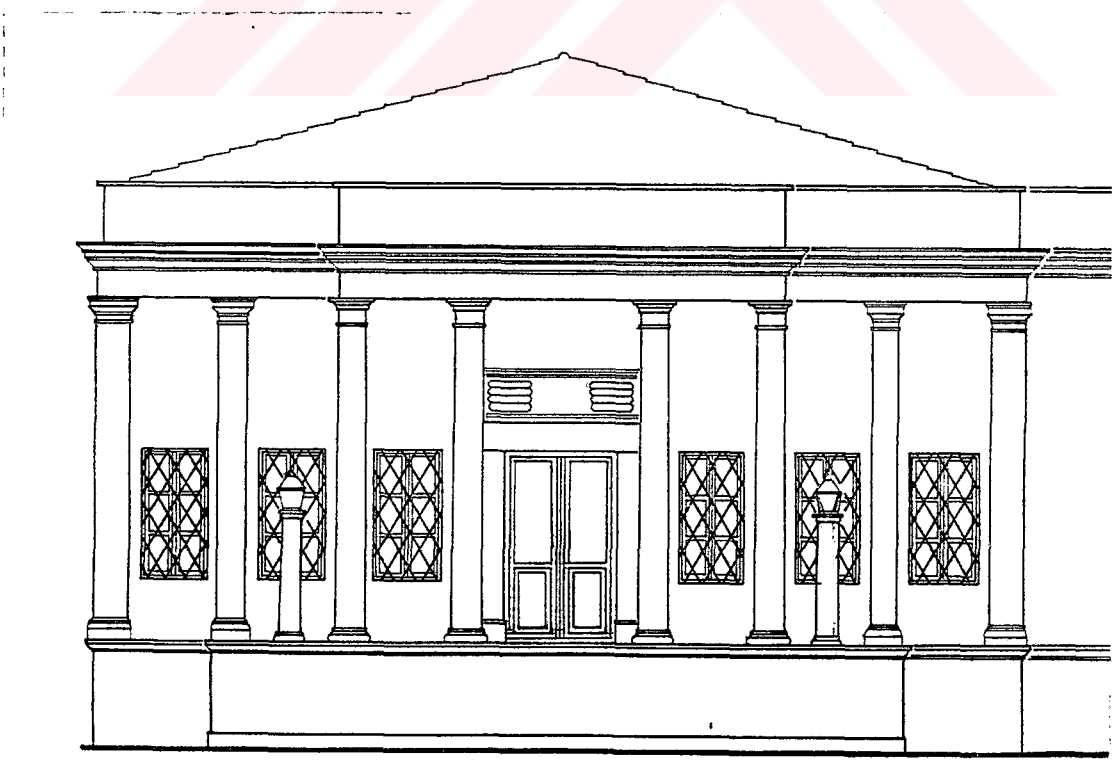

Res.2 Paşalimanı Karakolu Sahilyolundan görünüş (1995)

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

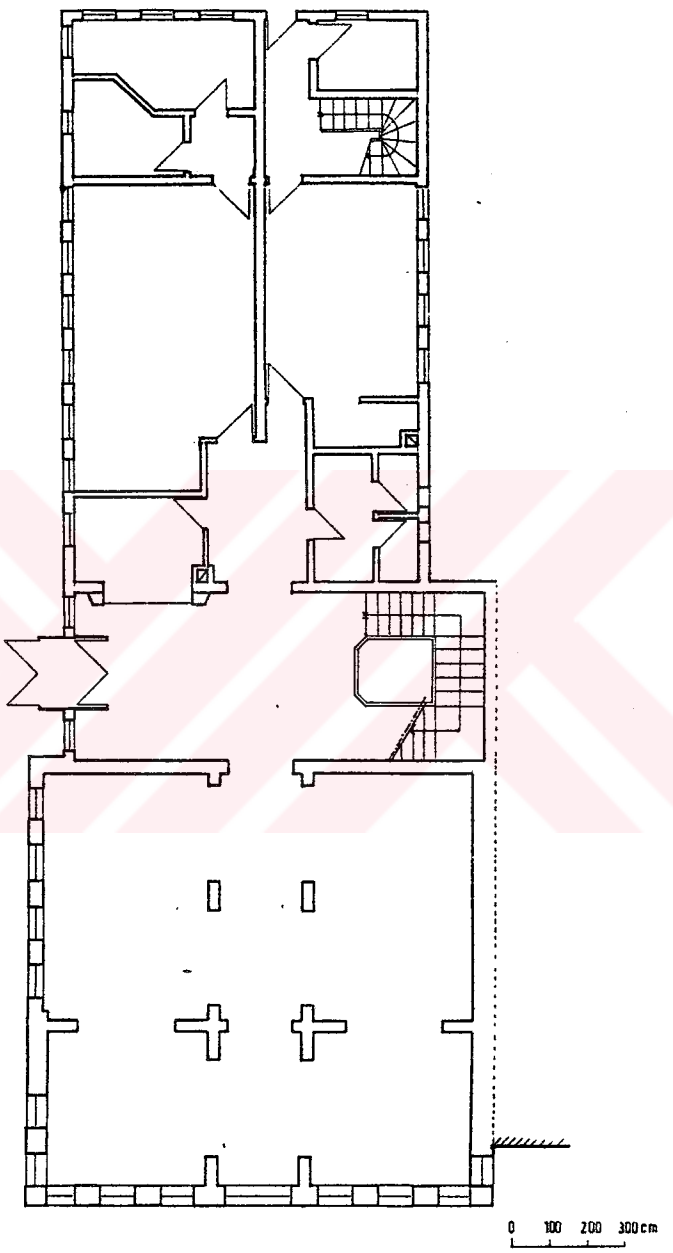

Çiz.1 Paşalimanı Karakolu ön cephe rölövesi 1/100

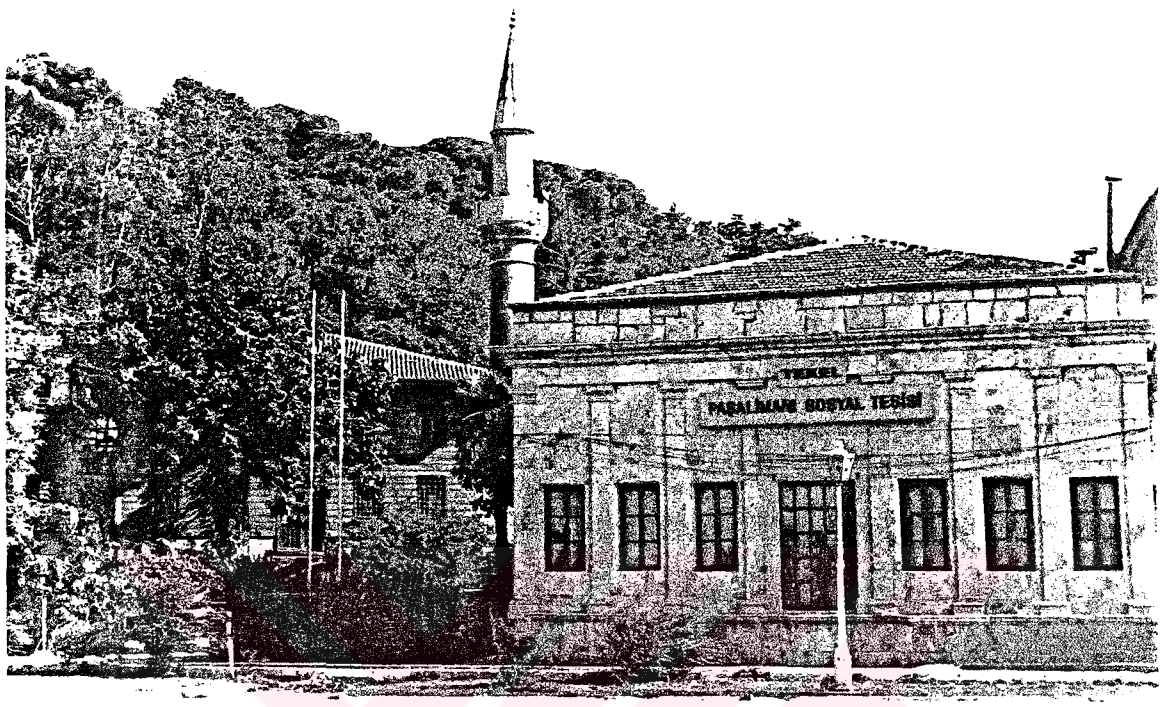
Çiz.2 Paşalimanı Karakolu Ön cephe restitüsyon 1/100

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

Çiz.3 Paşalimanı Karakolu'nun zemin kat planı 1/100

ÜSKÜDAR **Paşalimanı karakolu**

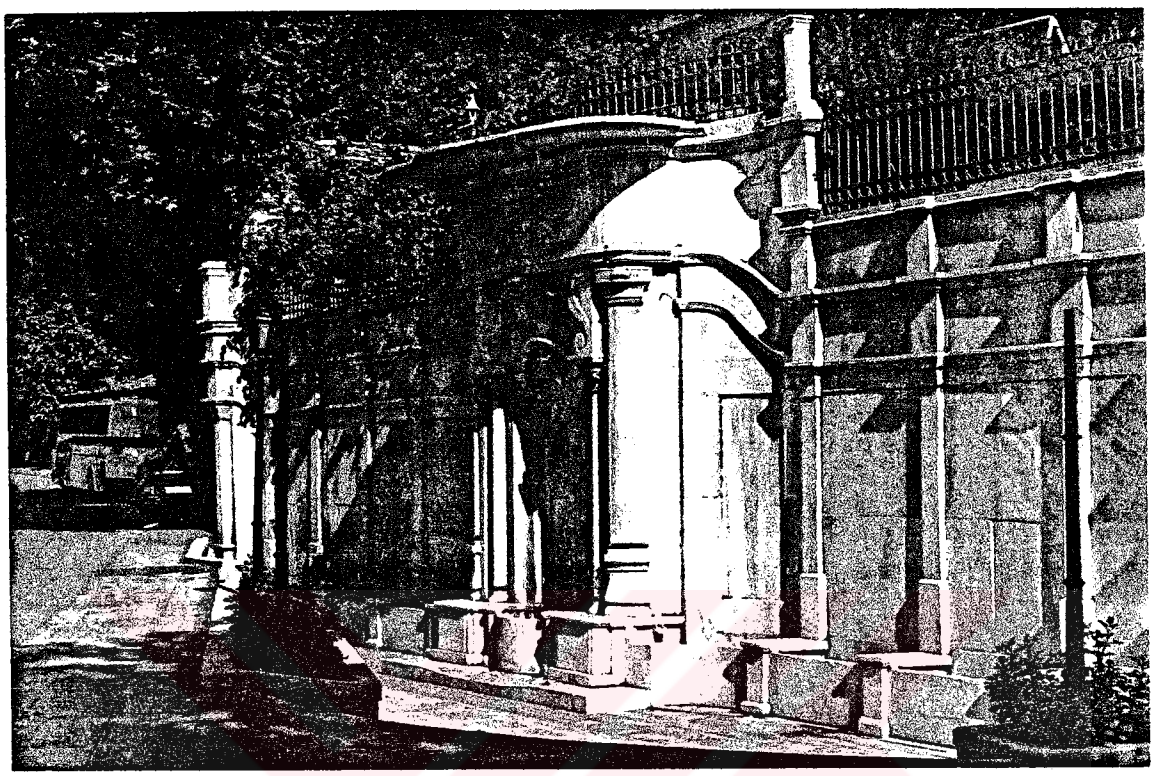

Res.3 Paşalimanı Karakolu ve Paşalimanı Camii sahilyolundan görünüşü (1995)

Res.4 Paşalimanı Karakolu, Birinci Anbar ile İkinci Anbar sahilyolundan görünüşü (1995)

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

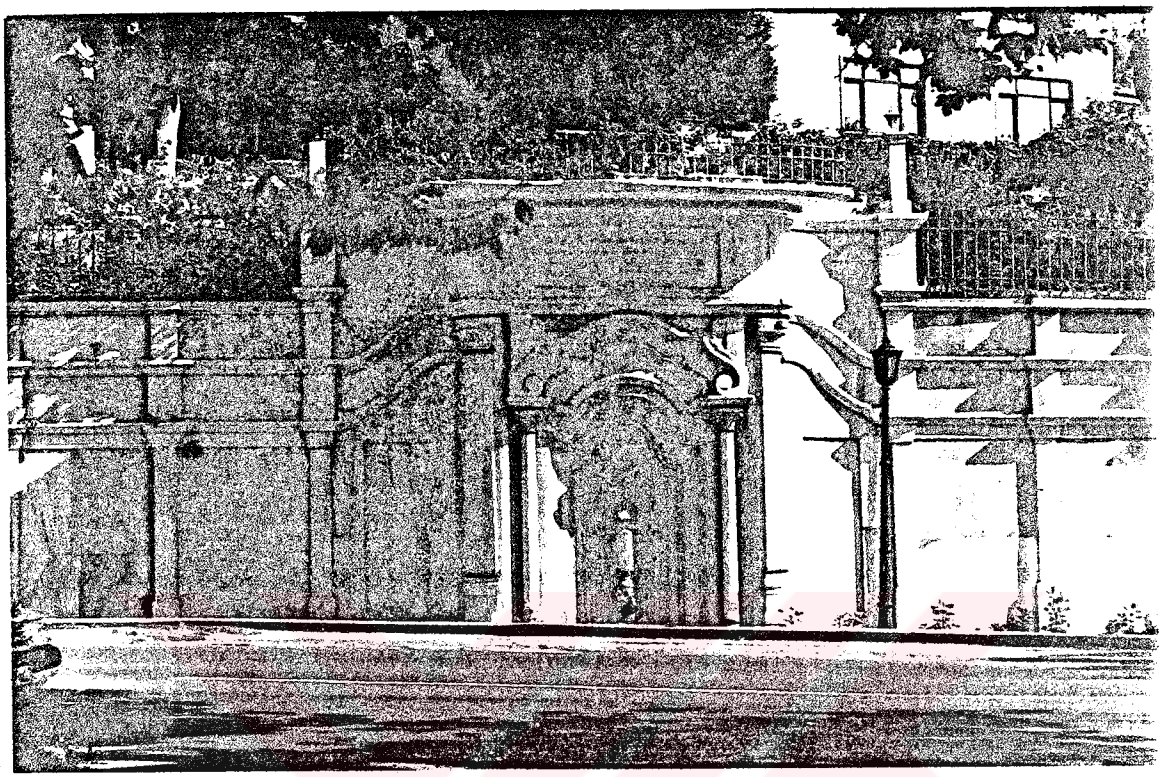

Res.5 Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi sahilyolundan görünüşü (1995)

Res.6 Paşalimanı Camii girişindeki çeşme (1995)

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

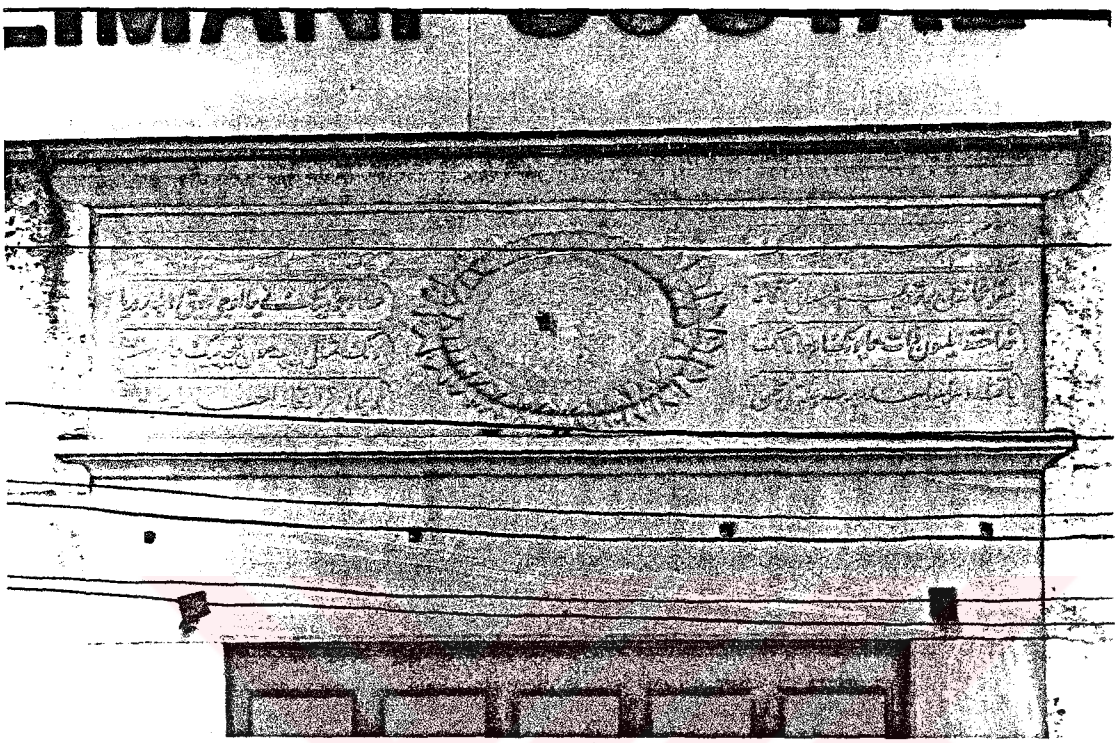

Res.7 Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi sahiyolundan görünüşü (1995)

Res.8 Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi ve Paşalimanı Karakolu sahilyolundan görünüşü (1995)

ÜSKÜDAR **Paşalimanı Karakolu**

Res.9 Paşalimanı Karakolunun kitabesi (1995)

Paşalimanı Karakolunun kitabesi

يم جود وكرم بحرهمم عبدالمجيدخانك
غريق لجهٔ احسانيدر دنيا ومافيها
سزا عماندن برتر ديسم احسانى آفاقه
عطا وجودينك زيرا اوجى يوق اويله بردريا
خدا حفظ ايلسون ذات همايونك اوخاقانك
بونك امثالى يابدرسون نجه بيك جاى مشتا
ياقشدردم لبيبا بنده برمصرعله تاريخن
بوليمانى قراولخانه احيا ايلدى بحالا
١٢٥٨

Kaynak: Konyalı 1977, C.2, s. 396.

Yemcud-u kerem bahri himem Abdülmecid Han'ın
Gariki lice-i ihsanıdır dünya ve mafiha
Seza ummandan birter desem ihsanı afaka
Ita vücudunun zira ucu yuk öyle bir derya
Huda hıfz eylesin zatı hümayunun o Hakanın
Bunun emsali yaptırsın nice bin cai mesta
Yakıştırdım Lebiba ben de bir mısrala tarihin
Bu limanı karavulhane ihya eyledi hala

1258

Kerem sahibi, himmet denizi gibi Abdülmecid Han'ın
Dünya ve ahiret onun ihsanlarına boğulmuştur.
Onun ihsanı göklere ve okyanuslara sığmaz.
Onun bağışlarının sonu yok öyle bir deniz
Allah korusun o Hakan'ın vücudunu
Bunun benzeri nice bina yaptırsın
Ben Lebib de bir mısrayla tarihini yazdım
Karakolhane bu limanı ihya etti.

1842

PAŞALİMANI KARAKOLU

YAPININ KONUMU VE YERİ

Üsküdar ilçesinde, Paşalimanı mevkiinde, sahil yolu üzerindedir.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

1) **Birinci Anbar:** Karakolun bitişiğine yapılan anbar H.1213 / M.1789/99 tarihinde III. Selim tarafından yaptırılmıştır. Mermer söve ve taçlı, ampir karakterdeki kapının üzerindeki talik yazıyla Şair Sururi'nin hazırladığı kitabeden, Sultan Selim'in her vakit içinde erzak ve hububat bulundurmak için deniz kıyısında yüksek bir anbar yaptırdığı anlaşılmaktadır (Konyalı 1977, C.2, s.394). Bina hazineye ait olup, 15-07-1968 tarihinde tescil edilmiştir. Halen tütün deposu olarak kullanılmaktadır (Res.4).

2) İkinci Anbar: Birinci Anbarın bitişiğinde yer alan anbar H.1217/ M.1802/03 tarihinde III. Selim tarafından yaptırılmıştır. Mermer söve ve taçlı kapısının üzerinde şair Galip'in hazırladığı talik hatlı kitabe yer alır (Konyalı 1977, C.2, s.395). Bu binanın tescil tarihi de 15-10-1986'dır.

3) Silahtar Abdurrahman Ağa Camii: Karakolun arka tarafında, Paşalimanı Camii olarak da geçen yapı Sultan III. Mustafa'nın silahtarlarından Abdurrahman Ağa tarafından H.1180 / M.1766/67 tarihinde yaptırılmıştır. Yarı fevkani tipte, kargir bodrum üzerine ahşap karkas yapılan cami, 15-07-1968 tarihinde tescil edilerek onarım görmüştür. Cami 1940'larda haraptı (Konyalı 1977, C.1, s.242). Vakfa ait bu yapı günümüzde yeni bir onarım geçirdiğinden ibadete kapalıdır (Res.3).

4) Hüseyin Avni Paşa Çeşmesi : Karakolun biraz ilerisinde H.1292 / M.1874/75 tarihinde Sadrazam ve Serasker Hüseyin Avni Paşa tarafından yaptırılmıştır. İkinci ampir üslup özelliği taşıyan çeşme suyunu arkasındaki büyük hazneden almaktadır. Şair Muhtar'ın hazırladığı kitabeden bu çeşmenin yerinde başka bir çeşme olduğu, suyu kesilip, harap hale gelince Hüseyin Paşa tarafından ihya edildiği anlaşılmaktadır.

Çeşmenin 1941'de Reji (Tekel İdaresi) tarfindan alındığı kaydedilmiştir(Konyalı 1977, C.2, s.78). 15-07-1968 tarihinde tescil edilen çeşmenin yanındaki tek katlı, uydurma yapıların kaldırılması istenmiştir. Günümüzde belediyeye ait çeşmenin suyu akmamaktadır (Res.5,7,8).

5) Bektaşi Tekkesi ve Haziresi : Çeşmenin üst tarafında yer alan ve 19.yy'da yapılan bu yapı 1057'de mail-i inhidam kararı alınarak sahipleri tarafından yıktırılmıştır. Haziresinde bulunan Yarımca Baba (1267), Ömer Baba (1208), Nuriddin Baba (1215)'ya ait mezarlardan yalnızca Yarımca Baba'ya ait olan mezar ve mezar taşı kitabesi kalmıştır. *Hadikat-ül Cevami*'de (C.2, s.182) aynı yerde Kadiri tekkesi olarak yine aslında Bektaşiler'in devam ettiği bir yer olarak geçer ve Cumhuriyet'in ilanından sonra çıkarılan kanunla faaliyetine son verildiği belirtilmiştir. 15-07-1968'de alınan kararda kalan mezar taşının değer taşımadığı, diğerleri de yok olduğundan korunmasının gerekli olmadığı belirtilmiştir.

6) Hüseyin Avni Paşa Yalısı: Çeşme ve tekkenin karşısında Hüseyin Avni Paşa'nın tarihi yalısı vardı. Eskiden bir köprü ile yalıdan karşıdaki ormana çıkılırdı (Konyalı 1977, C.2, s.78).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk Yapım

Karakol halen mevcut kitabesine göre H.1258 / M.1842/43 yılında Sultan Abdülmecid tarfindan yaptırılmıştır. *Hadikat-ül Cevami*'de (C.2, s.182) caminin yakınında altı göz hububat anbarı ve bir de Nizam-ı Cedid Kulluğu (karakolhanesi) yapıldığı, ilk yapılışından yirmi yıl sonra buraların Asâkir-i Mansûre'ye tahsis edildiği yazılmıştır (Konyalı 1977, C.2, s.394).

1- Plan özellikleri

Karakol tek katlı kargir bir bina olarak bitişik nizamda inşa edilmiştir. Sahile bakan ön cephesi 12.28 m, yan cephesi ise 11.80 m dir. Yapının üç odası ve bir abdesthanesi vardır (Konyalı 1977, C.2, s.396).

2- Cephe özellikleri

Karakol Birinci Anbar'a bitişik yapılmış ancak anbar geriden başlatılmıştır. Cepheleri düzgün yonu küfeki taşıyla kaplananan binanın sahile bakan ön cephesinde dört mermer sütunla taşınan, cepheye paralel, iki kollu merdivenli bir girişi vardır (Bkz Res.1, Çiz.1). Sütunların dizildiği merdiven duvarının iki ucunda küçük mermer sütun üzerine yerleştirilen fenerlerle aydınlatma sağlanıyordu. Ortada yer alan giriş kapısının yanındaki pencereler sövesizdir ve baklava şeklinde demir parmaklıklar takılmıştır.

Kapının iki yanına, köşelere ve her iki pencere ortasına başlıklı ve kaideli plastırlar yapılmıştır. Plastırların kaideleri altında ve yapının saçağında taştan silme dönmektedir. Kapının üzerinde profilli iki band arasında mermer kitabe ve oval bir madalyon içerisinde Abdülmecid'in tuğrası yer alır. *Mir'at-ı İstanbul*'da (s.148) bina, "Askeri karakolhanesi" olarak geçer ancak kitabesi yanlış kaydedilmiştir.

Şair Lebib'in hazırladığı talik hatlı kitabede Abdülmecid'in karakolhaneyi ve limanı ihya eylediği yazılmıştır. İhya kelimesinden yapının yeniden yaptırılmış olabileceği gibi mevcut ve harap haldeyse tamir edildiği de düşünülebilir.

b)Yapılan Müdahaleler

Karakolun sütunlu girişi Menderes dönemi imar faaliyetlerinde, yol genişletilmesi çalışmasında kaldırılarak yok edilmiştir (Res.2, M.N. Haskan görüşmesi). Atika duvarı ve çatı yenilenmişir. Ahşap iç döşemeler betonarmeye çevrilmiştir. Mermer söveli, iki kanatlı ahşap giriş kapısı giriş iptal edildiğinden pencere gibi durmaktadır. Karakol binası Tekel'e verildiği dönemde bir süre lojman olarak da kullanılmış, 1963'de arkasına ek bina yapılarak büyütülmüştür.

c) Son Durum

Bina 1980'lerde, Tekel Paşalimanı Sosyal Tesisleri olarak hizmet vermek üzere, arkasına iki katlı ek bölüm yapılarak restore edilmiştir.

1- Plan Özellikleri

Karakol binası olan ön bölümde, sosyal tesisin yemek salonu ve barı bulunmaktadır. İki katlı betonarme ek bölümün dış boyutları 9.60x 31.75 m dir. Yapının girişi yan cephedendir. Bu bölümde mekan olarak vestiyer, danışma, erkek wc, mutfak, çay ve dinlenme salonu, muhasebe odası, amir odası, personel wc-duş düzenlenmiş, personel girişi arka cepheden verilmiştir. İkinci katta, karakol olan ön bölümde asma kat yapılarak burada yemek salonu ve bar düzenlenmiştir. Diğer mekanlar ise bayan wc, oyun salonu, dinlenme ve t.v. salonu, çay- kahve ofisi şeklinde sıralanmaktadır.

2- Cephe Özellikleri

Yol yapımı çalışmalarında, asfalt ve kaldırım yapılmasıyla, bina orijinal yüksekliğini kaybetmiştir. Pencerelerdeki demir parmaklıklar kaldırılmış, giriş kapısının iptal edilmesiyle silme devam ettirilmiştir (Res.2,3; Çiz.2). Kapı üstündeki tuğra silindiğinden yalnızca kitabe yazısı okunabilmektedir (Res.9). İki katlı betonarme ek bölüm karakolla aynı kotta tutulmuş; bir pencere açıklığı bırakılarak küfeki kaplama yan cephe ve ek bina sıvanmıştır. Ek bölümün pencere oranları karakolunkilere uygun yapılmıştır (Res.4).

YAPININ KORUMA SORUNLARI

1980'lerde yapılan onarımın Kurul denetiminde ve izninde yapılmadığı anlaşılmıştır. Yol yapımı çalışmalarında kot yükselmesiyle bina orijinal yüksekliğini kaybetmiştir. Yapı deniz kıyısında olduğundan cephelerde fiziki tahribat söz konusudur: Küfeki kaplamalar denizin, rüzgârın, yoğun taşıt trafiğinin ve diğer hava koşullarının etkisiyle kirlenmiş ve aşınmıştır.

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

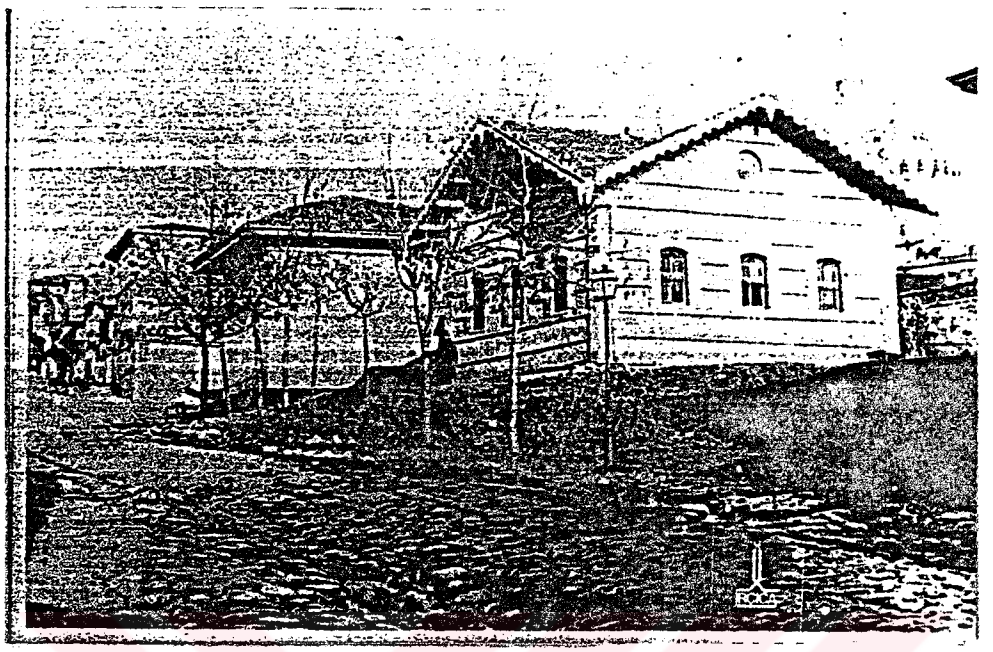
Boğaz'ın küçük merkezi yerleşimlerinden birinde, etrafindaki diğer yapılarla bir kompleks oluşturarak, sosyal ve kültürel anlamda önemli bir yer tutan bu bina 15-07-1968'de tescil edilerek korumaya alınmıştır. Onarımda öncelikle cephelerde taş temizliği gerekmektedir. Kırılan, aşınan kaplamalar yenisiyle değiştirilmeli, gerekli yerlere dolgu yapılmalıdır. Pencerelerin ve kapının ahşap doğramalarının koruyucu bir malzemeyle bakımı yapılmalıdır. Kapının üstünde yer alan tuğra silindiğinden yeniden işlenip, kitabeyle birlikte varaklanmalıdır. Kitabenin üzerine yerleştirilen büyük tabela ve sarkan elektrik telleri kaldırılarak cephe ortaya çıkarılmalıdır. Fotoğraftan ve yapının Üsküdar Şemsipaşa'daki karakola olan benzerliğinden yararlanarak restitüsyon projesi yapılsa da, sahilyolu nedeniyle uygulanması mümkün değildir.

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 11

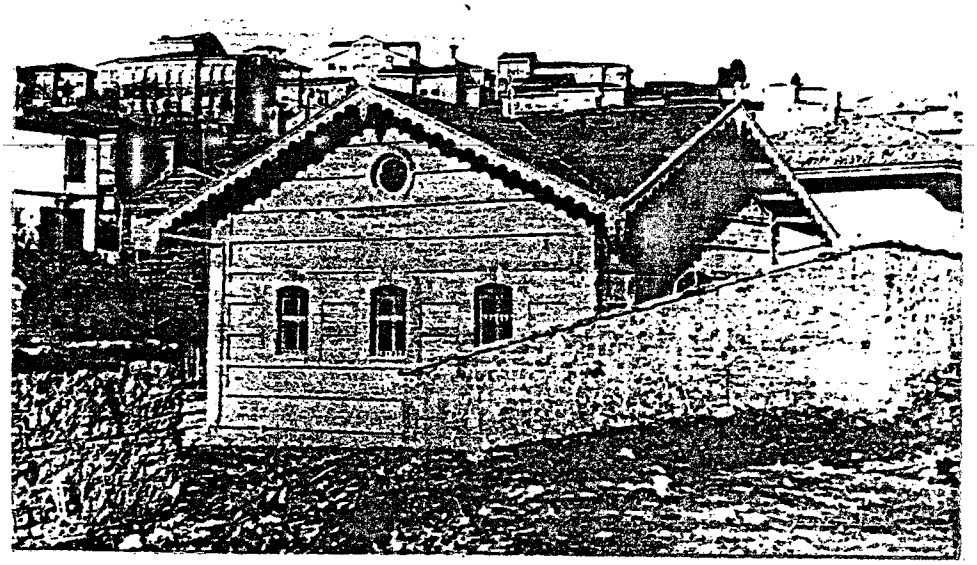
Yapının Adı		Selimiye Karakolu				**Gözlem Tarihi**					
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Selimiye	Sokak/No		Ada		Pafta	Parsel
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda				Üslup			
	Kitabe										
	Dönemin Yöneticisi			Yaptıran				Mimarı			
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon		Sahibi		
		x									
Görsel	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar			Rölöve		
	Y.Albümü										
Yazılı Kaynaklar											
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam		Köşede	
		x				x					
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında		Cepheye Paralel		Basamak Adeti		Rıht h.	Malzeme	
	Çift kollu ☐										
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti	Rıht h.	Malzeme	
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri		Duvar Kalınlığı		
Bodrum K											
Zemin K.											
1. Kat											
2. Kat											
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri		Biçimi	
	Adeti		x								
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Kaide O	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma	Düz	Alınlıklı	
	Sütunsuz ☒										
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş	1.Kata kadar	Yapı h kadar	
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin Belgesi	Türü	Tuğra	Kitabe	Kit.+Tuğ.	Arma	
						Yeri					
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli	Söve Malz.	Pen.demiri	
	Bodrum K										
	Zemin K.					x		x	Sıva		
	1. Kat						x	x	Sıva		
	2. Kat										
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☐		Cephede Belli Aralıklarla ☐					
	Silmeler ☐	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☐		Malzemesi			
	Diğer										
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri		Adeti	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta	Yenilenmiş bet. döşeme		
		x					x				
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐		Farklı Eğimli ☒		Malzemesi	Alaturka kiremit		
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐				
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri			
	Cami										
	Çeşme	H.1257 / M.1841		x	Abdülmecid Han Meydan Çeşmesi			Karakolun yanında			
	Diğer				Selimiye Kışlası			Karakolun ilerisinde			

ÜSKÜDAR **Selimiye Karakolu**

Res. 1 Selimye Karakolu (Yıldız Albümü)

Açıklama: Karakolun arkasında Beylik Çeşme de denilen Abdülmecid Han Meydan Çeşmesi görünmektedir.

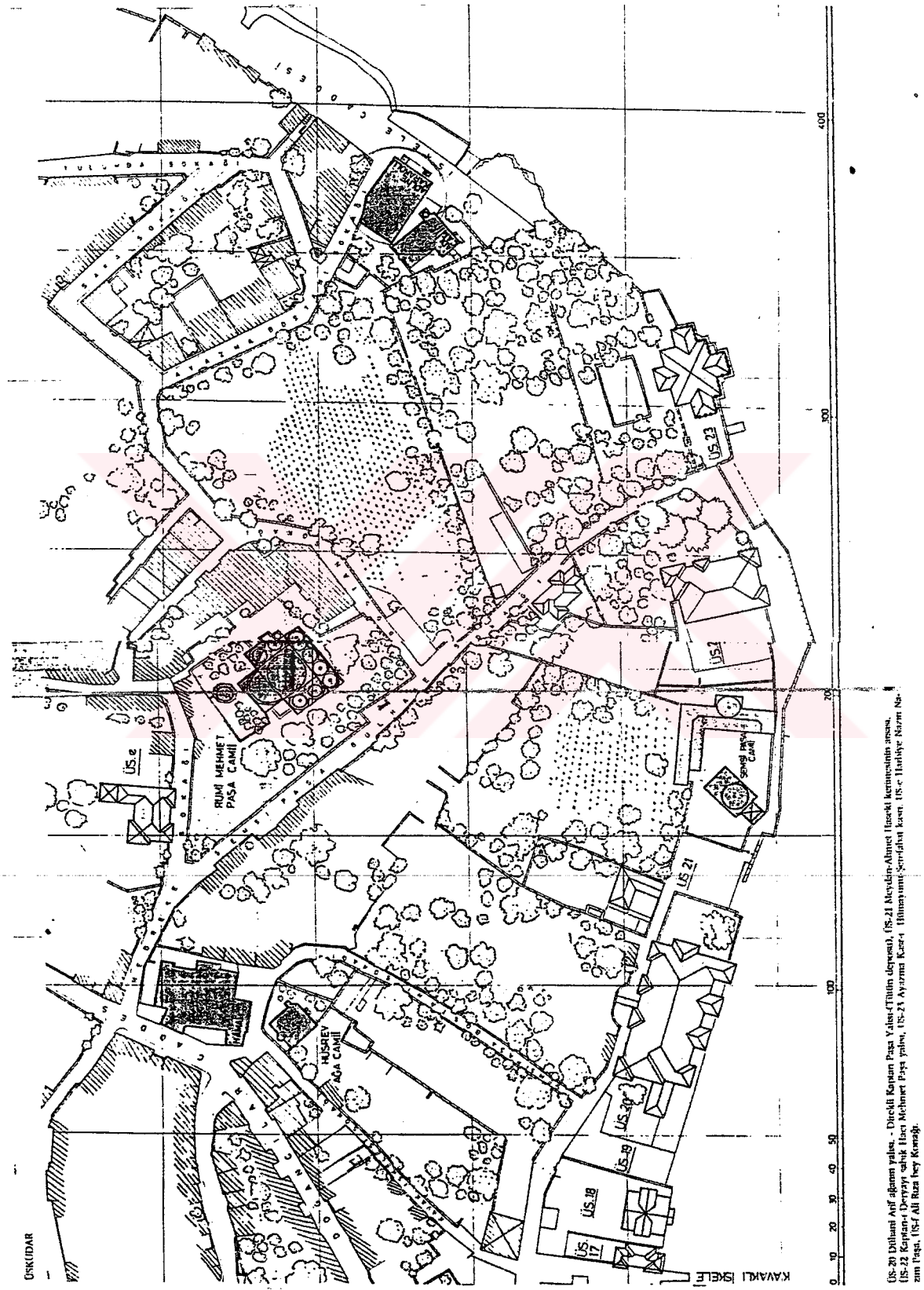
Res. 2 Selimiye Karakolu (Yıldız Albümü)

ÜSKÜDAR İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 12

Yapının Adı		Şemsipaşa Karakolu					**Gözlem Tarihi**		20-01-1996				
Bulunduğu Yer		İlçe	Üsküdar	Mah.	Şemsipaşa		Sokak/No		Ada 385	Pafta 21	Parsel		
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup				
	Kitabe	1842							Neo-klasik				
	Dönemin Yöneticisi		Abdülmecid (1839-1861)		Yaptıran		Abdülmecid		Mimarı				
Bugünkü	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış		Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi		
Durumu	x							Hava Lokali			Hazine		
Görsel	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan			Haritalar				Röleve		
Belgeler	Y. Albümü 11918-13 F: Ali Rıza ?										20-01-1996 R.l.v. (A.Ç.)		
Yazılı	1) Konyalı 1977, C. 2, s. 399-400												
Kaynaklar													
Plan	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut		Ayrık Nizam		Bitişik Nizam			Köşede	
Özellikleri			x		15.42x5.49...		x					x	
Dıştaki	Tek kollu ☐		Giriş Aksında		Cepheye Paralel			Basamak Adeti			Rıht h.	Malzeme	
Merdiven	Çift kollu ☒				x			6			19 cm	mermer	
İçteki	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık		Merdiven Genişliği			Bas. adeti	Rıht h.	Malzeme	
Merdiven													
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması			Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı		
Bodrum K	8												
Zemin K.	9			2.06 m	mermer								
1. Kat					mermer								
2. Kat													
Cephe	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat		Kule	Adeti	Yeri			Biçimi	
Özellikleri	Adeti	x	sonradan		x								
Giriş	Sütunlu ☒	Adeti	Malzemesi	Kalde O	Gövde O		Sütun h.	Girişin	Kırma		Düz	Alınlıklı	
	Sütunsuz ☐	4	mermer	55 cm	38 cm		4.26 m	Çatısı					
	Cephede	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde		İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta		1.Kata kadar	Yapı h kadar	
	Giriş	x			x				Yükselmiş				
Giriş	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin		Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.	Arma	
Kapısı	x		Mermer		Belgesi		Yeri				Kapı üstü		
Pencere		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer		Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.	Pen.demiri	
Düzeni	Bodrum K		x										
	Zemin K.	0.85x1.70 m	x										
	1.Kat												
	2. Kat												
Cephe	Plastırlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☒			Cephede Belli Aralıklarla ☒				Küfeki		
Bezemeleri	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☒			Saçaklarda ☒		Malzemesi		Küfeki		
	Diğer										Küfeki		
Diğer	Nöbetçi	Yeri		Adeti	Aydınlatma		Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri			Adeti	
Elemanlar	Kulübeleri	Merdivenin başında		2	Elemanları		x		Merdivenin başında			2	
Strüktür	Taşıyıcı	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.			Döşeme	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme		
Özellikleri	Sistem	x					Taşıyıcısı	x			onarımdan sonra		
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒			Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Sandviç panel		
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☒		Düz ☒	Dendanlı ☐			Küfeki		
Yakın		Tarihi		Mevcut	İsmi				Yeri				
Çevre	Cami	H.1230 / M.1814			Adliye (Şerefabad) Camii				Karakolun yanında				
Yapıları		H.998 / M.1580		x	Şemsi Paşa Camii				Karakolun ilerisinde				
	Çeşme	H.1299 / M.1813			Sultan II. Mahmud Çeşmesi				Karakolun yanında				
	Diğer	III.Murad (1574-1595)			Şemsi Paşa Sarayı				Karakolun ilerisinde				
		H.1121 / M.1709			Şerefabad Kasrı				Karakolun ilerisinde				

ÜSKÜDAR **Şemsipaşa karakolu**

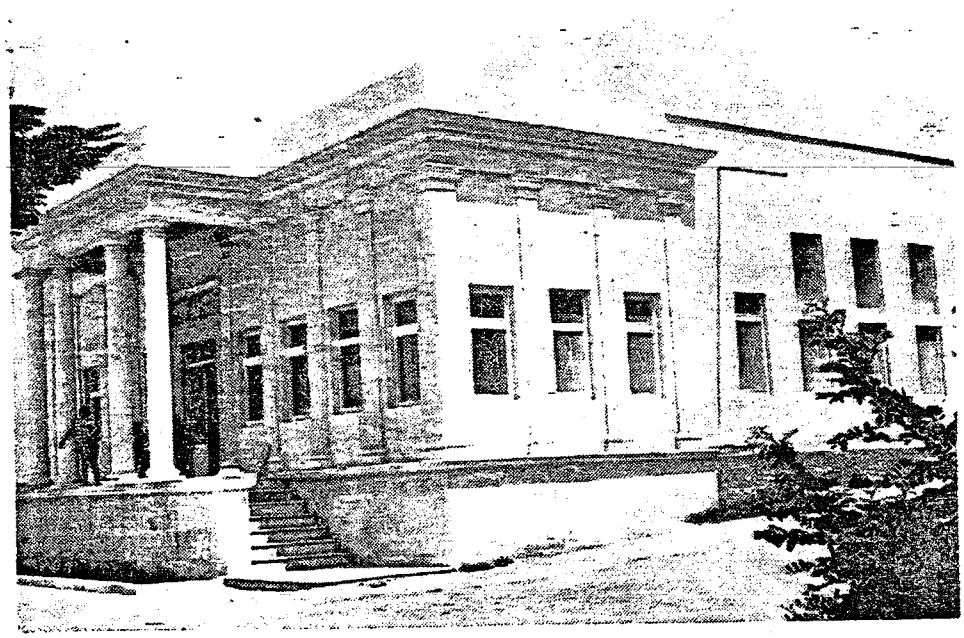
Har.1 Şemsipaşa Karakolu

Kaynak: Eldem 1994, C.1, s.260-261.

ÜSKÜDAR **Şemsipaşa Karakolu**

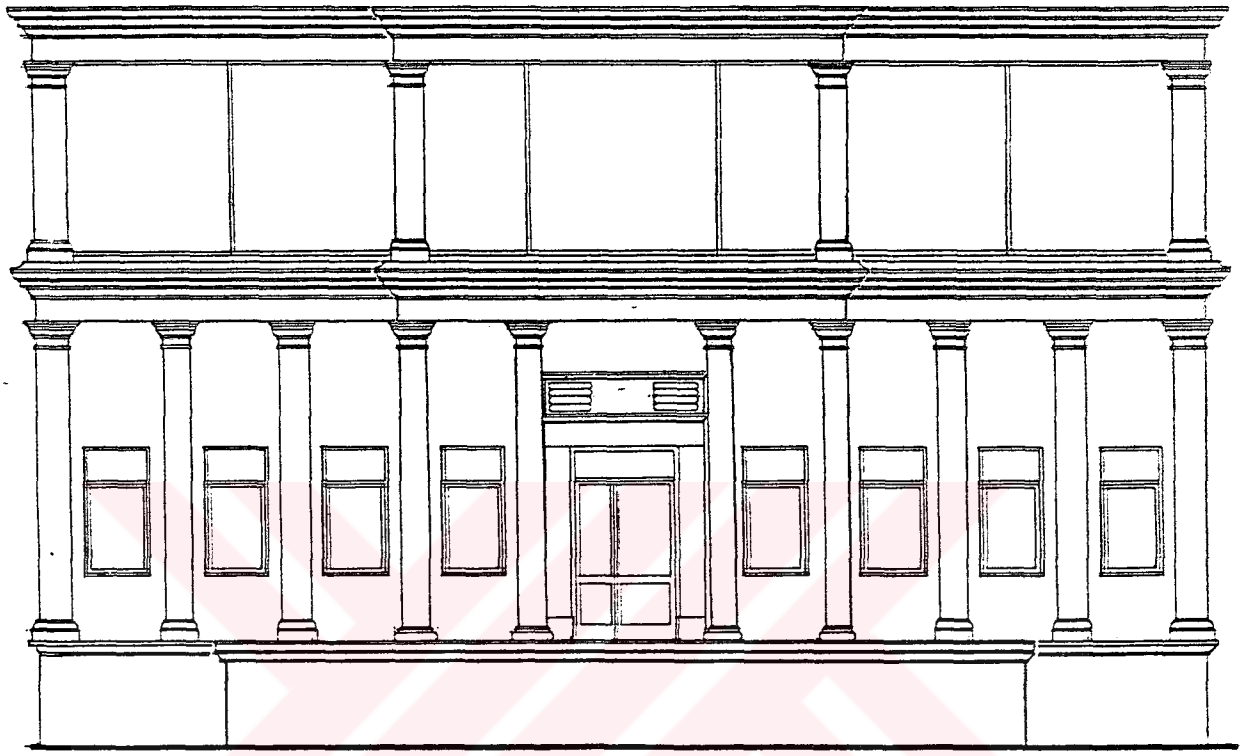
Res.1 Şemsipaşa Karakolu (Yıldız Albümü 11918-13 F: Ali Rıza)

Res.2 Şemsipaşa Karakolu

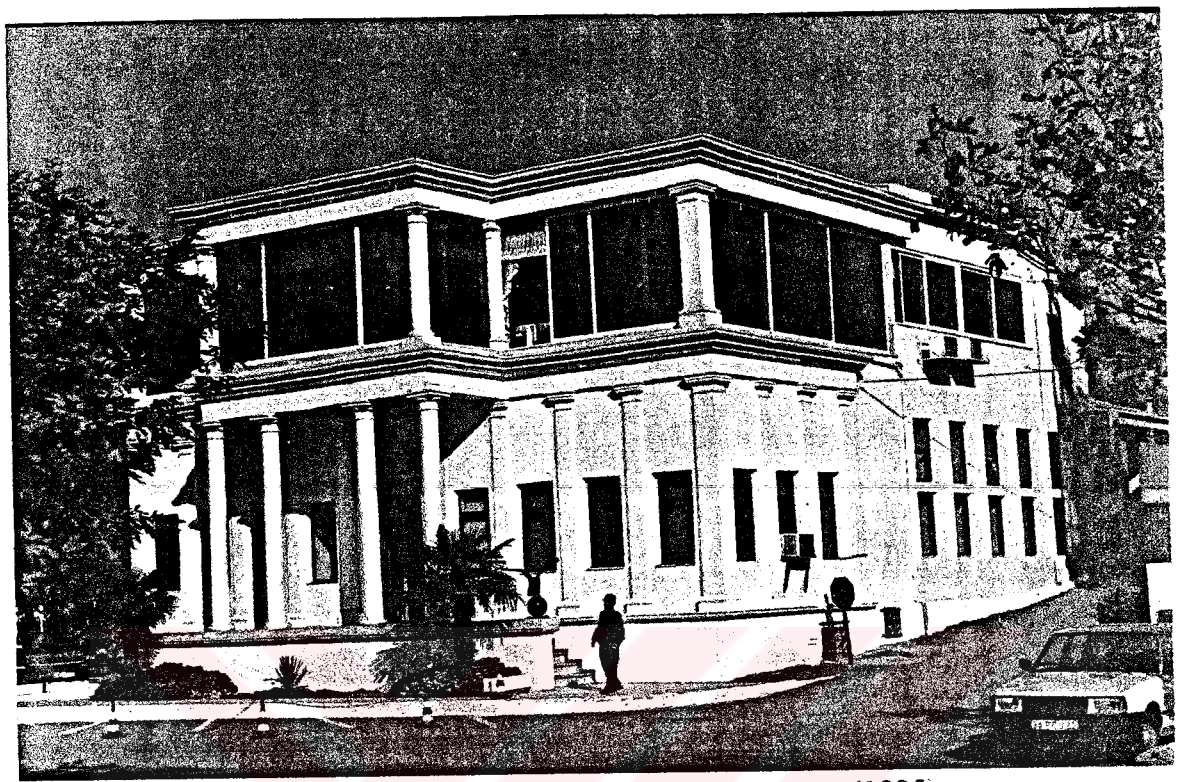
Kaynak: Konyalı 1977, C.2, s.400.

ÜSKÜDAR **Şemsipaşa Karakolu**

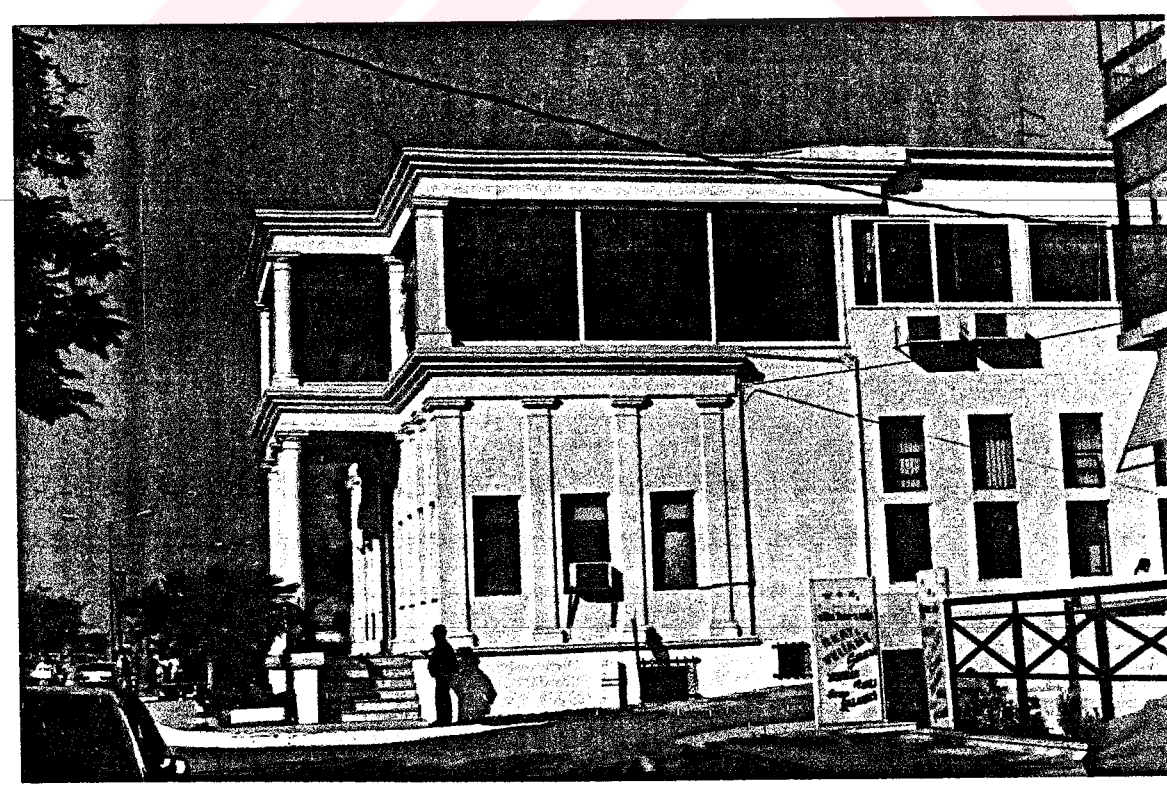

Çiz.1 Şemsipaşa Karakolu'nun ön cephesi rölöve 1/100

ÜSKÜDAR **Şemsipaşa Karakolu**

Res.3 Şemsipaşa Karakolu Sahilyolu görünüşü (1995)

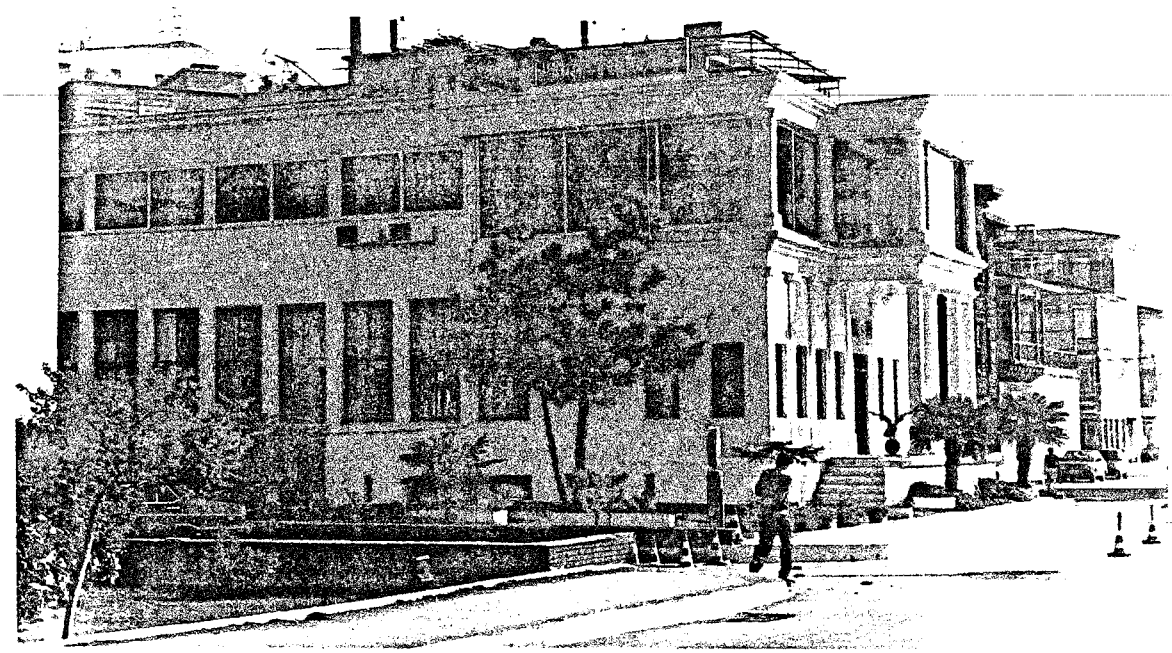

Res.4 Şemsipaşa Karakolu Sahilyolu görünüşü (1995)

ÜSKÜDAR **Şemsipaşa Karakolu**

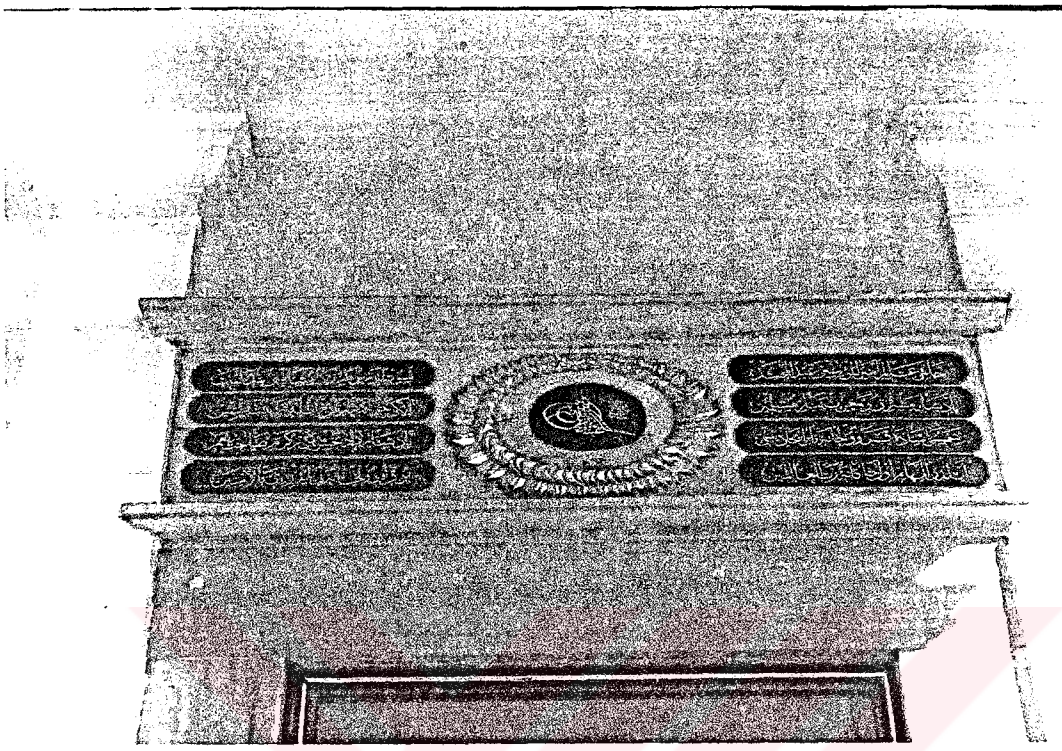

Res.5 Şemsipaşa Karakolu'nun Sahilyolundan görünüşü (1995)

Res.6 Şemsipaşa Karakolu'nun Sahilyolundan görünüşü (1995)

ÜSKÜDAR **Şemsipaşa Karakolu**

Res.7 Şemsipaşa Karakolunun kitabe ve tuğrası (1995)

Şemsipaşa Karakolu'nun kitabesi

حامی عالم امیر المؤمنین عبدالمجید -
پادشاه مشرق ومغرب بناه مسلمین
شمسی پاشاده قره‌وولخانه‌نك ایجادینی
ایلدی الهام اول خاقانه رب‌العالمین
سویلدم بوطرز نوانشاسنی بنده لبیب
ایکی جوهردار تاریخ ایله بربیت بین
پادشاه دادبخش پرکرم صاحب نعم
بوقره‌وولخانه‌نی یاپدردی پك بالامتین
۱۲۵۸

Kitabenin tercümesi

Hâm-i alem emir-il müminin Abdülmecid
Padişahı maşrık ve magrib binai müslimîn
Şemsipaşa'da karavulhanenin icâdını
Eyledi ilham ol Hâkâna Rabbülâlemin
Söyledim bu tarz nev inşaasını ben de Lebîb
İki cevher dârtarih ile bir beyti mübin
Padişâh dâd bahş pür kerem sahibini an nimet
Bu karavulhaneyi yaptırdı pek bâlâ metin.
1258
Dünyanın koruyucusu, müminlerin emiri Abdülmecid
Doğunun ve batının padişahı, müslümanların binası
Şemsipaşa'da karakolhanenin icadını
Allah o Hâkâna ilham etti
Lebîb de bu yeni inşayı bu tarzda söyledi
İki kıymetli tarih ile bir beyit
Padişah yardım eden kerem ve nimet sahibi
Bu karakolhaneyi pek yüksek ve sağlam olarak yaptırdı.
1842

Kaynak: Konyalı 1977, C.2, s.399.
Kitabeyi Şair Lebib hazırlamıştır. *Mir'at-ı İstanbul*'da son mısra yanlış yazıldığından 2261 rakkamı çıkar.

ŞEMSİPAŞA KARAKOLU

YAPININ KONUMU VE YERİ

Üsküdar ilçesinde, Şemsipaşa semtinde, sahildedir.

YAKIN ÇEVRE YAPILARI

1) Şemsipaşa Camii ve Medresesi: Cami ve medrese H.998 / M.1580 yılında Şemsipaşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır (Konyalı 1976, C.1, s.285).

2) Adliye (Şerefâbâd) Camii: Yıldız Albümü'ne ait fotoğrafta kapısı ve minaresi görünen camidir. Bu cami adı sonradan "Şerefâbâd" olan Sultan Sarayı'nın ve karakolun yanındaydı. Camii, H.1232 / M.1816 yılında Sultan II. Mahmud, Mimar Sinan yapısı Şemsipaşa Kasrı'nı tamir ettirirken yeniden yaptırmış ve kendi mahlasına nisbetle "Adliye" adını vermiştir. Caminin kitabesinde Şair Vasıf tarafından yazılan manzumede tarih olarak H.1230 / M.1814 yılı verilmiştir. Cami 1930'lu yıllarda yıkılmış, kitabeli taşı da yok olmuştur (Konyalı 1976, C.1 s. 81-82).

3) Sultan II. Mahmud Çeşmesi: Bu çeşme Şemsipaşa'da karakolun ve Adliye Camii'nin yanındaydı. Şair Vâsıf'ın hazırladığı manzumeden çeşmenin H.1299 / M.1813 yılında yapıldığı anlaşılır. Çeşme ve kitabesi yok olmuştur (Konyalı 1976, C.1, s.100).

4) Şemsipaşa Sarayı: III. Murad döneminin deniz kenarındaki bu ünlü sarayına "Acem Kasrı" adı da verilmiştir. Cami ve Medrese Şemsipaşa'nın öldüğü M.1580'de yapıldığına göre, sarayın daha önceden yapıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra yerine Şerefâbâd Sarayı yapılmıştır. Bugün yerinde Atatürk Anıtı vardır (Konyalı 1976, C.2, s.251-252).

5) Şerefâbâd Kasrı: Kasrı Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa, kayınpederi Sultan III. Ahmed adına H.1121 / M.1709-1710 yıllarında yaptırmıştır. Şemsipaşa Sarayı'nın yerine, Şemsipaşa Camii ile karakol binasının arasındaki alanda, deniz kenarına yapılmıştır. Sarayın ve hamamın büyük su deposu durmaktadır (Konyalı 1977,C.2, s.254).

YAPININ EVRELERİ

a) İlk Yapım

Karakol halen mevcut kitabesine göre H.1258 / M.1842 yılında Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır.

1- Plan Özellikleri

Karakol bir bodrum kat ve zemin kattan oluşur. Dikdörtgen planda, kargir olarak ayrık nizamda yapılan yapının, Yıldız Albümü'ndeki fotoğrafta görüldüğü kadarıyla arkaya uzanan bölümünün de aynı dönemde inşa edildiği anlaşılmaktadır (Res.1). Ön bölümün boyutları 15.42 x 5.49 m dir. Arka bölüm ön bölümden 11 cm kadar geriden başlamaktadır.

2- Cephe Özellikleri

Karakol neoklasik üslupta bir yapıdır. Giriş cepheye paralel, iki kollu merdivenle sağlanmıştır. Basamaklar ve giriş sahanlığı mermerdir. Sahanlığın üstü dört mermer sütuna oturan düz bir çatı ile örtülüdür. Sütunlar merdiven duvarının üstünde, mermer bir harpuştaya yerleştirilmişlerdir. Taştan bir saçak silmesi tüm yapıyı çevrelerken, yalnızca ön kısımda atika duvarı yapılmıştır. Merdiven duvarının her iki başında, çatıyı taşıyan sütunlarla aynı üslupta fakat daha kısa birer sütun yer alır. Yıldız Albümü'ndeki fotoğrafta bu sütunların üstünde aydınlatma amacıyla yerleştirilmiş fenerler bulunmaktadır (Res.1).

Mermer söveli giriş kapısının hemen üzerinde, profilli iki band arasına dört beyit halinde yazılmış mermer kitabe ve oval madalyon içerisinde Sultan Abdülmecid'in tuğrası bulunur. Karakol binasında pencereler 1/2 oranında, dikdörtgen şeklinde ve sövesiz olarak yapılmışlardır. Ön ve yan cephelerde pencere aralarında, kapının iki yanında ve köşelerde başlıklı, kaideli plastırlar yer almaktadır. Cephede kullanılan sütunlar ve plastırlar, saçak silmesi, atika duvarı gibi öğeler neoklasik üslubun antik dönem mimarisine yaptığı göndermelerdir. Fotoğrafta sağ yan cephede bir bodrum kat penceresi görülmektedir. Ayrıca birer boyalı nöbetçi kulübelesi merdiven başlarına yerleştirilmiştir.

b) Yapılan Müdaheleler

Bina 1945-50'li yıllarda Anadolu Kulübü olarak kullanılmıştır. Bu arada Adliye Camii yıkılırken, haziresindeki kabir taşları kaybolmamaları için binanın bodrumuna nakledilmiş, sonra da yok olmuşlardır (M.N.Haskan görüşmesi). Karakol 1975 yılına gelindiğinde harap bir haldeyken, Mart 1975'te Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından alınmıştır (Res.2; Konyalı

1977, C.2, s.399). 15. Füze Üs Komutanlığı'na verilen binada bazı değişikliklerin yanısıra kat ilavesi yapılmıştır. Karakolun ahşap döşemeleri betonarme olarak yenilenmiştir. Son dönemde kat ilavesiyle yapılan değişiklikler: 1) 8 Şubat 1993'te mutfak bölümünün yapılması, 2) 5 Nisan'da çatının açılması, 3) 12 Nisan'da çatının atika duvarlarının yıkımı, 4) 19 Nisan'da çatı tabanın sökülmesi, 4) 26 Nisan'da yerden ısıtma döşenmesi, 5) 3 Mayıs'ta çatının kapatılması şeklinde sıralanmaktadır. Böylelikle tek katlı karakol binası iki katlı bir yapıya dönüştürülmüştür. Kitabe ve tuğra onarılmış ancak tamirat sırasında satırlar karışmıştır.

c) Son Durum

Bina, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nca "Şemsipaşa Hava Lokali" adı altında subay ve astsubay restoranı ve düğün salonu olarak kullanılmaktadır.

1- Plan Özellikleri

Karakol yapısının orijinal giriş katındaki iki mekan, idari bölüm olarak kullanılmaktadır. Bundan sonra gelen arka kısım tek bir mekan olup, lokalin restoranıdır. Arkada wc, personele ait odalarla merdiven yer alır. Bodrum kata mutfak, kiler, çamaşırhane, yakıt deposu gibi servis bölümleri yerleştirilmiştir. Üst katta ön bölüm tek mekandır ve düğün salonu olarak kullanılmaktadır.

2- Cephe Özellikleri

Karakolun ön cephesi, sütunlar da dahil olmak üzere, plastik boyayla boyanmıştır. 1993 yılında yapılan ek katta, girişin üstünü kapatan bölümün köşelerinde girişteki sütunlara benzeyen, yüksekliği 2.57m olan sütunlar yerleştirilmiştir. Üst katın iki köşesinde ise yine alttaki plastırlara benzeyen plastırlar kullanılmıştır (Res.5). Açıklıklar plastik doğramalarla mavi renkte cam takılmıştır. Böylelikle Boğaz manzarasından kesintisiz bir görünüm elde ederek, güneş ışığının olumsuz etkileri giderilmek istenmiştir.

Üst katın saçağında aynı profilde silme döndürülmüş, ancak arka bölümde devam ettirilmemiştir. Alt kat pencere ve giriş kapısı doğramaları kahve renkte alüminyumdur. Arka bölümde, altlı üstlü iki sıra halinde dikdörtgen şeklinde pencereler yapılmıştır. Üst kattaki ise daha alçak, plastik doğramalı, mavi camlı sürme pencereler yapılmıştır Ön bölümün sağ yan cephesine ikinci bodrum penceresi açılmıştır (Res.3,4). Her iki yan cephede de klima cihazları gözükmektedir (Res.6). Sokak kotu asfalt çalışmalarında yükseldiğinden merdiven duvarının yüksekliği azalmış ve fenerli sütunlar kaldırılıp, yerlerine kartal heykelleri yerleştirilmiştir. Çatı

demir konstrüksiyon olup üzeri sandviç panellerle kaplanmış ve özgün atika duvarı kaldırılmıştır.

YAPININ KORUMA SORUNLARI

Yapıdaki en önemli sorun demir konstrüksiyonu örten sandviç panellerin, Boğaz'ın sert rüzgârlarının etkisiyle havalanarak kalkmalarıdır.

KORUMA VE MÜDAHALE ÖNERİSİ

Kurulda Şemsipaşa Karakolu'nun dosyasına rastlanmamıştır. Karakolun 1993 yılında inşa edilen ek katla mimari kimliğinde büyük değişiklik yapılmıştır. İkinci katın yapılmasıyla planı da değişmiştir. Bu uygulamada cephelerde bazı mimari elemanlar tekrarlanarak yapıyla bir üslup birliği sağlanmak istendiyse de restorasyon ilkeleriyle bağdaşmayan bir onarım yapılmıştır. Kesme taşla kaplanan cephe ve mermer sütunlar plastik boyayla boyandığından, temizlenerek orijinal doku ortaya çıkarılmalıdır. Kitabede onarımda satırların karışmasıyla yapılan yanlışlık da düzeltilmelidir (Res.7). Merdiven başlarındaki fenerli sütunlar da yeniden yaptırılabilir.

ANADOLU YAKASINDAKİ KARAKOLLARIN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI

KADIKÖY

	YAPININ ADI	TARİH	MEVCUT	SEMT	KAT AD.	TAŞ.SİS.	KİTABE	TUĞRA	KİT.+TUĞ.	ARMA	FOTO.	F.PLAN	HARİTA	ÇİZİM	KAT.NO
1	Bostancı K.			Bostancı	1	Kargir					x	x			
2	Fenerbahçe K.			Fenerbahçe	2	Ahşap					x				
3	Haydarpaşa K.	1845		İbrahim Ağa	1	Kargir	x				x		x		13
4	İhlamurlu K.				1						x	x			
5	Kızıltoprak K.			Kızıltoprak	1	Kargir					x	x			
6	Koşuyolu K.			Koşuyolu	2	Kargir					x				15
7	Kozyatağı K.			Kozyatağı	1						x	x			
8	Kuşdili K.		x	Kuşdili	2	Kargir							x		
9	Moda Burnu K.			Moda	1	Kargir					x		x		
10	Moda K.			Rızapaşa	3	Kargir					x		x		16
11	Polis K.			Haydarpaşa	1	Kargir				II.Abdülhamid	x				17
12	Rızapaşa K.			Rızapaşa	1						x	x			
13	Sahrayı Cedid K.			Sahrayı Cedid	1	Kargir					x	x			
14	Yeldeğirmeni K.			Yeldeğirmeni	1	Ahşap					x	x	x		
15	...K.				3	Ahşap					x	x			
16	Kadıköy K.			Altıyol	1	Kargir				II.Abdülhamid			x		14

Açıklama: Altıyol'daki karakolun II. Abdülhamid'in armasını taşıdığı kayıtlı değildir (Dr. Müfid Ekdal görüşmesi).

5.1.3. Kadıköy

5.1.3.1. Kadıköy İlçesi Genel Değerlendirme

Bugünkü Kadıköy İlçesi sınırları içerisinde 19.yy'a ait **on altı karakol** tespit edilmiştir. Bunlardan onu kargir, üçü ise ahşap yapılardır. Ahşap olanlardan bir tanesi konut olarak yapılıp sonradan karakola çevrilmiştir. Kargir olanlardan 19.yy. mimarî üslûbuna uygun olarak yapılan ve resmî yapı niteliğini taşıyanlara ayrıca katalog açılmıştır. Kadıköy İlçesi'nin nüfusu, sosyal yapısı ve yerleşim düzeni incelenerek karakollarla beraber değerlendirilmiştir.

Kadıköy'ün Sosyal Yapısı

Osmanlı döneminde Kadıköy çevresi Roma ve Bizans döneminde olduğu gibi, üst düzey yöneticilerin. rağbet ettiği gözde bir sayfiye, mesire yeri ve önemli bir tarımsal üretim alanıdır. 18.yy'a ait çeşitli kaynaklar Kadıköy'de çoğu balıkçılıkla uğraşan Rum 100-200 aile olduğunu belirtir. Ancak daha içerilerde Merdivenköy, Erenköy ve İçerenköy taraflarında bağ, bahçe tarımıyla geçinen ve önemli bir Türk nüfusa sahip köyler yer almaktadır.

18.yy'da o zamana kadar Türklerin ve Rumların yaşadığı Kadıköy'e Ermenilerin de yerleşmeye başladığı görülür. "93 Harbi" olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası gelen göçmen kafilelerinden bir kısmının Anadolu Demiryolu üzerinde hat boylarına yerleştirilmesiyle Kadıköy banliyölerinin nüfusu artmıştır. Bir miktar Bulgaristan ve Romanya göçmeninin Hasanpaşa'da İkbaliye sırtlarına yerleştirilmesiyle ilk göçmen mahallesi kurulmuştur. Balkan savaşı sonrasında gelen göçmenlerin bir kısmının da Göztepe civarına yerleştirilmesiyle hat boyundaki istasyon çevrelerinde ve köylerde ticari niteliği de olan yerleşimler ortaya çıkmıştır.

Yüzyıl başında Moda Burnu İngilizlerin, Küçük Moda Fransızların kendi içlerine dönük bir şekilde yaşadıkları yerlerdi. Buralarda az sayıda İtalyan Levantenine de rastlanmaktaydı. Rumlar çoğunlukla Moda ve kısmen Yeldeğirmeni'nde, Ermeniler

Altıyol ve Bahariye'de, Museviler Yeldeğirmeni'nde, Türkler ise daha çok Hasanpaşa ve Yeldeğirmeni'nde yoğunlaşmışlardı. Yeldeğirmeni'nde ayrıca I. Dünya Savaşı'na kadar küçük bir Alman kolonisi varlığını sürdürmüştür.

Kadıköy'ün Nüfusu

İlk ayrıntılı resmî veri olan 1882 Nüfus Sayımı'na göre Kadıköy'ün toplam nüfusu 7.003 olup değişik etnik gruplara göre dağılımı şöyledir: 2.965 Müslüman (yüzde 42), 1.822 Rum (yüzde 25,9), 1.831 Ermeni (yüzde 26), 108 Katolik Latin + Protestan (yüzde 2), 28 Bulgar (yüzde 4), 249 Musevi (yüzde 4).

1906-1907 Nüfus Sayımı'nda Müslüman nüfusun toplam nüfusa oranının bir miktar arttığı görülür: 12.589 Müslüman (yüzde 44,8), 7.994 Rum (yüzde 28,45), 4.988 Ermeni (yüzde 17,75), 50 Bulgar (yüzde 0,17), 126 Protestan (yüzde 0,44), 1.732 Musevi (yüzde 6,16), 589 yabancı (yüzde 2,09), diğer (Süryani, Keldani, Çingene) 22 (yüzde 0,078). Her nüfus sayımında etnik grup tanımlamasında farklılıklar yapıldığından değişik sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Yüzyılın başında Rum nüfusun Ermeni nüfusa göre daha fazla olduğu görülmektedir.1914 Nüfus Sayımı'nda ise Üsküdar ve Kadıköy'ün nüfusu bir arada değerlendirilmiştir: 70.447 Müslüman (yüzde 63,10), 76.244 Rum (yüzde 68.29), 30.642 Ermeni (yüzde 27,44), 329 Protestan (yüzde 0,29), 6.836 Musevi (yüzde 6,1), 23 Süryani-Keldani-Çingene (yüzde 0,02), 196 Bulgar-Sırp-Ulah (yüzde 0,017) olmak üzere toplam 184.717 kişi.

1882'deki 7.003 kişilik nüfusa karşılık 16 karakol olmasından hareketle yapılan hesaptan, 437 kişiye 1 karakol gibi genel bir sonuca ulaşılır.

Kadıköy'de yerleşim ve karakollar

18.yy'da Kadıköy bugünkü iskele ve çarşı çevresindeki bir kaç yapı adasından ibaretti. Geride İbrahimağa'ya doğru mezarlıklar, çevrede ise geniş bağ ve bostanlar yer alırdı.

Bostancı'ya kadar olan geniş saha da bağ ve bahçelerle kaplıydı. I. Abdülhamid döneminde (hd 1774-1789) Yeldeğirmeni'nde saray ve şehrin un ihtiyacını karşılamak için 4 yeldeğirmeni inşa edilmiştir. 1782'de de Kızıltoprak'ta bir tuğla atölyesi kurularak çevrede tuğlacılık başlamıştır.

19.yy'ın başında Kadıköy İskelesi ve çarşı çevresindeki mahalle büyüklüğünü koruyordu ve ancak 19.yy'da sürekli iskân alanı haline gelip kentle bütünleşebilmiştir. Bu gelişmede özellikle iki olgu etkili olmuştur: 1857'de Anadolu yakası ile İstanbul arasında başlayan sürekli ve düzenli vapur seferleri; 1873'te açılan Haydarpaşa-İzmit demiryolu hattı. Bu bağlantılarla Kadıköy ve civarı yaz kış oturulan sürekli yerleşmeler haline gelmeye başlamıştır. Demiryolunun yapımıyla, önce hat boyunca istasyon çevrelerinde noktasal olarak, sonra büyüyerek birbirleriyle ve merkezle ilişkilerin artmasıyla semtler ve mahalleler oluşmuştur.

19.yy'ın ortasında Kadıköy'de dört mahalle vardı: Bunlar merkezde yer alan Osman Ağa, Kızıltoprak tarafında Tuğlacı, Moda'da Cafer Ağa ve Koşuyolu ile Selimiye'ye kadar geniş bir alanı kaplayan İbrahim Ağa mahalleleriydi. Osmanağa 882 ev, 290 dükkân, 676 parça ekili araziye; Cafer Ağa 885 ev, 205 dükkân, 29 parça ekili araziye sahipti. Kadıköy'ün merkezde ve dışındaki karakolları ise: Altıyol'da II. Abdülhamid döneminde yapılan **karakol**la, Kurbağlıdere'ye bakan **Kuşdili Karakolu** Kadıköy'ün merkezden Kızıltoprağa kadar olan bölgesinde güvenliği sağlayan iki karakol yapısıydı.

Bugün Kadıköy sınırlarındaki Koşuyolu semtindeki neoklasik üsluptaki ve Sarıyer ilçesindeki karakollarla aynı mimarî üslûbu taşıyan **Koşuyolu Karakolu** ise saraylar, köşklerle dolu Altunizade yolu üzerinde; İbrahim Ağa Camii'nin yanındaki **Haydarpaşa Karakolu** ise Kadıköy'den Üsküdar'a giden yol üzerinde güvenliği sağlıyordu.

1893-1902 yılları arsında yapılan Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne binası yakınında olduğu düşünülen, eklektik üsluptaki **Polis Karakolu** da bu bölgenin asayiş işlerine bakıyordu. 1860'lar civarında Merdivenköy, Erenköy ve Erenköy'den ayrılarak İçerenköy mahalle niteliğini kazanmışlardı. Aynı yıl Abdülmecid'in Acıbadem'e yaptığı bir ziyaret sonrası yörede devrin önde gelenlerince cami, çeşme ve köşkler yaptırılmıştır.

Bu arada Moda çevresinde varlıklı gayrimüslim ve Levantenler yoğunlaşmaya başlamışlardır. Moda'da üç adet karakol binası tespit edilmiştir: biri **Moda Burnu Karakolu** olarak geçen ve burunda yer alan binadır. Diğeri Rızapaşa'daki **Rızapaşa Karakolu**dur ki bu bina yıkılarak aynı yere neoklasik üsluptaki **Moda Karakolu**nun yapıldığı düşünülmektedir.

Kadıköy bazı kaynaklarda 1856, bazılarında 1860 olarak gösterilen ve merkezde 250 yapıyı kül eden büyük bir yangın geçirmiştir. Yangının ardından ızgara planında yerleşim uygulanmasıyla daha düzgün bir yapılanmaya gidilmiştir. 19.yy'ın sonlarına doğru Göztepe, Erenköy, Bostancı çevresinde II. Abdülhamid döneminin (1876-1909) önde gelen devlet görevlilerinin geniş araziler içinde köşkler yaptırdıkları görülür. 1868'de yabancıların da mülk sahibi olmalarına izin veren yasal düzenlemelerden sonra Kadıköy ve çevresinde azınlıklar yoğun olarak yerleşmişlerdir.

Fenerbahçe'de de varlıklı Levanten ve gayrimüslimler sayfiye amaçlı köşkler inşa ettirirler. 1872'de Feneryolu ile Fenerbahçe Burnu arasına bir hat döşenmiştir. **Fenerbahçe Karakolu**nun da bu tarihlerde yapıldığı düşünülmektedir. 1882 tarihli Ebniye Kanunu'nun 18. maddesi ile o zamana dek şehir içinde yeni bir alanın iskâna açılabilmesi için gerekli padişah izni bazı sınırlamalarla kaldırılınca Göztepe gibi banliyölerde yerleşim artmıştır.

İstanbul'da ilk apartmanların yapıldığı semt olan Yeldeğirmeni'nde 1845'te Kadıköy'ün ilk postahanesi açılmıştır. **Yeldeğirmeni Karakolu** semtin ana caddelerinden biri olan ve bugün de Karakolhane Caddesi ismini taşıyan cadde üzerindeydi. 1882'de Kızıltoprak'ta istasyon yakınında II. Abdülhamid'in maarif nazırı Zühtü Paşa tarafından cami ve okul yaptırılmıştır. **Kızıltoprak Karakolu**nun da bu dönemde inşa edildiği düşünülmektedir. 1896'da Kızıltoprak mahalle haline gelimiştir.

1877'de Erenköy'deki nüfus artışı Sahrayıcedit adında yeni bir mahalle oluşturmuştur. **Sahra-yı Cedid Karakolu** da bu semtin güvenliğini sağlamak için yapılmıştır. 1888'de Erenköy'e de bir istasyon yapılmıştır. 1907'de Suadiye Camii'nin yapılışından bir yıl sonra Suadiye de mahalle olmuştur. Demiryolu ile canlılık kazanan bir diğer yerleşme de

Bostancı'dır. Bostancı, Yeniçerilik kaldırılmadan Bostancıların bulunduğu bir yerdi ve buraya 19.yy'da **Bostancı Karakolu** yapılarak bölgeye verilen önem belirtilmiştir.

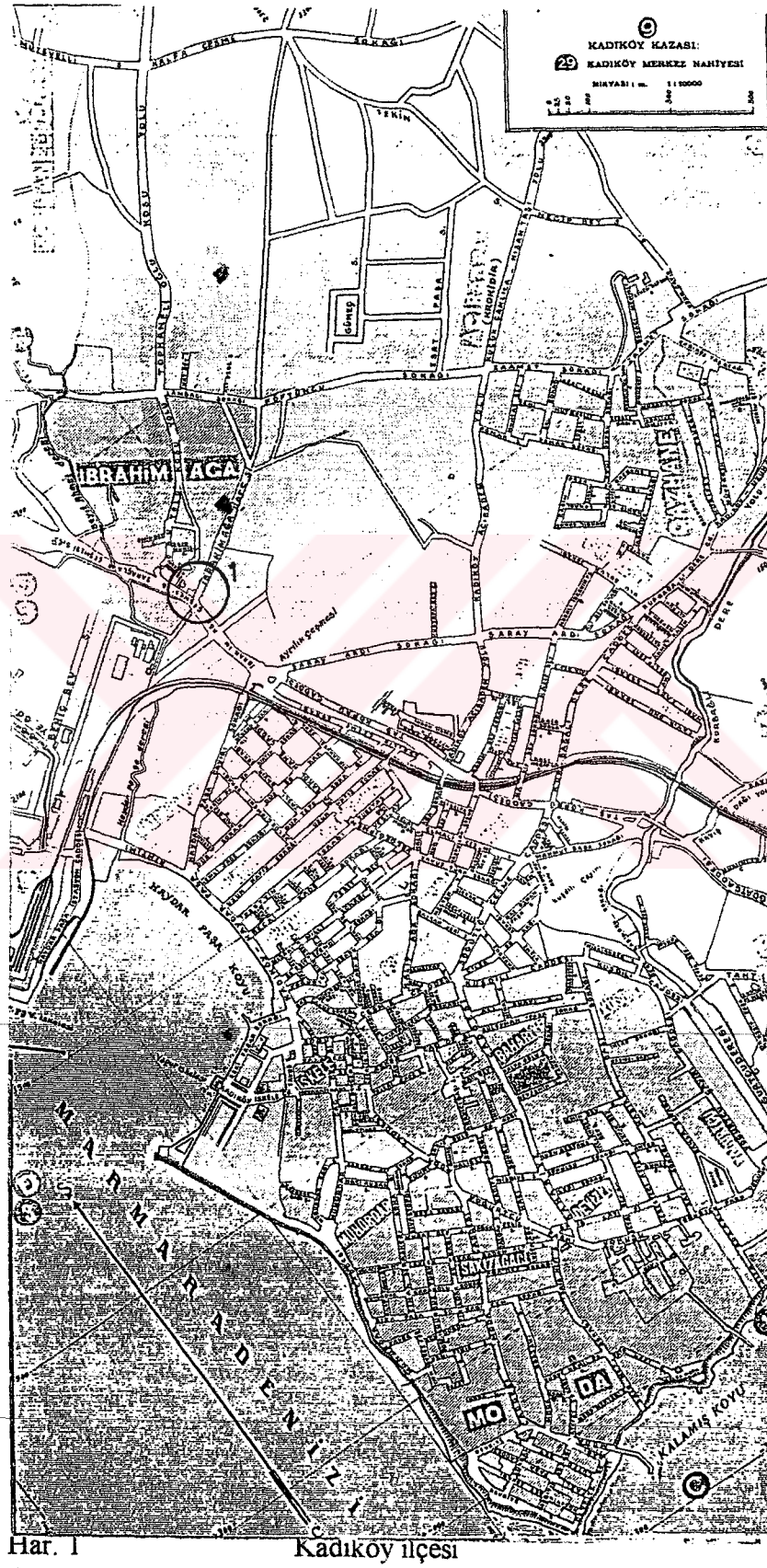
Daha iç kesimde Kozyatağı 1906'da İçerenköy'den ayrılarak Kadıköy'ün 11. mahallesini oluştururmuştur. **Kozyatağı Karakolu** da bu bölgede asayişi sağlamıştır Göztepe de Merdivenköy'den ayrı bir mahalle olmuştur. 1872'de Onuncu Belediye Dairesi olan Kadıköy, 1892'de Hasanpaşa Gazhanesi'nin yapılmasıyla havagazına, 1894'te şehir suyuna kavuşmuş, 1928 yılında da elektrik gelmiştir.

Kaynak: Akbulut 1994: 329-339.

5.1.3.2. Kadıköy İlçesi'nde Belgelenen Karakollar

Kadıköy İlçesi'nde katalog açılmayan karakollardan, **8** karakol fotoğraf ve planlarıyla, **2** karakol sadece fotoğrafi ile, **1** karakol da harita üzerinde olmak üzere, toplam **11** karakol belgelenmiştir. Bu karakollar ve katalog açılan karakolların tespitinde M.N. Haskan, Müfid Ekdal ve Prof. Dr. Semavi Eyice'nin bilgisine başvurulmuş ve tanıklıklarından yararlanılmıştır.

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

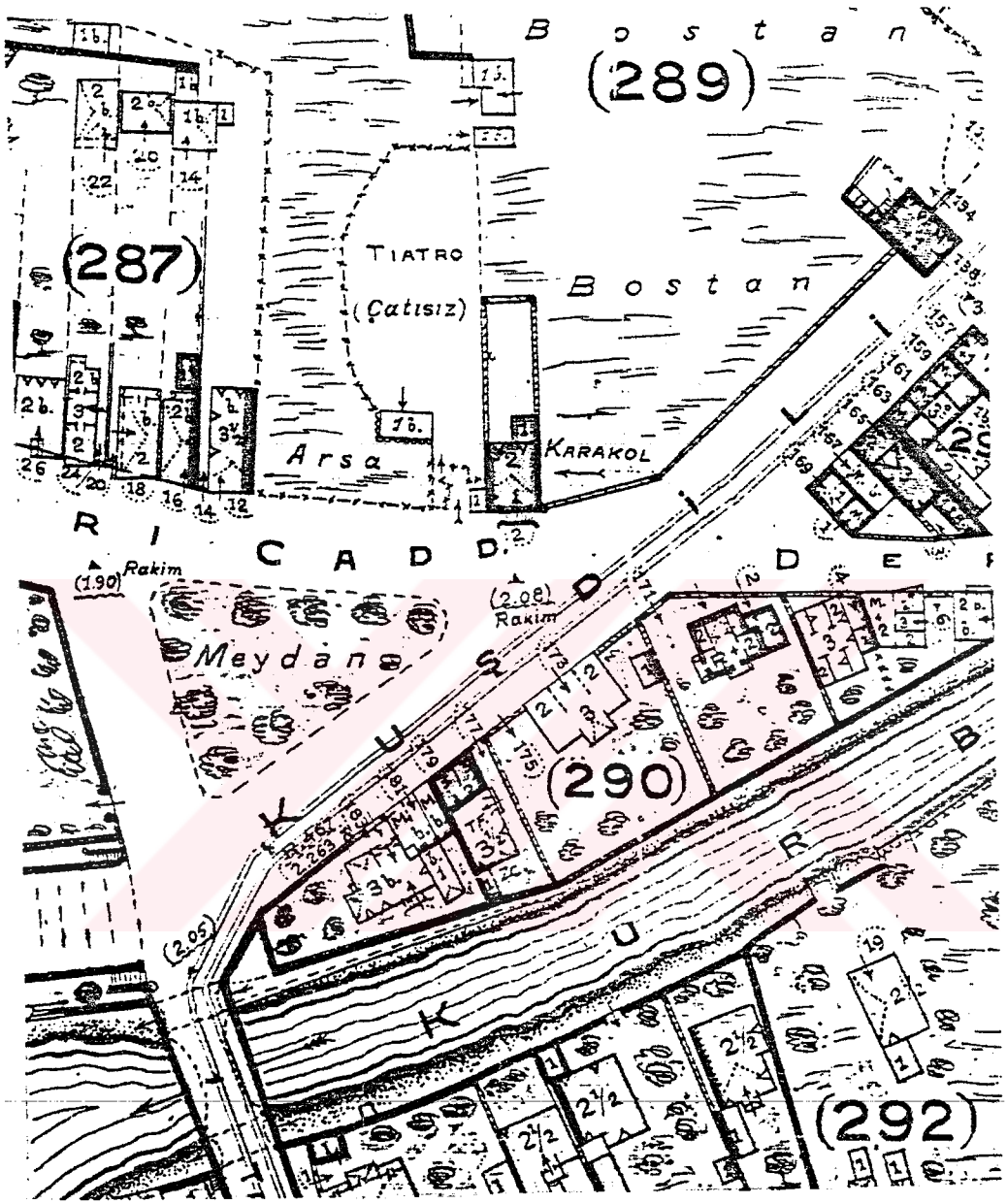

Har. 1 Kadıköy ilçesi

Açıklama: 1 no.lu yapı Haydarpaşa Karakolu

Kaynak: Ergin 1934

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Har. 2 Pervititich Kuşdili Karakolu

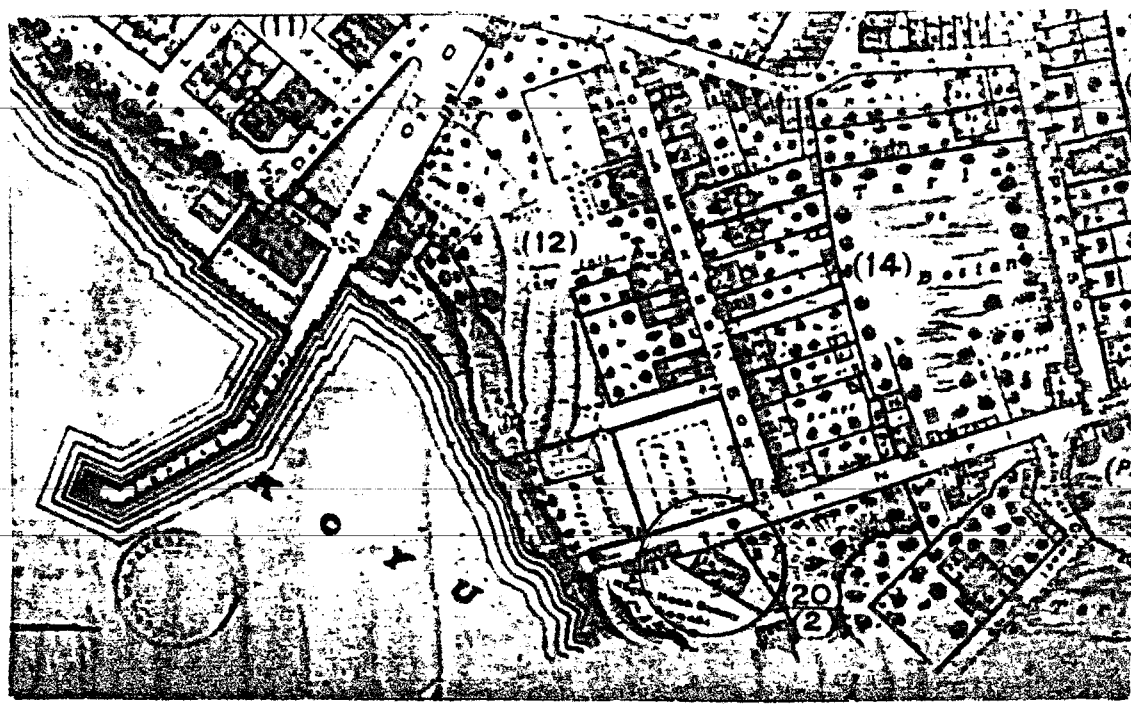
Açıklama: Kuşdili Karakolu günümüzde Kızıltoprak Karakolu olarak kullanılan. iki katlı kargir bir binadır.

T.C. YÜK... ...ĞRETİM KURU...
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

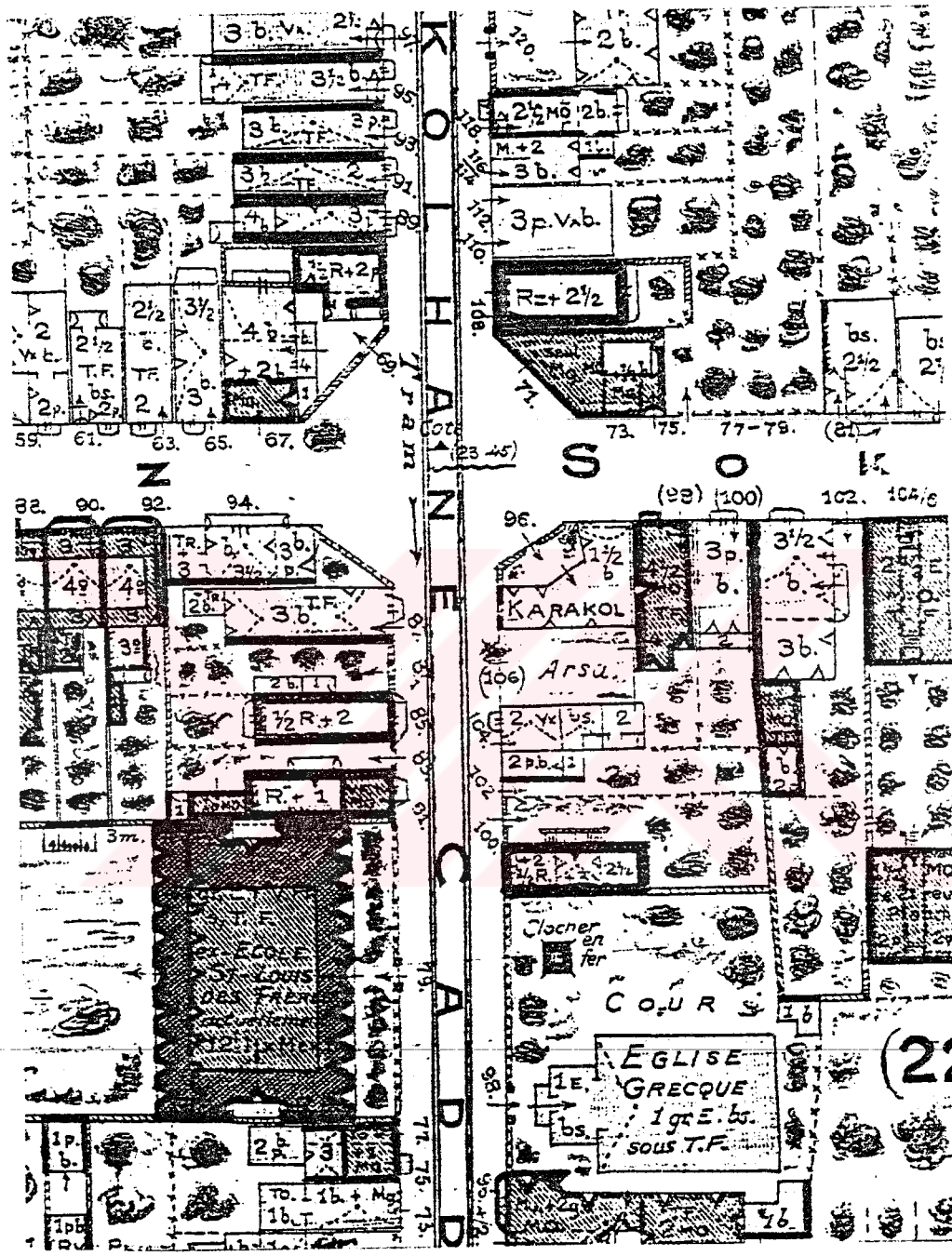

Har.3 Pervititich 1937 Moda Burnu Karakolu

Har. 4 Pervititich 1937 Moda Burnu Karakolu

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

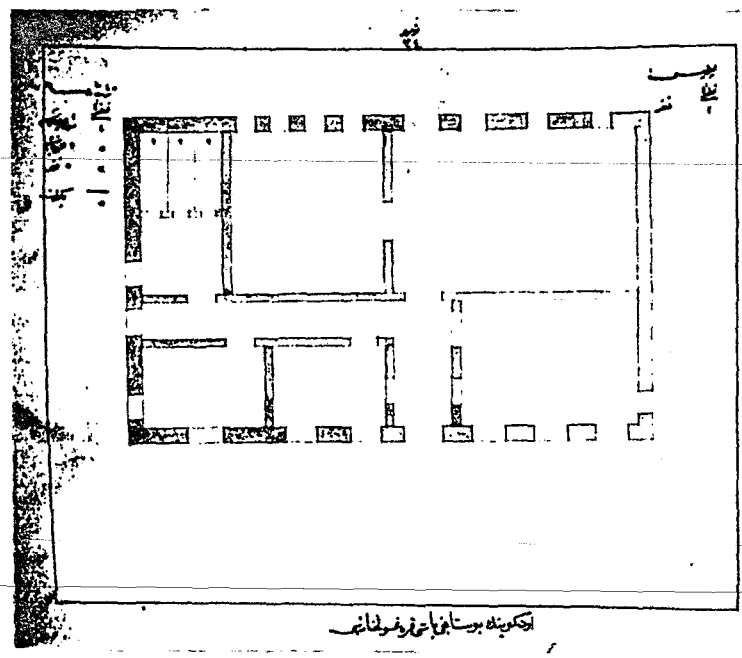

Har. 5 Pervititich Yeldeğirmeni Karakolu

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

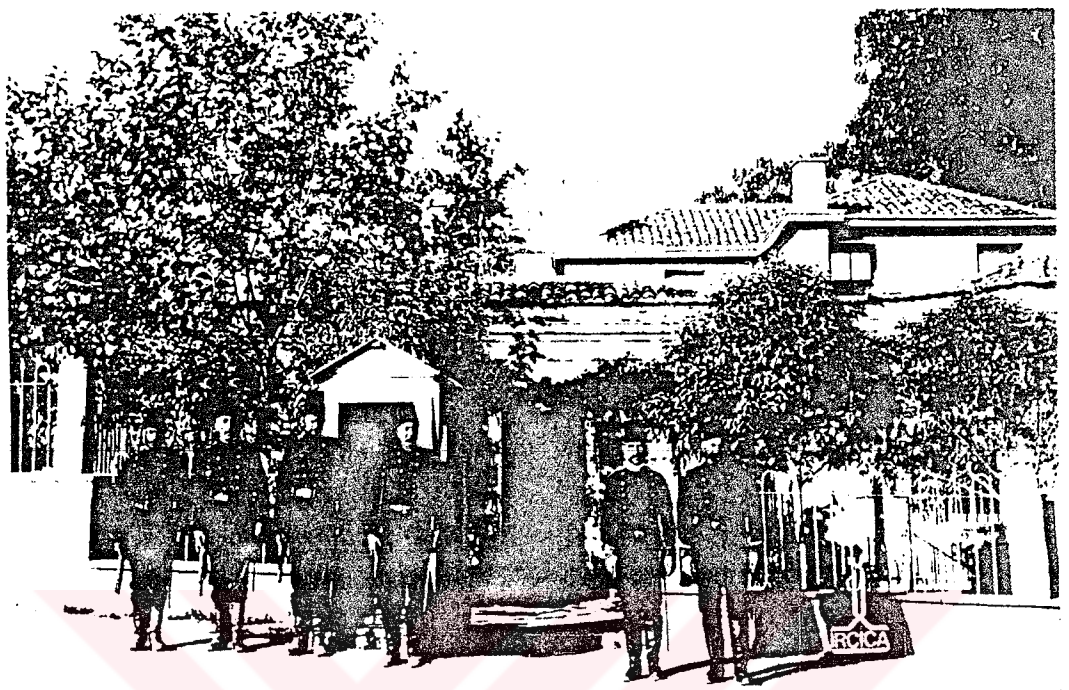

Yapının adı : Bostancı (Bostancıbaşı) Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-6 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Bostancı'da otobüs duraklarının olduğu meydandaydı (1982'de yıkılmıştır).
Yakın çevre yapıları: II. Mahmud Çeşmesi. Namazgâh
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılan karakolun iki ahşap sütunlu çıkmalı bir girişi vardı.

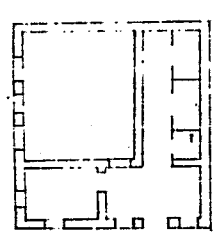

Bostancı (Bostancıbaşı) Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Ihlamurlu Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-14 F: A.Frères
Bulunduğu yer :
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Tek katlı olarak yapılmıştır.

Ihlamurlu Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Moda Burnu Karakolu
Belge : Yıldız Albümü
Bulunduğu yer : Bomonti Bahçesi'nin karşısında Şair Nefi Sok. Üzerinde (Har.3.4)
Yakın çevre yapıları: Bomonti Bahçesi, okul
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

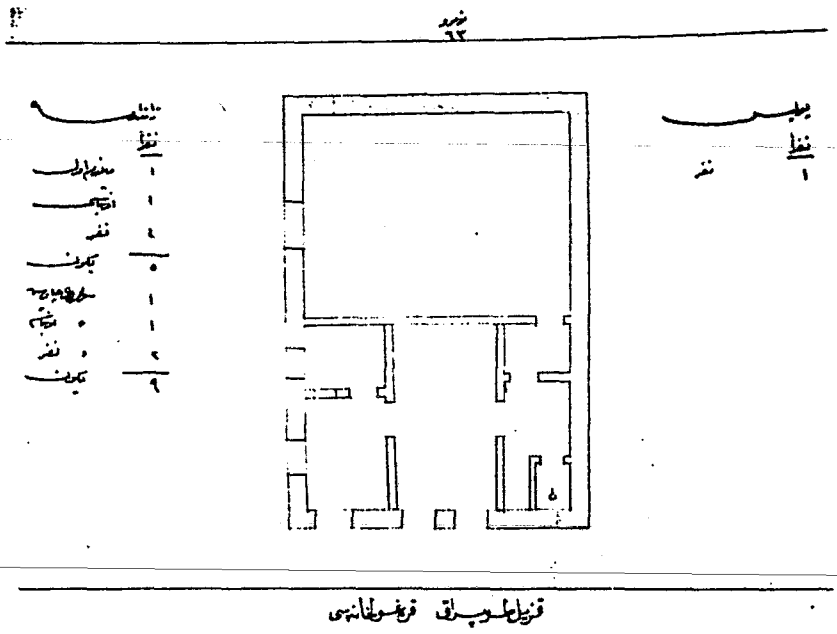

Yapının adı : Fenerbahçe Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-15 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Devlet Demir Yolları lojmanının olduğu yerde
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: İki katlı ve ahşap olarak yapılan bina yazın tren istasyonu, kışın zaptiyelerin de konakladığı karakol olarak kullanılıyordu. Feneryolu'ndan gelen hattın seviyesi tutsun diye toprak yükseltilmişti. Binanın etrafına beyaz renkte kalın ahşap direkler üzerine oturan meyilli bir sundurma yapılmıştı. Alt katta bilet gişesi, kırmızı kadifeden şık koltuklarla perdeler, bir orta masası ve büyük bir duvar aynası olan bekleme salonu vardı. Bina 1872'den 1928'e kadar kesintili olarak istasyon olarak kullanılmış. I. Dünya Harbi'nda düşman istilasına uğramıştı. İngilizler içine saman doldurarak zarar vermişlerdi. Yapı 1936'da yıkılarak yerine lojman yapılmıştır (Ekdal 1987: 229-230).

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Kızıltoprak Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-15 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Kızıltoprak Zühtü Paşa Camii'nin ilerisindeydi.
Yakın çevre yapıları: Zühtü Paşa Camii. Zühtü Paşa Mektebi. Ömer Efendi Camii ve Çeşmesi
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

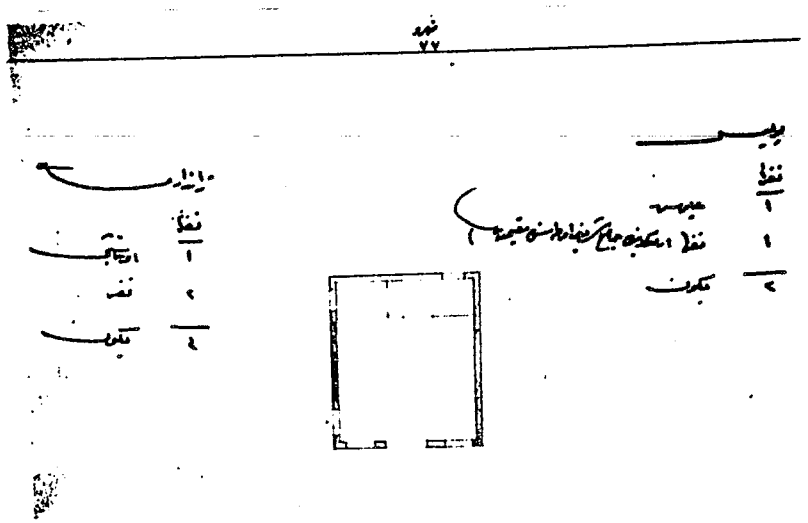

Kızıltoprak Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Kozyatağı Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-2 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Kozyatağı'nda halen mevcut çeşmenin karşısındaydı.
Yakın çevre yapıları: Abdül Halim Efendi Tekkesi. Kozyatağı Çeşmesi.
Karakolun mimarisi: Tek katlı olarak yapılmıştır.
Açıklama : Aynı yere yapılan tek katlı. kargir bir yapı da bir süre karakol olarak hizmet verdikten sonra derslik olarak kullanılmış. 1996 senesi içinde Belediye tarafından yıkılmıştır.

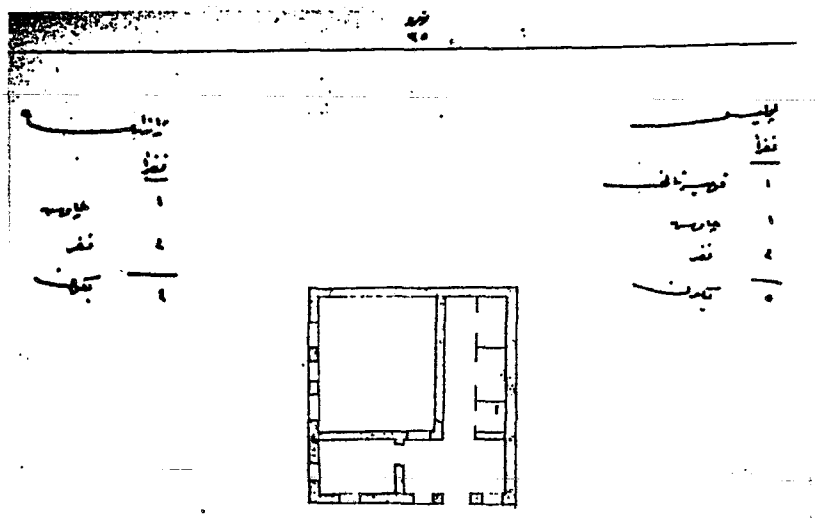
91088-2

Kozyatağı Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Rızapaşa Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-12 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Moda'da Rızapaşa'daydı.
Yakın çevre yapıları : Rızapaşa Çeşmesi
Karakolun mimarisi : Tek katlı olarak yapılmıştır.
Açıklama : Bu karakolun yerine Moda Karakolu yapılmış, daha sonra da bugünkü Rızapaşa Karakolu yapılmıştır (Katalog No:16)

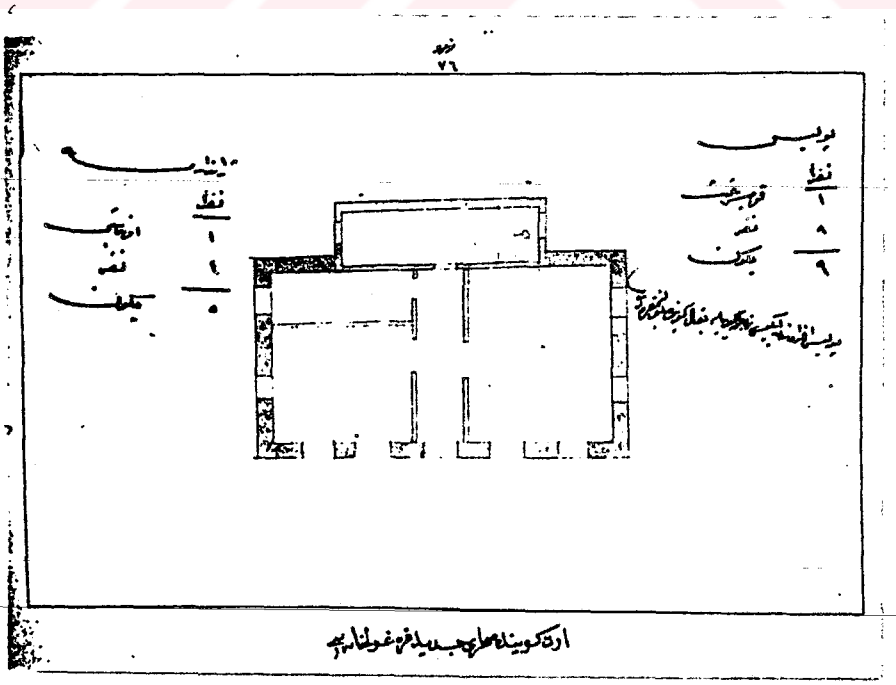

Rızapaşa Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Sahra-yı Cedid Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91088-23 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Sahrayı Cedid Camii'nin karşısındaki mezarlığın yanındaydı.
Yakın çevre yapıları: Sahrayı Cedid Camii. mezarlık
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılan karakolun iki ahşap direkle taşınan çıkmalı bir girişi vardır.

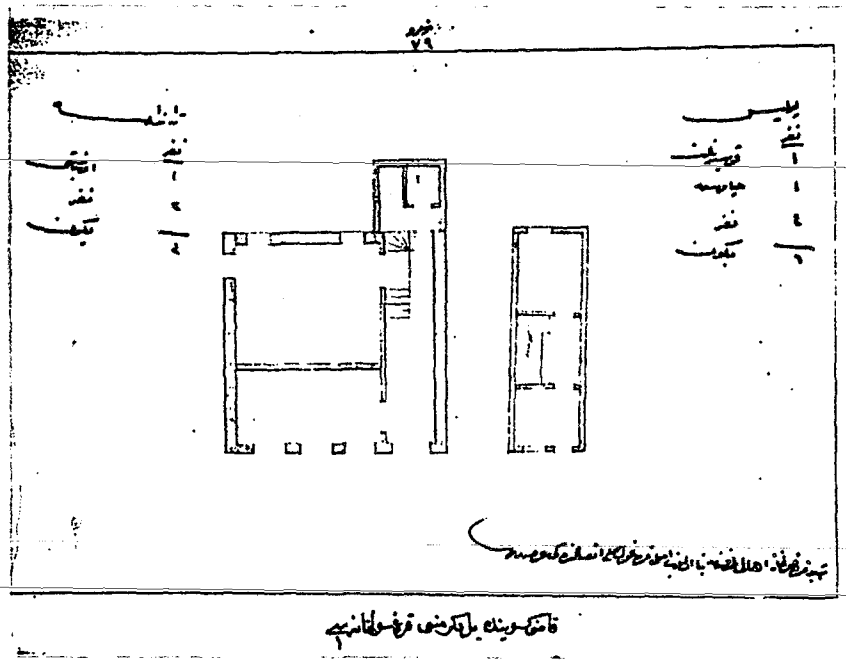

Sahra-yı Cedid Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : Yeldeğirmeni Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-12 F: A.Frères
Bulunduğu yer : Yeldeğirmeni Karakolhane Cad. üzerinde. bugünkü Yeldeğirmeni Polis Karakolu'nun yerindeydi. (Har.5)
Yakın çevre yapıları: Ayia Yorgi Kilisesi. St. Louis Des Frères Okulu
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

Yeldeğirmeni Karakolu'nun planı

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Bugünkü Yeldeğirmeni Karakolunun Karakolhane Caddesinden görünüşü (1995)
(Karakol sağdaki binanın giriş ve birinci katındadır.)

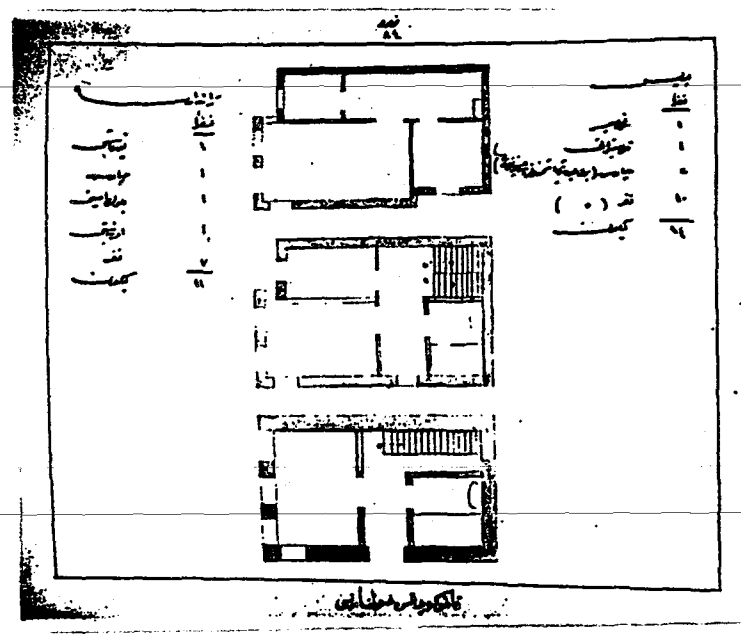

Yeldeğirmeni Karakolunun Karakolhane Caddesinden görünüşü (1995)

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Yapının adı : ....Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90822-6 F: A.Frères
Bulunduğu yer :
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Üç katlı ve ahşap olarak yapılan bir konut karakola dönüştürülmüştür.

Karakolun planı

5.1.3.2.a. Kadıköy İlçesi'nde Katalog Açılan Karakollar

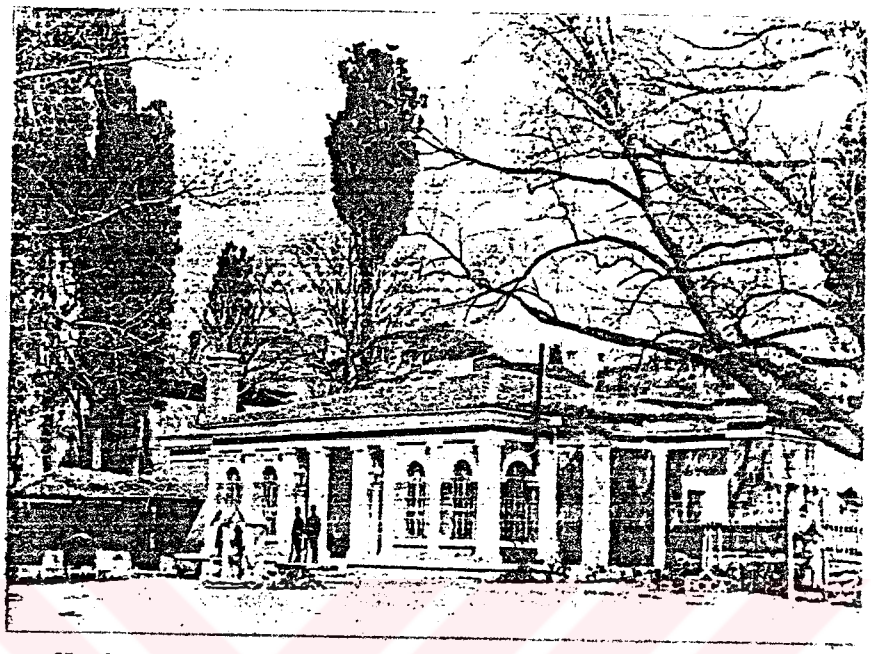
Kadıköy ilçesi'nde 5 karakol için katalog çalışması yapılmıştır:Haydarpaşa K., Kadıköy K., Koşuyolu K., Moda K. ve Polis Karakolu. Bu karakollardan yalnızca Kadıköy Karakolu olarak geçen karakolun fotoğrafi bulunamamıştır. Karakolla ilgili bilgiler Müfid Ekdal görüşmesinde edinilmiştir.

KADIKÖY İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 13

Yapının Adı		Haydarpaşa Karakolu					**Gözlem Tarihi**								
Bulunduğu Yer		İlçe	Kadıköy	Mah.	İbrahim Ağa		Sokak/No	İb.Ağa Ç.sok.	Ada		Pafta		Parsel		
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup						
	Kitabe		x						Neoklasik						
	Dönemin Yöneticisi		Abdülmecid(hd 1839-1861)			Yaptıran	Abdülmecid		Mimarı						
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli		Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi				
		x	Bina					Araba tamirhanesi							
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan			Haritalar				Rölöve				
	Y.Albümü 11918-10						Ergin 1934								
Yazılı Kaynaklar															
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut		Ayrık Nizam		Bitişik Nizam				Köşede		
			x				x								
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☒		Giriş Aksında		Cepheye Paralel			Basamak Adeti			Rıht h.		Malzeme		
	Çift kollu ☐				x			3							
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık		Merdiven Genişliği		Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme		
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması			Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı				
Bodrum K															
Zemin K.															
1. Kat															
2. Kat															
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat		Kule	Adeti	Yeri				Biçimi		
	Adeti	x													
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Üslubu	Gövde O		Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma		Düz		Alınlıklı		
	Sütunsuz ☒														
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde		İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar		Yapı h kadar		
		x													
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin Belgesi		Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma		
							Yeri		x						
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer		Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri		
	Bodrum K														
	Zemin K.			x					x				x		
	1. Kat														
	2. Kat														
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☒			Cephede Belli Aralıklarla ☒		Malzemesi						
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☒		Katlar Arası ☐			Saçaklarda ☒								
	Diğer														
Diğer Elemanlar	Nöbetçi	Yeri		Adeti	Aydınlatma		Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri				Adeti		
	Kulübeleri	Merdivenin yanında		2	Elemanları		x		Girişin yanında				2		
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.			Döşeme	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme				
	Sistem	x					Taşıyıcısı								
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒			Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Alaturka kiremit				
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☐		Düz ☐	Dendanlı ☐							
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi				Yeri						
	Cami			x	İbrahim Ağa Camii				Karakolun yanında						
	Çeşme			x					Karakolun yanında						
	Diğer			x	Mezarlık				Caminin haziresi						

KADIKÖY **Haydarpaşa Karakolu**

Haydarpaşa Karakolu - Yıldız Albümü 11918-10 (Har.1)

Açıklama: Karakolun yanındaki çeşmenin ismi belirlenememiştir. Günümüzde çeşmenin kemerli ayna taşı yarıya kadar gömülüdür. Çeşme bir oto tamirhanesinin yanındadır.

ibrahim ağa çayırı قراولخانه تاریخی

(ایلدی بو قراولخانه‌یی زیبا بنیاد * شاه دوران نوازندهٔ صنف اجناد)
(ویردی ابراهیم آغا چایرینه یشه‌جه زیب * امنله قیلسه اوصحرایی سزادر آباد)
(جند شاهانه اقامت قیله تا بوجاده * شاد اوله نصرله اولشاه عنایت معتاد)
* (جوهرین اولسه سزا طاقه زیور تاریخ) *
* (شاه دین بو قراولخانه‌یی قیلدی ایجاد) *
۱۲٦٥

Kitabe 1

Açıklama: Kitabenin İbrahim Ağa Çayırı'nda bir karakola ait olduğu anlaşılmıştır. Bu karakolun Haydarpaşa Karakolu olarak geçen karakol olduğu sanılmaktadır.

Kaynak: *Ziver Paşa Divanı*, s.192.

Kitabenin 1'in tercümesi

Eylediı bu karavulhaneyi zibâ bünyâd
Şâh-ı duran nevazende-i sınıfi ecnad
Verdi İbrahim Ağa Çayırı'na başkaca zîb
Eminle kılsa o sahrayı sezâdır âbâd
Cündü şâhâne ikâmet kıla tâ bû câde
Şâd ola nasrla ol şahı inayet mutat
Cevherin olsa sezâ tâkına Ziver tarih
Şâh-ı dîn bu karavulhaneyi kıldı icâd.
1265 (M. 1848)

Kitabe 2'nin tercümesi

Bu mevkide karagolhane bünyad eylediı zibâ
Şah-ı asker nevâl Abdülmecid Han-ı kerem âyin
Deruninde cünûd-ı Hass iskân kıldıkça
Mekin-i tahtı şevket ola şâh-ı cihân âmin
Mücevher kıldı Ziver tak-ı bâlasına işbu tarihin
Cünud için zehi yapdı karagolhane şâı dîn.
1260 (M. 1844)

۷ + مسجدك جوارنده بولنان قره‌غولد زمان عبدالمجید خانیده بنا و انشا اولنمش
و فیوی بالاسنه تاریخ آتی تسطیر قلنمشدر .

بو موقعده قره‌غولخانه بنیاد ایلدی زیبا
شه عسکر نواز عبدالمجید خان کرم آیین
درونندده جنود خاص اسکان قیلدقجه
مکین تخت شوکت اوله شاه جهان آمین
مجوهر قیلدی زیور طاق بالاسنه اشبو تاریخك
جنود یجون زهی بایدی قره‌غولخانه شاه دین
۱۲٦۰

Kitabe 2

Açıklama: Kitabenin Kadıköy'deki bir karakola ait olduğu sanılmaktadır. Her iki kitabenin manzumesini de Ziver Paşa yazmıştır.

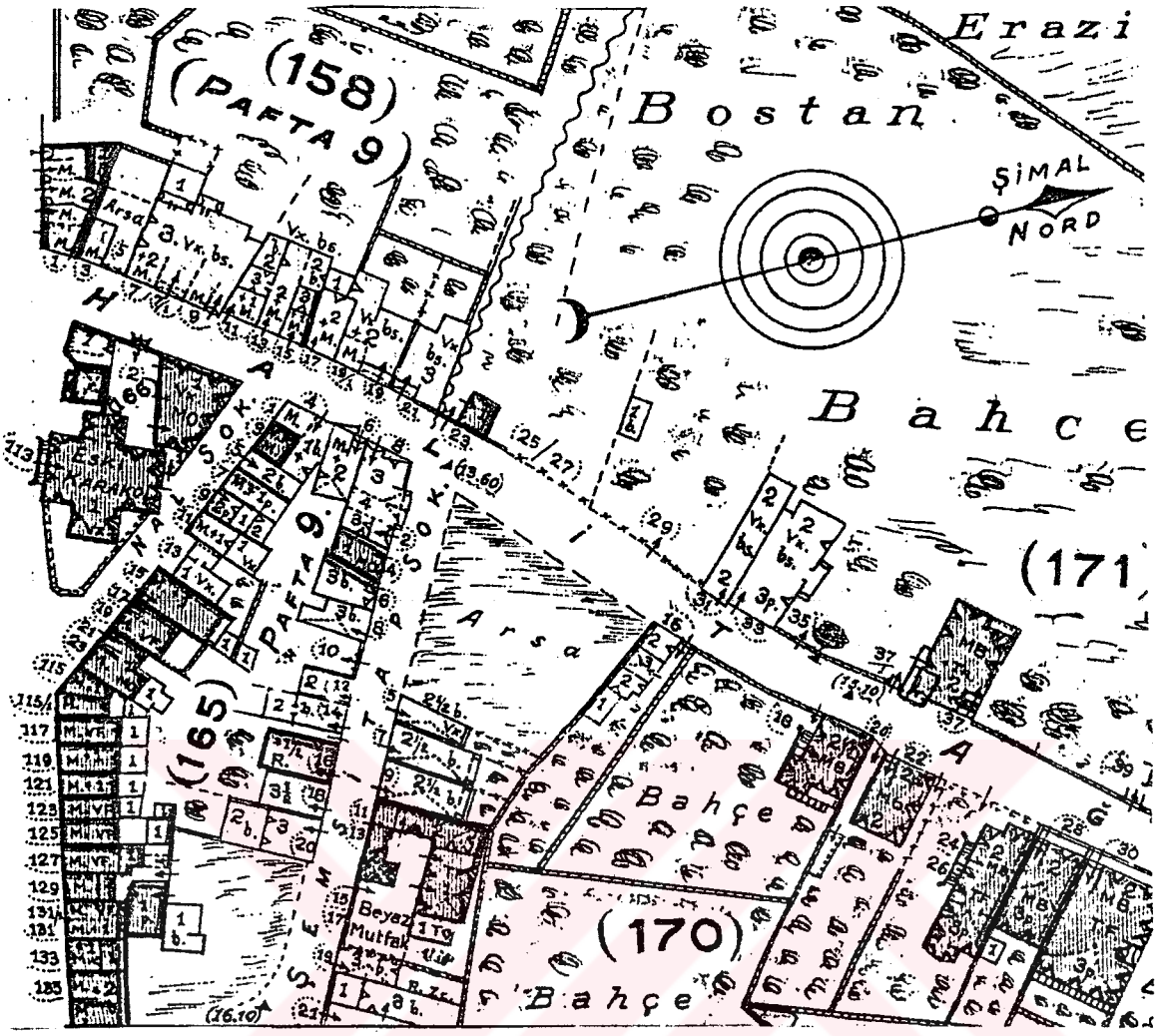
Kaynak: *Mir'at-ı İstanbul*

KADIKÖY İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

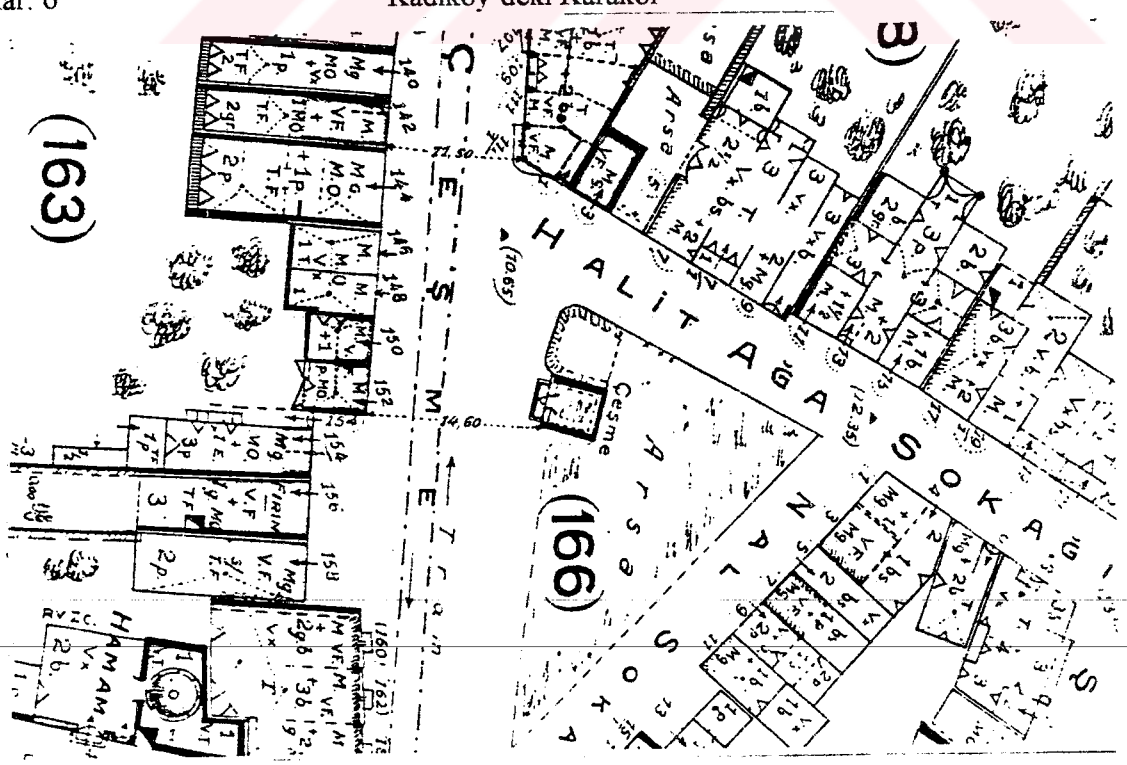
Katalog No: 14

Yapının Adı		Kadıköy'de Karakol					**Gözlem Tarihi**						
Bulunduğu Yer		İlçe	Kadıköy	Mah.	Altıyol		Sokak/No	Söğütlüçeş.	Ada		Pafta		Parsel
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda					Üslup				
	Kitabe												
	Dönemin Yöneticisi		II.Abdülhamid (1876-1909)			Yaptıran	II. Abdülhamid		Mimarı				
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli		Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon		Sahibi			
		x	Bina					Garanti Bankası					
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan			Haritalar			Rölöve			
							J.Pervititch,?						
Yazılı Kaynaklar													
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen		Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitişik Nizam			Köşede	
		x					x					x	
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında			Cepheye Paralel		Basamak Adeti			Rıht h.	Malzeme	
	Çift kollu ☒					x							
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde		Sahanlık	Merdiven Genişliği			Bas. adeti		Rıht h.	Malzeme
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.		Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı		
Bodrum K													
Zemin K.													
1. Kat													
2. Kat													
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı		Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri			Biçimi	
	Adeti	x											
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Üslubu		Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma		Düz	Alınlıklı	
	Sütunsuz ☐												
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan		Bir Yüzde	İçerlek	Dışa çıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar	Yapı h kadar	
		x											
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.		Dönemin Belgesi	Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.	Arma	
							Yeri					x	
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer		Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.	Pen.demiri	
	Bodrum K												
	Zemin K.												
	1. Kat												
	2. Kat												
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐		Girişin İki Yanında ☐			Cephede Belli Aralıklarla ☐		Malzemesi				
	Silmeler ☐	Pencere Altında ☐		Katlar Arası ☐			Saçaklarda ☐						
	Diğer												
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti		Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri			Adeti	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap kark.			Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme		
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☐			Farklı Eğimli ☐		Malzemesi				
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐		Parapet ☐	Düz ☐	Dendanlı ☐					
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut		İsmi			Yeri				
	Cami												
	Çeşme	H.1209 / M.1794		x		Halit Ağa Üçüzlü Çeşmesi			Karakolun yanında				
	Diğer												

Açıklama: Haritalarda tek katlı olarak gösterilen bu kargir yapı inzibat karakolu olarak kullanılıyordu. Karşısında itfaiyeye ait bir yapı ve koğuş binası bulunuyordu. Tulumbaları atların çektiği bu yapı yıkılmıştır. Karakolun yıkılış tarihi de 1923'ten sonradır. Yerine önce Emekli Sandığı, günümüz de ise Garanti Bankası yapılmıştır (. Müfid Ekdal görüşmesi). Karakolun alt tarafında yer alan Halit Ağa Çeşmesi'nin üç kitabesi vardır. İlk kitabe H.1209 / M. 1794, ikincisi H.1254 / M.1838, üçüncüsü H.1285 / M.1868 tarihini taşır (Tanışık 1945, C.2, s.392). Karakol yıkılınca çeşme yan sokağa (Halit Ağa Caddesi üzerine) taşınmıştır.

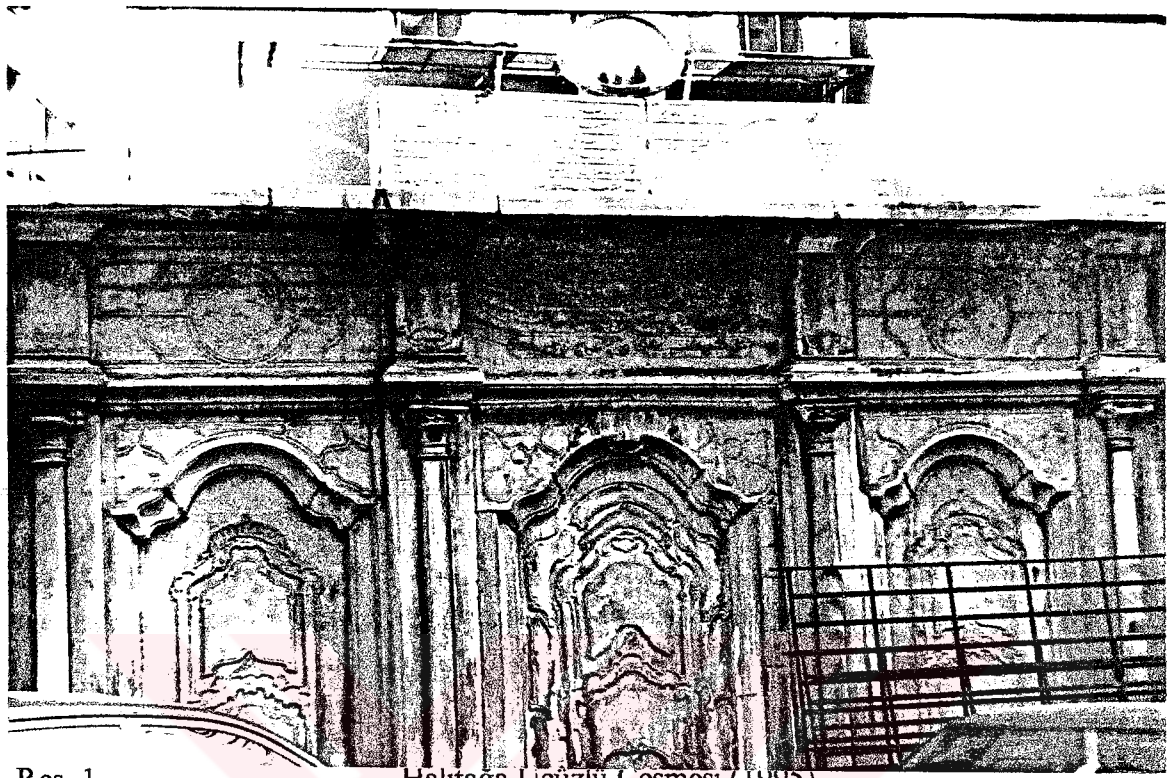

Har. 6 Kadıköy'deki Karakol

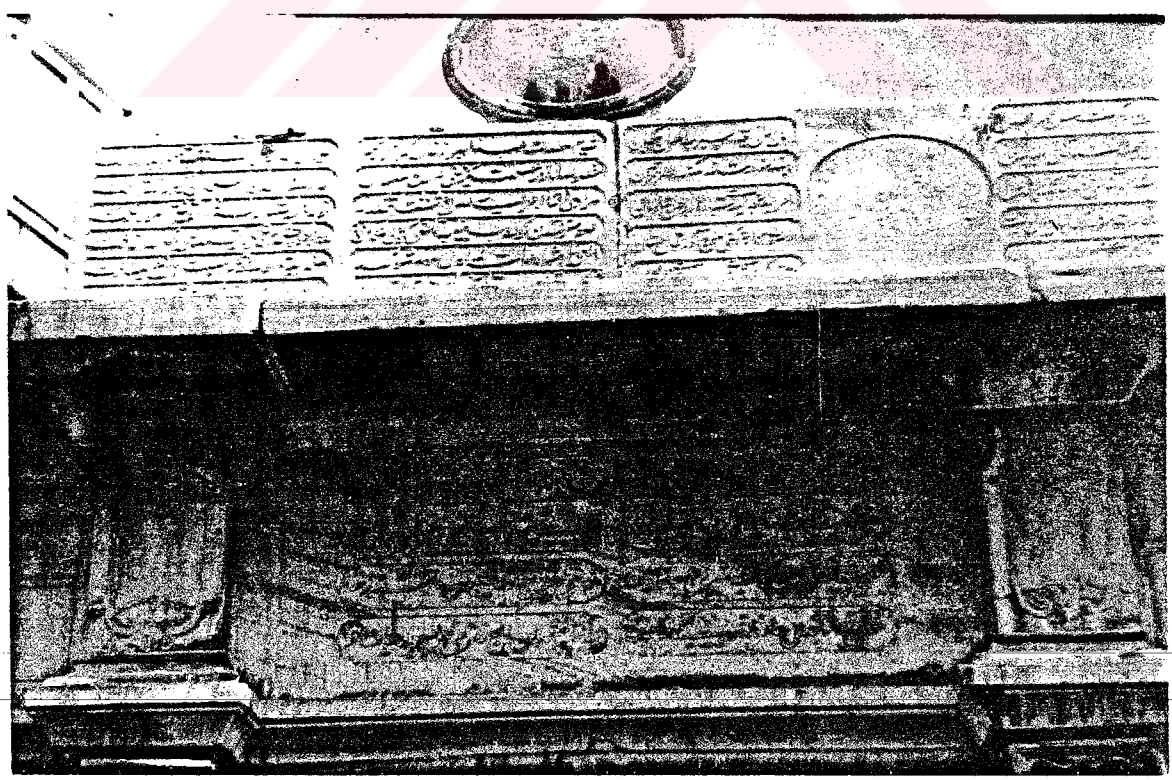

Har. 7 Karakol yıkıldıktan sonra kalan Halit Ağa Çeşmesi

KADIKÖY **Kadıköy Karakolu**

Res. 1 Halıtağa Üçüzlü Çeşmesi (1995)

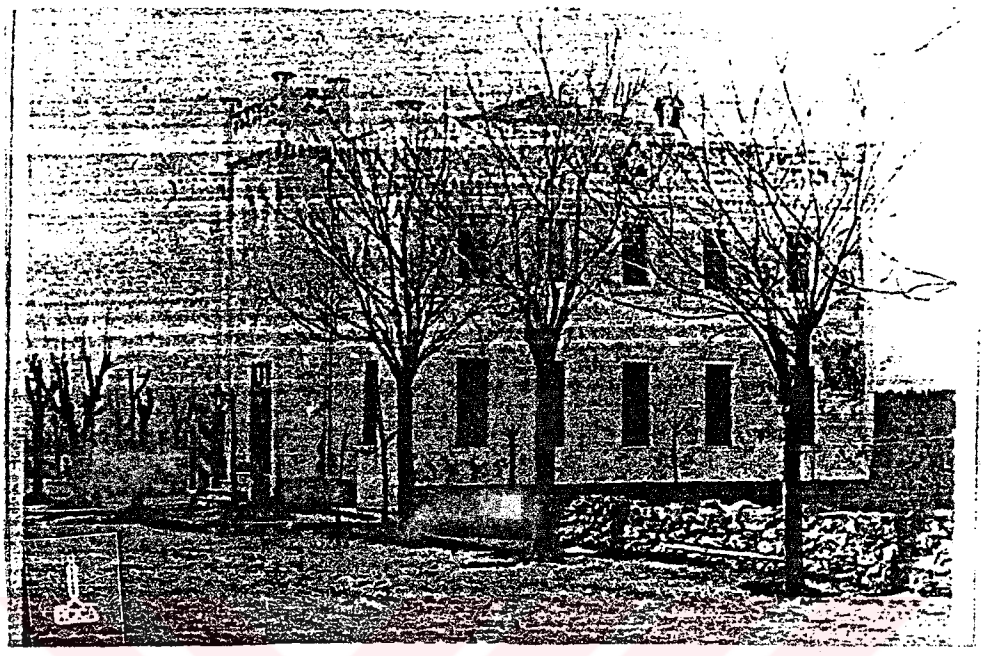
Res. 2 Halit Ağa Üçüzlü Çeşmesinin kitabesi (1995)

KADIKÖY İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 15

| | | |

KADIKÖY **Koşuyolu Karakolu**

Koşuyolu Karakolu - Yıldız Albümü 11918-14

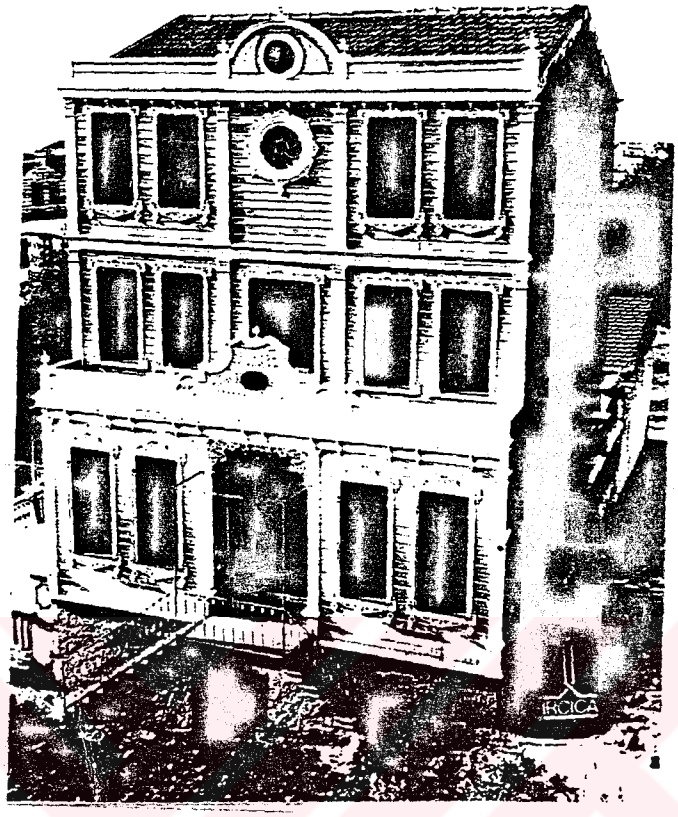
Açıklama: Yıldız Albümünde karakol "Koşuyolu Karakolu -Üsküdar" olarak geçmektedir. Karakolun, Abdülaziz'in (hd 1861-1876) Av Köşkü ve Adile Sultan Kasrı'nın bulunduğu Koşuyolu-Altunizade arasında bir yerde güvenliği sağlamak amacıyla yapıldığı sanılmaktadır. Bu karakol Topçu K., Pazarbaşı K. ve Mezarburnu Karakolu ile aynı mimarî üslûpta inşa edilmiştir.

KADIKÖY İLÇESİNDEKİ KARAKOLLAR

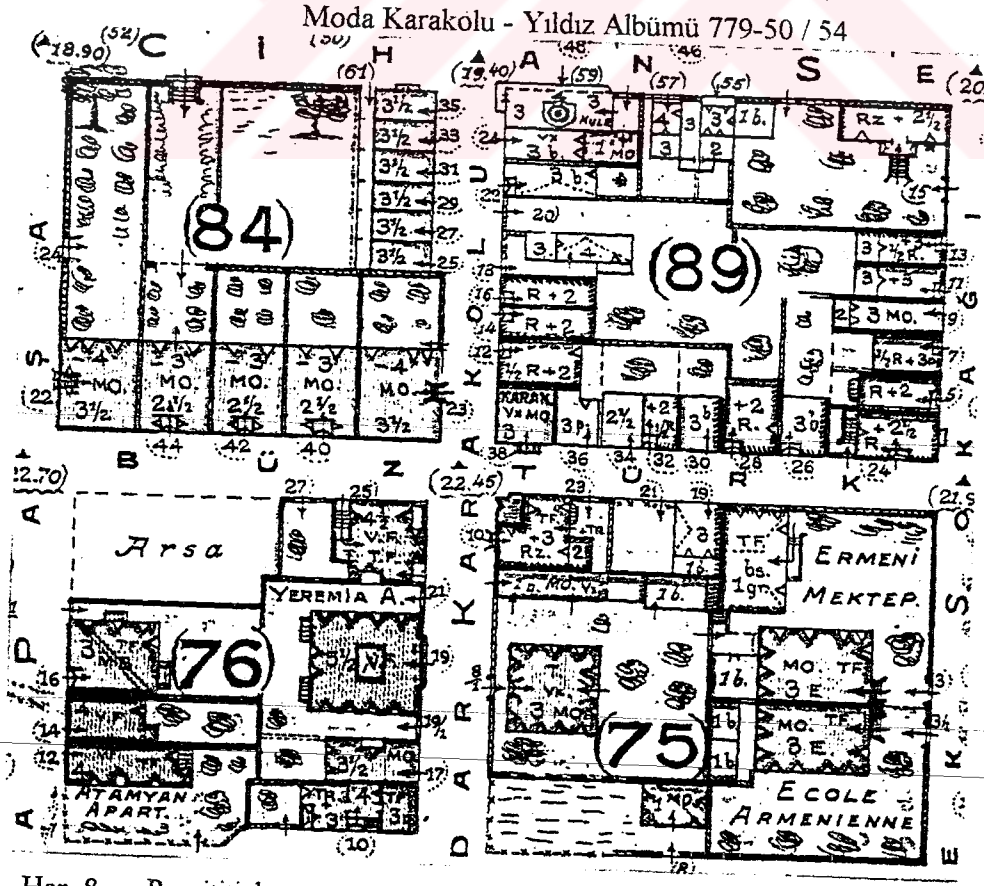
Katalog No: 16

Yapının Adı		Moda Karakolu								**Gözlem Tarihi**											
Bulunduğu Yer		İlçe	Kadıköy		Mah.	Rızapaşa				Sokak/No				Ada		Pafta		Parsel			
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş		Yazılı Kaynaklarda									Üslup							
	Kitabe													Neoklasik							
	Dönemin Yöneticisi						Yaptıran							Mimarı							
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde		Tescilli		Onarılmış		Onarılmamış		Fonksiyon				Sahibi						
		x	Karakol																		
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar				Eski Fotoğrafta Plan				Haritalar						Rölöve						
	Y.Albümü 779-50 / 54								J.Pervititch												
Yazılı Kaynaklar																					
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen		Üçgen		Dış Boyut		Ayrık Nizam				Bitişik Nizam						Köşede		
			x						x										x		
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☐		Giriş Aksında				Cepheye Paralel				Basamak Adeti				Rıht h.				Malzeme		
	Çift kollu ☒						x				9										
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde		U şeklinde		Sahanlık		Merdiven Genişliği						Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme		
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.		Kapı h.		Zemin Kaplaması				Tavan Süslemeleri				Duvar Kalınlığı						
Bodrum K																					
Zemin K.																					
1. Kat																					
2. Kat																					
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı		3 Katlı		Bodrum kat		Kule		Adeti		Yeri						Biçimi		
	Adeti				x		x														
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi		Üslubu		Gövde O		Sütun h.		Girişin Çatısı		Kırma		Düz				Alınlıklı		
	Sütunsuz ☒																				
	Cephede Giriş	Önden	Yandan		Arkadan		Bir Yüzde		İçerlek		Dışa çıkmalı		Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar				Yapı h kadar		
		x																			
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli		Kapı h.		Dönemin Belgesi		Türü		Tuğra		Kitabe		Kit.+Tuğ.				Arma		
									Yeri		Alınlıkta										
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen		Ydaire kemer		Sivri kemer		Basık kemer		Yuvarlak		Söveli		Söve Malz.				Pen.demiri		
	Bodrum K																				
	Zemin K.		x										x						x		
	1. Kat		x										x								
	2. Kat		x								x		x								
Cephe Bezemeleri	Plastırlar ☐	Köşelerde ☐			Girişin İki Yanında ☐				Cephede Belli Aralıklarla ☐				Malzemesi		Ahşap						
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☐			Katlar Arası ☑				Saçaklarda ☒												
	Diğer																				
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri			Adeti		Aydınlatma Elemanları		Direkli lam.		Konsol lam.		Yeri						Adeti		
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.		Kargir ve Ahşap kark.				Döşeme Taşıyıcısı		Ahşap		Volta		Yenilenmiş bet. döşeme						
		x																			
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☒			Dört Eğimli ☐				Farklı Eğimli ☐				Malzemesi		Alaturka kiremit						
	Alınlık ☒	Düz ☐	Üçgen ☐		Yuvarlak ☒		Parapet ☐		Düz ☐		Dendanlı ☐										
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi			Mevcut		İsmi						Yeri								
	Cami																				
	Çeşme	H.1280 / M.1861					Rızapaşa Çeşmesi						Karakolun karşısında								
	Diğer						Ermeni mektebi						Karakolun karşısında								

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

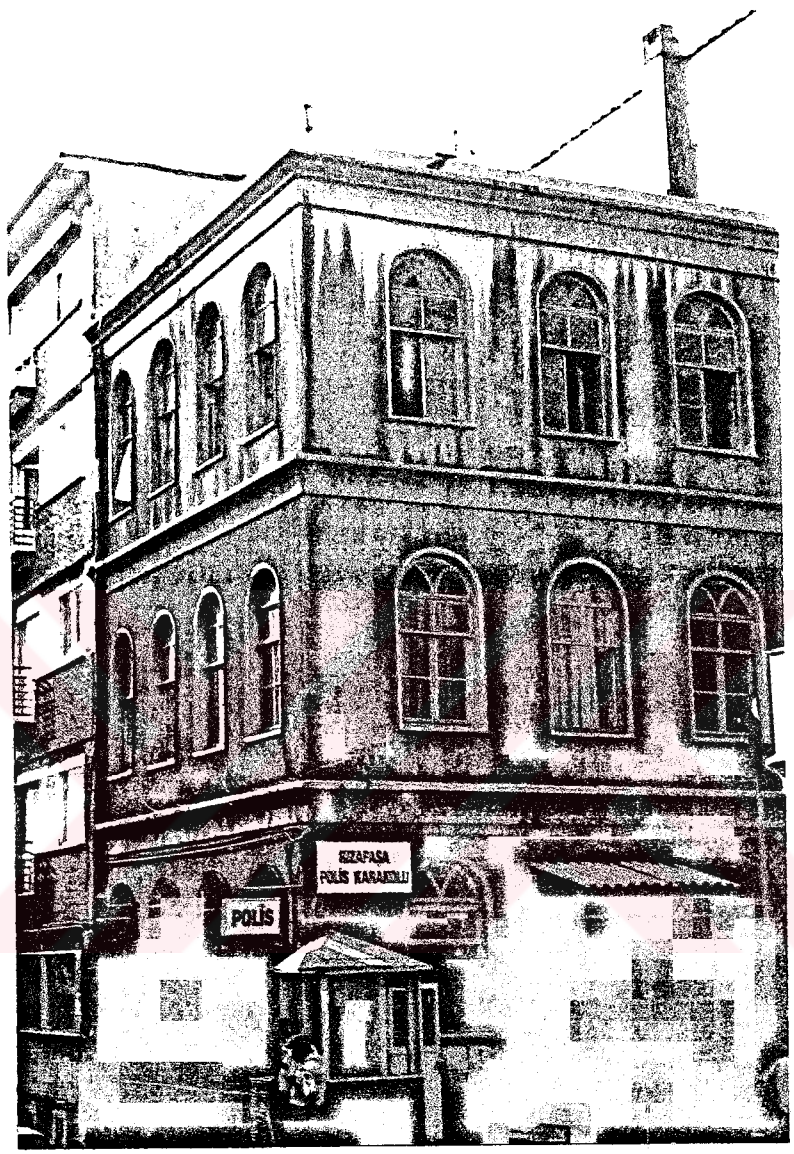

Moda Karakolu - Yıldız Albümü 779-50 / 54

Har. 8 Pervititich Moda Karakolu

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Res. 1 Rızapaşa Polis Karakolunun görünüşü (1995)

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

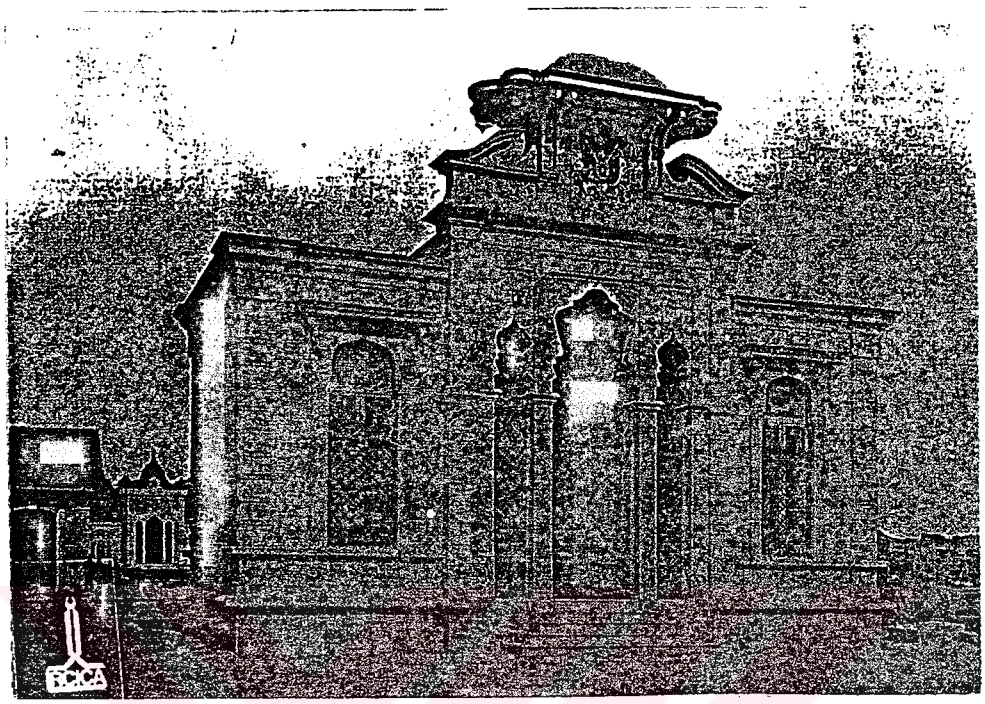
Res.2 Rızapaşa Çeşmesinin görünüşü (1995)

KADIKÖY İLÇESİ'NDEKİ KARAKOLLAR

Katalog No: 17

| | | |

KADIKÖY **Polis Karakolu**

Polis Karakolu - Yıldız Albümü 90533-10 F: Binbaşı Ali Sami 1900

Açıklama: Yıldız Albümü'nde "Polis Karakolu - Haydarpaşa" olarak geçen karakol. 1893-1902 yılları arasında mimar A. Vallaury tarafından yapılan Tıbbiyeyi Şâhâne binasıyla mimari üslup olarak benzerlik göstermektedir. II. Abdülhamid döneminde 1903'te açılan binada 1933 yılına kadar tıp öğretimi yapılmıştır. Karakolun bu yapının yakınında aynı dönemde yapıldığı düşünülmektedir. Eklektik bir üslupta yapılan karakolun kaş kemerli, iki sütunlu bir girişi vardır. Pencerelerde kalkık kemerler kullanılmıştır. Çatı alınlığı iki kademeli olarak yükselmektedir. Alınlığa II. Abdülhamid'in arması yerleştirilmiştir. Alınlık barok tarzında, kurşun örtülü, konsollara taşıtılmış bir çatıyla oluşturulmuştur.

ANADOLU YAKASINDAKİ KARAKOLLARIN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI

ADALAR

	YAPININ ADI	TARİH	MEVCUT	SEMT	KAT AD.	TAŞ. SİS.	KİTABE	TUĞRA	KİT.+TUĞ.	ARMA	FOTO.	F.PLAN	HARİTA	ÇİZİM	KAT.NO
1	Büyükada K.				3	Kargir					x		x		
2	Nizam K.		x	Nizam	1	Ahşap					x		x		
3	Maden K.		x	Maden	1	Kargir					x				
4	Heybeliada K.				2	Kargir					x				
5	Burgazada K.				1						x				
6	Burgaz. Zaptiye K.				1	Ahşap					x				
7	Kınalıada K.				2						x		x		

Açıklama: Adalar'daki karakollar fotoğraflarla belgelenmiştir. Ancak bazılarının haritalardaki yerleri kesin olarak tanımlanamamıştır.

5.1.4. Adalar

5.1.4.1. Adalar İlçesi Genel Değerlendirme

Marmara Denizi'nin kuzeydoğusunda yer alan irili ufaklı dokuz ada, İstanbul İli'ne bağlı Adalar İlçesi'ni oluşturur. Eskiden beri iskâna açık olan Büyükada, Heybeliada, Burgazadası ve Kınalıada'da 19.yy'a ait **yedi karakol** tespit edilmiştir. Bunlardan üç tanesi Büyükada'da, iki tanesi Burgazada'da, biri Kınalıada, diğeri de Heybeliada'dadır. Bunlardan üç tanesi kargir, iki tanesi ahşaptır. Adalar'ın nüfusu, sosyal yapısı ve yerleşim düzeni incelenerek karakollarla beraber değerlendirilmiştir.

Adalar'ın Sosyal Yapısı

Adalar'ın tarihinin İsa'dan önceki çağlara kadar uzandığı bilinmektedir. Roma İmparatoru Constantinus'un 330'da İstanbul'u başkent yapmasından sonra adalar hem sürgün yeri hem de manastırlar bölgesi olarak kullanılmıştır. Özellikle 8. yy'da ve sonrasında gözden düşen din adamları, siyasal rakip olarak görülen saray mensupları, prensler, naipler hatta imparator ve imparatoriçeler adalara sürülmüşlerdir.

Bizans döneminde adalar sadece manastırlardan, zindanlardan ibaret değildir. Çoğu sur içinde küçük balıkçı köyleri, özellikle manastırların çevresinde tarlalar, üzüm bağları vardır. Adaların zenginliği defalarca kuşatılmasına, yağma edilmesine neden olmuştur.

Adalar'ın Osmanlı egemenliğine geçmesi 1453'te İstanbul'un alınmasından 42 gün öncedir. Osmanlı döneminde patrikhaneye adalarda toprak kullanım ve mülkiyet hakları verilmiş ve adalar, eskiden olduğu gibi, manastırların ağırlık taşıdığı köy yapılarını sürdürmüşlerdir. Fetihten sonra Karadeniz Bölgesi'nden İstanbul'a getirilen Türk halktan bir bölümünün yerleştirildiği bilinmektedir. Bazı paşaların, saray mensuplarının adaları ziyaret ettikleri, hastane, okul, köşk gibi binalar inşa ettirdikleri olduysa da, 19. yy'a kadar nüfus çoğunluğunu Rumlar oluşturmuştur.

Önce Fransızlar, daha sonra İngilizler olmak üzere Batılıların gezi, ticaret, yazlık gibi amaçlarla adalar gelerek canlandırması 18. yy sonlarına doğrudur. 19.yy'ın ikinci yarısında Ege adalarından da bir göç hareketi olmuştur. Ermeni cemaatinin toplu bir şekilde Kınalıada'ya yerleşmesi de 19.yy'dadır.

19.yy başlarında adalara ulaşım pazar kayıklarıyla sağlanırken 1846'da küçük vapurlarla başlayan seferler ihtiyacı karşılamaz olunca Şirket-i Hayriye vapurları işletilmeye başlamıştır. Tanzimat sonrasının değişme süreci içinde, Batılı yaşama özenen Osmanlı devlet ricalinin adalara yerleşmeye başlamasıyla, adalar artık Müslüman Türk nüfusun da seçkin bir sayfiye, eğlence ve dinlenme bölgesi haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında, adalar Hristiyan ve Müslüman cemaatlerin birbirlerine karşı kışkırtıldığı huzursuz bir dönem geçirmiş, Mütareke yıllarında işgal kuvvetleri adalara da gelmiştir. 1917'de Rus devriminden kaçan Beyaz Ruslar bir süre için adalardaki manastırlara ve evlere yerleştirilmişlerdir.İstanbul'un kurtuluşundan sonra Rumların bir bölümü yurtdışına göç etmişlerdir.

II. Dünya Savaşı sonrasında, adalar, özellikle Büyükada Türk zenginlerinin ve siyaset adamlarının ilgisini çekmiş, yazlık köşk ve villa yapımı hızlanmıştır.1950'den sonra, adaların toplumsal yapı ve nüfus bileşiminde önemli değişmeler görülür: 6-7 Eylül 1955 olayları, 1974 Kıbrıs Harekâtı, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi gibi siyasal gelişmeler azınlık nüfusunun gerilemesine neden olmuştur. 1940'larda başlayan, 1960 ve 1980'lerde hızlanan doğu illeri ağırlıklı iç göçle adaların toplumsal yapısı da değişmiştir.

Adalar'ın Nüfusu

Adalar'a ilk vapur seferlerinin 1846'da başlamasıyla nüfusta da artış olmuştur. 1816'da 1.200 kişinin yaşadığı Adalar'da nüfus, 1850'de Büyükada'da 2-3 bine, 1865'te toplam 6.000 kişiye ulaşmıştır. 1914 sayımında 11.078, 1927'de ise 11.691 kişi sayılmıştır. 1914 sayımında Adalar'da toplam nüfusun dinlere göre dağılımı şöyledir: Müslüman 1.586, Rum Ortodoks 8.725, Ermeni Gregoryen 596, Musevi 79, Rum Katolik 56, Ermeni Katolik 5, Protestan 6, Latin 8, süryani 9'dur.

Adalar'ın yaz kış yerleşik nüfusu ile yaz nüfusu arasında her zaman büyük fark olmuştur (Gökçen 1993:74).

Adalar'da Yerleşim ve Karakollar

18. yy sonlarına kadar savaş ve korsan talanlarına, donanma tayfalarına veya yeniçerilerin zorbalıklarına, devlet müsaderelerine, zorunlu göçlere, iskâna sahne olan Adalar'da yerleşim yapıları sürekli değişmiştir. Bağlık, bahçelik köyler ya da balıkçı köyleri ve manastırlardan oluşan yerleşme, 18.yy sonlarına doğru Batılıların gelmesiyle farklılaşmıştır.

19. yy'da Adalar'a düzenli vapur seferlerinin başlaması nüfusun ve yerleşimin artmasını sağlamıştır. Adalar'da ilk belediye örgütü 1868'de Yedinci Daire-i Belediye adıyla kurulmuştur. İdarî yönden Adalar 1908'de, Meşrutiyet'in ilânından sonra mutasarrıflık olmuştur. Osmanlı döneminde Adalar'da Ruhban Mektebi, Elen Ticaret Okulu, Kız Yetimhanesi gibi azınlıkların eğitim kurumları vardı. 1850'de Bahriye Mektebi'nin Heybeliada'ya taşınması, askerî tesislerin, okulların, camilerin yapılmasıyla Adalar giderek İstanbul yaşamıyla bütünleşmiştir. Köşklerin yapımı 1850'lerden sonra hızlanmıştır.

Çoğu 19. yy'ın ikinci yarısından sonra inşa edilen kiliselerin, kilise okulları ve manastırlarının mimarisinde eklektik ve neogotik üslûp kullanılmıştır. 20.yy'ın başında art-nouveau üslûbu ahşap mimarîde en etkin tarz olmuştur. Büyük bahçeler içinde neoklasik, neobarok, neogotik, ampir ve art-nouveau üslûpta yapılan birkaç katlı köşkler, adaların yerel yerleşme ve mimarisini oluşturmuştur. 20. yy başında, zengin yabancılar ve tüccarlar için yapılan oteller de Adalar'ın farklı mimarî yapılarındandır.

Adalar'da asayişle ilgili olaylara pek rastlanmasa da, yerleşime açık her adada karakol yapılmıştır. Büyükada'daki durumla ilgili olarak: "Ada'da polis molis hiç göze görünmezdi. Eminlik bu kadar olur. İki zabtiye, esbak sadrazam Cevad Paşa'nın biraderi Şakir Paşa köşkünün altında, iki dahası da Nizam'da dururlardı. Ufacık bir vak'ayı duyan yok"denilmiştir (Tuğlacı 1992, C.1, s.466). Büyükada'nın yüzölçümü diğerlerinden büyük olduğu için üç karakol yapılmıştır: Nizam Mahallesi'nde **Nizam Karakolu**, Maden Mahallesi'nde **Maden Karakolu** ve iskeleye yakın olduğu düşünülen üç katlı,

kargir **Büyükada Karakolu'**dur. Büyükada Karakolu'nun yerine, 1922 tarihinde inşa edilen Adalar İlçe Emniyet Amirliği binasının yapıldığı sanılmaktadır.

Heybeliada ve Kınalıada'daki karakollar iskeleye yakın yapılmış kargir binalardır. Ancak Büyükada'dakiler gibi dönemin mimarî üslûbunu gösterir nitelikte, resmî yapılar değildir. Burgazada'da iki karakol tespit edilmiştir. Bunlardan **Burgazada Zaptiye Karakolu** olarak geçen ahşap yapı oldukça farklı bir karakoldur. Adalar'daki neoklasik tarzda yapılmış ahşap köşklerin küçük bir modeli olan yapı, İstanbul'daki diğer ahşap karakollardan üslûp olarak ayrılmaktadır ve Adalar'a özgü bir mimarîsi vardır. Karakolun bezemeli geniş bir saçağı, art-nouveau tarzda ahşap direkli bir girişi olduğu görülür. Demir parmaklıklı bir bahçe içinde yer alan yapının haritada yeri kesin olarak belirlenememiştir.

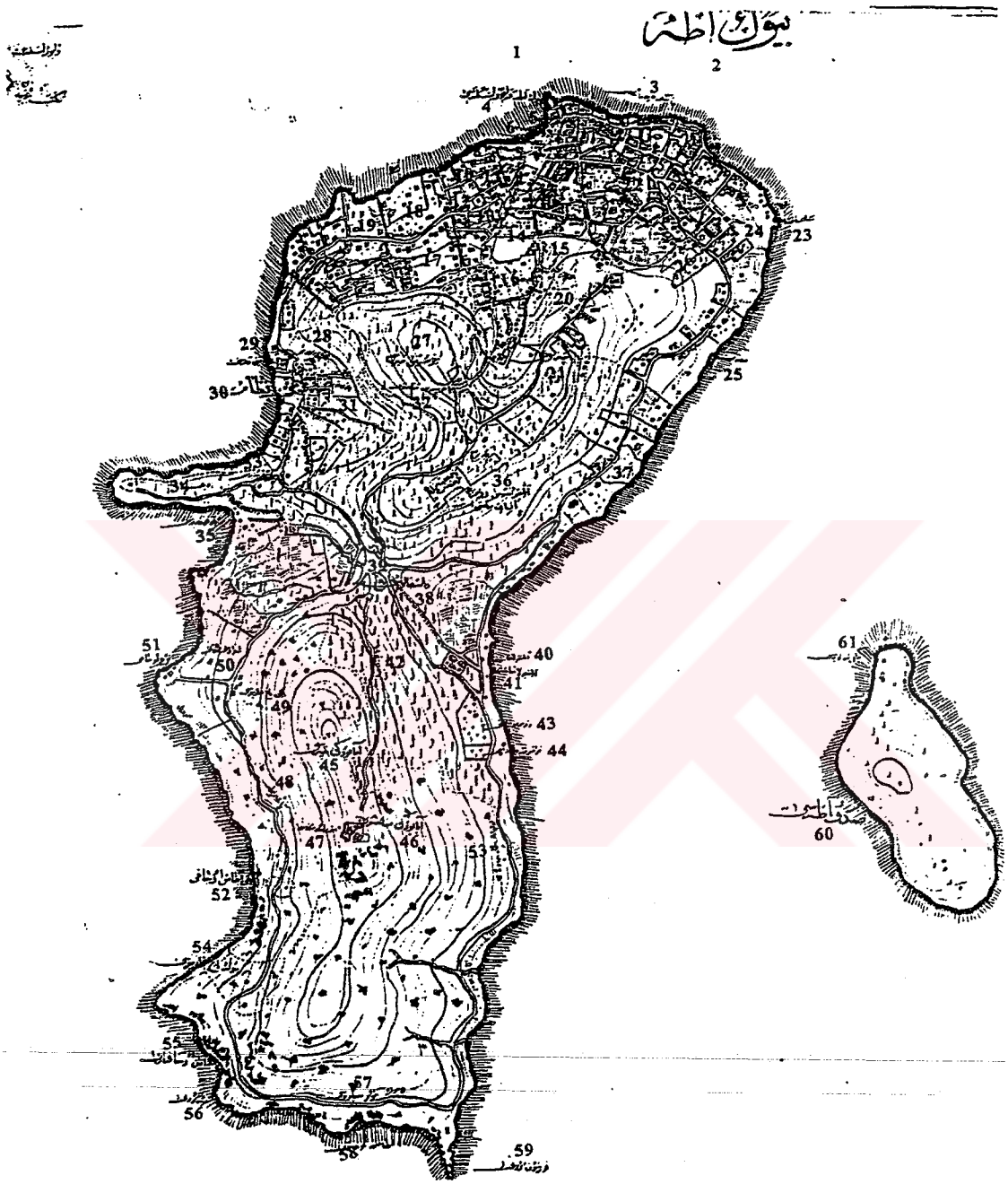
Ada karakollarının genellikle iskeleye ve çarşıya yakın olduğu ve diğer karakollar gibi sosyal bir merkez oluşturduğu gözlenmiştir.

Kaynak: DBİA, C.1, s. 66-73.

5.1.4.2. Adalar'da Belgelenen Karakollar

Adalar'daki 7 karakol fotoğraflarıyla belgelenmiştir. Bunlardan ikisi günümüzde mevcuttur. Bir tanesi konut olarak kullanılırken, diğeri metruk bir haldedir. Karakolların belgelenmesinde Pars Tuğlacı'nın kitabından da yararlanılmıştır.

BÜYÜKADA

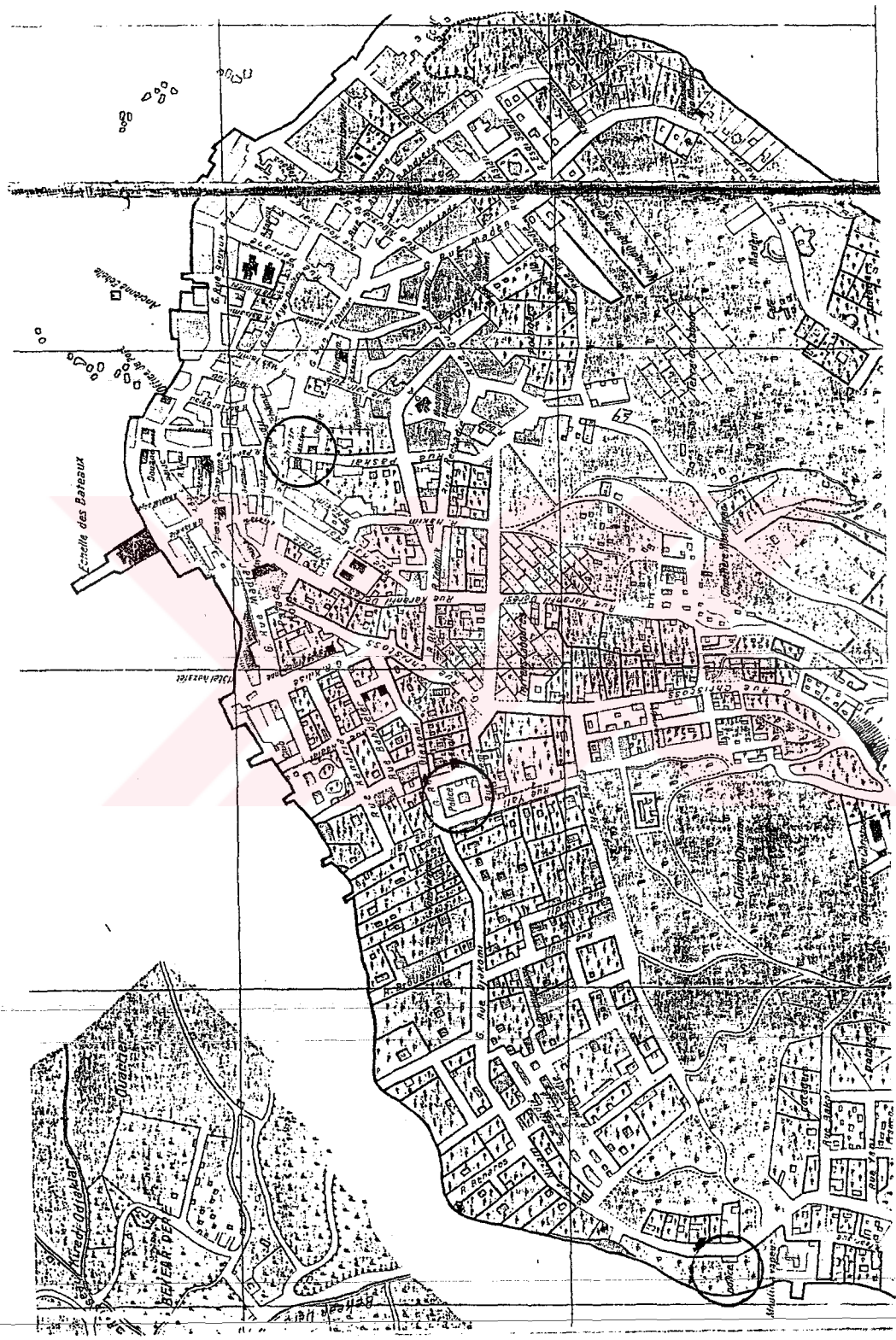

1- Cenub *(Güney)* 2- Büyükada; 3- Eski vapur iskelesi; 4- Büyükada vapur iskelesi; 5- Panayia Kilisesi; 6- Avia Yani Kilisesi; 7- Kaymakamlık Dairesi; 8- Kulüb; 9- Katolik Kilisesi; 10- Kanarya Sokağı; 11- Bahçeler Sokağı; 12- Yalı Sokağı; 13- Şemsi Molla; 14- Telefon Merkezi;15- Karanfil Caddesi; 16- Hristos Caddesi; 17- Yalı Sokağı; 18- Cakomi Caddesi; 19- Bursalı Sokağı; 20- Fişekhane Sokağı; 21- Tepeköy; 22- Hamam Sokağı; 23- Salnane; 24- Bağçıvanoğlu Sokağı; 25- Maden; 26- Yeni Bahçe Sokağı; 27- Hristos Tepesi; 28- Nizam Polis mevkii; 29- Dakik Değirmeni; 30- Nizam; 31- Yeni Fresko Sokağı; 32- Hristos Manastırı; 33- Dil Gazinosu; 34- Dil; 35- Yorguli Gazinosu; 36- Hristos Rum İnas Mektebi; 37- Ayia Nikola Caddesi; 38- Daskelos; 39- Gazino; 40- Ayia Nikola Gazinosu; 41- Ayia Nikola Manastırı; 42- Ayia Yorgi Yolu; 43- Rum Mezarlığı; 44- Fransız Katolik Mezarlığı; 45- Ayia Yorgi Tepesi; 46- Avia yorgi Manastırı; 47- Metruk şişhane; 48- Bağlar Yolu; 49- Yenibağ Gazinosu; 50- Seteroğlu Köşkü; 51- Kireç Ocağı; 52- Yeni Taşocağı; 53- Büyük Tur Caddesi; 54- Büyük Bağ Gazinosu; 55- Taş Ocakları; 56- Tepe Burun; 57- Büyük Tur Caddesi; 58- Taş Ocakları; 59- Kurşun Burnu; 60- Bekçi Kulübesi.

Har. 1 Büyükada

Kaynak: Tuğlacı 1992. C.1, s.136.

ADALAR **Büyükada**

Har. 2 Necib Bey Büyükada

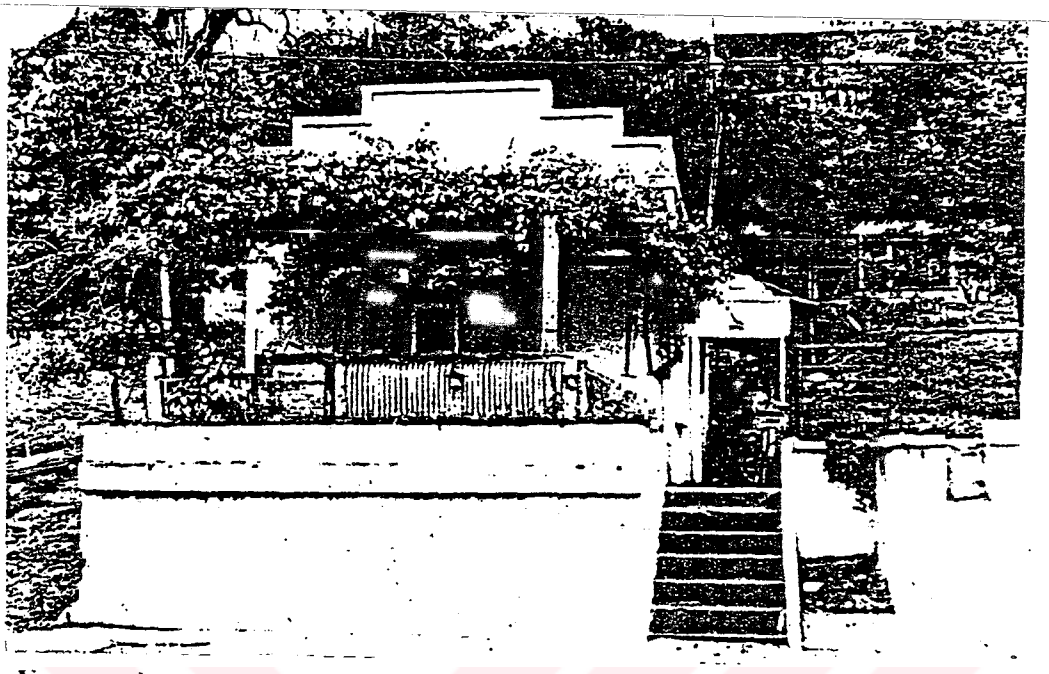

Yapının adı : Büyükada Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-7 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Büyükada (Har. 2)
Yakın çevre yapıları: Okul
Karakolun mimarisi: Üç katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

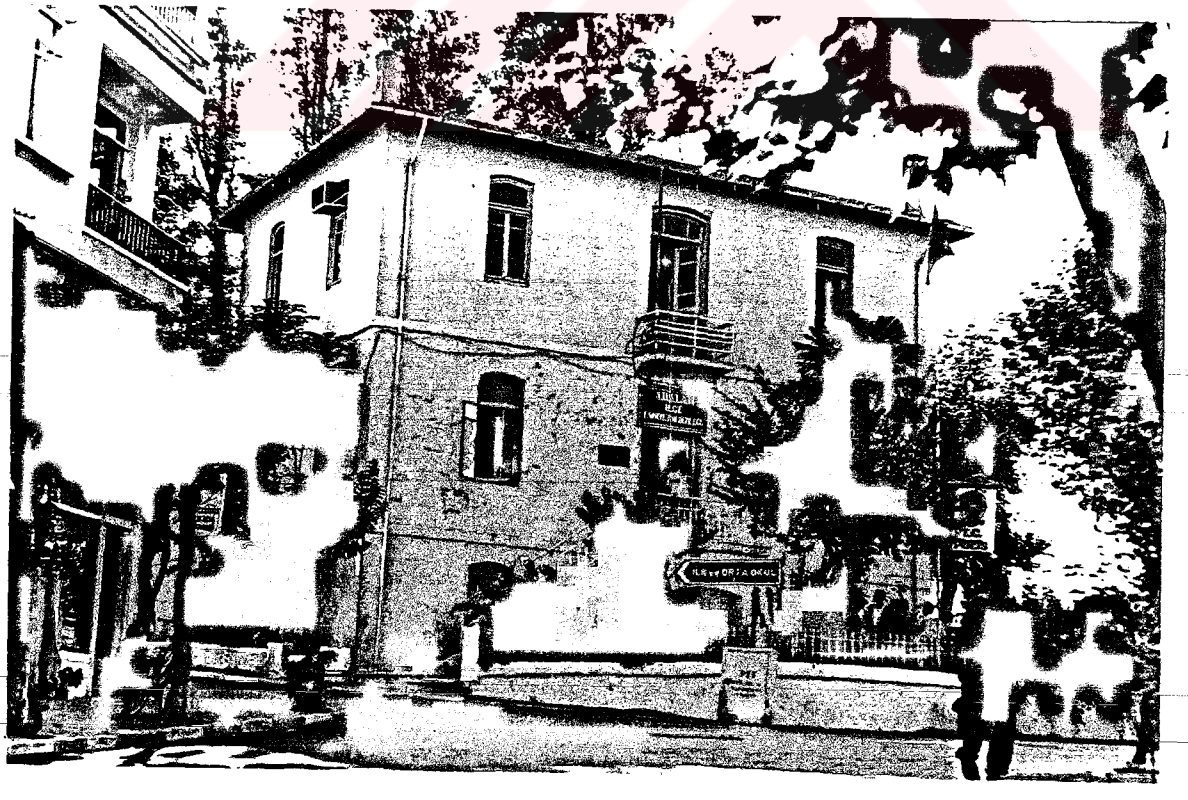

Yapının adı : Eski Nizam Karakolu
Belge : Tuğlacı 1992, C.1, s. 466
Bulunduğu yer : Büyükada Nizam Polis Mevkii (Har.1 / 28)
Yakın çevre yapıları: Otel, okul.
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır.

ADALAR **Büyükada**

Yapının adı : Eski Maden Karakolu
Belge : Tuğlacı 1992. C.1. s.466.
Bulunduğu yer : Büyükada Maden mevkii. günümüzde konut olarak kullanılmaktadır (Har. 1 / 25).
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Tek katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

1922 yılında Emniyet Amirliği olarak yapılan bina. Adalar İlçe Emniyet Amirliği olarak kullanılmaktadır (1996).

HEYBELİADA'NIN ESKİ BİR HARİTASI: (1) Heybeliada (2) Rum İnas Mektebi (3) Yalı (4) Sanatoryum Sokağı (5) Sanatoryum Sokağı'nın devamı (6) Rum Rut ban Mektebi (7) Abbaspaşa Konağı (8) Değirmen Burnu (9) Paşa İskelesi (10) Halki Palas (11) Tur Caddesi (12) Aya Nikola Kilisesi (13) Belediye Motor Limanı (14 Vapur İskelesi (15) Mekteb-i Bahriye (16) Bahriye (17) Büyük Reşid Paşa Caddesi (18) Değirmen Tepesi (19) Rum Ticaret Mektebi (20) Köy Tepesi (21) Aya Yorgi Ma nastırı (22) Şark Bançesi (23) Sanatoryum Caddesi (24) Bahrive Sanatoryumu (25) Su İskelesi (26) Cam Limanı (27) Arsenios Manastırı (28) Tur Caddesi (29) Salhane

Har. 7 Heybeliada
Kaynak: Tuğlacı 1992.

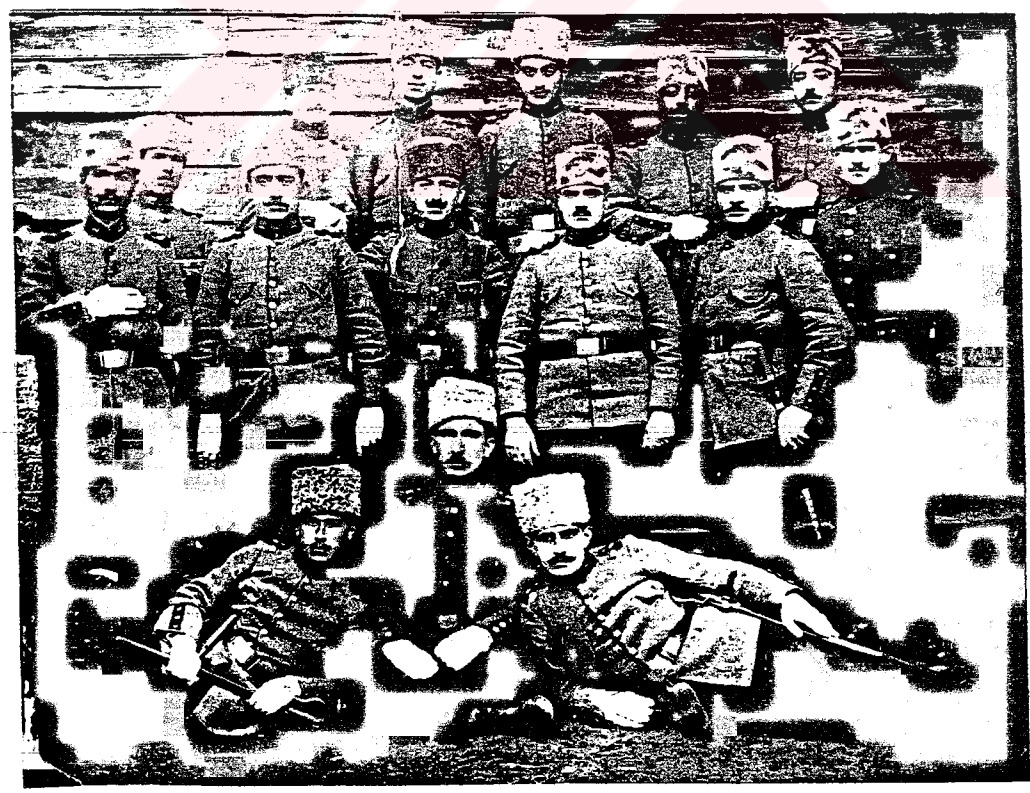

Har. 8 Necib Bey Heybeliada

5.1.4.2.b. Heybeliada

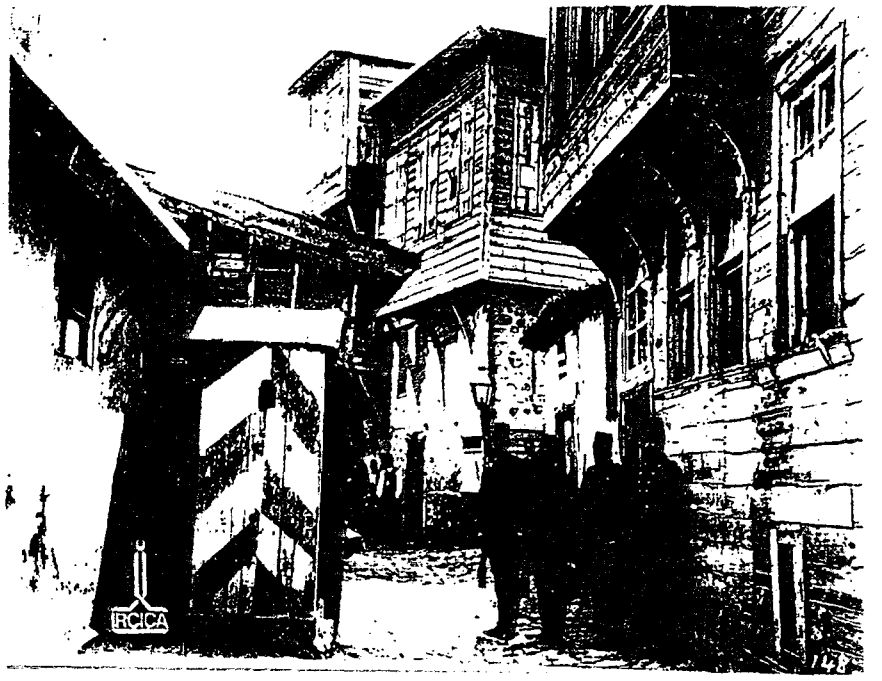

Yapının adı : Heybeliada Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 90821-35 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Heybeliada
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: İki katlı ve kargir olarak yapılmıştır.

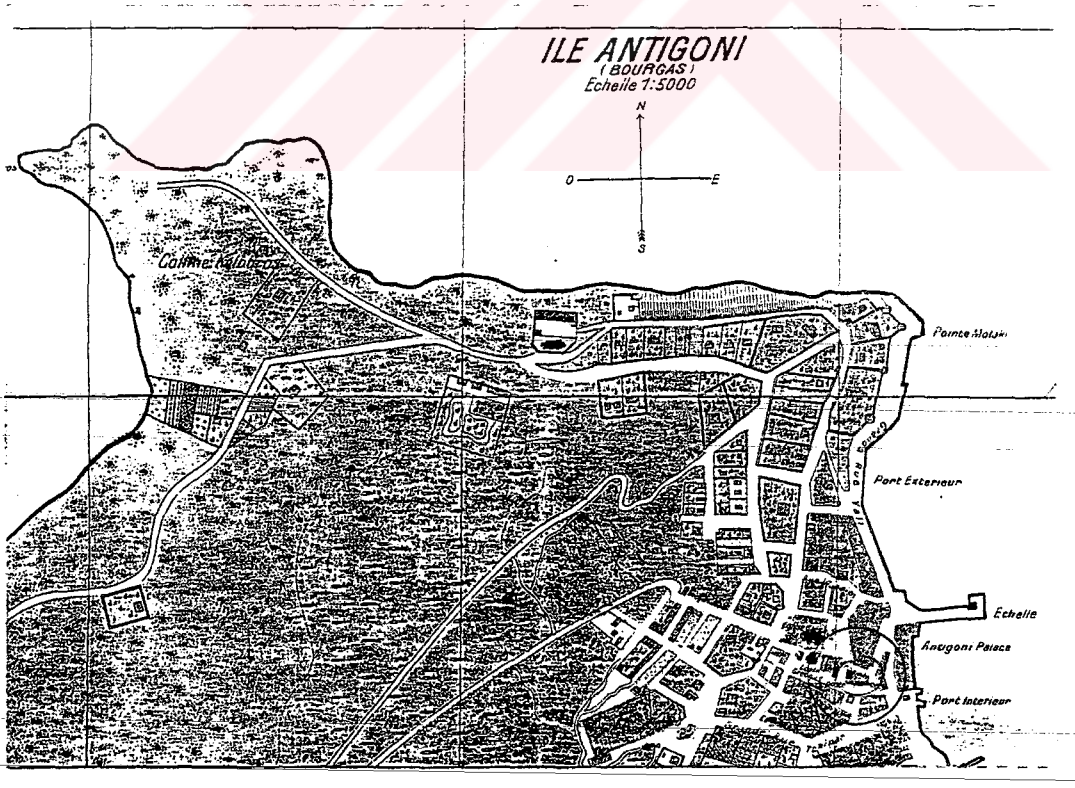

Res. 1 Heybeliada Zabıta Kadrosu 1923

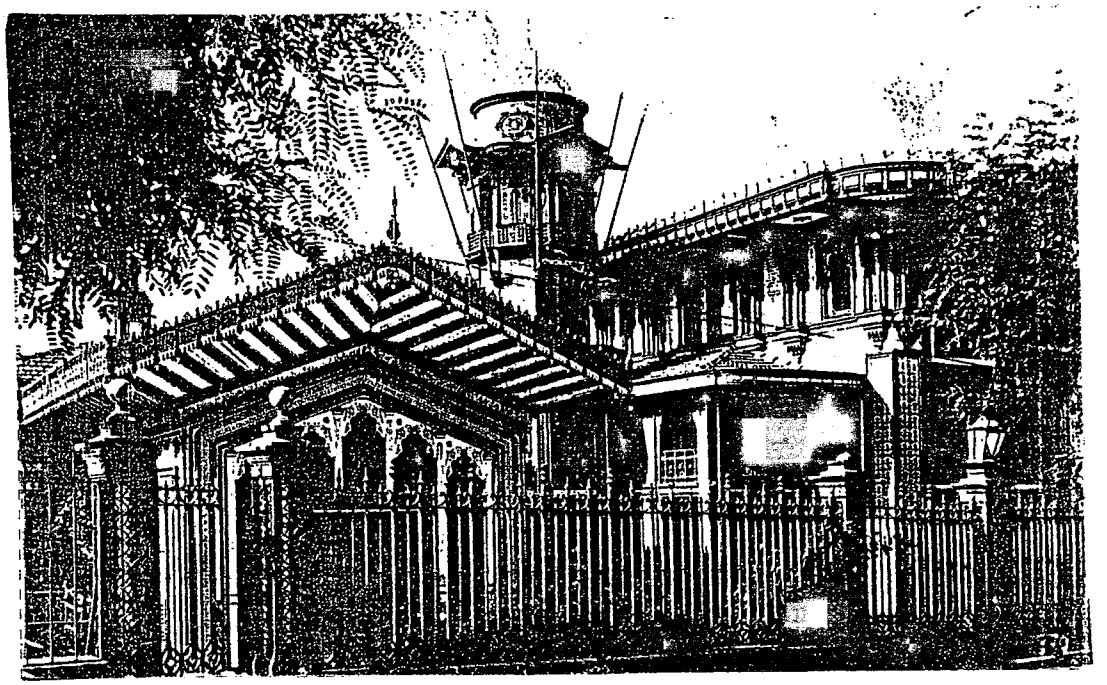
Kaynak: Tuğlacı 1992.

Yapının adı : Burgazada Karakolu
Belge : Yıldız Albümü 91075-11 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Burgazada
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Tek katlı olarak yapılmıştır.

Har. 4 Necib Bey Burgazada

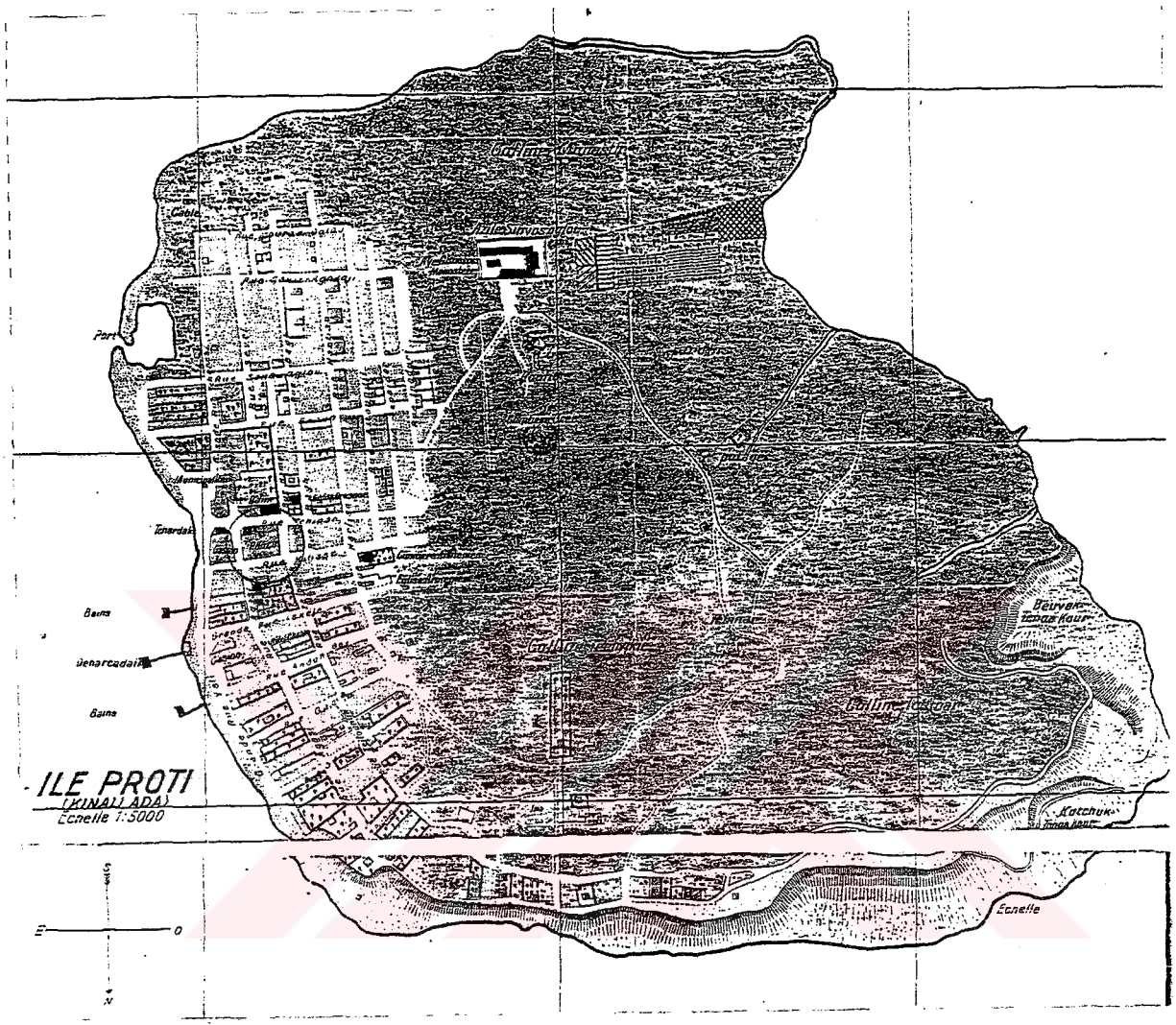
Yapının adı : Burgazada Zaptiye karakolu
Belge : Tuğlacı 1992. C.2. s. 279.
Bulunduğu yer : Burgazada
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Karakol tek katlı ve ahşap olarak yapılmıştır. Neoklasik üslupta yoğun ahşap süslemeleri ile farklı bir tipte karakol binasıdır.

BURGAZADA'NIN ESKİ BİR HARİTASI: (1) Burgazada; (2) Aya Yani *(Ayios Ioannis)* Manastırı; (3) Molaki Burnu; (4) Pide Adası; (5) Dış Liman; (6) Vapur İskelesi; (7) İç Liman; (8) Rusumat; (9) Avusturya San Georg Çiftliği; (10) Mezarlık Burnu; (11) Kumbaros Burnu; (12) Kalbazan Kaya; (13) Hristos Manastırı; (14) Hristos Gazinosu; (15) Kalopetri Tepesi; (16) Malu Buruz Burnu.

Har. 3 Burgazada

Kaynak: Tuğlacı 1992.

Har. 6 Necib Bey Kınalıada

Yapının adı : Kınalıada Karakolu
Belge : Yıldız albümü 90821-40 F: A. Frères
Bulunduğu yer : Kınalıada
Yakın çevre yapıları:
Karakolun mimarisi: Karakol iki katlı olarak yapılmıştır.

KINALIADA'NIN ESKİ BİR HARİTASI: (1) Kınalıada; (2) Vapur İskelesi; (3) Deniz Hamamı; (3) Polis mevkii; (5) Liman; (6) Kablo; (7) İncinir Burun; (8) Taş İskelesi; (9) Sakızlı; (10) Andon Sokağı; (11) Deniz hamamı; (12) İskele Caddesi; (13) Zeytinlik Caddesi; (14) Kirkor Kilisesi; (15) Teşrifiye Tepesi; (16) Çınar Tepesi; (17) Büyük Çukur; (18) Küçük Çukur; (19) Panayia Kilisesi; (20) Fırın Sokağı; (21) Sakız Ağacı; (22) Muradoğlu; (23) Ayios Hristos Manastırı; (24) Sinyosoğlu Fakirhanesi; (25) Manastır Tepesi; (26) Rum Mezarlığı.

Har. 5 Kınalıada

Kaynak: Tuğlacı 1992.

6. ANADOLU YAKASI KARAKOLLARI GENEL DEĞERLENDİRME

Anadolu Yakası'nda toplam **61 karakol** görsel ya da yazılı kaynaklara dayandırılarak belgelenmiştir. Günümüzdeki ilçe sınırları içerisinde **Beykoz'da 10, Üsküdar'da 28, Kadıköy'de 16, Adalar'da 7** tane karakol tespit edilmiştir. Bu karakollardan son dönemin mimarî üslûbunu yansıtan ve karakol olarak yapılan **17** tanesi için katalog doldurularak, daha detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Tezin bu aşamasında, toplanan bilgilerin dökümü ve tasniflendirmeye yönelik bir yöntemle karakollar genel olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

6.1. Karakolları Tarihlendirme Bilgileri

Dönemin Yöneticisi *

Tablo 1

	II. Mahmud (hd 1808-1839)	Abdülmecid (hd 1839-1861)	II. Abdülhamid (hd 1876-1909
BEYKOZ		1) Küçüksu K.	
ÜSKÜDAR	1) ? Karakolu (Bu karakolun yeri ve adı belirlenememiştir. Kitabesi bulunmuştur.)	1) Çengelköy 2) Çinili 3) İcadiye 4) Nakkaş Mevkii (Kuzguncuk) 5) Nuh Kuyusu 6) Paşalimanı 7) Şemsipaşa 8) ? Karakolu	
KADIKÖY			1) Polis K. (Haydarpaşa'da) 2) Kadıköy K. (Altıyol'da)
ADALAR			
Toplam	**1 karakol**	**9 karakol**	**2karakol**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verileridir.

Karakolları Yaptıranlar

Tarihleriyle belgelenen karakollardan yalnızca Üsküdar'da Altunizade Karakolu, 1866'da İsmail Zühdi Paşa tarafından, diğerleri dönemin padişahları tarafından yaptırılmıştır.

Karakolları Yapan Mimarlar

Anadolu Yakası'nda mimarı bilinen karakol yapısı tespit edilememiştir.

Kitabe, Tuğra ve Armalar *

Tablo 2

	KİTABE		KİTABE + TUĞRA		ARMA
	Yapı	Tarih	Yapı	Tarih	Yapı
BEYKOZ	1) Küçüksu K.	1844			
ÜSKÜDAR	1) ? Karakolu	1838	1) Çengelköy K.	1842	
	2) ? Karakolu		2) Çinili K. **	1842	
			3) İcadiye K. **	1842	
			4) Nakkaş M. K.		
			5) Nuh Kuyusu K.	1839	
			6) Paşalimanı K. **	1842	
			7) Şemsipaşa K. **	1842	
KADIKÖY	1) Haydarpaşa K.				1) Polis K. 2) Kadıköy K.
Toplam	**4 karakol**		**7 karakol**		**2 karakol**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verileridir. ** Mevcut olan kitabeler

Karakolların Bugünkü Durumu *

Tablo 3

	MEVCUT	YIKILMIŞ	TESCİLLİ	ONARILMIŞ	FONKSİYON
BEYKOZ		10 tane *			
ÜSKÜDAR	1) Altunizade K.	23 tane **		x	Karakol
	2) Ayazma K.				Boş
	3) Çinili K.		13-07-1970	x	Karakol
	4) Paşalimanı K.		15-07-1968	x	Sosyal Tesis
	5) Şemsipaşa K.			x	Sosyal Tesis
KADIKÖY	1) Kuşdili K.	15 tane ***			Karakol
ADALAR	1) Nizam K.	5 tane ****			Boş
	2) Maden K.				Konut
Toplam	**8 karakol**	**53 karakol**	**2 karakol**	**4 karakol**	

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verileridir.

* 3 adet, ** 11 adet, *** 9 adet, **** 2 adet kargir karakol yıkılmıştır. Ahşap karalollardan yalnızca Büyükada'daki Nizam Karakolu mevcuttur.

Karakol olarak kullanılmaya devam edilenler 3 adet olup, bunlar T.C. Maliye Hazinesi'nin malıdır. Paşalimanı Karakolu "Tekel Sosyal Tesisi", Şemsipaşa Karakolu ise Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı "Şemsipaşa Subay Lokali" olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklarda Karakollar *

Tablo 4

	ESKİ FOTO.	ESKİ FOTO. PLAN	HARİTA	ÇİZİM
BEYKOZ	8	1	5	
ÜSKÜDAR	23	9	7	5
KADIKÖY	14	8	6	
ADALAR	7		3	
Toplam	**52 karakol**	**18 karakol**	**21 karakol**	**5 karakol**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verileridir.

12 karakolun fotoğrafçısı tespit edilememiştir. **4** karakol Ali Rıza tarafından çekilmiştir. Bunlar: Üsküdar'daki Çinili, Nuh Kuyusu, Paşalimanı ve Şemsipaşa Karakolu'dur. **1** karakol Ali Sami tarafından belgelenmiştir (Kadıköy'de Polis K.). **35** karakolun fotoğrafi ise Abdullah Frères tarafından çekilmiştir.

6.2. Karakolların Mimarî Özellikleri

6.2.1. Plan Özellikleri

Plan Özellikleri ile ilgili bilgiler katalog açılan **17** karakoldan derlenmiştir. Katalogda planlama ve dıştaki giriş merdiveni için açılan bölümlerden, Tablo 5 ve Tablo 6 hazırlanmıştır. İçteki merdiven ve mekânlarla ilgili yeterli veri olmadığından tablo yapılamamıştır (Kadıköy'de katalog açılan karakolların hiçbiri mevcut değildir). Karakol yapılarındaki farklı bir mekân olan nezaret de değerlendirmeye alınamamıştır (Yalnızca Altunizade ve Çinili Karakolları aynı fonksiyonu devam ettirdiğinden nezaretleri vardır).

Not: Parantez içindeki numaralar aynı yere ikinci kez yapılan karakollar için kullanılmıştır. Bu karakollar için ayrı ayrı katalog doldurulmuştur.

Planlama

Tablo 5

	KARE	DİKDÖRTGEN	ÜÇGEN	AYRIK NİZAM	BİTİŞİK NİZAM	KÖŞEDE
BEYKOZ						
ÜSKÜDAR	1) Ayazma K.(2) 2) Paşalimanı K. 3) Selimiye K.	1) Altunizade K.(1,2) 2) Ayazma K.(1) 3) Çengelköy K. 4) Çinili K.(1) 5) Çinili K.(2) 6) İskele K. 7) Kandilli K. 8) Nakkaş M. K. 9) Nuh Kuyusu K. 10) Şemsipaşa K		1) Altunizade K.(1,2) 2) Ayazma K.(1,2) 3) Çengelköy K. 5) Çinili K. (1,2) 6) Nakkaş M. K. 7) Nuh Kuyusu K. 8) Selimiye K. 9) Şemsipaşa K	1) İskele K. 2) Paşalimanı K.	1) Ayazma K.(1,2) 2) Çinili K. (1,2) 3) Paşalimanı K. 4) Şemsipaşa K
KADIKÖY	1) Kadıköy K.	1) Haydarpaşa K. 2) Koşuyolu K. 3) Moda K. 4) Polis K.		1) Haydarpaşa K. 2) Kadıköy K. 3) Koşuyolu K. 4) Polis K.		1) Kadıköy K. 2) Moda K.
ADALAR						
Toplam	**4 karakol**	**14 karakol**		**13 karakol**	**2 karakol**	**6 karakol**

Katalog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

Giriş Merdiveni

Tablo 6

	TEK KOLLU	ÇİFT KOLLU
BEYKOZ		
ÜSKÜDAR	6	1) Ayazma K. (2) 2) Çinili K. (2) 3) Nuh Kuyusu K. 4) Paşalimanı K. 5) Şemsipaşa K.
KADIKÖY	3	1) Kadıköy K.
ADALAR		2) Moda K.
Toplam	**9 karakol**	**7 karakol**

Katalog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

6. 2.2. Cephe Özellikleri

Bu bölümdeki tabloların bazılarında katalog açılmayan ve açılan karakolların verileri beraber değerlendirilmiştir.

Kat Adeti *

Tablo 7

	1 KATLI	2 KATLI	3 KATLI	BODRUM K.
BEYKOZ	3 (3 ahşap)	5 (2 kargir)		
ÜSKÜDAR	14 (6 kargir)	10 (6 kargir)		2
KADIKÖY	11 (7 kargir)	3 (2 kargir)	2 (1 kargir)	1
ADALAR	4 (1 kargir)	2 (1 kargir)	1 (kargir)	
Toplam	**32 karakol**	**20 karakol**	**3 karakol**	**3 karakol**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verileridir.

Kat Adeti

Tablo 8

	1 KATLI	2 KATLI	3 KATLI	BODRUM KAT
BEYKOZ				
ÜSKÜDAR	1) Altunizade K. (1,2) 2) Ayazma K. (1,2) 3) Çengelköy K. 4) Kuzguncuk K. 5) Paşalimanı K** 6) Şemsipaşa K.**	1) Çinili K. (1,2) 2) İskele K. 3) Kandilli K.* 4) Nuh Kuyusu K. 5) Selimiye K.		1) Çinili K. (1,2) 2) Şemsipaşa K.
KADIKÖY	1) Haydarpaşa K. 2) Kadıköy K. 3) Polis k.	1) Koşuyolu K.	1) Moda K.	1) Moda K.
ADALAR				
Toplam	**9 karakol**	**6 karakol**	**1 karakol**	**3 karakol**

Katalog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

* Ahşap yapıdır. ** 1980'li yıllarda yapılan onarımlarda ikinci kat çıkılmıştır.

Girişi Sütunlu Karakollar

Anadolu Yakası'nda **12** karakolun girişi sütunlu yapılmıştır. Katalogda 10 karakolun sütunları incelenmiştir. Diğerleri Kadıköy'deki Bostancı ve Sahray-ı Cedid Karakollarıdır ki iki ahşap sütunla taşınan girişleri vardır.

Tablo 9

	SÜTUN ADETİ		MALZEMESİ		ÜSLUBU
	2 Sütunlu	4 Sütunlu	Ahşap	Mermer	
BEYKOZ					
ÜSKÜDAR	1) Ayazma K. (1) 2) Kandilli K. 3) Nakkaş M. K.	1) Çengelköy K. 2) Çinili K.(2) 3) Nuh Kuyusu K. 4) Paşalimanı K. 5) Şemsipaşa K.	1) Ayazma K. (1) 2) Kandilli K.	1) Beylerbeyi K.* 2) Çengelköy K. 3) Çinili K.(2) 4) Nuh Kuyusu K. 5) Paşalimanı K.** 5) Şemsipaşa K.	 Toskana Toskana Toskana
KADIKÖY	1) Polis K. ***				
ADALAR					
Toplam	**4 karakol**	**5 karakol**	**2 karakol**	**5 karakol**	**3 karakol**

Katolog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

* Sütun adeti belirlenememiştir. ** Sütunlu girişi kaldırılmıştır. *** Sütun malzemesi kargirdir. 2 karakolun sütunları ölçülebilmiştir: Çinili Karakolu'nun sütunlarının kaide çapı 57 cm, gövde çapı 37.5 cm, yüksekliği ise 3.60 m dir. Şemsipaşa Karakolu'nun ise aynı sırayla 55 cm, 38 cm ve 4.26 m dir.

Giriş Kapısı

Tablo 10

	DİKDÖRTGEN	KEMERLİ	SÖVELİ
BEYKOZ			
ÜSKÜDAR	1) Ayazma K. (1) 2) Çinili K. (2) 3) Paşalimanı K. 4) Şemsipaşa K.	1) Altunizade K. (1) * 2) Altunizade K. (2) ** 3) Ayazma K. (2)** 4) Çinili K. (1) **	1) Altunizade K. (1) 2) Altunizade K. (2) 3) Ayazma K. (2)** 4) Çinili K. (2) 5) Paşalimanı K. 6) Şemsipaşa K.
KADIKÖY	1) Koşuyolu K.		
ADALAR			
Toplam	**5 karakol**	**4 karakol**	**6 karakol**

Katolog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

* Yarım daire kemerli, ** Basık kemerli kapılar.

Pencere Düzeni

Zemin katta **Tablo 11**

	DİKDÖRTGEN	KEMERLİ
BEYKOZ		
ÜSKÜDAR	1) Ayazma K. (1) 2) Çengelköy K. 3) Çinili K (1,2) 4) Nuh Kuyusu K. 5) Paşalimanı K. 6) Şemsipaşa K.	1) Altunizade K. (1,2) * 2) Ayazma K. (2) ** 3) İskele K. ** 4) Kuzguncuk K.** 5) Selimiye K. **
KADIKÖY	1) Koşuyolu K. 2) Moda K.	1) Haydarpaşa K. *** 1) Polis K. ****
ADALAR		
Toplam	**8 karakol**	**5 karakol**

1. Katta **Tablo 12**

	DİKDÖRTGEN	KEMERLİ
BEYKOZ		
ÜSKÜDAR	1) Çinili K (1,2) 2) Kandilli K. 3) Nuh Kuyusu K.	1) İskele K.
KADIKÖY	1) Koşuyolu K. 2) Moda K.	
ADALAR		
Toplam	**5 karakol**	**1 karakol**

Katolog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

* 1. yapımda yarım daire, 2. yapımda basık kemerli; ** basık kemerli, *** yarım daire kemerli; **** kalkık kemerli.

Selimiye Karakolu'nun 1. kat pencereleri yuvarlaktır. Üç katlı tek karakol Moda Karakoludur. 2. kat pencereleri dikdörtgen olup, ortada 1 tane yuvarlak pencere yapılmıştır (gül pencere).

Dikdörtgen şeklindeki pencerlerin boyutları 1/2 oranındadır. Genişlikleri 85-100 cm, yükseklikleri 170-200 cm arasında değişmektedir.

Pencerelerde söve genellikle yapılmıştır. Söve malzemesi küfeki, tuğla gibi malzemelerin yanı sıra sıvayla silme yapılarak söve görüntüsü verilmiştir.

Zemin katta 8 karakola pencere demiri takılmıştır. Çinili ve Nuh Kuyusu Karakolu'nda 1.katta da demir parmaklık yapıldığı tespit edilmiştir.

Cephe Bezemeleri

Plastırlar

Tablo 13

	KÖŞELERDE	GİRİŞİN YANINDA	CEPHEDE ARALIKI
BEYKOZ			
ÜSKÜDAR	1) Altunizade K. (2) 2) Ayazma K.(2) 3) Paşalimanı K. 4) Selimiye K. 5) Şemsipaşa K.	1) Altunizade K. (2) 2) Ayazma K.(2) 3) Paşalimanı K. 4) Şemsipaşa K.	1) Ayazma K.(2) 2) Paşalimanı K. 3) Şemsipaşa K.
KADIKÖY	1) Haydarpaşa K. 2) Polis K.	1) Haydarpaşa K.	1) Haydarpaşa K.
ADALAR			
Toplam	**7 karakol**	**5 karakol**	**4 karakol**

Katolog açılan karakollardan elde edilen verilerdir. Plastırlar tuğladan, kesme taştan olduğu gibi sıvayla da yapılmıştır.

Silmeler

Tablo 14

	PENCERE ALTI	KATLAR ARASI	SAÇAKLARDA
BEYKOZ			
ÜSKÜDAR	1) Altunizade (2) 2) Ayazma K. (2)	1) Çinili K.(1,2) 2) İskele K. 3) Nuh Kuyusu K. 4) Paşalimanı K. 5) Şemsipaşa K.	1) Altunizade (1,2) 2) Ayazma K. (2) 3) Çinili K.(1,2) 4) İskele K. 5) Kandilli K. 6) Kuzguncuk K. 7) Nuh Kuyusu K. 8) Paşalimanı K. 9) Şemsipaşa K.
KADIKÖY	1) Haydarpaşa K. 2) Polis K.	1) Moda K.	1) Haydarpaşa K. 2) Koşuyolu K. 3) Moda K. 4) Polis K.
ADALAR			
Toplam	**4 karakol**	**6 karakol**	**13 karakol**

Katolog açılan karakollardan elde edilen verilerdir. Plastırlar tuğladan, kesme taştan olduğu gibi sıvayla da yapılmıştır.

Diğer Elemanlar

Nöbetçi Kulübeleri *

Tablo 15

BEYKOZ	3
ÜSKÜDAR	12 *
KADIKÖY	9 **
ADALAR	3 ***
Toplam	**27 karakol**

Aydınlatma Elemanları *

Tablo 16

	KONSOL	DİREKLİ
BEYKOZ	1	
ÜSKÜDAR	6	5
KADIKÖY	1	3
ADALAR	3	
Toplam	**11 karakol**	**8 karakol**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verilerdir.

* Şemsipaşa, Haydarpaşa ve Büyükada Karakolları'nın önüne 2, diğerlerine 1'er tane nöbetçi kulübesi yerleştirilmiştir.

6.2..3 Strüktür Özellikleri

Taşıyıcı Sistem

Tablo 17 *

	KARGİR	AHŞAP
BEYKOZ	3	6
ÜSKÜDAR	16	12
KADIKÖY	10	3
ADALAR	3	2
Toplam	**32**	**23**

Çatı Özellikleri

Tablo 18

	ALINLIK	PARAPET
BEYKOZ		
ÜSKÜDAR		1) Ayazma K. (2) 2) Paşalimanı K. 3) Şemsipaşa K.
KADIKÖY	1) Moda K. ** 2) Polis K. **	1) Koşuyolu K. * 2) Polis K.
ADALAR		
Toplam	**2 karakol**	**5 karakol**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verilerdir.

Tablo 18 katalog açılan karakollardan elde edilen verilerdir.

* Dendanlı (mazgallı) parapet, ** Yuvarlak alınlıklı.

Karakolların döşeme taşıyıcıları genellikle ahşaptır. Mevcut karakolların döşemeleri betonarme olarak yenilenmiştir.

Çatılar da ahşap kiremit kaplı, kırma ya da çadırörtüsü şeklindedir (Farklı olarak Selimiye K.'da haçbiçimi çatı örtüsü yapılmıştır). Bazıları da farklı eğimlerde çözülmüştür. Şemsipaşa Karakolu'nun çatısı 1993 onarımında sandviç panelle kaplanmıştır.

Karakolların sütunlu girişlerinin üstü ise teras çatı veya kırma çatıyla örtülmüştür. Çatı parapet duvarı bazılarında kaldırılmıştır (Şemsipaşa K.).

6. 3. Yakın Çevre Yapıları

Karakollar dinî, resmî, sivil yapılarla birlikte sosyal bir merkez oluşturacak şekilde yapılmışlardır. Anadolu Yakası'ndaki karakolların bu yapılarla olan ilişkileri araştırılmış, tespit edilebilenler değerlendirmeye alınmıştır. Aynı karakolun birden fazla aynı türdeki yapıyla ilişkili olabildiği de gözlenmiştir (Karakolun yakınında iki çeşme ya da iki camii olması gibi). Yakın çevre yapıları 4 grupta incelenmiştir.

Su Yapıları *

Tablo 19

	ÇEŞME	HAMAM	SEBİL
BEYKOZ	2		
ÜSKÜDAR	10	3	1
KADIKÖY	6		
ADALAR			
Toplam	**18 k.**	**3 k.**	**1 k.**

Diğer Yapılar *

Tablo 20

	İSKELE	HAN
BEYKOZ	2	
ÜSKÜDAR	1	2
KADIKÖY		
ADALAR		
Toplam	**3 k.**	**2 k.**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verilerdir.

Dinî Yapılar *

Tablo 21

	CAMİİ	MESCİD	KİLİSE	TEKKE	TÜRBE	MEZARLIK
BEYKOZ	2		1			
ÜSKÜDAR	9	1	2	2	1	4
KADIKÖY	3		1	1		2
ADALAR						
Toplam	**14 k.**	**1k.**	**4 k.**	**3 k.**	**1k.**	**6 k.**

Resmî Yapılar *

Tablo 22

	SARAY	KASIR	KIŞLA	FABRİKA	MEKTEP
BEYKOZ		1		2	1
ÜSKÜDAR	2	2	1		6
KADIKÖY					5
ADALAR					2
Toplam	**2 k.**	**3 k.**	**1 k.**	**2 k.**	**14 k.**

* Anadolu Yakası'ndaki tüm karakolların verilerdir.

7. GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA MEVCUT KARAKOLLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ (Bkz. Harita 1; Tablo 1, 2)

Karakolların belgelenmesi çalışmalarında, İstanbul'da günümüzde mevcut **32 karakol** yapısı tespit edilmiştir. Bunlardan **12** tanesi karakol olarak, diğerleri ise çeşitli kurum, kuruluş ve kişilerin amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır.

İlçelere Göre Dağılım

Tablo 1

RUMELİ YAKASI	ANADOLU YAKASI
Sarıyer : 4	Üsküdar : 5
Şişli : 2	Kadıköy : 1
Beşiktaş : 6	
Beyoğlu : 1	
Eminönü: 2	
Fatih : 9	
Eyüp : 2	
26 karakol	**6 karakol**

Tescilli Karakollar

Tablo 2

RUMELİ YAKASI	ANADOLU YAKASI
Sarıyer : 2	Üsküdar : 2
Şişli : 2	
Beşiktaş : 5	
Beyoğlu : 1	
Eminönü : 2	
Fatih : 5	
Eyüp : 2	
19 karakol	**2 Karakol**

Mevcut karakolların birçoğunun Rumeli Yakası'nda olduğu görülmektedir. Anadolu Yakası'nda yapılan 32 kargir karakoldan 6 tanesi günümüze ulaşabilmiştir (Büyükada'daki 2 karakol bu listenin dışında tutulmuştur). Rumeli Yakası'nda daha fazla karakolun yapıldığı Yıldız Albümleri'nden de tespit edildiğinden böyle bir sonuç çıkmaktadır.

Hepsi kargir olarak yapılmış bu karakollardan günümüze kadar ulaşabilen ilk örnekler II. Mahmud (hd 1808-1839) dönemindendir. Fatih İlçesi'ndeki **1838** tarihli Çapa ve aynı tarihli Çarşamba Karakolu en eski karakol binalarıdır. Çarşamba Karakolu halen aynı fonksiyonunu devam ettirmektedir. Bu iki karakol da neoklasik (ampir) üslûpta inşa edilmişlerdir. En geç örnekler ise **1921** tarihli Eyüp Karakolu ve Yeniköy Karakolu'dur.

Diğer karakollar sonraki padişahlar döneminde, İstanbul'un çeşitli yerlerinde yapılan ve dönemin mimarî üslûbunu yansıtan binalardır. Mevcut karakollardan Çırağan, Maçka ve

Yıldız Dış Karakolu'nun mimarları Balyan Ailesi'dir. Diğerlerinin mimarı kesin olarak tespit edilememiştir.

Karakolların çoğu mülk olarak T.C. Maliye Hazinesi'ne aittir. 21 karakol tescilli eski eser kapsamındadır. Bunlarda 17 tanesinin dosyası T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nda bulunmuştur. En erken tescil edilen karakol **28-07-1967**'de 3557 sayılı karar numarasıyla korumaya alınan Feriye Karakolu'dur. En son tescil ise, III Numaralı Kurulun **9-2-1995'de,** 7296 sayılı karar numarasıyla, Yıdız Sarayı'nın tarihî ve doğal sit ilân edilmesi kapsamında kalan Yıldız Dış Karakolları ve Çırağan Karakolu'dur. Henüz tescil edilmemiş ve korumaya alınmamış karakol sayısı da **11** olarak tespit edilmiştir.

Karakolların günümüze ulaşırken, yanlış bazı uygulamalar sonucunda özgünlüklerini yitirdikleri gözlenmiştir. Tescilli karakolların büyük onarımlarında denetimin söz konusu olduğu, dosyalardaki Emniyet Müdürlüğü ve Kurul'un yazışmalarından anlaşılmaktadır. Ancak dönemin belediyelerinin çalışmaları sırasında ya da restorasyon sırasındaki hatalı karar ve uygulamalar, karakolların mimarilerine büyük ölçüde yansımıştır.

Karakolların onarımını ve projelendirilmesi çalışmalarını " **İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün İnşaat Emlâk Şubesi**", "T.C Bayındırlık ve İskân Bakanlığı"na bağlı olarak gerçekleştirmektedir. Her karakolun bu bölümde bir dosyası mevcuttur (Bulunduğu bölgenin numaralı kurulunda da, karakolun eski eser özelliklerinin belirtildiği raporlar hazırlanmıştır).

Bu dosyalarda tescilli binaların onarımında, Kurul kararlarının doğrultusunda yapılan çalışmalar anlatılmış, çeşitli raporlar hazırlanmıştır. Yapının onarım öncesi durumu, içinde ve dışında yapılacak (ya da yapılan) müdahaleler, kullanılan malzeme ve teknikler, birim fiyatlar, toplam maliyet hakkında bilgiler verilmiştir. Bu çalışmalar rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanmasıyla sürdürülmüştür. Kurul'un, bazı onarımlarda, Restorasyon Konservasyon Merkezi'nin denetiminde yapılması gerektiğine dair kararlara da rastlanmıştır.

Alınan Kurul karalarına rağmen, her iki yakadaki tescilli ya da tescilsiz birçok karakolun, belediyelerin yol çalışmaları ya da idarî kararlar sonucunda kısmen (Paşalimanı

Karakolu'nun sütunlu girişi) ya da tamamen (Kuzguncuk-Nakkaş Mevkki Karakolu) yıkıldığı, bazılarına yanlış restorasyon kararları sonucunda ek kat çıkıldığı tespit edilmiştir. Kargir olarak yapılan karakolların, ahşap iç strüktürleri betonarmeye çevrilerek, ihtiyacı karşılayabilmek için planlarında da değişiklikler yapıldığı; mekânların bölündüğü ya da kaldırıldığı görülmüştür.

Cephelerde yapılan bazı müdahaleler (kat çıkma, pencere boyutları, cephe temizliği vd) de karakolların özgünlüğünü bozmuştur. Bu müdahaleler, karakolların belgelenmesi aşamasında çok önemli bir kaynak olan kitabe, tuğra ya da arma gibi elemanların tahribine kadar varmıştır. Tezin Anadolu Yakası'ndaki karakollarının değerlendirildiği bölümde yapılan müdahaleler incelenmiştir.

Karakolların onarımında İnşaat Emlâk Şubesi'nden başka "Karakollları Yaşatma Derneği" adıyla kurulmuş bir dernek de faaliyet göstermektedir. Resmî kanalların yanı sıra bazı özel kurum, kuruluş ya da şahıslar maddî yardımlarda bulunup, malzeme desteği sağlamaktadır. Tez çalışması boyunca, bazı karakolların bu yollarla her sene bakımının yapılmaya çalışıldığı gözlenmiştir. Karakolun bulunduğu mahalledeki esnafın da katkıda bulunduğu durumlara rastlanmıştır.

Bu yollarla yapılan bakım, dış cephelerin ve iç mekânların boyanması, sıvanması gibi küçük çapta onarımlardır. Bu tip onarımlar için Kurul'a başvurulmamaktadır. Ancak iyi niyetle de olsa uygulamalarda yapılan hatalar, geri dönülemeyecek zararlara neden olabilmektedir. En basit örnek olarak bazı karakolların cephelerinin her sene farklı renge boyanması, yapının karakterine aykırı renk seçimi, yapının mimarî görünüşünü bozmaktadır.

Tez çalışmasına başlanılan 1994 senesinde, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün "**Tarihî Eser Komisyonu Projesi**" adı altında bir çalışma hazırlığı olduğu, ancak bu komisyonun faaliyete geçemediği öğrenilmiştir. Komisyonun raporunda, Müdürlüğün kullandığı hizmet binaları içerisinde "tarihî eser" niteliğine sahip olanların tespiti, bunların bilimsel esaslar çerçevesinde restorasyonun gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Komisyonun her bölge için birer "Tarihi Eser Alt Çalışma Grubu" oluşturması, yetkili makamlara danışılması, restorasyon çalışmasının her aşamasında denetlenmesi, hizmetin

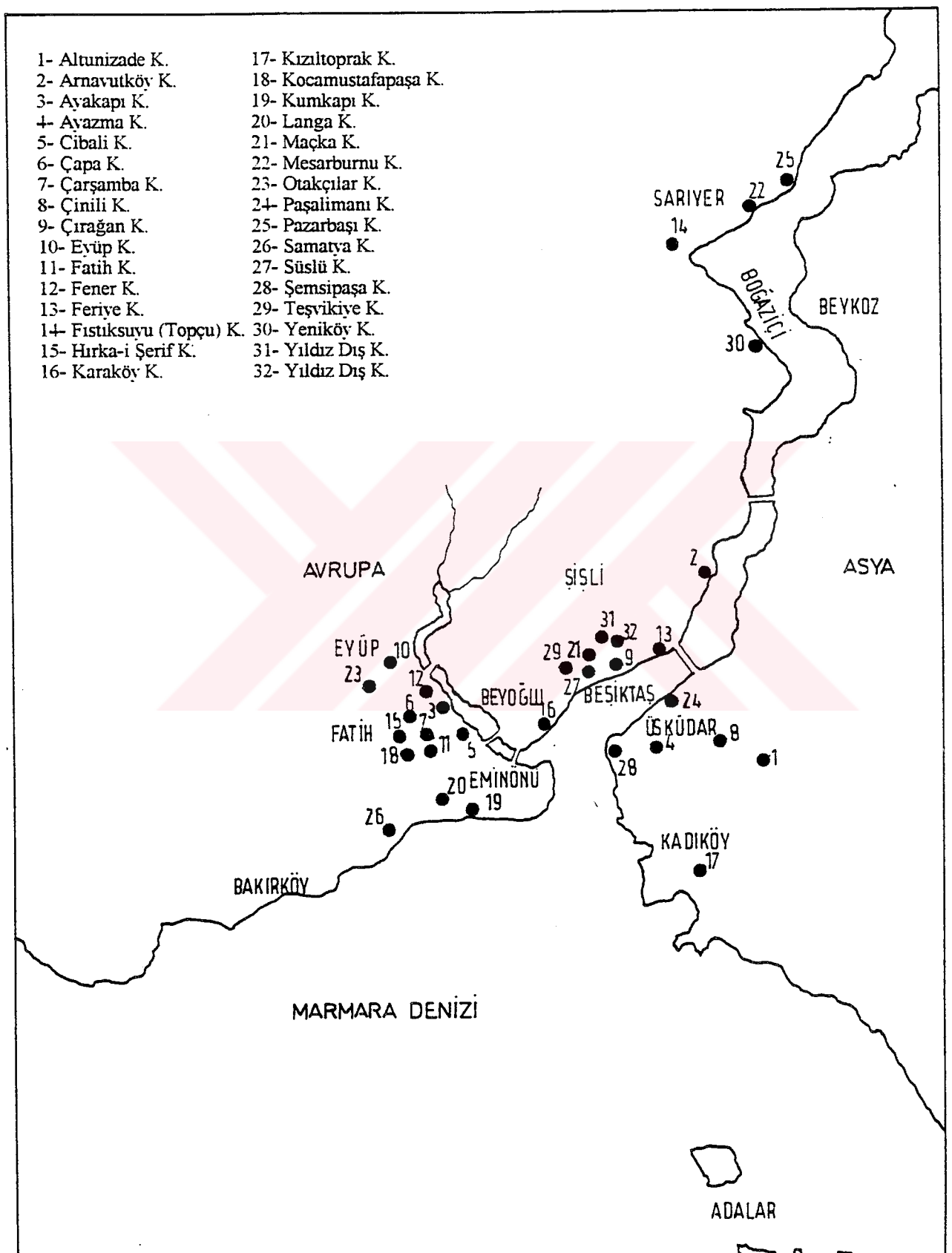
en iyi, en ekonomik ve en kısa sürede bitirilmesi için görevlileri yönlendirmesi, yardımlarda bulunması istenmiştir. Restorasyonun sonucunda yapının ihtiyaç duyulduğu zaman hangi esaslara göre tamir ve tadilâtının yapılacağının belirlenmesi ve denetlenerek tarihî eserin yaşatılması talep edilmiştir. Restorasyon çalışmalarının devamı için gerekli olan maddî kaynakların temini sağlamak, bu amaçla kurulan derneklerle işbirliğine gitmek de hedeflenenler arasındadır.

Raporda bu çalışmaların, eğitici ve öğretici olabilmesi ve örnek teşkil etmesi için çeşitli yollardan tanıtılması gerektiği de belirtilmiştir. Ancak bu iyi niyetli girişim hayata geçirilememiştir. Restorasyon çalışmalarının maddî yükünün ağır olması ve idarî bazı sebeplerden dolayı bu proje gerçekleştirilememiştir.

Karakolların yaşatılması için ayrı bir örgütlü bir çalışmaya gidilemese de, öncelikle tescil edilmeyen karakolların korunmaya alınması, onarımlarında Kurul kararlarına titizlikle uyulması, belli standartların getirilmesi ve sürekli bir denetimin olması gerekmektedir.

Günümüzde mevcut İstanbul Karakolları

Harita 1

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA MEVCUT KARAKOLLARIN KONUM TABLOSU

Tablo 1

	YAPININ ADI	TARİH	İLÇE	MAHALLE / SOKAK	ADA	PAFTA	PARSEL	TESCİL TARİHİ	MÜLKİYET
1	Altunizade K.	1866	Üsküdar	Altunizade - Tophanelioğlu Cad.	4				T.C. Maliye Hazinesi
2	Arnavutköy K.	1843	Beşiktaş	Akıntıburnu -Parmaksız Çıkmazı	88	71	41	15-11-1969 karar no: 5045	T.C. Maliye Hazinesi
3	Ayakapı K.	1884	Fatih	Küçük Mustafa Paşa Mah.	2259	259	3	13-05-1972 karar no: 6381	Kızılay
4	Ayazma K.		Üsküdar	Ayazma Mah. Karakol Sk.	376	21	6		
5	Cibali K.		Fatih	Küçük Mustafapaşa Mah.	2208	258	72	15-12-1973 karar no: 7615	T.C. Maliye Hazinesi
6	Çapa K.	1838	Fatih	Arpa Emini Köprüsü Cad.	1827	425	23	x	Şahsa ait
7	Çarşamba K.	1838	Fatih	Hatip Muslihittin Mah.	1912	68	1	9-11-1988 karar no:693	T.C. Maliye Hazinesi
8	Çinili K.	1842	Üsküdar	Selamiali Mah.	489	48	1	13-07-1970 karar no: 5438	T.C. Maliye Hazinesi
9	Çırağan K.	1894	Beşiktaş	Yıldız Mah. Çırağan Cad.	232	63,64,65	5,7	*	T.C. Maliye Hazinesi
10	Eyüp K.	1921	Eyüp	Merkez. İskele Cad.	203	41	1	12-07-1980 karar no: 1233	T.C. Maliye Hazinesi
11	Fatih K.	1838	Fatih	Kırmastı Mah.				x	
12	Fener K.		Fatih	Fener					
13	Ferİye K.		Beşiktaş	Ortaköy	233	65	10	28-07-1967 karar no: 3557	Kabataş Lisesi Vakfı
14	Fıstıksuyu-Topçu K.		Sarıyer	Topçu Karakol Sk.	563	85	10		T.C. Maliye Hazinesi
15	Hırka-i Şerif K.		Fatih	Muktesip İskender Mah. Keçeciler Sk.	1540	177	2		
16	Karaköy K.		Beyoğlu	Kemankeş Mah.	77	121	2	x	T.C. Maliye Hazinesi
17	Kızıltoprak K.		Kadıköy	Kuşdili					T.C. Maliye Hazinesi
18	Kocamustafapaşa K.		Fatih	Kocamustafapaşa Mah.					Şahsa ait
19	Kumkapı K.		Eminönü	Şehsuvar Mah. Kadırga Liman Cad.	152		3	16-11-1969 karar no: 5072	T.C. Maliye Hazinesi
20	Langa K.		Eminönü	Katip Kasım Mah.	800	142	11,12	18-10-1975 karar no:8655	T.C. Maliye Hazinesi
21	Maçka K.	1861-1862	Şişli	Maçka				x	T.C. Maliye Hazinesi
22	Mesarburnu K.	1911	Sarıyer	Mesarburnu Cad.	940		2,3	x	T.C. Maliye Hazinesi
23	Otakçılar K.	1834?	Eyüp	Defterdar Mah. Fethi Çelebi Cad.	119	14	4	15-1-1977 karar no: 9591	T.C. Maliye Hazinesi
24	Paşalimanı K.	1842	Üsküdar	Paşalimanı	527	106		15-07-1968	T.C. Maliye Hazinesi
25	Pazarbaşı K.	1891	Sarıyer	Yenimahalle	750	107	10		T.C. Maliye Hazinesi
26	Samatya K.	1911	Fatih						T.C. Maliye Hazinesi
27	Süslü K.	1866	Beşiktaş	Abbas Ağa Mah. Yıldız Cad.					
28	Şemsipaşa K.	1842	Üsküdar	Şemsipaşa	385,386	21			T.C. Maliye Hazinesi
29	Teşvikiye K.	1908?	Şişli	Teşvikiye Cad.	777	91	22	9-11-1968 karar no: 3823	T.C. Maliye Hazinesi
30	Yeniköy K.	1919-1920	Sarıyer	Yeniköy	932		12	x	T.C. Maliye Hazinesi
31	Yıldız Dış K.		Beşiktaş	Yıldız	232	64	1	*	T.C. Maliye Hazinesi
32	Yıldız Dış K.	1884	Beşiktaş	Yıldız				*	T.C. Maliye Hazinesi

Açıklama: * T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul III numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 9-2-1995 tarihinde 7296 no.lu kararıyla Yıldız Sarayı Tarihi ve Doğal Sit ilan edilmiştir.

x Tescil edilen ancak dosyalarından tarihleri tespit edilemeyenler.

Teşvikiye K. : Mimar R. D'Aronco'nun 1908 tarihli uygulanmayan projesinden sonra yapılan karakoldur.

Otakçılar K. : Kitabesi yoktur. Yapım tarihi kesin değildir (Haskan 1996: 341).

GÜNÜMÜZDE İSTANBUL'DA MEVCUT KARAKOLLARIN TABLOSU

Tablo 2

	YAPININ ADI	TARİH	İLÇE	KAT AD.	TAŞIYICI SİS.	KİTABE	TUĞRA	KİT.+TUĞ.	ARMA	FOTO.	F.PLAN	HARİTA	ÇİZİM	FONKSİYON
1	Altunizade K.	1866	Üsküdar	1	Kar. + Bet. döş.					x		x	x	Karakol
2	Arnavutköy K.	1843	Beşiktaş	2	Kar. + Bet. döş.			Abdülmecid		x		x	x	Karakol
3	Ayakapı K.	1884	Fatih	2	Kar. + Ahş.döş.		II.Abdülhamid			x		x	x	Depo
4	Ayazma K.		Üsküdar	1	Kar. + Ahş.döş.					x		x	x	Boş
5	Cibali K.		Fatih	3	Kar. + Ahş.döş.					x	x	x	x	Boş
6	Çapa	1838	Fatih	2	Kar. + Ahş.döş.		II. Mahmud							Boş
7	Çarşamba K.	1838	Fatih	2	Kar. + Bet. döş.		II. Mahmud					x	x	Karakol
8	Çinili K.	1842	Üsküdar	2	Kar. + Bet. döş.			Abdülmecid		x		x	x	Karakol
9	Çırağan K.	1894	Beşiktaş	3	Kar. + Bet. döş.								x	Karakol
10	Eyüp K.	1921	Eyüp	2	Kar. + Bet. döş.	x							x	Karakol
11	Fatih K.	1838	Fatih	2	Kar. + Ahş.döş.			II. Mahmud						Fatih Müftülüğü
12	Fener K.		Fatih	2	Betonarme							x	x	Sosyal Tesis
13	Ferİye K.		Beşiktaş	2	Kar. + Bet. döş.					x		x	x	Kültür Merkezi
14	Fıstıksuyu-Topçu K.		Sarıyer	2	Kar. + Ahş.döş.	x (1)	x (1)		II. Abdülhamid*	x			x	Lojman
15	Hırka-i Şerif K.		Fatih	1									x	
16	Karaköy K.		Beyoğlu	2	Kar. + Ahş.döş.				Abdülmecid**			x	x	Karakol
17	Kızıltoprak K.		Kadıköy	2	Kar. + Bet. döş.							x		Karakol
18	Kocamustafapaşa K.		Fatih	2	Kar. + Bet. döş.			x (2)		x				Boş
19	Kumkapı K.		Eminönü	2	Kar. + Bet. döş.								x	Karakol
20	Langa K.		Eminönü	2	Kar. + Bet. döş.							x	x	Karakol
21	Maçka K.	1861-1862	Şişli	2	Kar. + Bet. döş.								x	İ.T.Ü.İdari Bina
22	Mesarburnu K.	1911	Sarıyer	2	Kar. + Bet. döş.			V. Mehmed	V. Mehmed	x		x	x	Askeri Sosyal Tesis
23	Otakçılar K.	1834?	Eyüp	1	Kar. + Bet. döş.		x (1)						x	Karakol
24	Paşalimanı K.	1842	Üsküdar	1	Kar. + Bet. döş.			Abdülmecid		x		x	x	Tekel Sosyal Tesis
25	Pazarbaşı K.	1891	Sarıyer	2	Kar. +Volta döş.	x			II. Abdülhamid	x			x	İlçe Jandarma Komut.
26	Samatya K.	1911	Fatih	3	Kar. + Bet. döş.	x								Polis Lojmanı
27	Süslü K.	1866	Beşiktaş	2	Kar. + Bet. döş.				Abdülaziz***	x		x	x	Restoran
28	Şemsipaşa K.	1842	Üsküdar	2	Kar. + Bet. döş.			Abdülmecid		x		x	x	Hava Kuvvetleri Lokali
29	Teşvikiye K.	1908?	Şişli	1	Kar. + Bet. döş.	x (1)		****		x			x	Karakol
30	Yeniköy K.	1919-1920	Sarıyer	2	Kar + Ahş.döş.			x	x			x	x	Sarıyer Askerlik Şub.
31	Yıldız Dış K.		Beşiktaş	2	Kar. + Bet. döş.								x	Mimarlar Odası
32	Yıldız Dış K.	1884	Beşiktaş	2	Kar. + Bet. döş.	x			II. Abdülhamid					Seferberlik Bölge Bşk.

Açıklama: Kitabe + Tuğra ifadesi tuğranın kitabe yazısının ortasına yerleştirilme durumudur. Arma kompozisyonunda tuğra da yer aldığından ayrıca belirtilmemiştir.

* II. Abdülhamid'e ait olduğu tahmin edilen arma, kitabe ve tuğra kazınmıştır. ** Abdülmecid Arması kırık olarak kapının yanında korunmaktadır. *** Abdülaziz Arması Topkapı Sarayı Müzesi'ndedir.

**** Tuğra yazısı hafif silik olduğundan kesin tespit değildir. II. Abdülhamid ya da V. Mehmed'e aittir. Kitabe yazısı da kazınmıştır.

x (1): Kazınmış ya da silik olduğu için okunamamıştır. x (2): Tuğrası silinmiştir.

8. SONUÇ

Emniyet Kurumu, Osmanlı Devlet Teşkilâtı'nda, kuruluşundan itibaren varlığını sürdürmüş, daha sonra yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapısında da önemli yerini korumuş resmî bir organdır. Tezde bu kurumun tarihçesi ve görev binaları olan 19. yy karakolları araştırılmaya çalışılmıştır.

Başkent İstanbul'da, devletin gücünü ve iradesini temsil etmek için, dönemin neoklasik üslûbu kullanılarak, resmî yapı niteliğini taşıyan birçok karakol inşa edilmiştir. Kargir ve ahşap olarak yapılan karakolların sayısının, 19. yy'ın ortasında, **240**'a yakın olduğu tespit edilmiştir. Karakolların, özellikle II. Mahmud (hd 1808-1839) döneminde, devlet yapısındaki değişimlerin, Batılılaşma çabalarının etkisiyle seri şekilde inşaasına başlandığı görülmüştür.

19.yy karakolları, diğer sosyal ve resmî yapılarla bir bütün oluşturan, halkın ve bulundukları bölgenin güvenliğini sağlayan, İstanbul'un mimarî dokusunda önemli bir yer tutan yapılar grubudur. Tanzimat döneminde imar faaliyetlerindeki yeniliklerin de etkisiyle, büyük bir kısmı kargir olarak yapılan karakolların yer seçimlerinde belli kriterlere uyulduğu tespit edilmiştir.

Yerleşim alanının nüfusu, sosyal yapısı, diğer yapılar ve konumları, coğrafi ya da fiziksel özellikler bu yapıların konumlanmasındaki etkenlerdendir. Bazı karakolların eski Yeniçeri Kulluklar'nın yerine yapıldığı, bazılarının aynı parsele ikinci kez inşa edildiği durumlara da rastlanmıştır. Bu yaklaşım, seçilen yerin önemini eskisi gibi koruduğunu ve aynı güvenlik çemberinin sağlanmasının istendiğini göstermektedir.

Karakolların bir bölümünün küçük ölçekli yerleşim alanlarında, bir semt karakolu olarak yapılırken, bir bölümünün önemli resmî yapıların (saray, kasır, kışla, okul, fabrika vd) yakınında, özellikle bu binaların ve etrafının korunması için yapıldıkları tespit edilmiştir. Son dönemde, hanedanlığın başındaki Osmanlı Padişahları tarafından, İstanbul'un önemli ve prestiji yüksek yerlerinde yapılan kargir karakolların mimarîleri dönemin eklektik tarzını en çok yansıtan yapılar olmuştur.

İstanbul'un büyük bir coğrafî özelliği olan Boğaz'ın her iki kıyısında yapılan karakolların da bu anlamda inşa edildikleri, bazılarının konumlarının birbirleriyle görsel bir bağ kuracak şekilde olduğu mevcut karakollardan da anlaşılmaktadır.

19.yy'da başkentin nüfusu, yüzyılın ortasında 500 binler, sonunda ise 800 binlerde olup halkın ve şehrin güvenliği, toplamı **200**'ün üzerinde nokta, süvari, semt karakolu ve diğer büyük karakollar gibi emniyet yapılarıyla sağlanmıştır. Günümüzde ise, 136'sı Emniyet Başkomiserliği binası yani polis karakolu ve 32'si merkez İlçe Emniyet Amirliği binası (4 tanesi mülhak) olmak üzere, İstanbul'daki emniyet binalarının toplamı **168**'dir.

Bu sayının 19.yy'daki karakollara oranla düşük olduğu görülmektedir. 20.yy'ın teknik olanaklarının kullanılarak, Emniyet Teşkilâtı'nda çeşitli değişikliklerle modern bir yapılaşmaya gidilmesi nedeniyle bu sayıda azalma olmuştur. 19. yy'ın hareketli emniyet kuvveti birimi olan süvari (atlı polis) karakollarının yerini günümüzün motorize ekipleri ve mobil polis noktaları almıştır.

Son dönemin Osmanlı Mimarisi'nde konumları, mimarî kimlikleri ile önemli bir yer teşkil etmiş bu yapıların, kargir olanlarından günümüze tespit edilebilen **32 karakol** ulaşmıştır. Birçok karakolun, 20. yy'ın başından itibaren son yıllara kadar çeşitli şekillerde yıkılarak, korunamadığı, mevcut karakolların da özgünlüklerini yitirdikleri tespit edilmiştir.

Tescil edilerek korunmaya alınan **21** karakoldan **12** tanesi İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne bağlı karakol olarak kullanılmaktadır ve **11** tanesi tescillidir. Diğer kurum, kuruluş veya şahsa ait **11** karakol yapısının da korunmaya alınması, bunların finanse edilerek, Kurul'da alınacak restorasyon kararlarına uygun onarımlar ve kullanımlarla yaşatılması gerekmektedir.

Bu tarihî karakollar dönemin yapım teknolojisi ve mimarî tarzlarına göre yapılmış özellikli yapılardır. Yeni yapılan karakol binaları ise belli bir mimarîyi yansıtmayan, planlaması ihtiyaca göre düzenlenmiş, cepheleri diğer yapılardan farklı olmayan betonarme binalardır. Bu bağlamda karakol olarak kullanıldığında ihtiyaca cevap vermeyen, değişikliklerle özgünlüğünü yitiren tarihî karakolların başka fonksiyonlar verilerek restore edilmesi gerekmektdedir. Restitüsyon projesi hazırlansa da

uygulanamayacak kadar müdahale edilmiş karakollar da vardır. Bu durum Emniyet'e ait olmayan diğer karakol yapıları için de geçerlidir.

Yok olan bazı karakolların mimarî parçalarının (arma, tuğra, kitabe) da çeşitli müzelerde muhafaza edildiği tespit edilmiştir. Ancak bunların onarımlarının yapılamadığı görülmüştür. Bu malzemenin de restorasyon ve konsevasyon çalışmalarıyla değerlendirilmesi, belli bir merkezde toplanması gerekmektedir.

Emniyet Teşkilâtı'nın devlet yapısındaki önemli yerini vurgulayacak, hizmet binalarına ait belgelerin toplandığı bir **müze** kurulmasının gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Emniyet'in bazı girişimlerin olduğu ancak sonuçsuz kaldığı görülmüştür. Tespit edilen ilk girişim **23 Ekim 1968'de** anıtlar Yüksek Kurulu'na yapılan bir müracatla olmuştur: T.C. Bayındırlık Bakanlığı Yapı İşleri 1. Bölge Müdürlüğü, Harbiye'deki Teşvikiye Karakolu'nun yakın çevresindeki yapılarla bağdaşmadığı ve estetiğini kaybettiği için bölgedeki bir parkın içine taşınıp, polis müzesi yapılmasını istemiştir.

Bu başvuru, restorasyon ilkelerine göre doğru bir yaklaşımın olmadığından, Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından reddedilmiş ve bina yıkımdan kurtarılarak, restore edilmesi talep edilmiştir. Ayrıca, Polis Müzesi yapılmak istenen karakol ihtiyacı karşılayamayacak kadar küçük bir yapıdır.

Son yıllarda ise Emniyet'in başka bir girişimi ile özel bir kuruluş tarafından restore edilen Cibali Karakolu **Polis Müzesi** yapılmak istenmiştir. 1994 yılında yapının içinde bazı düzenlemelerle, Yeniçerilik'ten Cumhuriyet dönemine kadar geçen sürede emniyetten sorumlu görevlilerin giydiği kıyafetler mankenler üzerinde teşhir edilmştir. Teşkilâta ait bazı dökümanların, özel eşya ve âletlerin de yerleştirildiği vitrinler yapılmıştır. Bina resmen açılmadan bu düzenleme kaldırılmış, içerideki malzeme depolara kaldırılmıştır.

Cibali Karakolu'nun müze için yeterli bir bina olmadığı ve yanlış bir seçim olduğu düşünülmektedir. Emniyet'in müze yapılabilecek nitelikte eski karakol binaları vardır. Ancak bu projenin gerçekleştirilebilmesi için çeşitli idarî ve maddî koşulların hazırlanması gerekmektedir.

Avrupa'da bazı ülkelerde polis müzelerinin kurulduğu tespit edilmiştir. Araştırmalar sırasında İngiltere'de, çeşitli kentlerdeki polis müzeleri belirlenmiş, iki tanesi ile bağlantılar kurulmuş ve bu müzelerde 19.yy'a ait çeşitli dökümanları toplandığı ve sergilendiği anlaşılmıştır.

Emniyet Teşkilâtı'nın, Harbiye'deki "Askerî Müze" gibi, geçmişten günümüze tüm yönleriyle tanıtılacağı, bütün malzemenin bir bütün içerisinde sergileneceği bir müzeye ihtiyacı vardır. Bu çalışmada eski karakolların yaşatılması kadar belgelenmeleri ve bir müzede değerlendirilmeleri gerektiğinin önemi vurgulanmak istenmiştir.

9. ÖRNEK UYGULAMA: TOPÇU KARAKOLU VE YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

9.1. Boğaziçi'nde Asayiş

İstanbul'un fethinden sonra Boğaziçi'ndeki köylerin asayiş işlerine Bostancıbaşılar bakmıştır. Bostancıların, Boğaziçi'ndeki ocakları Çengelköy, Küçüksu, Çubuklu, Büyükdere, Baltalimanı ve Kuruçeşme'deydi. Boğaziçi'nde her devirde tam bir emniyet ve asayiş sağlanamamıştı. Osmanlı Devleti'nin savaştığı dönemlerde, 17.yy ve 18.yy başlarında Boğaz'ın bazı tehna yerleri, özellikle kış mevsimlerinde, bir takım eşkiyaya yataklık ediyordu. Boğaz'ın sapa yerlerinin emniyetsizliğinden Baron de Tott hatıralarında da bahsetmiştir.

III. Selim (hd 1789-1807) döneminde, Boğaz'ın uzak köylerine kadar bazı meyhanelerde uygunsuz insanların toplanması ve nizamları bozan olayların çıkarılması üzerine, bir fermanla içkinin yasaklanmış ve meyhanelerin kapatılmıştır. Bu emire rağmen içki satılmasına ve nakline izin veren Bostancıbaşı, azledilerek Rodos'a sürülmüştür. Bu dönemde Boğaziçi'nde emniyetin sağlandığı, halkın musiki ve şiir âlemlerine katılarak eğlendiği *Cevdet Paşa Tarihi*'nde belirtilmiştir. Ancak, sonraki dönemlerde de Boğaziçi'nde yer yer nizama aykırı hareketler görülmüştür.

1859 tarihinde bazı kişilerin geceleri filika ve mavnalarla Boğaziçi'nde dolaştıkları ve başkalarına zarar verdikleri öğrenilince, liman tarafından "nöbet filikaları" gezdirilmeye başlanmıştı. Üzerlerinde kılıçtan başka silah bulunmayan bu filikalardaki kaptan ve çavuşlara bir olay çıktığında kullanmaları için tüfekler de verilmişti.

1868 yılında Boğaziçi'nde asayişe aykırı hareketlerde bulunanalar, memurlar tarafından yakalanarak, Haliç'te Tersanenin Sütlüce anbarlarına gönderilmeye başlanmıştır. Boğaziçi'nde balıkçı kayıkları ile yalılarda hırsızlık yapan sabıkalılar da görülmüştür. 1837'de Vaniköyü'ne de böyle hırsızlar dadanmış ve halk Bahriye ve Zabtiye

Nezaretleri'ne müracat etmişlerdi. Bunun üzerine Boğaz'da tekrar[1] karakol gemisinin çıkarttığı "**karakol sandalı**" devriye gezmeye başlamıştı.

II. Abdülhamid (hd 1876-1909) döneminde Boğaziçi'nde eski gece âlemleri yapılmaz olmuş ve sıkı inzibat tedbirleri alınmıştır. Bu emirlere uymayanlar takip edilerek, Mabeyin Başkitabeti'nden Bahriye Nezareti'ne bu kişiler kakkında tezkereler yazılmıştır. II. Abdülhamid zamanındaki yasaklardan biri de V. Murad'ın oturduğu Çırağan Sarayı önünde alınmıştı. Bu sarayın önüne gemiler demirleyemez, kayıklar yakınından geçemezlerdi. Bu durumda Mabeyinden, Bahriye Nezareti'ne hemen ihtar tezkereleri gönderilirdi (Şehsuvaroğlu 1986: 353-355).

II. Mahmud'un (hd 1808-1839), 1828-1829 Harbi'nde, Rami'deki karargâhı büyük bir merasimle Tarabya'ya taşıdığı; Hassa süvarilerinin Büyükdere Çayırı'nda çadırlara yerleşip talimler yaptıkları ve donanmanın da Büyükdere Koyu'nda demirli olduğu bilinmektedir. Bazen Rus karakol gemileri Boğaz'ın ağzına kadar sokulduysa da bu harb esnasında Karadeniz'de ciddi bir deniz hareketi yapılmamıştır (Şehsuvaroğlu 1986: 343).

19.yy'da Boğaziçi'nde düzenlenen "Donanama geceleri" eğlenceleri de Boğaz'a hareketlilik getiren şenliklerdi. II. Mahmud döneminde büyük donanmaların yapıldığı bilinmektedir. Abdülmecid'in (hd 1839-1861) Rumeli seyahatinden dönüşünde yapılan donanmada, üç gece evlerin, sahilhanelerin, **karakolların**, kışla ve diğer resmî binaların fenerler ve kandillerle aydınlatılmıştır (Şehsuvaroğlu 1986: 326-327).

Boğaz'ın Eski Kale ve Tabyaları

İstanbul'un fethinden önce yapılan Anadolu Hisarı ve Rumeli Hisarı Boğaz'ın güvenliğini sağlayan kalelerdi. Ancak 17.yy'ın ortalarına doğru, IV. Murad (hd 1623-1640) zamanında Kazak korsanlarının Boğaz'a girerek, Yeniköy'e kadar gelmesi ve köyü

[1] Karakol Gemisi: Belirli bir kıyı parçasında asayişin sağlanması ve kaçakçılığın önlenmesi veya liman ağızlarında, geçitlerde, açık denizde sınırlanmış bir alanda düşmanın denizüstü ve denizaltı gemilerini gözetlemek ve onlarla mücadele etmek üzere görevlendirilmiş gemi. I. Dünya Harbi'nden önce karakol hizmetleri gambotlar, torpidotlar ve silâhlandırılmış yatlarla yapılırdı (*Türk Ansiklopedisi*, C.21, s. 295).

yağmalaması üzerine IV. Murad Bağdadcık ve Revancık adları ile yukarı Boğaz'da iki kale yaptırmıştır. "Tabya" adı da verilen bu kalelere daha sonra yaptırılan Yûşâ ve Telli Dalyan Tablası da eklenmiştir.

Stratejik ve taktik yönden önemli olan bu yerlerin savunması Bostancılar'a verilmiştir. Telli Tabya'da 23 top ustası ile 69 topçunun tertip ve tâyin olduğu da *Cevdet Paşa Tarihi*'nde belirtilmiştir. Yeni Mahalle'nin az ötesindeki Telli Tabya'ya yeniden 92 kişinin gönderildiği, Bostancılarla beraber bu tabyanın içinde daimî olarak 180-200 asker bulunan bir askerî nokta olduğu da kaydedilmiştir (Koçu 1961, C.5, s.2850-2852).

1891'de yapılmış **Pazarbaşı Karakolu**'nun Telli Tabya'nın yolu üzerinde oluşu bu bölgenin güvenlik açısından önemli bir nokta olduğunu göstermektedir.

Boğaz Kaleleri Yamakları

İstanbul Boğazı'nın yukarı kısmındaki kalelerde bulunan muhafizlara "yamak" adı verilirdi. Bunlar Anadolu Kavağı, Beykoz, Rumeli Kavağı, Yenimahalle ve Sarıyer ile gerilerinde aileleri ile yerleştirilmiş Karadenizlilerdi. Bütün kalelerin muhafizlığı Yeniçeri asker ocağına verildiği için bu askerler de yamak bir asker ocağı olarak kabul edilmiş ve "Boğaz Yamakları"denmiştir.

Yamaklar Boğaz Kaleleri Nazırı ünvanında bir kumandanlığa bağlıydı. 1807'deki nazır "İngiliz" lakaplı Mahmud Efendi, sayısı 2.000 olan bu yamakları Nizamı Cedid askerlerinin üniformalarını giydirerek, Boğaz kalelerinin talimli muhafiz askerleri yapmak istemişti. Ancak yamaklar isyan ederek, **Büyükdere Bostancı Ocağı**'na sığınmak isteyen nazırı yakalayarak öldürmüşlerdir. Yamaklar Büyükdere Çayırı'nda toplanıp yemin etmişler ve Kabakçı Mustafa Ağa'nın öncülüğünde ayaklanmışlardır.

Nizamı Cedid askerleri yamakların ilerlediği sahil yolunu hâkim noktalarda kurulan **karakollar**la takip etmişler ancak sadrazam vekilinin emriyle müdahale etmemişlerdir. 1807'deki bu Yeniçeri ihtilâlinin sonunda III. Selim tahtından çekilmiştir (Koçu 1963, C.6, s.3251-3253). Topçu Ocağı askerleri de bu ayaklanmaya katılmışlardır (*Ana*

Britannica, C. 30, s.125). **Topçu Karakolu** isminin de Büyükdere sırtlarındaki topçu tabyalarından geldiği sanılmaktadır.

Boğaziçi'nin ulaşımın zor olduğu, yerleşimlerin seyrek olduğu yerlerde sürekli bir asayiş sorunu olduğu görülmektedir. Halkın emniyetini ve güvenliğini sağlamak üzere, Anadolu ve Rumeli yakasındaki birçok Boğaz köyüne karakol yapıldığı tespit edilmiştir. Bu karakollar yerleşim yerinin niteliğine göre ahşap ya da kargir yapılardı. Bir kısmı deniz kenarında yapılırken, bir kısmı köylerin içteki merkezlerine yapılmıştır.

Boğaz'da, son dönemde, konum olarak farklı bir yerde yapılmış iki karakol tespit edilmiştir. Sarıyer İlçesi'ndeki bu karakollardan biri örnek uygulama için seçilen Büyükdere sırtlarındaki **Topçu Karakolu**, diğeri ise yine hâkim bir noktadaki **Pazarbaşı Karakolu**'dur. Bu iki karakolun konum ve mimarî üslûp olarak birbirine paralel oluşları dikkat çekicidir.

9.2. Topçu Karakolu'nun Yeri ve Konumu

Bugünkü Sarıyer İlçesi sınırları içerisinde günümüzde mevcut dört karakol binası bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla: Yeniköy Karakolu, Topçu Karakolu, Mezarburnu Karakolu ve Pazarbaşı Karakoludur. Topçu Karakol (diğer adıyla Fıstık Suyu Karakolu), Sarıyer İlçesi'ne bağlı Büyükdere Semti'nin sırtlarında, Topçu Karakol Sokağı üzerinde, sol tarafı derin bir vadi olan eğimli bir parselde inşa edilmiştir.

Topçu Karakolu hâkim bir Boğaz görüşüne sahip olan önemli bir noktada yapılmıştır. Görünüm noktası olarak R.1-2 Kefeliköy Kireçburnu arasındaki fundalık tepesi Büyükdere'yi de kapsar (Har.7,8). Bu görüntünün özelliği 150 derecelik görünüm açısından 1. ve 2. raumların görülmesidir. Burada sular sağ tarafta bir göl şekli teşkil ederken sol taraftaki yüzey açık denizle birleşir. Çeşitli deniz araçlarının Karadeniz'e çıkışları bu noktada hareketli olarak izlenir. Sol tarafta Büyükdere'nin sahil şeridi ve koruluk sırtları, geride ise Yenimahalle görülür ve Rumeli yakasının silueti Telli Baba Burnu ile son bulur (Yazıcı 1993: 227).

Topçu Karakolu diğer karakollardan farklı olarak, Büyükdere köy içindeki yerleşim dokusunun uzağında, bir sosyal kent merkezi oluşturmadan tek başına inşa edilmiştir. Karakolun eski topçu tabyalarının bulunduğu bölgede yapıldığı sanılmaktadır. Karakol konumu gereği, Sarıyer Yenimahalle'deki Pazarbaşı Karakolu'nda olduğu gibi, geniş bir alanı görsel olarak tarayarak, Boğaz'ın güvenliğinin sağlanmasında etkili olmuştur. Bu bağlamda görüş alanı içindeki, Anadolu yakası karakollar ile görsel bir irtibat kurduğu düşünülebilir.

Karakolun inşasından önce, 1837'lerde Boğaz'da devriye gezen "karakol sandallar"nın, 1890'lara gelindiğinde varlıklarını sürdürüklerine dair bir bilgi edinilmediyse de, Topçu Karakolu'nun Boğaz'daki deniz trafiğini gözlediği ve denizde denetim yapan diğer birimlerle (karakol gemileri) bir irtibatının olduğu düşünülmektedir.

1876 yılı Nisan ayında bütün Boğaziçi köylerine birer telgrafhane açıldığı, o devrin büyük günlük gazetelerinden *Sabah* gazetesinde haber olarak verilmiştir. Boğaziçi köylerinde daha önce postahanelerin varlığı konusunda, telgrafhanelerin buralarda ya da postahanelerle beraber açıldığına dair kesin bilgi yoktur (Koçu 1961, C.5, s.2877). Karakolun 1890'larda yapıldığı düşünülürse, diğer karakollarla telgraf aracılığıyla haberleşmesinin mümkün ol duğu sanılmaktadır.

9.2.1 Büyükdere

a) Coğrafi yapı

Boğaziçi'nin Rumeli yakasında, Kireçburnu-Kefeliköy ile Sarıyer arasında, Hacıosman Bayırı'ndan inen yolun sahile kavuştuğu Çayırbaşı'ndan kuzeye doğru uzanan, Büyükdere Koyu'nun kuzeybatı sahilinde ve çevredeki yamaçlar üzerinde kurulu bir semttir. 1870'lerdeki sınırları, batıda 1877'de tespit edilmiş Dersaadet belediye sınırlarına, güneyde Büyük Dere (Bakla Deresi) yatağının güneyindeki eski yola, kuzeyde Sarıyer Merkez Mahallesi'ne kadar uzanmaktaydı (Aysu 1994 : 359).

Sarıyer kaynak suları açısından oldukça zengin bir bölgedir (Har. 4,5). Kestane, Fındık, Çırçır, Hünkâr, Fıstık Suyu bunlardan bazılarıdır. Topçu Karakolu'nun diğer bir adı da **Fıstık Suyu Karakolu**'dur. Fıstık Suyu'nun kaynağı Kestane Suyu'nun güneybatsına düşmektedir (Har. 6). Bir tepenin yamacında taşla örülmüş, alçak bir duvardaki borudan akan su önündeki ufak bir haznede toplanırdı. 24 saatlik verimi yarım metre küpü bulan su yağmurlu mevsimlerde bulanık akardı ve evsâfi bozularak 8-9 dereceyi bulurdu. Toprak üstü sızıntılarının karışmadığı yaz aylarında serin, iyi bir su kaynağıydı (Koçu 1974, C.2, sayı: 161)

b) Kuruluş ve Tarihsel Gelişme

Bizans Döneminde Büyükdere

Eski Çağ'da "Bathykolpos" (derin koy), "Kalos Agros" (güzel tarla), "Libadia" (çayırlık) ve Megaralılar tarafından Saron'a ait bir mabet yapıldığı için "Saron Koyu" da denilen Büyükdere'de bu devirlere ait yerleşmeye rastlanmamıştır. Bizans döneminde yine "Kalos Agros" olarak anılan bu bölgede İmparator Justinianus tarafından 8.yy'da yaptırılan kilise ve Çayırbaşı'nda kuyu kazılırken ele geçen bazı devşirme mimarî parçalardan başka kalıntıya rastlanmaması Bizans döneminde mamur edilmemiş olduğunu göstermektedir (Erkılınç 1982:107).

Belgrad Ormanı'ndaki Valide Bendi'nin doğusundaki tepelerden doğan ve Kefeliköy'le Kalafatyeri arasından Büyükdere Koyu'na dökülen Bakla Deresi de denen Büyük Dere çevresinde, sahilde kurulmuş küçük bir balıkçı köyüydü. Belgrad Ormanı'nın bir uzantısı görünümündeki Büyükdere'de, bugünkü Bakla Deresi ve Çayırbaşı düzlüğünü kapsayan çayır üzerindeki binlerce yıl yaşındaki "Yedi Kardeşler Çınarı" oldukça ünlüydü. Bu çınarın altında, Haçlı Ordusu kumandanı Godefroy de Bouillon'un 1096'da karargâh kurduğu söylenir (Aysu 1994:359).

15.-18.yy'larda Büyükdere

İstanbul'un fethinden sonra ilk yüzyıldaki gelişimi fazla bilinmemektedir. Büyükdere Çayırı Mesiresi'ne avlanmak için burayı tercih eden II. Selim'den (hd 1566-1574) itibaren rağbet edildiği sanılmaktadır. İstanbul'dan uzak oluşu, güç ve pahalı ulaşımı nedeniyle halktan ziyade yüksek zümrenin ilgisini çekmiştir. 16.yy'da yapılan Cerrah Mahmut Efendi Camii ve Kanuni devrinde Ali Ağa tarafından yapılan çeşme bu yüzyılda Büyükdere'de bir köy yerleşmesinin varlığını göstermektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, 17.yy'da yörenin bir dere içinde, ulu ağaçların bulunduğu bir mesire yeri olduğunu ve bin kadar haneli Büyükdere kasabasının geliştiğini yazmıştır. Yerleşmenin biri müslüman mahallesi olmak üzere sekiz mahalleden oluştuğunu da belirtmiştir. Aynı yüzyılda yaşamış Eremya Çelebi, köyde Rumların yerleştiğini ve evlerinin derenin başında toplandığını yazmıştır (Erkılınç 1982: 18,19).

IV. Mehmed (hd 1648-1687) ve sonra IV. Murad zamanında Büyükdere ile Sarıyer arasındaki Çelebi Sokak Bahçesi meşhur kiraz âlemlerinin yapıldığı bir eğlence yeri olmuştur. 18.yy'da Büyükdere Türk, Rum, Frenk ve az sayıda Ermeni yerleşikti. I. Abdülhamid (hd 1774-1789) devrinin ilk senelerinde ağaçlar kesilerek, araba yolunun açılmasıyla Büyükdere-Tarabya bağlantısı sağlanmış, böylece Büyükdere halkın da rağbet ettiği bir bölge olmuştur. 18.yy'ın sonunda birçok yazlık elçilik binaları ve Avrupa hayranı kişiler tarafından yeni binalar yapılmaya başlanmıştır.

19.yy'da Büyükdere

H.1207 / M. 1802 tarihli *Bostancıbaşı Defteri*'nden Beylik Büyük Dere Çayırı ile Sarıyer Mezarburnu arasında "**Büyükdere Bostan Ocağı ve İskelesi,** Merhum Hasan Paşa Camii Şerifi, Mehmed Paşa Kethüdâsı Camii Şerifi, Büyükdere İskelesi ve Tatlı Su Çeşmesi, Yukarı Mahalle İskelesi" gibi yapıların yanı sıra birçok yalının da kaydedildiği görülmektedir (Erkılınç 1982: 26,27).

Yerleşmenin nüfus ağırlığının Rumlarda, 19.yy'dan sonra da bir grup Ermeninin buraya yerleşmesiyle gayrimüslimlerde olduğu 1814-1815 tarihli *Bostancıbaşı Defteri*'ndeki

kayıtlardan da anlaşılmaktadır. Sahil şeridindeki haneler ve yalıların büyük çoğunluğunun gayrimüslimlere ve yabancı misyonlara mensup ecnebilere ait olduğu belirtilmiştir. Fransız Elçisi Comte de Vergennes'in 1757'de Büyükdere ve çevresinde yabancıların da oturabilmesi için gerekli izni almasıyla bu bölge gelişmiştir. Fransızlar, Almanlar ve İtalyanlar daha çok Tarabya'yı tercih ederlerken, Ruslar Büyükdere'yi tercih etmişlerdir.

Daha önceleri ulaşım premeler, çektiriler, pazar kayıkları ile sağlanırken; 1828-1829'da ilk buharlı geminin, 1850'den sonra da Şirket-i Hayriye vapurlarının Boğaziçi'ne seferlere başlamasıyla bu gelişme hızlanmıştır. Büyükdere'ye vapurların yanaşabileceği bir iskele yapılmış, iskele çevresinde gelişen yeni fonksiyonlar, arazi kullanımına da değişiklikler getirmiştir. Ticari ve sosyal ilişki ve iletişimler yeni işlevleri geliştirirken; 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında, İstanbul'a kimisi aileleriyle birlikte gelen Fransız, İngiliz ve İtalyan askerlerinin büyük bir bölümünün savaş sonuna kadar Büyükdere'de kalmaları ekonomik ve sosyal açıdan hareketlilik getirmiştir (Aysu 1994: 359, 360).

19.yy'ın ikinci yarısında, Yedinci Daire ismiyle Boğaziçi'nin en büyük Belediye dairesi burada kurulmuştur. Büyükdere Çayırı'nın karşısına da İstanbul'un ilk otellerinden biri olan Lapir Oteli yapılmıştır (Şehsuvaroğlu 1986: 80). Abdülaziz döneminde (hd 1861-1876) .Zincirlikuyu-Büyükdere yolu, Hacıosman Bayırı-İstinye-Tarabya şoseleri onarılmış, Büyükdere Köyü ve Çayırı'na sırtlardan ulaşan yolların atlı arabaların rahatlıkla geçebilecekleri bir nitelik kazanmaları da II. Abdülhamid döneminde (hd 1876-1909) gerçekleşmiştir (Aysu 1994:360). Bu devirde Şişli- Maslak yolunun açılmasıyla, Beyoğlu-Şişli-Büyükdere ulaşımı kolaylaşmış, Büyükdere 19.yy Avrupa âdet, yaşayış ve kıyafetlerinin sergilendiği bir yeleşim olmuştur (Erkılınç 1982:40).

20.yy'da Büyükdere

20.yy'ın başında Büyükdere semtinde, eski Abrahampaşa Korusu sınırından başlamak üzere güneye doğru sahil boyunca Avusturya, Rusya, Danimarka, İspanya, Portekiz ve Hollanda sefaretlerinin yazlık binaları; dere yakınlarında gemi kalafat yerleri; Şirket-i Hayriye'nin *Boğaziçi Salnamesi*'ne göre 4.300 kadar Rum, 700 Müslüman, 300 Musevi ve 180 Ermeniden oluşan bir nüfusu; balıklarıyla ünlü dalyanları; 11 tuğla imalâthanesi

(Çayırbaşı'nda 1955'lere kadar varlığını korumuştur), Nektar adlı bir bira fabrikası tespit edilmiştir.

1930'da bira fabrikasının üzerine kurulan Tekel Kibrit Fabrikası, Topser Kiremit Fabrikası, Üstübeç tesisi semte canlılık getirerek iş alanları açan işletmelerdi. 1930'lu yıllarda Büyükdere ve Sarıyer sahil şeridini tepelerin üstünden Şişli'ye bağlayan Hacıosman Bayırı-Büyükdere yolu, 1940-1950 arasında Bebek-İstinye, Büyükdere-Bentler yolları genişletilip asfaltlanmış, 1948'den itibaren Taksim-Sarıyer otobüs hattı açılmış, böylece Büyükdere uzak bir Boğaz köyü olmaktan çıkıp, sadece yazın değil sürekli oturulabilen bir semt haline gelmeye başlamıştır.

1936'da Fransız şehircilik uzmanı Prof. Prost'un planlamasından hareketle "Beyoğlu Nâzım Planı" adıyla 1954'te imar çalışmalarına başlanmıştır. Plana göre Büyükdere sahil şeridi eski ahşap binalar restore edilmek suretiyle korunacak, balıkçı yerleri, lokanta ve gazinolar turistik özellikte olmak üzere iyileştirilecektir. Yine aynı plana göre bir yandan Tophane'den başlayıp Sarıyer'e kadar devam edecek 30 m genişliğinde sahil yolu, öte yandan Zincirlikuyu, Levent, Maslak'tan geçerek Büyükdere'ye ulaşacak Büyükdere asfaltı Büyükdere'nin değişmesinde ve gelişmesinde etkili olmuşlardır.

Bunların sonucunda köy içi de yavaş yavaş değişerek kaçak bina ve yerleşmeleri de barındıran bir görünüm almaya başlamıştır. Mahallenin nüfusu, yaklaşık olarak 1955'te 3.000'den 1960'ta 4.900'e, 1970'de 6.350'ye, 1975'te 7.900'e, 1980'de 10.400'e, 1985'te 11.700'e yükselmiş; 1990 nüfus sayımında, 2.797 kişilik Kocataş Mahallesi'nin ayrı muhtarlık olarak ayrılmasıyla nüfus 8.114'e düşmüştür. Çeşitli imar yasalarına ve Boğaziçi Yasası'na rağmen, yasa boşluklarından ve imar aflarından yararlanılarak yapılan inşaatlar, eski yerleşmenin tepelerini bir yandan gecekondular, diğer yandan lüks villarla örtmüş, doğal yeşil örtü yok edilmiştir.

1993'ün sonlarında, köy içindeki eski ahşap evler ve sahildeki yalılar hızla el değiştirip restore edilirken, tepelerde ve yamaçlarda yasaya aykırı olduklarından mühürlenmiş lüks villa inşaatları yeni imar afları beklemektedir. Büyükdere sahilinin görünümüyle birlikte toplumsal yaşantısını da değiştiren etken 1985-1989 yılları arasında trafiği hafifletmek amacıyla, denize çakılan ayaklar üstünden geçilen "kazıklı yol" olmuştur. Dere ağzından

başlayarak Sarıyer Merkez Mahallesi sınırında biten kazıklı yolun yapımıyla, sahildeki eski kalafat ve tekne inşa tezgâhları kaldırılmış, yalılar denizden uzaklaşmış, Büyükdere İskelesi ve iki yanında sıralanan ünlü Rum lokantaları kapanmıştır (Aysu 1994: 361).

c) Tarihi Değerlerin Tesbiti

T.C. Kültür Bakanlığı G.E.E. ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 8-9-1978 tarihinde 10625 no.lu karar: "Sarıyer, Büyükdere semtinin, gerek korunması, gerekli nitelikteki eski yapıları, gerek bu yapıların arazideki yerleşme ölçüleri ile, Boğaziçi'nin tipik köylerinden biri olduğuna, kurulumuzun Boğaziçi SİT kararlarından evvel oluşturulan imar uygulama planının bu ögeleri korumayı amaçlamadığına, Büyükdere'nin tümüyle yenilenmesini öngeren bu uygulama planının yol dokusu ile, parsellerde yapılacak inşaatın bina sahaları hususunda getirdiği şartların bu günde geçerli olmasının, kentsel SİT korumasına ters düştüğüne özellikle bu kararımız mucibince korunacak binaların, boş parsellerde yapılacak binalar ile kent görünümü açısından, olumsuz sonuçlar ortaya çıkabileceğine, bu nedenle, İstanbul Belediyesince Büyükdere koruma ve geliştirme amaçlı imar uygulama planının bir an evvel ele alınarak sorunu bütünü ile çözümlemesinin kaçınılmaz olduğuna, aşağıda ada ve parselleri belirlenen (Tab. 1) korunması gerekli eski eserlere, tekniğine uygun 1/50 ölçekli rölevesi ile içten ve dıştan çekilmiş yeterince fotoğraf eklenip özel Kurulumuz kararı alınmadan inşai müdahalede bulunulmayacağına;

Aşağıda ada parselleri belirlenen (Tab. 2) korunması gerekli sivil mimarlık örneklerinde yapılacak adi tamirlerde Kültür Bakanlığı İstanbul Rölöve ve Anıtlar Şube Müdürlüğü'nden (Sultanahmet) izin alınmasının zorunlu olduğuna, bu binalarda yapılacak esaslı onarım, tadil veya restorasyonlar için ise binanın tekniğine uygun 1/50 ölçekli tam rölövesi ile içten ve dıştan çekilmiş yeterince fotoğrafları eklenmek suretiyle Kurulumuzdan özel karar istenmesinin zorunlu olduğuna karar verildi" (Erkılınç 1982: 49-51).

Ancak kurul kararıyla tespit edilen yapılar arasında Topçu Karakolu geçmemektedir.

RESMİ, DİNİ ESERLER TESCİL TABLOSU

Tablo 1

1/1000 (A-135) Paftası		
Yapılar	**Ada**	**Parsel**
Eski Yalı Mutfak Kalıntısı	605	117
Surp Bogos Ermeni Katolik Kilisesi	602	5/6/07
Fıstık Suyu Kaynağı	594	5
Ayia Paraskevi Rum Kilisesi	592	8
Ayazma (Rum Kilisesi yanında)	592	7-8 sınırında
Duvar Çeşmesi	589	13 par. konak
Çeşme	587	13
Çeşme Hazinesi	575	1
Kuyu	564	15 par.önünde
Su Hazinesi ve Su Terazisi	563	10
1/1000 (A-134) Paftası		
Ali Bey Çeşmesi	592	14
Mehmet Murat Çeşmesi	582	1/1/00
Hacı Mehmet Çeşmesi	561	4
Kethüda Kara Mehmet Camii	556	9
1/1000 (B-135) Paftası		
Mezarlık	651	7
Ayazma yeri	651	7
1/1000 (B-134) Paftası		
Santa Maria İtalyan Katolik Kilisesi	553	1
Samıç	546	33
Kuyu	546	17-18 par.önünde
Ayazma Yeri	543	36-37 par.arasında
Samıç Kalıntısı	543	41
Surp Hripsimyas Kilisesi	542	11
Cezayirli Gazi Hasan Paşa Çeşmesi	538	13
Cerrah Mahmut Efendi Camii ve Haziresi	538	13

SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ TESCİL TABLOSU

Tablo 2

1/ 1000 (A-135) Paftası					
	Ada	**Pafta**		**Ada**	**Pafta**
1	611	12	**12**	601	7
2	605	147	**13**	600	6
3	605	145	**14**	600	5
4	605	144	**15**	600	4
5	605	138	**16**	600	3
6	605	137	**17**	595	5
7	605	135	**18**	586	7
8	604	1	**19**	586	1
9	601	13	**20**	573	5
10	601	10	**21**	551	2
11	601	8			

Kaynak: Erkılınç 1982: 50,51.

9.3. Karakolun Tarihsel Gelişimi

Topçu Karakolu'nun cephelerinde halen mevcut olan kitabe, tuğra ve arma taşlarındaki yazı ile şekiller Cumhuriyet'in ilk dönemindeki uygulamalar sonucu kazındığından yapım tarihi kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak Sarıyer İlçesi'nde yapılan iki ayrı karakolla aynı mimarî tarzı yansıttığından ve bu yapıların kitabe, tuğra ile armaları korunmuş olduğundan, Topçu Karakol yaklaşık olarak tarihlendirilebilir. Bunun için üç karakolun bir karşılaştırması yapılmıştır.

a) Pazarbaşı Karakolu

Pazarbaşı Karakolu (Yenimahalle Karakolu), günümüzde Sarıyer İl Jandarma Komutanlığı'na bağlı Sarıyer Jandarma İlçe Komutanlığı binası olarak kullanılmaktadır. Karakol, Yenimahalle'nin sonunda, Pazarbaşı mevkiinde, Telli Baba yokuşu başında olup 750 ada, 107 pafta, 10 parseldedir. Topçu Karakol gibi hâkim bir noktaya inşa edilmiştir.

Yıldız Albümü'nde de fotoğrafla belgelenen bu karakol (Res. 62), Topçu Karakol ile plan ve cephe özellikleri bakımından büyük bir benzerlik göstermektedir. Eğimli bir parselde bir bodrum kat, iki normal kat ve bir gözetleme kulesiyle kargir olarak inşa edilen karakolun önünde setli bir bahçe düzenlenmiştir. Arka bahçede tek katlı ek bir bina yapılmıştır. Bu ek yapıya ikinci bir kat çıkılarak günümüzde kullanılmaktadır. Böyle bir ek yapı Topçu Karakolu'nun da yan bahçesinde yapılmıştır ve halen mevcuttur.

Girişe göre simetrik cephedeki pencere oranları ile düzeni, kitabe ve armanın yeri, gözetleme kulesi, mazgallar, silmeler, söveler gibi mimarî elemanlar aynı Üslûpta inşa edilmiştir (Res. 65,66). Bu karakolda kullanılan konsol aydınlatma fenerleri ve demir bahçe parmaklıkları Topçu Karakoldakilere eştir (Res. 71,72). Yapım sistemindeki bir fark Pazarbaşı Karakolu'nun giriş kat tavan döşemesinin volta, çatısının da teras çatı oluşudur. Bu yapının mevcut kitabesi H.1309 / M. 1891 tarihini taşımaktadır (Res. 68, 69,70). Binanın ön cephesindeki Osmanlı arması ise 34. Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'e aittir (Res. 67). Kurulda yapının dosyasına rastlanmamıştır.

b) Mezarburnu Karakolu

Mezarburnu Karakolu, günümüzde T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kuzey Deniz Saha Komutanlığı'na bağlı, Sarıyer Subay Gazinosu olarak kullanılmaktadır. Karakol Sarıyer Vapur İskelesi'nin sağ tarafında ve Mesarburnu Caddesi üzerindeki yapı deniz kıyısında olup, 940 ada, 3 parseldedir (Res. 73,74). Yıldız Albümü'nde de fotoğrafla belgelenen bu karakol (Res. 63,64), Pazarbaşı Karakolu ve Topçu Karakoluna cephe özellikleri bakımından benzemektedir. İki normal kat ve iki gözetleme kulesiyle kargir olarak inşa edilmiştir. Plan olarak diğerlerinden ayrılsa da cephelerdeki Üslûp birliği devam etmektedir. Alt kat pencereleri diğer karakollardan farklı olarak sivri kemerlidir. Gözetleme kulesi, mazgallar, silme ve söve gibi mimarî elemanların benzerliği bu karakolda da söz konusudur. Mezarburnu Karakolunun cepheleri plastrlarla bölünerek hareketlendirilmiştir (Res. 75,76). İki kule arasında teras çatı yapılmıştır. Mazgallar arasındaki eğimli parçalar bu karakolda yapılmamıştır.

Karakolun iki arması ve tuğralı iki kitabesi mevcuttur. Kitabelerden biri deniz cephesinin ortasında, diğeri ise Mesarburnu Caddesi giriş cephesinin ortasında mazgalların önünde olup H.1327 / M. 1911 tarihini taşımaktadırlar (Res. 77,78). Karakolun iki yan cepheye bakan kulelerin yüzlerine yerleştirilmiş Osmanlı armaları ile kitabelerdeki tuğralar 35. Osmanlı Sultanı V. Mehmed'e (Reşad - hd. 1909-1918) aittir (Res. 79,80). Yapının Kurul'da dosyası mevcuttur ancak tescil tarihine ait evrağa rastlanmamıştır. Sarıyer Tapu Sicil Muhafizlığı'ndaki kaydı ise: " Bahçeli kargir karakolhane 954 metrekare arazisi. Maliye Hazinesi. Kadastro tesbiti: 28-11-1955 Mesarburnu Caddesi" şeklindedir (Edenen 1994: 408). Karakolun mimarîsiyle ilgili Behçet Ünsal : " O devrede azınlık kalfaları iş başındadırlar, onların bir yapıtı olsa gerek bu..." şeklinde bir açıklama getirmiştir (Edenen 1994: 409).

Yapım tekniği, malzeme ve Üslûp olarak birbirine paralel bu üç karakoldan Pazarbaşı Karakolu ve Mezarburnu Karakollarının yapım tarihleri arasında 20 senelik bir fark vardır. 1891 yılında inşa edilen Pazarbaşı Karakolu ile Topçu Karakolu arasındaki plan ve detay benzerliği Topçu Karakolu'nun II. Abdülhamid döneminde yapıldığını göstermektedir. İki karakol arasındaki benzerlikler aynı mimar ile ekibinin tasarımı,

yapımı olduğunu ve Topçu Karakolu'nun II. Abdülhamid (hd. 1876-1909) döneminde inşa edildiğini düşündürmektedir. Ayrıca 1 Eylül 1898 tarihli Büyükdere Yangını'nda Malta Çarşısı İspanya Sefareti ile Fıstık Suyu Karakol binası arasındaki alanın tahrip olduğu ifadesi, karakolun 1898'den önce yapıldığını kanıtlamaktadır (Koçu 1971, C.9, s. 3263).

Topçu Karakolu 1952 yılında Milli Savunma Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu tarihten önce semtte ilkokul olmadığından binanın Büyükdere İlkokulu olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu dönemde binanın özgün planını koruduğu okulda okuyan öğrencilerin son senelerde yapıyı ziyaret ettiklerinde, çok değişmiş olduğunu ifade etmelerinden anlaşılmaktadır. 1952'den sonra askeriyeye ait lojman olarak kullanılan yapının planında ve cephelerinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Bina halen Üçüncü Kolordu Komutanlığı'na bağlı, iki ailenin kira ile oturduğu bir lojman olarak kullanılmaktadır. Kurul'da yapılan araştırmada binanın dosyasına rastlanmamıştır.

9.4. Mimarî Özellikler

9.4.1. Plan Özellikleri

I. Kat (Zemin Katı)

Bina 635 m2 eğimli bir parsel üzerinde, kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiştir. Ön bahçe duvarının sokak kotu -3.17.5, arka bahçe duvarının + 1.13 olup iki kot arasındaki fark 4.30 m dir. Ana giriş Topçu Karakol Sokağı'ndan, yapının doğu cephesindedir.

Giriş mekânından kemerli bir kapıyla yapının kuzey-güney aksında, güneyde 110 no.lu balkon ve kuzeyde 103 no.lu mekân arasında uzanan hole geçilir. Diğer mekânlar bu hole açılırlar. Holde iki ana taşıyıcı duvar arasında kemer yapılmıştır. Bina lojman olarak kullanılmaya başlayınca, restitüsyon projesindeki 102 no.lu mekân bölünerek banyo, mutfak yapılmıştır. 106 no.lu mutfaktaki kiriş sonradan yapılmıştır. Bu mekânın karakol personelinin gecelemek için kullandıkları koğuş olduğu düşünülmektedir. 107 no.lu eski tualet ve 104 no.lu oda tabanındaki çökmeler nedeniyle depo olarak kullanılmaktadırlar.

Bina lojman olunca, iki ailenin oturabilmesi için ayrı girişe ihtiyaç duyulmuştur. Ana girişin karşısındaki merdiven kovası duvarla örülerek, merdiven değiştirilmiş, ikinci katın girişi yan bahçeden verilmiştir. Tüm duvarlar tuğladan olup, dış duvarlar 80 cm, içtekiler ise 40 ve 20 cm kalınlığındadırlar. Zemin katın toplam kullanım alanı 92 m2 dir (111 no.lu mekân hariç).

Yapının ön bahçesinin girişi de Topçu Karakol Sokağı'ndandır. Bahçe duvarı 80 cm kalınlığında tuğla, taş karışımı olup üzeri mermer harpuşta ile kaplanmıştır. Demir döküm parmaklıklarda eksik kısımlar mevcuttur (Res. 28, 29, 30). Ön bahçede sebze yetiştirilen bir alan oluşturulmuştur. Yapının batıda derin bir vadiye bakan bahçesi de yüksek bir duvarla çevrilmiştir. Sonradan bu duvara bitişik bir kömürlük yapılmıştır (Res. 33).

Karakol yapıldığı dönemde inşa edilen ek yapının batı duvarı da bu yüksek beden duvarıdır. Bu yapının güneyindeki mekânlar kaldırılarak zeminde ve karakola bitişik, üst kotta çeşitli ekler yapılmıştır (Res. 37,38). Bahçede halen mevcut mermer duş platformu ve helâ taşı özgün ek yapının sınırını belirlemektedir (Res. 35). Günümüzde bu ek yapının içi molozla doludur. 117 no.lu mutfak olduğu düşünülen mekânın batı cephesi yeni yapılan bir binayla kapatılmıştır (Res.36). Yığma olarak tuğladan yapılan bu yapıda pencere ve kapı üstlerinde putreller yerleştirilmiştir. Karakol ve ek yapı arasında uzanan geçitin sağında, tuğladan, 3.18 m yüksekliğinde bir duvar yapılmıştır (Res. 32,43).

Geçitin zemini karo siman döşelidir (Res. 34). Bu geçitin sonundaki basamaklardan çıkıldığında, karakolun + 0.35 kotundaki arka bahçesine varılır ki bu bahçe de tuğla, taş karışımı bir duvarla çevrilmiştir. Köşede günümüzde suyu akmayan, tuğladan yapılmış, teras çatılı bir çeşme yer almaktadır (Res. 45,44). Kuzey duvarına bitişik 3 katlı, betonarme bir konut inşa edilmiştir. Moloz yığılı bu bahçeye, ek yapıdan çıktığı düşünülen iki adet mermer lavabo atılmıştır. Burada da kiracılar tarafından sebze yetiştirilmektedir.

TOPÇU KARAKOLU

Yapının Adı		Topçu Karakolu (Fıstık Suyu Karakolu)				Gözlem Tarihi		1-06 / 28-08 1996					
Bulunduğu Yer		İlçe	Sarıyer	Mah.	Büyükdere	Sokak/No	Topçu K. S.	Ada	563	Pafta	85	Parsel	10
Tarihi		Mevcut	Yok olmuş	Yazılı Kaynaklarda				Üslup					
	Kitabe	Kazınmış		1898'den önce (Koçu 1971, C.9, s.3263)				Neoklasik					
	Dönemin Yöneticisi	II.Abdülhamid (1876-1909)		Yaptıran		II. Abdülhamid		Mimarı					
Bugünkü Durumu	Mevcut	Yıkılmış	Aynı Yerde	Tescilli	Onarılmış	Onarılmamış	Fonksiyon			Sahibi			
	x						III. Kolordu'nun lojmanı			Milli Savunma Bakanlığı			
Görsel Belgeler	Eski Fotoğraflar			Eski Fotoğrafta Plan		Haritalar				Rölöve			
	1) Yıldız Albümü 11918-4 2) S&J 3)G.B.									Aynur Ciftci			
Yazılı Kaynaklar	1) Koçu1971. C.9. s. 3263.												
Plan Özellikleri	Planlama	Kare	Dikdörtgen	Üçgen	Dış Boyut	Ayrık Nizam		Bitisik Nizam				Köşede	
			x		14.27x 11.17	x							
Dıştaki Merdiven	Tek kollu ☒	Giriş Aksında			Cepheye Paralel		Basamak Adeti			Rıht h.		Malzeme	
	Çift kollu ☐				x		4			18 cm		Mozaik	
İçteki Merdiven	Biçimi	Düz	L şeklinde	U şeklinde	Sahanlık	Merdiven Genişliği		Bas. adeti		Rıht h.		Malzeme	
				x		1.03 m		24		16 cm		Mozaik	
Katlar	Mekan say.	Nezaret	Tavan h.	Kapı h.	Zemin Kaplaması		Tavan Süslemeleri			Duvar Kalınlığı			
Bodrum K													
Zemin K.	11		3.60-3.80 m	2.55 m	Ahşap ve karo mozaik		Ahşap pasalı tavan			Dışta 80 cm, içte 40 cm			
1. Kat	9		3.67 m	2.55 m	Ahşap ve karo mozaik		Ahşap pasalı tavan			Dışta 60 cm, içte 40 cm			
2. Kat	1		3.61 m		Ahşap kadronlar		Volta döşeme			50 cm			
Cephe Özellikleri	Kat	1 Katlı	2 Katlı	3 Katlı	Bodrum kat	Kule	Adeti	Yeri				Biçimi	
	Adeti			x		x	1	Güney cephesinde				Kare	
Giriş	Sütunlu ☐	Adeti	Malzemesi	Üslubu	Gövde O	Sütun h.	Girişin Çatısı	Kırma		Düz		Alınlıklı	
	Sütunsuz ☒												
	Cephede Giriş	Önden	Yandan	Arkadan	Bir Yüzde	İçerlek	Dışa cıkmalı	Orta Aksta Yükselmiş		1.Kata kadar		Yapıhkadar	
		x	x	x	x								
Giriş Kapısı	Dikdörtgen	Kemerli	Söveli	Kapı h.	Dönemin	Türü	Tuğra	Kitabe		Kit.+Tuğ.		Arma	
		x	x	2.67 m	Belgesi	Yeri	Kazınmış	Kazınmış				Kazınmış	
Pencere Düzeni		Boyut	Dikdörtgen	Ydaire kemer	Sivri kemer	Basık kemer	Yuvarlak	Söveli		Söve Malz.		Pen.demiri	
	Bodrum K												
	Zemin K.	1.32x2.43 m				x							
	1. Kat	1.10x2.14 m	x					Silme		Sıva			
	2. Kat	1.26 m					x	Silme		Sıva			
Cephe Bezemeleri	Plastirlar ☒	Köşelerde ☒		Girişin İki Yanında ☒		Cephede Belli Aralıklarla ☒		Malzemesi		Tuğla			
	Silmeler ☒	Pencere Altında ☒		Katlar Arası ☐		Saçaklarda ☒				Sıva			
	Diğer	Korniser								Sıva			
Diğer Elemanlar	Nöbetçi Kulübeleri	Yeri		Adeti	Aydınlatma Elemanları	Direkli lam.	Konsol lam.	Yeri				Adeti	
							x	Giriş kapılarının yanlarında				4	
Strüktür Özellikleri	Taşıyıcı Sistem	Kargir	Ahşap kark.	Kargir ve Ahşap karkas		Döşeme Taşıyıcısı	Ahşap	Volta		Yenilenmiş bet. döşeme			
		x					x	Kulede					
Çatı	Düz ☐	İki Eğimli ☐		Dört Eğimli ☒		Farklı Eğimli ☐		Malzemesi		Marsilya tipi kiremit			
	Alınlık ☐	Düz ☐	Üçgen ☐	Yuvarlak ☐	Parapet ☒	Düz ☐	Dendanlı ☒						
Yakın Çevre Yapıları		Tarihi		Mevcut	İsmi			Yeri					
	Cami												
	Çeşme			x				Karakolun bahçesinde					
	Diğer				Fıstık Suyu Mesiresi			Karakolun yukarısında					

MEKANLARIN ANALİZİ (RÖLÖVE PROJESİ)

MAHAL NO	M2	FONKSİYON	DUVAR	DÖŞEME	TAVAN
101	6.55	Giriş	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap pasalı tavan
102	14.46	Hol	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap pasalı tavan
103	3.1	Hol	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap tavan
104	15.88	Depo	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap tavan
105	5.32	Banyo	Sıva+boya	Karo mozaik	Kontrplak kaplı
106	16.35	Mutfak	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap pasalı tavan
107	3.54	Depo	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap tavan
108	10.23	Oda	Sıva+boya	Şap	Ahşap pasalı tavan
109	15	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
110	1.8	Balkon	Sıva+boya	Karo mozaik	Sıvalı
111	5.76	Merdiven kovası	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap pasalı tavan
112	9.14	Kömürlük	Sıva+boya	Şap	Ahşap mertekler
113	8.37	Kömürlük	Sıva+boya	Şap	Ahşap mertekler
114	8.61	Kömürlük	Sıva+boya	Şap	Ahşap mertekler
115	10.23	Tualet	Sıva+boya	Şap	Ahşap mertekler
116	17.43	Oda	Sıva+boya	Moloz	Putrel
117	26.24	Mutfak	Sıva+boya	Moloz	Putrel
201	18.71	Hol	Sıva+boya	Ahşap	Kontrplak kaplı
202	2.66	Hol	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap tavan
203	17.4	Mutfak	Sıva+boya	Karo mozaik	Ahşap pasalı tavan
204	6.75	Banyo	Sıva+boya	Karo mozaik	Sıvalı
205	10.28	Depo	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
206	14.26	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
207	16.08	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
208	15.48	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
301	3.53	Boş	Sıva+boya	Ahşap	Volta döşeme

Açıklama: Giriş katın toplam kullanım alanı 92 m2 (111 no.lu mekan hariç), II. katın 101.62m2, III. katın ise 3.53. m2 dir. 111, 112, 113, 114 ve 115 no.lu mekanlar sonradan yapılmıştır.

MEKANLARIN ÖZGÜNLÜK ANALİZİ

101	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Sıvada dökülmeler	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	Özgün ahşap giriş kapısı K1 (Res.18)	Boya temizliği, ahşap bakımı
Güney Duvarı	Sigorta aletleri, kablolar	Kaldırılacak
Batı Duvarı	Kemerli ahşap kapı K2 (Res. 50)	Yenilenecek
Tavan	Ahşap pasalı tavan	Ahşap onarımı

102	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Özgün ahşap kapı K3 (Res. 50)	Boya temizliği, ahşap bakımı
Doğu Duvarı	Özgün ahşap kapılar K2 ve K5	Boya temizliği, ahşap bakımı
Güney Duvarı	Ahşap balkon kapısı K6 sonradan	Yenilenecek
Batı Duvarı	Özgün ahşap kapılar K5 (Res. 51) Özgün merdiven kovası duvarla kapatılmış	Boya temizliği, ahşap bakımı Duvar kaldırılacak
Tavan	Kemer ve ahşap pasalı tavanlar (Res. 46) balkon tarafında çürüme	Boya temizliği, ahşap bakımı

103	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Doğu Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Güney Duvarı	Özgün ahşap kapı K3 (Res. 50)	Boya temizliği, ahşap bakımı
Batı Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Tavan	Ahşap tavan	Boya temizliği, ahşap bakımı

104	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap tabanda çürüme ve çökmeler	Ahşap kadronlar ve ahşap kaplama
Kuzey Duvarı	P1 penceresi (Res. 27)	Özgün olarak yenilenecek
Doğu Duvarı	P1 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Güney Duvarı	Sıvada dökülmeler	Sıva onarımı
Batı Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Tavan	Ahşap tavan	Boya temizliği, ahşap bakımı

105	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Ahşap kaplanacak
Kuzey Duvarı	P1 penceresi (Res. 27) tuğlayla parapet örülmüş, köşeden boru inişi	Özgün olarak yenilenecek, boru kaldırılacak
Doğu Duvarı	Duvar sonradan, fayans kaplı	Fayanslar sökülüp, sıvanacak
Güney Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Batı Duvarı	Duvar sonradan, fayans kaplı	Fayanslar sökülüp, sıvanacak
Tavan	Kontrplak kaplı	Özgün tavanın boya temizliği , bakımı

MEKANLARIN ÖZGÜNLÜK ANALİZİ

106	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Ahşap kaplanacak
Kuzey Duvarı	Sıvada çatlak, çiçeklenme ve dökülme	Sıva onarımı
	P1 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Doğu Duvarı	Duvar sonradan	Sıva onarımı
Güney Duvarı	Sıvada dökülmeler	Sıva onarımı
Batı Duvarı	Sıvada çatlak, çiçeklenme ve dökülme	Sıva onarımı
	P1 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Ahşap pasalı tavan duvarla kesilmiş	Boya temizliği, ahşap onarımı

107	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Sıvada dökülmeler	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	Özgün ahşap kapı K5 (Res. 51)	Boya temizliği, ahşap bakımı
Güney Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Batı Duvarı	P2 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Ahşap tavan	Boya temizliği, ahşap bakımı

108	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap döşeme çökmüş, şap kaplı	Ahşap kadronlar ve ahşap kaplama
Kuzey Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	özgün ahşap kapı K5	Boya temizliği, ahşap bakımı
Güney Duvarı	P1 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Batı Duvarı	P1 penceresi (Res. 22)	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Ahşap pasalı tavan	Boya temizliği, ahşap bakımı

109	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap	Ahşap bakımı
Kuzey Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	P1 penceresi (Res. 18)	Özgün olarak yenilenecek
Güney Duvarı	P1 penceresi (Res.11)	Özgün olarak yenilenecek
Batı Duvarı	Özgün ahşap kapı	Boya temizliği, ahşap bakımı
Tavan	Ahşap pasalı tavan	Boya temizliği, ahşap bakımı

110	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Ahşap balkon kapısı K6 sonradan	Yenilenecek
Doğu Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Güney Duvarı	Beton balkon parapeti	Pleksiglas parapet takılacak
Batı Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Tavan	Kemerli, sıvalı	Sıva onarımı

111	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	Sonradan örülmüş	Kaldırılacak
Güney Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Batı Duvarı	Ahşap kapı K7 (Res. 24)	Yenilenecek
Tavan	Ahşap pasalı tavan (Res. 49)	Boya temizliği, ahşap bakımı

MEKANLARIN ÖZGÜNLÜK ANALİZİ

112, 113, 114	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Şap	Kaldırılacak
Duvarlar	Sıvalı (Res. 33)	Kaldırılacak
Tavan	Ahşap mertekler	Kaldırılacak

115	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Şap	Kaldırılacak
Duvarlar	Sıvaları dökülmüş	Kaldırılacak
Tavan	Ahşap mertekler	Kaldırılacak

116	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Moloz yığılı	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Sıvaları dökülmüş özgün duvar	Kaldırılacak
Doğu Duvarı	Kapı üstü putreller paslanmış (Res. 32)	Yenilenecek
Güney Duvarı	Moloz taşla örülü (Res. 40)	Kaldırılacak
Batı Duvarı	Pencere üstü putreller paslı (Res. 36)	Yenilenecek
Tavan	Putreller paslanmış (Res. 38)	Onarılıp, takviye edilecek

117	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Moloz yığılı	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	Özgün tuğla duvar (Res. 42)	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	Kapı üstü putreller paslanmış	Pencere açılacak
Güney Duvarı	Özgün tuğla duvar (Res. 42)	Kaldırılacak
Batı Duvarı	Pencereler örülerek kapatılmış	Sağır duvar olarak onarılacak
Tavan	Putreller paslanmış (Res. 39, 41)	Onarılıp, takviye edilecek

MEKANLARIN ÖZGÜNLÜK ANALİZİ

201	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap	Ahşap onarımı
Kuzey Duvarı	Özgün ahşap kapı K3	Boya temizliği, ahşap bakımı
Doğu Duvarı	Özgün ahşap kapılar K5	Boya temizliği, ahşap bakımı
Güney Duvarı	P2 penceresi (Res. 10, 52)	Özgün olarak yenilenecek
Batı Duvarı	Demir doğrama kapı K8	Kaldırıp, korkuluk yapılacak
	Özgün ahşap kapı K5	Boya temizliği, ahşap bakımı
	P3 penceresi (Res. 54)	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Kontrplak kaplı, kemerli (Res. 53)	Özgün tavan onarımı

202	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Ahşap kaplanacak
Kuzey Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Doğu Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Güney Duvarı	Özgün ahşap kapı K3	Boya temizliği, ahşap bakımı
Batı Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Tavan	Ahşap tavan	Boya temizliği, ahşap bakımı

203	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Ahşap kaplanacak
Kuzey Duvarı	P4 penceresi tuğla örülü (Res. 23)	Özgün olarak yenilenecek
Doğu Duvarı	Duvar sonradan	Sıva onarımı
Güney Duvarı	Sıvada dökülmeler	Sıva onarımı
Batı Duvarı	P2 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Ahşap pasalı tavan duvarla kesilmiş	Boya temizliği, ahşap bakımı

204	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Karo mozaik	Seramik kaplanacak
Kuzey Duvarı	P4 penceresi (Res. 27)	Özgün olarak yenilenecek
Doğu Duvarı	Duvar sonradan	Sıva onarımı
Güney Duvarı	Ahşap kapı K4 ve duvar sonradan	Kapı yenilenecek
Batı Duvarı	Duvar sonradan	Sıva onarımı
Tavan	Sıvalı	Özgün tavan onarımı

205	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap	Ahşap onarımı
Kuzey Duvarı	P3 penceresi (Res. 26)	Özgün olarak yenilenecek,
	Sıvada dökülme ve çiçeklenmeler	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	P2 penceresi (Res. 18)	Özgün olarak yenilenecek,
Güney Duvarı	Ahşap kapı K9 ve duvar sonradan	Duvar kaldırılacak
Batı Duvarı	Duvar sonradan	Sıva onarımı
Tavan	Ahşap pasalı tavan duvarla kesilmiş, tavanda çürümeler (Res. 60, 61)	Boya temizliği, ahşap bakımı

MEKANLARIN ÖZGÜNLÜK ANALİZİ

206	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap	Ahşap onarımı
Kuzey Duvarı	Ahşap kapı K9 ve duvar sonradan	Duvar kaldırılacak
Doğu Duvarı	P5 penceresi sonradan (Res. 18)	Pencere kaldırılacak
Güney Duvarı	Sıvada dökülmeler	Sıva onarımı
Batı Duvarı	Ahşap kapı K4 sonradan	Kapı yenilenecek
	Özgün ahşap kapı K5	Boya temizliği, ahşap onarımı
Tavan	Ahşap pasalı tavan duvarla kesilmiş, kiriş atılmış (Res. 58)	Boya temizliği, ahşap onarımı

207	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap	Ahşap onarımı
Kuzey Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	P2 penceresi (Res. 18)	Özgün olarak yenilenecek
Güney Duvarı	P2 penceresi (Res. 11, 12)	Özgün olarak yenilenecek
Batı Duvarı	Özgün ahşap kapı K5	Boya temizliği, ahşap onarımı
Tavan	Ahşap pasalı tavanda çürümeler Res. 59)	Boya temizliği, ahşap bakımı

208	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap	Ahşap onarımı
Kuzey Duvarı	Sıvalı	Sıva onarımı
Doğu Duvarı	Özgün ahşap kapı K5	Boya temizliği, ahşap bakımı
	Özgün ahşap kapı K5 kaldırılarak niş yapılmış	Kalacak
Güney Duvarı	P3 penceresi (Res. 8, 11)	Özgün olarak yenilenecek
Batı Duvarı	P2 penceresi (Res. 22)	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Ahşap pasalı tavan çürüyen bölgeler (Res. 56, 57)	Boya temizliği, ahşap bakımı

301	Malzeme, Eleman Durumu	Onarım Türü
Döşeme	Ahşap kadron	Yükseltilmiş ahşap döşeme
Kuzey Duvarı	Demir kapı K10 (Res. 25)	Yenilenecek
Doğu Duvarı	P6 penceresi kanat yok (Res.13)	Özgün olarak yenilenecek
Güney Duvarı	P6 penceresi (Res.14))	Özgün olarak yenilenecek
Batı Duvarı	P6 penceresi	Özgün olarak yenilenecek
Tavan	Volta döşeme, putreller paslanmış	Onarılacak

II. Kat

II. katın girişi bahçeden ve yapının batı cephesindendir. II. katta merdiven tavana kadar yapılmış demir konstrüksüyon bir bölmeyle sonlanır. Bu katta da diğer mekânlar kuzey-güney aksında uzanan hole açılmaktadırlar. Alt katta olduğu gibi koğuş olduğu düşünülen mekân bölünerek, banyo, mutfak, yatak odası gibi mekânlar elde edilmiştir. 205 ve 206 no.lu mekânlar arasındaki kirişin de, restitüsyon projesindeki duvar içinde kalan taşıyıcı olduğu sanılmaktadır. Bu kirişlerin putrellerden yapıldıkları düşünülmektedir. Bu katta 205 ve 207 no.lu mekânlar çatıdaki su problemi nedeniyle depo olarak kullanılmaktadırlar. 208 no.da eski tualetin odaya katılmasıyla büyütülmüştür. Holde iki kemerle kule ve taşıyıcı ana duvarlar desteklenmiştir. Pencereler ve kuleyi taşıyan ayaklar putrellerle geçilmiştir. Bu katta da tüm duvarlar tuğladan olup, dış duvarlar 80 cm, içtekiler ise 40 kalınlığındadırlar. II. katın toplam kullanım alanı 101.62 m2 dir.

III. Kat

Kuleye çıkış, 201 no.lu holün tavanındaki bir kapağın kaldırılıp, duvara merdiven dayanmasıyla mümkün olmaktadır. Taban ahşap kadronlarla ve kontrplakla kaplı olduğundan üzerine basılamamaktadır. Pencerelerin kanatları ve camları yok olduğundan, çinkoyla kaplanmışlarsa da içeriye su girmektedir. İç sıvalar tümüyle dökülmüştür. Tavanda üç adet putrel yerleştirilerek volta döşeme yapılmıştır. Kulenin kuzey duvarındaki bir kapıyla çatının üzerine çıkılabilmektedir.

9.4.2. Cephe Özellikleri

Topçu Karakolu neoklasik tarzda bir yapıdır. Ancak cephelerdeki mazgallar ve kule neogotik üslûp özelliklerinden olup, yapıya Ortaçağ savunma yapılarına benzeyen askerî bir ifade vermektedir. "Kuleli karakollar" olarak tanımlanabilecek ayrı bir mimarîde yapılmış bir grup karakoldan biridir. Bunlar Pazarbaşı, Mezarburnu, Koşuyolu (Bkz.

Kadıköy İlçesi)ve Bağdat Köşkü Karakollarıdır. Bu karakollarla aynı üslûp özelliklerini taşıyan 19. yy'da yapılmış birkaç yapı daha vardır. Bir tanesi Yıldız Sarayı kompleksi içindeki Güvercinlik binası olarak bilinen yapıdır.

Güney Cephesi (a-a görünüşü)

Güney cephesi, karakolun mimarî üslubunun özelliklerini en çok yansıtan cephedir. Uzunluğu 11.17 m, yerden yüksekliği yaklaşık 16 m olan bu cephenin ortasındaki kule, yapıya küçük bir şato görünümü vererek, sahilyolundan gelişte dikkati çekmektedir (Res. 4,5). Bu kulenin gözetleme amacını taşıyan ve yapıya askerî bir görünüm veren bir unsurdur (Res. 6).

Kule cephenin beden duvarından 60 cm dışa taşarak, dört adet kare ayak üzerinde yükselmektedir. Ayaklar tepede yine kare tabanlı ve keskin hatlı topuzlarla taçlandırılmışlardır. Kulenin parapeti mazgallarla çevrilidir. Mazgalların altında küçük kornişlerle taşınan silme dönmektedir (Res. 8). Yalnızca kuzey cephesinde korniş yapılmamış, bu cephede çatıya çıkış kapısı açılmıştır (Res. 25). Güney, doğu ve batı cephelerine açılan yuvarlak pencerelerle geniş bir görüş açısı sağlanmıştır (Res. 13). Pencere altına mermer arma taşı yerleştirilmiştir ki üzerindeki yazı ve şekiller sonradan kazınmıştır. Aynı şekilde ikinci kat penceresi altındaki mermer kitabe taşının da 4 satırlık yazısı kazınmıştır (Res. 9,10).

II. kattaki dikdörtgen pencereler sıvayla yapılan silmelerle belirginleştirilmiştir (Res.15). Pencerelere demir parmaklıklar takılmıştır. Alt kat pencereleri ve sonradan balkon kapısı olan eski giriş kapısı ise basık kemerlidir. Giriş kaldırılarak yerine balkon parapeti örülmüştür. Girişin yanındaki metal konsol fenerler halen mevcuttur. Köşelerdeki çinko oluklarla çatıda toplanan su dışarı atılmaktadır (Res. 11). Bu cephede diğer cephelerde olduğu gibi çevresel etkenler nedeniyle sıvada dökülmeler, çatlaklar oluşmuş, yer yer çimento harçla tamir edilmiştir.

Doğu Cephesi (b-b görünüşü)

Topçu Karakol Sokağı'ndaki ana girişinin bulunduğu cephedir. Uzunluğu 14.19 m olan cephenin iki köşesi arasındaki kot farkı 2.65 m dir. Cephenin ortasında yer alan giriş kapısının üzerine mermer tuğra madalyonu yerleştirilmiştir (Res. 18,19). Ancak tuğra sonradan kazınmıştır (Res. 20). Girişin iki yanındaki demir konsol fenerler halen mevcuttur (Res.21). Taşıyıcı ana duvarların cepheye taşırılmasıyla hareketlilik sağlanmıştır. Bu simetriyi 206 no.lu mekânda sonradan açılan pencere bozmaktadır. 207 no.lu mekânın üzerine denk gelen bir mazgaldan baca çıkılmıştır. Cephedeki sıva çatlakları yer yer çimento harçla tamir edilmiştir. Ön bahçe duvarının özgün dokusu sıvanarak kapatılmış, bahçe kapsının kanatları yok olmuş, parmaklığın bazı parçaları da eksilmiştir. Arka bahçenin duvarına yapılan beton harpuşta da tahrip olmuştur.

Kuzey Cephesi (c-c görünüşü)

Karakolun arka bahçe cephesinin uzunluğu 11.08 m, yerden yüksekliği ise 9.12 m dir. Bu cephede alt ve üst katta, banyo ve mutfak olarak kullanılan mekânların pencereleri parapet örülerek kısmen kapatılmıştır. Alt kat pencerelerine demir parmaklıklar da takılmıştır (Res. 27). Plastrlardan birinden baca çıkılmış, üçgen silmeler silinmiş, bir mazgal da yıkılmıştır (Res. 23,25). Bu cephedeki oluklardan biri yok olduğundan su inişi cephede tahribat yapmıştır. Cephede çok sayıda sıva çatlağı oluşmuştur (Res. 26).

Batı Cephesi (d-d görünüşü)

Üst kata ulaşılan ikinci girişin yer aldığı cephenin uzunluğu 14.27 m, yerden yüksekliği ise 11.10 m dir. Giriş kapısının kemerli üst kısmı örülerek kapatılmıştır (Res. 24). İki plastr arasındaki girişin üzerine denk gelen mazgal sayısı diğer girişe göre bir fazla olup üç tanedir. Tualet mekânlarının küçük pencerelerinin de yansıdığı bu cephede de yoğun sıva çatlağı gözlenmiştir (Res. 22).

Giriş Kapıları

Topçu Karakol Sokağı'ndaki ana giriş kapısı özgün, ahşap tablalı bir kapıdır. Kapının kanatları dikdörtgen şeklinde olup söveleri taştandır. Üstte basık kemerli bir pencere açılarak giriş mekânı aydınlatılmıştır (Res. 18). İkinci kapı sonradan yapılmıştır. Bu kapının üst penceresi örülerek kapatılmıştır (Res. 24). Üçüncü giriş kapısı ise iptal edilerk yerine balkon yapılmıştır. Bu kapının kanatlarının takıldığı millerin izine rastlanmıştır. Üstte taş sövesi ve yine basık kemerli penceresi olan bu kapının gerisine balkon kapısı yapılmıştır.

Pencereler

Yapıda her katta farklı pencere düzeni vardır. Alt kat pencerelerinin yan yüzleri eğimli olup 30 cm enindedir. Yukarıda basık kemerle şekillenen pencerelerin dış yüksekliği 243cm, iç yüksekliği ise 226 cm'dir. Genişlikleri dışta ise 132 cm'den içte 110 cm'e düşmektedir. Pencerelerin doğramaları sonradan değiştirildiğinden özgün örneğe rastlanmamıştır. Ayrıca bazı mekânlarda parapet örülerek boyutları da değiştirilmiştir.
Üst kat pencereleri dikdörtgen şeklinde olup, genişlikleri 105-115 cm, yükseklikleri ise 215 cm'dir.

Kulede çapı 126 cm olan yuvarlak pencereler yapılmıştır. Bu pencerelerin ahşap kasaları kalmış, kanat ve camları yok olmuştur.

Silmeler ve Konsollar

Yapıdaki silmeler ve konsollar sıvayla yapılmıştır. Alt katta güney ve doğu cephelerindeki pencerelerin altlarında dikdörtgen nişler içerisinde silme yerleştirilmiştir. Üst katta, yalancı söve şeklindeki silmeler pencerelere derinlik kazandırmışlardır. Parapetin altındaki silme ise tüm yapıyı dolaşmaktadır. Silmenin eğimli üst yüzeyi çinko levhalarla kaplanmıştır. Kuledeki yuvarlak pencerelerin etrafı da silmeyle belirginleştirilmiştir. Kuledeki parapetin altında da aynı profilde silme dolaşmaktadır. Silmeleri küçük

konsollar taşımaktadır. Bunlar 22 cm yüksekliğinde, dikdörtgen kabartma şekilli, eğimli küçük dişlerdir.

Diğer Bezeme Öğeleri

Arma: Kulede yer alan mermer arma taşı, sıvayla bir yüzde olup boyutları yaklaşık 160x 160 cm'dir. Üzerindeki yazı ve şekiller kazınmıştır. Res.1'den, armanın diğer örneklerdeki gibi renklendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu Osmanlı armasının II. Abdülhamid'e ait olduğu düşünülmektedir.

Kitabe: Kitabe taşı da mermerden olup yüksekliği 98 cm, genişliği ise yaklaşık 160 cm'dir. Üstte profilli, altta ise düz bir band arasındaki 4 satır halinde hazırlanmış kitabe yazısı kazınmıştır. Kitabe zemininin yeşil renkte ve yazıların da altın varak olduğu sanılmaktadır.

Tuğra: Mermer oval bir taş olan tuğra madalyonun yüksekliği 70 cm'e yakındır. Etrafı akant (kenger) yapraklarıyla çevrili madalyonun tuğrası kazınmıştır. Bu taşın aynısı Mezarburnu Karakolunda da kullanılmıştır. Taşın zemininin yeşil renkte ve II. Abdülhamid tuğrasının altın varakla yapıldığı tahmin edilmektedir.

9.4.3. Çatı Örtüsü

Karakolun çatısı ahşap konstrüksüyondur ve dört yana % 33 eğimle üzeri marsilya tipi kiremit kaplanmıştır. Çatı parapeti yaklaşık 45x50 cm kesitli tuğladan yapılmış mazgallarla çevrilidir. Mazgallar ön yüzde kademeli olarak çıkıntı yapan, iki yana eğimli elemanlardır. Köşelerdeki plastrların başlıkları ise dört yana eğimlidir. Bazı mazgalların üzerlerinde ince demir çubuklar tespit edilmiştir (Res. 13). Bunların, yapı tepede ve yüksek olarak yapıldığı için kurulan paratoner tertibatının parçaları olduğu düşünülmüştür. Her mazgal arasına eğimli, ön yüzü kademeli küçük dişler yerleştirilmiştir.

Mazgalların dibinde çatının suyunu toplayıp, kuzey ve güney cephelerinden inen yağmur borularıyla, dışarı atan çinko oluk dolaşmaktadır. Çatının kiremit altı tahtasının üzerine

ziftli bez serilerek izolasyon yapılmıştır. Ancak özellikle 207, 208 ve 205 no.lu mekânların tavanlarındaki su problemi bunun yetersiz olduğunu göstermektedir. Çatıdaki uzun direğin Sivil Savunma tatbikatlarında çalınmak üzere dikilmiş siren direği olduğu anlaşılmıştır. Bu sistemin tertibatının yakın zamanda kaldırıldığı öğrenilmiştir (Res. 18, 19).

Kulenin çatısı ise teras çatıdır. Karakolun eski fotoğrafında burada oldukça uzun bir bayrak direği görülmektedir (Res. 3).

Ek yapının çatısı dört yana eğimli bir çatı iken sonradan yapılan ekle kesilmiştir. Çatıyı 5x14 cm boyutlarında putreller taşımaktadırlar. Ancak çatı örtüsü büyük ölçüde tahrip olmuş, putreller de paslanmışlardır (Res. 38,39,40,41). Mutfak olarak kullanılan 117 no.lu mekânın oldukça yüksek bir bacası olduğu tespit edilmiştir (Res. 1,42). Çatının etrafında tuğladan silme dönmektedir.

9.4.4. Yapım Tekniği ve Malzeme

Duvarlar

Bina yığma kargir bir yapıdır. Sonradan örülenler hariç, tüm duvarlar taşıyıcı olup, dolu harman tuğlasındandır. Boyutları ise 10x6x22 cm'dir. Dış duvarların 77-80 cm kalınlığı 3 tane 22 cm'lik tuğlanın yanyana gelmesiyle elde edilmiştir. İçte ise 22 ve 10 cm'lik tuğlalarla 40 cm'lik bölme duvarları yapılmıştır. Alt katta iki ana bölme duvarı basık bir kemerle bağlanarak holdeki açıklık geçilmiştir.

Üst katta ise duvarlar incelerek 60 cm kalınlıkta yapılmışlardır. Burada kuleyi taşıyan ayaklar ve aynı taşıyıcı bölme duvarlar arasına da basık kemerler yapılmıştır. Kule kısmındaki kemerin altına 4.5x 4.5 cm kesitli bir demir gergi yerleştirilmiştir. Bu bölümde ayaklar arasında duvarda diş yaparak görünen putreller bulunmaktadır. Üst kat pencerelerinin iç ve dış yüzeylerine de birer putrel yerleştirilmiştir. Bunların hatıl gibi tüm yapıyı çevreleyerek, yığma yapının strüktürel açıdan daha sağlam olmasına sağladığı anlaşılmaktadır.

Ek yapının beden duvarları da dolu harman tuğlasından yapılmış olup kalınlığı 60 cm'dir. Bu yapının da pencere ve kapı üstlerinde 5x12 cm'lik ikişer putrel yerleştirilmiştir.

Yapının iç duvarlarından alınan örnek incelendiğinde alçı ve kıtık karışımı bir sıvanın kullanıldığı anlaşılmıştır. Ancak bazı mekânlarda özgün sıva dokusunun yerine çimento harçlı yeni sıvanın kullanıldığı görülmüştür.

Döşemeler

Karakolun karo mozaik kaplı mekânları hariç, alt ve üst kat taban döşemeleri ahşap kirişleme üzeri 8.5 cm'lik tahtalarla kaplıdır. Alt katta 108 no.lu odanın tabanı çökünce alttan betonarme takviye yapıldığı öğrenilmiştir. Bu bölümün yüksekliğinin 1m'ye yakın olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde 104 no.lu mekânın da tabanında çökmeler burayı oturulamaz hale getirmiştir. Alt ve üst katın tavanları ise ahşap pasalı tavanlardır. Merdiven kovasından döşemenin kalınlığının 40 cm olduğu ölçülmüştür. Tek farklı döşeme kulenin tavanında üç putrelle yapılan volta döşemedir.

9.5. Restitüsyon

Karakolun restitüsyonu rölöve çalışmasındaki veriler doğrultusunda ve 19.yy'a ait fotoğrafların ışığında yapılmıştır.

9.5.1. Plan Restitüsyonu

I. Kat (Zemin Katı)

Giriş katında rölöve projesindeki 103, 104, 105 ve 106 no.lu mekânların restitüsyon projesindeki 102 no.lu mekânın bölünmesiyle oluşturulduğu anlaşılmıştır. Bu odaların kapılarının diğerlerinden alçak oluşları ve özgün tablalı kapılar olmayışları; 106 no.lu mekânın ahşap pasalı tavanının 105 no.lu banyonun batı duvarıyla kesilmiş olması bu durumu doğrulamaktadır. 105 no.lu bölümün tavanı sunta kaplı olduğundan buradaki

özgün tavan görülememektedir. 104 no.lu deponun tavanı da ahşap kaplama olup özgünlüğü bozulmuştur. Büyük bir oda olan bu bölümün, koğuş olarak karakoldaki görevliler tarafından kullanıldığı düşünülmektedir.

Giriş kapısının aksında olması gereken merdiven kovası duvarla kapatılarak 111 no.lu bölümde ikinci kata çıkış merdiveni yapılmıştır. Bu bölümün tavanındaki merdiven kovasının izi eski ahşap merdivenin konumunu ve çıkış yönünü belirtmektedir. Eski merdivenin kapı hizasına geldiğinde baş kurtaracak yükseklikte oluşu buraya kapı açılmasını sağlamıştır.

Holün güneyindeki karakolun üçüncü girişi sonradan iptal edilerek 110 no.lu balkon yapılmıştır. Bu bölümde taş sövenin kenarlarında eski kapının millerinin izine rastlanmıştır.

Ek yapının restitüsyonu Res. 1'den ve bahçedeki mermer duş ve alaturka helâ taşının yerinden hareketle çizilmiştir. Bu yapıda restitüsyon projesindeki 107 no.lu eski tualet sonradan kaldırılarak, yerine yine tualet olarak kullanılan rölöve projesindeki 115 no.lu bölüm yapılmıştır. Rölöve projesindeki 117 no.lu bölümün, ek yapının mutfağı olduğu Res. 1'deki yüksek bacadan anlaşılmaktadır. Halen mevcut tezgâh kalıntısı buranın sonradan da mutfak olarak kullanıldığını göstermektedir. Restitüsyon projesindeki 108 no.lu bölümün ise yemekhane olarak kullanıldığı düşünülebilir.

II. Kat

II. kata çıkış merdiveni dökme mozaik basamaklardan oluşmuştur. Merdivenin sonundan hole geçiş tavana kadar yapılmış demir konstrüksüyon bir bölmedir. Özgün halinde merdivenin kapıyla ya da tırabzanla bittiğine dair bir ize rastlanmamıştır. Bu katta da 202, 203, 204, 205 no.lu mekânlar ile 206 no.lu mekânın bir bölümü restitüsyon projesindeki 202 no.lu koğuşun bölünmesiyle oluşturulmuştur. 203, 205 ve 206 no.lu bölümlerin ahşap pasalı tavanlarının farklılıkları ve duvarlarla kesilmiş olması bunu ortaya koymaktadır. Rölöve projesindeki 208 no.lu mekâna ise eski tualet katılarak oda büyütülmüştür. Tuletin kapısı kaldırılıp, yerine duvar örülmüş, içte niş yapılmıştır.

MEKANLARIN ANALİZİ (RESTİTÜSYON PROJESİ)

MAHAL NO	M2	FONKSİYON	DUVAR	DOŞEME	TAVAN
101	6.55	Giriş	Sıva+boya		Ahşap pasalı tavan
102	20.22	Hol	Sıva+boya		Ahşap pasalı tavan
103	42.78	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
104	14	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
105	10.23	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
106	3.57	Tualet	Sıva+boya		Ahşap tavan
107	12.72	Tualet	Sıva+boya		Putrel
108	29.52		Sıva+boya		Putrel
109	26.24	Mutfak	Sıva+boya		Putrel
201	18.71	Hol	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
202	46	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
203	7.03	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
204	14.26	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
205	10.23	Oda	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
206	3.54	Tualet	Sıva+boya		Ahşap tavan
301	3.53	Gözetleme kulesi	Sıva+boya	Ahşap	Volta döşeme

Açıklama: Rölöve projesindeki 103, 104, 105, 106 202, 203, 204, 205 no'lu mekanlarla 206 no'lu mekanın bir bölümü restitüsyon projesinde 103 ve 202 no.ile belirtilen ve koğuş oldukları düşünülen mekanların bölünmesiyle oluşturulmuştur. Restitüsyon projesindeki 107, 108 ve 109 no'lu mekanlar ise karakol yapıldığı dönmede inşa edilmiş ek yapının bölümleridir. Buna göre alt katın toplam kullanım alanı 97.35 m2, II. katın 99.77 m2, bahçedeki ek yapının ise 68.48 m2 dir.

III. Kat

Kuledeki bu bölümün gözetleme amaçlı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. 301 no.lu bu mekânın tabanı suntayla kaplı olup, kuleye çıkmak için merdiven dayamak gerekmektedir. Kiracılar ahşap bir merdivenle çatıya çıkıp bazı onarımlar yapmışlardır. Özgün halinde de kuleye aynı yöntemle çıkıldığı düşünülmektedir.

9.5.2. Cephe Restitüsyonu

Karakolun konut olarak kullanılmaya başlayınca mekânlarda yapılan değişiklikler cephelerine de yansımıştır.

Güney Cephesi (a-a görünüşü)

Bu cephede karakolun giriş kapılarından biri olan bahçe girişi iptal edilerek balkon yapılmıştır. Balkon parapetinin dibindeki tuğla set kalıntılarından hareketle giriş merdiveninin çift kollu ve yapıya paralel bir merdiven olduğu düşünülmektedir. Bu cephede diğer cephelerde olduğu gibi pencere doğramaları değiştirilmiştir. Özgün doğramaların pencereyi üç eşit parçaya bölen kayıtlar olduğu tespit edilmiştir. Arma ile kitabenin yazı ve şekillerinin özgün halini korudukları, kulede uzun bir direğin varlığı gözlenmiştir (Res. 3).

Doğu Cephesi (b-b görünüşü)

Bu cephede 206 no.lu mekândaki P5 penceresi sonradan açılmıştır. Tuğra madalyonun zeminin renkli olduğu anlaşılmaktadır. Kapının iki yanında da ahşap nöbetçi kulübeleri görülmektedir (Res. 3). Sade bir tarzda yapılanların yerine, karakolun mimarîsine uygun seçilmiş iki kulübe yerleştirilmiştir.

Kuzey Cephesi (c-c görünüşü)

Sonradan banyo ve mutfak olarak kullanılan koğuşun pencerelerine tuğladan parapetler örülerek boyutları değiştirilmiştir.

Batı Cephesi (d-d görünüşü)

Bu cephedeki giriş merdiveninin, ek yapı ve ön bahçe bağlantısının işleyişi açısından daha uygun olması için çift kollu ve yapıya paralel olarak yapıldığı düşünülmüştür.

Batı Cephesi (e-e görünüşü)

Ek yapının batı cephesindeki büyük pencere sayısının beş olduğu ve çatısının dört yana eğimli kırma çatı olduğu tespit edilmiştir (Res. 1).

9.6. Yapıdaki Bozulmalar ve Nedenleri

Yapıdaki bozulmalar bünyesel, çevresel nedenler ve kötü onarım yoluyla olmuştur.

9.6.1. Bünyesel Etkenler

Karakol tümüyle tuğla yığma yapım tekniğinde yapılmıştır. Yapıldığı tarihten sonra İstanbul'u etkileyen birçok deprem geçirmesine rağmen strüktürel bir bozulma tespit edilmemiştir. Bunda bir kuşak gibi yapıyı çevreleyen ve hatıl olarak kullanılan putrellerin etkisi olabilir. Büyükdere'nin su kaynakları açısından zengindir. Hatta karakolun arkasına yapılan çeşme ünlü Fıstık Suyu'nun binaya kadar getirilmesini sağlamıştır. Ancak binanın zemin suyu tarafından tahrip edilmesi söz konusu olmamıştır.

9.6.2. Çevresel Etkenler

Karakolun hâkim bir noktada ve tepede yapılıp, etrafının tamamen açık oluşu Boğaz'ın sert rüzgârları, yağmur, güneş, don gibi doğal etkenler tarafından tahrip edilmesini kolaylaştırmıştır. Tüm cephelerde sıva dökülmeleri, çatlakları, putrellerde paslanma ve çürümeler gözlenmiştir. Rüzgârın taşıdığı polenler bu çatlaklara yerleşerek çeşitli bitkiler çıkmıştır. Parapet altı ve pencere silmeleri bu kötü hava koşullarından oldukça etkilenmişlerdir. Çatı örtüsündeki izolasyonun zayıf oluşu, yağmur suyunun sızarak üst kat tavanlarında bölgesel çürümelere neden olmuştur. Sert rüzgârlarla kırılıp, tamir edilmeyen camlardan içeri giren su iç duvarları da etkilemiş; sıvada dökülme, çiçeklenme ve çatlaklar meydana gelmiştir. Ek yapının çatısı bu etkenlerden en fazla etkilenip, tahrip olan yerdir.

Doğal afetlerden deprem ve yangınlar binayı tahrip etmemiştir. Ancak 1 Eylül 1898 yılında çıkan büyük bir yangın Büyükdere'yi fazlasıyla etkilemiştir. Bu yangın gece, *Tarik Gazetesi* sahibi Filip Efendi'nin yalısından bir rivayete göre de bitişiğindeki yalıdan çıkmış, rüzgârla büyümüş, ertesi sabaha kadar devam ederek 400'den fazla ev ve dükkân yanmıştır. Bu şiddetli yangında Malta Çarşısı İspanya Sefareti arası ile FıstıkSuyu Karakol binası arası tamamen kül olmuştur (Koçu 1971, C.9, s.3263).

9.6.3. Kötü Onarım

Yapının planında ve cephelerinde yapılan değişiklikler ve onarımlar sonucu özgünlüğü bozulmuştur. Bu durumdan etkilenen yapı elemanları şunlardır:

Döşemeler

Giriş katı olan I. katta 101, 102, 103, 105, 106, 107, 110 ve 111 no.lu mekânların döşemeleri karo mozaik kaplanmıştır. 108 no.lu ahşap döşeme çökünce şapla sıvanmıştır. 104 no.lu depodaki çökmelerin üstü kontrplak ve naylonlarla kaplanmıştır. II. katta 203

ve 204 no.lu mekânların döşemeleri karo mozaik olup geri kalanlar özgün ahşap kaplama döşemelerdir.

Ek yapının tabanı tamamen moloz yığılı olduğundan döşemesi tespit edilememiştir. Ancak ara geçitin tabanı karo siman döşelidir.

Duvarlar

Konut olarak kullanılmaya başlandığında bazı mekânlar tuğla duvarlarla bölünmüşler ya da kapatılmışlardır. Duvarlarda ateş ve havalandırma için baca delikleri açılmış, pis su borusu indirilmiştir. Bazı yerlerde özgün sıvanın üstü çimento harçlı sıvayla sıvanarak kapatılmıştır. Özellikle 101 no.lu girişin güney duvarı elektrik kabloları, sigorta kutuları ile kaplıdır.

Tavanlar

Giriş katta 102 no.lu holün güney duvarına yakın tavanının bir bölümü kontrplakla kaplıdır. 106 no.lu mutfağın ahşap pasalı tavanı duvarla kesilmiş, 105 no.lu banyonun tavanı kontrplakla kaplanmış, 104 no.lu deponun özgün tavanı da değiştirilmiştir.

II. kat tavanlarında çatıdan sızan yağmur suyunun yaptığı yoğun bir tahribat söz konusudur. Özellikle 205, 207, 208 no.lu mekânlarda ahşap parçalarda çürüme, mantar gibi sorunlar vardır. 207 no.lu deponun tavanı naylonla, 201 no.nun ise tamamen kontrplakla kaplanmıştır. 204 no.lu banyonun tavanı sıvanmış, 203 ve 205 no.lu bölümlerin ahşap pasalı tavanları duvarla kesilmiştir.

Pencereler

Karakolun tüm pencere doğramaları sonradan değiştirilmiştir. Özgün şekilleri Res. 3'ten tespit edilebilmiştir. Bazı mekânlarda tuğla parapet örülerek kapatlan pencerelere demir parmaklıklar da takılmıştır. Yapıda 6 tip pencere bulunmaktadır. 203 no.lu mutfağın kuzey duvarındaki çift kasa kalıntısına rastlanmıştır.

Kapılar

Karakol konuta çevrildiğinde yapılan kapılar ahşaptır.Yalnız ikinci katın merdiven sonundaki kapısı demirden yapılmıştır. Özgün kapılar renkli yağlıboyayla boyanmıştır.

9.7. Restorasyon

Topçu Karakolu'nun restorasyonunda yapıdaki bozulmalar ele alındığında ayıklama, temizleme, sağlamlaştırma ve yeni işlev verilmesi tekniklerinin uygulanması gereği görülmüştür.

9.7.1. Ayıklama

Karakolun konut olarak kullanılmaya başlamasıyla yapıyı işlevsel, estetik ve strüktürel olarak zedeleyen ekler yapılmıştır. Restorasyon çalışmasında karakolun özgün plan şeması ortaya çıkarılmayarak yeni işleve uygun mekânlar yapıya en az zarar verecek şekilde tasarlanmıştır.

9.7.1.1. Planda Yapılan Ayıklamalar

Duvarlar

Karakolun giriş katında, 102 no.lu holün batı duvarındaki özgün merdiven kovasını kapatan duvar kaldırılarak merdivenin çıkış yönü ve konstrüksüyonu değiştirilmiştir. 103, 104, 105 ve 106 no.lu mekânların bölücü duvarları da kaldırılarak yeniden örülmüştür. Bahçedeki kömürlük ve ek yapının tualet bölümü ile 116 ve 117 no.lu bölümler arasındaki duvar kaldırılmıştır.

II. katta rölöve projesindeki 205 ve 206 no.lu mekânlar arasındaki bölücü duvar kaldırılmıştır. 202, 203 ve 204 no.lu mekanların bölücü duvarları da kaldırılarak yeniden örülmüştür.

Duvarlardaki elektrik kabloları, sigorta kutuları kaldırılarak süpürgelik koyunda çözülmüştür.

Döşeme Kaplamaları

Karakolun giriş katında dolaşımın yoğun olabileceği giriş, hol, balkon ve ıslak hacimin karo mozaik döşemesi kaldırılarak seramik kaplanmıştır. Diğer mekânların özgün ahşap kaplamaları korunarak, onarılmıştır.

Bahçede yapılan kış bahçesi, idari kısım ve kapalı oturmanın döşemeleri de seramik kaplanmıştır.

II. katta 204 no.lu ıslak hacimin tabanı seramik kaplanıp diğer mekânlar ahşap kaplama olarak korunmuş, karo mozaik mutfak döşemesi ahşap olarak yenilenmiştir.

III. katta seyir kulesi olan 301 no.lu bölümün tabanı da ahşap kirişleme ve kaplama olarak yenilenerek yükseltilmiştir.

Sıvalar

Karakolun iç yüzeylerindeki alçı ve kıtık karışımı özgün sıva yapılacak analizler sonunda niteliği kesinleştirilerek gerekli yerlerde yeniden uygulanacaktır. Çimento harçla sonradan sıvanmış mekânlarda raspa yapılarak özgün sıva kullanılacaktır.

Kapalı oturma olarak tasarlanan ek yapının duvarlarında ise alçı sıva uygulanabilir.

Kapılar

I. ve II. kattaki muhdes kapılar özgün ahşap tablalı kapılar örnek alınarak yeniden yapılmıştır. III. katın demirden yapılan çatıya çıkış kapısı yenilenmiştir.

Ek yapının kapılarının da ahşap tablalı kapılar olarak yapılması uygun görülmüştür.

9.7.1.2. Cephede Yapılan Ayıklamalar

Karakolun bahçesindeki kömürlük, ek yapının tualet bölümü, sebze bahçeleri kaldırılmıştır.

Pencereler ve Kapılar

Karakolun tüm pencere doğramaları özgün şekline uygun olarak, üç bölüntülü ahşap doğrama olarak yenilenmiştir. Üst parçalar sabit olup, çift kanatlı pencere tipi uygulanmıştır. Beton balkon parapeti, pencerelerdeki parapet ve demir parmaklıklar da kaldırılmıştır. Kuledeki yuvarlak pencerelerdeki çinko levhalar alınmış, ortadan eksenli pencere kanatları takılmıştır.
Ek yapının kapatılmayan pencereleri korunmuştur.

Sıvalar

Karakolun ve ek yapının cephelerinin tamamen raspa yapılarak analiz sonuçlarına göre yeniden sıvanması ve koruyucularla dış hava şartlarına karşı direncinin arttırılması uygun görülmüştür. Aynı şekilde bahçe duvarlarının da sıvalı bölgeleri kaldırılarak özgün taş ve tuğla duvar dokusunun ortaya çıkması sağlanmıştır.

Duvar Yüzeyindeki Sökülebilir Ekler

Cephelerdeki elektrik kabloları, sigorta kutuları, ampuller, eskimiş yağmur iniş boruları kaldırılmıştır.

Çatıdaki Kaldırılabilir Ekler

Karakolun çatı parapetindeki sonradan çıkılan bacalar ve siren direği kaldırılmıştır.

9.7.2. Bütünleme

9.7.2.1. Planda yapılan Bütünleme

Yapıda duvarlarların kaldırılması ya da örülmesiyle bozulan ahşap pasalı tavanlar aslına uygun olarak onarılmıştır. Restorasyon projesinde her mekânın tavanı kendi içinde özgün bir biçimde yeniden şekillendirilmiştir.
Ek yapının eksik bölümü özgün planınına uygun olarak tamamlanmamıştır. Restorasyon projesindeki servis bölümü için alana ihtiyaç duyulduğundan, bu yapının bir bölümü korunmuştur.

9.7.2.2. Cephede Yapılan Bütünleme

Bahçe duvarlarının eksik örgüleri, eksik demir parmaklıklar ve demir bahçe kapısı özgün haline uygun olarak tamamlanmıştır. Ön bahçe duvarındaki mermer harpuştanın eksik parçaları da tamamlanarak, diğer duvarların üzeri de aynı malzemeyle kaplanmıştır. Yapının girişlerindeki, ön ve arka bahçedeki merdivenler mermer basamaklarla yenilenmiştir. Armadaki şekiller ve yazı, kitabe yazısı, tuğra madalyonu kazınmış izlerden ve benzer örneklerden hareketle tamamlanmıştır. Yazılar altın varaklanmıştır. Konsol aydınlatma fenerlerinin başlıkları dönemin özgün örneklerinin ışığında yeniden yapılıp takılmıştır. Yan bahçedeki girişe de konsol fenerlerin takılması uygun görülmüştür.

Karakolun çatı parapetindeki yıkılmış mazgallar tamamlanmıştır. Kulenin çatısındaki direğin benzeri yapılarak, bayrak çekilmiştir. Ek yapının ara geçite bakan duvarındaki kapatılmış pencere açılmıştır. Arka bahçedeki çeşmenin teras çatısı yeniden yapılarak kapatılmış, mermer yalağı onarılıp, musluk takılmış ve suyunun yeniden akması sağlanmıştır.

9.7.3. Sağlamlaştırma

9.7.3.1. Malzeme Sağlamlaştırması

Tuğla Malzeme

Karakol yığma tuğla yapım tekniyi ile inşa edildiğinden en çok bu malzemenin sağlamlaştırılması gerekmiştir. Eksik ve kırık tuğlalar, özellikle bahçe duvarlarında, aynı boyutta yenileri ile değiştirilmelidir. Hava etkilerine açık yerlerde üzerlerine sağlamlaştırıcı sürülerek dirençleri arttırılmalıdır.

Metal Malzeme

Karakolun üst kat pencerelerinde ve kulenin tavan döşemesiyle ayakları arasındaki putreller korozyona uğradıklarından yenileriyle değiştirilmeli, izole edici işlemler uygulanarak sağlamlaştırılmalıdır. Bu izolasyon işlemi konsol fenerlere de uygulanmalıdır.

Ahşap Malzeme

Ahşap malzeme kapılarda, pencere doğramalarında ve döşemelerde kullanılmıştır. Özgün ahşap tablalı kapılar yağlı boyayla boyanmışlardır. Bu boyalar çıkartılıp, macunlama, ilaçlama gibi işlemlerle iyileştirilip yeniden boyanmalıdır. Boyalı ahşap tavanlarda da aynı işlem uygulanarak, çürümüş bölgeler tamamen temizlenmelidir. Mevcut ahşap yer döşmelerinin çökme olan yerlerinde kiriş ve kadronlarla takviye edilerek sağlamlaştırma çalışmaları yapılmalıdır. Pencere doğramalarında emprenye edilmiş ahşap kullanılmalıdır.

9.7.3.2. Strüktürel Sağlamlaştırma

Karakol binasında korozyona uğramış putreller değiştirilerek, hatıl görevindeki bu elemanlar ileride strüktürel olarak sorun çıkartmamaları için sağlamlaştırılmalıdır. Karakolun çatısına girilerek, ahşap konstüksüyonda bozulmalar varsa giderilmeli, metal işçilik gerektiren yerler onarılıp, kiremitleri değiştirilmelidir.

Ek yapının da tahrip olmuş çatı örtüsü, putrelleriyle birlikte elden geçirilerek kiremit altı tahtaları, kiremitleri ve izolasyonu yenilenmelidir. Çinko kaplamalar kurşunla değiştirilmelidir. Paratoner tertibatı yeniden kurulmalıdır.

9.7.4. Temizleme

Metal Temizliği

Hava ile temas eden, sudan etkilenen putreller ve konsol fenerlerdeki pas giderilip, koruyucu malzeme sürülmek suretiyle takviye edilmelidir.

9.7.5. Yeniden İşlevlendirme

Günümüzde konut olarak iki aile tarafından kullanılmakta olan binanın restorasyonu çerçevesinde yapının işlevinin değişmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bina bahçesi ve ek yapısıyla kullanımda farklılıklar getirebilecek zenginlikte bir planlamaya sahiptir. Yapının birbiri ile bağdaşan, çok amaçlı kullanıma açık işevsel bir bina olmasına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda yapı kültürel ağırlıklı bir sosyal merkez olarak tasarlanmıştır. Kullanıcı kitlesinin Büyükdere Semti'nde yaşayanlar oluşturmaktadır. Yapı öncelikle periyodik olarak çeşitli konularda kursların verileceği bir eğitim ve öğretim merkezi olarak düşünülmüştür. Bu kurslar kullanıcı kitlenin niteliğine göre farklılıklar göstermektedir.

Karakolun ilerisindeki lüks villalardaki yüksek gelir grubuna mensup kişilerin buraya çekilmesi, binanın maddî giderlerinin karşılanmasında ve bakımının ihmal edilmemesinde

MEKANLARIN ANALİZİ (RESTORASYON PROJESİ)

MAHAL NO	M2	FONKSİYON	DUVAR	DÖŞEME	TAVAN
101	6.55	Giriş	Sıva+boya	Seramik	Ahşap pasalı tavan
102	20.22	Hol	Sıva+boya	Seramik	Ahşap pasalı tavan
103	3.1	Hol	Sıva+boya	Seramik	Ahşap tavan
104	15.88	Derslik	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
105	9.32	Depo/Projeksiyon	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap tavan
106	16.35	Derslik	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
107	3.54	Bay wc	Sıva+boya	Seramik	Sıvalı
108	10.23	Müdür	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
109	15	İdare	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
110	1.8	Balkon	Sıva+boya	Seramik	Sıvalı
111	40	Kış bahçesi	Cam + demir	Seramik	Cam + demir
112	3.3	İdare	Sıva+boya	Seramik	Sıva+boya
113	8.36	Mutfak	Sıva+boya	Seramik	Sıva+boya
114	3.3	WC/ Duş	Sıva+boya	Seramik	Sıva+boya
115	67.2	Kapalı oturma	Sıva+boya	Seramik	Putrel
201	18.71	Hol	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
202	2.66	Hol	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap tavan
203	17.4	Derslik	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
204	6.75	Bayan wc	Sıva+boya	Seramik	Sıvalı
205	24.54	Derslik	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
206	16.08	Derslik	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
207	15.48	Derslik	Sıva+boya	Ahşap	Ahşap pasalı tavan
301	3.53	Seyir kulesi	Sıva+boya	Ahşap	Volta döşeme

Açıklama: Rölöve projesindeki 205 ve 206 no'lu mekanlar birleştirilerek restorasyon projesindeki 205 no'lu mekan oluşturulmuştur. 111, 112, 113 ve 114 no'lu mekanlar yeni tasarım sonucu inşa edilmiştir. 115 no'lu mekan ise özgün ek yapının onarımıyla kullanıma açılmıştır. 301 no'lu mekan 201'den merdivenle çıkılarak dürbünle etrafı seyretme olanağı sağlanmıştır. Alt katın toplam kullanım alanı (bahçedeki ek yapılar hariç) 102 m2, II. katın ise 105.15 m2 dir.

faydalı olacağı için uygun görülmüştür. Bu kişilerin üyelik yoluyla ya da bağışla binanın yaşatılmasında öncü olacakları düşünülmüştür. Bu kullanıcı topluluğunun yüksek eğitim görmüş, çalışan kişilerden oluştuğu göz önüne alınırsa binayı ancak iş çıkışlarında, akşamları ve hafta sonları kullanabilecekleri anlaşılmaktadır.

Bu nedenle düzenlenecek kursların uzmanlık alanlarını geliştirecek yabancı dil, bilgisayar, ticaret, maliye, sanayi, ekonomi, hukuk, politika, sanat, felsefe gibi konularda uzmanlar tarafından verilecek seminerler, brifingler, konferans ya da paneller şeklinde olmasıyla gerçekleşebilecektir. Bina içindeki dersliklerde, kapalı oturma olarak tasarlanan ek yapıda, kış bahçesinde, ön ve arka bahçede yapılacak toplantı, kokteyl, söyleşi, projeksiyon gösterileri gibi sosyal olaylarla bina gündüz saatlerinde olduğu gibi akşam saatlerinde de kullanılabilecektir.

Binayı Büyükdere'de oturan her aile ferdinin kullanabilmesi bu tarihî yapının yaşatılması ve kültürel tarih bilincine sahip çıkılması açısından önemlidir. Bu nedenle özellikle gündüz saatlerinde çalışmayan bayanların, çocukların gelebileceği kurslar da düşünülmüştür: Yabancı dil, ev ekonomisi, çocuk bakımı, ilk yardım,briç, satranç v.d. gibi. Binanın bahçesinde, ek yapıda düzenlenecek kermes, evde yapılan el ürünleri sergisi gibi faaliyetler de binayı yaşatabilecek sosyal olaylardır.

Bu fonksiyonlar doğrultusunda :

Karakolun girişine Res.1'de de görülen nöbetçi kulübelerinden biri yerleştirilerek, bunların bilet satış, tanıtım gibi amaçlarla kullanılması sağlanmıştır.

I. kat, kayıt ve diğer işemler için bir idare odası, bir müdür odası, iki derslik, bir bay wc, bir depo (açık hava oturma elemanları için) ve üstünde ahşap merdivenle çıkılıp, arka bahçedeki perdenin kullanılması için projeksiyon odası olarak tasarlanmıştır. Hol ve balkon bekleme salonu olarak değerlendirilmiştir.

Ön bahçe elverişli havalarda kullanılabilecek, şemsiyeli oturma alanı olarak düzenlenmiştir. Zemin beyaz podima çakılı döşelidir. Bahçedeki ağaçlar korunmuştur. Köşedeki akasya ağacının altı, ortasında küçük bir su öğesi bulunan sedirli oturma grubudur. Buradan cam, metal konstrüksüyon kış bahçesine geçilmektedir. Kış

bahçesinin, karakolun cepheleriyle yarışmayıp, uyum sağlayabilecek anlayışta bir cephe anlayışıyla ve şeffaf olarak tasarlanmasına dikkat edilmiştir. Açılabilen pencerelerin sayısı fazla tutularak yazında kullanılacak bir mekân olmasına çalışılmıştır (toplam 28 kişi).

Kış bahçesiyle ek yapı arasında servis bölümleri yapılmıştır: Bir idare ofisi, mutfak ve personelin kullanabileceği wc/duş. Servis edilen tüm yiyecek ve içeceklerin dışarıdan getirtilip burada muhafaza edilmesi, personel tarafından servis edilmesi uygun görülmüştür. Yığma olarak tuğladan yapılabilecek bu bölümün çatısı tek eğimli, olup önündeki sevis koridorundaki metal dikmeler üzerine oturmaktadır. Çatı örtüsü olarak metal paneller kullanılmıştır. Mutfaktaki kombi, karakol dahil tüm kapalı mekânları ısıtan doğal gaz sisteminin parçasıdır ve baca çıkışı için en uygun yerdir. Kış bahçesi, sevis bölümü ve ek yapı sevis kolaylığı için aynı kotta tasarlanmıştır.

Özgün ek yapının, restitüsyon projesine göre, tamamı inşa edilmemiştir. Bunun nedeni yapının uzunluğunun fazla olması ve kış bahçesi ile servis bölümüne yeterli yer kalmamasıdır. Bu ek yapının putrelli çatı örtüsü korunarak, daha çok kışın kullanılabilecek kapalı bir mekân olarak tasarlanmıştır. Yapıya bitişik olarak sonradan yapılan betonarme bina batı cephesini sağırlaştırmıştır. Yeni açılan pencerelerle mekâna gün ışığının girmesi sağlanmıştır. Yemekli toplantı, kokteyl, çay salonu olarak düşünülen bu bölümde eski mutfak bacası şömine bacası olarak onarılmış ve şömineli bir oturma grubu yapılmıştır (toplam 36 kişi).

Ara geçit kullanılarak arka bahçeye geçilir ki burası açık hava gösteri alanı olarak kademeli bir şekilde tasarlanmıştır. Burada sinema, tiyatro, projeksiyonlu tanıtım gibi sosyal ve sanatsal faaliyetler gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Komşu binaya bitişik duvarın önüne sahne platformu, duvarın üzerine ise metal konstrüksüyon projeksiyon perdesi yerleştirilmiştir. Projeksiyon giriş katındaki 105 no.lu asma kattan yapılmaktadır. Oturma için sabit olmayan katlanabilir, portatif elemanlar seçilmiştir (toplam 108 kişi). Böylece hava elverişli olmadığında ya da kermes v.s gibi faaliyetlerde toplanabilirler. Sahne ile çeşme arasındaki kot farkı, bu alçak bölümde gösteri için ön hazırlık yapılmasını ya da ses ve görüntü kaydı, müzik âletlerinin yerleştirilmesini sağlamak içindir.

Bahçeyi sokaktan ayıran duvara metal ayaklı bayrak direkleri dikilip, ayaklar arasına da branda bezi ya da sentetik dokumalardan paravan yapılmıştır. Bayraklara veya paravana yapılacak gösterilerin reklâmları asılabilir. Çeşmenin de suyu akıtılarak kullanıma açılmıştır. Bu alanın zeminin de beyaz podima çakılıyla kaplanması uygun görülmüştür.

II. katta derslikler ve bayan wc tasarlanmıştır. 205 no.lu derslik daha fazla katılımlı dersler için özellikle büyük tutulmuştur (Dersliklerin toplam kapasitesi 82 kişidir).

III. kata çıkış, II. kattan duvara sabitlenmiş metal bir merdivenle sağlanmıştır. 301 no.lu bu mekânın karakteristik bir manzara perspektifi vardır ki buraya yerleştirilen dürbün, teleskop gibi âletlerle bir seyir kulesi haline getirilmiştir.

Bu restorasyon çalışmasında her mekân için seçilecek döşeme kaplaması, boya rengi, aydınlatma elemanları ve tüm dekorasyon malzemesinin yapının özgünlüğünü bozmayacak nitelikte ve kalitede olmasına dikkat edilmelidir.

9.7.6. Topçu Karakolu Genel Değerlendirme

Büyükdere, Nazım İmar Planı kararlarına göre tarihi sit alanı içinde kalmaktadır. Ancak karakol olarak inşa edilen bu yapı 8-9-1978 tarihinde G.E.E ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yaptığı tarihî değerlerin tespit edildiği listelerde yer almamaktadır. Kurul'da yapılan araştırmalarda da binanın dosyasına rastlanmamıştır.

Büyükdere sırtlarında, hâkim bir noktada inşa edilen yapı dönemin eklektik mimarî üslubunu yansıtan önemli bir örnektir. Karakolun belgelenmesi için çok gerekli olan arma, kitabe ve tuğra gibi mimarî parçaların üzerindeki yazı ve şekiller yanlış bir uygulama sonucu Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kazınarak yok edilmiştir. Bu nedenle tarihlendirmek için karakolun tarihsel gelişimi anlatılırken bir karşılaştırma yapılmıştır.

Binanın karakol olarak Cumhuriyet Dönemine kadar, daha sonra ilkokul, 1952'den itibaren de Milli Savunma Bakanlığı'na ait III. Kolordu'ya bağlı lojman olarak kullanılmıştır. Bu süreç içerisinde yapının özgün planı ve cephelerinde çeşitli değişiklikler olmuştur ve bina bakımsızlıktan tahrip olmaya devam etmektedir. Bu kullanım ve şartlar değişmedikçe binanın korunması ve yaşatılması mümkün değildir.

Topçu Karakolu'nun ve ek yapısının korunmasını gerektiren bir çok neden vardır. Bunlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir:

. Yapı 19.yy'da karakol olarak yapılmış ve günümüze kadar ulaşabilmiş çok az örnekten biridir.

. 19.yy'ın Batı etkili neoklasik mimarî üslubunun en karakteristik örneklerinden biridir.

. Binanın arkasındaki çeşme ünlü mesire yeri ve su kaynağı olan Fıstık Suyu'nun aktığı bir çeşme olmuştur.

. Artık kullanılmayan bir yapım teknolojisi ile inşa edilmiştir.

. Yapıldığı dönemde ve günümüzde stratejik sayılabilecek bir noktaya inşa edildiğinden resmî ve askerî niteliğini konum olarak da en iyi şekilde yansıtmaktadır.

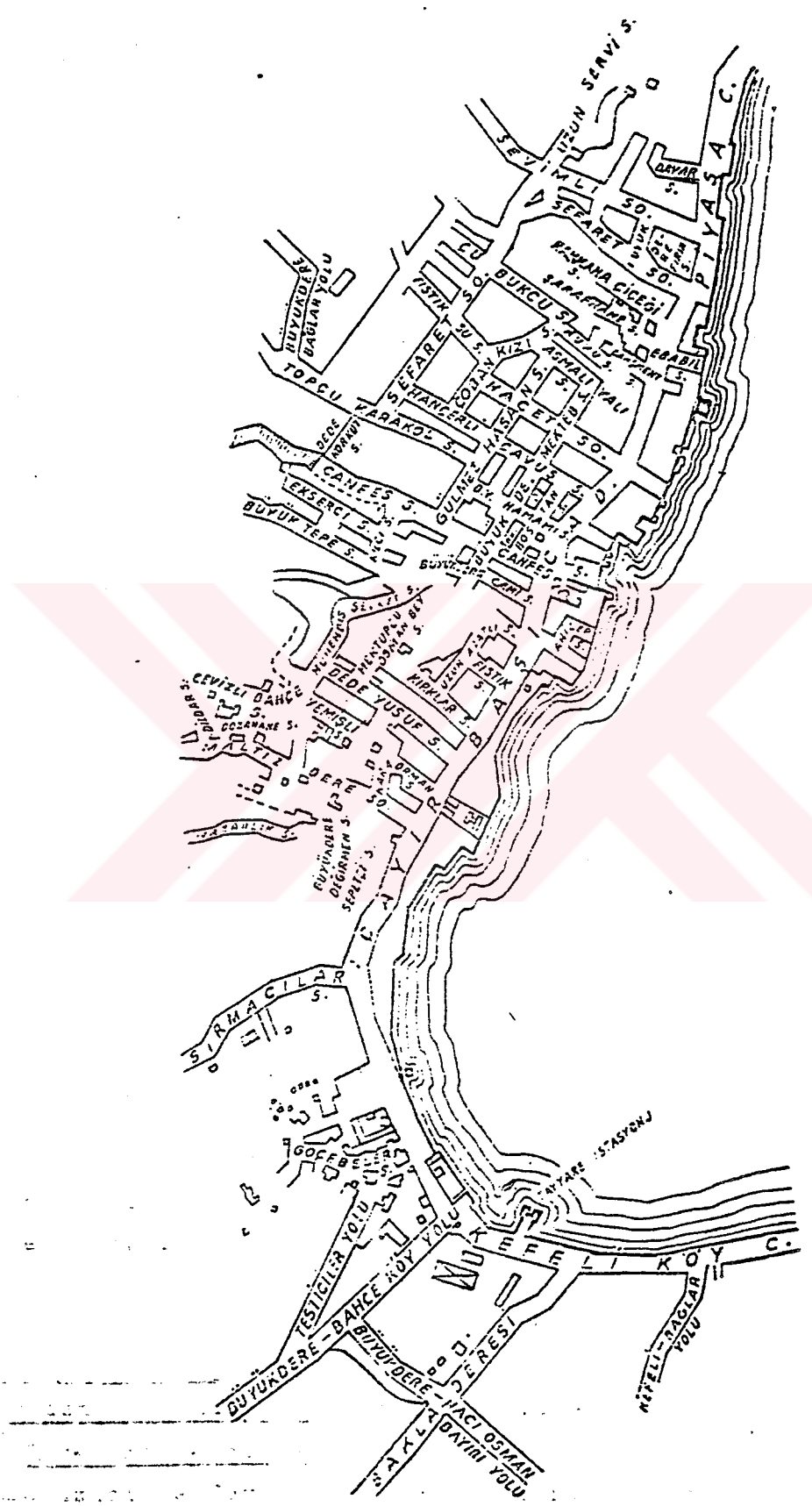
. Bina Boğaz siluetinde etkili bir görünüme sahiptir.

Bu nedenler de dikkate alındığında yapının çeşmesi, ek yapısı ile birlikte bir an önce tescil edilerek, korunmaya alınması gereklidir.

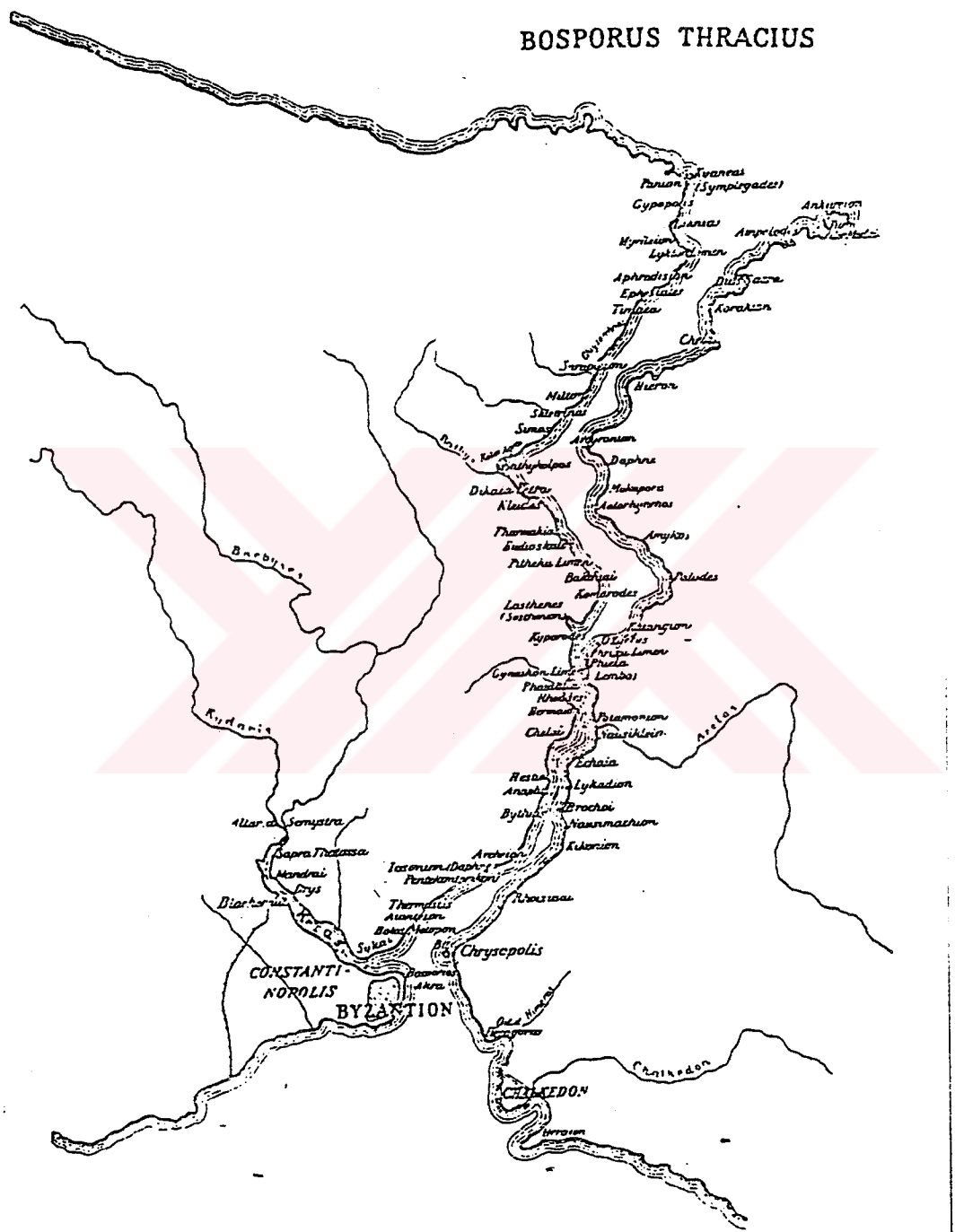
Yapı yeniden değerlendirme sürecinde özenli ve dikkatli bir çalışmayla onarılıp, yeni fonksiyonlarının kazandıracağı işlevsellikle, birçok insan tarafından kullanılıp, günün her saati yaşayabilecek sosyal bir merkez niteliğini kazanacaktır.

Büyükdere'de, imar affi bekleyen kaçak yapılar ve yanlış yapılaşma kötü bir mimarî görüntü sergilemektedir. Ancak SİT kararları doğrultusunda birçok eski eser onarımı da devam etmektedir. Bu çalışma bölgedeki koruma amaçlı diğer restorasyon çalışmalarına da örnek olarak, tarihî bilincin yerleşmesine ve mimarî mirasa katkıda bulunacaktır.

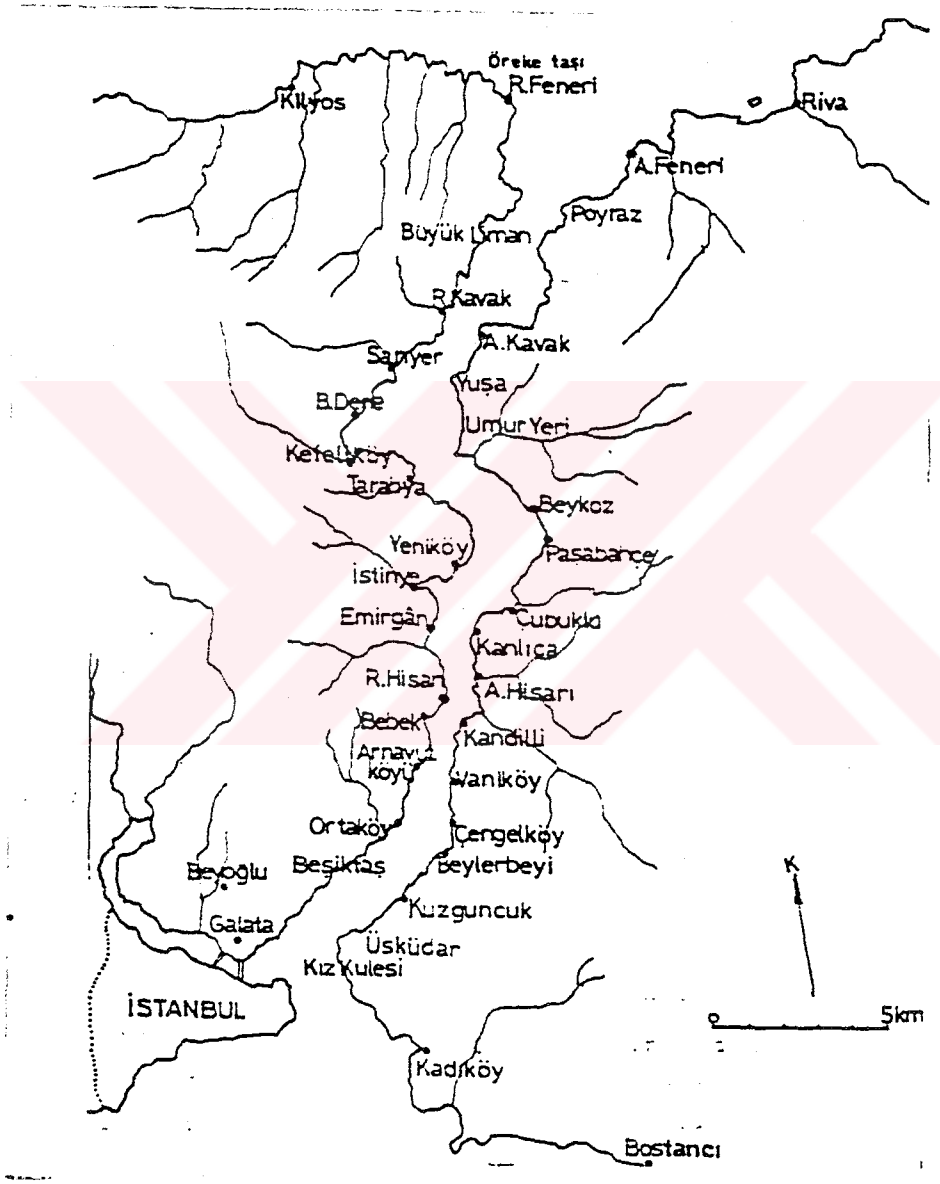
9.8. Haritalar

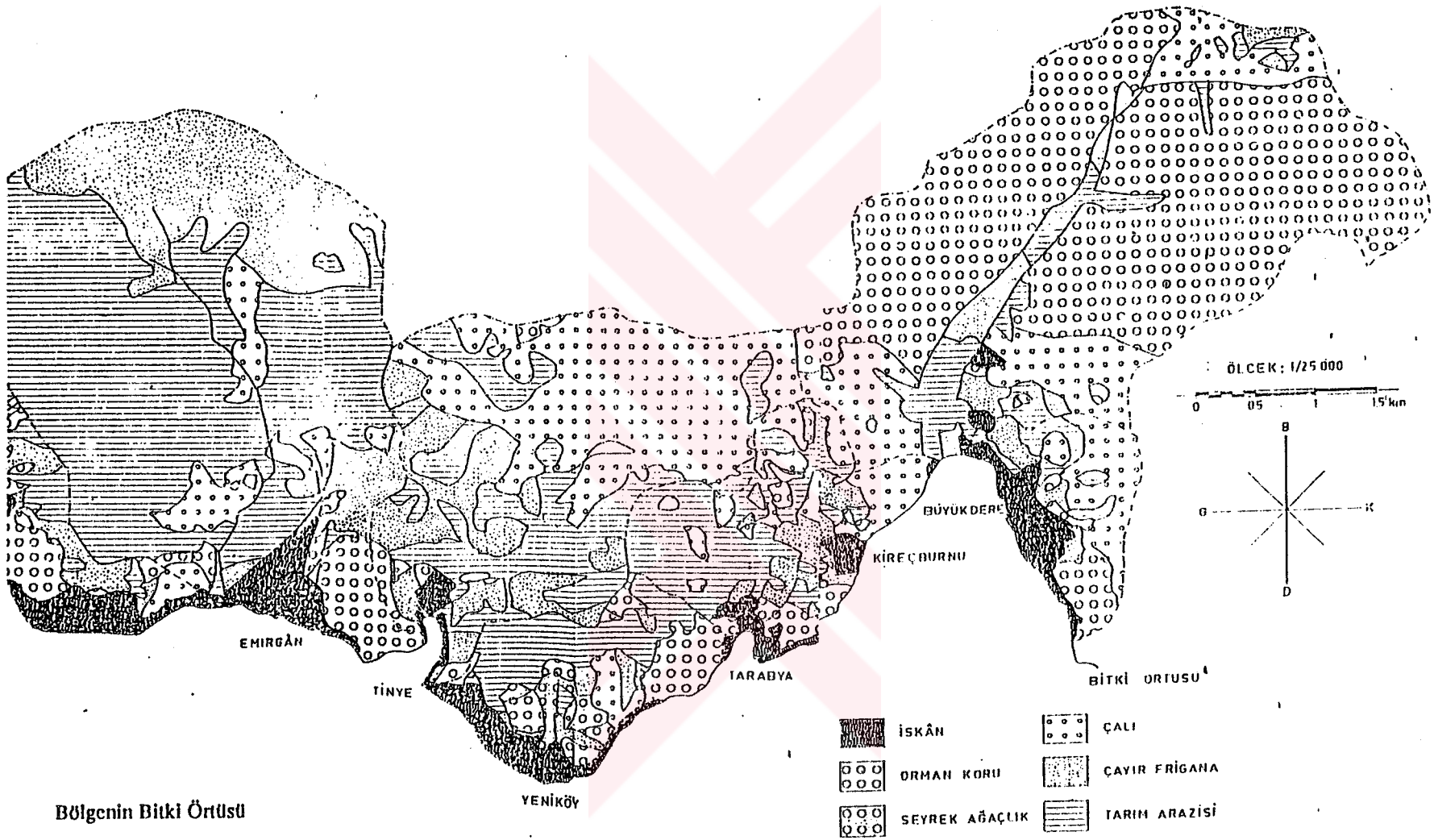
Har. 1 Büyükdere Koyu (Kaynak: Koçu 1963, C.6, s.3240.)

Har. 2 Boğaziçi'nde Bizans Devrinde yerleşim (Kaynak: Yazıcı 1993: 65)

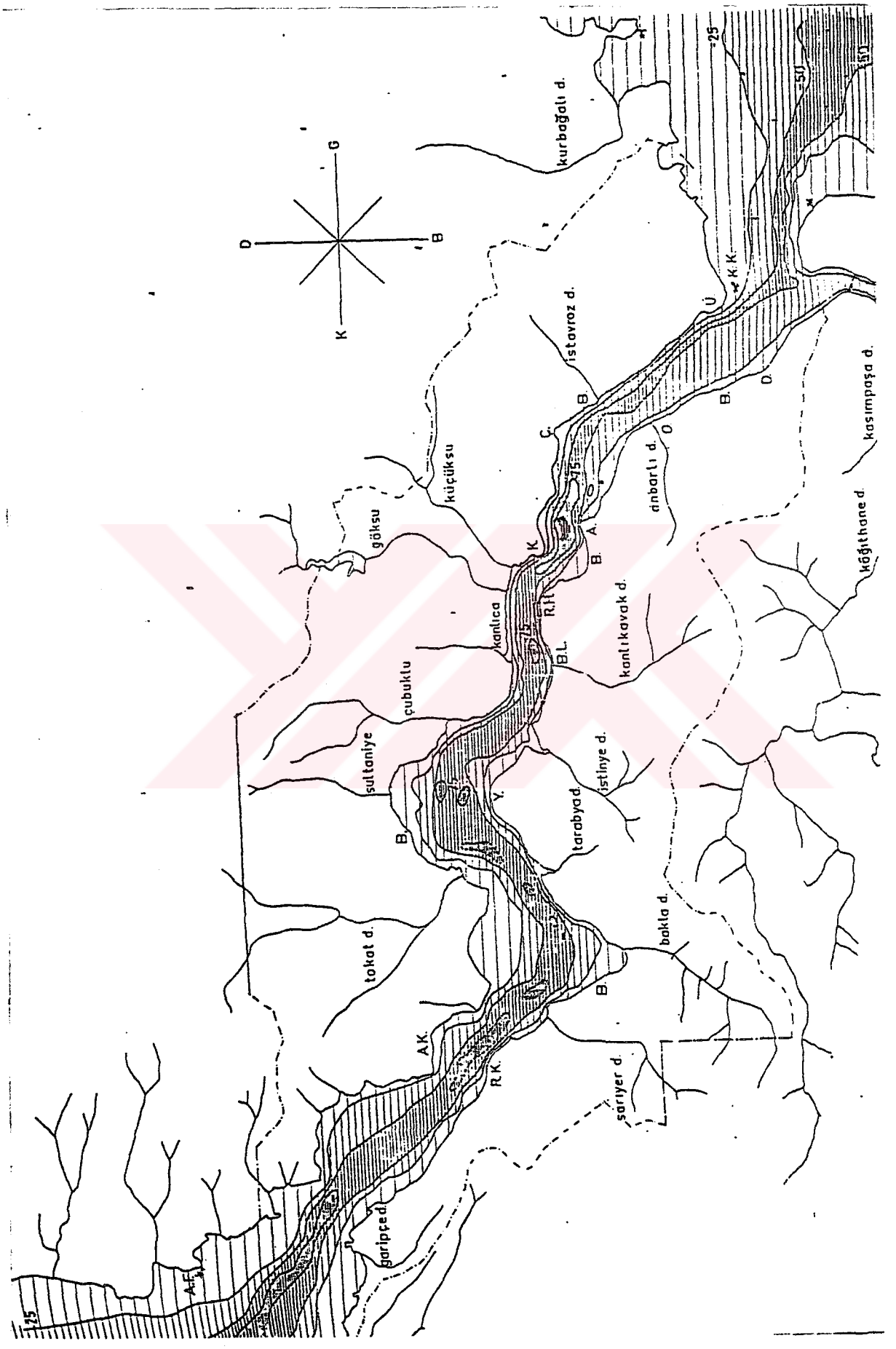

Har. 3 Boğaziçi Kıyılarında Türk Devri yer adları (Kaynak: Eyice

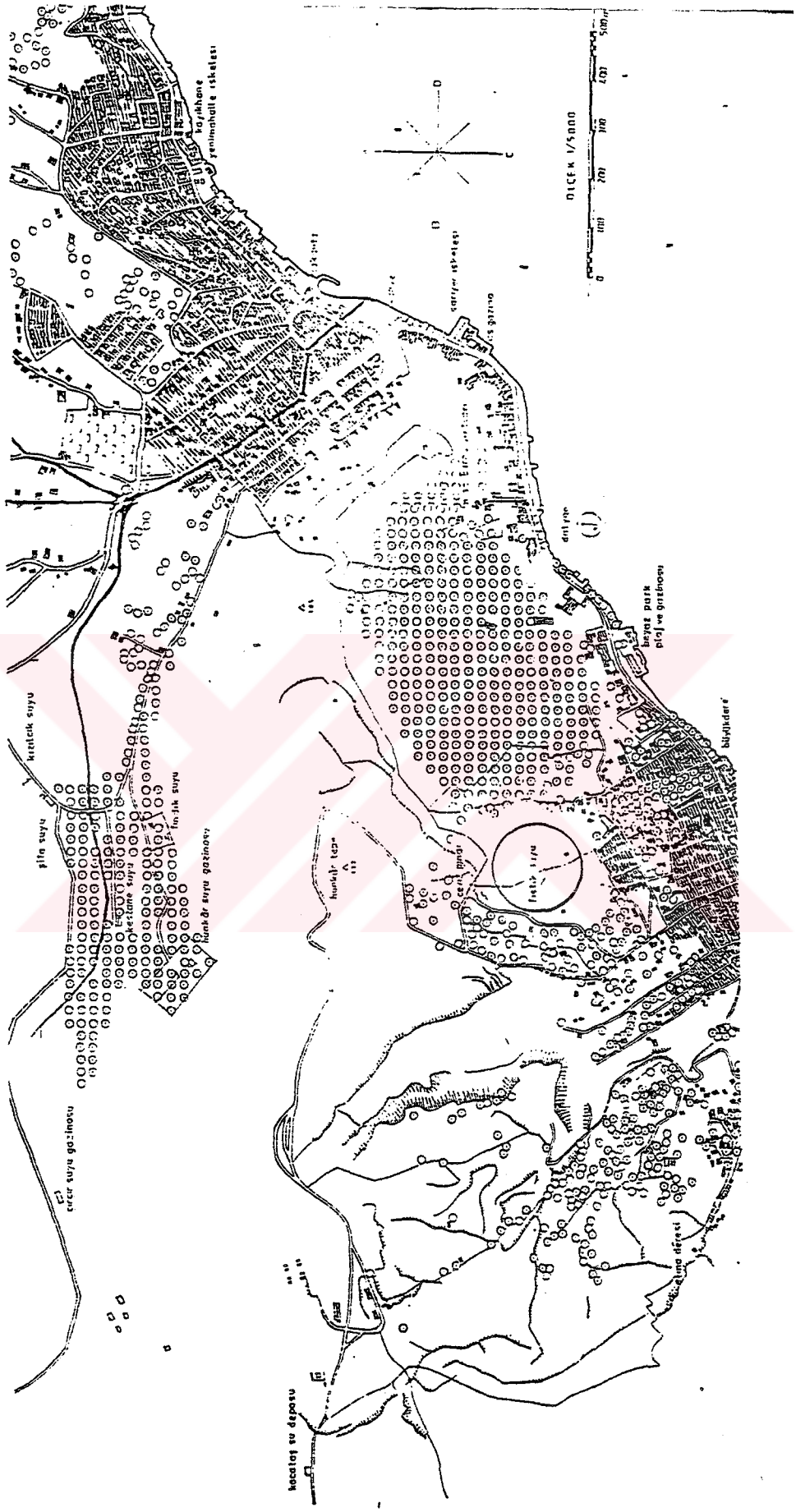

Bölgenin Bitki Örtüsü

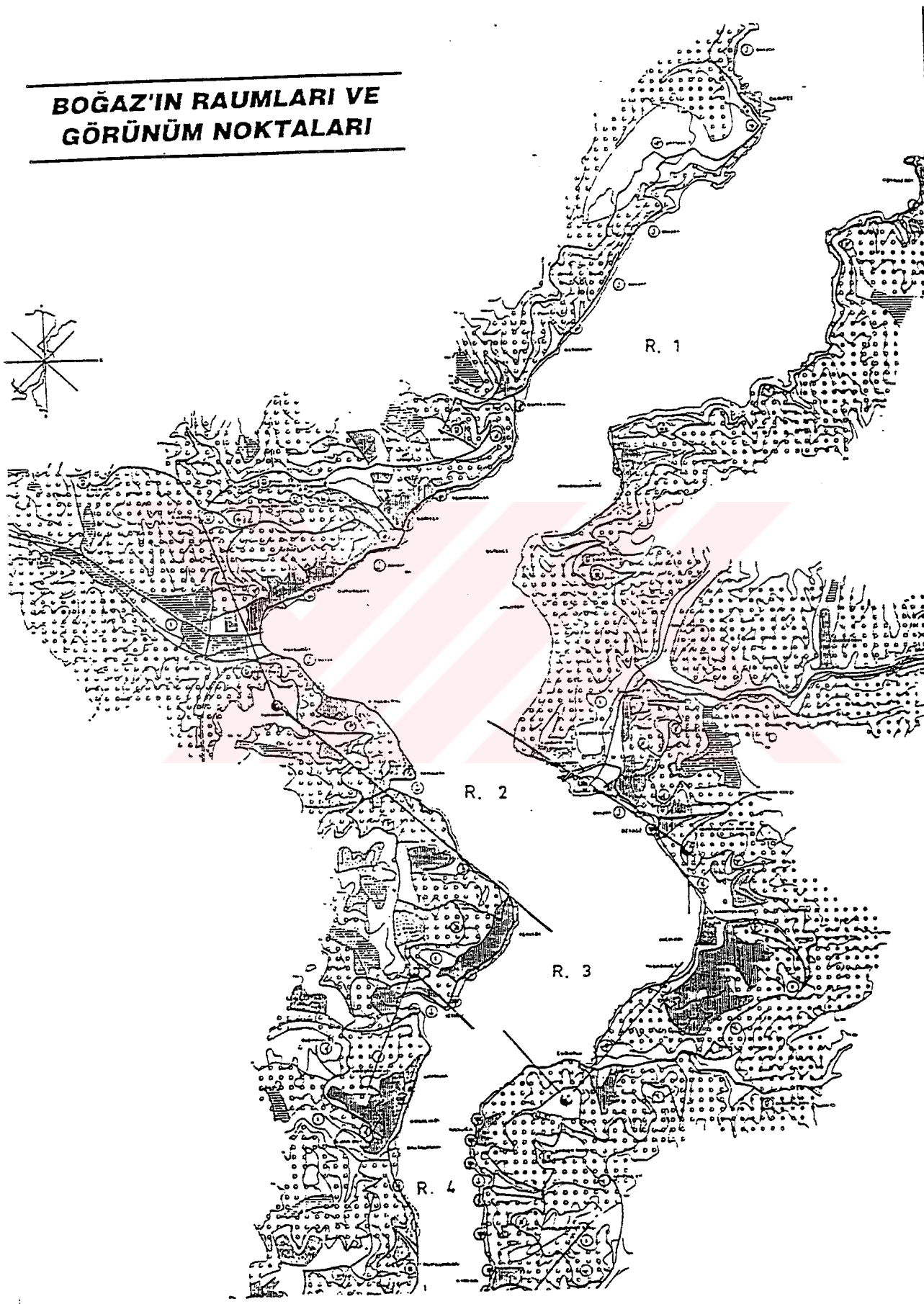
Har. 4 Sarıyer bölgesinin bitki örtüsü (Kaynak: Yazıcı 1993)

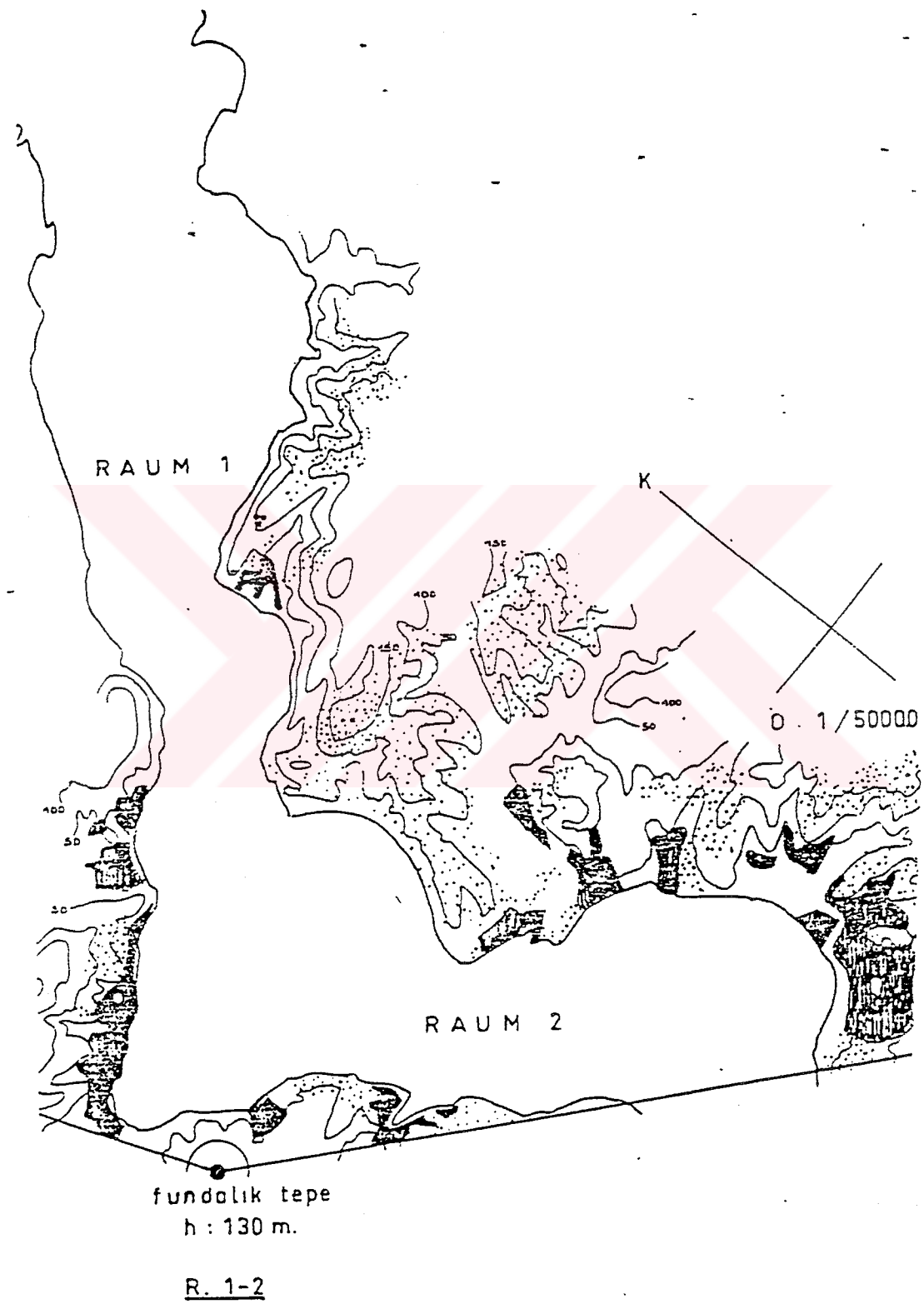
Har. 5 Boğaziçinde akarsular (Kaynak: Yazıcı 1993)

Har. 6 Sarıyer bölgesinin su kaynakları (Kaynak: Yazıcı 1993)

Har. 7 Boğaz'ın raumları ve görünüm noktaları (Kaynak: Yazıcı 1993)

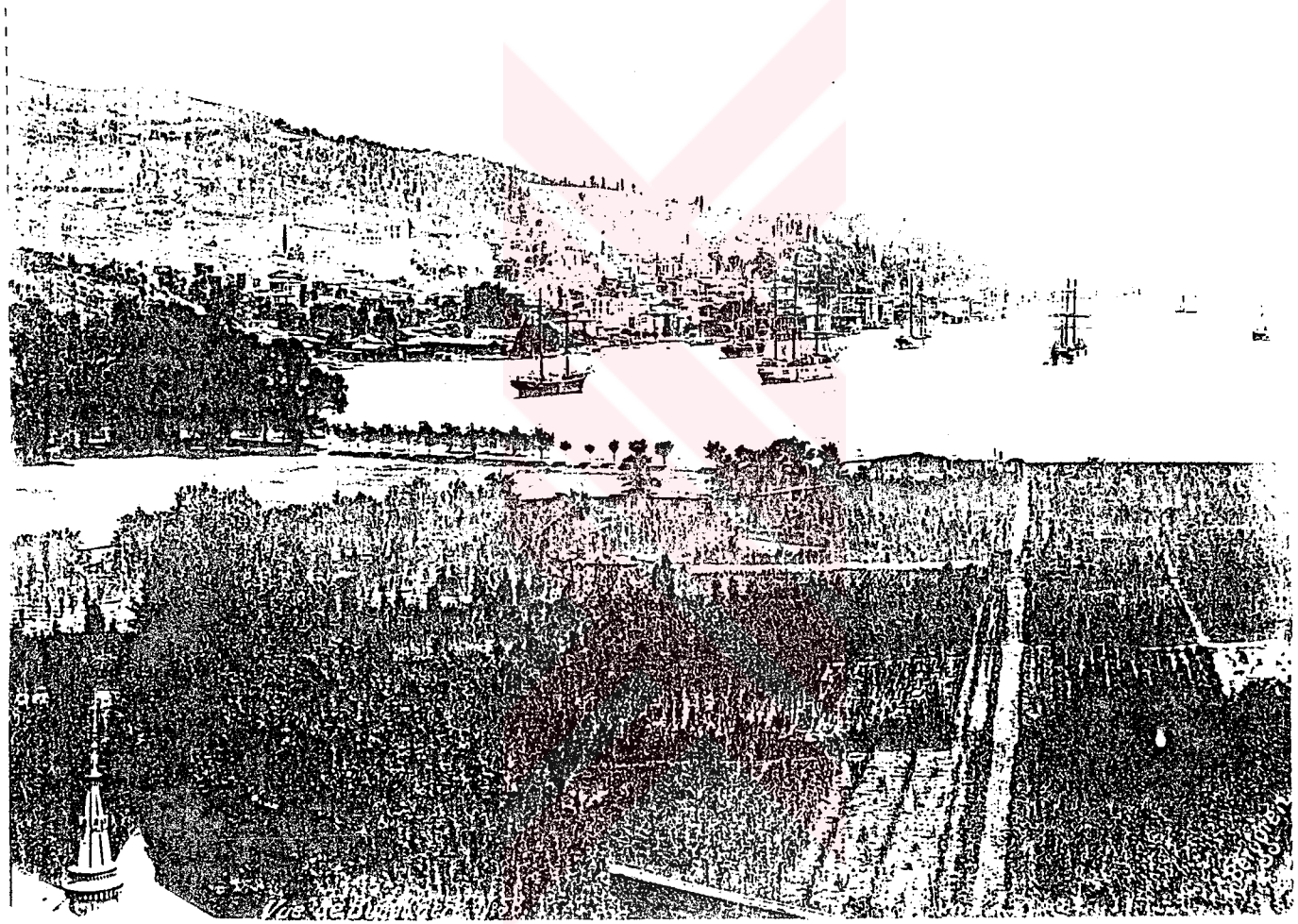

Har. 8 Raum 1 ve Raum 2 (Kaynak: Yazıcı 1993)

9.9. Resimler

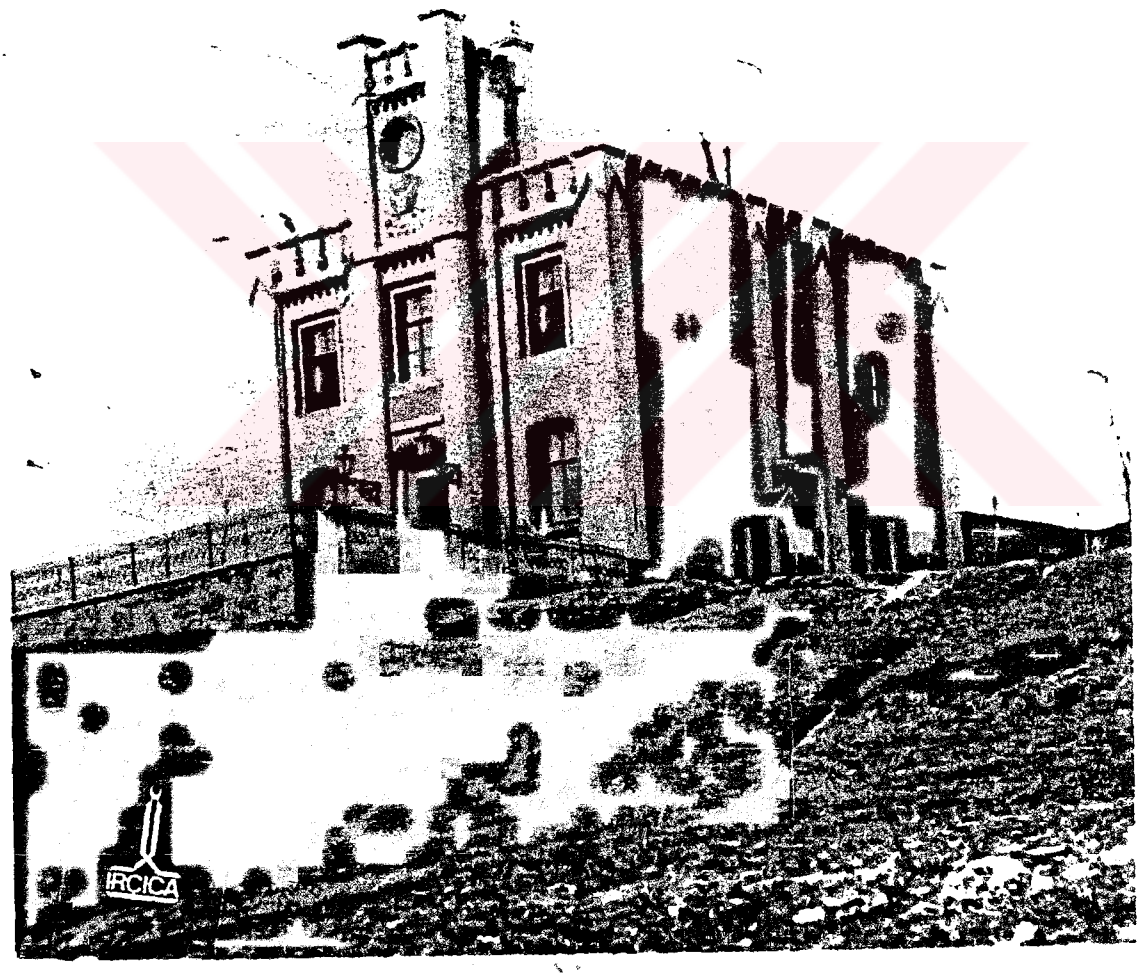
Res.1 Büyükdere Koyu ve tepede Topçu Karakolu (F: Sébah & Joaillier)

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

Res.2 Büyükdere Koyu ve tepede Topçu Karakolu (F: G. Berggren)

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

Res.3 Büyükdere'de Fıstık Suyu Karakolu / Topçu Karakolu
(Yıldız Albümü 11918-4 F:?)

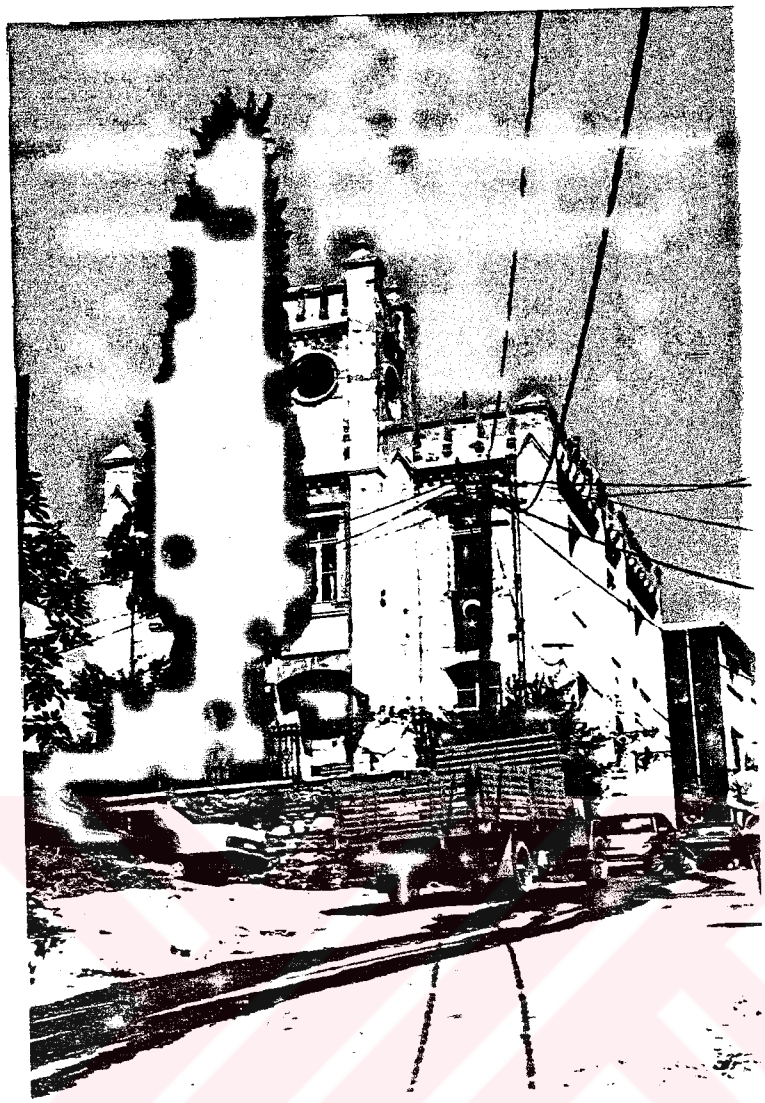
Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

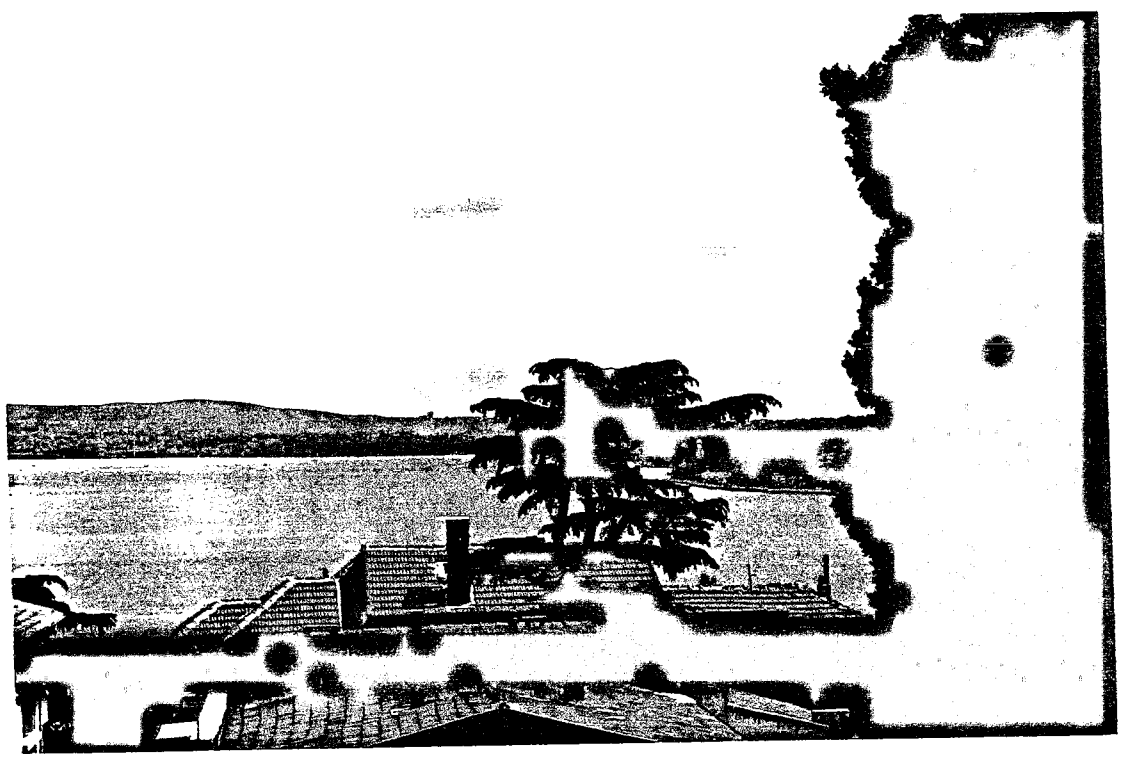
Res.4 Büyükdere sırtlarında Topçu Karakolu

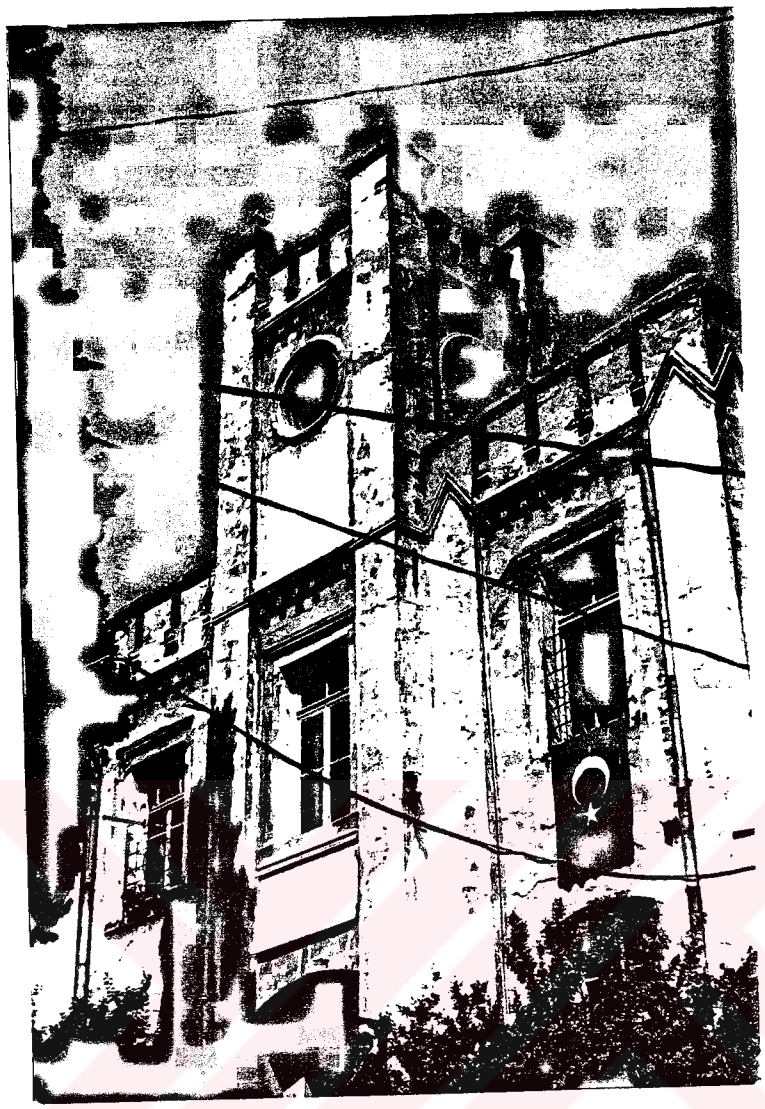
Res.5 Büyükdere Koyu genel görünüm

Res.6 Topçu Karakol Sokağı'ndan görünüşü

Res.7 İkinci kattan Boğaz manzarası

Res.8 Güney cephesi (a-a görünüşü)

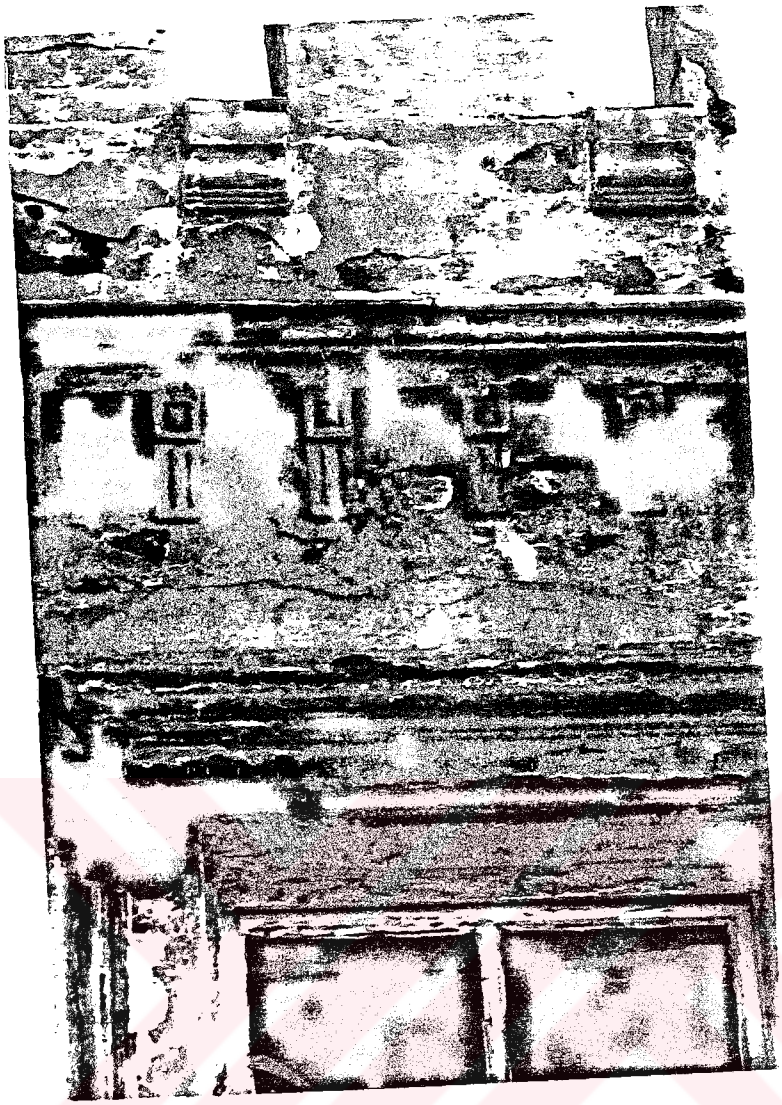
Res.9 Mermer kitabe taşının yazıları kazınmış

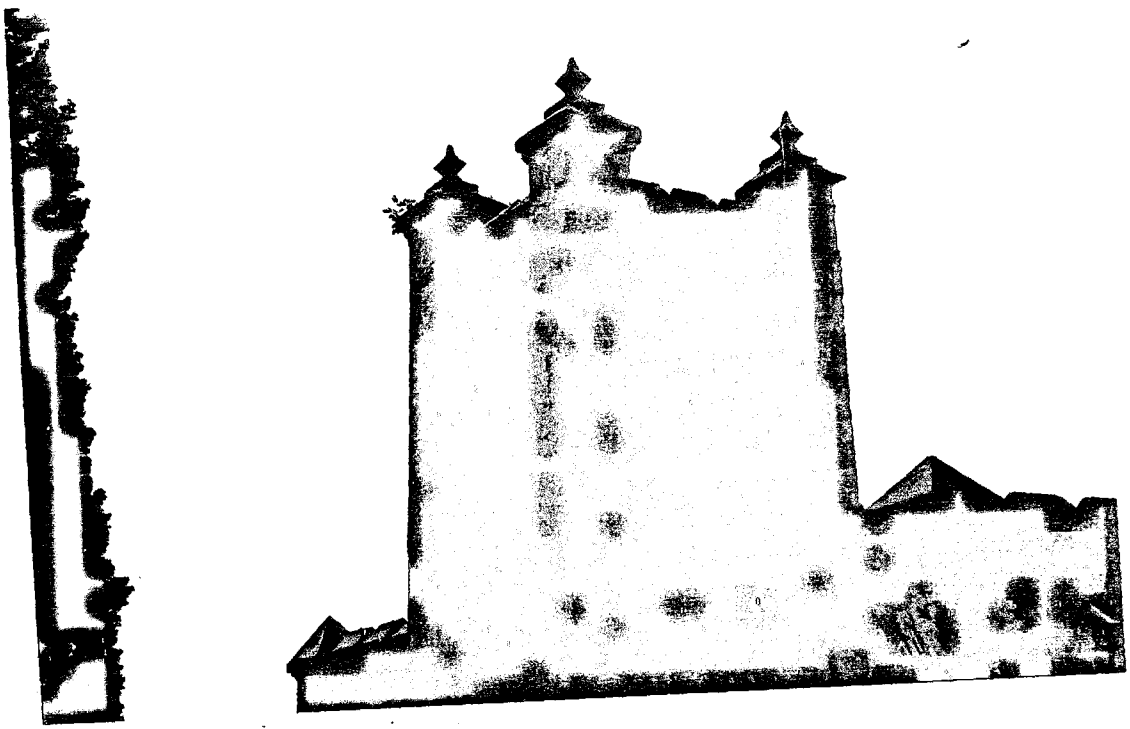
Res.10 Kuleden görünüş

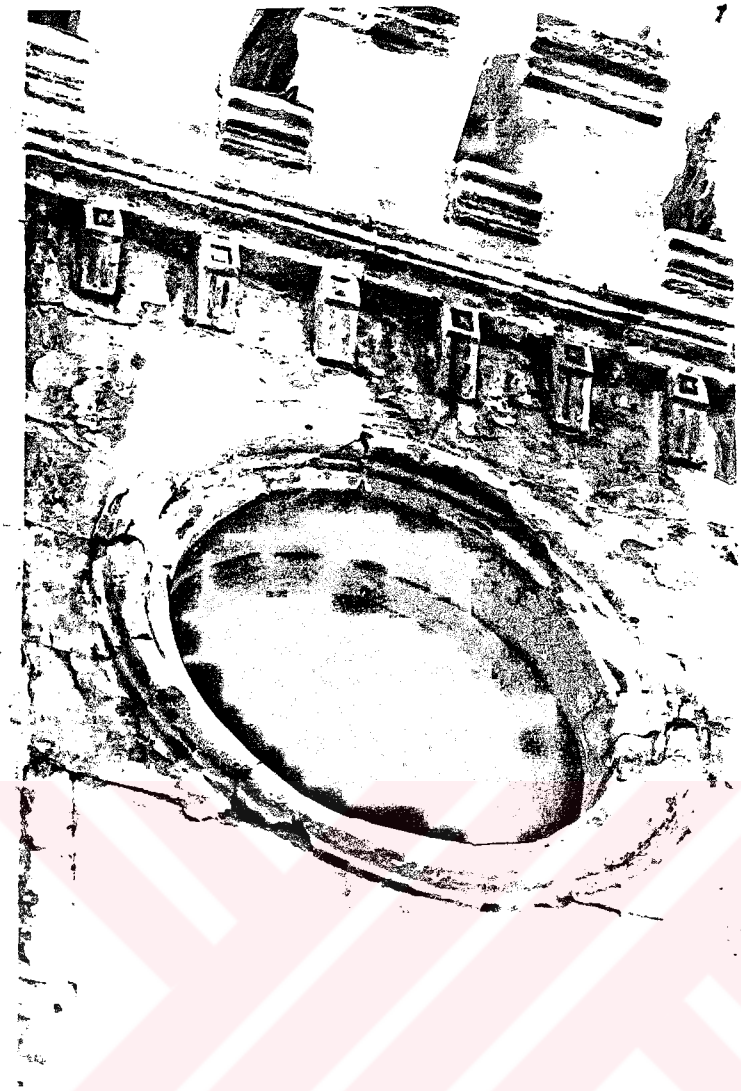
Res.11 Güney cephesi (a-a görünüşü)

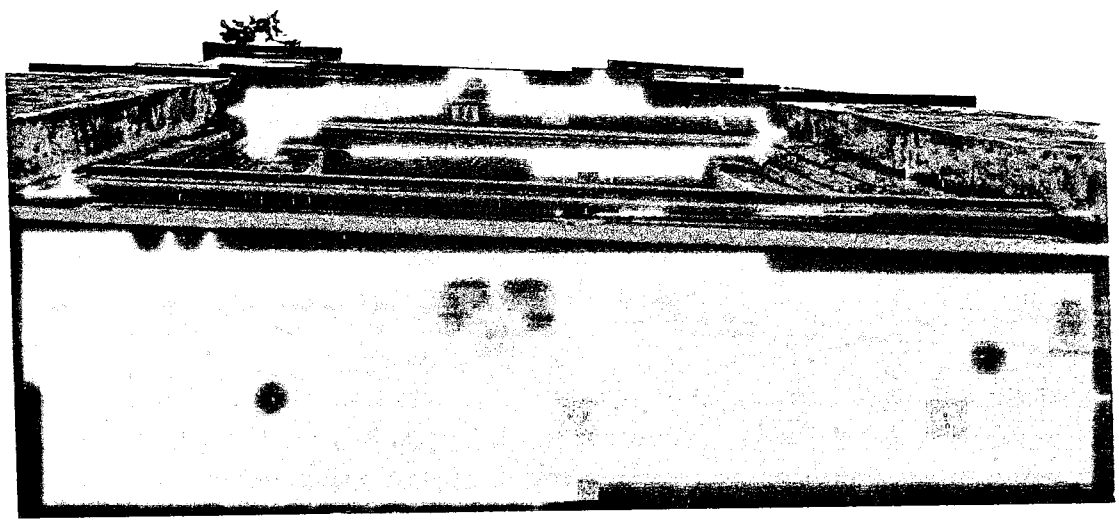
Res.12 207 güney duvarı P2 penceresi

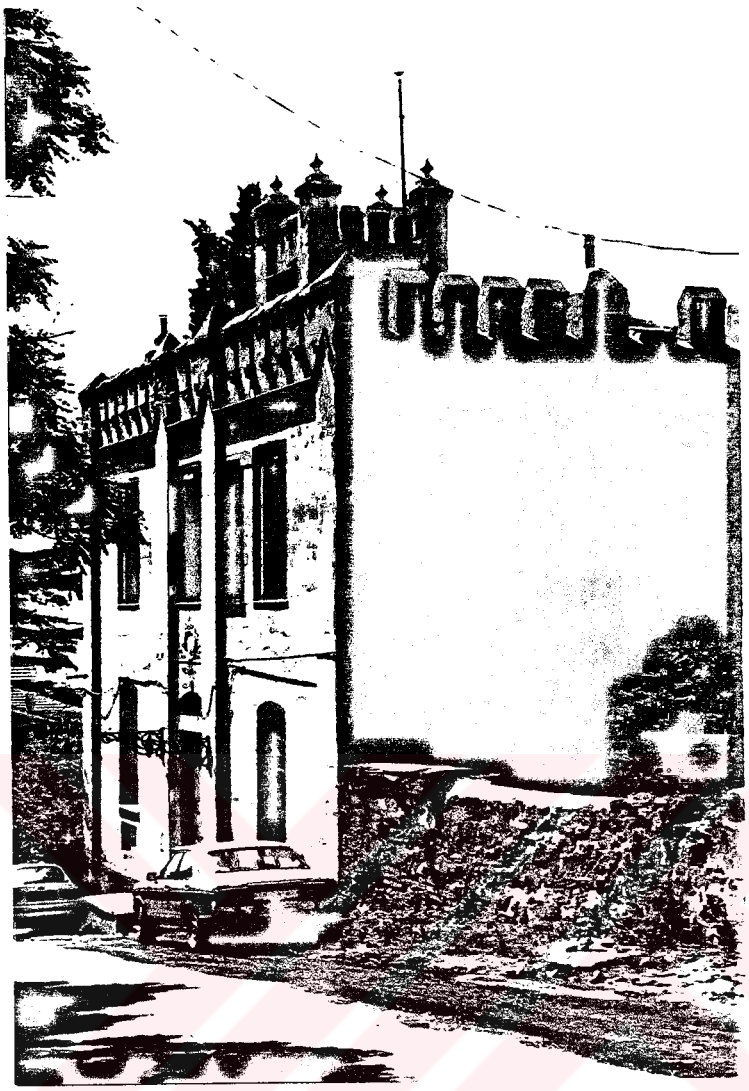
Res.13 Kulenin görünüşü

Res.14 301 güney duvarı P6 penceresi

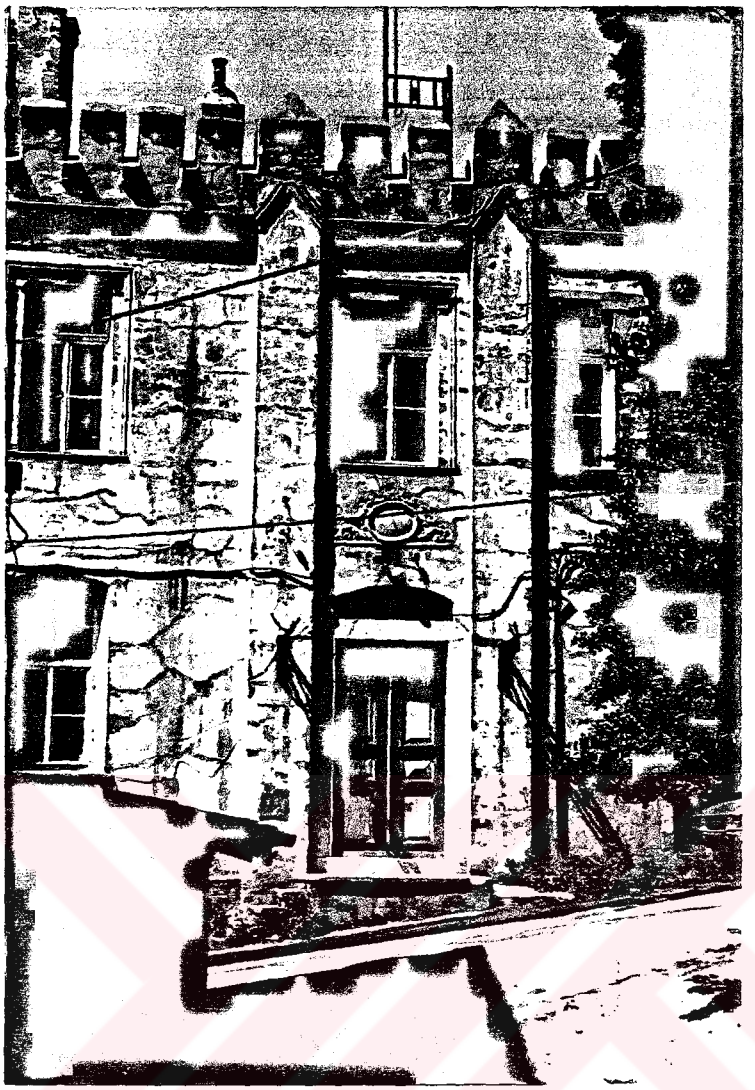
Res.15 201 güney duvarı P2 penceresi

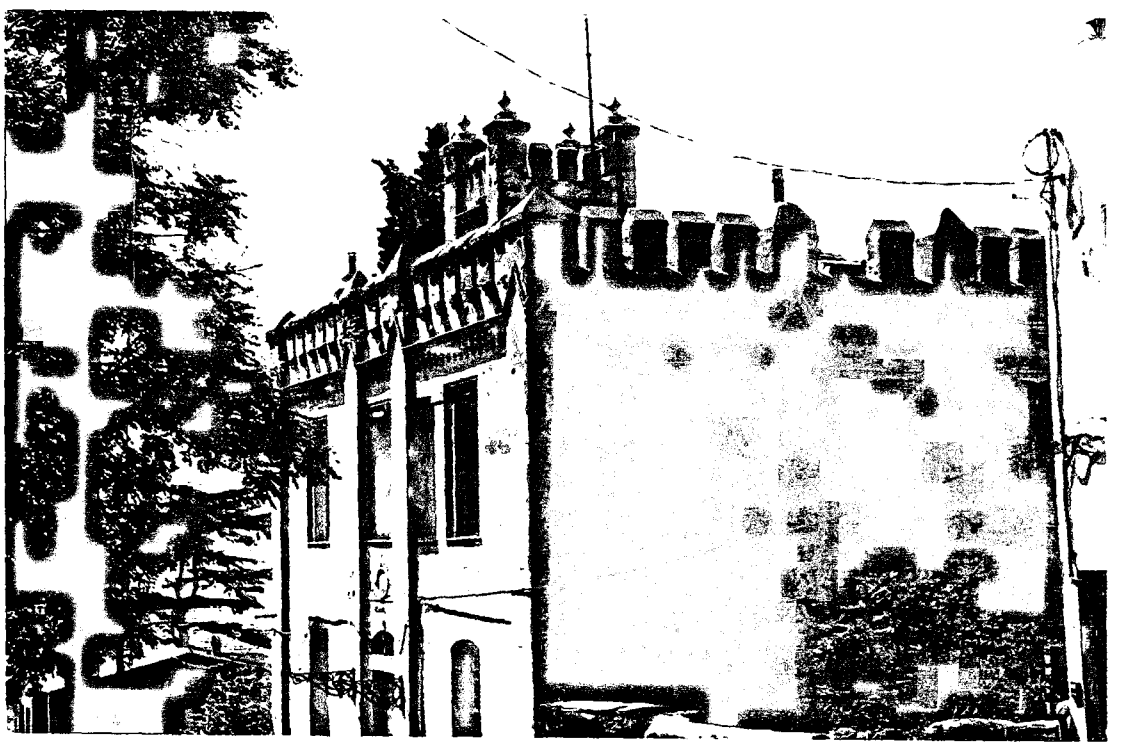
Res.16 Doğu cephesi (b-b görünüşü)

Res.17 Topçu Karakol Sokağı'ndan görünüşü

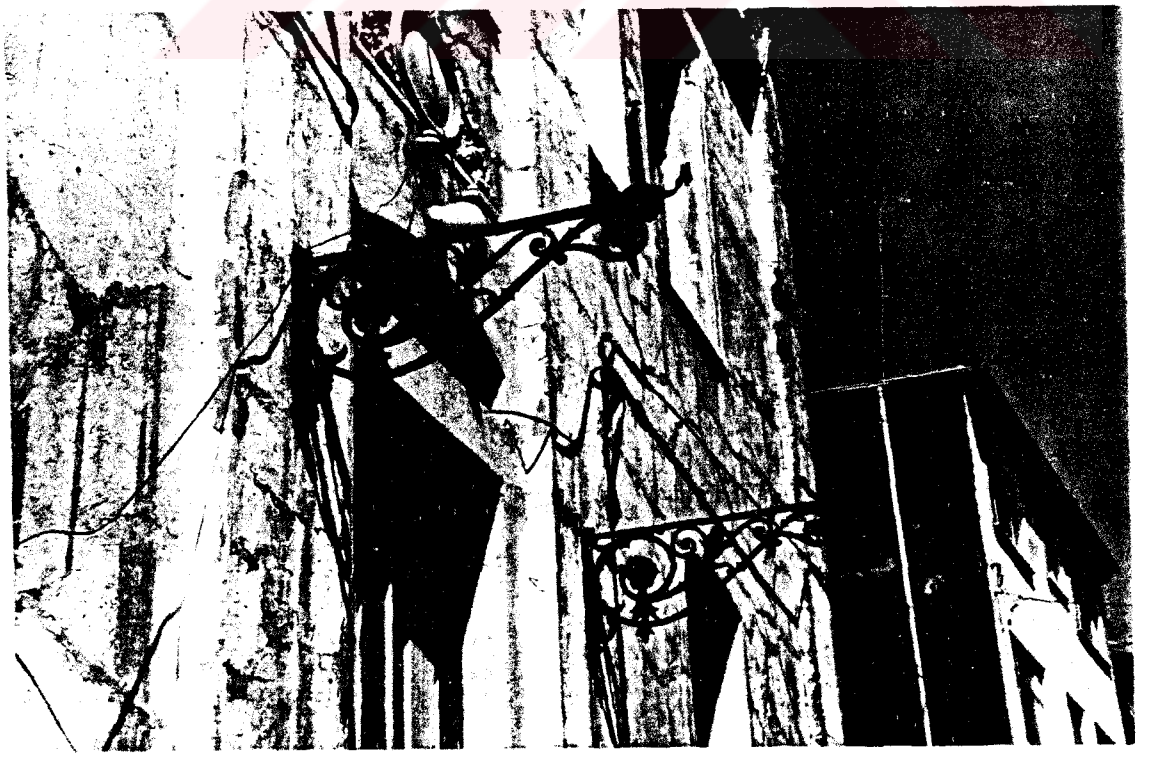
Res.18 Doğu cephesi girişi (b-b görünüşü)

Res.19 Kuzeydoğu'dan görünüş

Res.20 Doğu cephesi girişi üzerindeki tuğrası kazınmış mermer madalyon

Res.21 Doğu cephesi (b-b görünüşü) konsol fenerleri

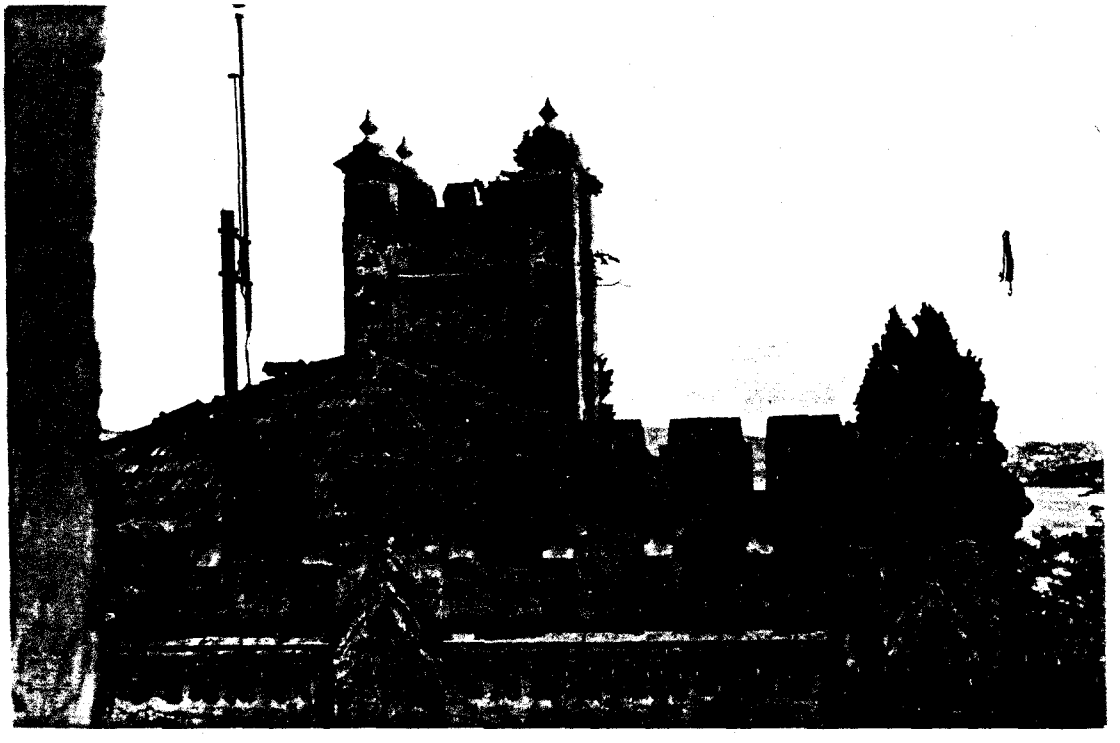
Res.22 Batı cephesi (d-d görünüşü)

Res.23 Kuzey cephesi P3 ve P4 pencereleri

Res.24 Batı cephesi girişi (d-d görünüşü)

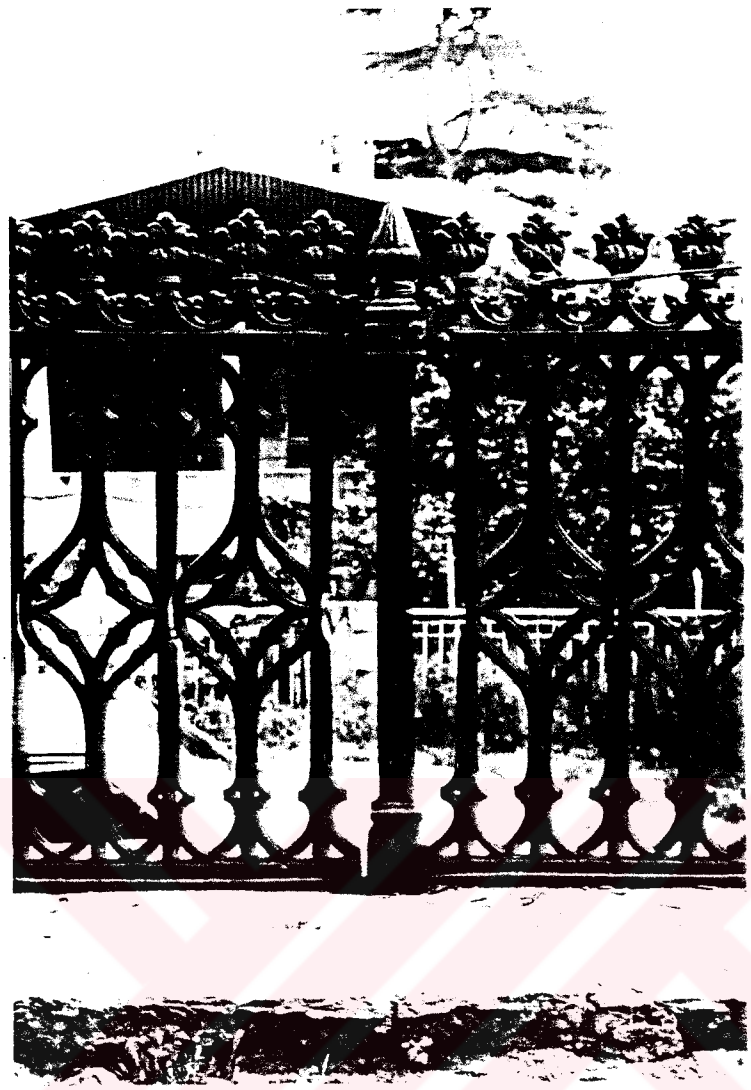
Res.25 Kuzey cephesi (c-c görünüşü) mazgalları

Res.26 205 kuzey duvarı P3 penceresi

Res.27 104 ve 105 kuzey duvarı P1 pencereleri

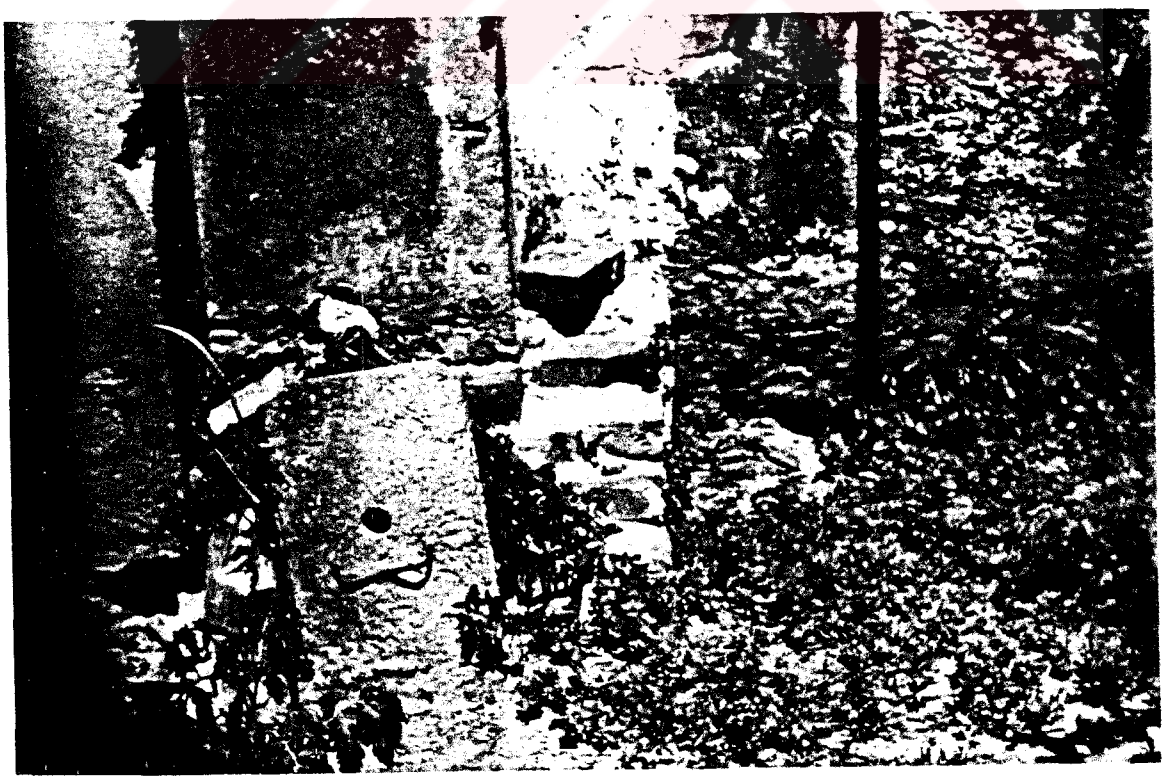
Res.28 Güney cephesindeki demir bahçe parmaklığı

Res.29 Güney cephesi bahçe duvarı

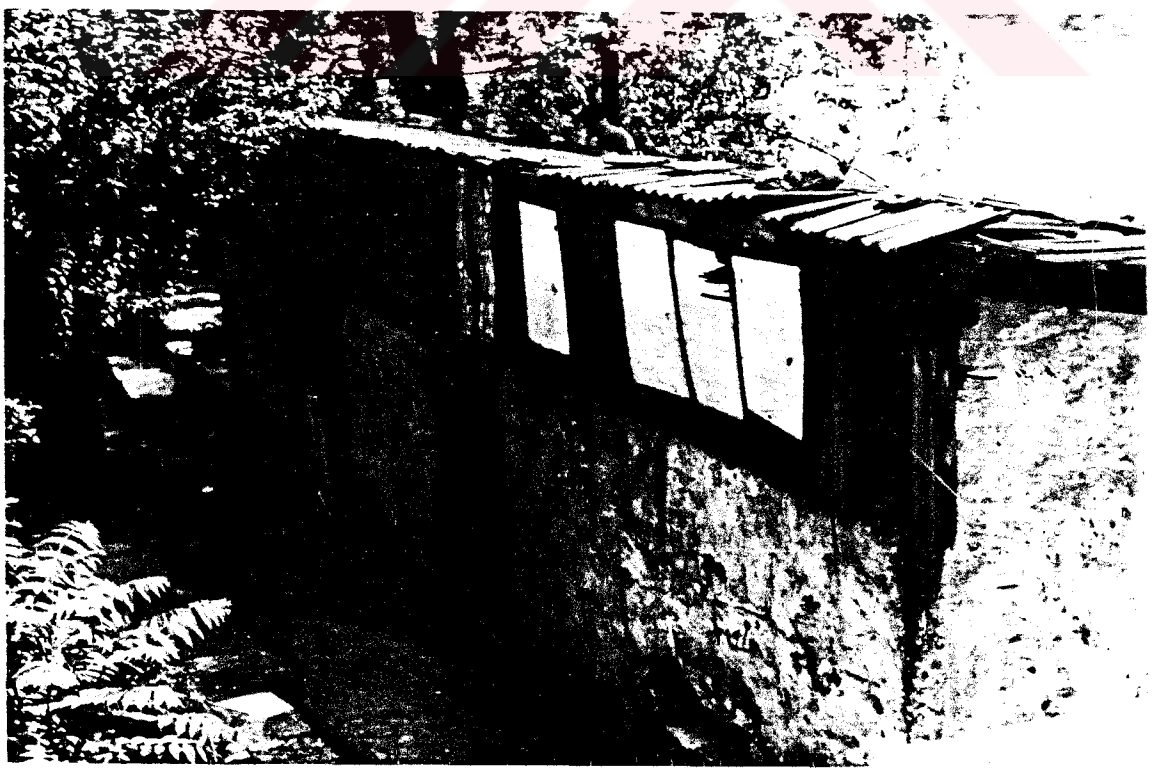
Res.30 Güney cephesi bahçedeki set

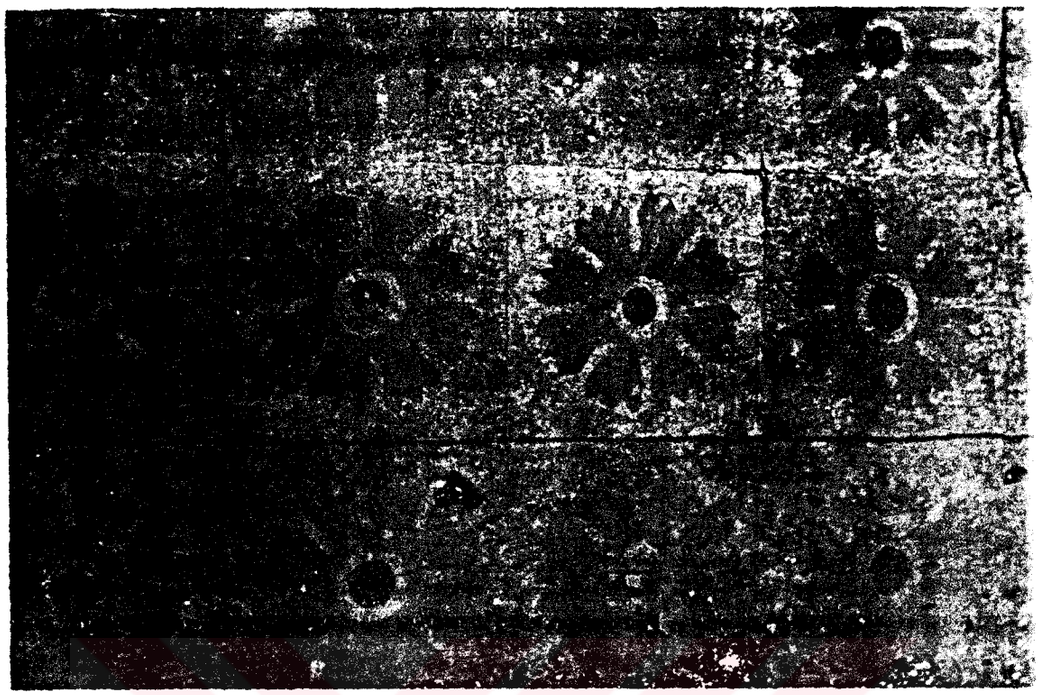
Res.31 Güney cephesi (a-a görünüşü) balkon parapeti dibindeki tuğla set

Res.32 Batı cephesinde karakol ile ek yapı arasındaki geçit

Res.33 112, 113, 114 kömürlüklerin görünüşü

Res.34 Geçitteki karo siman yer döşemesi

Res.35 115 önündeki mermer platform eski duş

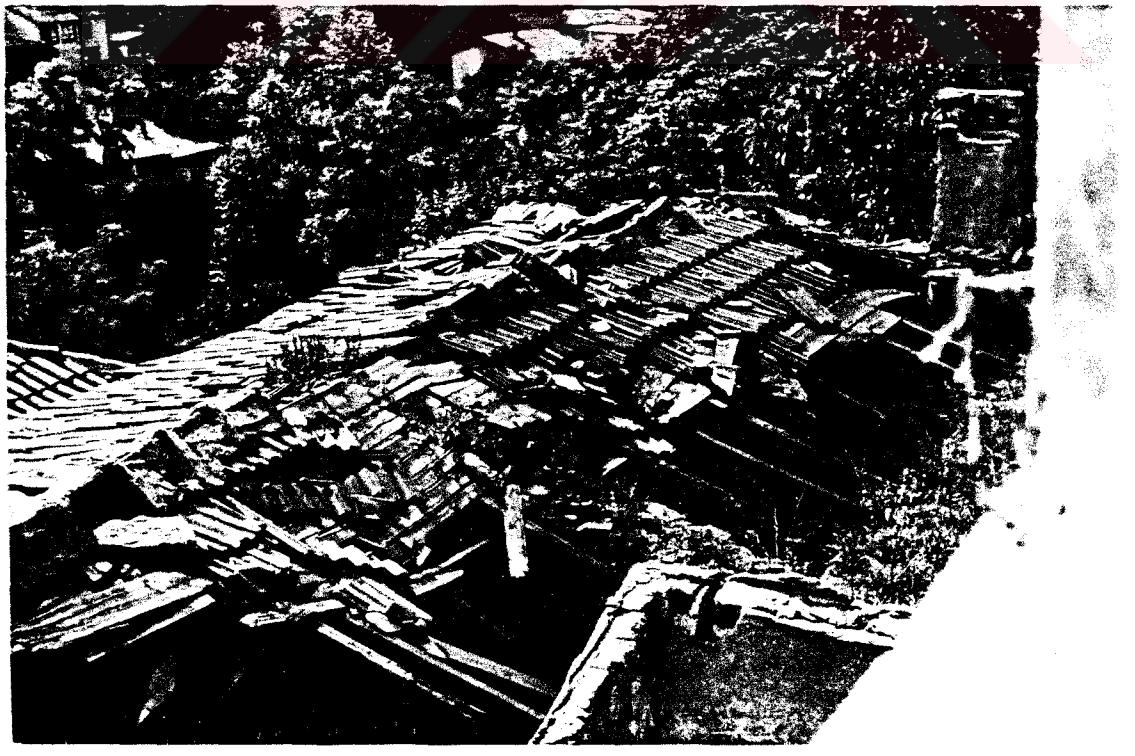
Res.36 116 pencere ve komşu bina

Res.37 Geçitin üzerindeki ek yapı

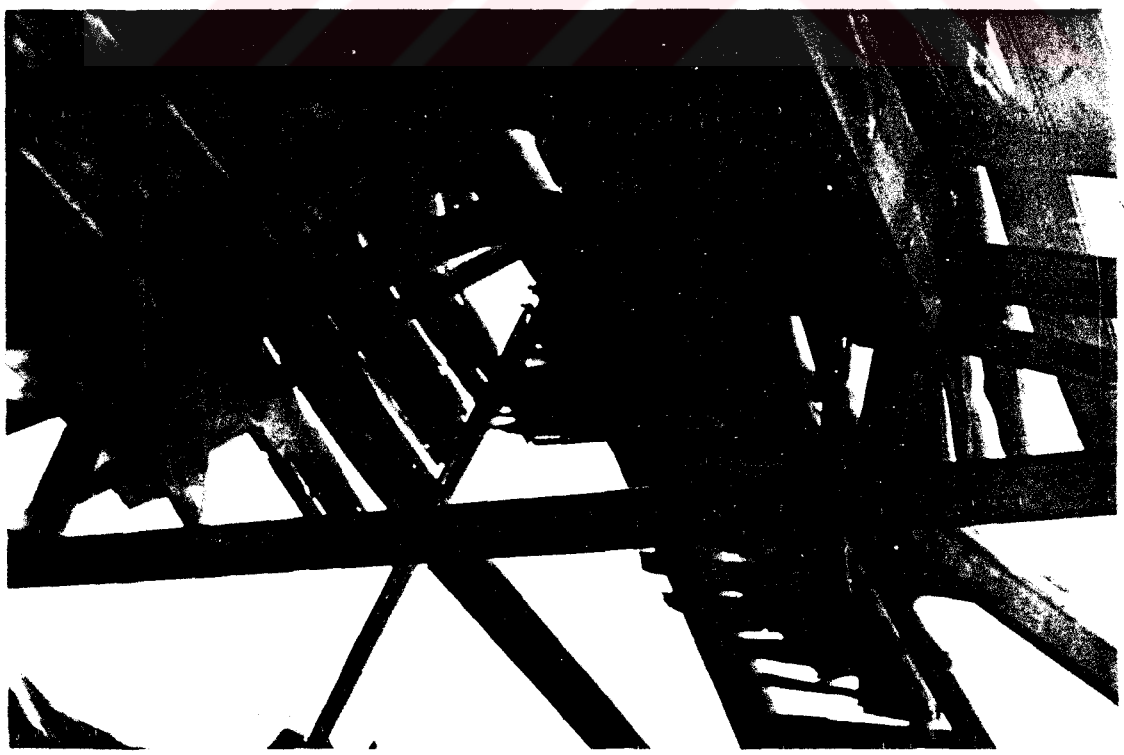
Res.38 115 ve 116 çatı örtüsü

Res.39 116 ve 117 çatı örtüsü

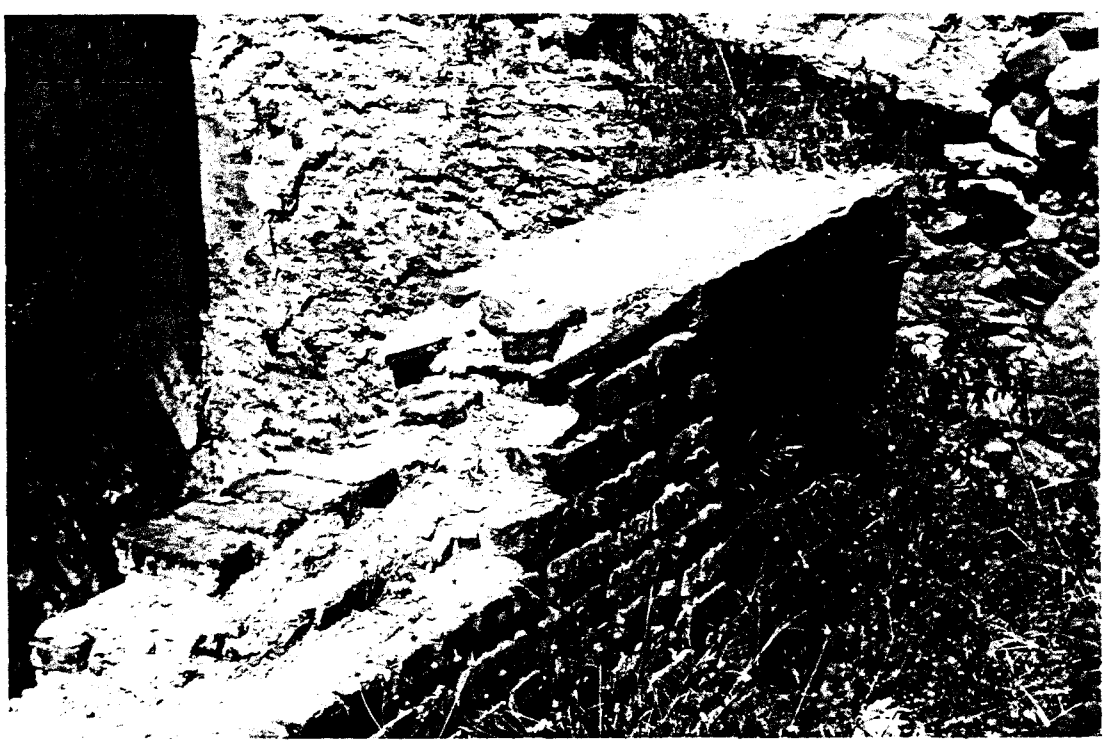
Res.40 116 güney duvarı içindeki putrel

Res.41 117 çatı örtüsü

Res.42 117 kuzey duvarındaki mutfak bacası

Res.43 Geçitten arka bahçeye geçiş

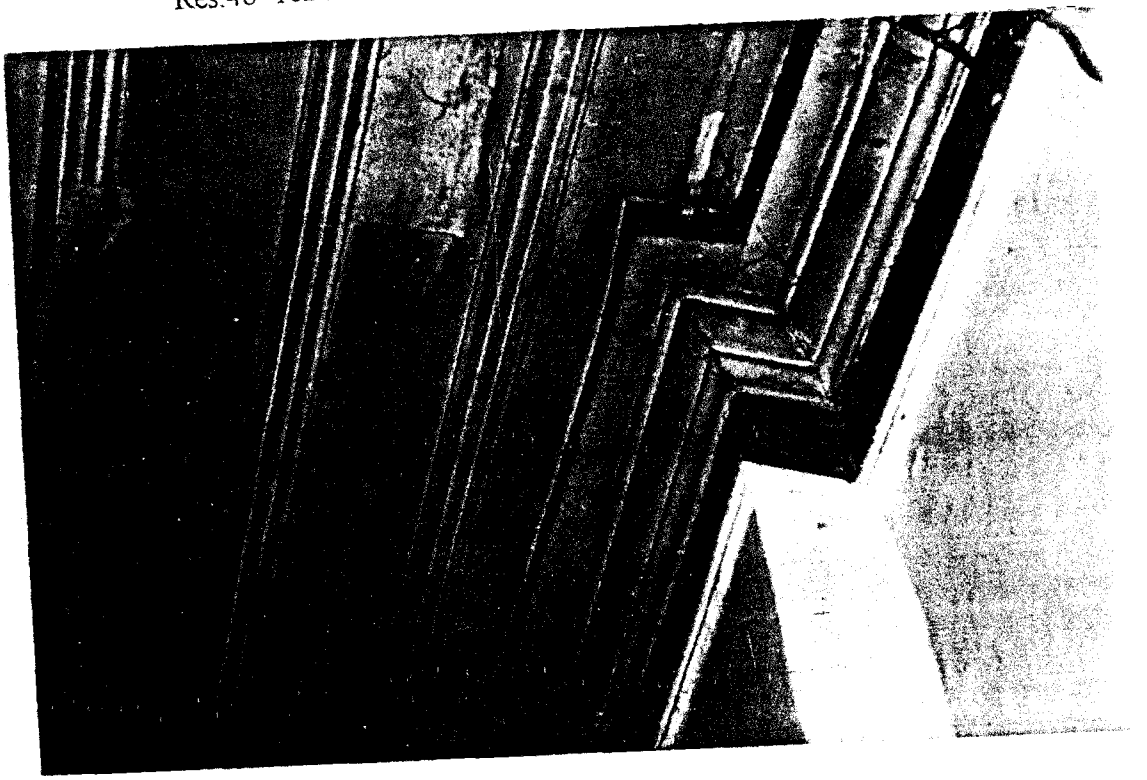
Res.44 Arka bahçedeki çeşme

Res.45 Arka bahçe duvarı ve çeşme

Res.46 102 kemer ve tavan

Res.47 109 tavan

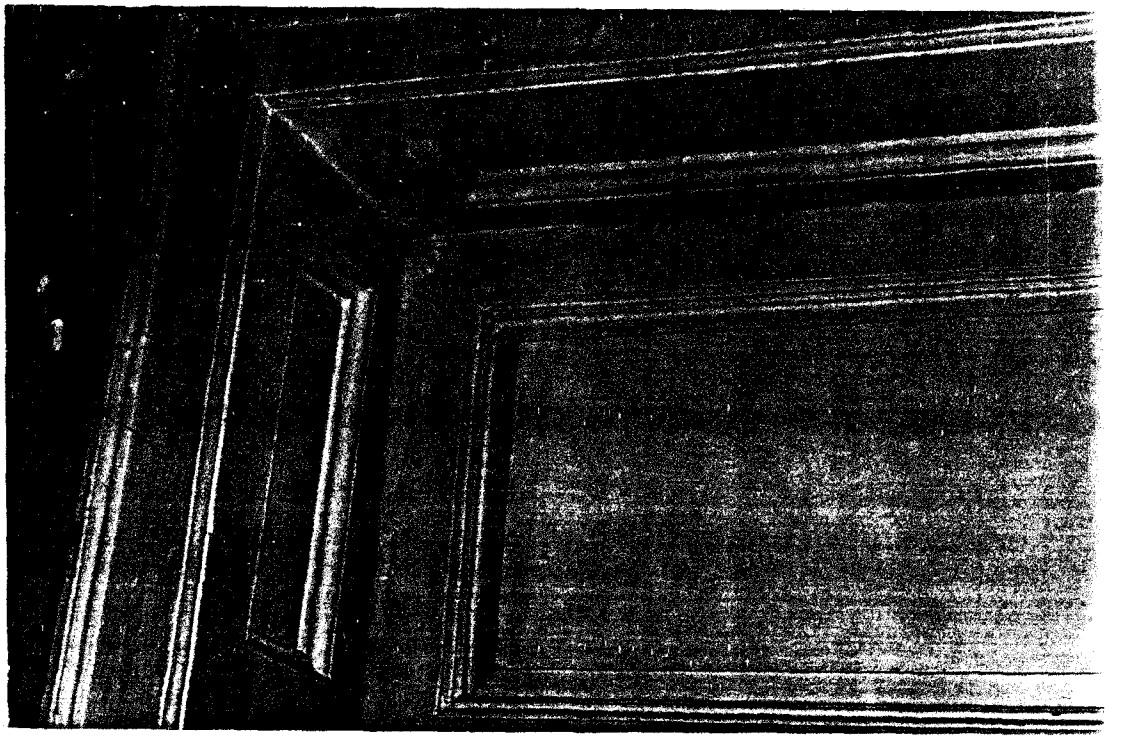
Res.48 106 batı duvarı

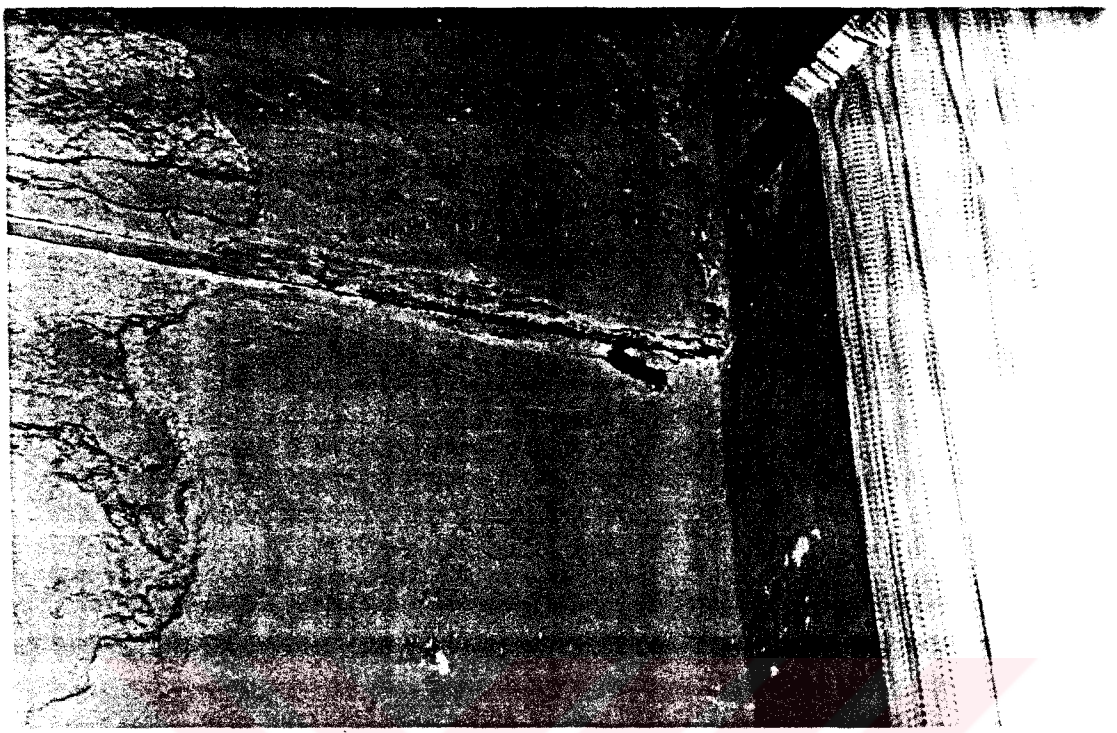
Res.49 111 tavanında eski merdivenin izi

Res.50 102 kuzey duvarında K2 ve K3 kapıları

Res.51 102 batı duvarı K5 kapısı

Res.52 201 doğu duvarı putrel

Res.53 201 tavandaki kemerler ve kontrplak kaplı tavan

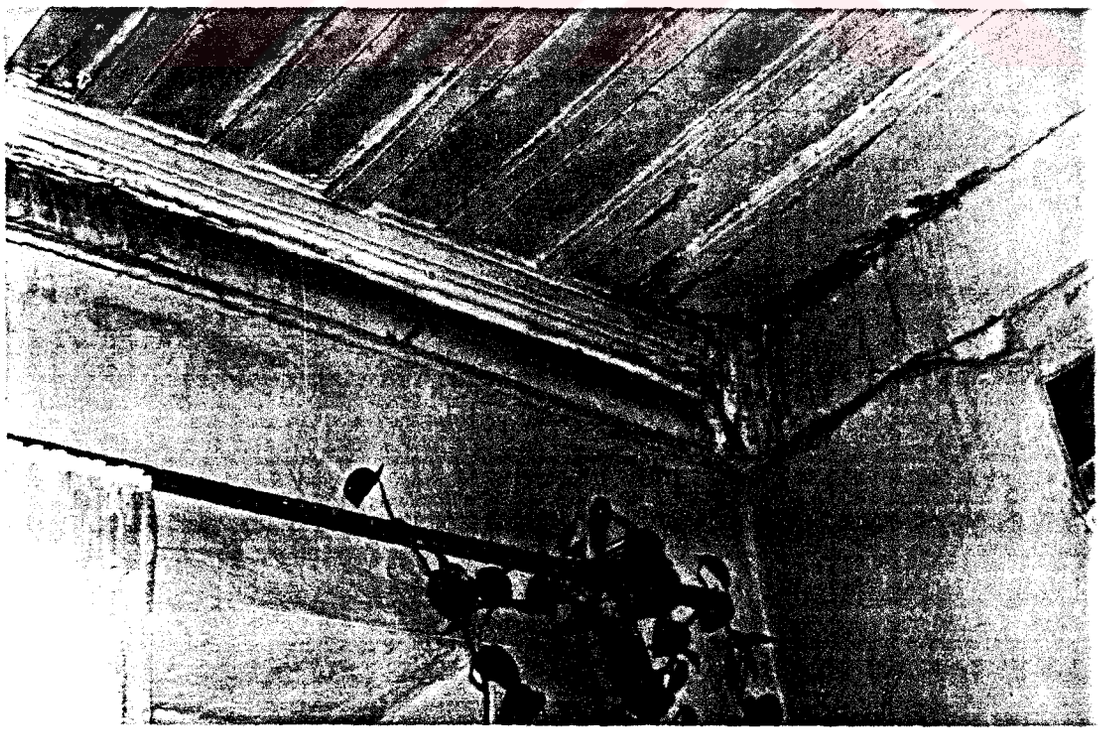
Res.54 111 batı duvarı P3 penceresi

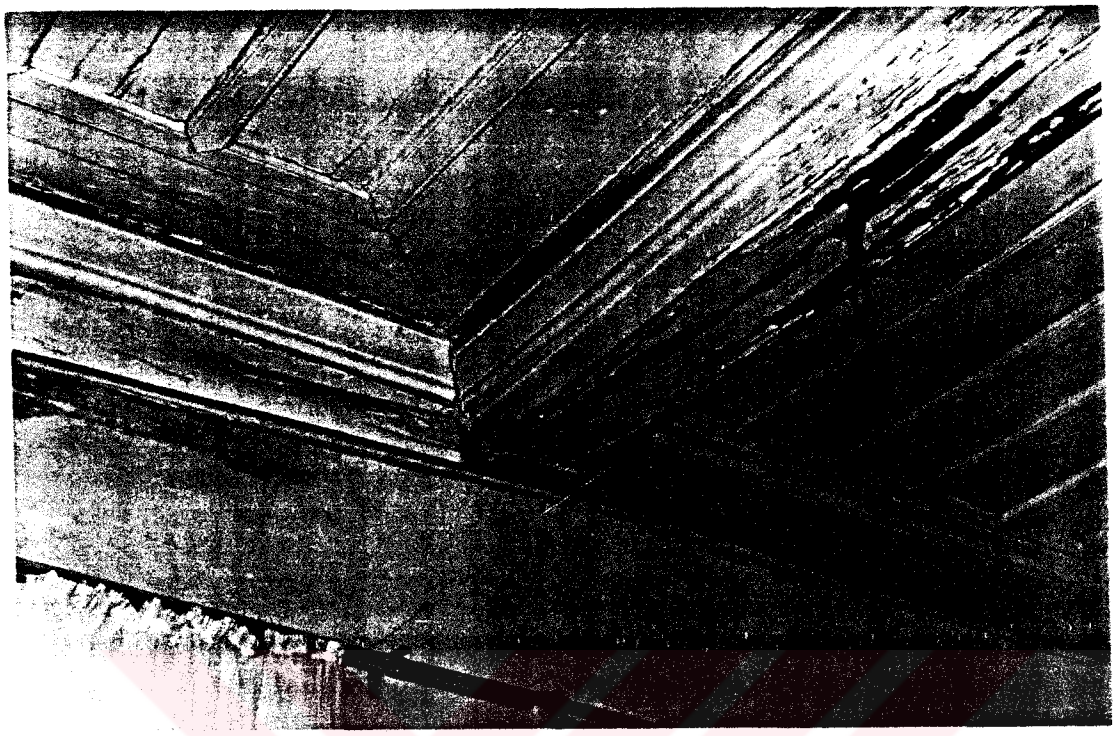
Res.55 203 batı duvarı P2 penceresi putreli

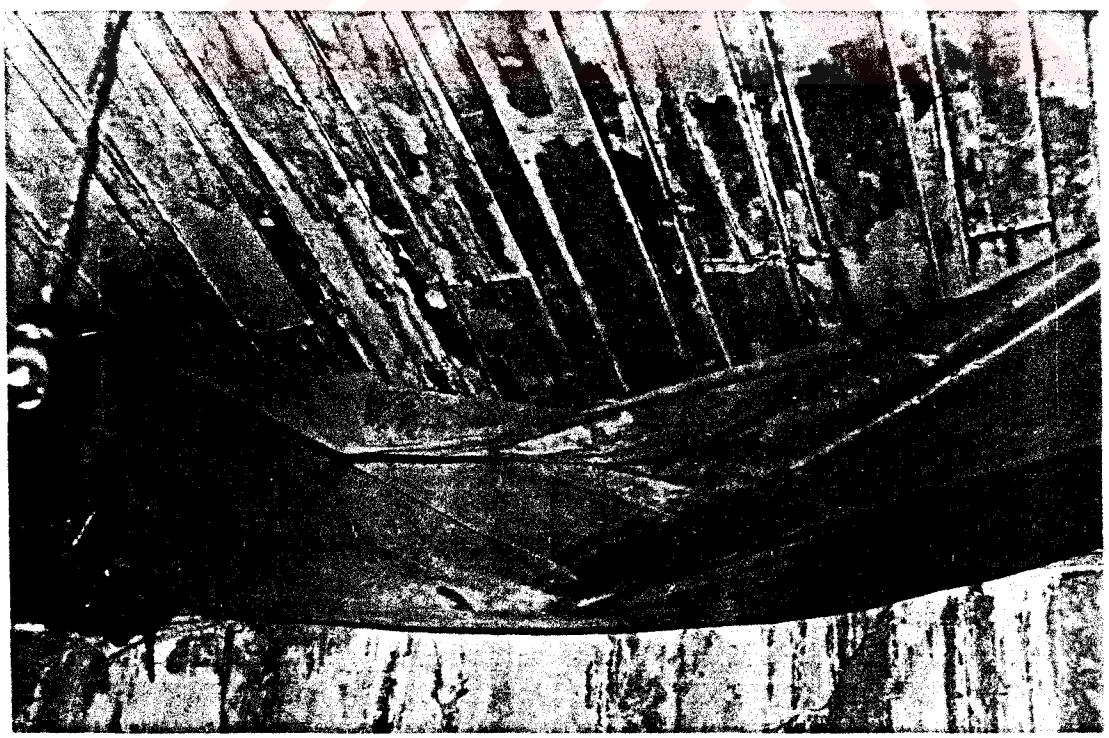
Res.56 208 batı duvarı ve tavan

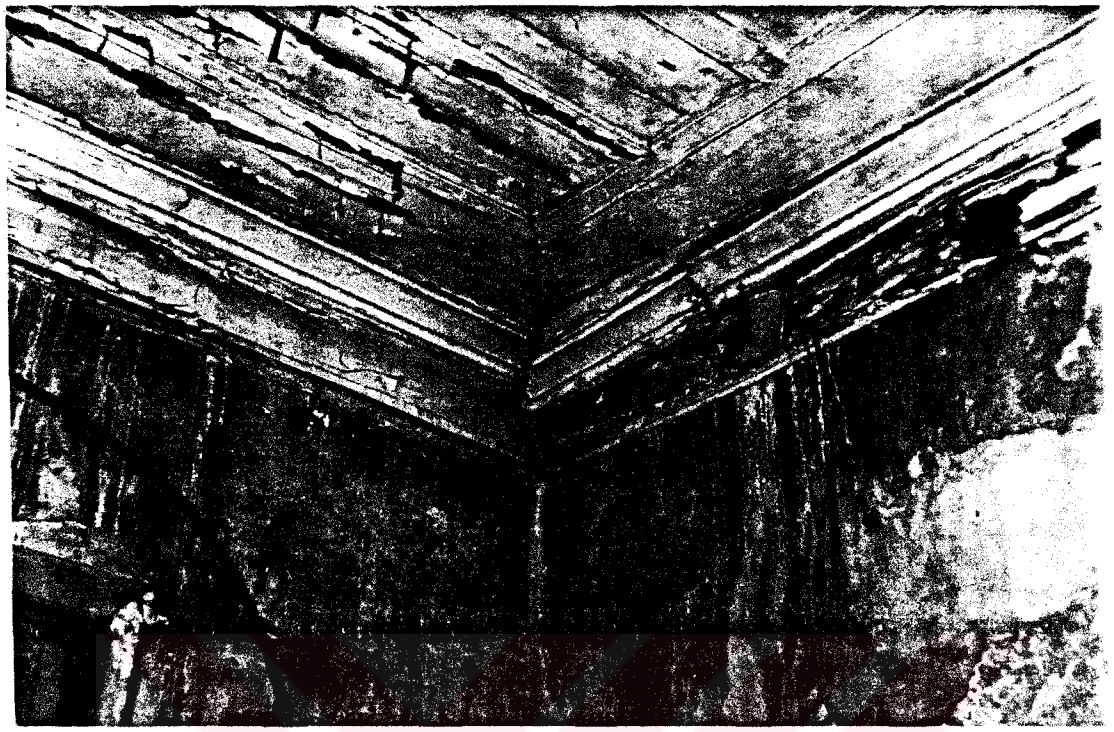
Res.57 208 güney duvarı ve tavan

Res.58 206 kiriş ve tavan

Res.59 207 tavan

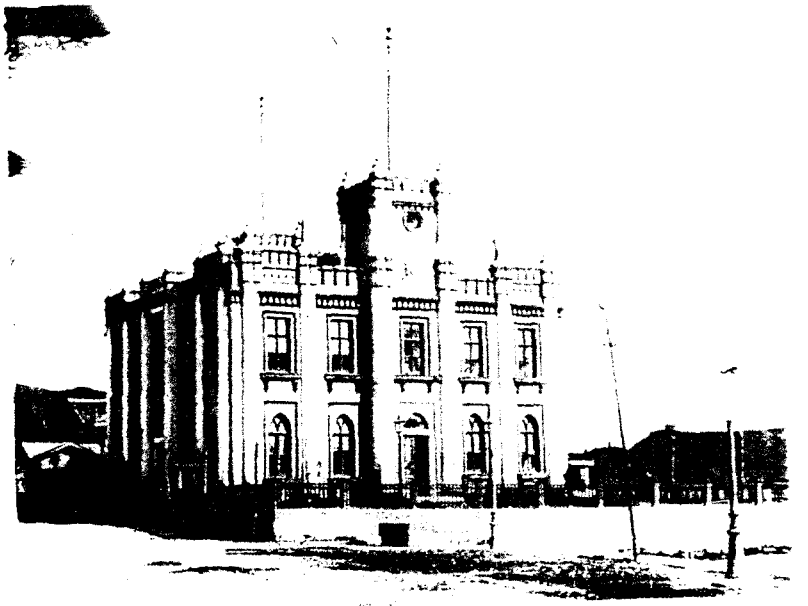
Res.60 205 doğu duvarı ve tavan

Res.61 205 kuzey duvarı ve tavan

Res. 62 Pazar Başı Karakolu (Yıldız Albümü 11918-5 F:?)

Res. 63 Mezarburnu Karakolu (F: Sébah & Joaillier)

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

Res. 64 Mezarburnu Karakolu ve Sarıyer Vapur İskelesi (Yıldız Albümü 11918-2 F:?)

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü

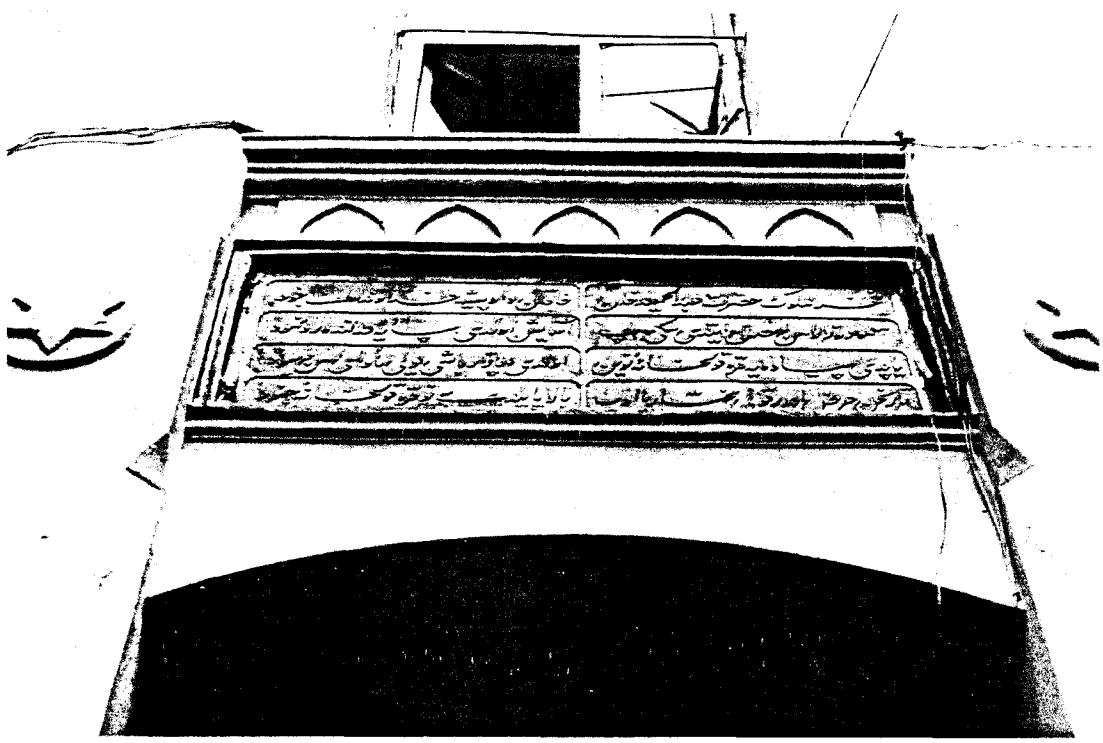
Res. 65 Pazar Başı Karakolu (II. Abdülhamid)

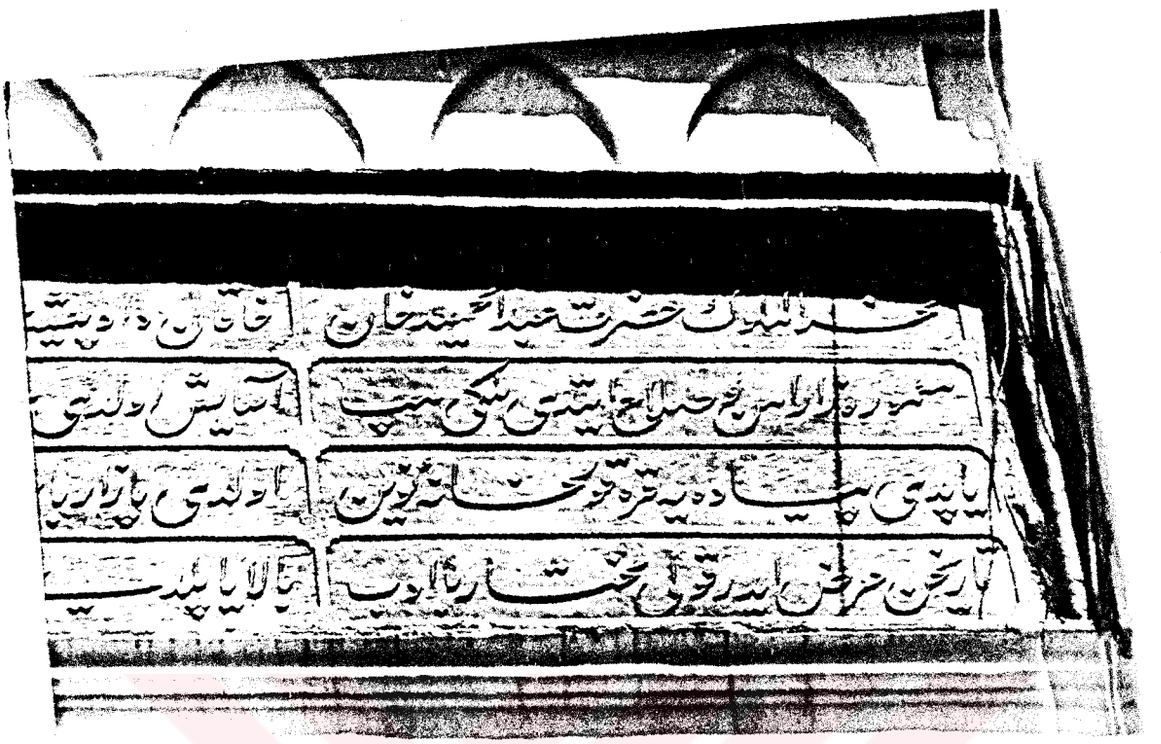
Res. 66 Pazar Başı Karakolu

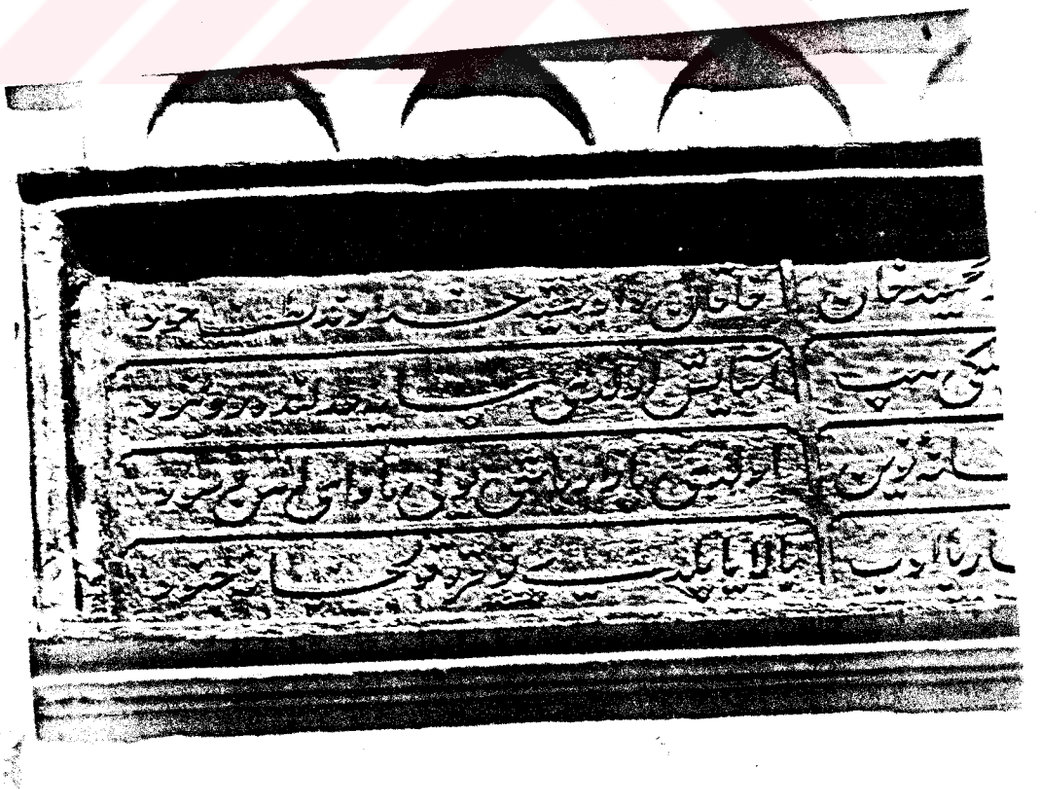
Res. 67 Pazar Başı Karakolu'nun arması (II. Abdülhamid)

Res. 68 Pazar Başı Karakolu'nun kitabesi

Res. 69 Pazar Başı Karakolu'nun kitabesi (sağ parçası)

Res. 70 Pazar Başı Karakolu'nun kitabesi (sol parçası)

Pazarbaşı Karakolu kitabesinin tercümesi

Fahr-ül mülûk hazreti Abdülhamid Han
Haksanı dâd-pîşe hüdavendi lutfî-cûd
Ma'mure-zârı emn ü salâh itti mülki hep
Asâyiş oldu saye'i adlinde rû-nümûd
Yaptı piyadeye karakolhanei nevîn
Oldu Pazarbaşı yolu me'vayı emn ü sûd
Tarihin arzeder kulu Muhtar bâ-edep
Bâlâ yapıldı nev karakolhanei cünûd

1309 (M. 1891/1892)

Mezarburnu Karakolu kitabesinin son dizesi

... Muhtar yazdı böyle bir tarih
Bu binada yapıldı nev karakolhaneyi bâlâ

1327 (M. 1911)

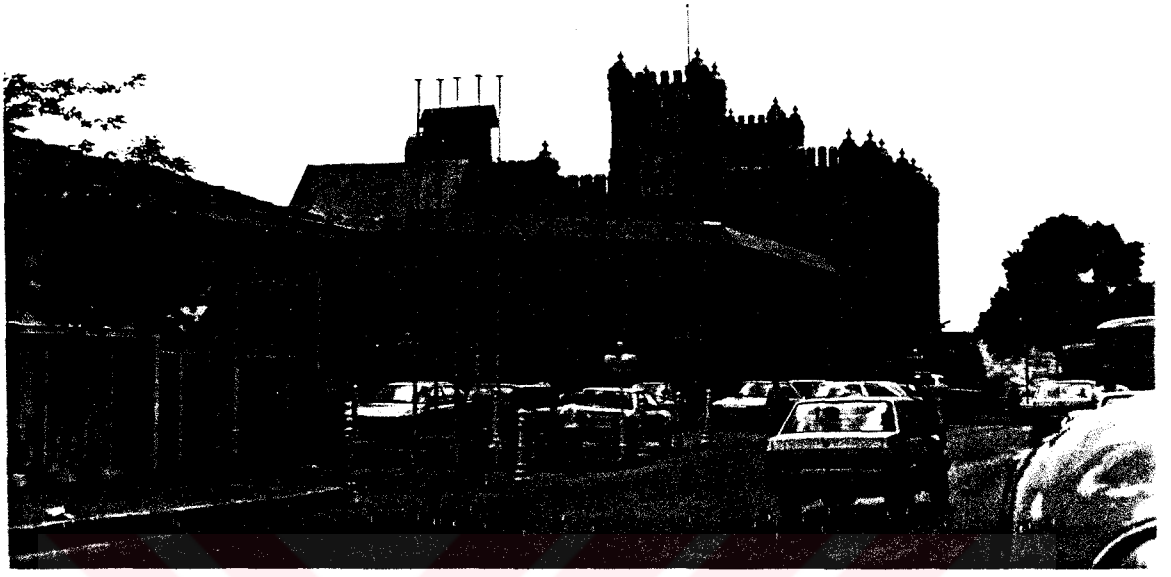
Her iki karakolun kitabesini de Ahmet Muhtar Efendi yazmıştır.

Res. 71 Pazar Başı Karakolu'nun konsol feneri

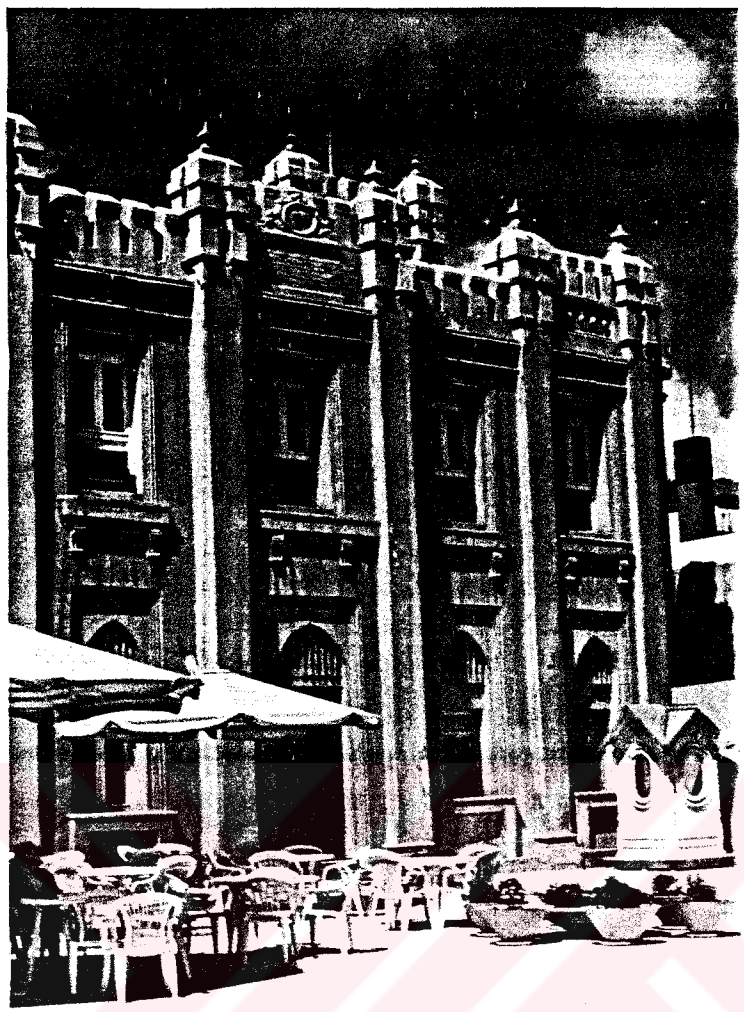
Res. 72 Pazar Başı Karakolu'nun giriş kapısı, nöbetçi kulübeleri ve demir parmaklığı

Res. 73 Mezarburnu Karakolu

Res. 74 Sarıyer Vapur İskelesi

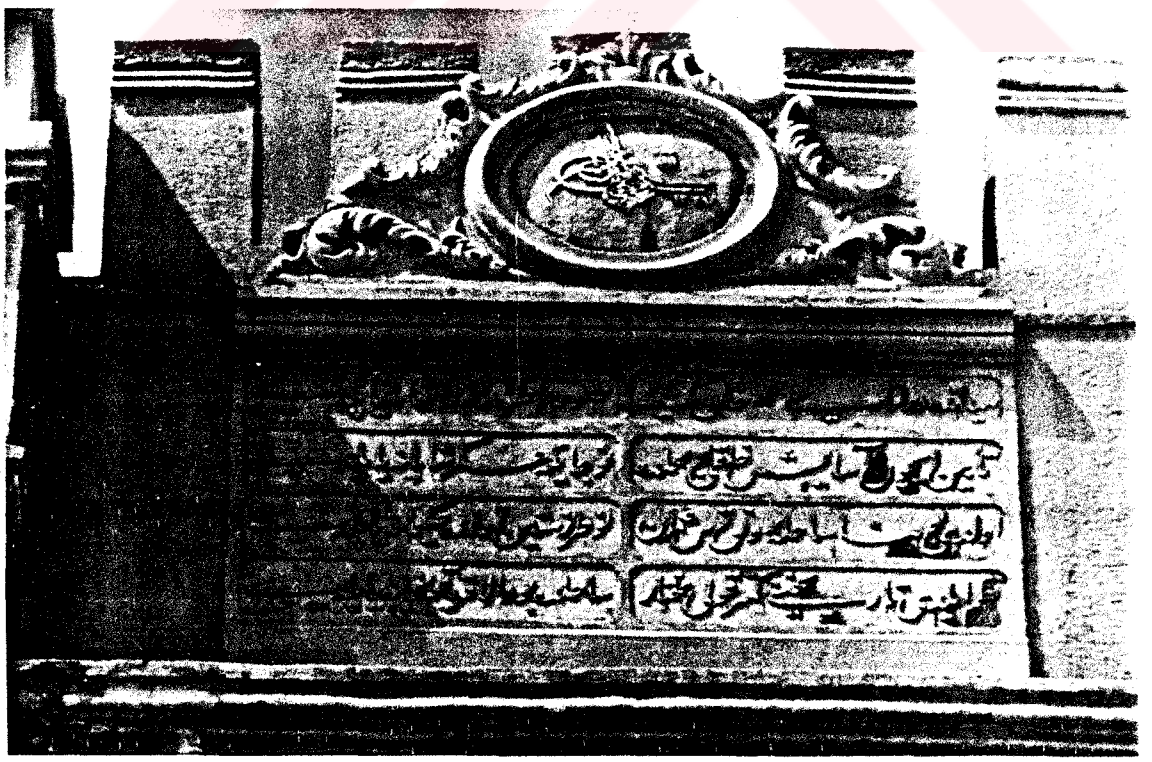
Res. 75 Mezarburnu Karakolu deniz cephesi

Res. 76 Mezarburnu Karakolu sahilyolundan görünüşü

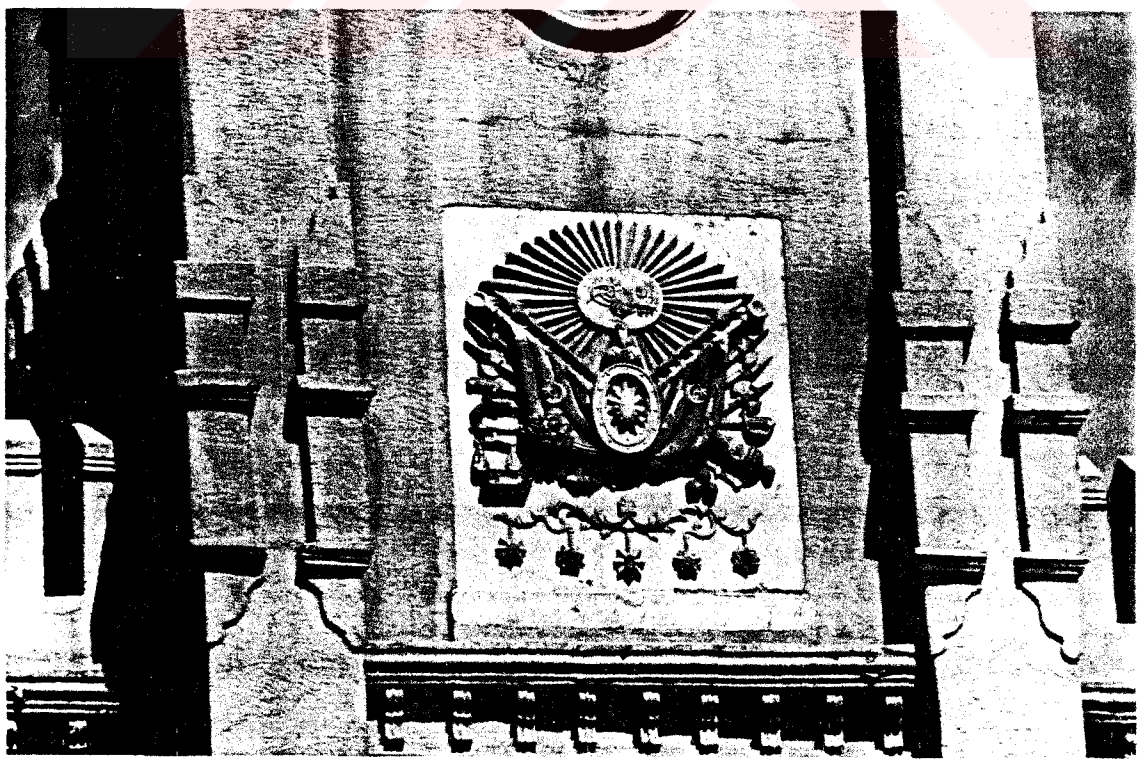
Res. 77 Mezarburnu Karakolu'nun sahilyolu cephesindeki kitabesi (V. Mehmed Tuğrası)

Res. 78 Mezarburnu Karakolu'nun deniz cephesindeki kitabesi (V. Mehmed Tuğrası)

Res. 79 Mezarburnu Karakolu'nun birinci kulesindeki arma (V. Mehmed)

Res. 80 Mezarburnu Karakolu'nun ikinci kulesindeki arma (V. Mehmed)

KAYNAKLAR

Akbulut 1994 Akbulut, M.Rıfat. "Kadıköy", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C.4, s.329-339.

Alyot 1947 Alyot, Halim Tevkif. Türkiye'de Zabıta (Tarihî Gelişim ve Bugünkü Durum), seri no:III, sayı: 4, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınlarından, 1947.

Arlı 1993 Arlı, Hakan. "Altunizade Külliyesi", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993, C.1, s.230-232.

Arseven 1965 Arseven, C. Esad. Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1965, C.2, s.580-581.

Atasoy 1988 Atasoy, Nurhan. "İstanbul'daki II. Abdülhamid Albümleri", Türklük Bilgisi Araştırmaları, V.12, Harvard, 1988.

Aysu 1994 Aysu, Çiğdem. "Büyükdere", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, C.2, s.359-361.

Ayverdi 1958 Ayverdi, Ekrem Hakkı. 19. Asırda İstanbul Haritası, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958.

Baltacıoğlu 1993 Baltacıoğlu, Tuna. "Altunizade", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993, C.1, s.230.

Baraz 1994 Baraz, Mehmed R.H. Teşrifat Meraklısı Beyzâde Takımının Oturduğu Bir Kibar Semt Beylerbeyi, Dizi no:16, C.1, İstanbul, İ.B.Ş.B.Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1994, s.38,139.

Barillari 1995 Barillari, Diana. Gli Architetti Raimondo D'Aronco, 1995, s.122.

Batur 1985 Batur, Afife. "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, C.4, s.1039-1067.

Batur 1994,a Batur, Afife. "Aziziye Karakolu", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, C.1, s.510-511.

Batur	1994,b	Batur, Afife. "Nişantaşı Karakolu", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi Ortak Yayını, 1994, C.6, s.90.
Can	1993	Can, Cengiz. "İstanbul'da 19.Yüzyıl Batılı Ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, İstanbul, Y.T.Ü Doktora Tezi, 1993.
Can	1994	Can, Cengiz. "Fossati, Gaspare Trajano", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi Ortak Yayını, 1993, C.4, s.326-327.
Cezar	1963	Cezar, Mustafa. "Osmanlı Devrinde İstanbul'da Yangınlar ve Tabii Afetler", Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I, İstanbul,İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Tarihi Enstitüsü Yayınları, no:1, 1963.
Çelik	1996	Çelik, Zeynep. 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, İstanbul, Tarih Vakfi Yurt Yayınları, 1996.
Çizgen	1992	Çizgen, Engin. Türkiye'de Fotoğraf, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
Denel	1982	Denel, Serim. Batılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri, Ankara, O.D.T.Ü Yayını, 1982.
Ekdal	1987	Ekdal, Müfid. Bir Fenerbahçe Vardı, İstanbul, TTOK Yayınları, 1987, s.229-230.
Eldem	1994	Eldem, Sedat Hakkı. Boğaziçi Yalıları, II. Cilt, İstanbul Vehbi Koç Vakfi Yayını, 1994.
Eraslan-Metin	1984	Eraslan, Fetullah; Metin, İsmail. Türk Polis Tarihi Kurtuluş Savaşı'nda İç Güvenlik ve Polis, Ankara, 1984, s.126-127.
Erdenen	1993	Erdenen, Orhan. Boğaziçi Sahilhaneleri, dizi no: 12. IV Cilt, İstanbul, İ.B.Ş.B. Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, 1993,1994.
Ergin	1934	Ergin, Osman. İstanbul Şehir Rehberi, İstanbul, İstanbul Belediyesi, 1934.

Erkılınç	1982	Erkılınç, Sıdıka. "Büyükdere Merkezi'nin Tarihsel Gelişimi", İstanbul, Yıldız Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1982.
Gökçen	1993	Gökçen, Turgay. "Adalar İlçesi ", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi Ortak Yayını, 1993, C.1, s.73-74.
Güçlü	1984	Güçlü, Nazan. "Süslü Karakol ve Tarihî Çevresi", İstanbul İ.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi, 1984.
Haskan	1996	Haskan, Mehmet Nermi. Eyüpsultan Tarihi, İstanbul, Eyüpsultan Vakfi Yayınları, 1996, s. 341.
Hasol	1993	Hasol, Doğan. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1993.
Johnson	1995	Johnson, Clarence Richard (ed), İstanbul 1920, çev. Taner Sönmez, İstanbul Belgesel:3, İstanbul, Tarih Vakfi Yurt Yurt Yayınları, 1995.
Kayra-Üyepazarcı	1990	Kayra, Cahit; Üyepazarcı, Erol. Mekânlar ve Zamanlar Kandilli, Vaniköy, Çengelköy, dizi no:13, İstanbul, İ.B.Ş.B. Kültür İşleri Daire Başkanlığı,1990.
Kayra-Üyepazarcı	1992	Kayra, Cahit; Üyepazarcı, Erol. II. Mahmut'un İstanbul'u. Bostancıbaşı Sicilleri, dizi no:8, İstanbul, İ.B.Ş.B. Kültür İşleri Daire Başkanlığı,1992, s.7.
Koçu	1961-1971	Koçu, Reşat Ekrem. İstanbul Ansiklopedisi , IX Cilt.
Konyalı	1977	Konyalı, İ. Hakkı. Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi, II Cilt, İstanbul, 1976, 1977.
Kuşoğlu	1994	Kuşoğlu, Mehmet Zeki. Resimli Ansiklopedik Türk Kuyumculuk Terimleri Sözlüğü, 1994, s.20-21.
Lokmanoğlu	1955	Lokmanoğlu, Hayrettin. Haritalı Şehir Rehberi İstanbul, İstanbul, 1955.
Mantran	1991	Mantran, Robert. 16. ve 17. Yüzyıllarda İstanbul'da Gündelik Hayat, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1991.

Mazlum	1994	Mazlum, Deniz. "Üsküdar", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi Ortak Yayını, 1994, C.6, s.343-346.
Miroğlu	1983	Miroğlu, İsmet. Mirât'ı Hakikat, İstanbul, Berekât Yayınevi, 1983.
Nasır	1991	Nasır, Ayşe. "Türk Mimarlığında Yabancı Mimarlar, İstanbul, İ.T.Ü. Doktora Tezi, 1991, s.58-59.
Ortaylı	1974	Ortaylı; İlber. Tanzimat'tan Sonra Mahallî İdareler, dizi no: 142. Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1974, s.206.
Ödekan	1993	Ödekan, Ayla. "Ampir Üslubu", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi Ortak Yayını, 1993, C.1, s.247-249.
Özakın	1996	Özakın, Rabia. "Altunizade Külliyesi", Arkitekt, sayı no: 433, 1996, s.62-65.
Özcan	1988	Özcan, Abdülkadir. "Asesbaşı", İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfi, 1988, C.3, s. 464.
Özcan	1994	Özcan, Abdülkadir. "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, C.1, İstanbul, IRCICA, 1994.
Özendes	1996	Özendes, Engin. Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık (1839-1919), İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.
Öztin	1994	Öztin, Feriha. 10 Temmuz 1894 İstanbul Depremi Raporu, Ankara, T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi, 1994.
Pakalın	1946	Pakalın, Mehmet Zeki. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Milli Eğitim Yayınevi, 1946.
Raif	1898	Raif, Mehmet. Mir'at-ı İstanbul, İstanbul, 1898.
Sakaoğlu	1994	Sakaoğlu, Necdet. "Yangınlar, Osmanlı Dönemi", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi Ortak Yayını, 1994, C.7, s.427-439.
Stewig	1965	Stewig, Reinhard. İstanbul, çev. Ruhi Turfan; M.Ş. Yazman, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1965, s.40-42.

Şehsuvaroğlu	1986	Şehsuvaroğlu, Halûk Y. Boğaziçi'ne Dair, İstanbul, TTOK Yayınları, 1986.
Tanışık	1945	Tanışık, İbrahim Hilmi. İstanbul Çeşmeleri, II Cilt, seri no:2, sayı:3, İstanbul, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınları, 1945.
Tekeli	1993	Tekeli, İlhan. "Haritalar", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, C.3, s.556-560.
Tongur	1946	Tongur, Hikmet. Türkiye'de Genel Kolluk Teşkil ve Görevlerinin Gelişimi, Ankara, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınlarından I, 1946.
Toprak	1994	Toprak, Zafer. "Nüfus", DBİA, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, C.6, s.108-111.
Tuğlacı	1981,a	Tuğlacı, Pars. Osmanlı Mimarlığı'nda Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi, İstanbuli İnkılâp ve Aka Yayınevi, 1981.
Tuğlacı	1992,b	Tuğlacı, Pars. Tarih Boyunca İstanbul Adaları, II Cilt, İstanbul, Pars Yayın, 1992.
Umur	1980	Umur, Suha. Osmanlı Padişah Tuğraları, İstanbul, 1980.
Ünver	1991	Ünver, İsmail. "Aynî, Ayıntablı", İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C.4, s. 270-271.
Yazıcı	1993	Yazıcı, Yüksel. Bütün Yönleriyle Boğaziçi'ndeki Cennet Sarıyer, İstanbul, Form Yayınları, 1993.
Ziver	1916	Ziver, Ahmed Sadık. Asarı Ziver Paşa, İstanbul, 1916.
Ziyaoğlu	1971	Ziyaoğlu, Rakım. İstanbul Kadıları, Şehreminleri, Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971 İdarî Siyasî, İstanbul, 1971, s.338-341.
Ziyaoğlu	1985	Ziyaoğlu, Rakım. Yorumlu İstanbul Kütüğü 330-1983: İnsanlar, Kurumlar, Olaylar, İzler, Eserler, İstanbul, TTOK Yayını, 1985.

1974 "Karakol Gemisi", Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1974, C.2, 295.

1977 "Karakol", İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1977, C.6, s.288-289.

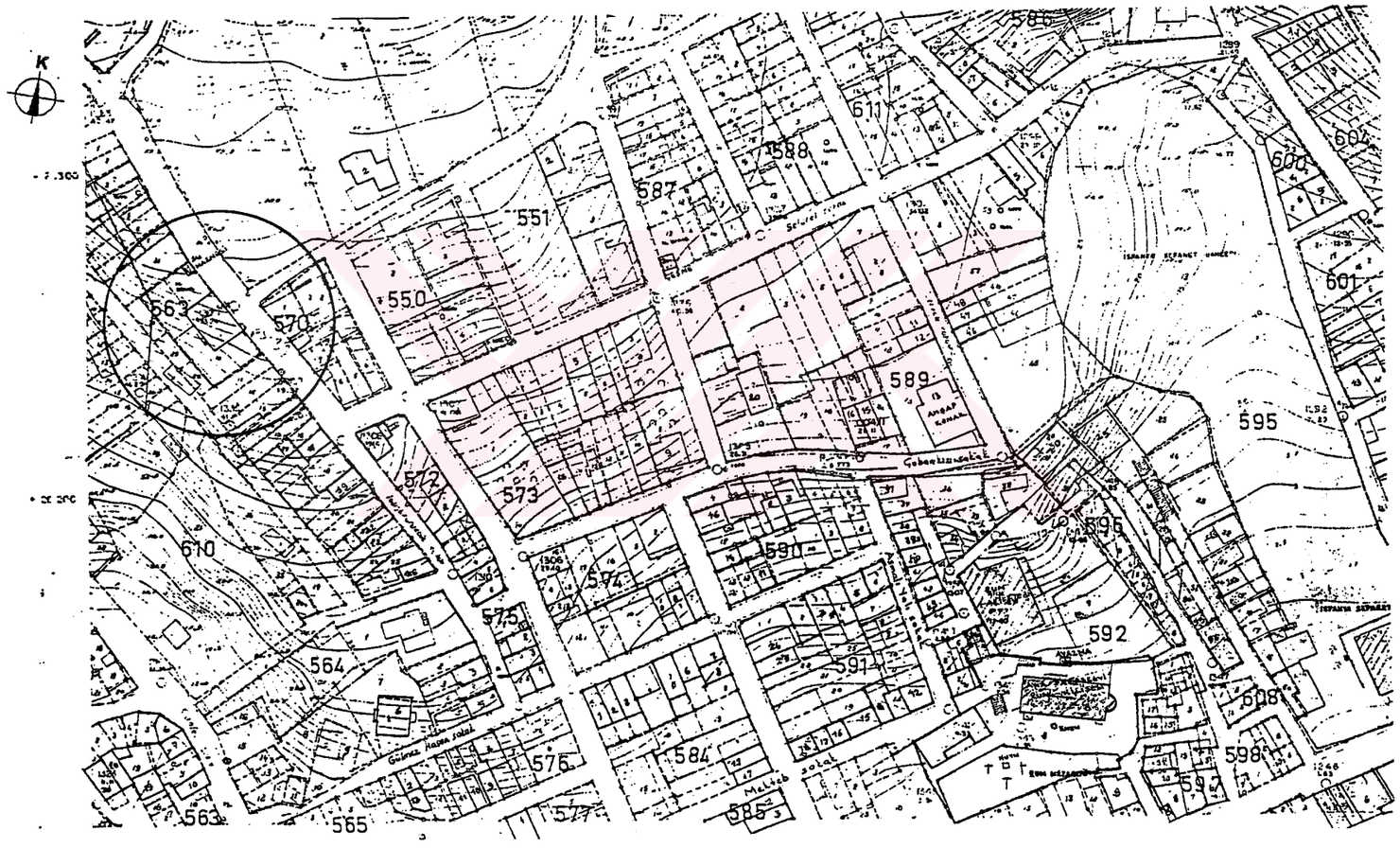
1995 150. Kuruluş Yıl Dönümünde Türk Polisi, Ankara, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yayını, 1995.

1985 Meydan Larousse, İstanbul, Meydan Yayıncılık,1985.

1994 Ana Britannica, İstanbul, Ana Yayıncılık, 1994.

EKLER

vaziyet planı

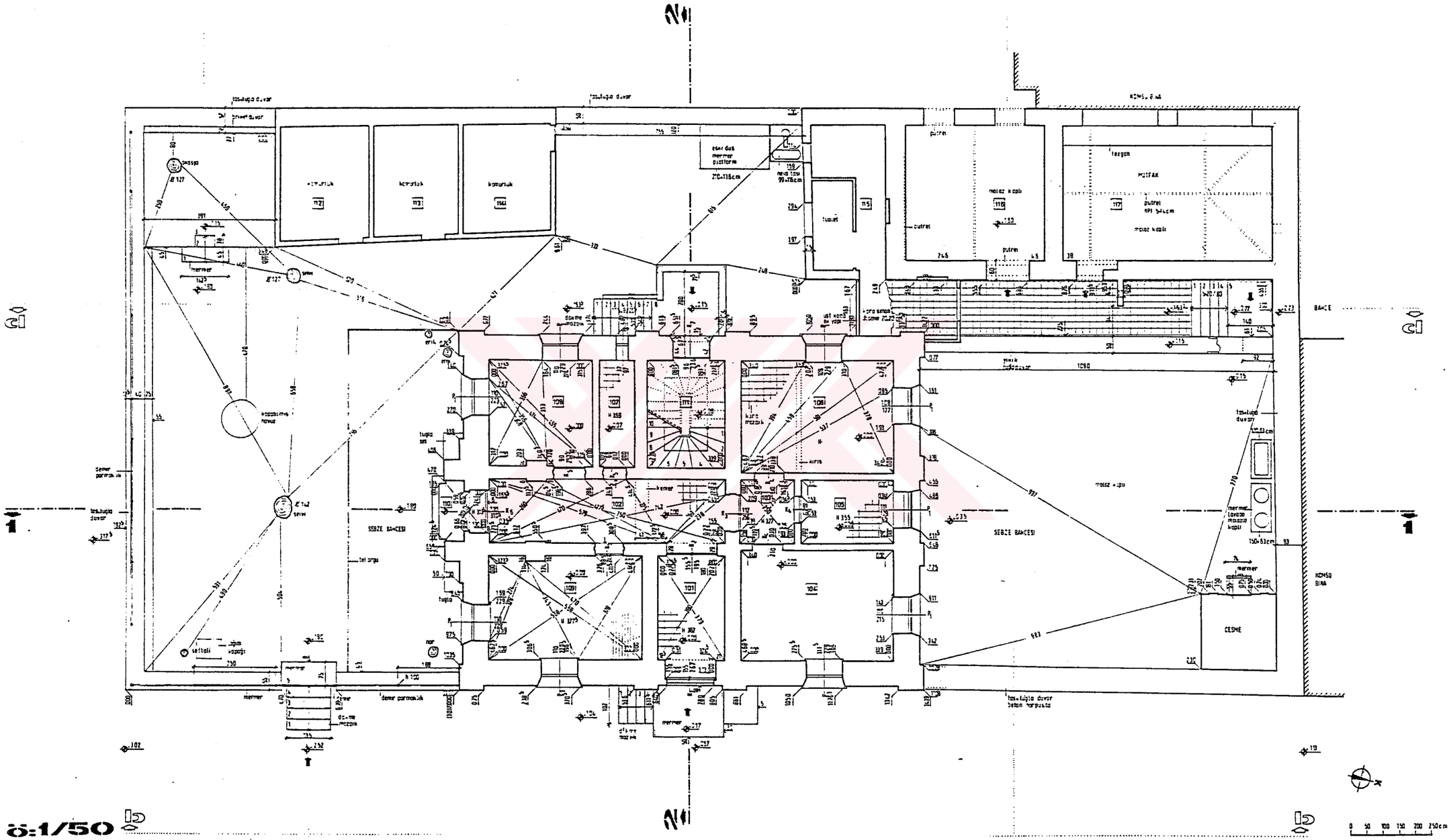

ö:1/1000

0 10 20 30 40 50m

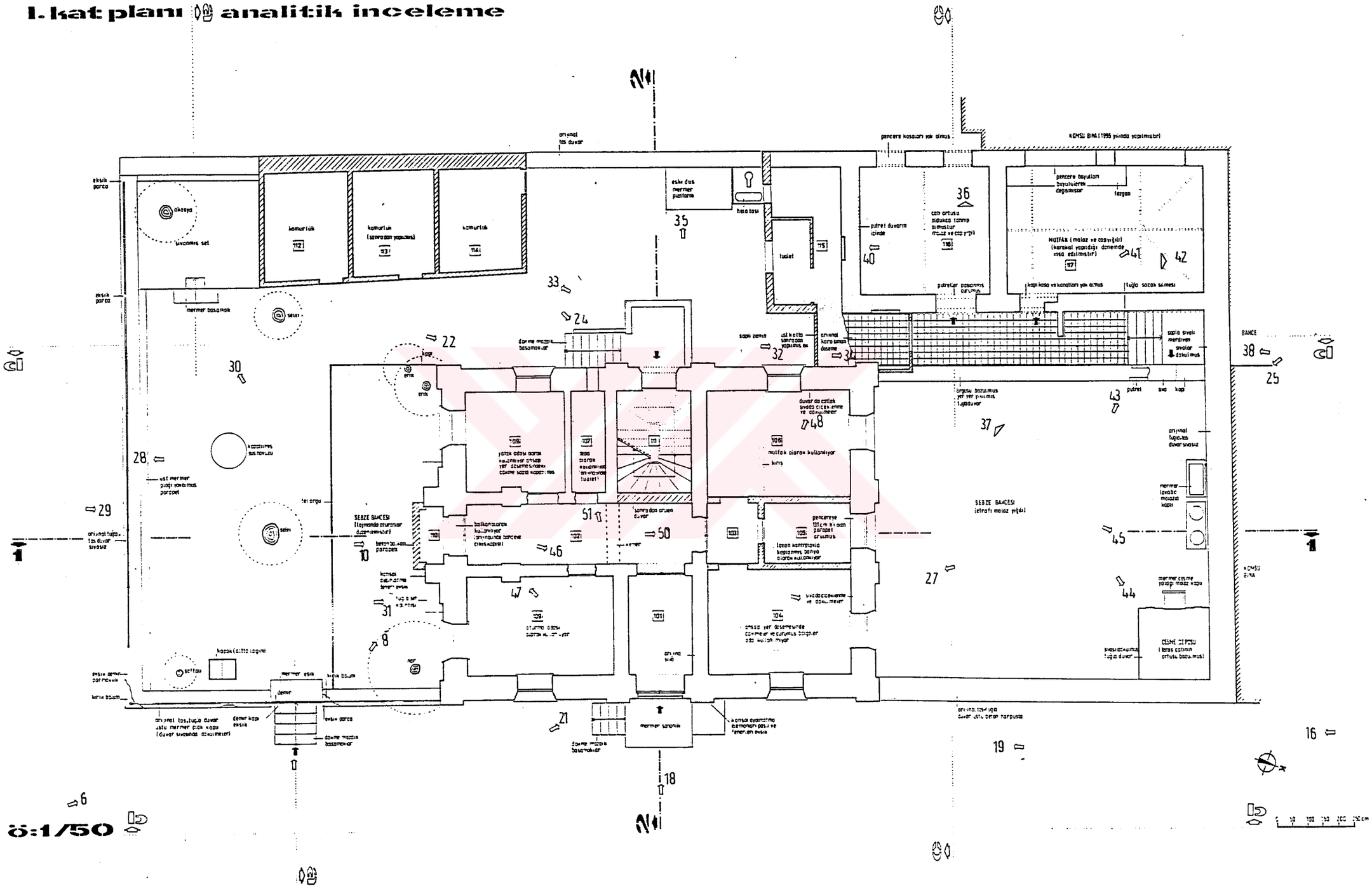
Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 937500S Aynur Çiftçi

1.kat plani

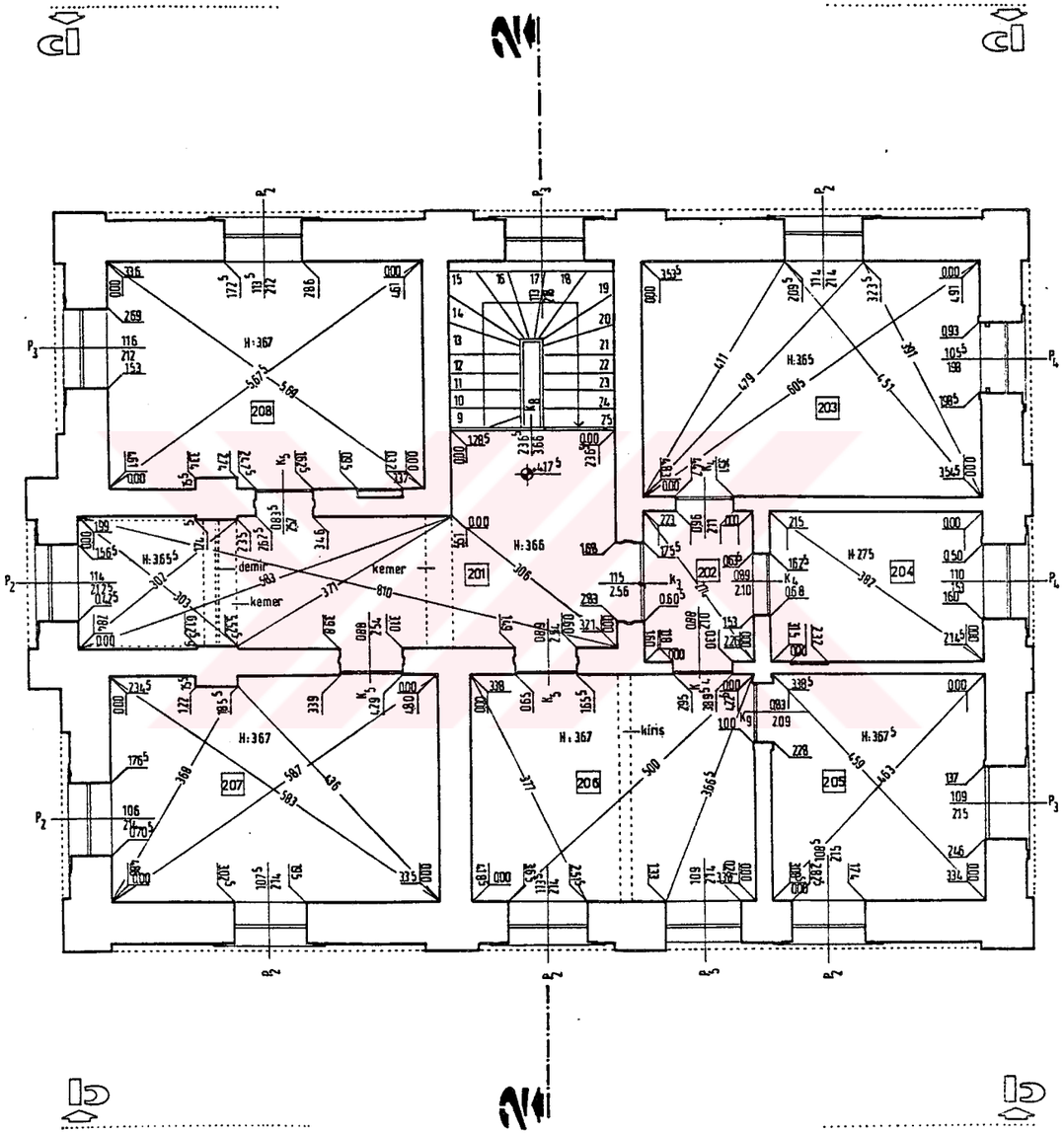

ö:1/50

1. kat planı ve analitik inceleme

ölçek 1/50
SEBZE BAHÇESİ
KONSU BİNA (1995 yılında yapılmıştır)
MUTFAK (malzeme ve cezaevi)
(karakol yapıldığı dönemde inşa edilmiştir)
SEBZE BAHÇESİ
(etrafı meşe çitli)
ÇEŞME DEPOSU
(taraça zeminin altında bulunmuştur)
BANCE
tuvalet
mermer basamak
mermer lavabo masası
mermer çeşme
taşlık sokak silmesi
pencere kasaları yok olmuş
pencere boyutları büyüklerden değişmiştir
tezgah
pencere kasaları ve camları yok olmuş
kapı kasa ve kanatları yok olmuş
sağda sivah merdiven sağlar dokulmuş
arsenal taşlıtaş duvar sivasız
arsenal taşlıtaş duvar
arsenal taş duvar
arsenal kare taşlı döşeme
arsenal taş duvar üstü mermer çıta kapı (duvar sıvasından ölçülmüştür)
mermer eşik
kiriş boşluğu
döşeme mozaik basamaklar
mermer basamak
mermer lavabo
mermer çeşme
mermer sekisi
mermer çeşme
mermer lavabo masası kapı
çeşme deposu
taş oturak
ağaç
ahşap kapı
ahşap pencere
ahşap kapı
ahşap pencere
ahşap kapı
ahşap pencere

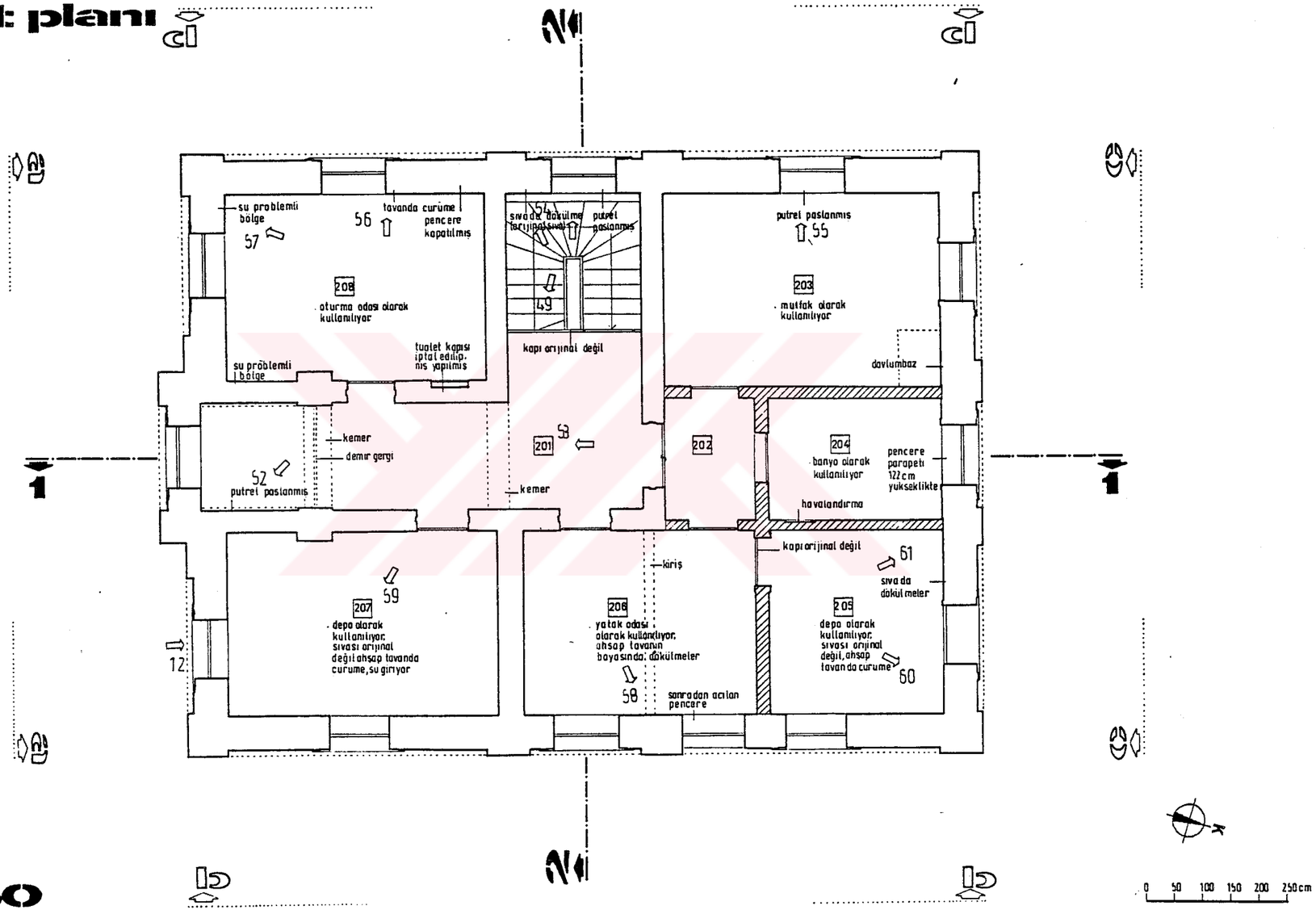
II. kat planı

ö:1/50

0 50 100 150 200 250 cm

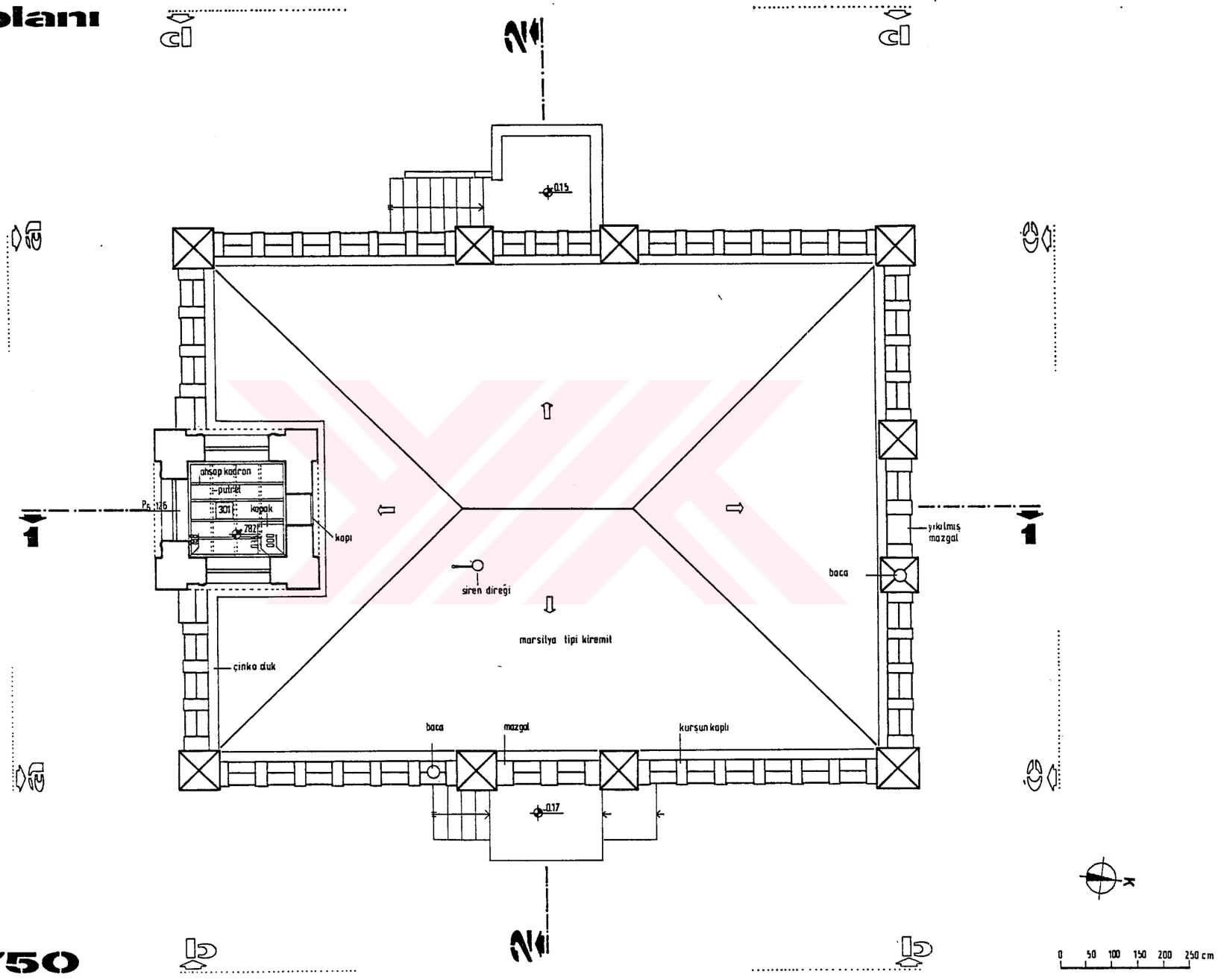
II. kat: planı

ölçek 1/50

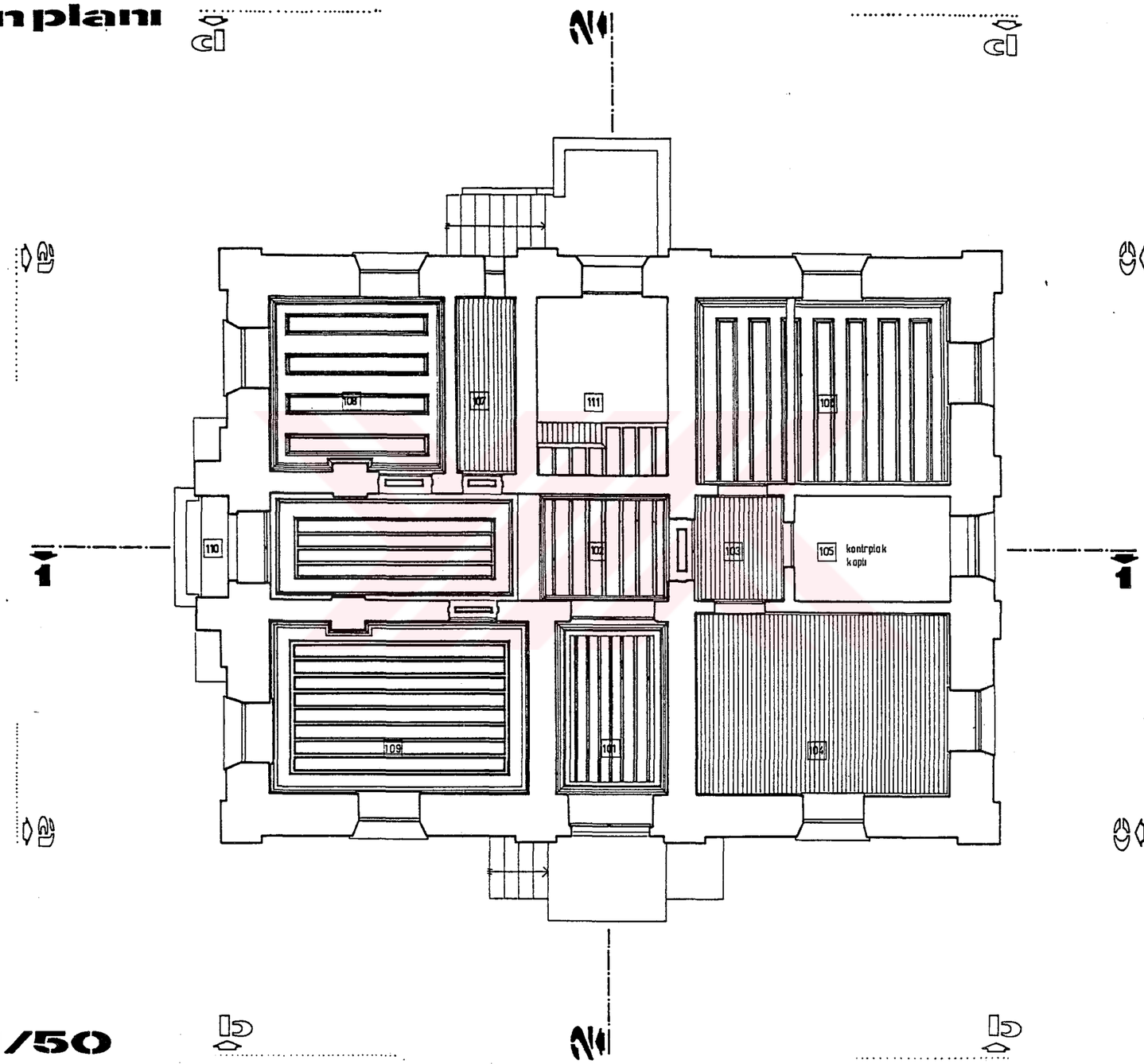
analitik inceleme

III. kat planı

ö:1/50

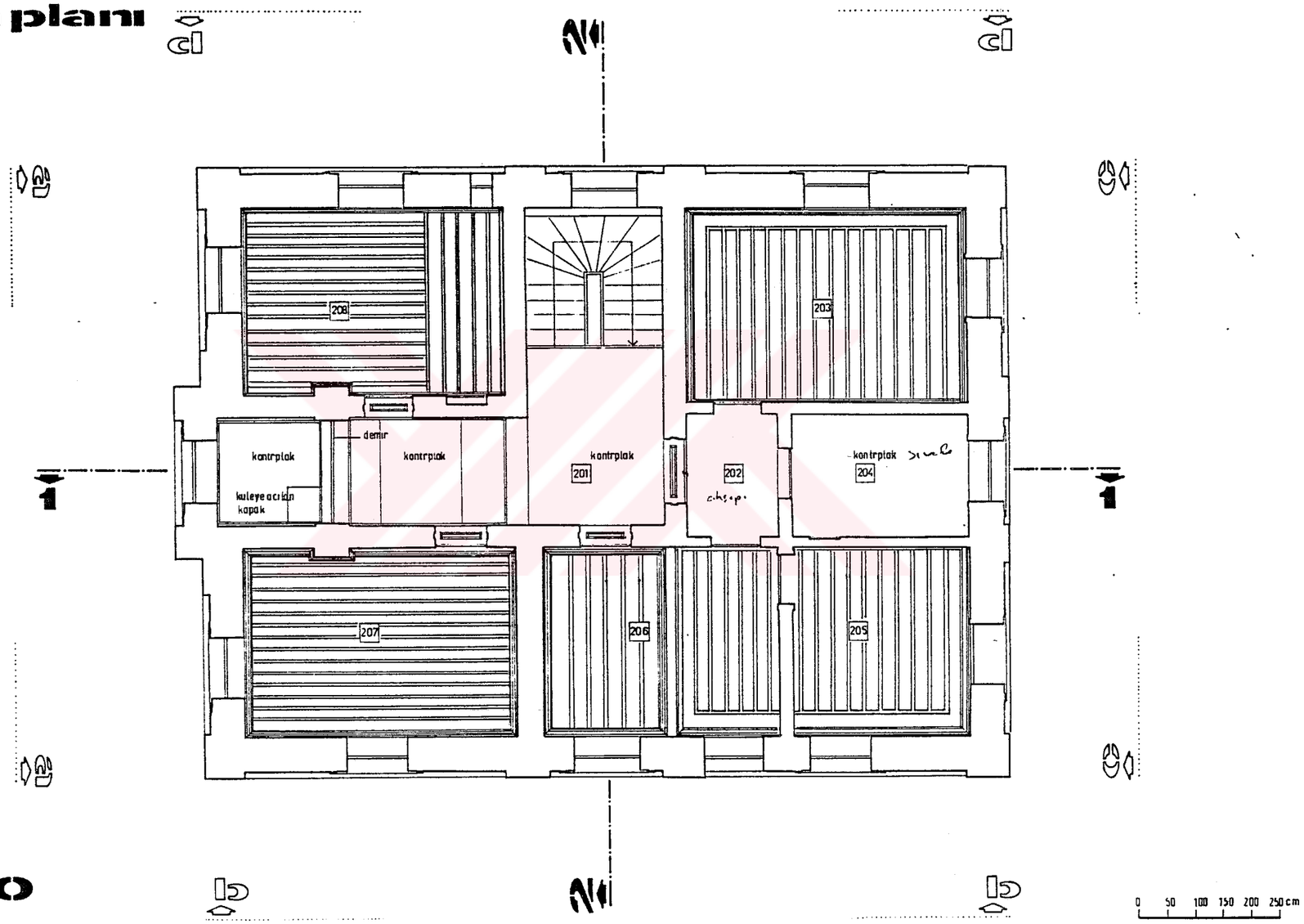
1. kat tavan planı

ö:1/50

0 50 100 150 200 250 cm

II.kat tavan planı

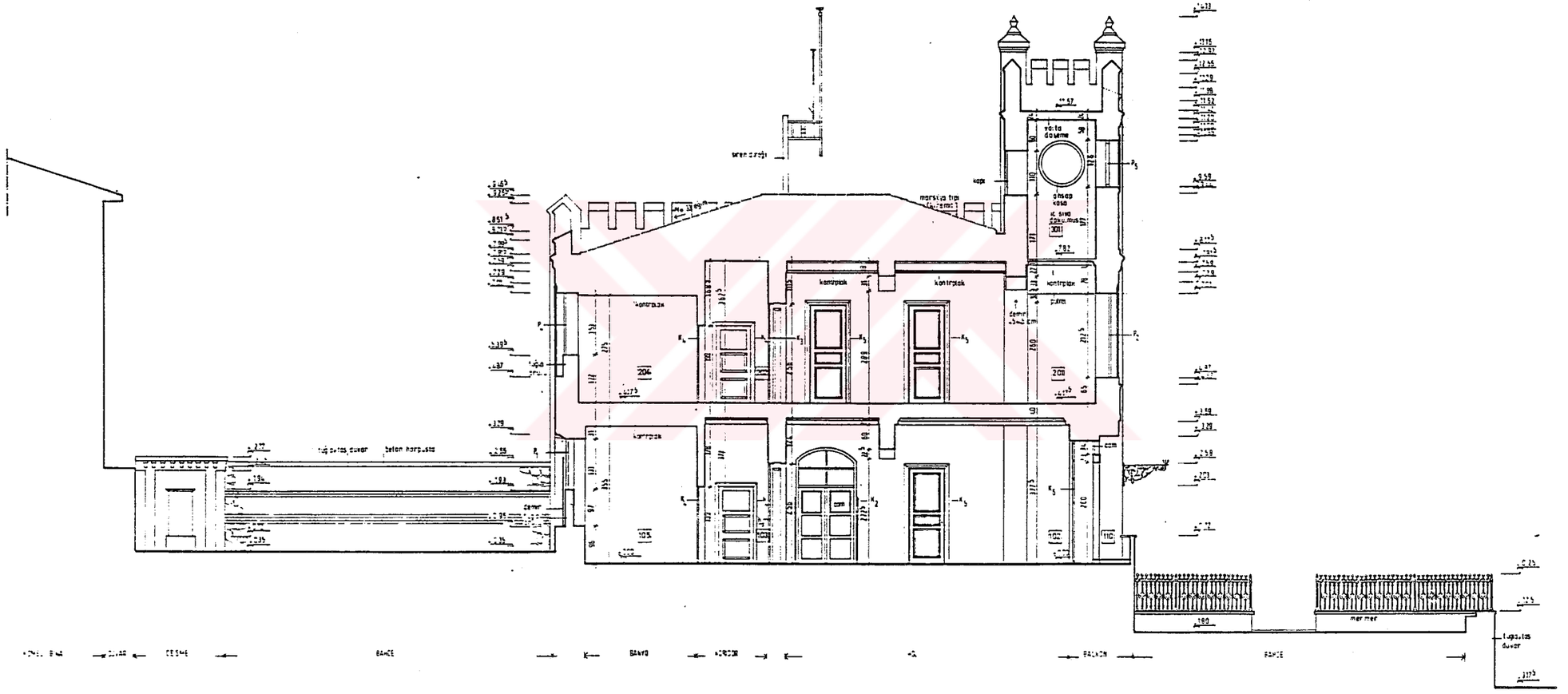

ö:1/50

0 50 100 150 200 250 cm

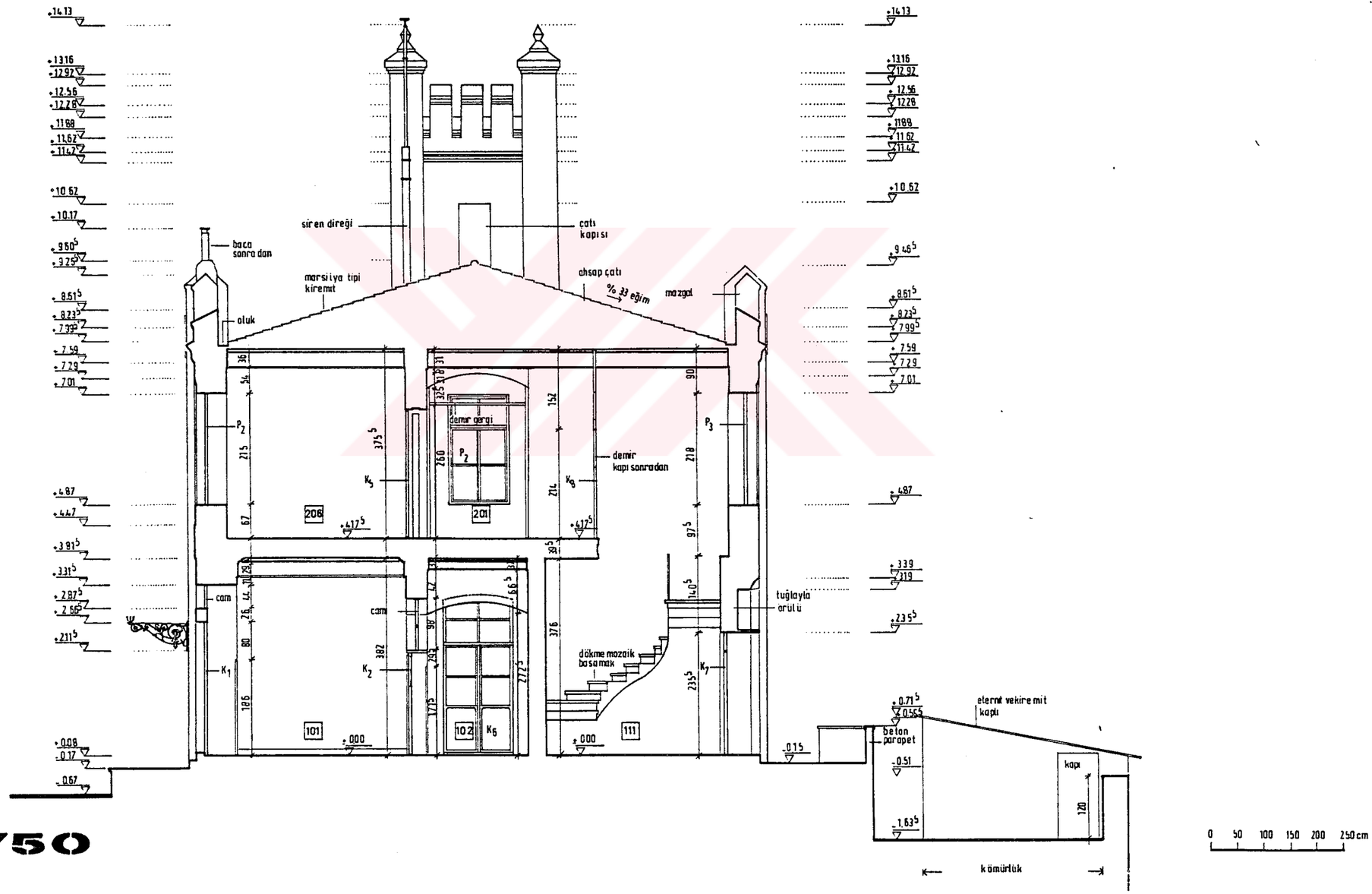
Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

1-1 kesiti

ö:1/50

2-2 kesiti

ö:1/50

Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

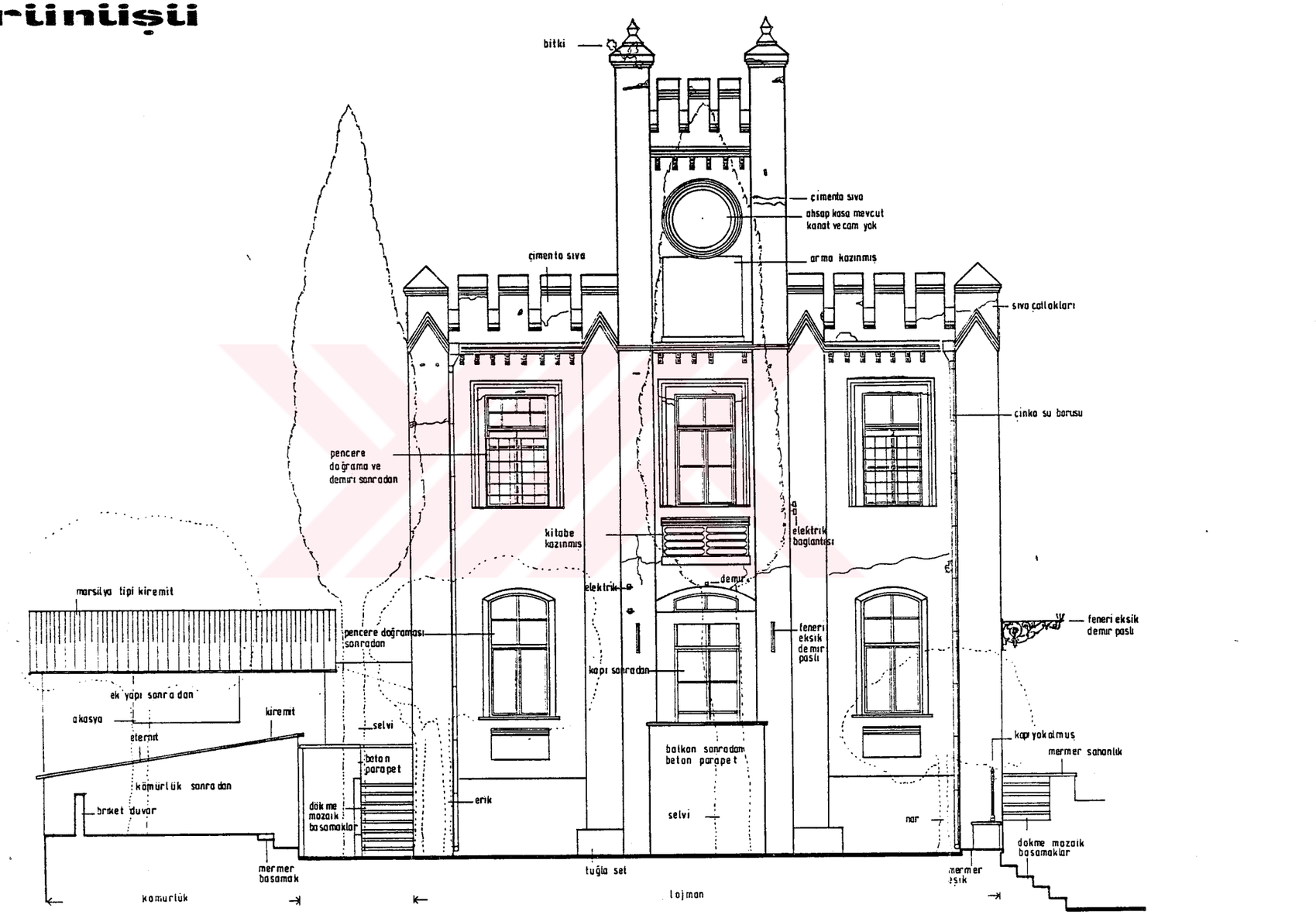
a-a görünüşü

ö:1/50

Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

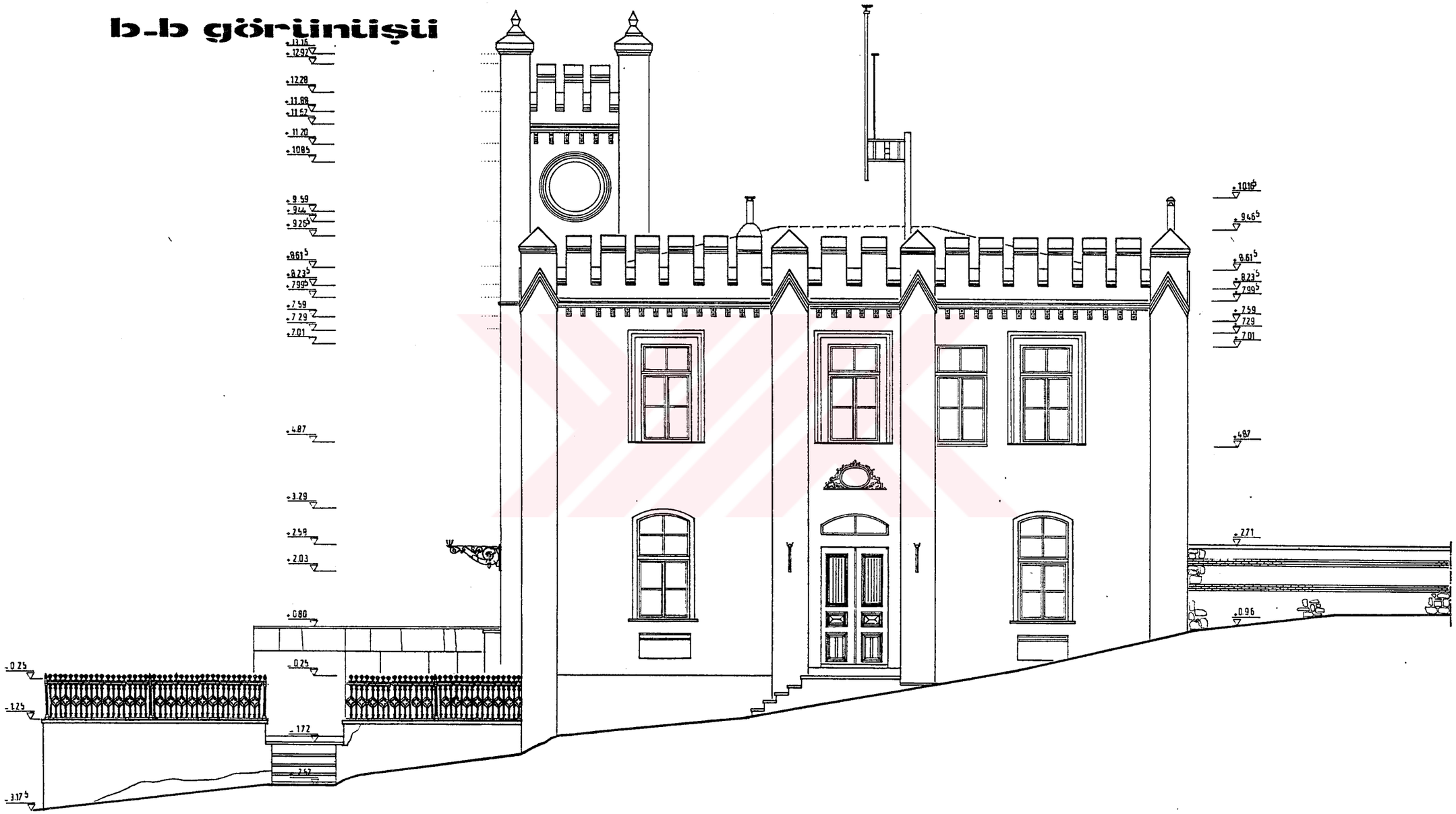
a-a görünüşü

ö:1/50

analitik inceleme

b-b görünüşü

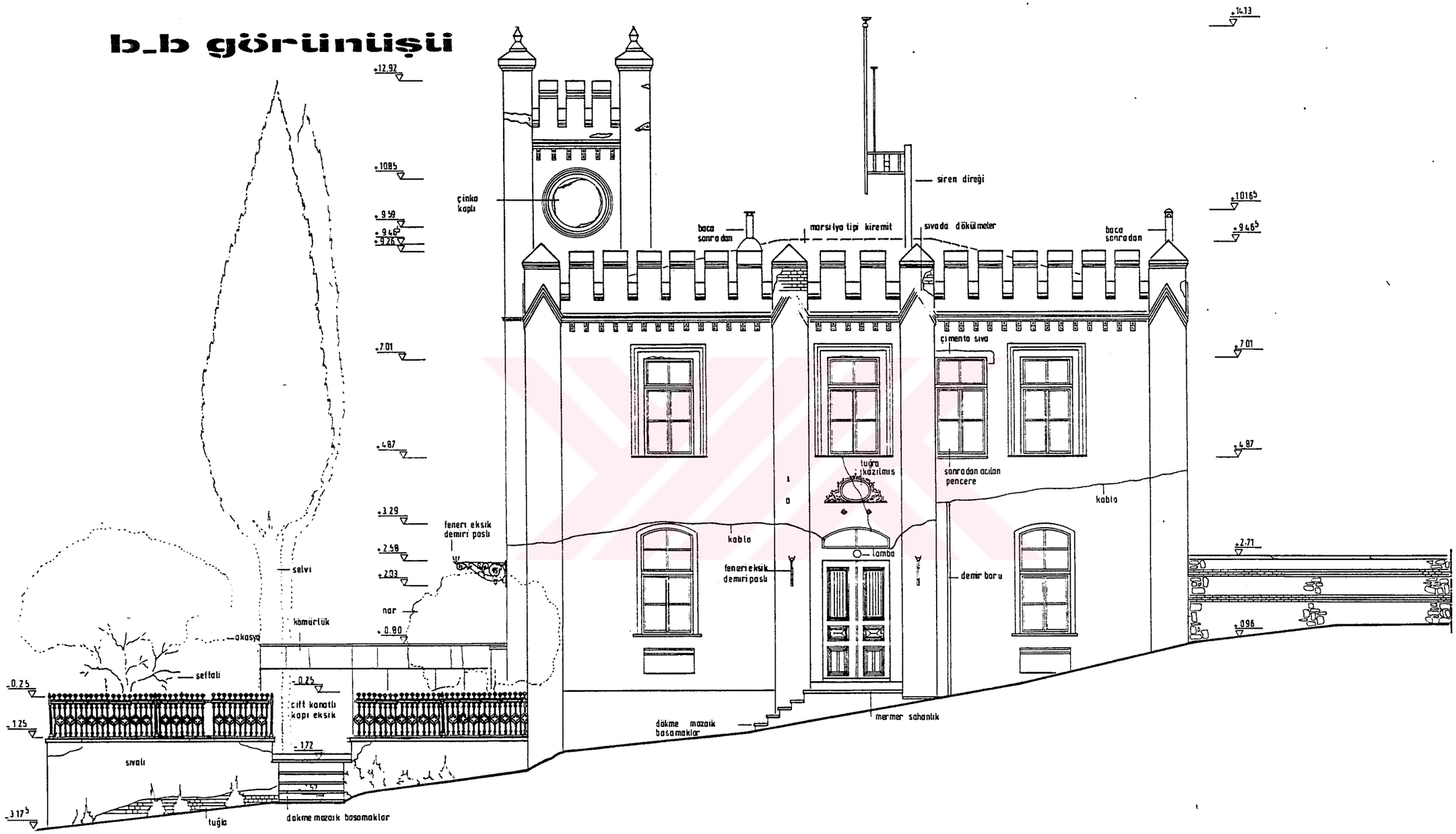

ö:1/50

0 50 100 150 200 250 cm

Bitirme Projesi Tez Danışmanı:Prof.Dr.Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

b_b görünüşü

ö:1/50

analitik inceleme

0 50 100 150 200 250 cm

Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

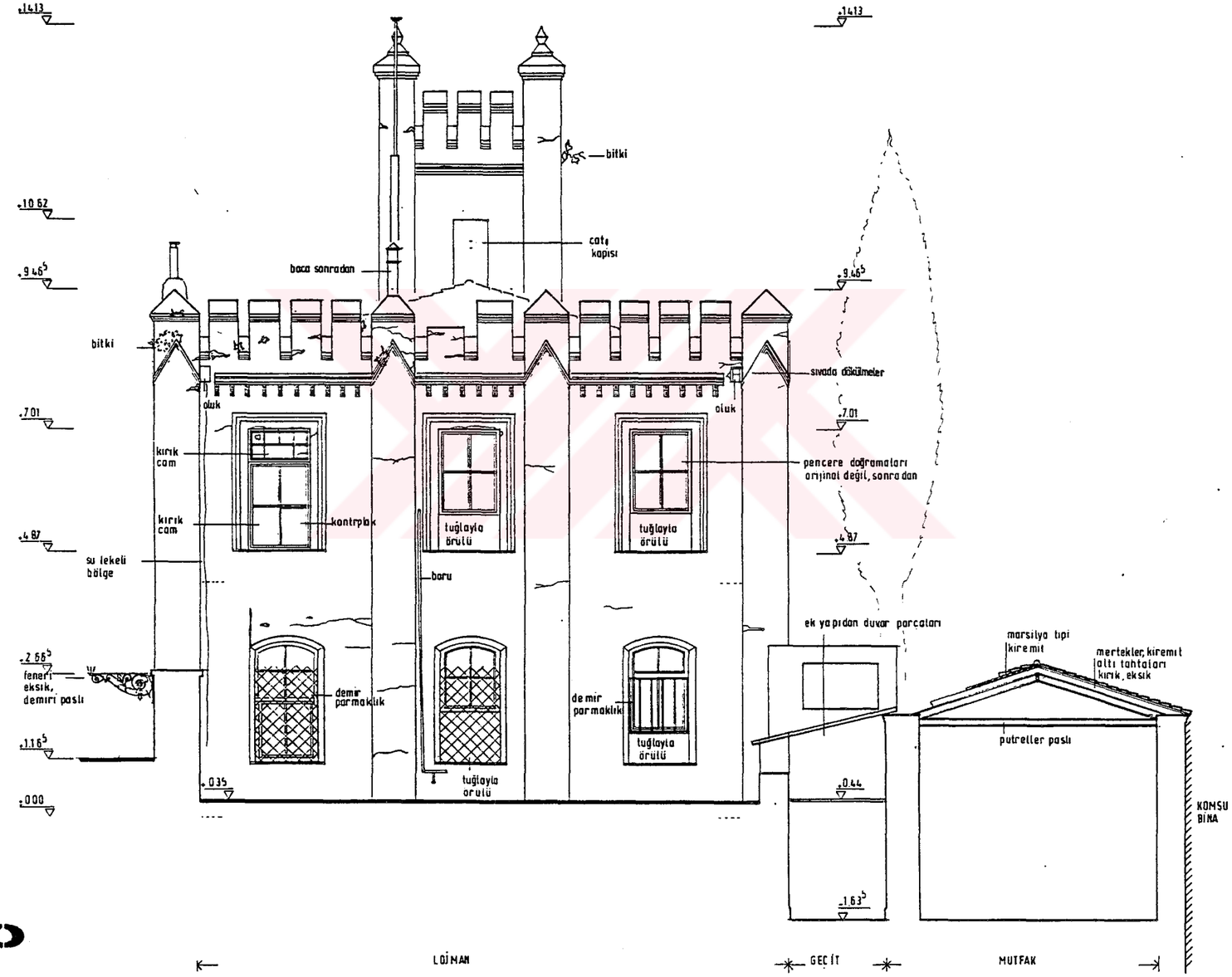
c-c görünüşü

ö:1/50

Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

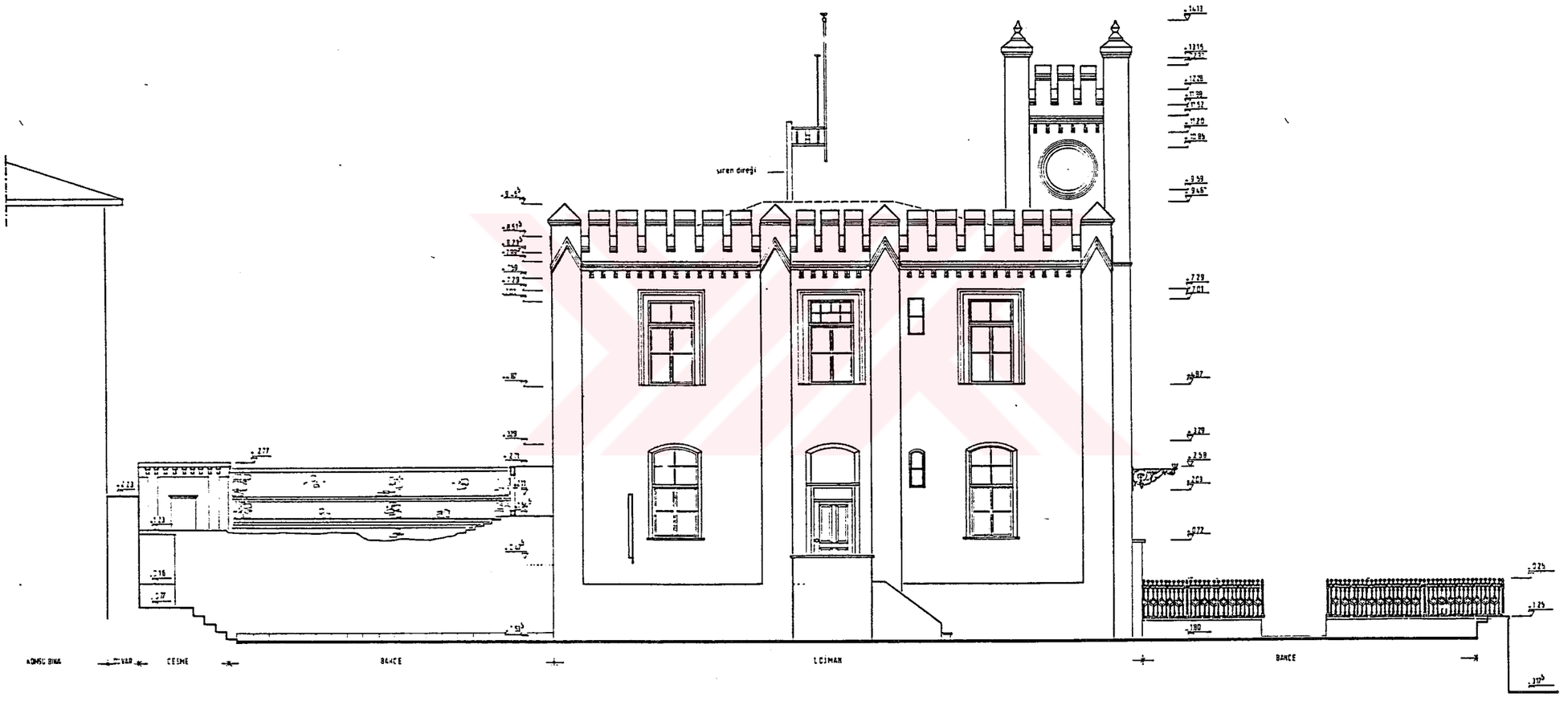
c-c görünüşü

ö:1/50

Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 937500S Aynur Çiftçi

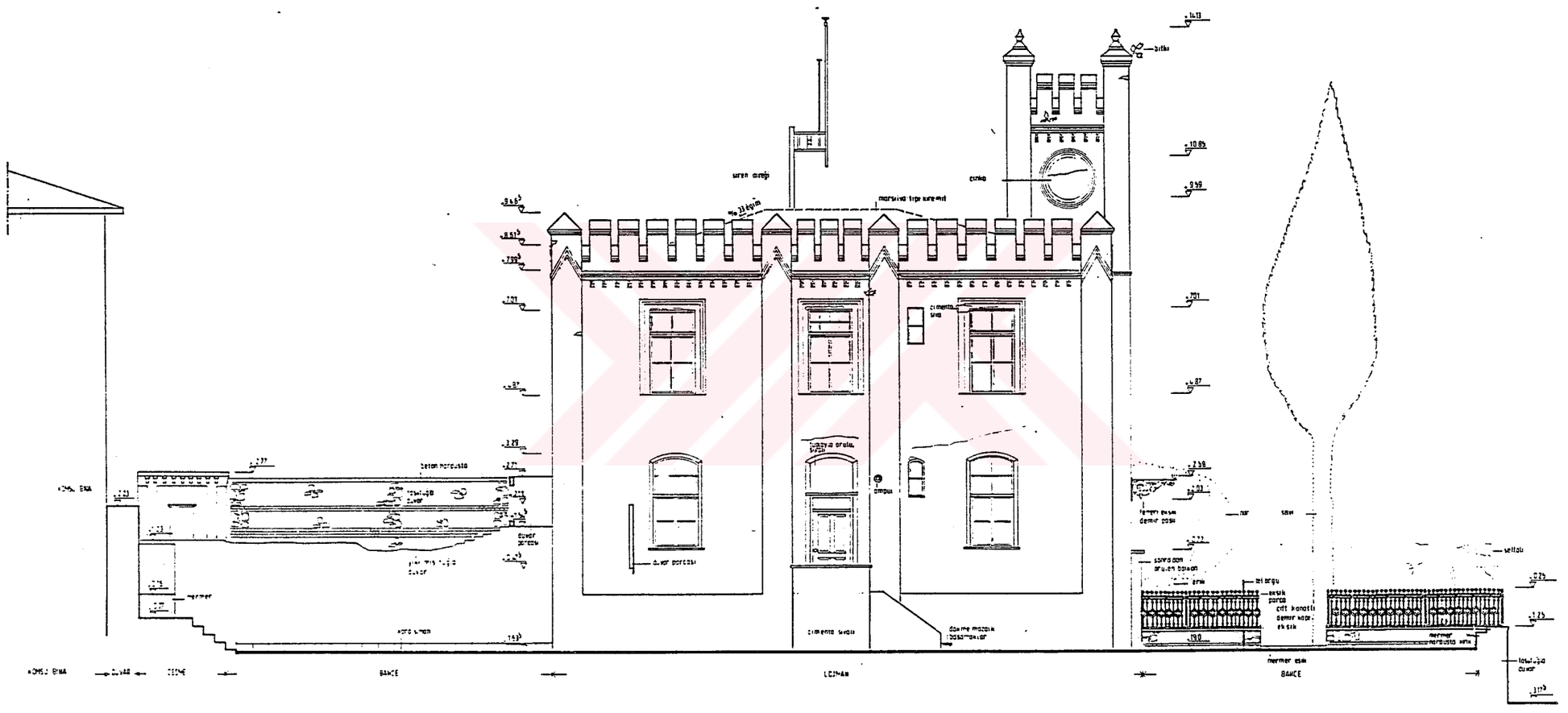
d-d görünüşü

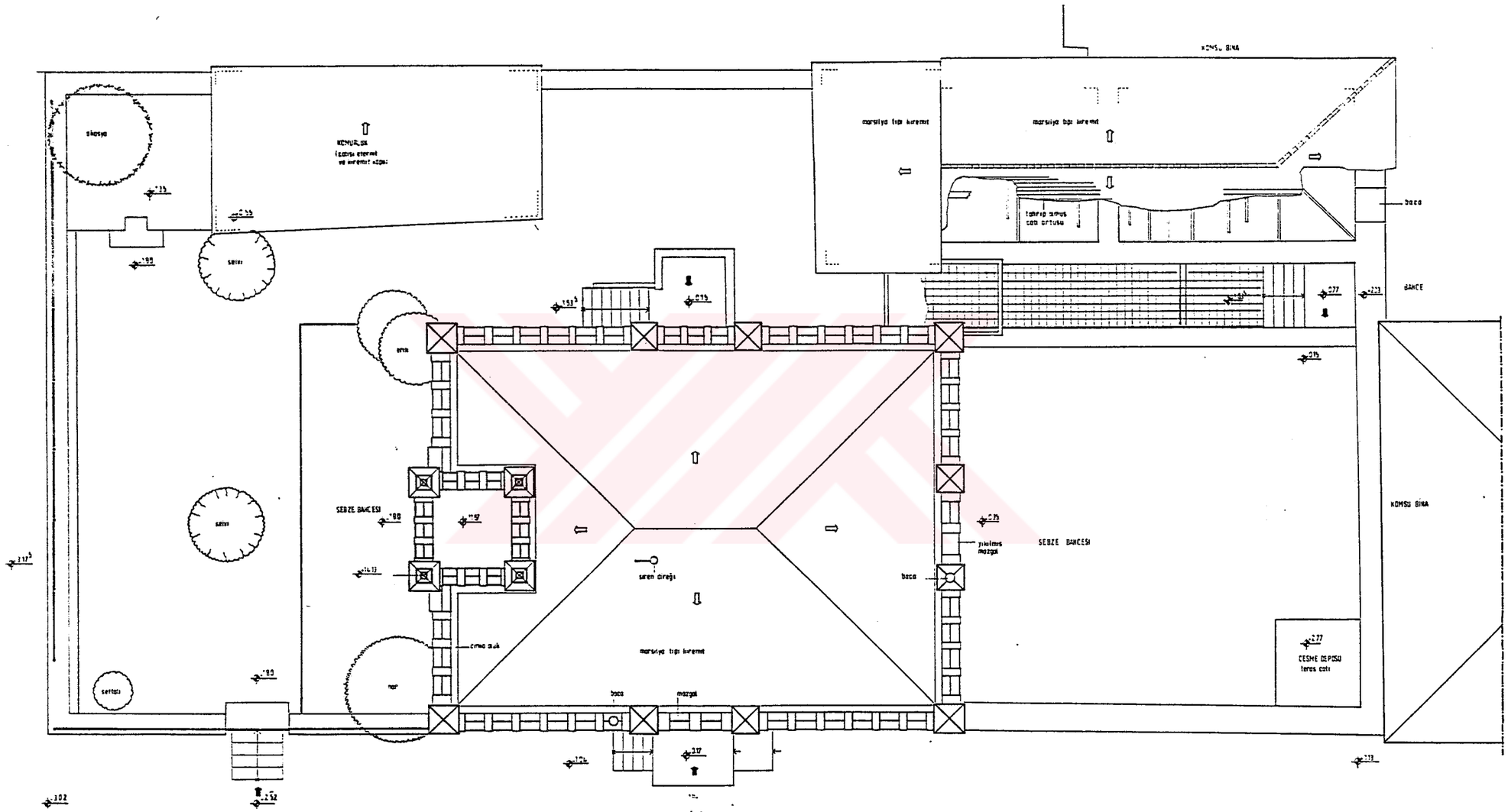
ö:1/50

0 50 100 150 200 250cm

d-d görünüşü

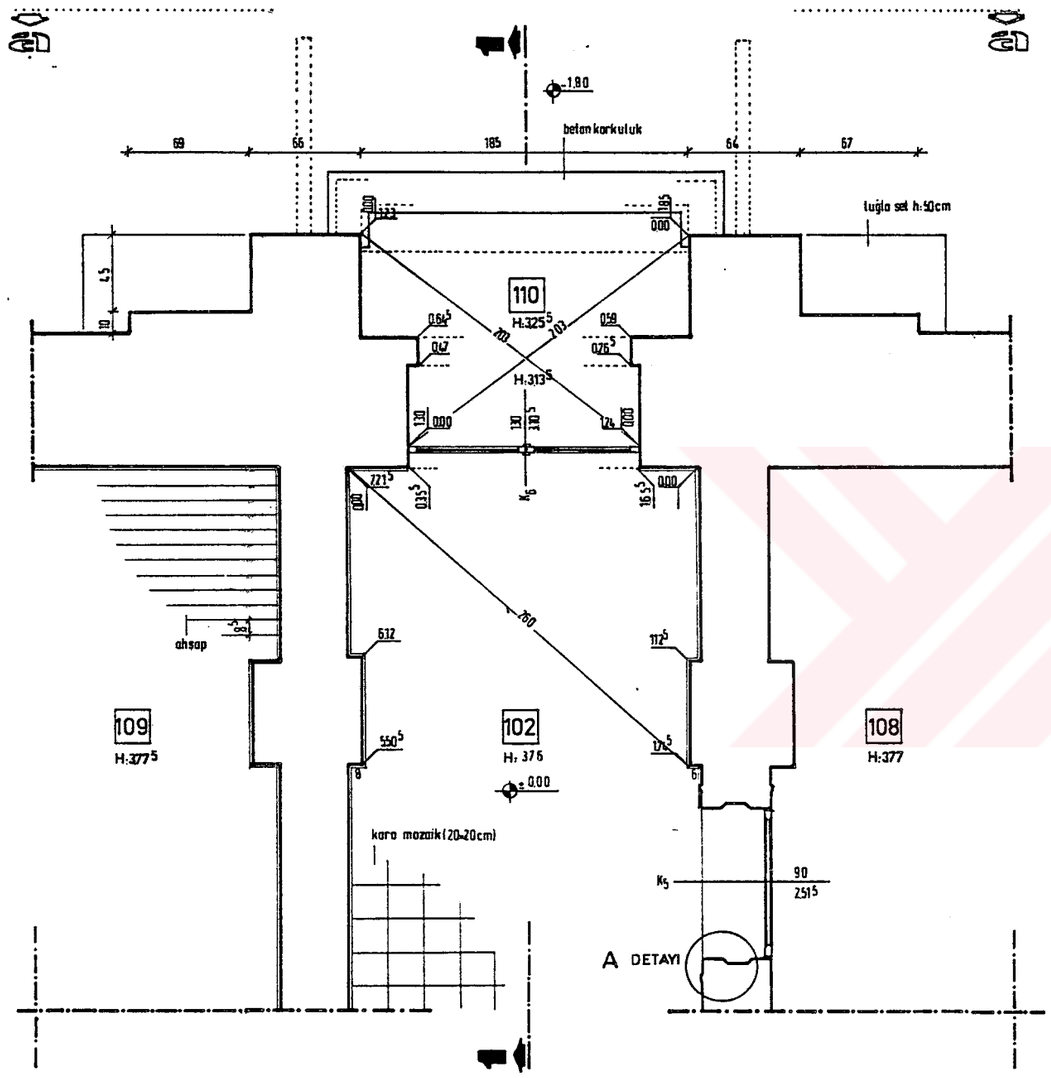

+14.13
+10.85
+9.49
+7.91
+3.87
+3.77
+3.39
+3.27
+3.23
+3.13
+2.73
+2.63
+2.38
+2.33
+2.23
+1.93
+1.90
+1.73
+1.63
+1.53
+1.43
+1.23
+1.13
+0.93
+0.83
+0.73
+0.63
+0.53
+0.43
+0.33
+0.23
+0.13
+0.03
-0.07
-0.17
-0.27
-0.37
-0.47
-0.57
-0.67
-0.77
-0.87
-0.97
-1.07
-1.17
-1.27
-1.37
-1.47
-1.57
-1.67
-1.77
-1.87
-1.97
-2.07
-2.17
-2.27
-2.37
-2.47
-2.57
-2.67
-2.77
-2.87
-2.97
-3.07
-3.17
-3.27
-3.37
-3.47
-3.57
-3.67
-3.77
-3.87
-3.97

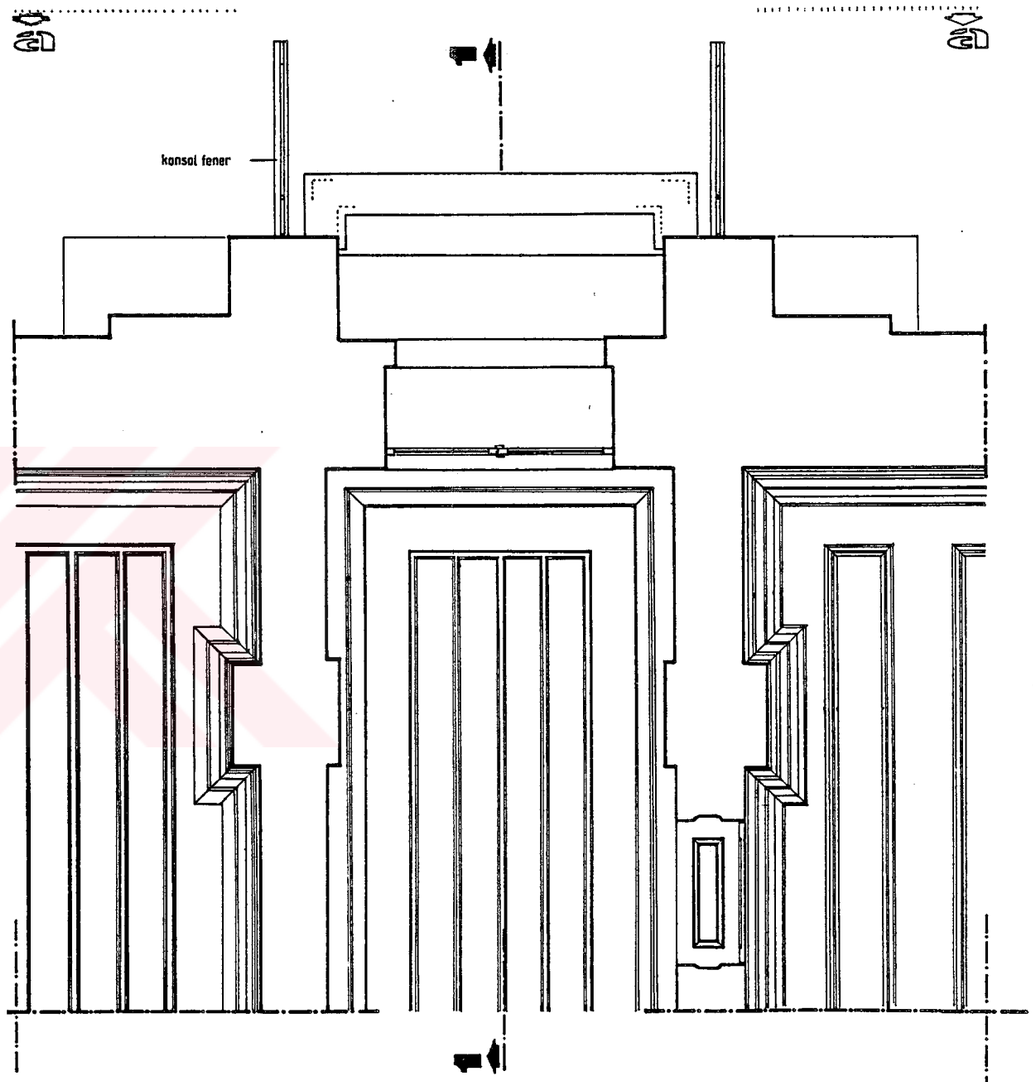
çatı üst görünüşü

ö:1/50

1.kat planı

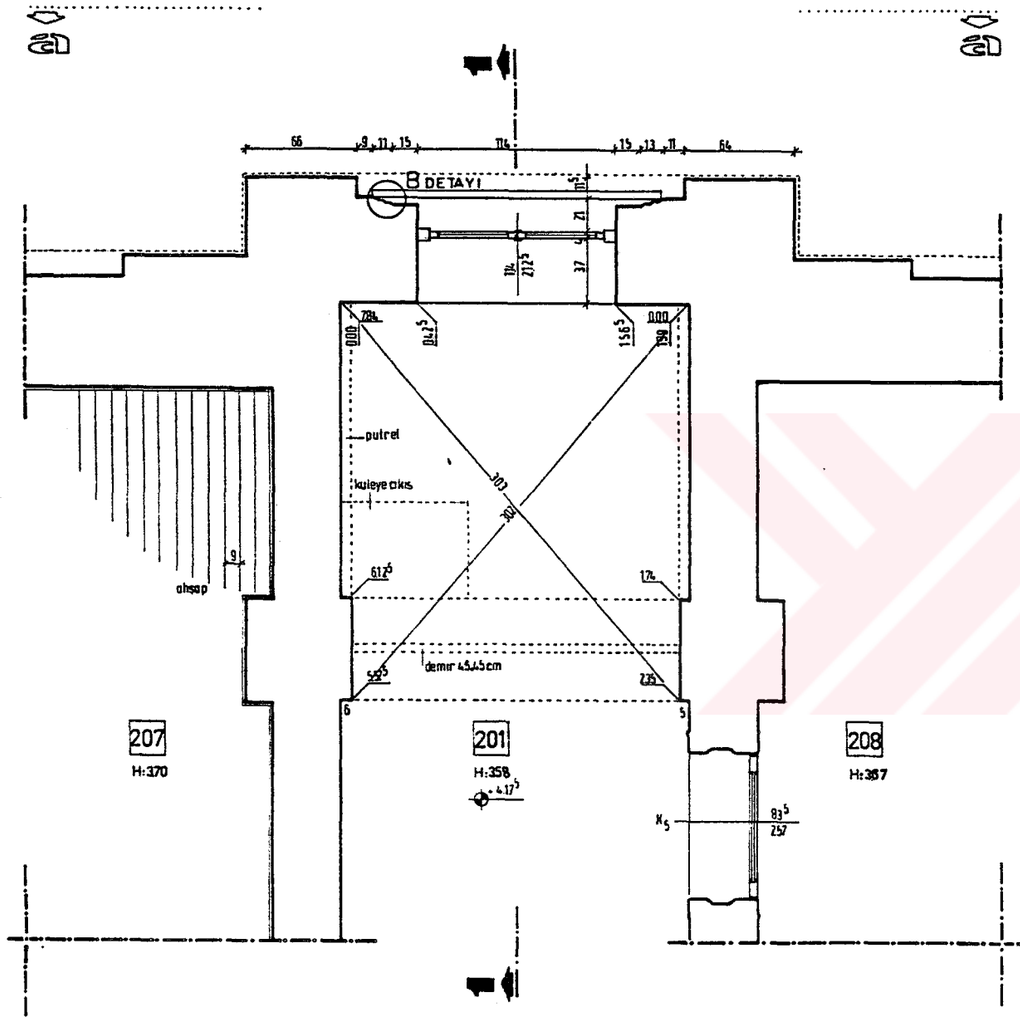

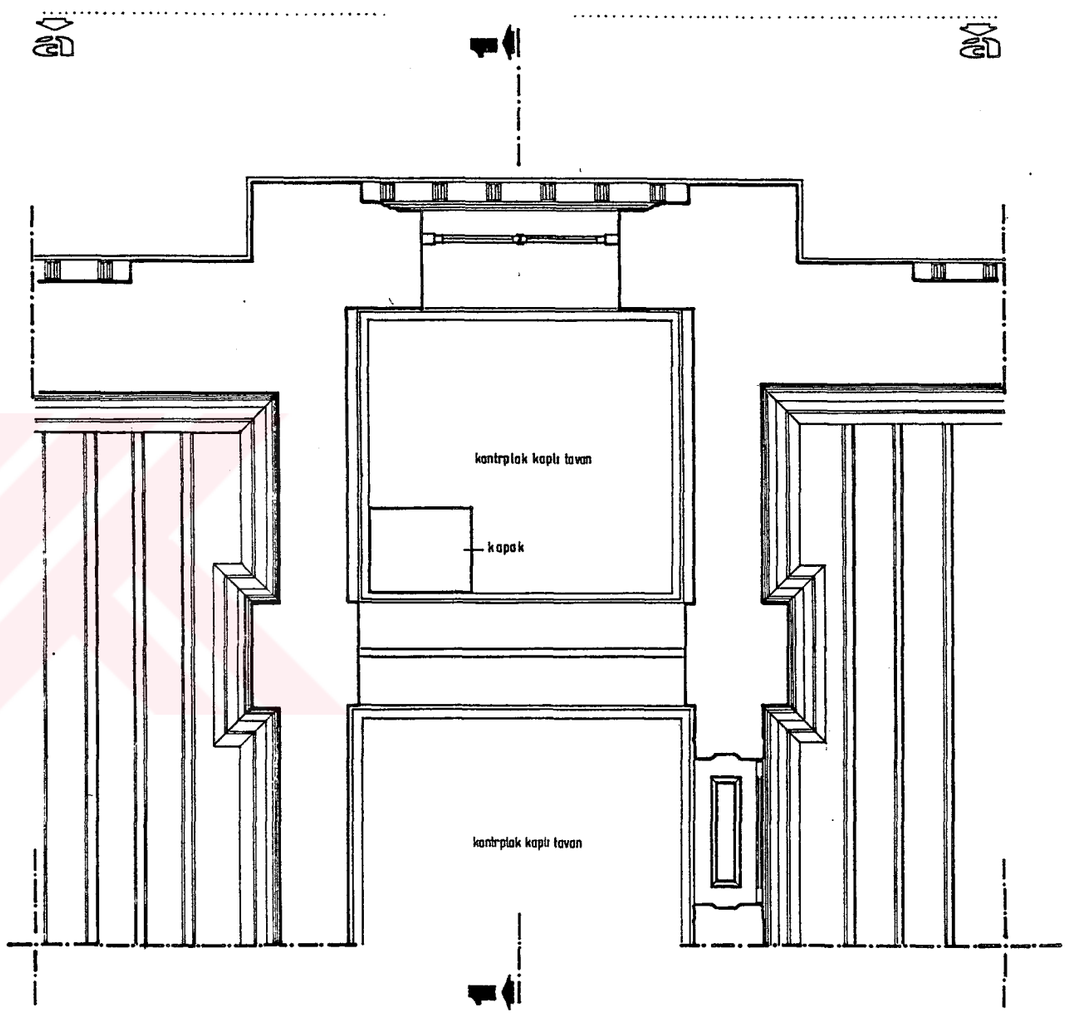
ö:1/20

sistem detayı

0 20 40 60 80 100 cm

II. kat planı

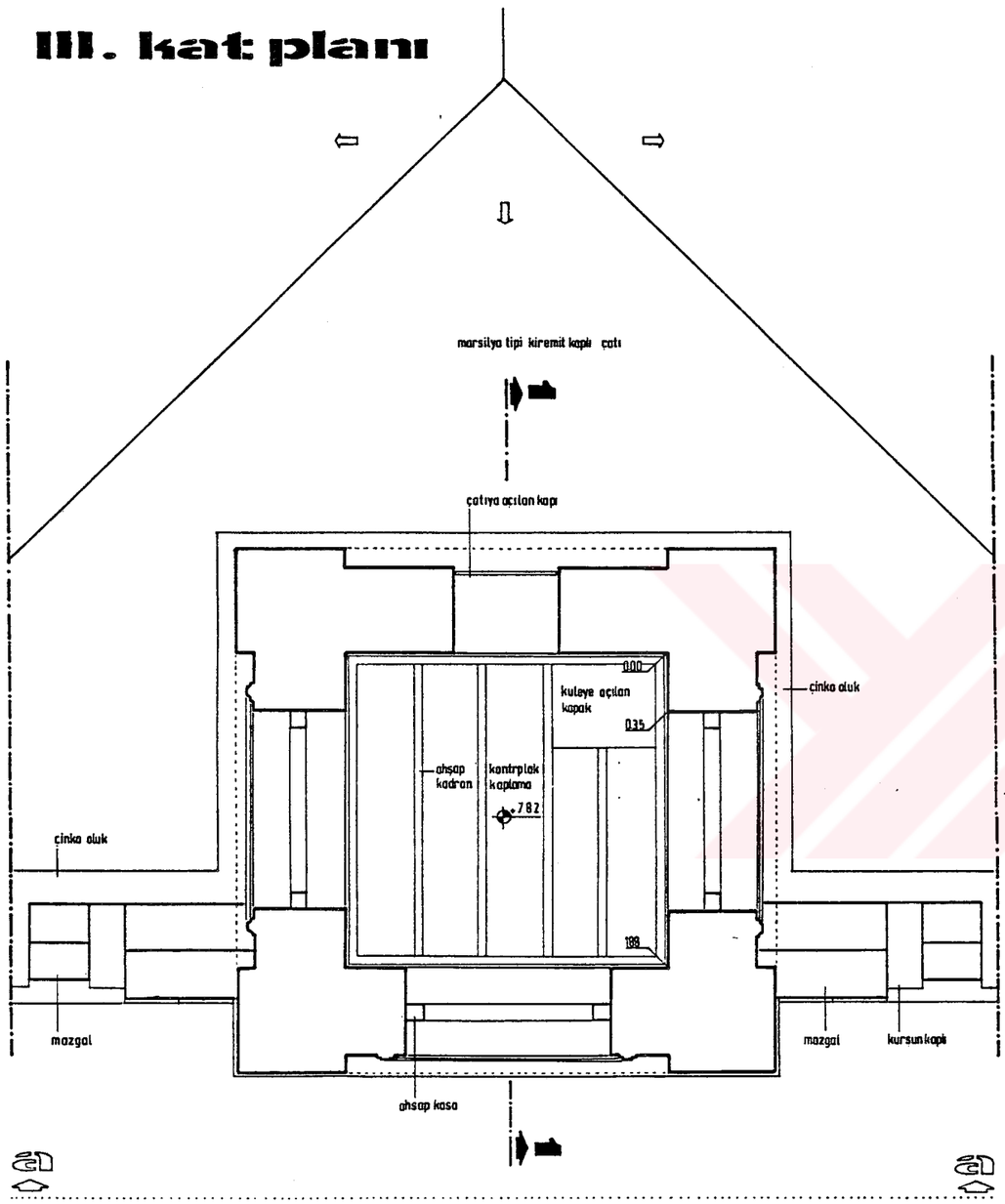

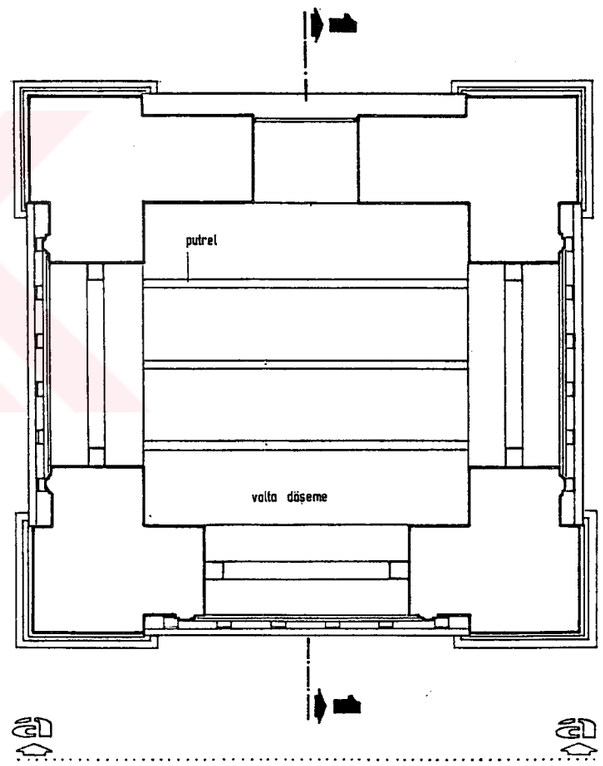
ö: 1/20

0 20 40 60 80 100 cm

sistem detayı

III. kat planı

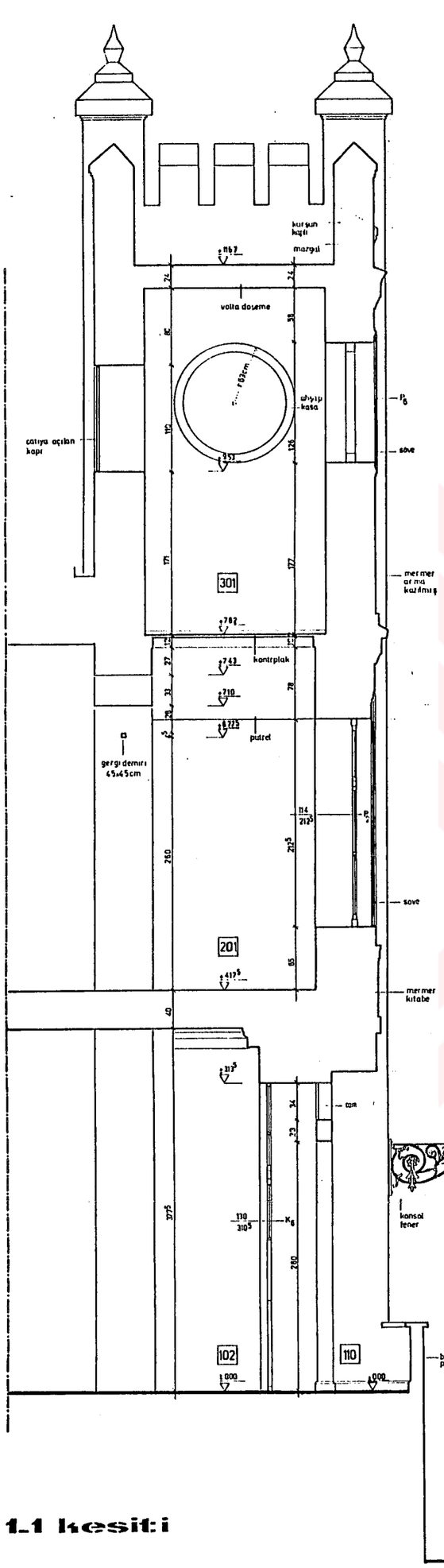

ö:1/20

0 20 40 60 80 100cm

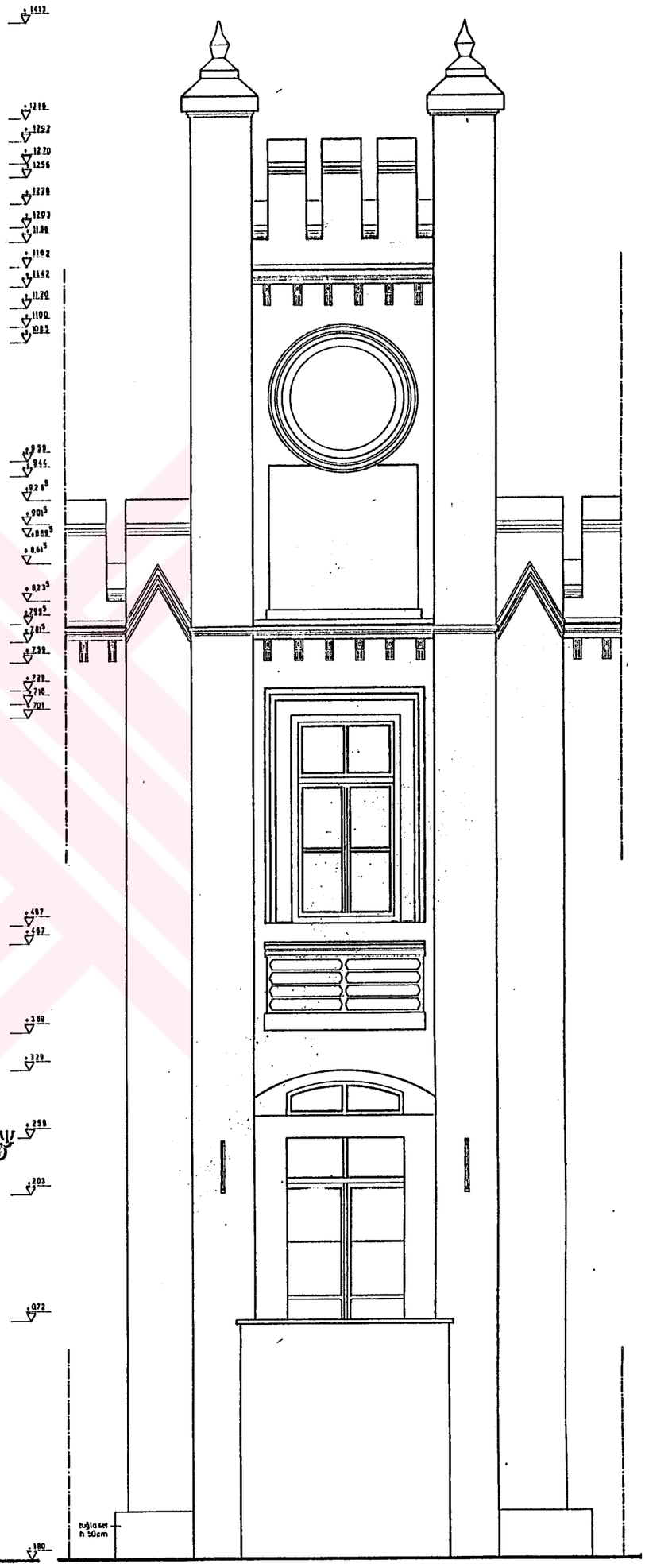
sistem detayı

sistem detayı

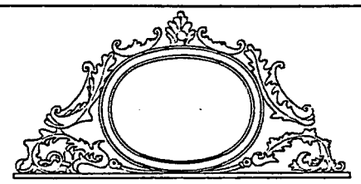
1.1 kesiti

ö:1/20

a.a görünüşü

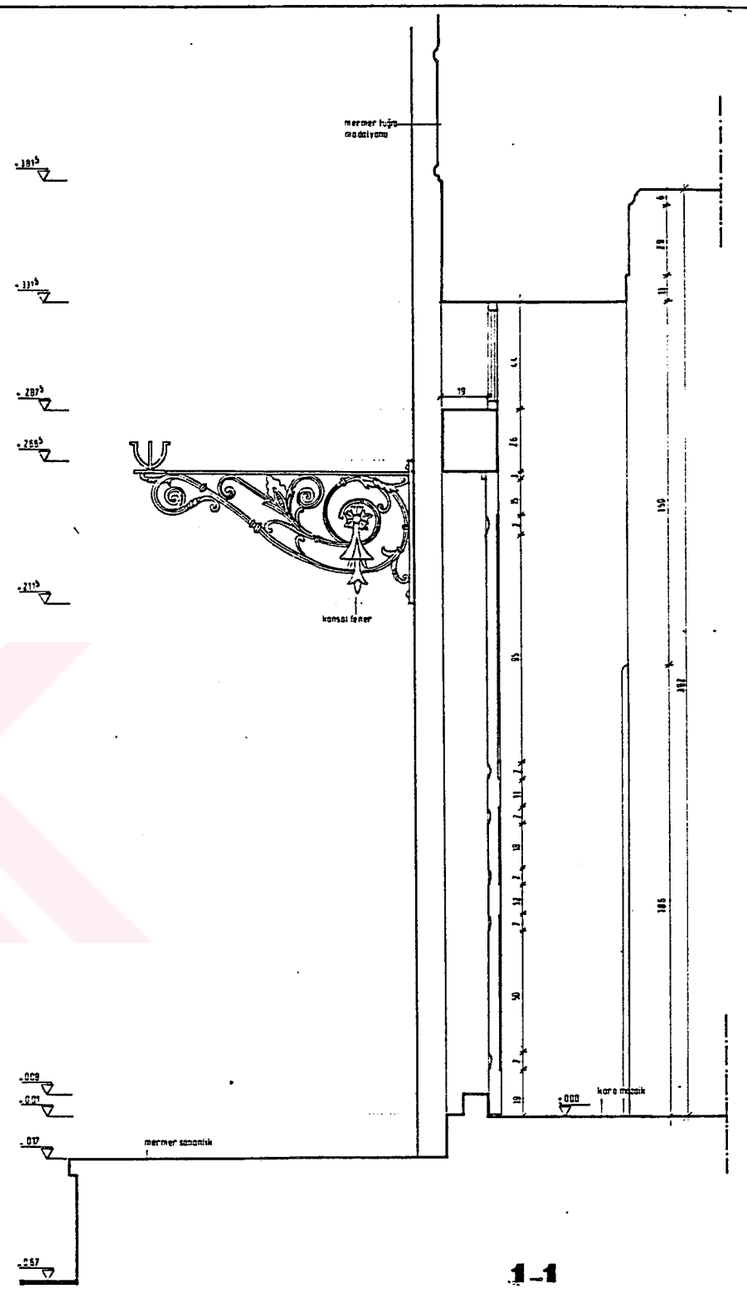
sistem detayı

1:1

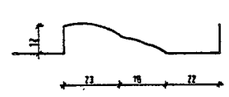
ö:1/10

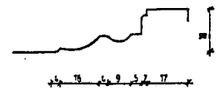
1:1

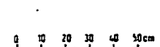
detaylar

A DETAYI

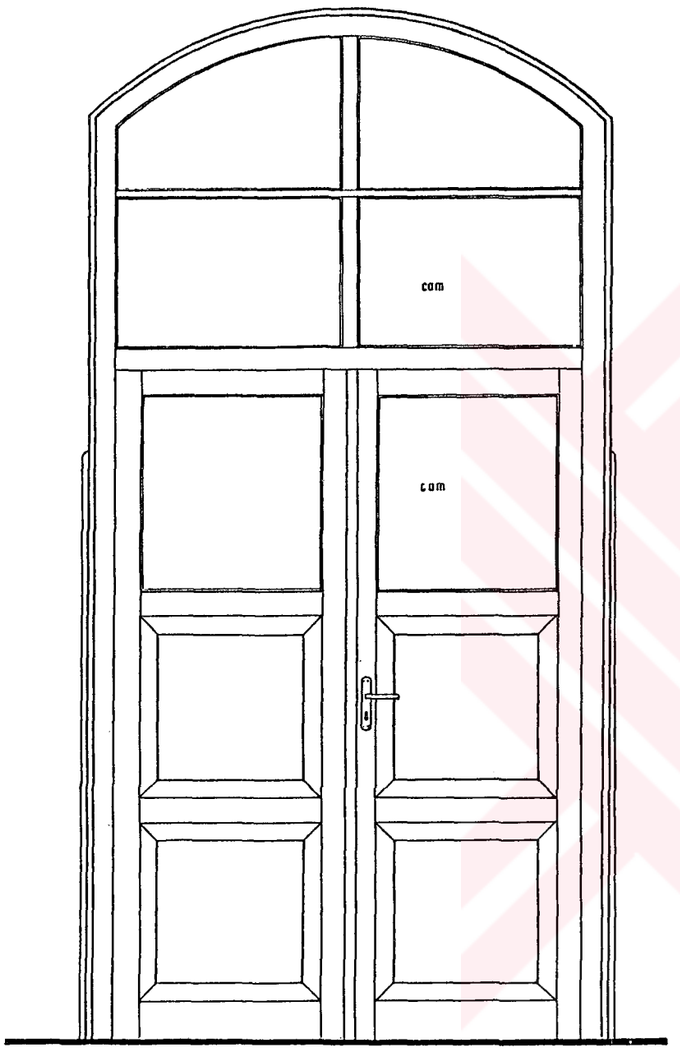

B DETAYI

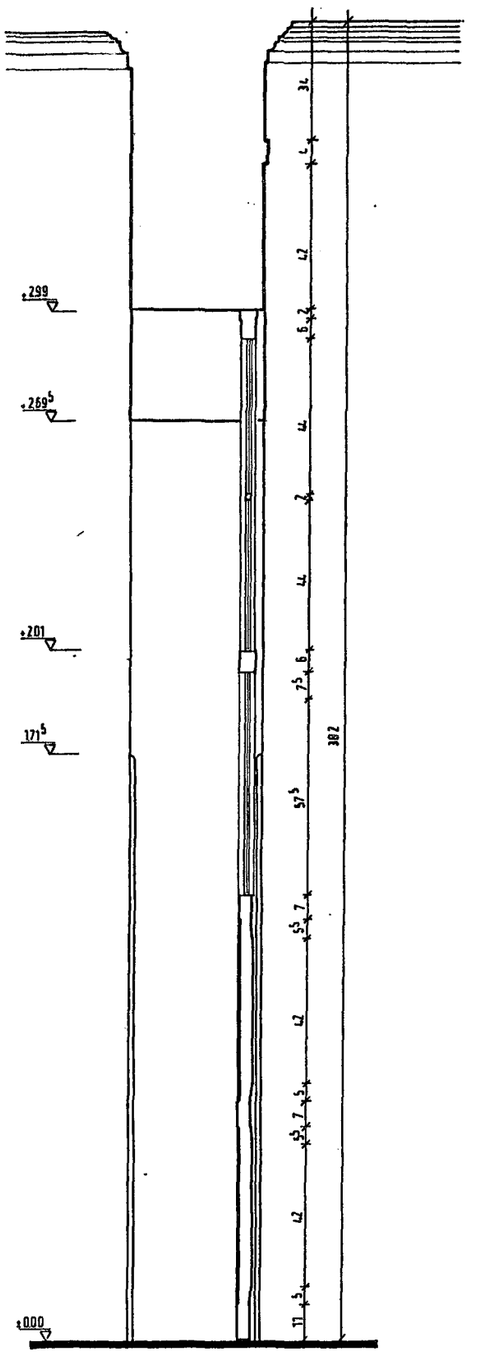

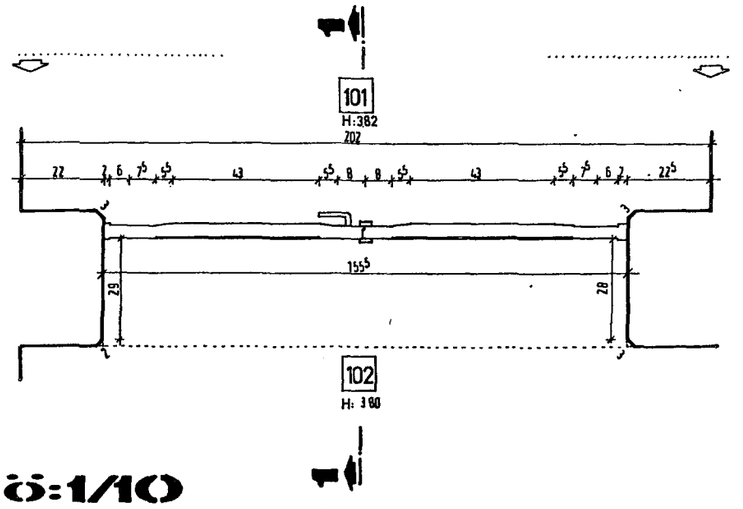
detaylar

k2

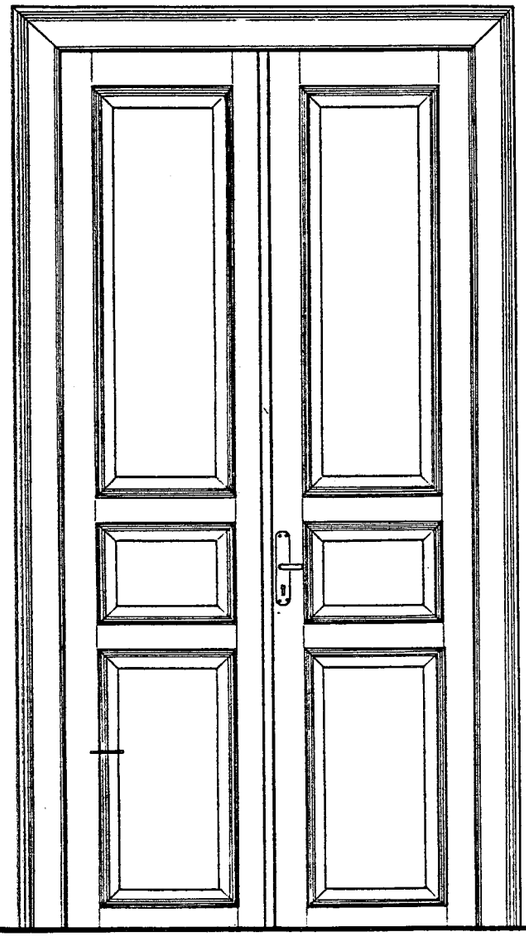
1-1

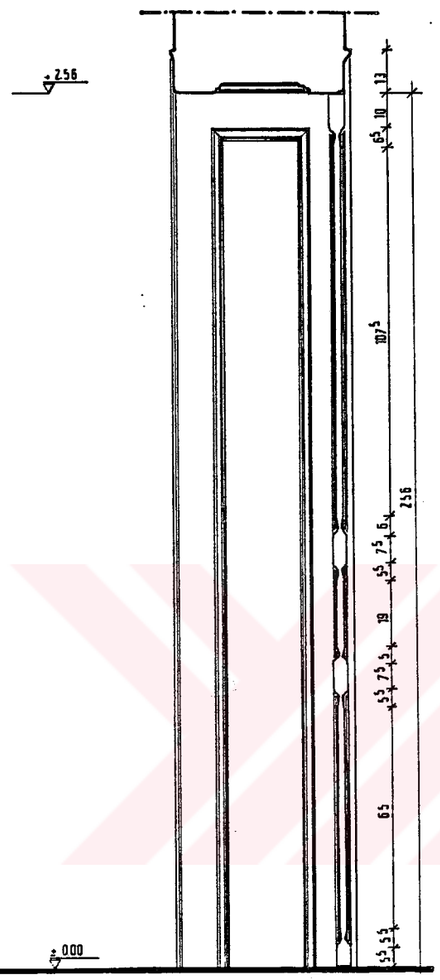
ö:1/10

0 10 20 30 40 50cm

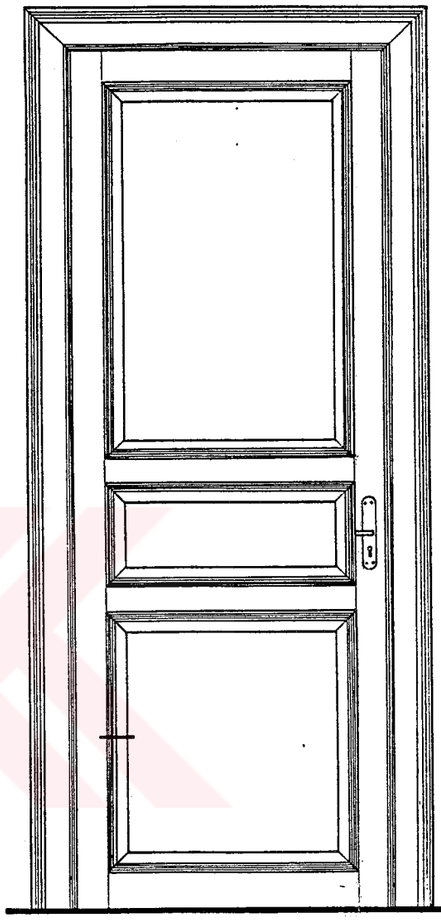
detaylar

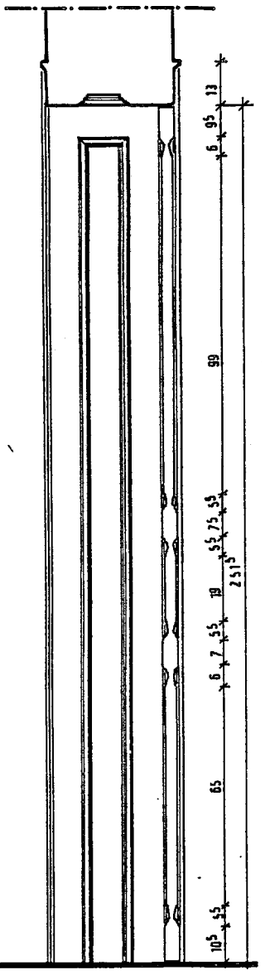
k3

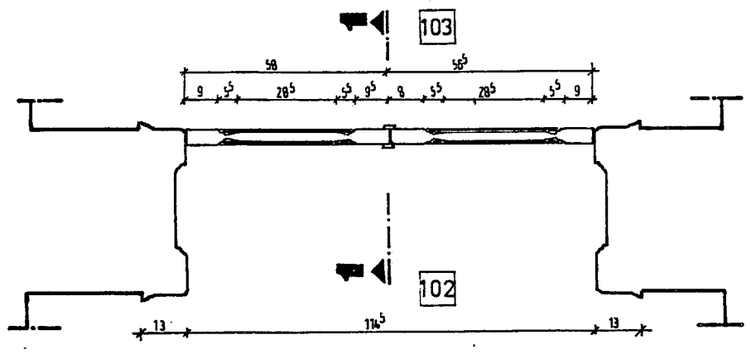
1-1

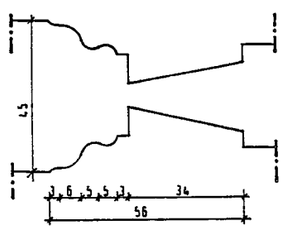
k5

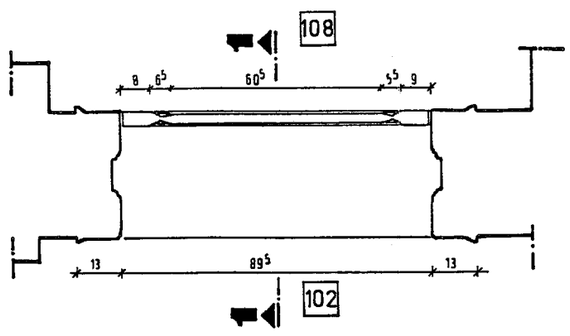
1-1

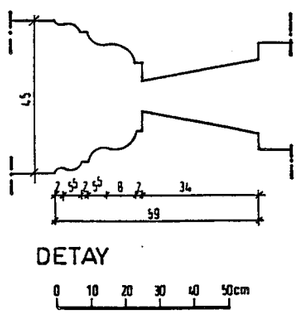

ö:1/10

DETAY

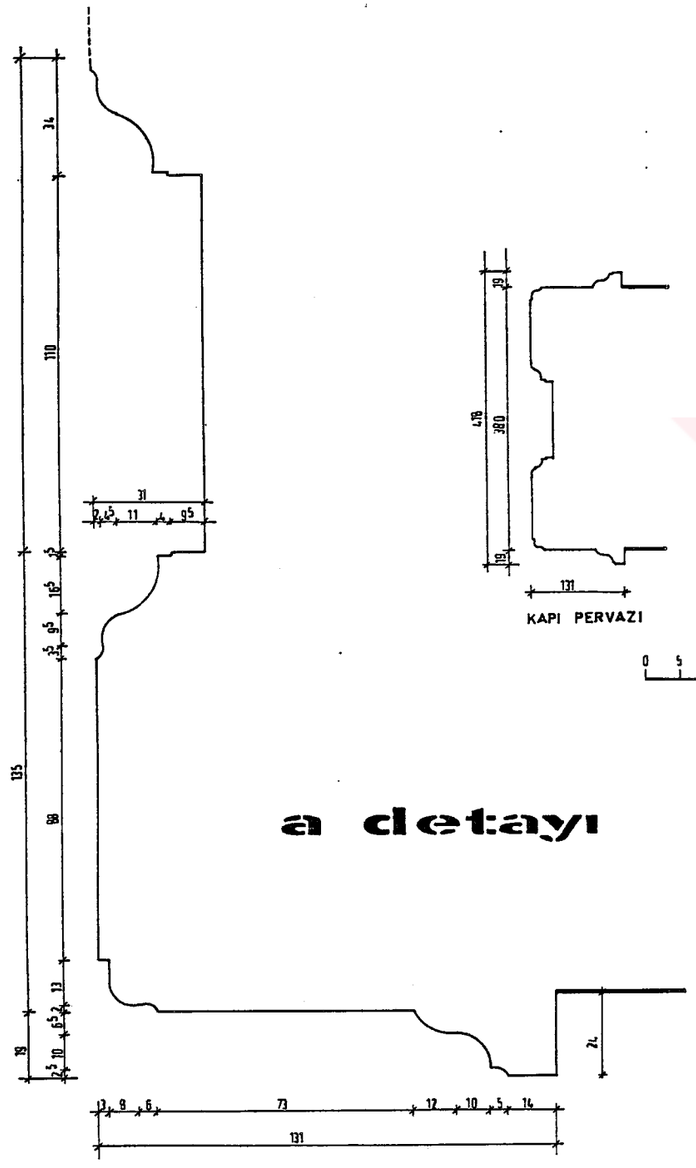

DETAY

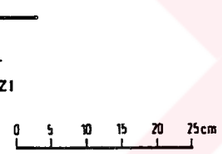
0 10 20 30 40 50cm

detaylar

a detayı

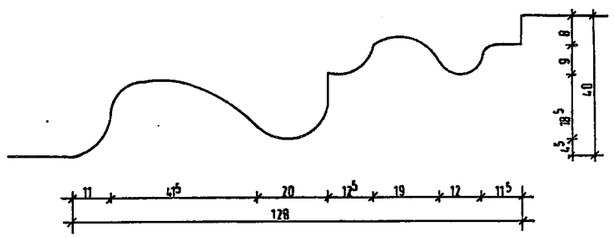

ö : 1/1

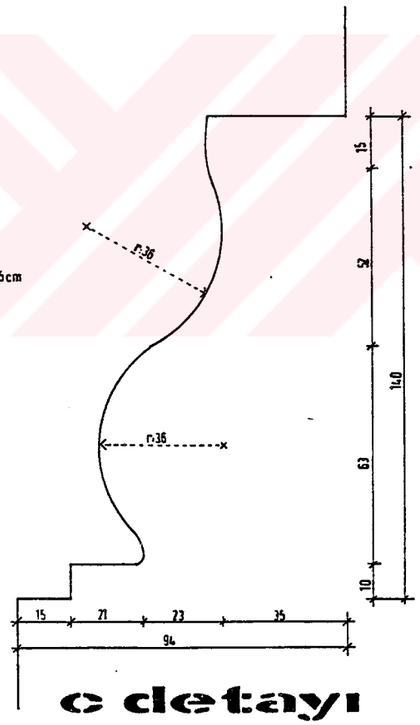
KAPI PERVAZI

b detayı

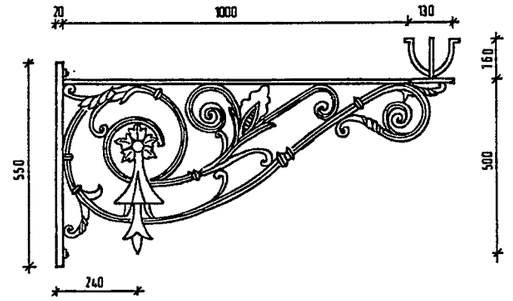
PENCERE SİLMESİ

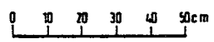
c detayı

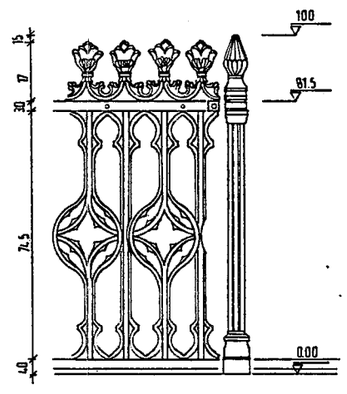
PENCERE ALTI SILME

konsol fener

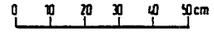

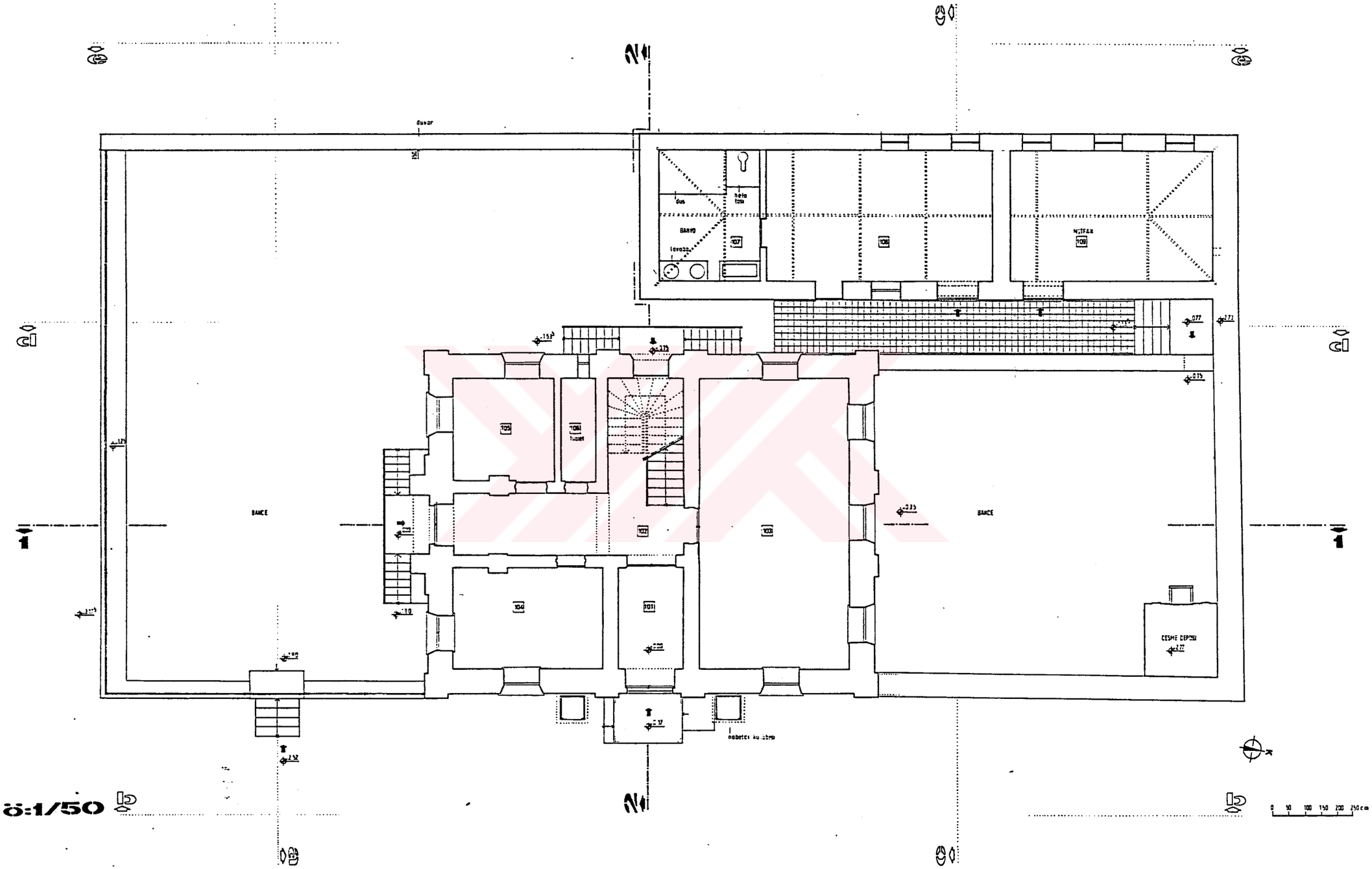
bahçe demiri

ö:1/10

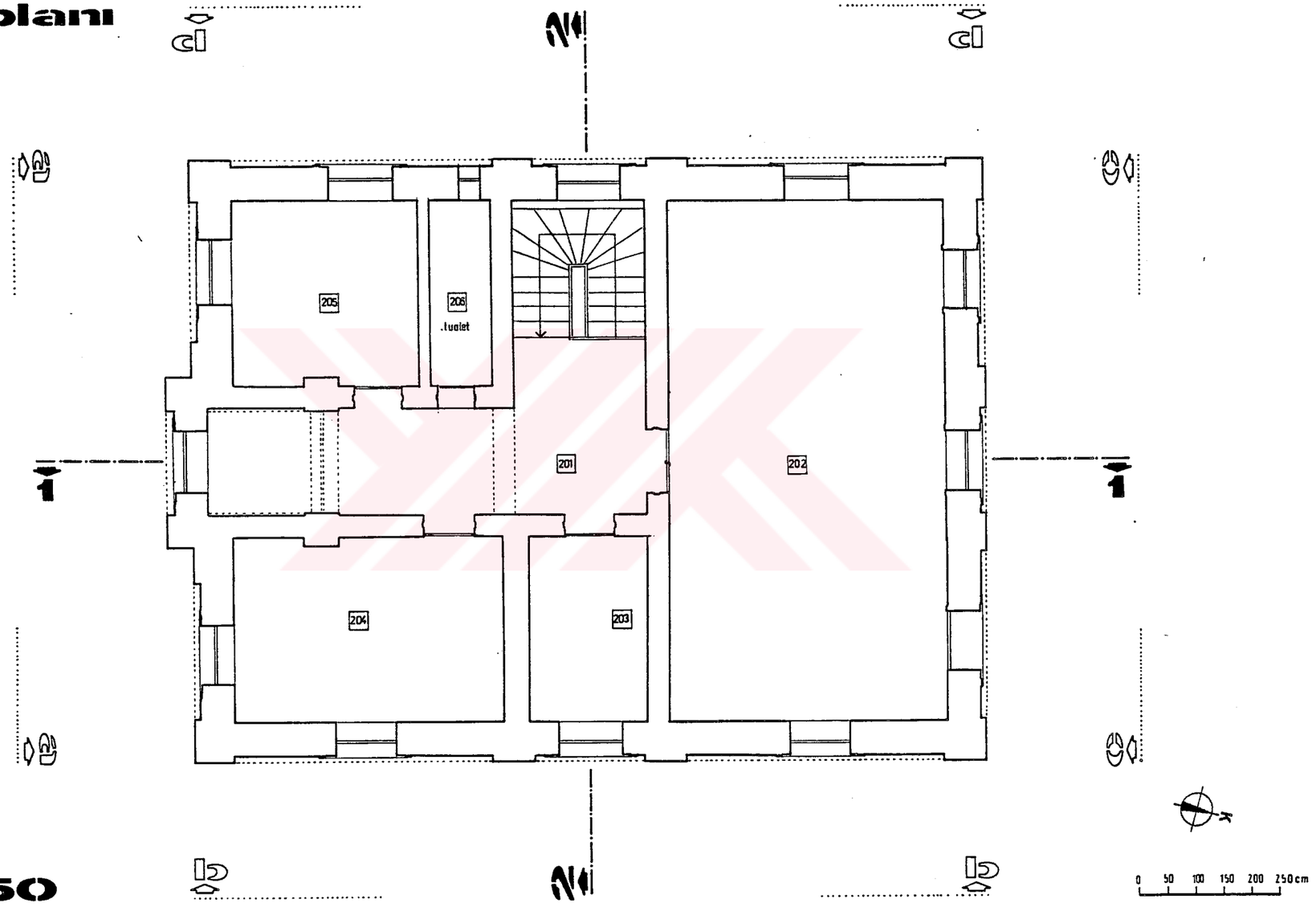

1.kat planı

ö:1/50

II. kat: planı

ö:1/50

1-1 kesiti

ö:1/50

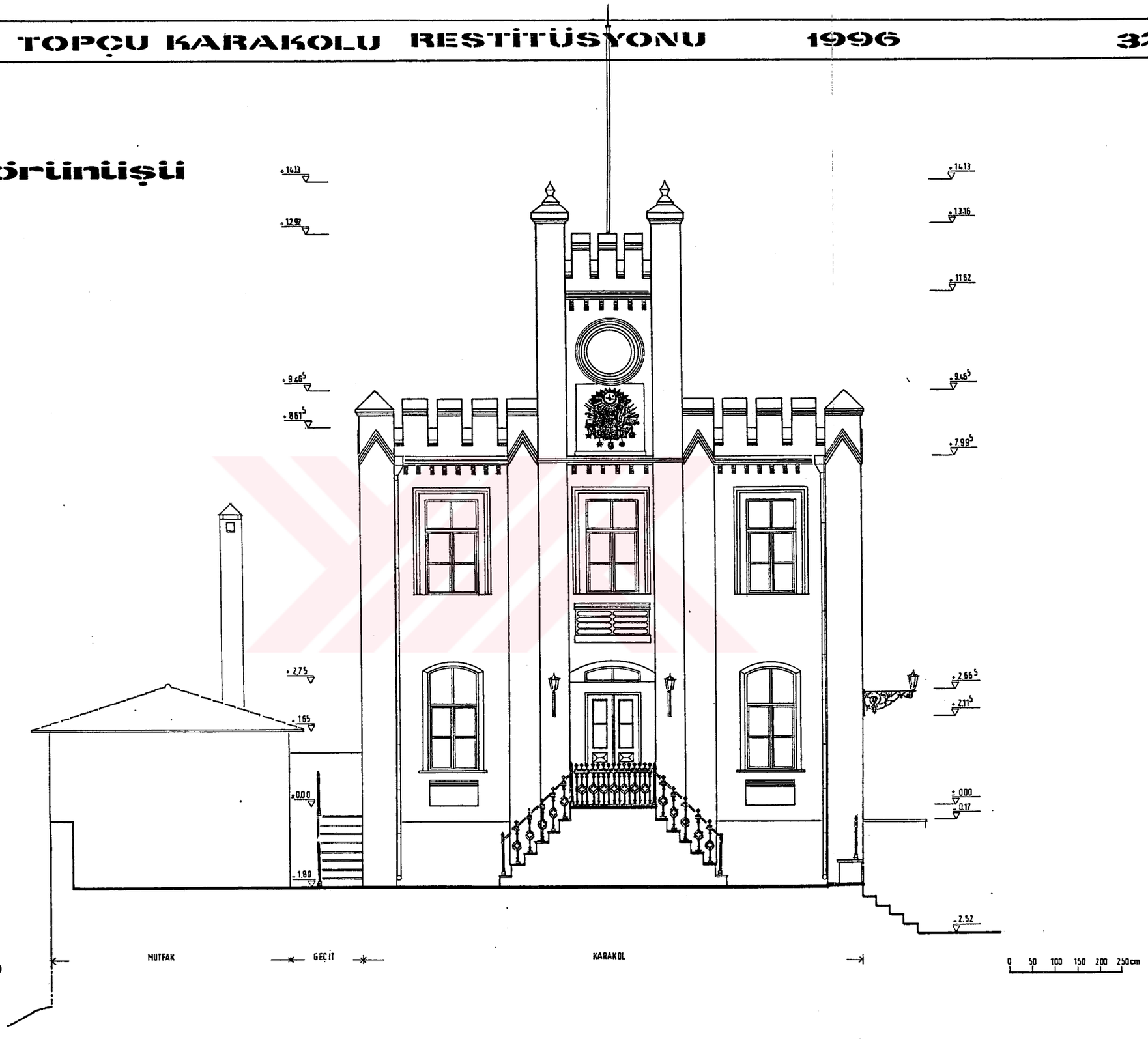
2-2 kesiti

ö:1/50

Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375008 Aynur Çiftçi

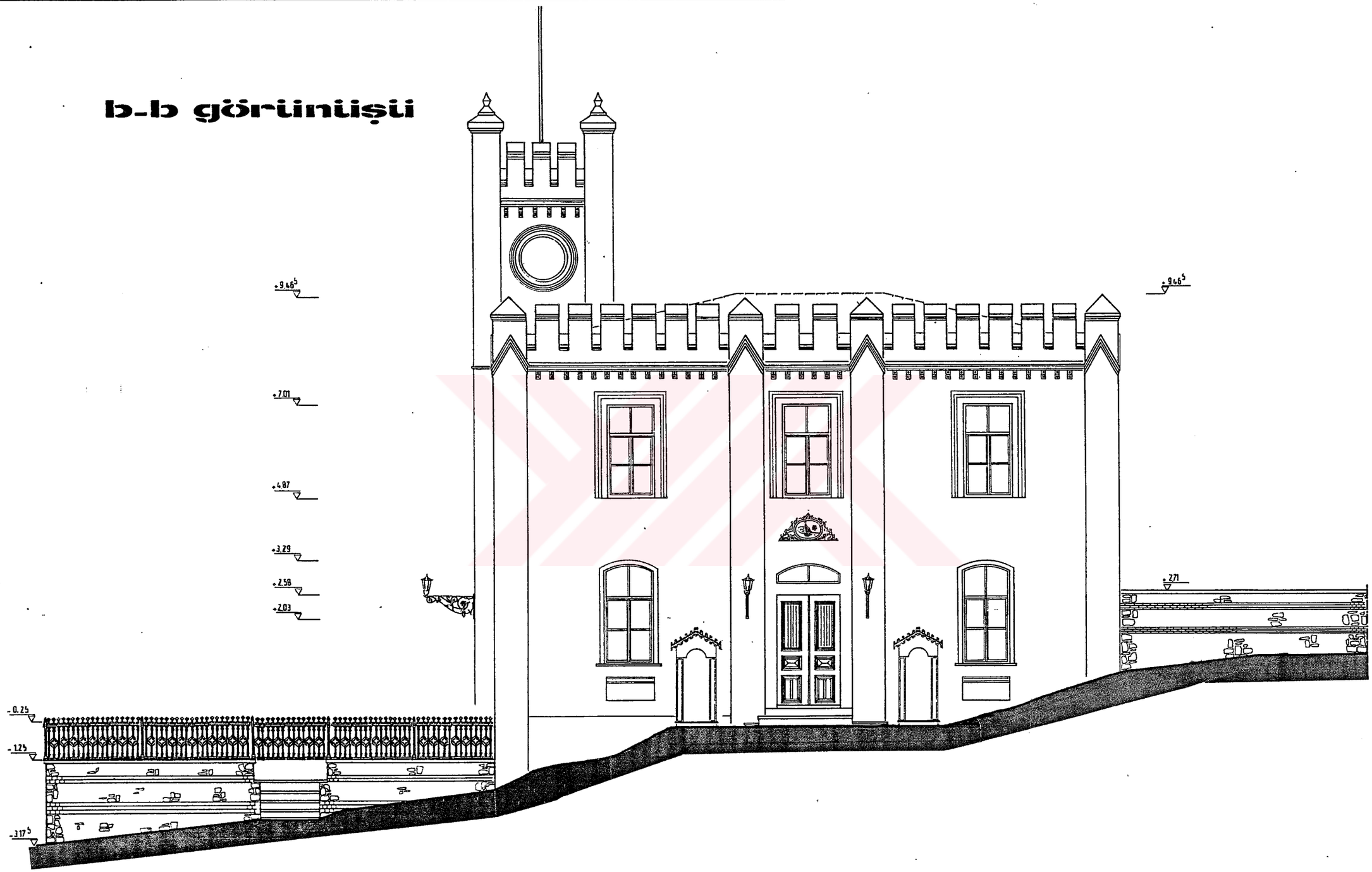
a-a görünüşü

ö:1/50

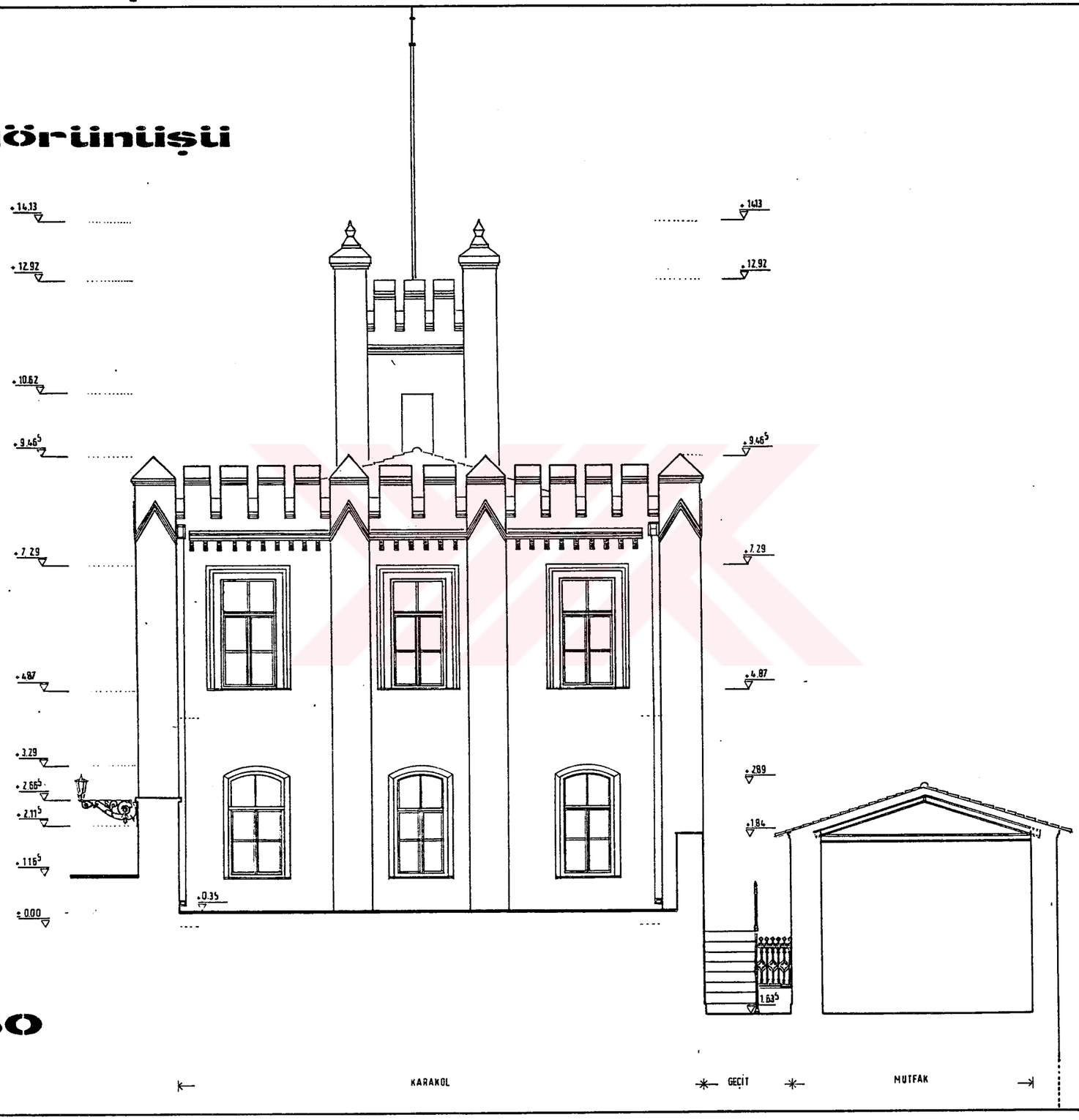
Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 937500S Aynur Çiftçi

b-b görünüşü

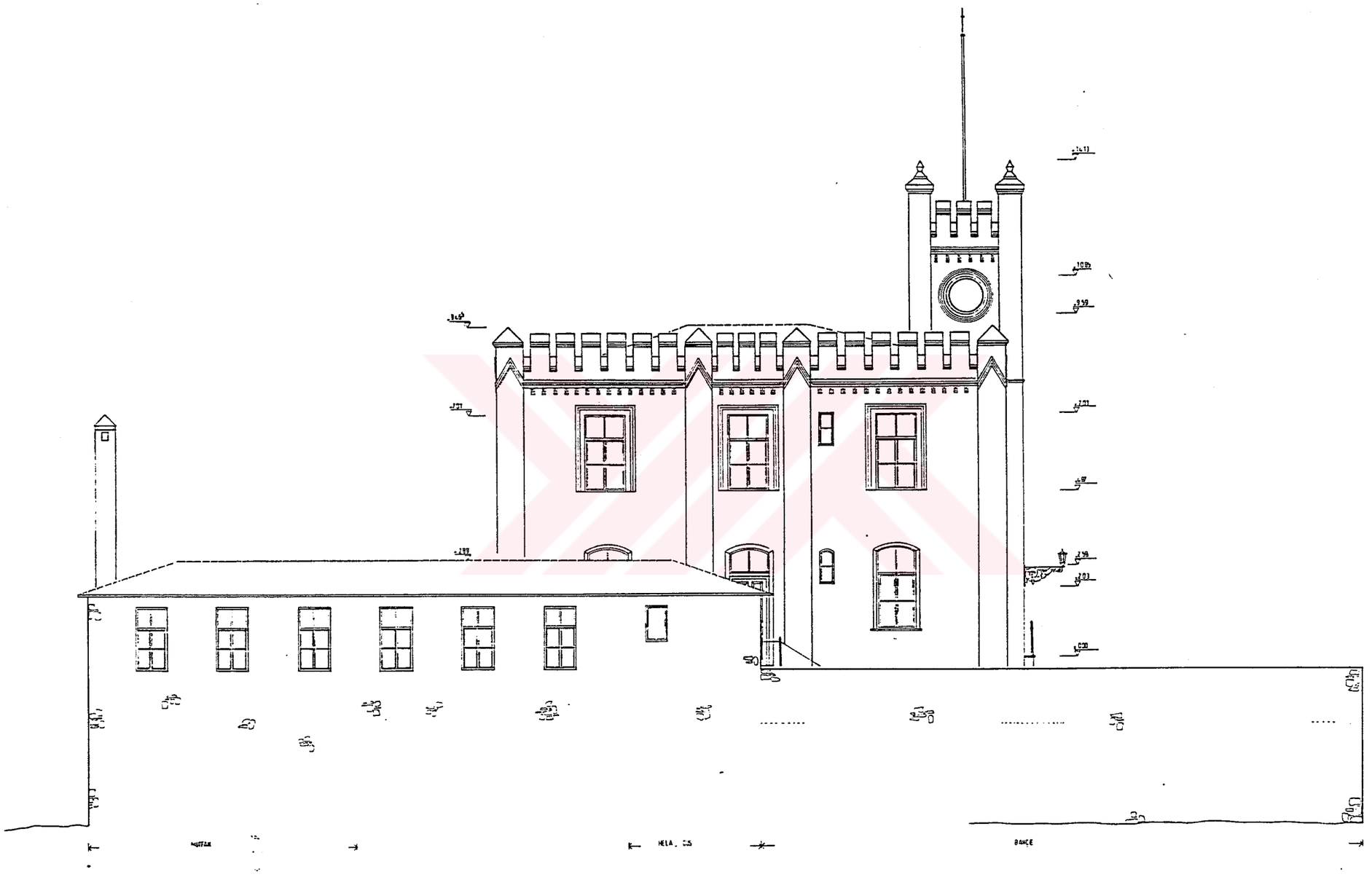
ö:1/50

c-c görünüşü

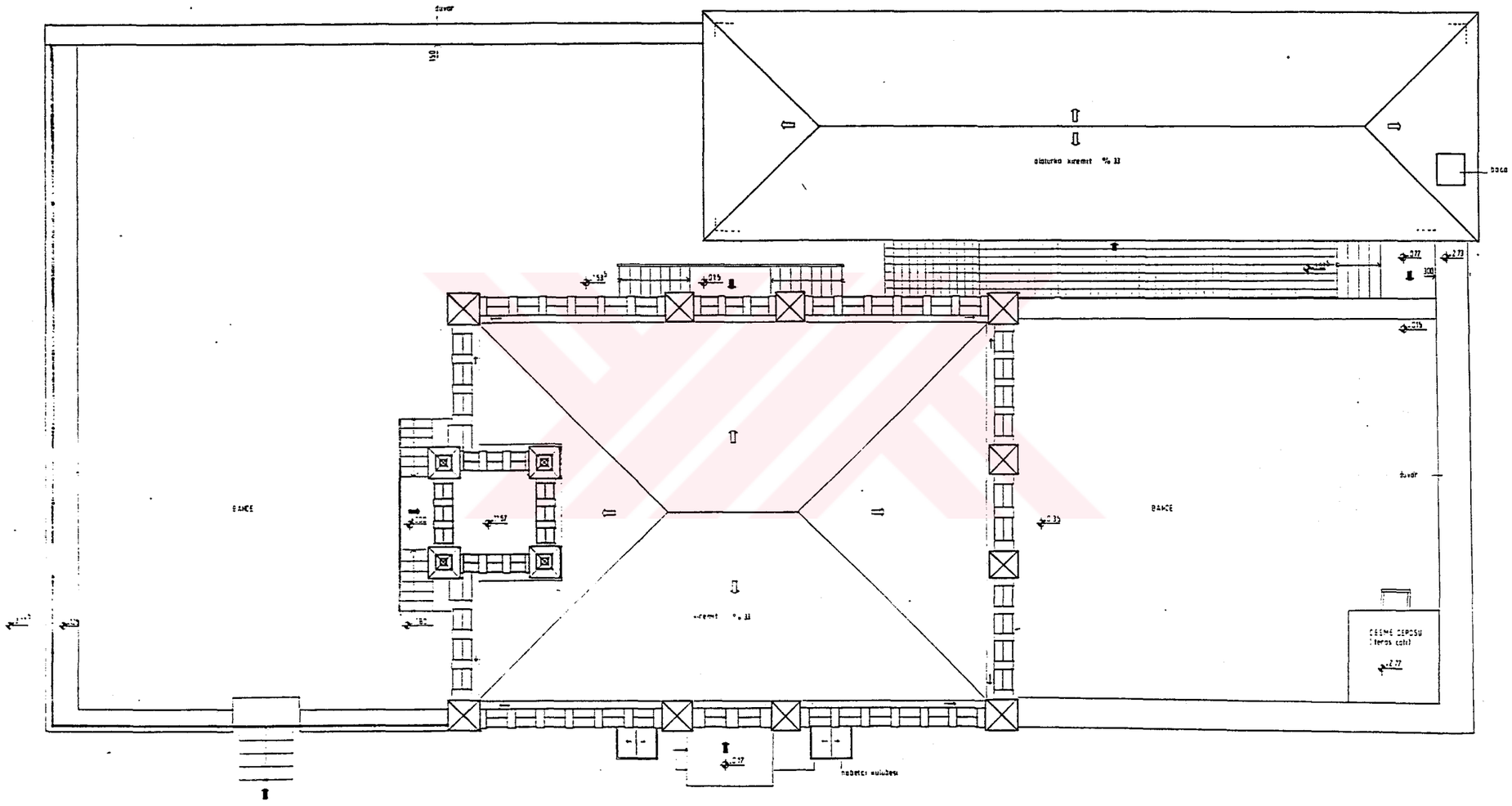
ö:1/50

e-e görünüşü

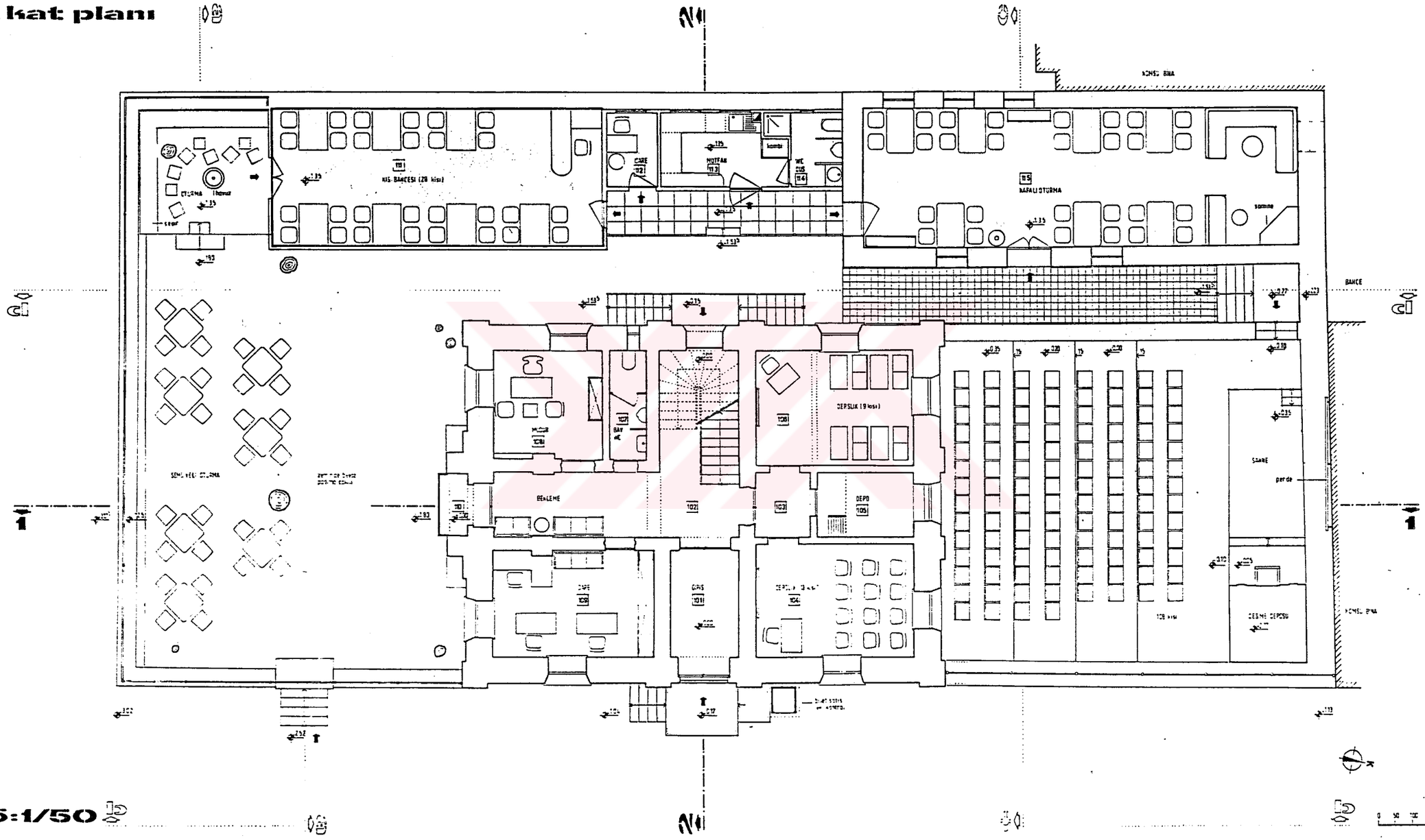
ö:1/50

çatı üst görünüşü

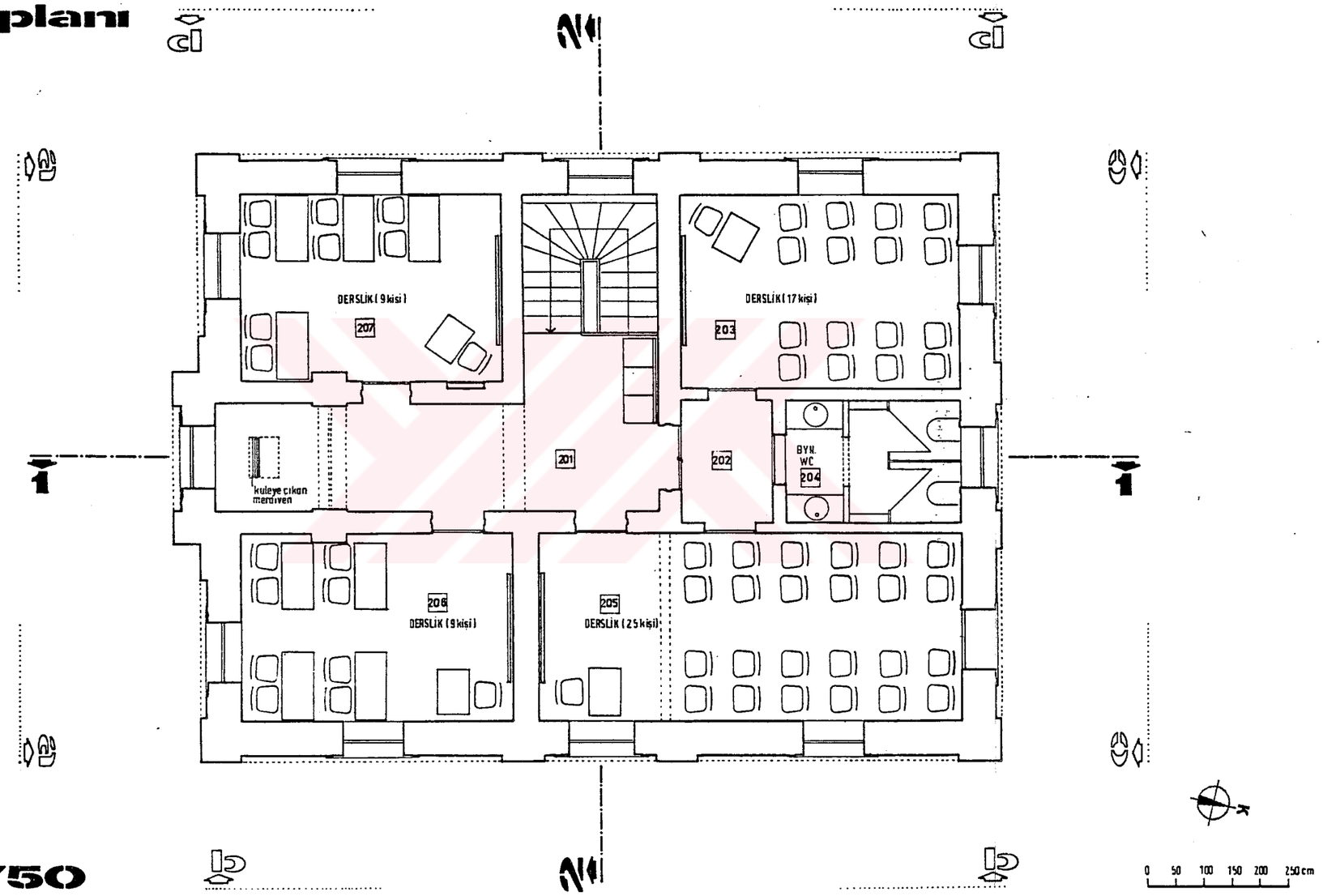
ö:1/50

I. kat planı

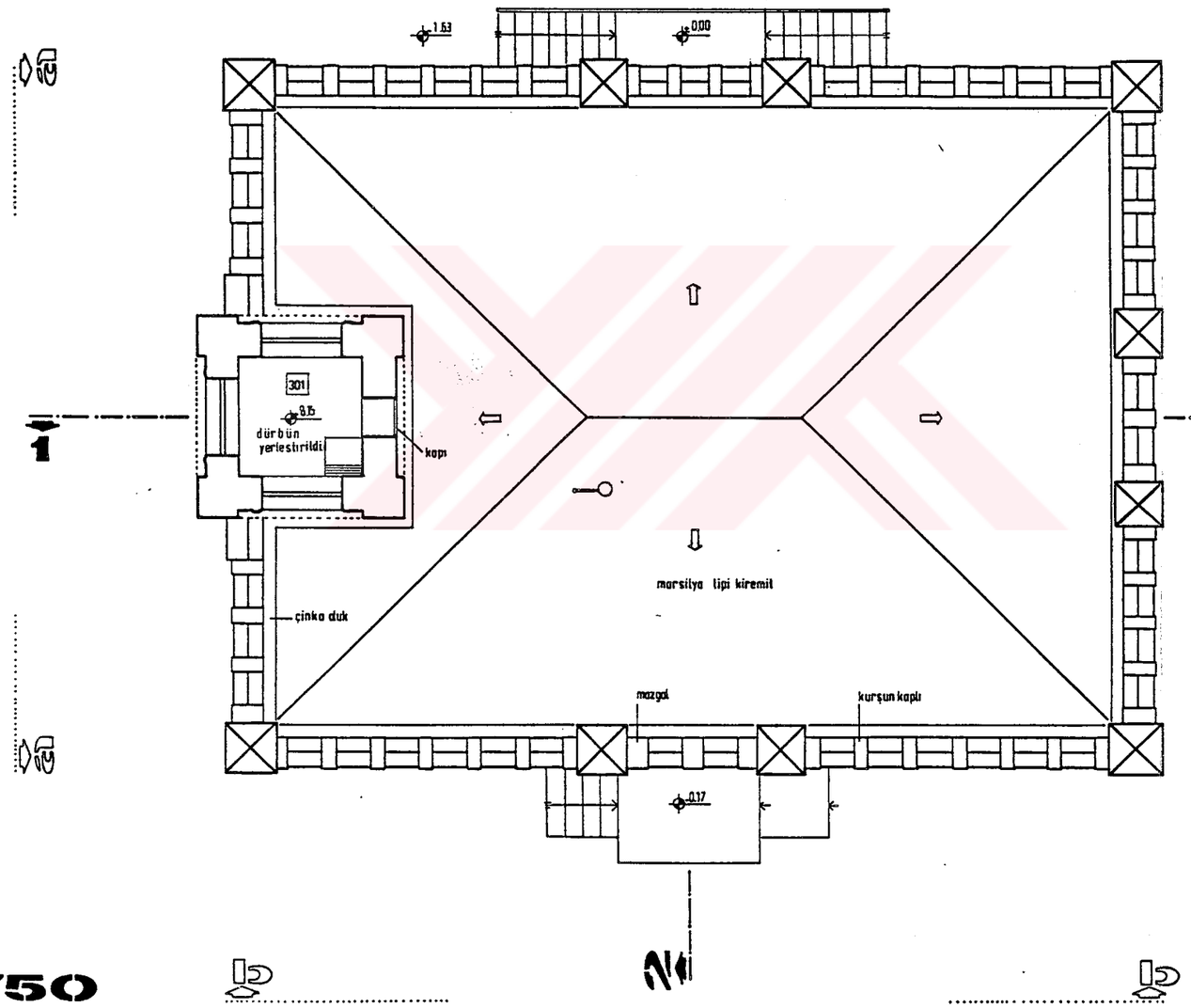
ö:1/50

II. kat planı

ö:1/50

III. kat planı

ö:1/50

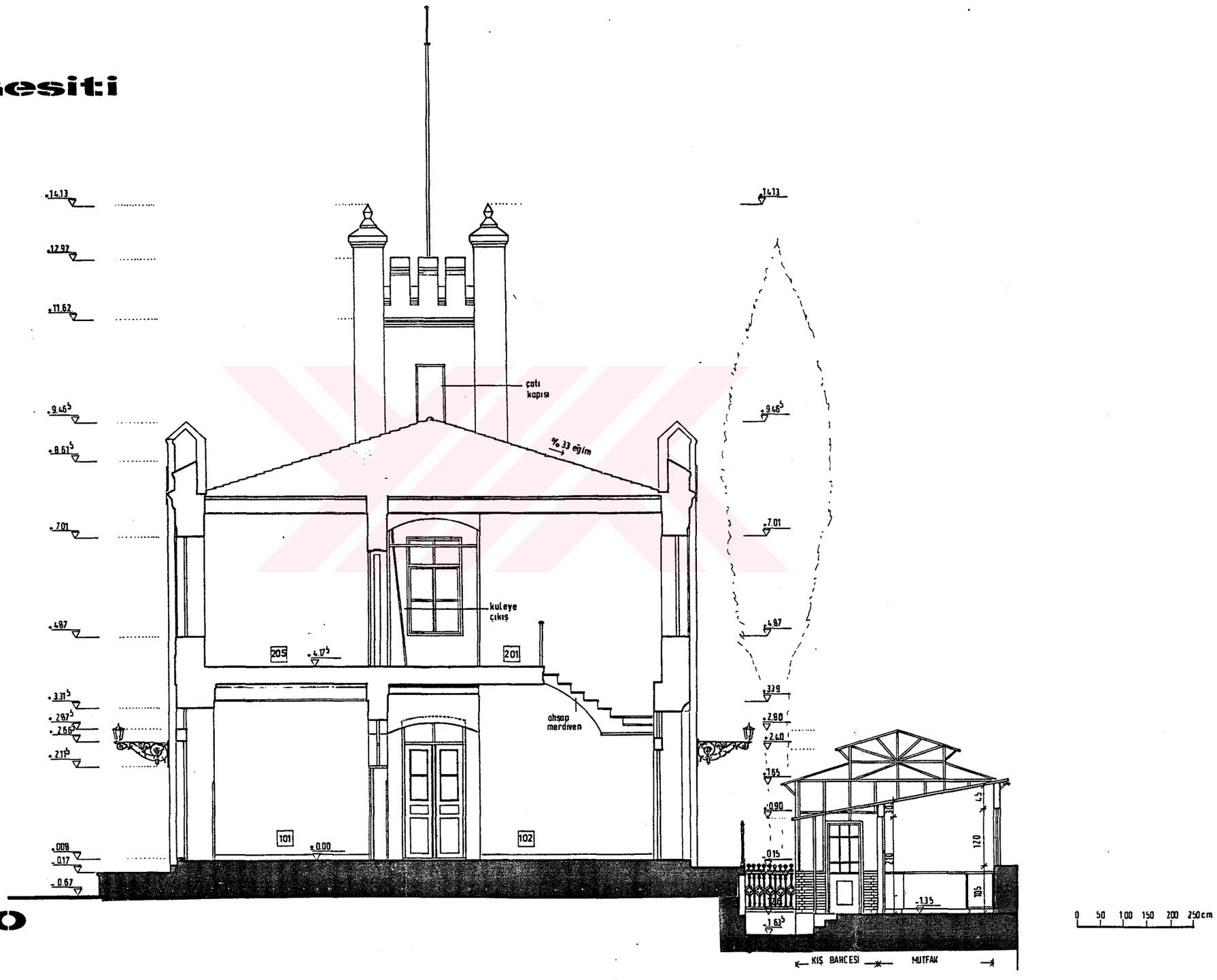
0 50 100 150 200 250 cm

1-1 kesiti

ö:1/50

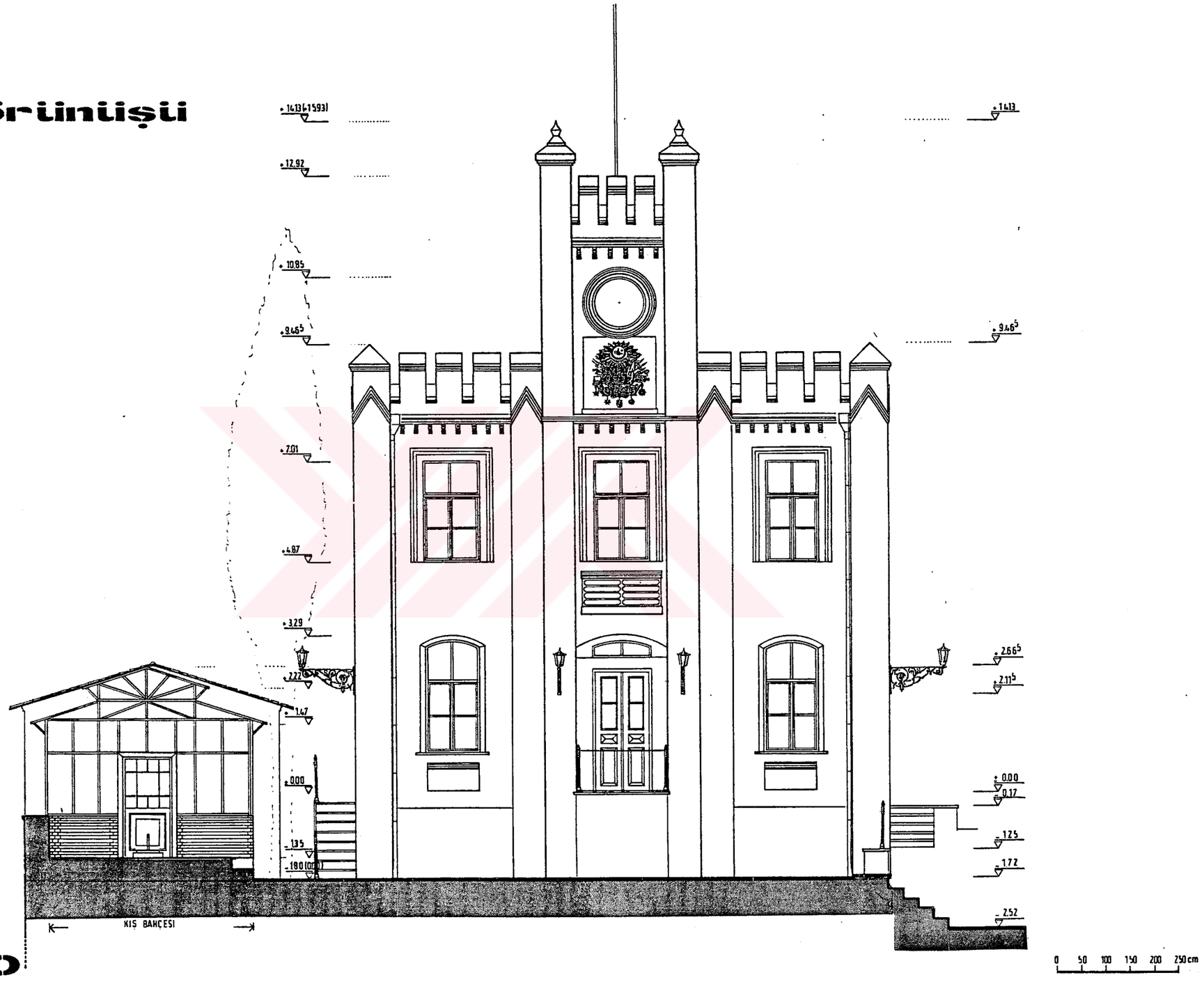
2-2 kesiti

ö:1/50

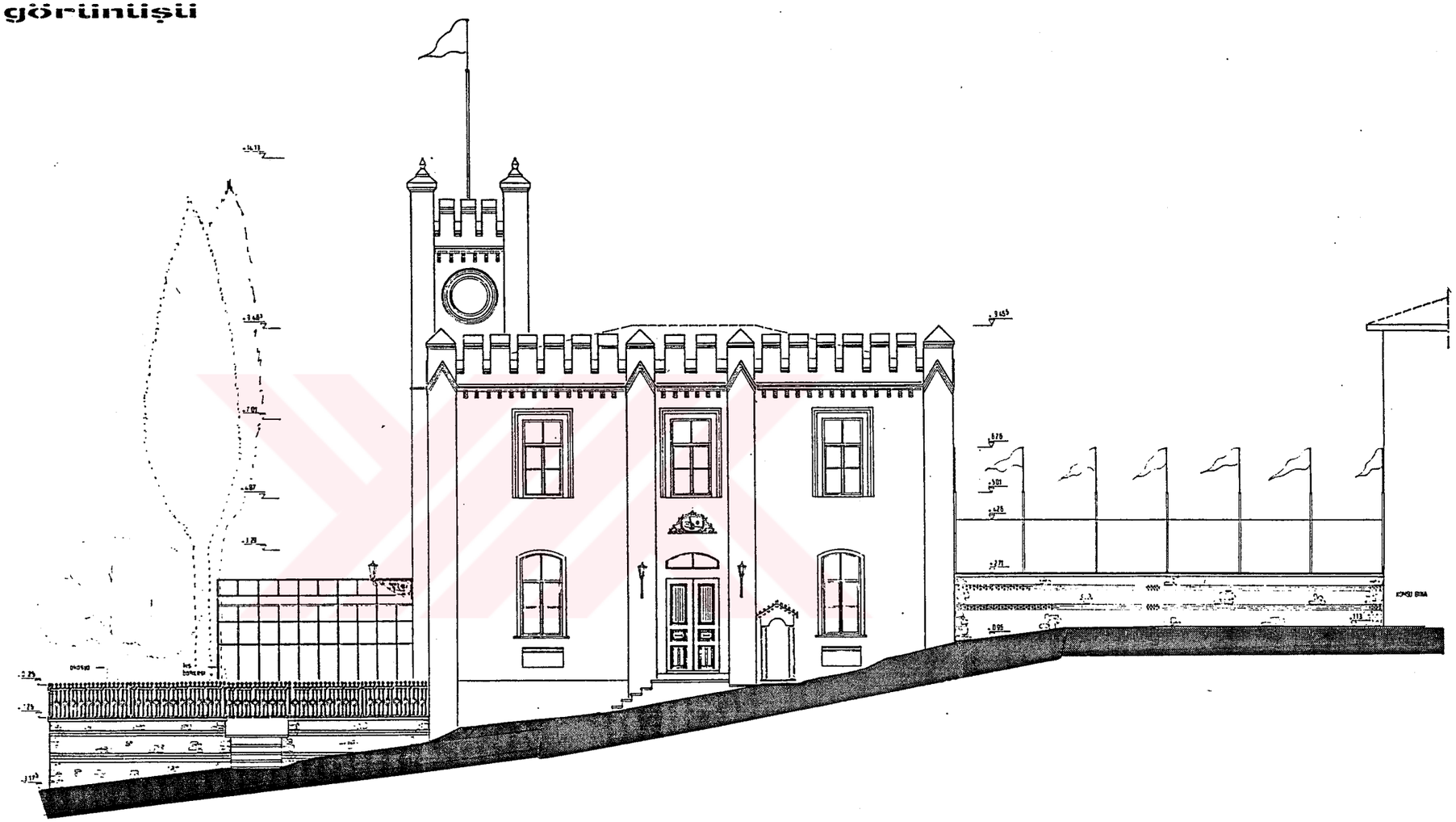
Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

a-a görünüşü

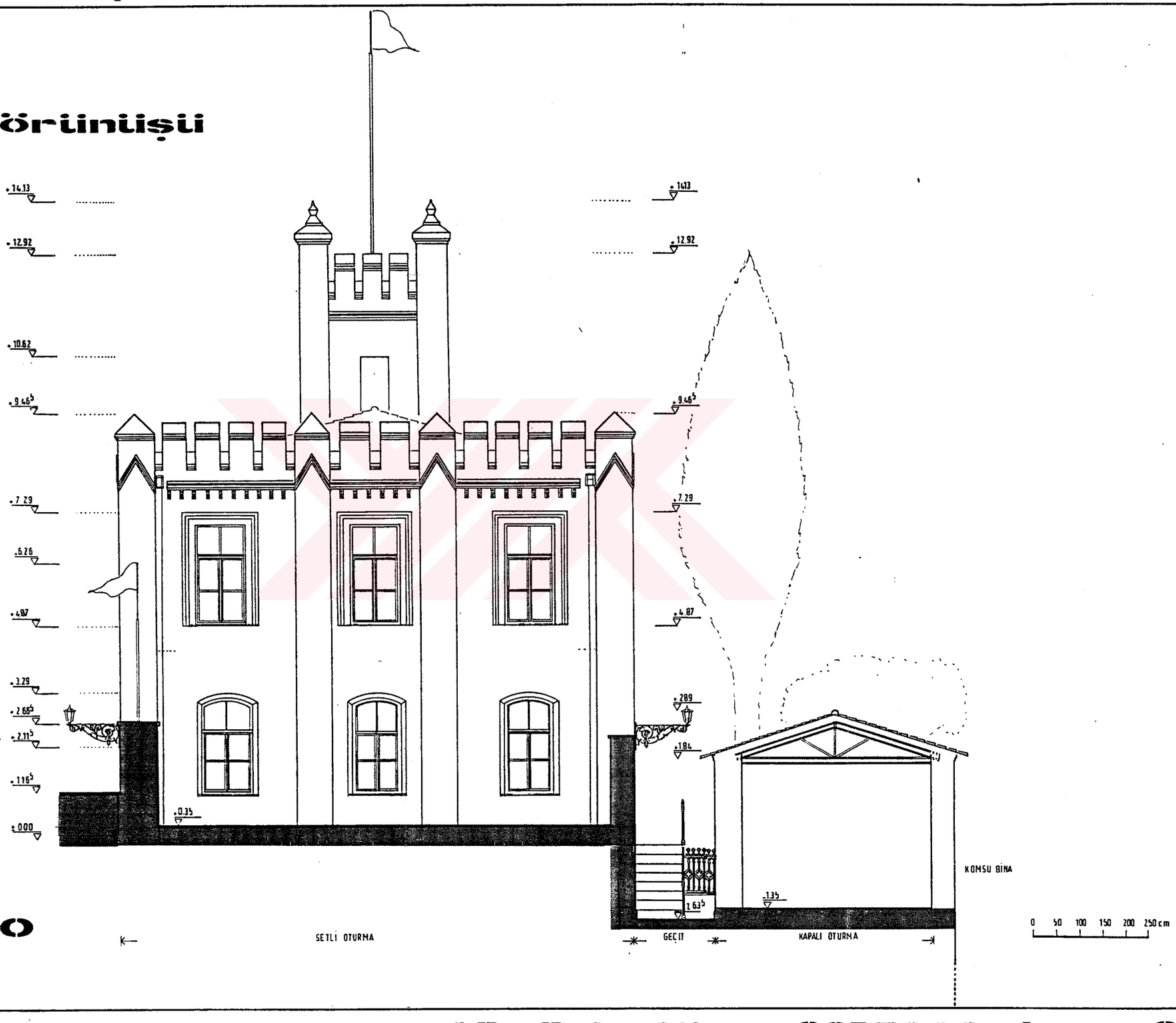
ö:1/50

b-b görünüşü

ö:1/50

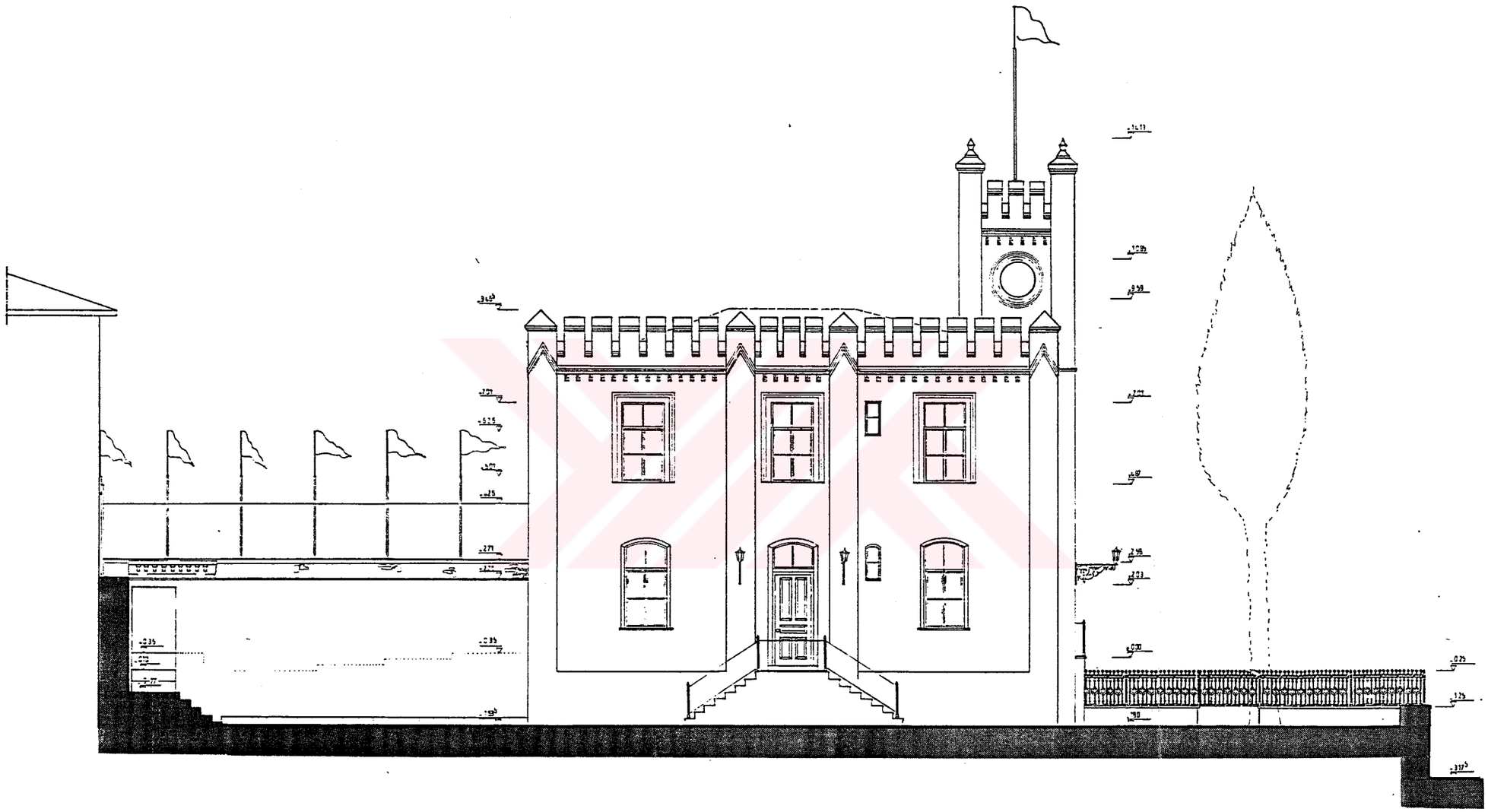
c-c görünüşü

ö:1/50

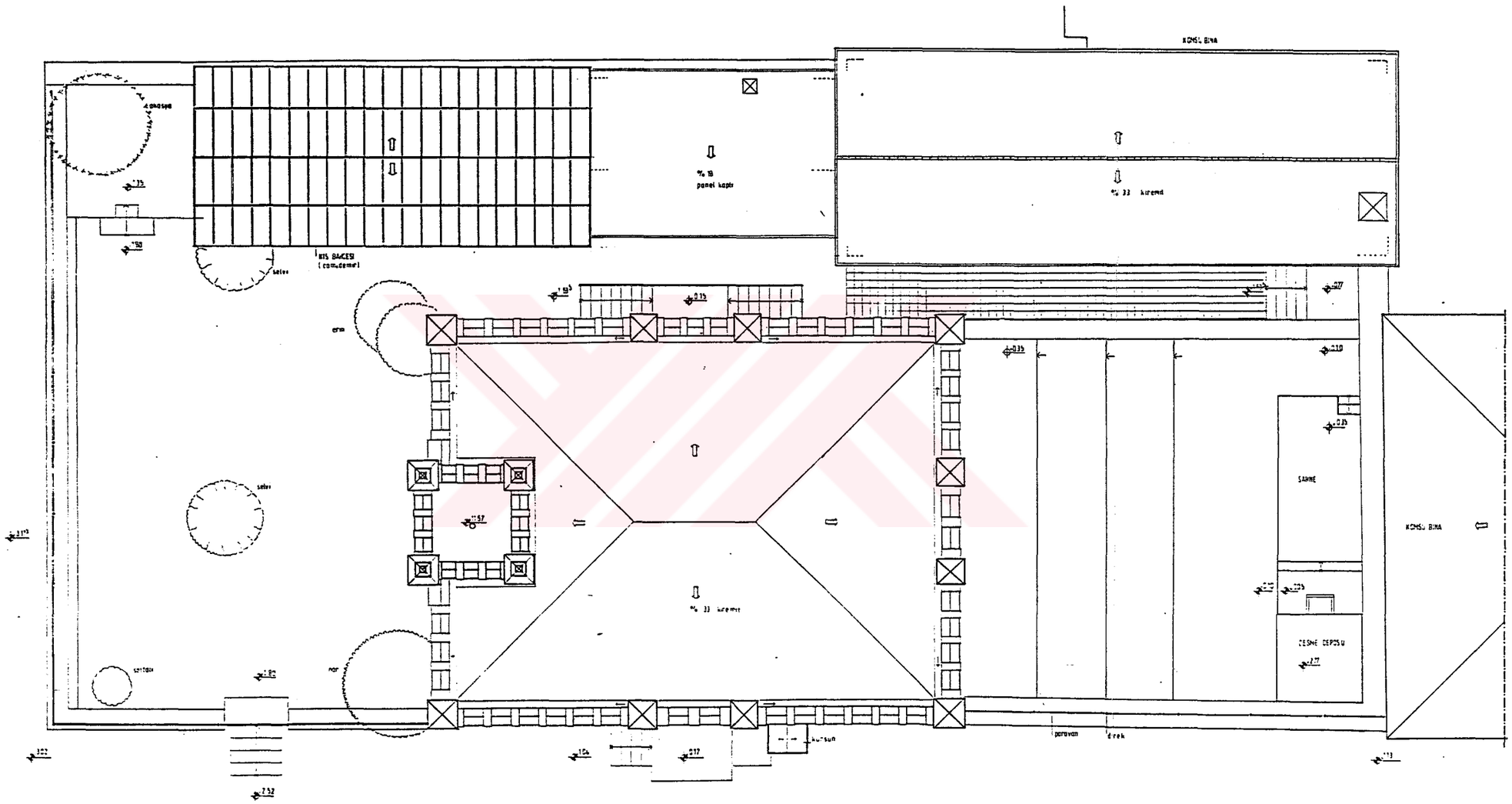
Bitirme Projesi Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reha Günay 9375005 Aynur Çiftçi

d-d görünüşü

ö:1/50

çatı üst görünüşü

ö:1/50

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı : Aynur Çiftçi

Doğum Yeri, Yılı: İstanbul, 12 Ağustos 1970

Orta Öğrenim : Saint-Benoit Fransız Lisesi 1982-1989

Yüksek Öğrenim: YTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü 1989-1993

Yabancı Dil : Fransızca ve İngilizce

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ